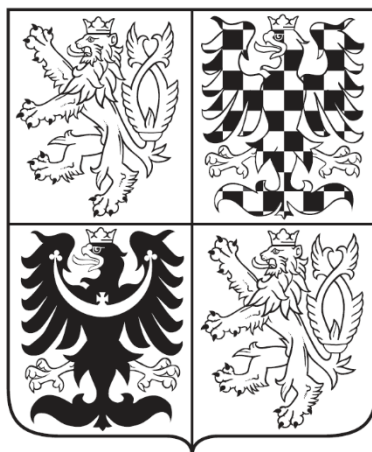

Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA
NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 126 / ročník 2024 – V. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu
Svazek 126, ročník 2024 – V. díl

Vydal:
Ústavní soud
Joštova 8
660 83 Brno

Brno 2026
Vydání první

© Ústavní soud České republiky

ISBN 978-80-87687-81-9

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, náleží č. 172, str. 51

OBSAH

Č. 159 Náležitě odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu o nepřipustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu (sp. zn. II. ÚS 2194/23 ze dne 4. září 2024).....	10
Č. 160 Vnitřní rozpornost v odůvodnění soudního rozhodnutí (sp. zn. IV. ÚS 92/24 ze dne 4. září 2024)	21
Č. 161 Postup soudu podle § 37a trestního řádu (vyloučení zvoleného obhájce) a právo vyjádřit se k němu (sp. zn. IV. ÚS 341/24 ze dne 4. září 2024)	31
Č. 162 Vázanost obecných soudů i Ústavního soudu nálezy Ústavního soudu (sp. zn. IV. ÚS 1627/24 ze dne 4. září 2024)	39
Č. 163 Nesprávné poučení soudu o opravném prostředku (připustnost dovolání proti rozhodnutí o více bagatelních nárocích) (sp. zn. II. ÚS 1679/24 ze dne 6. září 2024).....	45
Č. 164 Opatření k zajištění práv zvláště zranitelných obětí v trestním řízení (sp. zn. III. ÚS 2615/23 ze dne 9. září 2024)	54
Č. 165 Kontradiktornost v řízení před Nejvyšším soudem; nemožnost obhajoby reagovat na vyjádření státního zastupitelství (sp. zn. III. ÚS 3397/23 ze dne 9. září 2024)	75
Č. 166 Odmítnutí opětovného přezkumu oprávněnosti soupisu nemovitostí do konkursní podstaty v řízení odlišném od řízení o vylučovací žalobě (sp. zn. II. ÚS 1942/21 ze dne 10. září 2024).....	81
Č. 167 Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů (sp. zn. Pl. ÚS 23/24 ze dne 11. září 2024)	94
Č. 168 Rozhodnutí soudu o blanketní stížnosti proti rozhodnutí o přeměně trestu bez vyčkání na avizované doplnění (sp. zn. II. ÚS 587/24 ze dne 11. září 2024).....	103
Č. 169 Přítomnost tlumočnicka u porad s advokátem v extradičním řízení (sp. zn. III. ÚS 637/24 ze dne 17. září 2024)	108
Č. 170 Přenesená působnost obcí jako veřejných opatrovníků (sp. zn. III. ÚS 1951/21 ze dne 19. září 2024)	117

Č. 171	
Neoprávněné zamítnutí restitučního nároku na základě nicotnosti rozhodnutí o státním občanství (restituce rodu Walderode)	
(sp. zn. I. ÚS 854/23 ze dne 19. září 2024)	129
Č. 172	
Zastavení trestního stíhání pro těžkou chorobu trvale vylučující postavení obviněného před soud	
(sp. zn. II. ÚS 1703/24 ze dne 19. září 2024).....	141
Č. 173	
Nepřiměřená délka trvání předběžného opatření	
(sp. zn. III. ÚS 1538/23 ze dne 24. září 2024)	153
Č. 174	
Protiústavnost nevyhovění návrhu na zastavení již skončené exekuce	
(sp. zn. III. ÚS 1867/23 ze dne 25. září 2024)	165
Č. 175	
Opatření k zajištění práv zvláště zranitelných obětí v trestním řízení	
(sp. zn. III. ÚS 2613/23 ze dne 25. září 2024)	173
Č. 176	
Zpětné stanovení výživného pro dítě od okamžiku relevantní změny poměrů	
(sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. září 2024)	179
Č. 177	
Zpětné stanovení výživného pro dítě od okamžiku relevantní změny poměrů	
(sp. zn. I. ÚS 1760/24 ze dne 25. září 2024).....	190
Č. 178	
Náklady řízení z pohledu posouzení míry úspěchu účastníka řízení ve věci	
(sp. zn. III. ÚS 2045/24 ze dne 25. září 2024)	199
Č. 179	
Postup exekučního soudu v řízení o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce; zákaz překvapivých rozhodnutí	
(sp. zn. IV. ÚS 968/24 ze dne 26. září 2024)	205
Č. 180	
Nesprávné určení výše náhrady nákladů řízení vycházející z tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu	
(sp. zn. II. ÚS 572/24 ze dne 2. října 2024)	211
Č. 181	
Postupné rozšiřování styku rodiče s dítětem na základě dostatečných skutkových zjištění	
(sp. zn. III. ÚS 1718/24 ze dne 3. října 2024)	218
Č. 182	
Náležitě odůvodnění zamítnutí návrhu na zrušení předběžného opatření	
(sp. zn. III. ÚS 1858/24 ze dne 8. října 2024)	224
Č. 183	
Určení odměny advokáta při zastupování různých žalobců s podobnými nároky totožným advokátem	
(sp. zn. I. ÚS 3241/23 ze dne 9. října 2024).....	230

Č. 184	
Opomenutí zaslání vyjádření státního zástupce obviněnému v případě absence nových argumentů ve vyjádření (sp. zn. I. ÚS 3287/23 ze dne 9. října 2024).....	241
Č. 185	
Souběh ochranného léčení ústavní formou a vazby; požadavky na odůvodnění takového rozhodnutí (sp. zn. IV. ÚS 2090/24 ze dne 9. října 2024).....	247
Č. 186	
Rozhodnutí soudu nad rámec petitu; pochybení Nejvyššího soudu při posouzení přípustnosti dovolání (sp. zn. IV. ÚS 2263/24 ze dne 9. října 2024).....	253
Č. 187	
Priměřenost délky zajištění majetku v rámci trestního řízení (sp. zn. I. ÚS 2350/24 ze dne 9. října 2024).....	260
Č. 188	
Subjekty oprávněné nabízet převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného (sp. zn. I. ÚS 2558/24 ze dne 14. října 2024).....	270
Č. 189	
Restituce církevního majetku s ohledem na historické křivdy spáchané dvěma totalitními režimy (sp. zn. I. ÚS 806/23 ze dne 15. října 2024).....	276
Č. 190	
Řádné odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu o odmítnutí dovolání (sp. zn. I. 1393/24 ze dne 15. října 2024).....	290
Č. 191	
Odepření práva účastníku řízení na přístup k soudu administrativním pochybením soudu (sp. zn. II. ÚS 2466/24 ze dne 15. října 2024)	298
Č. 192	
K ústavně konformnímu hodnocení návrhu na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu (sp. zn. I. ÚS 2299/23 ze dne 16. října 2024).....	302
Č. 193	
Účelnost nákladů na zastoupení soudního exekutora advokátem ve sporu o náhradu újmy způsobené jeho úřední činností (sp. zn. II. ÚS 1038/24 ze dne 16. října 2024)	316
Č. 194	
Rozhodnutí o blanketní stížnosti obviněného bez stanovení nové lhůty k jejímu doplnění (sp. zn. III. ÚS 1230/24 ze dne 22. října 2024).....	327
Č. 195	
Povinnost obecných soudů v restitučních věcech interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji (sp. zn. II. ÚS 1792/23 ze dne 23. října 2024)	332
Č. 196	
Nesprávné posouzení rozsahu dovolacího přezkumu Nejvyšším soudem (sp. zn. II. ÚS 1617/24 ze dne 24. října 2024)	337

Č. 197	
Formalistický výklad zákona o odpovědnosti státu za škodu k tíži účastníka řízení platícího soudní poplatek v důsledku pochybení soudu (sp. zn. II. ÚS 1460/23 ze dne 29. října 2024)	350
Č. 198	
Náhrada nákladů řízení v diskriminačních sporech (sp. zn. III. ÚS 2236/23 ze dne 29. října 2024)	356
Č. 199	
Zrušení zprošťujícího rozsudku a zamítnutí odvolání Nejvyšším soudem na základě analogické aplikace § 265m trestního řádu jako postup <i>contra legem</i> (sp. zn. II. ÚS 1489/23 ze dne 30. října 2024)	365
Č. 200	
Odůvodnění použití moderačního práva dle § 150 občanského soudního řádu a právo účastníka se k němu vyjádřit (sp. zn. III. ÚS 2187/24 ze dne 30. října 2024)	373
Usn. č. 6	
Lhůta k podání kasační stížnosti při chybějícím nebo nesprávném poučení krajského soudu (sp. zn. IV. ÚS 2417/24 ze dne 18. září 2024)	380

I

I. Nález

Č. 159**Náležitě odůvodnění rozhodnutí Nejvyššího soudu o nepřipustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu (sp. zn. II. ÚS 2194/23 ze dne 4. září 2024)**

Odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítajícího podané dovolání z důvodu, že nebylo shledáno přípustným podle § 237 občanského soudního řádu, musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti, což znamená, že z něj musí být dostatečně patrné, z jakých důvodů bylo o něm rozhodnuto právě tímto způsobem.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské a soudce Davida Uhlíře ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky MARSERVIS, s. r. o., sídlem Vančurova 341, Chodov, zastoupené JUDr. PhDr. Stanislavem Balíkem, advokátem se sídlem Kolínská 13, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 2946/2021-1468 ze dne 25. 5. 2023, rozsudku Krajského soudu v Plzni č. j. 25 Co 390/2020-1344 ze dne 19. 5. 2021, proti rozsudku Okresního soudu v Sokolově č. j. 16 C 408/2010-1240 ze dne 14. 8. 2020 a proti rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 3669/2016-897 ze dne 30. 5. 2018, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Plzni a Okresního soudu v Sokolově jako účastníků řízení a Města Chodov, sídlem Komenského 1077, Chodov, zastoupeného JUDr. Vladislavem Bílkem, advokátem se sídlem Čs. legií 143, Klatovy, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 2946/2021-1468 ze dne 25. 5. 2023 bylo porušeno právo stěžovatelky na přístup k soudu a řádný proces zaručené podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 2946/2021-1468 ze dne 25. 5. 2023 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Otázkou, kterou řeší Ústavní soud v této věci je, zda Nejvyšší soud neodepřel stěžovatelce její právo na přístup k soudu, když odmítl dovolání v její věci jako nepřipustné. Právní otázka, kterou stěžovatelka v dovolání vymezila, totiž podle Nejvyššího soudu nenaplnila předpoklady pro jeho připuštění k meritornímu posouzení. Ústavní soud se proto věcí bude zabývat pouze z čistě procesního hlediska – právě a jen přípustností dovolání stěžovatelky. Následující rekapitulace předchozího průběhu řízení je proto zaměřena především na významné okolnosti vztahující se právě k této otázce.

2. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla

porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11, 26, 36 a 38 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě.

3. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených dokumentů a obsahu spisu, stěžovatelka podala proti vedlejšímu účastníkovi žalobu o určení, že je stěžovatelka vlastníkem potrubních rozvodných tepelných zařízení primárního horkovodního vedení a bezkanálového sekundárního teplovodního vedení a předávacích stanic v k. ú. Dolní Chodov. Tvrdila, že tyto rozvody a předávací stanice opravila, zrekonstruovala či vyměnila namísto původních dožilých zařízení, případně vytvořila díla nová. Na tato nová díla – po odpojení, resp. odstranění příslušných původních rozvodných tepelných zařízení – připojila ostatní rozvodná tepelná zařízení. V důsledku výše popsaného mělo dojít k nabytí vlastnického práva stěžovatelkou k rozvodným tepelným zařízením a předávacím stanicím.

4. Okresní soud v Sokolově (dále jen „okresní soud“) stěžovatelčinu žalobu zamítl rozsudkem č. j. 16 C 408/2010-553 ze dne 30. 1. 2015. Krajský soud v Plzni (dále jen „krajský soud“) rozsudek okresního soudu potvrdil rozsudkem č. j. 25 Co 223/2015-706 ze dne 1. 4. 2016. Nejvyšší soud rozsudek krajského soudu ze dne 1. 4. 2016 zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Krajský soud usnesením č. j. 25 Co 223/2015-967 ze dne 17. 1. 2019 následně zrušil rozsudek okresního soudu ze dne 30. 1. 2015 a vrátil věc tomuto soudu k dalšímu řízení.

5. Okresní soud ústavní stížností napadeným rozsudkem stěžovatelčinu žalobu zamítl, dále rozhodl o nákladech řízení.

6. Krajský soud v Plzni napadeným rozsudkem následně rozsudek okresního soudu potvrdil a rozhodl o nákladech odvolacího řízení.

7. Nejvyšší soud neshledal dovolání stěžovatelky přípustným a podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu je proto odmítl. Nejvyšší soud v napadeném usnesení uvedl, že stěžovatelka vymezila otázku posouzení právní povahy rozvodného tepelného zařízení a jeho jednotlivých částí, a že tvrdí, že se v této souvislosti krajský soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, která typově podobné situace v minulosti řešila odlišně, přičemž poukazuje na rozhodnutí sp. zn. 3 Cz 3/90 a 22 Cdo 2548/98. Zároveň Nejvyšší soud uvedl, že pro posouzení této otázky není dovolání přípustné, neboť napadené rozhodnutí krajského (odvolacího) soudu je v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu. Dále uvedl, že úvahu krajského soudu neshledal Nejvyšší soud zjevně nepřiměřenou, a proto v dovolacím přezkumu ob stojí. Podle Nejvyššího soudu se nejví jako nepřiměřený závěr o tom, že rozvodné tepelné zařízení v projednávané věci je samostatnou věcí a částí, k nimž se stěžovatelka domáhá určení vlastnického práva, představují její součásti, neboť by v případě jejich vyjmutí vedená energie nebyla zpracována a rozváděna tak, aby se dostala k odběratelům.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka namítá, že k porušení jejího práva na spravedlivý proces došlo již tím, že Nejvyšší soud v rozsudku č. j. 22 Cdo 3669/2016-897 ze dne 30. 5. 2018 dovodil, že pro rozhodnutí není podstatné „posouzení poměrně komplikované otázky právního charakteru rozvodných tepelných zařízení“, a to i s vědomím toho, že i krajský soud dospěl k závěru, že „právní povahu teplovodních zařízení podle názoru krajského soudu dostupná judikatura neřeší, resp. pokud řeší vlastnictví k výměňíkovým stanicím, pak ve vztahu k budovám, v nichž jsou umístěny“. Tím, že se Nejvyšší soud již ve svém rozsudku č. j. 22 Cdo 3669/2016-897 ze dne 30. 5. 2018 a následně i v napadeném usnesení touto právní otázkou nezabýval, porušil odmítnutím spravedlnosti právo na spravedlivý proces. Dále tvrdí, že napadené usnesení Nejvyššího soudu je nepřezkoumatelné, když se Nejvyšší soud nevypořádal se stěžovatelčinou právní argumentací podpořenou stanovisky a posudky akademiků (prof. JUDr. Josefa Fialy, CSc., doc. JUDr. Filipa Melzera, Ph.D., LL.M., a doc. JUDr. Petra Tégla, Ph.D., prof. Dr. JUDr. Karla Eliáše), nevypořádal se ani s přípisem Teplárenského sdružení, ani s rozhodnutími Rady

Energetického regulačního úřadu č. j. 09901-241/2010-ERU ze dne 16. 7. 2019 č. j. 10909-4/2019-ERU ze dne 10. 12. 2019 a č. j. 10909-13/2019-ERU ze dne 18. 8. 2020, jakož i s usnesením Energetického regulačního úřadu č. j. 09901-219/2010-ERU ze dne 18. 12. 2018. Má za to, že Nejvyšší soud porušil její právo na spravedlivý proces tím, že selektoval právní názory, které oponovaly jeho právním závěrům, aniž by se s nimi věcně vypořádal.

9. Právní závěr krajského soudu ohledně věcněprávní povahy předávací stanice (resp. celého systému vytápění) je však v extrémním rozporu se skutkovými zjištěními učiněnými na základě znaleckého posudku (resp. uvedená skutková zjištění jsou neúplná). Podle stěžovatelky ze znaleckého posudku, který byl vypracován v roce 2019, plyne, že primární okruhy, předávací stanice a sekundární rozvody vytvářejí samostatné entity, které jsou samostatně (tj. nezávisle na zbytku soustavy) ovladatelné a provozovatelné, a to i různými osobami. Z uvedeného stěžovatelka dovozuje extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními a jejich právním hodnocením. Dále rozporuje závěry krajského a Nejvyššího soudu, dovozující závěr o jediném celku zařízení z ujednání nájemní smlouvy uzavřené mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem. Podle stěžovatelky nelze prizmatem obsahu nájemní smlouvy hodnotit věcněprávní režim předmětu nájmu.

10. Napadené usnesení Nejvyššího soudu je podle stěžovatelky překvapivým rozhodnutím. K porušení práva na spravedlivý proces došlo podle jejího názoru i tím, jakou formou bylo rozhodnuto o dovolání, protože byly dány důvody pro to, aby Nejvyšší soud rozhodl rozsudkem (když se zabýval důvodností návrhu) a nikoliv usnesením. Porušení práva na zákonného soudce spatřuje stěžovatelka v tom, že o věcech týkajících se předmětných ustanovení občanských zákoníků o věcech a o součástech věcí rozhoduje v zásadě pouze dvaadvacátý senát Nejvyššího soudu, tedy *de facto* pouhých pět soudců Nejvyššího soudu, čímž je procesně znemožněno, aby o věci v případě diformity názorů různých senátů bylo přijato sjednocující stanovisko příslušného kolegia. Podle stěžovatelky pak senát 22 Cdo překvapivě nerespektoval závěry vlastních rozhodnutí o vodovodních objektech, konkrétně např. rozsudek sp. zn. 22 Cdo 944/2007 ze dne 10. 12. 2009, v němž Nejvyšší soud řešil právní povahu vodovodů. V souzené věci se jedná o právní otázku, která je zásadního charakteru a měla být řešena. Aplikovatelnost zmíněného rozsudku Nejvyššího soudu byla následně potvrzena tím, že zákonodárce přijal novelu, ve které výslovně prohlásil předávací stanice za samostatné věci v právním smyslu v § 2 odst. 2 písm. c) bodu 10 zákona č. 458/2000 Sb., energetický zákon, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „energetický zákon“). Předávací stanice je samostatnou věcí v právním smyslu a obdobně jako kanalizační přípojka propojuje budovu s kanalizací, předávací stanice propojuje primární a sekundární rozvody. Stěžovatelka rovněž namítá zásah do práva na podnikání garantovaného čl. 26 Listiny a do práva na ochranu vlastnictví zaručeného čl. 11 Listiny.

11. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 14. 11. 2023 zopakovala stěžovatelka část svých námitek a dodala, že napadené usnesení Nejvyššího soudu zakládá riziko extrémně závažných a negativních dopadů do celého odvětví teplárenství a i dalších příbuzných odvětví, a to vzhledem k četnosti zařízení, jejichž konstrukční povaha je shodná se zařízením, jež bylo posuzováno v napadeném usnesení. Navrhla, aby Ústavní soud odložil právní moc a vykonatelnost napadeného rozsudku krajského soudu do právní moci rozhodnutí o této ústavní stížnosti.

III. Vyjádření účastníků řízení

12. Vedlejší účastník nejprve rekapituloval průběh řízení a obsah jednání před okresním soudem. Popsal průběh dokazování a konstatoval, že je přesvědčen o tom, že stěžovatelka nepřinesla žádné důkazy, které by mohly prokazovat jí tvrzené originární nabytí vlastnických práv k částem rozvodného tepelného zařízení. Také uvedl, že je přesvědčen, že za situace, pokud by Ústavní soud vyhověl petitu ústavní stížnosti a věc se vrátila zpět k novému

projednání k soudu prvního stupně, nebude podle procesního práva možné pokračovat v dokazování žalobcových tvrzení o originárním nabytí vlastnických práv k částem zařízení, a to pro překážku koncentrace řízení, kterou již nelze obejít. Vedlejší účastník je též přesvědčen, že postupem okresního soudu, při druhém řízení po vrácení věci Nejvyšším soudem, byla prolomena zásada koncentrace řízení, porušena zásada předvídatelnosti postupu řízení a narušen princip právní jistoty žalovaného tím, že v dané věci byla v jeho neprospěch koncentrace obcházena, když byl po koncentraci řízení předložený posudek Ing. Miroslava Baručáka. Tento důkaz považuje vedlejší účastník za nezákonný. Závěrem uvedl, že by ústavní stížnosti nemělo být vyhověno.

13. Hospodářská komora České republiky (dále jen „Hospodářská komora“) v nevyžádaném přípisu Ústavnímu soudu sdělila, že ji k vyjádření vede význam řízení pro celý energetický sektor. Závěr o povaze rozvodného tepelného zařízení pro ni byl překvapivý a z důvodu potenciálních závažných dopadů na společnosti podnikající v teplárenství, případně i na samotné koncové zákazníky. Dodala, že kromě tohoto důvodu Hospodářská komora není žádným způsobem angažována v tom, jaký bude definitivní výsledek sporu, ale chce se vyjádřit k tomu, jaké je obvyklé schéma složení distribuční soustavy. Uvedla, že v rámci České republiky je provozováno velké množství vzájemně propojených soustav zásobování tepelnou energií. Podle Hospodářské komory je pak zcela běžné, že jednotlivé části rozvodného tepelného zařízení vlastní či provozují různé subjekty. Například pokud jde o nejrozsáhlejší rozvodné tepelné zařízení v České republice – pražskou teplárenskou soustavu, nacházející se na pravém břehu Vltavy, tepelnou energii z hlavního výrobního zdroje tepla v Elektrárně Mělník I přivádí do Prahy primární část rozvodného tepelného zařízení (horkovodní tepelný napáječ) ve vlastnictví společnosti Energotrans, a. s. Navazující primární část rozvodného tepelného zařízení na území Prahy vlastní a provozuje společnost Pražská teplárenská a. s. Společnost Pražská teplárenská a. s. vlastní i převažující část sekundárních částí rozvodného tepelného zařízení; další úseky sekundárních částí však vlastní jiné osoby a provozují společnosti jako například Prométheus, energetické služby, a. s., člen koncernu Pražská plynárenská, a. s., nebo PT Distribuční, s. r. o. Podobná situace vlastnické plurality jednotlivých částí rozvodného tepelného zařízení se vyskytuje i v dalších větších i menších městech (např. Hradec Králové, Zlín, Chomutov, Tábor, Kutná Hora, Přerov, Otrokovice, Orlová). Dokladem této skutečnosti má být mimo jiné i přehled účinných soustav zásobování tepelnou energií, který každoročně zveřejňuje Energetický regulační úřad. Následně popisuje, jakým způsobem je osoba žádající o udělení licence k podnikání v odvětví energetiky povinna doložit vlastnické nebo užívací právo k energetickému zařízení, které má sloužit k licencované činnosti. Upozorňuje, že pokud žadatel není výhradním vlastníkem energetického zařízení, je povinen doložit i souhlas vlastníka/spoluvlastníka energetického zařízení s jeho použitím pro účely vykonávané licencované činnosti, a to nejméně po dobu, na kterou má být licence udělena. Dodává, že z § 2 odst. 2 písm. c) bodu 11 energetického zákona vyplývá, že části rozvodného tepelného zařízení (např. tepelné sítě, předávací stanice a tepelné přípojky) mohou být ve vlastnictví různých osob. Navíc předávací stanice je samostatnou věcí *ex lege*, což potvrzuje i dovětek § 2 odst. 2 písm. c) bod 10 energetického zákona zdůrazňující, že předávací stanice není součástí budovy. Jakkoliv lze podle Hospodářské komory rozumět obavě obecných soudů o zajištění funkčnosti dodávek tepelné energie, která se odrazila v rozhodnutích obecných soudů, tuto obavu není vhodné řešit pomocí soukromoprávních institutů. Jedná se totiž o veřejnoprávní otázku, již v energetickém zákoně řešenou, prostřednictvím institutu povinností dodávek tepelné energie nad rámec licence upravené v § 12 energetického zákona nebo v povinnosti pokračovat ve výkonu licencované činnosti podle § 10 odst. 4 energetického zákona. Tedy, k naplnění veřejného zájmu, zajištění dodávek tepelné energie, má energetický zákon dostatečné nástroje i pro případ, kdy zařízení spadající pod rozvodné tepelné zařízení jsou ve vlastnictví různých osob. Závěrem popisuje Hospodářská komora, jaké by podle jejího

názoru měly být ve svém důsledku závěry o tom, že rozvodné tepelné zařízení musí být jednou věcí v teplárenství, a jaké dopady by takový závěr měl na distribuční soustavy elektrické energie a plynu.

14. Teplárenské sdružení v nevyžádaném přípisu Ústavnímu soudu sdělilo, že teplárenské subjekty dokládaly právní tituly k tepelným zařízením v licenčních řízeních Energetickému regulačnímu úřadu, který na základě ověření vzniku a trvání vlastnictví těmto subjektům udělil licenci na rozvod tepelné energie. Licence na rozvod tepelné energie je přitom podle energetického zákona základním veřejnoprávním oprávněním k výkonu podnikatelské činnosti v teplárenství. Podle dlouhodobé právní praxe v teplárenství i odborné literatury se podle Teplárenského sdružení má za to, že jednotlivé úseky rozvodného tepelného zařízení jsou samostatnými věcmi v právním smyslu. Konečně přijetí právního názoru Nejvyššího soudu o rozvodném tepelném zařízení jako jedné věci v právním smyslu by tak mělo za následek nejenom zpochybnění majetkových dispozic s teplárenským majetkem od 90. let minulého století, ale rovněž s dopady do přezkumu a zrušení rozhodnutí o udělených licencích na rozvod tepelné energie (jako sekundární efekt skutečnosti, že by po mnoha letech tyto subjekty „zjistily“, že nejsou vlastníci toho, co do svého vlastnictví nabývaly).

15. Okresní soud ve vyjádření k ústavní stížnosti a zasláným vyjádřením uvedl, že má za to, že ústavní stížnost není důvodná. Popsal, proč má za to, že prvky, k nimž stěžovatelka požadovala žalobou určení vlastnictví, tvoří součást této věci hlavní, a tvoří tak jednu věc v právním smyslu podrobenou jedinému právnímu režimu s tím, že součást věci sdílí právní osud věci hlavní. Podstata věci hlavní může tvořit právě souhrn součástí, které podmiňují užití věci k tomu, k čemu byla zamýšlena, v projednávané věci k dodávce tepla a teplé užitkové vody do jednotlivých nemovitostí. Je proto nutno vyjít ze závěru, že jednotlivé části nemohou být samostatným předmětem občanskoprávních vztahů. Pokud se stěžovatelka domáhala určení vlastnického práva k součásti věci, tato není samostatnou věcí v právním smyslu, a tudíž k ní nelze uplatňovat vlastnické právo odděleně. Bez popsanych částí, ke kterým stěžovatelka uplatňovala vlastnické právo, tedy v případě jejich faktického (fyzického a funkčního) oddělení, by rozvodné tepelné zařízení ve městě Chodov nemohlo plnit svou funkci dopravy tepelné energie ke koncovému uživateli. Došlo by ke znehodnocení věci hlavní v tom smyslu, že poté by plnila svůj účel na nižší úrovni, případně vůbec. Celá soustava je tak dle názoru soudu jeden funkční celek a takto byla také předána původně do nájmu stěžovatele. Jeho součásti nikdy nemohly být předmětem vlastnického práva a již z podstaty věci nelze k takovýmto součástem uplatňovat vlastnické právo. Na tomto závěru nic nemění to, že předložený znalecký posudek se též vyjadřuje k technické možnosti oddělitelnosti primárního rozvodu, sekundárního rozvodu a předávacích stanic, neboť jak bylo již konstatováno, formulace „nemůže být oddělena, aniž by se tím věc znehodnotila“ nevyklučuje možnost faktické separace věcí.

16. Krajský soud uvedl, že se námitkami stěžovatelky opakovaně zabýval a shledal je nedůvodnými, přičemž odkázal na odůvodnění svého rozsudku, který považuje za správný. Dodal, že ve stěžovatelčině věci nedošlo k porušení základních práv.

17. Nejvyšší soud ve vyjádření uvedl, že není jeho rolí, aby v dovolacím – a zároveň ve sporném – řízení formuloval právní otázku za dovolatele a domýšlel jeho argumentaci. K námitkám stěžovatelky, že se Nejvyšší soud měl zabývat i veřejnoprávními aspekty věci, Nejvyšší soud uvedl, že z ústavní stížnosti neplyne, kde a jakým způsobem by se zohlednění veřejnoprávních aspektů vůbec mohlo promítnout do úvahy o tom, zda jde o samostatnou věc v právním smyslu, či nikoliv. Nejvyšší soud dále uvedl, že námitku extrémního rozporu mezi skutkovými zjištěními a jejich právním hodnocením stěžovatelka v dovolání neuplatnila, protože se jí Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí nemohl zabývat. Ke stanoviskům odborníků, na které stěžovatelka poukazovala, Nejvyšší soud uvedl, že jedním ze stěžejních argumentů Nejvyššího soudu o nedůvodnosti dovolání stěžovatelky byla nemožnost nabytí zpracováním stavby, s tímto aspektem však stanoviska citovaná v textu dovolání nijak nepolemizovala. Dále

doplnil, že v řešeném případě (posuzování teplovodního rozvodu) šlo o individuální záležitost, kterou nelze zcela zobecnit – odvolací soud v rámci zjišťování skutkového stavu uzavřel, že pokud dojde k oddělení části potrubí, teplo k uživateli „nedojde“, čímž je narušena funkčnost celého systému, ze stanoviska F. Melzera a P. Téгла se naopak podávalo, že se při oddělení funkčnost nenaruší. Podle Nejvyššího soudu pak stanovisko vycházelo z jiného skutkového stavu, než jaký zjistily nalézací soudy, a stanoviska tak nebyla využitelná. K odkazům stěžovatelky na judikaturu o vodovodních a kanalizačních přípojkách Nejvyšší soud uvedl, že se s nimi již vypořádal v napadeném rozhodnutí. Dodal, že zákonná úprava rozvodných tepelných soustav účinná v době budování tepelných zařízení neobsahovala jejich úpravu jako samostatných věcí. K námitce stěžovatelky, že postup Nejvyššího soudu představuje porušení jejího práva na zákonného soudce, Nejvyšší soud uvedl, že rozhodoval zcela v souladu s rozvrhem práce Nejvyššího soudu. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl.

18. Stěžovatelka v replice uvedla, že právní otázku, která byla předmětem dovolacího řízení, vymezila v odst. 8 dovolání tak, že jde o posouzení otázky, zda je rozvodné tepelné zařízení jedinou věcí v právním smyslu, když se skládá z předávacích stanic s primárními rozvody a sekundárními rozvody tepelné energie. Stěžovatelka dodala, že svůj náhled na rozvodné tepelné zařízení jako soubor právně samostatných věcí v právním smyslu podrobně zdůvodnila také s ohledem na tvrzené veřejnoprávní aspekty věci, a to zejména ve vztahu k praxi regulačních orgánů členských států Evropské unie a Evropské komise a licenčních řízeních vedených Energetickým regulačním úřadem. Není tak podle ní přesné tvrzení Nejvyššího soudu, že by z ústavní stížnosti nebylo patrné, o jaké veřejnoprávní aspekty by mělo jít, poněvadž v rámci čl. IV na str. 5 ústavní stížnosti stěžovatelka konkrétně označila, se kterými rozhodnutími Energetického regulačního úřadu a Rady Energetického regulačního úřadu se Nejvyšší soud opomněl vypořádat. Dále vysvětluje, proč odborný posudek F. Melzera a P. Téгла představoval nosnou část dovolací argumentace, se kterou se měl Nejvyšší soud vypořádat. Dodává, že ze závěrů znaleckého posudku Ing. Miroslava Baručáka, který byl v řízení proveden jako důkaz, vyplývá, že úseky primárních a sekundárních rozvodů a předávací stanice, k nimž tvrdí stěžovatelka vlastnictví, jsou samostatně provozně ovladatelné, a mohou tak být ovládány a provozovány samostatně provozovatelem odlišným od ostatních primárních a sekundárních úseků rozvodného tepelného zařízení a předávacích stanic. Odborný civilistický posudek pak podle stěžovatelky vychází ze znaleckého posudku Ing. Miroslava Baručáka a stěžovatelka tvrdí, že soudy z něj učinily právní závěry, které jsou se znaleckým posudkem v extrémním rozporu. Uvádí-li nyní Nejvyšší soud ve svém vyjádření, že stěžejním důvodem pro odmítnutí dovolání bylo ve skutečnosti nemožnost nabytí vlastnictví přepracováním stavby, pak se podle stěžovatelky dodatečně až ve vyjádření k ústavní stížnosti vyjadřuje k důvodnosti dovolání, z čehož je patrné, že důvod nepřijatelnosti dovolání nebyl naplněn a odmítnutím dovolání bylo porušeno právo stěžovatelky garantované čl. 36 odst. 1 Listiny. Stěžovatelka dále nesouhlasí s tím, že by zákonná úprava rozvodných tepelných soustav účinná v době budování tepelných zařízení neobsahovala jejich úpravu jako samostatných věcí, jak uvádí Nejvyšší soud ve svém vyjádření. I v tomto směru stěžovatelka odkazovala na odborný posudek, který mj. cituje z § 16 odst. 8 zákona č. 89/1987 Sb., o výrobě, rozvodu a spotřebě tepla. Závěrem dodala, že Nejvyšší soud také namítá, že argumentaci extrémním rozporem mezi skutkovými zjištěními a jejich právním hodnocením stěžovatelka v dovolání neuplatnila. K vyvrácení tohoto tvrzení podle stěžovatelky postačí uvést, že v odstavci 81 dovolání stěžovatelka výslovně namítla, že „[p]rávní závěry týkající se věcně-právní povahy předávacích stanic, k nimž žalobkyně uplatňuje vlastnictví, je tak v první řadě ve zjevném rozporu s provedeným dokazováním.“. Závěrem navrhla zrušení napadených rozhodnutí.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní stížnost má náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání. Ústavní stížnost je přípustná (stěžovatelka neměla k dispozici jiné zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a byla podána včas a k tomu oprávněnou stěžovatelkou. Stěžovatelka je zastoupena advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud po prostudování obsahu ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí a zapůjčeného spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. V následujících řádcích Ústavní soud nejprve zopakuje obecné principy týkající se přípustnosti dovolání v civilních věcech, tak jak plynou z ústavně konformního výkladu občanského soudního řádu a z dosavadní judikatury Ústavního soudu (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1564/23 ze dne 29. 8. 2023). Následně ukáže, proč napadené usnesení Nejvyššího soudu tyto principy porušilo.

V. A. Principy posuzování přípustnosti dovolání v civilních věcech

21. Ústavní soud se ústavně konformnímu výkladu ustanovení občanského soudního řádu, upravující dovolací řízení v civilních věcech, podrobně věnoval ve stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.). Ústavní soud tak níže pouze shrnuje a opakuje principy z tohoto stanoviska a z jeho další nálezkové judikatury ve vztahu k projednávané věci.

22. Z ústavního pořádku neplyne právo na dovolání v civilních věcech. Je-li už ale takový opravný prostředek v právním řádu zaveden, není vyjmut z rámce ústavněprávních požadavků. Právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny totiž garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem. Onen „stanovený postup“ je pak upraven v procesních předpisech podústavního práva, v nichž zákonodárce určuje, kdy a jakým způsobem lze právo na soudní ochranu realizovat. Dodrží-li pak jednotlivec takto stanovený postup a soud přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, respektive jeho součásti – práva na přístup k soudu [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16, body 25–36 a 42–46; nález sp. zn. II. ÚS 1686/16 ze dne 24. 11. 2016 (N 222/83 SbNU 471), body 16–18; nález sp. zn. I. ÚS 2804/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 132/82 SbNU 163), body 18–21; nález sp. zn. II. ÚS 1990/15 ze dne 5. 4. 2016 (N 59/81 SbNU 47), bod 19].

23. Ve stanovisku sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 přitom Ústavní soud potvrdil, že ústavně konformní výklad § 237 občanského soudního řádu, s ohledem na ustanovení čl. 4 ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy, vyžaduje, aby bylo jako přípustné posouzeno dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, popř. i Ústavního soudu, nebo jde o otázku, která v rozhodování odvolacího soudu, popř. Ústavního soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo je rozhodována dovolacím soudem odchýlně i po rozhodnutí Ústavního soudu, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak, není-li dosud o ní rozhodnuto vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu [bod 43 stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16; srov. také nález sp. zn. I. ÚS 2135/16 ze dne 3. 5. 2017 (N 70/85 SbNU 247), bod 24].

24. Jedním z principů představujících součást práva na řádný a spravedlivý proces a vylučujících libovůli v rozhodování je povinnost obecného soudu, tedy i soudu odvolacího, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, aby z něho byly patrné konkrétní důvody, které jej vedly k vyřčeným právním závěrům, tj. v nyní posuzovaném případě k odmítnutí stěžovatelčina dovolání pro nepřípustnost (srov. nález sp. zn. II. ÚS 2312/15 ze dne 9. 2. 2016). Jakkoliv

v těchto případech ustanovení § 243f odst. 3 věty první občanského soudního řádu představuje výjimku z ustanovení § 157 odst. 2 a § 169 odst. 4 citovaného zákona, neboť se předpokládá pouze stručný popis důvodů rozhodnutí bez nutnosti reprodukčního popisu dosavadního průběhu řízení či obsáhlé argumentace k důvodům rozhodnutí, nadále i z tohoto stručného odůvodnění musí být patrné, na základě jakých skutečností (právních či skutkových) dospěl dovolací soud k vysloveným závěrům (srov. náleze ze dne 1. 10. 2015 sp. zn. II. ÚS 1257/15, bod 19).

25. Podle Ústavního soudu rozhodnutí dovolacího soudu musí proto obsahovat nosné důvody, pro které dovolací soud shledal dovolání nepřijatelným, a nikoliv pouze citaci zákonné úpravy či odkazy na obecnou judikaturu, aniž by však odpovídajícím způsobem reagoval na právní argumentaci předestřenou dovolatelem (srov. náleze sp. zn. II. ÚS 849/16 ze dne 11. 10. 2016 nebo náleze sp. zn. IV. ÚS 332/24 ze dne 17. 4. 2024). Dovolatel se musí dozvědět, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah dovolacího soudu) bylo jeho podání odmítnuto jako nepřijatelné, jinak se jedná o odůvodnění nedostatečné a ve své podstatě nepřezkoumatelné [náleze ze dne 11. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 849/16 (N 188/83 SbNU 81), bod 23, či náleze sp. zn. IV. ÚS 332/24 ze dne 17. 4. 2024, bod 16].

V. B. Aplikace na projednávaný případ

26. Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí došel k závěru, že dovolací argumentace stěžovatelky není způsobilá založit přípustnost dovolání. Uvedl, že stěžovatelka vymezila otázku posouzení právní povahy rozvodného tepelného zařízení a jeho jednotlivých částí, a že stěžovatelka tvrdí, že se při jejím řešení krajský (odvolací) soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, která typově podobné situace v minulosti řešila odlišně, přičemž poukazuje na rozhodnutí sp. zn. 3 Cz 3/90 a 22 Cdo 2548/98. Zároveň uvedl, že pro posouzení této otázky není dovolání přípustné s tím, že rozhodnutí krajského soudu jako soudu odvolacího je v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu (srov. odůvodnění napadeného usnesení, čtvrtý a pátý odstavec str. 4).

27. Nejvyšší soud se následně v šestnácti odstavcích zabýval závěry krajského soudu a povahou rozvodného tepelného zařízení a problematikou součástí věci. Nejprve uvedl, že problematikou součástí věci se zabýval rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 770/98 ze dne 29. 7. 1999, ve kterém se uvádí, že „podle § 120 odst. 1 obč. zák. součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila“. Dodal, že z judikatury Nejvyššího soudu se podává, že posouzení toho, zda jde o samostatnou věc či o součást věci jiné, vyplývá z úvahy soudu, která vychází z kritérií uvedených v zákoně a v konečném důsledku vždy záleží na individuálním posouzení každé věci a odkázal na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2840/2018 ze dne 30. 10. 2018. Následně uvedl závěry odborné literatury (str. 6 napadeného usnesení), které označuje za souladné s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. Dále konstatoval, že i kdyby bylo možno vlastnické právo nabytí zpracováním stavby, pak by chyběl pro nabytí vlastnického práva zpracovatele předpoklad, že zpracovatel byl v dobré víře (s odkazem na § 135b zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník). Také rekapituloval závěry krajského soudu o tom, že základní funkcí rozvodného tepelného zařízení je dopravit teplo ze zdroje (elektrárny Vřesová) k jednotlivým odběrným místům a konstatoval, že bez nahrazení vyjmutých částí potrubí či výměňkových stanic nebude rozvodné tepelné zařízení svou funkci plnit a jeho hodnota se nepochybně sníží. Dovodil, že pokud se tedy stěžovatelka domáhala určení vlastnictví k jednotlivým částem potrubního vedení a výměňkovým stanicím, jedná se o součásti, jež nejsou samostatnými věcmi v právním smyslu, a tedy k nim nelze uplatňovat vlastnické právo odděleně. Nastíněnou úvahu krajského soudu neshledal Nejvyšší soud zjevně nepřiměřenou, a proto v dovolacím přezkumu ob stojí. Uzavřel, že se pak nejví jako nepřiměřený závěr o tom, že rozvodné tepelné zařízení projednávané v tomto případě je samostatnou věcí a částí, k nimž se stěžovatelka

domáhá určení vlastnického práva, představují součástí rozvodného tepelného zařízení, neboť by v případě jejich vyjmutí vedená energie nebyla zpracována a rozváděna tak, aby se dostala k odběratelům.

28. Pokud se Nejvyšší soud zabýval i meritem (tj. otázkou samostatnosti věci či rozvodného tepelného zařízení jako součástí věci a hodnocením krajského soudu), není to rozporné se základními právy stěžovatelky. Na druhou stranu tyto úvahy nepředstavují odůvodnění nepřipustnosti stěžovatelčina dovolání. K závěru o nepřipustnosti dovolání Nejvyšší soud v jediném odstavci uvedl, že „[p]oukaz na judikaturu o právní povaze kanalizační přípojky a transformátoru, resp. judikaturu další, není přílehlavý. Kanalizační přípojka totiž plní odlišnou funkci od výměňkových stanic a primárního a sekundárního potrubí; propojuje budovu s kanalizací a má samostatnou úpravu v § 3 zákona č. 274/2001 Sb., o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů (zákon o vodovodech a kanalizacích) – (k tomu srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2003 sp. zn. 22 Cdo 1308/2003 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012 sp. zn. 22 Cdo 2653/2011). Obdobnou zákonnou úpravu rozvodná tepelná soustava nemá. Co se týče právní povahy transformátoru, byla v odkazovaném judikátu řešena otázka jeho vztahu k budově, nikoliv k přenosové soustavě“ (srov. poslední odst. na str. 7 napadeného usnesení Nejvyššího soudu).

29. K uvedenému Ústavní soud konstatuje, že se Nejvyšší soud nevypořádal se stěžovatelčinou námitkou obsaženou v bodech 75 a 77 dovolání, ve kterých stěžovatelka opírá svoji argumentaci o rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 944/2007 a srovnává rozvodné tepelné zařízení s technickou infrastrukturou vodovodního řadu. Cituje výše zmíněné rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 944/2007: „[v]odovod ve smyslu zákona o vodovodech a kanalizacích představuje hromadnou věc, která se skládá z vodovodního řadu a vodárenských objektů; zákon zjevně předpokládá, že jejich vlastníky mohou být subjekty odlišné, neboť odlišuje vlastníka vodovodního řadu a vlastníka vodárenských objektů. Jestliže zákon č. 274/2001 Sb. počítá s tím, že vlastníky vodovodního řadu a vodárenských objektů mohou být odlišné subjekty, vyplývá z toho závěr, že vodovodní řad je samostatnou stavbou ve smyslu občanského práva a samostatnými stavbami jsou i vodárenské objekty. Proto samotná okolnost, že na vodovodní řad jsou připojeny vodárenské objekty, nečiní z těchto věcí věc jedinou v právním režimu hlavní věci a její součástí potud, že vodovodní řad by představoval věc hlavní a vodárenské objekty jeho součástí, a to bez ohledu na funkční propojenost“. Zároveň stěžovatelka v dovolání uvádí (srov. bod 77 dovolání stěžovatelky ze dne 1. 9. 2021), že „[u]vedená judikatura představuje ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, od které se odvolací soud zcela zjevně odchýlil, aniž by pro takové odchýlení byl jakýkoliv skutkový důvod a aniž by odchýlení se od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nějak zdůvodnil“. Na tuto argumentaci Nejvyšší soud v napadeném rozhodnutí nijak nereaguje, rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 944/2007 týkající se vodovodu zřejmě podřadil pod termín „judikatura další“, již označil jako nepřiléhavou. Rozhodnutí sp. zn. 22 Cdo 944/2007 není v napadeném usnesení uvedeno a chybí i s ním související vypořádání stěžovatelčiny argumentace. Nejvyšší soud pochybil, pokud se v rozhodnutí nijak vůči uvedené judikatuře dostatečně nevymezil, nevysvětlil, proč se na stěžovatelčinu věc nemá použít a odůvodnění jeho rozhodnutí o nepřipustnosti stěžovatelčina dovolání nenaplnuje požadavky na něj kladené ve shora uvedených nálezech.

30. Zároveň lze označit za vnitřně rozporné odůvodnění Nejvyššího soudu ve vztahu k nepřiléhavosti judikatury o právní povaze kanalizační přípojky, kterou Nejvyšší soud postavil na tom, že „kanalizační přípojka totiž plní odlišnou funkci od výměňkových stanic a primárního a sekundárního potrubí; propojuje budovu s kanalizací a má samostatnou úpravu“. Samostatnou právní úpravu mají totiž i předávací stanice, které za samostatné věci v právním smyslu označuje § 2 odst. 2 písm. c) bod 10 energetického zákona, přičemž právě posouzení

samostatnosti věci – rozvodného tepelného zařízení, vč. předávací stanice – se stěžovatelka v dovolacím řízení svou právní otázkou domáhala. Tato právní úprava byla přitom přijata již zákonem 165/2012 Sb., jehož přijetím došlo k novelizaci energetického zákona od 31. 1. 2012. Z uvedené argumentace tak neplyne, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah dovolacího soudu) bylo dovolání stěžovatelky odmítnuto jako nepřípustné, a proto se i ve vztahu k závěru o nepřiléhavosti judikatury o právní povaze kanalizační přípojky jedná o odůvodnění nedostatečné a ve své podstatě nepřezkoumatelné [nález sp. zn. II. ÚS 849/16 ze dne 11. 10. 2016 (N 188/83 SbNU 81), bod 23, či nález sp. zn. IV. ÚS 332/24 ze dne 17. 4. 2024, bod 16].

31. Odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu odmítajícího podané dovolání z důvodu, že nebylo shledáno přípustným podle § 237 občanského soudního řádu, musí splňovat požadavky předvídatelnosti a srozumitelnosti [např. nález sp. zn. I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323), bod 12], což znamená, že z něj musí být dostatečně patrné, z jakých důvodů bylo o něm rozhodnuto právě tímto způsobem.

32. Tím není řečeno, že by odůvodnění takového usnesení mělo či dokonce muselo být podrobné nebo obsáhlé, jelikož v takovémto případě by Ústavní soud kladl na rozhodovací činnost Nejvyššího soudu požadavky daleko překračující jeho povinnost plynoucí ze shora citovaného ustanovení § 243f odst. 3 občanského soudního řádu. Pokud však podle tohoto zákonného ustanovení platí, že v odmítacím usnesení soud alespoň „stručně uvede, proč je dovolání opožděné, nepřípustné nebo trpí vadami, jež brání pokračování v dovolacím řízení“, je zcela zřejmé, že musí účastníkům řízení sdělit a vysvětlit, z jakého důvodu se nebude zabývat dovoláním meritorně. Toto vysvětlení, jakkoliv stručné, se přitom nesmí omezit na pouhou citaci zákona, případně doplněnou odkazem na některé judikáty, obsahující toliko obecný výklad přípustnosti dovolání bez jakéhokoliv náznaku individualizace na projednávaný případ. Pokud by tomu tak bylo, rozhodující soud by vlastně zcela pominul svoji povinnost transparentně a srozumitelně vykládat právo, čímž by se zcela vyhnul žádoucí komunikaci s účastníky řízení (a koneckonců i celou veřejností) a namísto toho by se stavěl do pozice vrchnostenského orgánu, který si je sice dobře vědom, jak správně rozhodnout, nicméně necítí potřebu to sdělovat někomu jinému. Takový postoj by se zcela vymykal podstatě soudní moci, kterou je podle Ústavy především ochrana základních práv a svobod (čl. 4), a také funkcím soudnictví, k nimž patří povinnost soudů poskytovat ochranu právům zákonem stanoveným způsobem (čl. 90). Dovolatel by se z usnesení dovolacího soudu nedozvěděl, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah) bylo jeho podání odmítnuto jako nepřípustné [nález sp. zn. II. ÚS 1257/15 ze dne 1. 10. 2015 (N 180/79 SbNU 33), body 19 až 27].

33. Nejvyšší soud však své rozhodnutí zatížil nedostatečným odůvodněním a stěžovatelce upřel reálnou a efektivní možnost v daném soudním řízení právně argumentovat. Tento ústavněprávní deficit přitom nelze v řízení o ústavní stížnosti odstranit, neboť Ústavní soud není oprávněn důvodnost této argumentace, jež je primárně vedena v rovině podústavního práva, sám posuzovat, protože se to s jeho postavením orgánu ochrany ústavnosti neslučuje.

34. Nepřípustnost dovolání totiž není možné odůvodňovat tím, zda Nejvyšší soud úvahu odvolacího soudu „neshledává za zjevně nepřiměřenou“, což je argument, který Nejvyšší soud uvádí v napadeném rozhodnutí. Stěžovatelka vymezila právní otázku, zda je rozvodné tepelné zařízení jedinou věcí v právním smyslu, když se skládá z předávacích stanic, primárních rozvodů a sekundárních rozvodů tepelné energie a v dovolání namítala, že se krajský soud odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, která typově podobné situace v minulosti řešila odlišně (případně, že tato otázka nebyla v praxi dovolacího soudu řešena). Nejvyšší soud uznal, že právní otázka byla vymezena řádně a zjevně dospěl k závěru, že tato otázka již byla v jeho praxi řešena. Poté bylo povinností Nejvyššího soudu zhodnotit, zda stěžovatelka naplnila důvody přípustnosti a zhodnotit, zda se odvolací soud (zde krajský soud) v řešení právní otázky od praxe dovolacího soudu odchýlil. Odpověď na tuto specificky vymezenou otázku však

stěžovatelka ze strany Nejvyššího soudu ve vztahu k části judikatury Nejvyššího soudu, u které namítala, že se odvolací soud odchýlil, neobdržela.

35. Zároveň Ústavní soud dodává, že pokud se bude Nejvyšší soud zabývat věcným přezkumem dovolání stěžovatelky, pak se bude muset vypořádat s nosnými částmi její argumentace. Lze odkázat na závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. 8. 2005, ve kterém Ústavní soud dovodil, že „[a]rgumentuje-li účastník řízení názory právní vědy nebo judikatury, musí se obecný soud s názory v těchto pramenech uvedenými argumentačně vypořádat případně i tak, že vysvětlí, proč je nepovažuje pro danou věc relevantní. Jen tak může být odůvodnění rozhodnutí soudu přesvědčivé a jen tak může legitimizovat rozhodnutí samotné v tom, že správný výklad práva je právě ten výklad, který soud zvolil.“ Dále Ústavní soud upozorňuje, že pro posouzení povahy rozvodného tepelného zařízení (věci) nemohou mít vliv dvoustranná ujednání o užívání takové věci, neboť taková ujednání nemají souvislost s věcněprávním posouzením právní povahy věci (jako věci v právním smyslu).

36. K námitce stěžovatelky ohledně porušení práva na zákonného soudce Ústavní soud shledal, že Nejvyšší soud rozhodl v senátu ve složení, které bylo řádně určeno podle příslušného rozvrhu práce Nejvyššího soudu z roku 2023. Dále, pokud stěžovatelka tvrdí, že se Nejvyšší soud nevypořádal s její námitkou o očividném (nebo jak stěžovatelka uvádí „zjevném“) rozporu mezi právními závěry o věcněprávní povaze předávacích stanic s provedeným dokazováním a odkazuje na bod 81 dovolání, Ústavní soud konstatuje, že také tato námitka je zjevně neopodstatněná. Tvrzení stěžovatelky v uvedeném bodě jsou obecná, představují spíše nesouhlas se závěry obecných soudů ohledně dokazování. Tato část dovolání neobsahuje konkrétní tvrzení o tom, které závěry odvolacího soudu stěžovatelka pokládá za nesprávné a v čem tato nesprávnost spočívá. Tomu odpovídá i stěžovatelčina argumentace uvedená v replice, opakující tvrzení, že „právní závěry týkající se věcněprávní povahy předávacích stanic“, mají být „ve zjevném rozporu s provedeným dokazováním“. Proto ve zbytku tak Ústavní soud odmítl stěžovatelčiny námitky směřující proti usnesení Nejvyššího soudu jako zjevně neopodstatněné.

VI. Závěr

37. Ústavní soud v posuzovaném případě dospěl k závěru, že rozhodnutí Nejvyššího soudu, v němž se dostatečně nevypořádal s právní argumentací stěžovatelky a dosavadní judikaturou, nenaplnuje požadavky na řádně odůvodněné rozhodnutí. S ohledem na výše uvedené nezbyvá Ústavnímu soudu než konstatovat, že Nejvyšší soud postupoval v rozporu s požadavky řádného procesu v důsledku čehož i odepřel stěžovatelce přístup k soudu, čímž porušil stěžovatelčino ústavně zaručené právo čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto zčásti vyhověl ústavní stížnosti podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené rozhodnutí zrušil. Zčásti pak odmítl ústavní stížnost stěžovatelky podle § 43 odst. 2 písm. a) jako zjevně neopodstatněnou. Návrhu na odklad vykonatelnosti rozsudku krajského soudu, který stěžovatelka podala v doplnění ústavní stížnosti, Ústavní soud s ohledem na výsledek řízení nevyhověl. Ústavní soud zrušujícím nálezem jakkoliv v žádném případě nepředjímá výsledek navazujícího řízení. Případný ústavněprávní přezkum rozhodnutí civilních soudů může přijít na řadu až poté, co se jimi bude řádně zabývat Nejvyšší soud; dřívější ústavní přezkum by byl předčasný. Proto byla ústavní stížnost v rozsahu, v němž směřovala proti rozsudku krajského soudu a okresního soudu, jakožto i rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2018, odmítnuta v souladu s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

38. Úkolem Nejvyššího soudu tak bude opětovně posoudit dovolání stěžovatelky, přičemž je vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Své závěry musí Nejvyšší soud ústavně akceptovatelným způsobem odůvodnit.

Č. 160

Vnitřní rozpornost v odůvodnění soudního rozhodnutí (sp. zn. IV. ÚS 92/24 ze dne 4. září 2024)

Nikoli každá vnitřní rozpornost v odůvodnění soudního rozhodnutí zakládá jeho neústavnost. Pokud se však vnitřní rozpornost týká posouzení klíčové otázky, na které rozhodnutí soudů stojí, vnitřní rozpornost může nabýt ústavněprávního významu. Taková vnitřní rozpornost odůvodnění totiž zásadním způsobem snižuje důvěru občanů v právo a soudy.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka a Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Z. E., zastoupené Mgr. Davidem Obenrauchem, advokátem, sídlem Kopečná 987/11, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2023 č. j. 25 Cdo 307/2023-435, rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 21. září 2022 č. j. 44 Co 74/2021-416 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 11. února 2021 č. j. 294 C 42/2019-351, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Statutárního města Brno, sídlem Dominikánské náměstí 196/1, Brno, zastoupeného Mgr. Petrem Langem, LL.M., advokátem, sídlem Jakubská 156/2, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Výrokem II a III usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2023 č. j. 25 Cdo 307/2023-435 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 21. září 2022 č. j. 44 Co 74/2021-416 byla porušena základní práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. října 2023 č. j. 25 Cdo 307/2023-435 se ruší v části výroku II, kterým Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi, a ve výroku III.

III. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 21. září 2022 č. j. 44 Co 74/2021-416 se ruší v části výroku I, kterou potvrdil část výroku I rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 11. února 2021 č. j. 294 C 42/2019-351 o zamítnutí žaloby stěžovatelky proti vedlejšímu účastníkovi, a kterou potvrdil výrok III rozsudku městského soudu. Dále se rozsudek krajského soudu ruší ve výrocích II, III a IV.

IV. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Ústavní soud v tomto nálezu zrušil rozhodnutí obecných soudů ve věci žaloby stěžovatelky na náhradu újmy způsobené pádem na zledovatělém chodníku, a to pro nepřezkoumatelnost a vnitřní rozpornost závěrů obecných soudů ohledně možnosti stěžovatelky předvídat změnu ve schůdnosti chodníku.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů. Tvrdí, že tato rozhodnutí porušila její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu plyne, že stěžovatelka se žalobou domáhala po statutárním městě Brně a po obchodní společnosti Brněnské komunikace, a. s. (dále jen „Brněnské komunikace“), náhrady za vytrpěné bolesti ve výši 92 634,50 Kč a za ztížení společenského uplatnění ve výši 457 518 Kč s příslušenstvím. Uvedla, že upadla na neudržovaném zledovatěném chodníku, ačkoli měla pevnou obuv a pohybovala se opatrně. V důsledku pádu utrpěla mnohačetné zlomeniny. Za závadu ve schůdnosti chodníku podle stěžovatelky odpovídá město coby vlastník chodníku a Brněnské komunikace coby správce chodníku. Město s žalobou nesouhlasilo a bránilo se tím, že zimní údržbu chodníku zajišťuje městská část Brno-střed prostřednictvím smluvené obchodní společnosti. Námraza byla očekávatelná a pověřená společnost na ni reagovala. Brněnské komunikace se proti žalobě bránily tím, že úraz se stal na chodníku, kde údržbu nezajišťují.

4. Městský soud v Brně zjistil, že stěžovatelka dne 22. 12. 2016 v 10:50 hod. upadla na zledovatěném chodníku u vchodu do kostela sv. Tomáše na Moravském náměstí v Brně. Chodník je ve vlastnictví statutárního města Brna, vlastník však ošetření chodníku proti námraze v místě a době úrazu nezajistil. Prováděl ale již po 5:00 hod. ráno údržbu chodníku na jiných místech. Námraza se v Brně tvořila v důsledku mrholení a sněžení od 00:00 hod. téhož dne. Český hydrometeorologický ústav před ní varoval v 9:00 hod. Stěžovatelka byla vhodně oblečena a obuta pro zimní období, nikoli však pro vzniklé náledí, neboť její obuv měla kluzkou podrážku a bunda byla z kluzkého materiálu. Právně věc městský soud posoudil tak, že Brněnské komunikace nejsou pasivně věcně legitimovány, neboť chodník nespravovaly. Podstatné pro rozhodnutí věci bylo, že námraza na chodníku změnila jeho schůdnost. Stěžovatelka si proto měla počínat obezřetně, což dodržela. Odpovědnosti za újmu se však město Brno zprostito, jelikož povinnost zajistit schůdnost chodníku neporušilo. Důvod pro odškrabování námrazy totiž vznikl teprve půl hodiny před úrazem a nebylo proto v možnostech města nastalou závadu ve schůdnosti zmírnit. Městský soud proto žalobu proti městu a Brněnským komunikacím zamítl (výrok I napadeného rozsudku), dále pak rozhodl o povinnosti stěžovatelky zaplatit městu náhradu nákladů řízení ve výši 144 280 Kč (výrok II), o povinnosti stěžovatelky zaplatit obchodní společnosti Hasičská vzájemná pojišťovna, a. s. (dále jen „pojišťovna“), která vystupovala v řízení před obecnými soudy jako vedlejší účastnice na straně města, náhradu nákladů řízení ve výši 54 200 Kč (výrok III), o povinnosti stěžovatelky zaplatit Brněnským komunikacím náhradu nákladů řízení ve výši 2 700 Kč (výrok IV), České republice pak nepřiznal právo na zaplacení soudního poplatku (výrok V).

5. K odvolání stěžovatelky Krajský soud v Brně ve shodě s městským soudem dospěl k závěru o nedostatku pasivní věcné legitimace Brněnských komunikací. Následně dovodil, že pokud stěžovatelka mohla změnu ve schůdnosti chodníku předvídat, nešlo o závadu ve schůdnosti a město nemůže odpovídat podle zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích. Dále se krajský soud zabýval tím, zda město neporušilo svou prevenční povinnost podle občanského zákoníku. Podle krajského soudu se tomu tak nestalo. Město nemohlo chodník ošetřit preventivně dopředu. Nebylo by to účelné. Krajský soud znovu zdůraznil, že pro stěžovatelku byla závada ve schůdnosti předvídatelná. Sama vypověděla, že vstupovala na chodník, který „byl opravdu samý led, padaly tam i děti“. Stěžovatelka navíc pro chůzi po silné námraze použila nevhodnou obuv s poměrně hladkou podrážkou. Vzhledem k tomu, že stěžovatelka nepřizpůsobila své chování aktuálním povětrnostním podmínkám, nevyhodnotila dostatečně rizika plynoucí ze zhoršené schůdnosti, neobezřetně se po chodníku

pohybovala, a to v nevhodné obuvi, stěžovatelka si úraz způsobila sama vlastní neopatrností. Proto krajský soud rozsudek městského soudu ve věci samé, tj. ve výroku I potvrdil, potvrdil též výroky III, IV a V rozsudku městského soudu (výrok I napadeného rozsudku krajského soudu). Krajský soud dále změnil výrok II rozsudku městského soudu a nově určil, že stěžovatelka musí městu zaplatit na náhradě nákladů řízení před městským soudem jen částku 3 300 Kč (výrok II), rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení mezi stěžovatelkou a městem (výrok III), pojišťovně přiznal na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 21 680 Kč (výrok IV) a ve vztahu mezi stěžovatelkou a Brněnskými komunikacemi rozhodl o povinnosti stěžovatelky zaplatit na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 600 Kč (výrok V).

6. Dovolání stěžovatelky proti rozsudku krajského soudu Nejvyšší soud odmítl (výrok II napadeného usnesení); zastavil přitom řízení o „dovolání“ proti rozsudku městského soudu, neboť dovolání je mimořádným opravným prostředkem proti rozhodnutí odvolacího soudu (výrok I). Proti zamítnutí žaloby ve vztahu k Brněnským komunikacím stěžovatelka neuvedla žádné dovolací námítky a její dovolání proto v tomto rozsahu nesplnilo povinné náležitosti a je vadné. Ve zbývající části posoudil Nejvyšší soud dovolání proti rozsudku krajského soudu jako nepřipustné, neboť krajský soud se nijak neodchýlil od judikatury Nejvyššího soudu. Námraza se v den úrazu tvořila všude a stěžovatelka měla při nastalé povětrnostní situaci námrazu předvídat a přizpůsobit tomu své chování. Sama uvedla, že jiné osoby na místě úrazu padaly nebo toto místo obcházely. Námraza, na které stěžovatelka upadla, není závadou ve schůdnosti a město nemá objektivní odpovědnost za újmu podle zákona o pozemních komunikacích. Stejně tak město neodpovídá za újmu podle občanského zákoníku. Nebylo po něm totiž možné spravedlivě požadovat, aby během 30 minut stihlo ošetřit všechny místní komunikace. Provedení preventivního posypu nebylo účelné. Zpochybnění skutkového stavu nemůže být způsobitelným dovolacím důvodem. Nejvyšší soud rozhodl též o povinnosti stěžovatelky zaplatit městu náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok III) a o tom, že ve vztahu mezi stěžovatelkou a Brněnskými komunikacemi nemá nikdo právo na náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok IV napadeného usnesení).

III. Argumentace stěžovatelky

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že nesprávná skutková zjištění městského soudu a krajského soudu měla založit přípustnost dovolání, a to pro jejich extrémní rozpor s provedenými důkazy. Nesouhlasí s tím, jak obecné soudy posoudily existenci závady ve schůdnosti chodníku, předvídatelnost změny ve schůdnosti a dodržení potřebné míry opatrnosti stěžovatelkou. Při posuzování odpovědnosti města Brna podle občanského zákoníku obecné soudy nezohlednily skutečnost, že město v místě úrazu neprovedlo žádnou údržbu, aby zabránilo vzniku námrazy. Krajský soud bez řádného odůvodnění dospěl ohledně obezřetného chování stěžovatelky k opačnému názoru, než jaký měl městský soud. Skutková zjištění obecných soudů jsou nekonzistentní. Zatímco v bodu 55 rozsudku městského soudu je uvedeno, že „soud tak má za to, že žalobkyně se dostatečně přizpůsobila povětrnostní situaci“ a „své obecné prevenční povinnosti tak žalobkyně dostala“, v bodu 28 rozsudku krajského soudu se uvádí, že „odvolací soud ve shodě se soudem prvního stupně dospěl k závěru, že žalobkyně v konkrétní situaci nepřizpůsobila své chování na komunikaci aktuálním povětrnostním podmínkám“ a že úraz si způsobila vlastní neopatrností. Učiněný závěr krajského soudu byl pro stěžovatelku překvapivý.

8. Krajský soud vytrhnul z kontextu tvrzení stěžovatelky, že na místě úrazu padaly i děti, ve prospěch svého závěru, že námraza byla pro stěžovatelku předvídatelná. Z celého vyjádření stěžovatelky v protokolu ze dne 25. 6. 2020 přitom plyne, že si myslela, že bude vstupovat pouze na mokré povrch, nikoli na námrazu, a děti v době vstupu na chodník nepadaly. Ačkoli se městský soud odpovědností za újmu podle občanského zákoníku vůbec nezabýval, krajský

soud na jeho neexistující posouzení odkázal a ztotožnil se s ním. Rozhodnutí Nejvyššího soudu je dle stěžovatelky nepřezkoumatelné.

9. Stěžovatelka dále nesouhlasí s nákladovými výroky vůči pojišťovně (výrok III rozsudku městského soudu a výrok IV rozsudku krajského soudu), která v řízení před obecnými soudy vystupovala jako vedlejší účastnice na straně města. Pojišťovna má k dispozici právníky pro zastupování v soudních sporech, což stěžovatelka v řízení doložila.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný [ovšem vyjma části napadající výrok II rozsudku městského soudu, v tomto rozsahu není Ústavní soud k projednání ústavní stížnosti příslušný, neboť nemůže přezkoumávat a rušit rozhodnutí, které bylo změněno, viz § 43 odst. 1 písm. d) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu]. Stěžovatelka je rovněž zastoupena advokátem (§ 29 až 31 téhož zákona). Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv.

11. Ústavní stížnost však není přípustná proti výrokům obecných soudů, které se týkají Brněnských komunikací, neboť vůči těmto výrokům stěžovatelka nevyčerpala prostředky k ochraně práv [tj. rozsudek městského soudu v části výroku I, kterou městský soud zamítl žalobu stěžovatelky proti Brněnským komunikacím, a ve výroku IV, kterým rozhodl o nákladech řízení mezi stěžovatelkou a touto společností; rozsudek krajského soudu v části výroku I, která část výroku I a výrok IV rozsudku městského soudu potvrzuje, a ve výroku V, a usnesení Nejvyššího soudu v části výroku II, kterou Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky ve vztahu k Brněnským komunikacím, a v části výroku IV, kterou Nejvyšší soud nepřiznal ve vztahu mezi stěžovatelkou a Brněnskými komunikacemi náhradu nákladů řízení; ve vztahu k Brněnským komunikacím totiž stěžovatelka nepodala řádné dovolání, a proto je v této části její ústavní stížnost nepřípustná, viz § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu].

V. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal soudní spis a vyzval účastníky a vedlejší účastníky, aby se k ústavní stížnosti vyjádřili (§ 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

13. Městský soud jen stručně odkázal na své rozhodnutí, krajský soud se nevyjádřil.

14. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ústavně zaručená práva stěžovatelky porušena nebyla. Nejvyšší soud odkázal na své usnesení a zdůraznil, že jestliže se v den úrazu pohybovaly teploty pod bodem mrazu, střídavě sněžilo a posléze přšelo, byla tvorba náledí předvídatelná. Stěžovatelka měla této skutečnosti přizpůsobit způsob a místo svého pohybu. Skutečnost, že si myslela, že povrch je pouze mokrá, svědčí o tom, že nevěnovala povětrnostním podmínkám potřebnou míru pozornosti. Ani případná jiná interpretace výpovědi stěžovatelky tak, že by z ní vyplývalo, že obcházet místo pádu a padat děti viděla stěžovatelka až po úrazu, nemůže na posouzení věci nic změnit. Sama stěžovatelka uvádí, že v parku neupadla, protože tam byl led posypaný pískem. Jestliže si byla vědoma ledového povrchu, měla být obezřetná a na neposypaný povrch nevstoupit. Při posuzování závady ve schůdnosti tudíž Nejvyšší soud nepochybil. Ani námitka, že se obecné soudy nezabývaly dostatečně obecnou odpovědností města podle občanského zákoníku, není důvodná. Všechny obecné soudy se jí zabývaly. Nelze souhlasit se stěžovatelkou, že krajský soud odkázal na závěr městského soudu, který neexistoval. Tento závěr učinil městský soud v bodech 56 a 57 svého rozsudku. Vzhledem k prudké změně počasí nebylo možné po městě požadovat, aby provádělo posyp komunikací na všech frekventovaných místech. Prevenční povinností stěžovatelky a nákladovými výroky se Nejvyšší soud zabývat nemusel. Extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními a právními závěry v dané věci dán nebyl.

15. Statutární město Brno se k ústavní stížnosti vyjádřilo tak, že stěžovatelka vede pouze polemiku se závěry obecných soudů, které jsou v napadených rozhodnutích řádně odůvodněny, a město se s nimi ztotožňuje. Město objektivně nemohlo ošetřit veškeré komunikace v jeden moment po vzniku námrazy. Vyvinulo však maximální možné úsilí, které po něm lze požadovat, aby komunikace byly bezpečné pro pohyb chodců. Posouzení prevenční povinnosti stěžovatelky není s ohledem na neexistenci základu jejího nároku podstatné. Město dále odkázalo na svá vyjádření podaná v řízení před obecnými soudy. Navrhlo odmítnout ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný a přiznat městu náhradu nákladů řízení.

16. Brněnské komunikace a pojišťovna se ve lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřily, má se tedy v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdaly (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

17. Ústavní soud poslal vyjádření Nejvyššího soudu a statutárního města Brna na vědomí stěžovatelce, stěžovatelka již repliku k těmto vyjádřením nepodala.

18. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

19. Ústavní soud ve svých rozhodnutích setrvale připomíná, že ze zásady přímosti a ústnosti soudního jednání vyplývá zásada volného hodnocení důkazů (§ 132 občanského soudního řádu). Do hodnocení důkazů obecným soudem proto Ústavnímu soudu nepřisluší zasahovat, a to ani tehdy, pokud by se s ním sám neztotožňoval. Ústavní soud však do hodnocení důkazů zasáhne tehdy, pokud v dané věci nastal extrémní rozpor mezi zjištěným skutkovým stavem a vyvozenými skutkovými či právními závěry. Tehdy bude zásah Ústavního soudu odůvodněn, neboť takové rozhodnutí je třeba považovat za rozporné s čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. např. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) nebo ze dne 20. 6. 2023 sp. zn. III. ÚS 446/22, FinArt, bod 28]. Právě takováto situace nastala v nynější věci.

20. Odpovědností vlastníka chodníku, případně jeho správce, za újmu způsobenou úrazem na chodníku se Ústavní soud zabýval v minulosti již několikrát. Lze odkázat především na nálezy ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 2315/15 (N 64/81 SbNU 99), Jonáš, body 82 a násl., a ze dne 1. 12. 2021 sp. zn. II. ÚS 1991/20, Šamořil, body 16 a násl., ve kterých jsou obecná ústavní východiska přezkumu těchto typů rozhodnutí shrnuta a na které lze proto plně odkázat.

21. Nejvyšší soud reagoval na tuto judikaturu rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia z prosince roku 2020. Podle závěrů tohoto rozsudku zákon o pozemních komunikacích zakládá objektivní odpovědnost vlastníka komunikace za újmy, jejichž příčinou byla závada ve schůdnosti. Jde o odpovědnost bez ohledu na protiprávnost a zavinění. Odpovědnost ale nastane jen tehdy, pokud k újmě došlo v důsledku závady ve schůdnosti, tedy s takovým nedostatkem komunikace, který se vymyká jejímu stavu z hlediska stavebního, dopravně technického i z hlediska celkového působení povětrnostních vlivů a který představuje pro chodce nenadálou a nepředvídatelnou změnu hrozící vznikem újmy. Požadavek předvídatosti chodce ve vztahu k celkové kvalitě komunikace se projeví jen při hodnocení povahy závady ve smyslu § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích. Nemůže být současně brán v potaz při hodnocení spoluzpůsobení si újmy poškozeným (§ 2918 občanského zákoníku); zde je možno hodnotit již jen další projevy neobezřetnosti chodce při samotném pohybu po takovém úseku komunikace, např. nevhodnou obuv, neadekvátní trasu, způsob pohybu či ovlivnění návykovými látkami, jestliže se skutečně promítly do celkového výsledku, jímž bylo zranění po pádu chodce (rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 9. 12. 2020 sp. zn. 31 Cdo 1621/2020, č. 27/2022 Sb. rozh. civ., právní věty a pak body 23 až 26 a dále body 31 a 39).

22. Zákonem o pozemních komunikacích není vyloučena obecná odpovědnost vlastníka komunikace za konkrétní porušení právní povinnosti s presumovaným zaviněním, a to podle občanského zákoníku. Porušením zákona je v tomto smyslu především porušení povinnosti výslovně zakotvené v § 9 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích, tj. neplnění povinnosti provádět pravidelné a mimořádné prohlídky, údržbu a opravy komunikace (rozsudek velkého senátu 31 Cdo 1621/2020, více k tomu body 29 a 32).

23. V nynější věci nejsou sporné otázky výkladu hmotného práva. Obecné soudy se však dopustily excesů v hodnocení provedených důkazů, a to v rozsahu, který nabyl ústavněprávního významu.

VI.A. Nepřezkoumatelnost a vnitřní rozpornost závěrů městského soudu a krajského soudu o závadě ve schůdnosti, tj. (ne)předvídatelnosti změny ve schůdnosti chodníku

24. Zásadní vada rozhodnutí městského soudu leží již při zjištění a hodnocení skutkového stavu rozhodného pro naplnění tzv. závady ve schůdnosti. Tu definuje § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích tak, že jde o změnu ve schůdnosti pozemní komunikace, kterou nemůže chodec „předvídat“ při pohybu přizpůsobeném stavebnímu stavu a dopravně technickému stavu a povětrnostním situacím a jejich důsledkům. Dle judikatury jde typicky o takový úsek (místo) komunikace, které se svou nekvalitou vymyká obecnému stavu natolik, že jej uživatel není schopen rozlišit a upravit způsob chůze tomuto nenadálému nebezpečí (rozsudek velkého senátu 31 Cdo 1621/2020, bod 23).

25. Z příkladů, kdy soudy dovodily závadu ve schůdnosti ve smyslu zákona o pozemních komunikacích, lze uvést chodkyni zraněnou při pádu na zledovatělé ploše bílého dopravního značení přechodu pro chodce za situace, kdy okolní komunikace byly suché a námraza nebyla pouhým okem rozpoznatelná, nebo případ chodce, který uklouzl na ojediněle vytvořené ledové plotně, jež nebyla vidět pro zakrytí nepatrným sněhovým popraškem, nebo chodkyni, která utrpěla úraz poté, co uklouzla na pásu zmrzlé vody vytékající z okapu, přičemž zdroj vody a náledí nemusel být při běžném tempu chůze zřejmý a samotný led nebyl pro zakrytí sněhem viditelný. Soudy naopak neshledaly závadu ve schůdnosti v případě chodců zraněných při pádu na chodnicích pokrytých souvislou vrstvou námrazy nebo sněhu nebo např. při pádu chodce na sice ojedinělé, avšak při vynaložení obvyklé opatrnosti rozpoznatelné zledovatělé části chodníku, již bylo možno se vyhnout (všechny tyto příklady včetně označení judikátů tamtéž, bod 26).

26. Závěr městského soudu o (ne)předvídatelnosti závady ve schůdnosti chodníku je v posuzovaném případě vnitřně rozporný, resp. nepřezkoumatelný, a tudíž neústavní [viz např. náleze ze dne 15. 8. 2022 sp. zn. IV. ÚS 638/22, zejména body 17 a 21]. Samozřejmě nikoli každá vnitřní rozpornost odůvodnění zakládá bez dalšího neústavnost napadeného rozhodnutí. Avšak v případě, kdy se vnitřní rozpornost týká posouzení klíčové otázky, na které rozhodnutí soudů stojí, vnitřní rozpornost nabývá ústavněprávního významu. Předcházení vnitřní rozpornosti odůvodnění soudních rozhodnutí přitom není samoúčelnou hodnotou. Vnitřně rozporné odůvodnění, jednoduše řečeno, mate účastníky řízení, jejichž procesní obrana se tím znesnadňuje, jelikož důvody rozhodnutí pro ně nejsou seznatelné a kontrolovatelné. Současně vnitřní rozpornost odůvodnění zásadním způsobem snižuje důvěru občanů v právo a soudy.

27. Ve zde posuzovaném případě byly vnitřně rozpornými právě klíčové závěry soudů, týkající se posouzení závady ve schůdnosti. Je-li tato závada dána, zakládá to objektivní odpovědnost vlastníka chodníku dle zákona o pozemních komunikacích. To bylo klíčové pro posouzení žaloby stěžovatelky.

28. Stěžovatelka v žalobě tvrdila, že prostor před kostelem sv. Tomáše se lišil od okolních chodníků jednak tím, že nevypadal zledovatělý, jednak nebyl vůbec ošetřen proti náledí.

29. Městský soud nejprve dospěl (s odkazem na výslech svědkyně) ke skutkovému závěru, že „zledovatělost velké dlažby v místě úrazu byla pro svědkyni viditelná, nemohla tedy

být překvapivá ani pro [stěžovatelku]“ (bod 40 rozsudku). V následujícím odstavci naopak překvapivost ledovky pro stěžovatelku připouští: „za situace, kdy mrzlo, nemohla dlažba oschnout, ale jak nasákla vodu do sebe, mohla vypadat pouze mokrá a přitom být překvapivě zledovatělá“ (bod 41 rozsudku). Ovšem hned v dalším odstavci městský soud v rozporu s právě uvedeným opět dovodil, že zledovatělost dlažby byla „viditelná“, proto se nezabýval prokazováním „případného zvláštního charakteru velkých dlaždic v místě úrazu“, byť to evidentně během řízení zvažoval (bod 42). To podpořil též tím, že to potvrdila svědkyně a v místě měly problém se schůdností též další osoby (bod 54 rozsudku). S těmito závěry se však městský soud dostal do rozporu opět hned vzápětí, protože uvedl, že ve „věci přicházel v úvahu zvláštní charakter dlaždic položených na chodníku v místě úrazu, které měly dle [stěžovatelky] díky své neobvyklé nasákavosti vodou vypadat pouze mokré, přestože byly zledovatělé. Pokud by chodci nebyli na takový charakter dlaždic vlastníkem chodníku upozorněni, nebyli by povinni jej předvídat ani mu ještě obezřetněji přizpůsobovat chůzi [...]“ (bod 55 rozsudku – není podstatné, že tyto závěry uvedl městský soud v souvislosti se závěrem, že stěžovatelka dodržela povinnost chovat se obezřetně).

30. Na jedné straně tedy městský soud opětovně připouští, že ledovka nebyla vidět, protože dlaždice měly zvláštní vlastnost: vypadaly mokré, nikoli zledovatělé. Na druhou stranu městský soud rovněž opakovaně uvádí, že ledovka vidět byla, což shrnuje též v závěrečných pasážích, kde se opětovně přiklání k závěru, že i kdyby jednou z příčin nehody byl zvláštní charakter „velké dlažby na chodníku, nejednalo by se o příčinu důležitou, podstatnou a značnou“, případný nevhodný charakter dlažby „byl zcela překryt ledovkou“ (bod 59 rozsudku). Z uvedených pasáží tedy není rozumět již jen výchozí otázce, zda byla ledovka na první pohled patrná či nikoli a zda případný zvláštní charakter dlažby před kostelem sv. Tomáše nebyl spojen se změnou ve schůdnosti pozemní komunikace, kterou nemůže chodec „předvídat“ ve smyslu § 26 odst. 7 zákona o pozemních komunikacích.

31. Tyto nejasnosti nenapravit ani krajský soud, byť na rozpory v odůvodnění rozsudku městského soudu stěžovatelka v odvolání opakovaně upozornila. Krajský soud bez další argumentace dovodil, že ledovka viditelná byla, aniž se vypořádal s tvrzením stěžovatelky o zvláštním charakteru dlažby, která dle stěžovatelky vypadala jako mokrá, nikoli zledovatělá (o čemž městský soud alespoň do určité míry uvažoval, viz výše).

32. Podle krajského soudu stěžovatelka sama při jednání dne 25. 6. 2020 uvedla, že místo úrazu vypadalo kluzce, chodník byl samý led, padaly tam i děti (bod 27 rozsudku krajského soudu). Stěžovatelka však správně v dovolání i v ústavní stížnosti upozornila, že ve výpovědi, na kterou krajský soud odkazuje, neuvedla, že by na místě úrazu viděla led a že by předtím, než tam vstoupila, viděla někoho padat. Tvrzení, že chodník byl samý led, uvedla v souvislosti s okolními komunikacemi (včetně toho, že přilehlý park na Moravském náměstí byl sice zledovatělý, ale byl posypán pískem). Naopak při výpovědi k místu úrazu stěžovatelka upozornila na zvláštní charakter velkých dlaždic v prostoru před kostelem, zdůraznila, že zledovatělost byla pro ni nečekaná a ledovka právě v tomto místě nebyla vidět. Domnívala se, že chodník před kostelem byl jen mokrý, „že bude vstupovat na mokrý podklad, na mokrou kachličku, ne na led, jinak by tam vůbec nechodila ...“ (č. l. 187 soudního spisu). Není ani pravda, že vypověděla, že před pádem viděla padat děti nebo kohokoli jiného. Děti totiž dle stěžovatelky začaly padat nejdříve v okamžiku, kdy stěžovatelka na dlaždice před kostelem sv. Tomáše vkročila: podle její výpovědi hned jak vkročila na místo před kostelem, „tak začaly padat děti, ale ty hned vstanou a jdou dál“ (výpověď stěžovatelky ze dne 25. 6. 2020 na č. l. 187).

33. Závěry krajského soudu jsou tak založeny na dezinterpretaci účastnické výpovědi samotné stěžovatelky. Skutečnost, že stěžovatelka o námraze na chodníku při vstupu na něj věděla a že snad byla ledovka viditelná, z její výpovědi neplyne. Přesto obecné soudy takový (pro rozhodnutí klíčový) závěr učinily, a to právě s odkazem na výpověď stěžovatelky.

Z výpovědi stěžovatelky však plyne, že na dané místo šla právě proto, že vypadalo jen mokré, nikoli zledovatělé. V podstatě tak stěžovatelka tvrdí, že se vstupem na plochu před kostelem sv. Tomáše chtěla vyhnout místům (zdánlivě) nebezpečnějším. Současně uvedla, že lidé začali před kostelem padat nejdříve v okamžiku, kdy tam sama vešla. V tomto směru její argumentace ohledně zvláštní povahy dlaždic před kostelem dávala smysl a soudy se jí měly zabývat pečlivě. Ústavní soud nepresumuje a nehodnotí, zda závady ve schůdnosti byly pro stěžovatelku skutečně nepředvídatelné. Způsob, kterým obecné soudy dospěly k závěru o předvídatelnosti závad a o neobezřetnosti stěžovatelky, je však neústavní.

34. Význam vytýkaného pochybení je umocněn tím, že jde o klíčovou otázku, která nasměrovala další úvahy obecných soudů o režimu odpovědnosti. Pokud by obecné soudy dospěly k závěru o nepředvídatelnosti změny ve schůdnosti, musely by věc posuzovat v režimu odpovědnosti podle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích. Tento režim je pro vlastníka komunikace přísnější, neboť jeho odpovědnost vzniká bez ohledu na protiprávnost a zavinění (rozsudek velkého senátu 31 Cdo 1621/2020, bod 22). Z argumentace městského soudu není jasné, zda věc posuzoval v režimu odpovědnosti podle § 27 odst. 3 zákona o pozemních komunikacích anebo v režimu obecné odpovědnosti podle občanského zákoníku. Ač má tedy stěžovatelka pravdu, že krajský soud odkázal při hodnocení občanskoprávní odpovědnosti na závěry městského soudu, které městský soud neučinil, podstatné je, že krajský soud se občanskoprávní odpovědností zabýval a pochybení městského soudu proto napravil (ovšem za cenu neústavního pochybení při hodnocení důkazů – viz shora).

35. V projednávané věci je závěr obecných soudů o předvídatelnosti závady ve schůdnosti chodníku nepřezkoumatelný a vnitřně rozporný. Obecné soudy tím zasáhly do práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť jí svévolným postupem znemožnily domoci se náhrady újmy v příznivějším odpovědnostním režimu.

VI.B. Neústavnost usnesení Nejvyššího soudu

36. Nejvyšší soud v napadeném usnesení vyšel z ustálené judikatury, podle níž závadou, „s níž jediné se pojí objektivní odpovědnost vlastníka komunikace, je výrazně kvalitativně zhoršené místo oproti celkovému okolnímu stavu komunikace, které je pro svou povahu či umístění pro uživatele nenadálé, tj. nepředvídatelné [...] a vymyká se obecnému stavu komunikace natolik, že je uživatel není schopen rozlišit a upravit způsob chůze (jízdy) tomuto nenadálému nebezpečí“. Skutková zjištění městského soudu a krajského soudu tomuto vymezení závady ve schůdnosti pochopitelně neodpovídají, což také Nejvyšší soud v napadeném usnesení uvedl.

37. Neústavnost usnesení Nejvyššího soudu leží jinde. Ústavní soud již dříve uvedl, že primárním úkolem Nejvyššího soudu je sjednocování judikatury, ke kterému v otázkách skutkových dochází z povahy věci jen omezeně. Není zároveň pochyb, že nalézací, případně odvolací soudy jsou nejlépe vybaveny a předurčeny ke zjišťování skutkového stavu. Dovolací řízení zásadně ke zjišťování a přehodnocování skutkového stavu neslouží a sloužit nemůže. Podobně konečkonců ke skutkovým otázkám přistupuje i Ústavní soud v řízení o ústavních stížnostech. Výjimečně (jako se tomu stalo i v nynější věci) však mohou nastat případy, kdy skutková zjištění soudů jsou natolik vadná, že založí porušení práv garantovaných čl. 36 odst. 1 Listiny (extrémní rozpor mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními). V takovém případě Ústavnímu soudu nezbyvá než kasačním náležením ochranu těmto právům poskytnout. Ústavní soud tím nenahrazuje činnost nalézacích a odvolacích soudů, ostatně důvodem pro kasační zásah není sama o sobě skutečnost, že by s učiněnými skutkovými zjištěními nesouhlasil. Jde obvykle o situace, kdy je zjištění skutkového stavu *prima facie* natolik vadné, že by k němu soud nemohl při respektování základních zásad hodnocení důkazů (srov. § 132 občanského soudního řádu a násl.) nikdy dospět. Podstatou přezkumu tedy nebývá přehodnocování skutkového stavu, nýbrž kontrola postupu soudů při procesu jeho zjišťování.

Otázka, zda soudy při zjišťování skutkového stavu respektovaly procesní zásady, je přitom již otázkou procesního práva, která takto může být prezentována Nejvyššímu soudu v dovolání [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl.ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.), body 54 a 55].

38. Nejvyšší soud na příslušnou dovolací námitku patřičně nereagoval (byť stěžovatelka excesivním hodnocením důkazů argumentovala), nezrušil rozsudky obou instančně nižších soudů pro extrémní excesy při hodnocení důkazů a naopak z neústavně stanoveného skutkového rámce bez dalšího vyšel. Tím Nejvyšší soud zatížil své rozhodnutí neústavností. Jak přitom již judikatura samotného Nejvyššího soudu dovodila, jestliže dovolatel poukazuje na to, že mezi provedenými důkazy a skutkovými zjištěními soudů existuje extrémní rozpor, a namítá, že skutková zjištění soudů jsou natolik vadná, že ve svém důsledku představují porušení práv garantovaných v čl. 36 odst. 1 Listiny, jde o „poukaz na nesprávný postup soudů v procesu zjišťování skutkového stavu, a tedy o námitku nesprávného právního posouzení věci představující uplatnění přípustného dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu“ (viz právní věta rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2019 sp. zn. 33 Cdo 2502/2018, podobně rozsudky ze dne 25. 3. 2020 sp. zn. 33 Cdo 854/2019, ze dne 19. 7. 2023 sp. zn. 33 Cdo 2279/2022).

39. Lze dodat, že proti výroku I usnesení Nejvyššího soudu o zastavení dovolacího řízení proti rozsudku městského soudu (neboť dovolání se podává proti rozsudku soudu odvolacího) stěžovatelka nevznesla žádnou argumentaci a její ústavní stížnost je v tomto rozsahu zjevně neopodstatněná.

VII. Shrnutí

40. Ústavní soud tedy uzavírá, že obecné soudy tím, že odůvodnily závěr o předvídatelnosti závady ve schůdnosti chodníku nepřezkoumatelným a vnitřně rozporným způsobem, rozhodly svévolně a porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

41. Ostatní stěžovatelčiny námitky směřují proti závěrům krajského soudu ohledně obecné odpovědnosti dle občanského zákoníku, s ohledem na charakter pochybení obecných soudů je však předčasné se těmito námitkami zabývat. Bude na obecných soudech, aby znovu vyhodnotily předvídatelnost závady ve schůdnosti chodníku, a to způsobem, který nebude vnitřně rozporný, a následně z toho vyvodily závěry pro aplikaci patřičného typu právní odpovědnosti.

42. Ústavnímu soudu tedy nezbylo než zrušit usnesení Nejvyššího soudu v části, ve které odmítl dovolání stěžovatelky ve vztahu ke statutárnímu městu Brnu (výrok II usnesení) a související výrok o nákladech dovolacího řízení (výrok III usnesení) a rozsudek krajského soudu v části, ve které krajský soud potvrdil zamítnutí žaloby stěžovatelky proti městu a potvrdil výrok III rozsudku městského soudu ohledně povinnosti stěžovatelky zaplatit náhradu nákladů pojišťovně (výrok I rozsudku krajského soudu) a související nákladové výroky (výroky II a III rozsudku krajského soudu). S ohledem na zrušení rozsudku krajského soudu ve vztahu mezi stěžovatelkou a městem musel Ústavní soud zrušit i navazující nákladový výrok IV rozsudku krajského soudu, který uložil stěžovatelce povinnost zaplatit pojišťovně náklady odvolacího řízení, neboť pojišťovna vystupovala v řízení před obecnými soudy jako vedlejší účastnice na straně města.

43. Naopak tu není důvod rušit rozsudek městského soudu, protože kasační výrok v rozsahu právě uvedeném dává krajskému soudu šanci, aby napravit nepřezkoumatelnost a neústavnost rozsudku městského soudu.

44. Ve zbytku Ústavní soud ústavní stížnost odmítl dílem pro nepřislušnost podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu, dílem pro nepřípustnost podle § 43 odst. 1 písm. e) téhož zákona a dílem pro zjevnou neopodstatněnost dle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona.

45. S ohledem na výsledek řízení se stala bezpředmětnou žádost města, aby mu Ústavní soud přiznal náklady řízení před Ústavním soudem (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu).

Č. 161

Postup soudu podle § 37a trestního řádu (vyloučení zvoleného obhájce) a právo vyjádřit se k němu (sp. zn. IV. ÚS 341/24 ze dne 4. září 2024)

I v dovolacím řízení je vyloučení advokáta z obhajoby soudem možné jen na základě zákonem stanoveného postupu, přičemž postup dle § 37a trestního řádu vyžaduje poskytnutí možnosti k vyjádření, potažmo přiměřeného časového prostoru k volbě jiného obhájce. Jinak dochází k porušení práv a svobod ústavně zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatelů R. M., A. M. a A. M., zastoupených Mgr. Vladimírem Holcem, advokátem, sídlem Jičínská 1346/6, Praha 3 – Vinohrady, proti jinému zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v postupu Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 4 Tdo 1050/2023, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Postupem Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 4 Tdo 1050/2023, jímž Nejvyšší soud vrátil stěžovatelům jejich podání ze dne 10. 5. 2023 označená jako dovolání bez věcného vyřízení, byla porušena práva stěžovatelů na přístup k soudu zaručená čl. 36 odst. 1 a práva na obhajobu zaručená čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Nejvyššímu soudu se zakazuje, aby pokračoval v zásazích porušujících práva stěžovatelů na přístup k soudu zaručená čl. 36 odst. 1 a práva na obhajobu zaručená čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, a příkazuje se mu, aby pokračoval v řízení o podáních stěžovatelů ze dne 10. 5. 2023.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, stěžovatelé napadli jiný zásah orgánu veřejné moci spočívající v postupu Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 4 Tdo 1050/2023, konkrétněji v tom, že jejich podání, označené jako dovolání, podané ve věci vedené u Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) pod sp. zn. 47 T 5/2021, jim bylo přípisem Nejvyššího soudu ze dne 9. 1. 2024 vráceno bez věcného vyřízení podle § 265d odst. 2 trestního řádu. Tvrdí, že tímto postupem byla porušena jejich ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 2, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že rozsudkem městského soudu ze dne 31. 3. 2022 sp. zn. 47 T 5/2021 ve spojení s rozsudkem Vrchního soudu v Praze (dále jen

„vrchní soud“) ze dne 16. 12. 2022 sp. zn. 9 To 53/2022 byli stěžovatelé uznáni vinnými spácháním zločinu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Za toto jednání byli odsouzeni k trestu odnětí svobody v rozmezí 5 let až 5 let a 9 měsíců. Daná trestná činnost měla mít charakter neoprávněných odpočtů DPH.

3. Jak Ústavní soud zjistil ze spisu městského soudu sp. zn. 47 T 5/2021, stěžovatelé prostřednictvím advokáta Mgr. Vladimíra Holce podali během dne 10. 5. 2023 postupně každý zvlášť podání, označená jako dovolání (č. l. 10799 a násl. spisu městského soudu), ke kterým byly přiloženy plné moci datované 24. 4. 2023, zplnomocňující tohoto advokáta k zastupování v dovolacím řízení (v dřívějších fázích řízení byli stěžovatelé zastupováni jinými obhájci). K obdobnému podání prostřednictvím tohoto advokáta došlo také za obchodní společnost X. Nejvyšší soud však obchodní společnosti X a stěžovatelům tato podání vrátil přípisem bez věcného vyřízení.

4. Ve vztahu k podání společnosti X Nejvyšší soud uvedl, že podle § 34 odst. 4 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, nemůže osoba, která je obviněná v téže věci, činit úkony v řízení za stíhanou právnickou osobu. Tedy nemůže ani zvolit stíhané právnické osobě obhájce. Zplnomocnění Mgr. Vladimíra Holce obhájcem obviněné právnické osoby od spoluobviněných fyzických osob tak bylo právně neúčinné. Mgr. Vladimír Holec v projednávané věci vystupoval a jednal jako opatrovník stíhané právnické osoby X, což znamená, že po dobu běhu lhůty k podání dovolání, a v případě, že by dovolání bylo podáno, tak i po dobu, dokud o něm nebude rozhodnuto, byl z pozice opatrovníka jediný oprávněn za uvedenou společnost X jednat a vystupovat, tedy i zmocnit případného obhájce k podání dovolání. Zároveň ovšem sám za tuto právnickou osobu dovolání podat nemohl, neboť postavení opatrovníka a obhájce jsou dvě různé procesní role, které nelze zaměňovat ani slučovat, jak i stvrzuje konstantní judikatura (usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2021 sp. zn. 6 Tdo 1175/2021 a v něm připomínané judikáty).

5. Ve vztahu ke stěžovatelům Nejvyšší soud uvedl, že jelikož uvedený advokát byl ustanoven opatrovníkem spolustíhané a následně odsouzené právnické osoby X, a po celou dobu trestního řízení za ni vystupoval a jednal, není přípustné, aby se pro dovolací řízení stal obhájcem spoluobviněných této právnické osoby. Dle Nejvyššího soudu uvedená procesní postavení (obhájce obviněných a opatrovník obviněné právnické osoby) jsou v konfliktu *a priori* ze své podstaty. Dochází totiž k obdobné situaci, jakoby stíhaný advokát – opatrovník obhajoval nejen sám sebe, ale zároveň by měl vystupovat jako obhájce spoluobviněných fyzických osob, ačkoli z titulu postavení opatrovníka vykonával a uplatňoval veškerá práva obviněné právnické osoby. Analogicky lze tuto procesní situaci připodobnit té, kterou upravuje § 35 odst. 2 trestního řádu, podle nějž je advokát, který je v téže věci obviněným, vyloučen z obhajoby nejen své osoby, ale i spoluobviněných. Z uvedených důvodů danému advokátovi procesní postavení obhájce stěžovatelů nevzniklo.

6. V návaznosti na tyto závěry Nejvyšší soud nepovažoval učiněná písemná podání za dovolání zaslaná prostřednictvím obhájce, jak vyžaduje § 265d odst. 2 trestního řádu. Též poznamenal, že dvouměsíční lhůta k podání dovolání již uplynula, a dovolání tak nyní účinně podat nelze.

II. Argumentace stěžovatelů

7. Stěžovatelé uvádějí, že si zvolili (podle § 37 odst. 1 trestního řádu) obhájce pro podání dovolání proti rozsudku odvolacího soudu a pro zastupování v řízení o tomto dovolání, udělili mu písemnou plnou moc a na základě toho jeho prostřednictvím podali dovolání proti rozsudku odvolacího soudu. Tentýž zvolený obhájce je ostatně také zastupoval a nadále zastupuje při úkonech vykonávacího řízení před městským soudem, který platnost volby obhájce

nezpochybňuje. Stejně tak není zpochybňována tato volba při projednávání v této trestní věci podaného návrhu na obnovu řízení. Zpochybňována je pouze Nejvyšším soudem.

8. Právo na obhajobu zvoleným obhájcem je zaručeno Listinou. V rovině trestního řádu je pak možnost omezení svobodné volby obhájce omezena v zásadě na situace závažné kolize zájmů zastupovaných osob (§ 37a odst. 2 trestního řádu), kolize procesních postavení (§ 35 odst. 2 a 3 trestního řádu), nebo maření průběhu řízení [§ 37a odst. 1 písm. b) trestního řádu]. V každém případě však tato situace musí být posuzována individuálně tak, aby nedošlo ke krácení práva obviněného na obhajobu, důsledkem čehož je procesní postup (§ 37a trestního řádu, zejména jeho odst. 3 a 4), který v případě vyloučení zvoleného obhájce z obhajoby musí být vždy respektován, neboť obviněnému zaručuje možnost se k vyloučení obhájce vyjádřit, eventuálně nechat rozhodnutí přezkoumat nadřízeným soudem. Přístup aplikovaný Nejvyšším soudem se tomuto zákonnému rámci vymyká, je pro stěžovatele překvapivý, a omezuje jejich právo na obhajobu a přístup k soudu.

9. Do svobodného výběru obhájce lze zasáhnout pouze za splnění zákonem stanovených podmínek (nález ze dne 13. 1. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1855/08). Stěžovatelé si obhájce zvolili udělením plné moci s pověřením k podání dovolání a tyto plné moci jsou ve spise založeny. Argumentace Nejvyššího soudu o tom, že postavení obhájce takto nevzniklo, by byla platná pouze v případě, že by vznik postavení obhájce byl vyloučen *ex lege*. O takový případ by se mohlo jednat, pokud by byl za obhájce zvolen již jednou vyloučený advokát (§ 37 odst. 2 věta třetí trestního řádu) nebo pokud by byla za obhájce zvolena osoba, která není advokát (§ 35 odst. 1 trestního řádu). Tak tomu však ve stížnosti napadené věci není, a proto nelze považovat učiněnou volbu za neplatnou samu o sobě. Pokud by byly dány (jiné) důvody pro vyloučení obhájce, pak jej lze z obhajoby vyloučit jen postupem podle § 37a trestního řádu.

10. I kdyby tak byl například správný právní názor Nejvyššího soudu o možnosti použití analogie k § 35 odst. 2 trestního řádu (což ovšem dle stěžovatelů není – viz dále), pak by nečinil zvolení obhájce neplatným bez dalšího, ale mohl by být jen důvodem pro vyloučení obhájce podle § 37a trestního řádu. V případě, že v řízení nastane situace předpokládaná v § 35 odst. 2 trestního řádu, předseda senátu nebo v přípravném řízení soudce rozhodne u zvoleného obhájce podle § 37a odst. 1 písm. a) o jeho vyloučení z obhajování (Šámal, Pavel a kol.: Trestní řád, Komentář; 7. vydání, Praha, C. H. Beck, 2013, str. 438 či Vantuch, Pavel: Trestní řízení z pohledu obhajoby; 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2019, str. 59).

11. Dle stěžovatelů přitom ani nejsou dány věcné důvody pro vyloučení obhájce. Zvolený obhájce Mgr. Vladimír Holec sice byl v předcházející fázi trestního řízení ustanoven opatrovníkem spolustíhané právnické osoby X, nicméně procesní ustanovení opatrovníka podle názoru stěžovatelů zaniklo při pravomocném skončení trestního řízení, k čemuž došlo 16. 12. 2022 vyhlášením rozsudku odvolacího soudu. Případy, kdy je advokát vyloučen z obhajoby, pak nelze chápat tak široce, aby bylo nepřipustné mít za obhájce advokáta, který byl v předcházející fázi řízení činný jako opatrovník spoluobviněné právnické osoby.

12. Nejvyšší soud pojednává o kolizi postavení opatrovníka a obhájce, nicméně dle stěžovatelů opatrovnictví (§ 34 trestního řádu) je ze své podstaty vždy jen formou jednání za jiného jeho jménem, tedy v tomto smyslu jde o institut spíše podobný pozici obhájce, totiž zástupce, který za někoho jedná. Užití analogie k § 35 odst. 2 trestního řádu zde není případné, protože zvolený advokát zde nemá postavení obviněného, ani svědka, ani zúčastněné osoby. Přitom jde z povahy věci o taxativní výčet neslučitelných procesních postavení, který nelze analogicky rozšířit na pozici opatrovníka. Analogie v trestním právu procesním totiž není přípustná tam, kde trestní řád obsahuje taxativní výčet případů, na které se má konkrétní ustanovení aplikovat (viz nález ze dne 10. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 863/16, N 152/82 SbNU 415).

13. Slučitelnost různých pozic advokáta v řízení je namísto hodnotit optikou slučitelnosti/kolize zájmů dotčených osob. To jest, zda jsou jejich zájmy v rozporu, či zda usilují o tentýž výsledek trestního řízení, ačkoliv se ocitli v obecně odlišném, popřípadě

i protikladném postavení. Stěžovatelé jsou přesvědčeni, že pozice jejich nyní zvoleného obhájce a původního opatrovníka obviněné právnické osoby (jejímž jediným společníkem je jeden ze stěžovatelů) v průběhu celého trestního řízení nekolidovala s jejich zájmy, a nekoliduje s nimi ani nyní, poté co ve věci bylo vydáno pravomocné rozhodnutí. Obhajoba stěžovatelů i právnické osoby probíhala ve vzájemném souladu a kooperaci, a proto si také stěžovatelé jmenovaného advokáta jako obhájce pro dovolací řízení zvolili.

14. Stěžovatelé také zmiňují některé další judikáty Ústavního soudu s tím, že se sice netýkají přímo řešené situace, nicméně celkově z nich vyplývá potřeba vstřícnějšího přístupu v takovýchto typech případů. Jde o nálezy ze dne 27. 11. 2018 sp. zn. II. ÚS 1967/18, N 194/91 SbNU 403, podle kterého podání učiněné samotným obviněným v zákonné lhůtě je nutné považovat za dovolání, pakliže ustanovený obhájce následně, byť i po uplynutí zákonné lhůty k podání, svým podáním za obviněného vady dovolání odstraní. Dále nálezy ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 2264/13, N 47/72 SbNU 531, jehož podstatu stěžovatelé chápou tak, že volbu obhájce je nutno považovat za spíše platnou než neplatnou. Rovněž nálezy ze dne 19. 4. 2022 sp. zn. II. ÚS 289/22, ve kterém Ústavní soud argumentoval ve prospěch zachování práva obviněného na přístup k soudu v případě podání dovolání substitutem obhájce. Z nálezu ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. II. ÚS 131/18, N 137/90 SbNU 247 se pak podává, že stát může zákonem svobodnou volbu obhájce omezit ve vybraných případech, přičemž se jedná o mimořádně významný zásah, a proto tak může činit pouze tehdy, pokud takový zásah sleduje legitimní cíl a obstojí v testu proporcionality (což není v projednávané věci dle stěžovatelů splněno).

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky předmětného řízení. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření k věci

16. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

17. Nejvyšší soud sdělil, že se nevyjádří, neboť to považuje za bezpředmětné.

18. Nejvyšší státní zastupitelství vyložilo, že vyloučení advokáta z obhajoby představuje významné omezení práva na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny a práva na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny. K tomuto omezení mohou soudy přistoupit pouze ze zákonem stanovených důvodů a na základě zákonem stanoveného postupu, který je konkretizován v § 37a trestního řádu. Jestliže za obviněného podá dovolání advokát, který byl na základě plné moci pověřen k jeho zastupování a obhajobě v trestním řízení, kdy plná moc byla soudům řádně předložena, aniž by tento advokát byl vyloučen z obhajoby podle § 37a trestního řádu, nelze aprobovat závěr Nejvyššího soudu, podle něhož nebylo takové dovolání podáno prostřednictvím obhájce ve smyslu § 265d odst. 2 trestního řádu. Odmítnutí zabývat se dovoláním ze strany Nejvyššího soudu podle § 265d odst. 2 věty třetí trestního řádu zde představuje porušení práva na přístup k soudu podle § 36 odst. 1 Listiny. O vyloučení advokáta soudy formálně nerozhodovaly, stěžovatelům ani advokátovi neumožnily se k věci vyjádřit nebo podat proti takovému rozhodnutí stížnost. V důsledku toho stěžovatelům rovněž nebylo umožněno, aby si našli obhájce jiného. Namísto dodržení zákonného postupu bylo stěžovatelům pouze zasláno sdělení, že o jejich dovolání Nejvyšší soud nebude rozhodovat, proti čemuž stěžovatelé nemohli jakkoli dále brojit. K vyloučení advokáta z obhajoby v trestním řízení dochází až právní mocí usnesení o jeho vyloučení podle § 37a trestního řádu. Žádný jiný postup,

kterým by bylo možné omezit ústavně zaručené právo obviněného na obhajobu vyloučením zvoleného obhájce, trestní řád nezná.

19. S ohledem na uvedené je Nejvyšší státní zastupitelství přesvědčeno, že ústavní stížnost je důvodná. Upozorňuje i na podobnost s věcí řešenou nálezem Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2024 sp. zn. III. ÚS 129/24. Navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl, podle § 82 odst. 2 zákona o Ústavním soudu vyslovil, že postupem Nejvyššího soudu ve věci vedené pod sp. zn. 4 Tdo 1050/2023 bylo porušeno právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na právní pomoc v řízení podle čl. 37 odst. 2 Listiny a právo na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny, a podle § 82 odst. 3 písm. b) zákona o Ústavním soudu zakázal Nejvyššímu soudu, aby pokračoval v porušení práv stěžovatelů ve svém důsledku znamenajícím neprojednání jejich dovolání ze dne 10. 5. 2023, podaných Mgr. Vladimírem Holcem.

20. Ústavní soud zaslal obdržené vyjádření stěžovatelům k případné replice. Ti vyslovili souhlas s vyjádřením Nejvyššího státního zastupitelství a připojili se k argumentaci v něm uvedené. Ústavní stížnost považují nadále za důvodnou.

V. Obecná východiska

21. Článek 36 odst. 1 Listiny stanoví, že každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu. Co je stanoveným postupem, se odvíjí od příslušné zákonné procesní úpravy, která musí uplatnění práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) reálně umožňovat. Jsou-li v konkrétním případě splněny podmínky pro projednání určitého návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností soudu odpovídající uvedenému základnímu právu, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl. Věcné neprojednání návrhu, jenž byl podán řádně a u kterého byly naplněny veškeré podmínky nezbytné k tomuto projednání, by představovalo odepření přístupu k soudu, a tím i odepření spravedlnosti (obdobně nález sp. zn. III. ÚS 129/24, bod 22 a v něm citovaná judikatura).

22. Z hlediska formalit a procesních podmínek řízení stanovených zákonem platí, že je nutno trvat na jejich splnění tak, aby byl zajištěn řádný chod spravedlnosti a respektování právní jistoty. Stanovená omezení však nesmějí omezit přístup jednotlivce k soudům takovým způsobem, že by uvedené právo bylo zasaženo v samé své podstatě. Při výkladu těchto omezení se soudy musejí vyvarovat přehnaného formalismu, který by zasahoval do zásad spravedlivého procesu.

23. K dosažení spravedlivého rozhodnutí pro trestně stíhanou osobu přispívá i právo na právní pomoc a obhajobu. Toto právo představuje i garanci právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana podle čl. 1 Ústavy. Právo obviněného (obžalovaného) hájit se sám nebo prostřednictvím jím zvoleného obhájce podle čl. 40 odst. 3 Listiny lze přitom chápat jako právo speciální k obecnému právu na právní pomoc zakotvenému v čl. 37 odst. 2 Listiny.

24. Uvedené právo nelze vykládat jako povinnost orgánů činných v trestním řízení volbu advokáta za všech okolností bez omezení respektovat. Zvoleného obhájce je možné vyloučit. Jde však o významný zásah do práva na obhajobu a s ním spjaté svobody volby obhájce, a proto je takové rozhodnutí svěřeno nezávislému soudci a je možné toliko ze zákonem stanovených důvodů. Při výkladu těchto zákonných důvodů, umožňujících zásah do svobodného výběru obhájce, je nutno vždy postupovat se zřetelem na ústavně zaručená práva obviněného [srov. nález II. ÚS 863/16, bod 35, nebo nález ze dne 13. 1. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1855/08 (N 8/52 SbNU 91) či jemu podobný nález ze dne 3. 4. 2008 sp. zn. II. ÚS 2445/07 (N 65/49 SbNU 15)].

25. Pro postup Nejvyššího soudu v dané věci měl zásadní význam § 265d odst. 2 trestního řádu, podle něhož: „Obviněný může dovolání podat pouze prostřednictvím obhájce. Podání obviněného, které nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, se nepovažuje za dovolání, byť bylo

takto označeno; o tom musí být obviněný poučen (§ 125 odst. 3). Nejvyšší soud o takovém podání nerozhoduje, ale zašle ho v závislosti na jeho obsahu buď příslušnému soudu jako návrh na povolení obnovy řízení nebo ministru spravedlnosti jako podnět ke stížnosti pro porušení zákona, popřípadě ho vrátí obviněnému s poučením, že dovolání může podat pouze prostřednictvím obhájce.“

26. Důvodem takto stanovené podmínky povinného právního zastoupení advokátem je zde především ochrana práv obviněného vzhledem k formální náročnosti tohoto opravného prostředku, jakož i zajištění jeho dostatečné kvalifikovanosti, a tím i rovnosti obviněných v řízení o něm (srov. Šámal, Pavel a kol.: Trestní řád, Komentář; 7. vydání, Praha, C. H. Beck, 2013, str. 3212).

27. Obviněný si zvolí obhájce tím, že s ním uzavře smlouvu o poskytování právních služeb a udělí mu plnou moc, kterou se v řízení obhájce prokazuje. Tato smlouva je právním důvodem vzniku zastoupení, jež vzniká její účinností, a jejíž právní účinky vůči orgánům činným v trestním řízení jsou spjaty s předložením plné moci (nálezn. sp. zn. IV. ÚS 1855/08).

28. Trestní řád také upravuje případy, kdy nemůže být advokát obhájcem v trestním řízení. V první řadě jím nemůže být ten advokát, proti kterému je nebo bylo vedeno trestní stíhání, a v důsledku toho v řízení, ve kterém by měl vykonávat obhajobu, má postavení obviněného, svědka nebo zúčastněné osoby (§ 35 odst. 2), nebo který v něm vypovídá jako svědek, podává znalecký posudek nebo je činný jako tlumočník (§ 35 odst. 3). Jde o důvody, pro které má být zvolený obhájce vyloučen z obhajování. Dalším takovým důvodem je případ, kdy se obhájce opakovaně nedostaví k úkonům trestního řízení, při nichž je jeho účast nezbytná, ani nezajistí účast svého zástupce, ačkoliv byl řádně a včas o takových úkonech vyrozuměn [§ 37a odst. 1 písm. b)]. Obhájcem nemůže být rovněž advokát, který vykonává obhajobu dvou nebo více spoluobviněných, jejichž zájmy si v trestním řízení odporují (§ 37a odst. 2); obhájce, který byl z tohoto důvodu vyloučen, nemůže v téže věci dále vykonávat obhajobu žádného z obviněných.

29. O vyloučení zvoleného obhájce na základě popsaných důvodů ve všech případech rozhoduje (i bez návrhu) předseda senátu a v přípravném řízení soudce (§ 37a odst. 1 trestního řádu). Před takovýmto svým rozhodnutím předseda senátu a v přípravném řízení soudce umožní obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili, a v rozhodnutí k tomuto vyjádření přihlédnou. Rozhodne-li o vyloučení obhájce, umožní zároveň obviněnému, aby si v přiměřené lhůtě zvolil obhájce jiného; jde-li o nutnou obhajobu, postupuje podle § 38 odst. 1 (§ 37a odst. 3 trestního řádu).

30. Právní úprava též stanoví, že proti usnesení, kterým je o vyloučení rozhodnuto, je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek (§ 38 odst. 4). V případě rozhodování Nejvyššího soudu nicméně stížnost přípustná není. Vychází to z vrcholného postavení tohoto soudu v hierarchii soudní soustavy, a tedy neexistence dalšího nadřízeného orgánu, který by o stížnosti mohl vůbec rozhodovat (shodně Gřivna, Tomáš in Šámal, Pavel a kol.: Trestní řád, Komentář; 7. vydání, Praha, C. H. Beck, 2013, str. 1757).

VI. Vlastní posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

31. Stěžovatelé učinili podání označená jako dovolání, ke kterým přiložili plné moci pro advokáta, kterého si pro zastupování v dovolacím řízení zvolili. Jak Ústavní soud zjistil ze spisu městského soudu, tyto plné moci byly formálně bezvadné a dovolací soud je měl k dispozici jako součást spisu.

32. Jestliže za této situace Nejvyšší soud podání stěžovatelů neprojednal, nýbrž aplikoval pravidlo v § 265d odst. 2 trestního řádu, že podání obviněného, které nebylo učiněno prostřednictvím obhájce, se nepovažuje za dovolání, hodnotí Ústavní soud takovýto postup jako neudržitelý a nepřipustně zasahující do ústavně zaručených práv stěžovatelů na přístup k soudu a na obhajobu.

33. Užítý § 265d odst. 2 trestního řádu dopadá typicky na situace, kdy dovolání podá dovolatel bez využití advokáta, tedy přímo sám, či pomocí osoby, která není advokátem. Přípustným by byla i jeho aplikace na situaci, kdyby podání bylo učiněno prostřednictvím takového advokáta, o jehož vyloučení z obhajoby již bylo v řízení někdy dříve rozhodnuto. V každém případě ovšem může být aplikovatelný jen na případy, které jsou pro dovolatele předvídatelné, a které neobcházejí nutnost postupovat dle zákonné úpravy rozhodování o vyloučení advokátů z obhajoby (§ 37a trestního řádu). Rozhodně tak není možné toto ustanovení užít v případě advokáta, se kterým obviněný uzavřel smlouvu o zastoupení, soudu byla doložena plná moc, to vše učiněno bez formálních vad a bez zjevné snahy o nějaké obstrukce či zneužití procesních práv, přičemž u daného advokáta žádné rozhodnutí o vyloučení neexistuje. Takový přístup se pro stranu obhajoby předvídatelným být nejeví. Obzvláště problematické pak je, že není ani dodržen procesní postup, který k vyloučení advokáta z obhajoby trestní řád stanoví, čímž zároveň obviněný ztrácí i záruky s tímto procesem spojené, totiž možnost vyjádření a možnost nápravy absence právního zastoupení.

34. Vyloučení advokáta z obhajoby jakožto zásadní omezení práva na obhajobu je možné pouze ze zákonem stanovených důvodů a na základě zákonem stanoveného postupu, totiž postupu, jenž je konkretizován v § 37a trestního řádu. Nejvyšší soud však tento postup zcela pominul. Ustanovení § 37a odst. 3 trestního řádu ukládá soudci při rozhodování o vyloučení zvoleného obhájce z obhajování umožnit obviněnému a obhájci, aby se k věci vyjádřili, a v rozhodnutí k tomuto vyjádření přihlídnout. V rozporu s tímto ustanovením stěžovatelům ani jejich advokátovi možnost takového vyjádření nebyla poskytnuta. O vyloučení advokáta obecné soudy formálně vůbec nerozhodovaly. Zároveň nebyla dodržena ani další část úpravy v § 37a odst. 3 trestního řádu, podle které v případě, že je rozhodnuto o vyloučení obhájce, musí být obviněnému umožněno, aby zvolil obhájce jiného. Žádná takováto možnost ke zvolení jiného obhájce pro dovolací řízení nebyla stěžovatelům poskytnuta. Stěžovatelům byla naopak podána informace v tom směru, že vzhledem k uplynutí lhůty k podání dovolání o možnost posouzení jejich námitek v dovolacím řízení přišli.

35. Ústavní soud považuje za předčasné se v této fázi vyslovovat k ústavní souladnosti analogické aplikace § 35 odst. 2 trestního řádu na případ stěžovatelů, neboť nejprve by musel o takovém vyloučení obecný soud rozhodnout postupem zakotveným v § 37a trestního řádu. To platí, i pokud by měly být dány důvody pro objektivní vyloučení advokáta z obhajování bez ohledu na to, zda jsou zájmy zastupovaných subjektů v kolizi či nikoliv.

36. Za existující situace, kdy Nejvyšší soud o vyloučení ani nerozhodl, nutno vycházet z toho, že advokát stěžovatelů Mgr. Vladimír Holec je jejich obhájce v dovolacím řízení. Tím, že obviněný s advokátem uzavře smlouvu o poskytování právních služeb a udělí mu plnou moc, přičemž tuto plnou moc předloží orgánům činným v trestním řízení, totiž nastávají vůči soudům právní účinky takového právního zastoupení. A toto zastoupení nezaniká pouhou faktickou existencí důvodů pro vyloučení z obhajoby, nýbrž soudy jej mohou přivodit až právě případným svým rozhodnutím podle § 37a trestního řádu. A pokud takové rozhodnutí vydají, musejí umožnit obviněnému, aby si v přiměřené lhůtě zvolil obhájce jiného. Teprve poté, co by právě uvedené proběhlo (k čemuž ovšem v posuzované věci nedošlo), by daný advokát postavení obhájce v dovolacím řízení pozbyl.

37. Pokud není dodržena řádná procedura k vyloučení advokáta podle § 37a trestního řádu, a přesto jej soud odmítne považovat za obhájce obviněného, ba dokonce konstatuje, že již nelze dosáhnout projednání opravného prostředku obviněného, jde o postup, který Ústavní soud nemůže aprobovat. Obdobně se Ústavní soud ostatně vyjádřil již v nálezu sp. zn. III. ÚS 129/24, na který případně poukázalo Nejvyšší státní zastupitelství.

38. Ústavní soud uzavírá, že i v dovolacím řízení je vyloučení advokáta z obhajoby soudem možné jen na základě zákonem stanoveného postupu, přičemž procedura podle § 37a trestního řádu vyžaduje poskytnutí možnosti k vyjádření, potažmo přiměřeného časového

prostoru k volbě jiného obhájce. Jinak dochází k porušení práv a svobod ústavně zaručených čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 3 Listiny. To nebylo v posuzované věci dodrženo a Ústavnímu soudu tak nezbylo, než rozhodnout tak, jak je ve výroku tohoto rozhodnutí uvedeno.

39. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že tímto nálezem nepředjímá způsob ani výsledek rozhodnutí o dovolání stěžovatelů. Zejména se nevyjadřuje k jeho obsahu, který nikterak nepřezkoumával.

40. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání (za splnění podmínek § 44 uvedeného zákona ve znění zákona č. 404/2012 Sb.), vyhověl.

Č. 162**Vázanost obecných soudů i Ústavního soudu nálezem Ústavního soudu
(sp. zn. IV. ÚS 1627/24 ze dne 4. září 2024)**

Kasační závaznost nálezem vyžaduje bezpodmínečné následování nálezem v téže věci, a to nejen obecnými soudy, ale i Ústavním soudem samotným. Také sám Ústavní soud je nálezem v téže věci přísně vázán.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy, soudců Milana Hulmáka a Zdeňka Kühna (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatelky Moniky Bartízalové, zastoupené Mgr. Petrem Němcem, advokátem, sídlem Slezská 1297/3, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2024 č. j. 33 Cdo 1397/2023-229, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 17. března 2021 č. j. 27 Co 323/2020-161 a výroku I a III rozsudku Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 22. září 2020 č. j. 12 C 58/2020-91, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Ústí nad Orlicí jako účastníků řízení a obchodní společnosti PROFI CREDIT Czech, a. s., sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1 – Nové Město, zastoupené JUDr. Ervínem Perthenem, MBA, advokátem, sídlem Velké náměstí 135/19, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2024 č. j. 33 Cdo 1397/2023-229 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2024 č. j. 33 Cdo 1397/2023-229 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Podstata věci**

1. Ústavní soud nálezem zrušil usnesení Nejvyššího soudu, protože se i přes předchozí kasační nález v této věci Nejvyšší soud náležitým způsobem nevypořádal s dovolací argumentací stěžovatelky.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, která podle ní porušila její ústavně zaručená práva podle čl. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Současně namítá porušení zásady závaznosti nálezů Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky.

3. Protože Ústavní soud v nynějším nálezu navazuje na předchozí nálezy v téže věci ze dne 26. 4. 2023 sp. zn. IV. ÚS 450/23, průběh nynější věci jen stručně shrnuje a ve zbytku odkazuje na uvedený nálezy. Stěžovatelka uzavřela s vedlejší účastnicí smlouvu o revolvingovém úvěru na částku 83 000 Kč a rozhodčí smlouvu. Poté se stěžovatelka dostala do prodlení se splácením úvěru. Vedlejší účastnice proti ní podala rozhodčí žalobu. V listopadu 2016 rozhodl rozhodce tak, že uložil stěžovatelce povinnost uhradit částku 188 169,08 Kč s úrokem z prodlení ve výši 8,05 % p. a. a smluvní pokutu ve výši 0,25 % denně z částky 146 885,05 Kč a náklady rozhodčího řízení ve výši 22 783,20 Kč. Na základě tohoto rozhodčího nálezu v říjnu 2017 okresní soud nařídil exekuci. Stěžovatelka poté podala návrh na zastavení exekuce, v září 2019 okresní soud exekuci v celém rozsahu zastavil. Důvody zastavení exekuce spočívaly v neplatnosti rozhodčí smlouvy, proto rozhodce neměl pravomoc rozhodovat ve věci a vydat rozhodčí nálezy. Rozhodce byl totiž ekonomicky závislý na vedlejší účastnici. Zastavení exekuce poté potvrdil i krajský soud. Oba soudy dospěly také k závěru, že smlouva o úvěru je neplatná, a to pro rozpor podmínek úvěrové smlouvy s dobrými mravy a neprověření úvěruschopnosti stěžovatelky.

4. Po zastavení exekuce podala vedlejší účastnice žalobu proti stěžovatelce. Domáhala se zaplacení dosud nesplacené jistiny s příslušenstvím a smluvní pokuty. Okresní soud co do částky 6 667 Kč s příslušenstvím řízení o žalobě zastavil, neboť v tomto rozsahu vzala vedlejší účastnice žalobu zpět (výrok II). Ve zbytku žalobě vyhověl a uložil stěžovatelce povinnost zaplatit částku 28 422,17 Kč s příslušenstvím (zákonným úrokem z prodlení) a smluvní pokutu ve výši 4 563 Kč (výrok I) a povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení (výrok III). V této větvi na rozdíl od její „exekuční“ větve okresní soud dospěl k závěru, že úvěrová smlouva mezi stěžovatelkou a věřitelkou je platná. Některá ustanovení smlouvy, zejména úrok ve výši 86,98 % p. a., jsou neplatná. To však nezpůsobilo neplatnost smlouvy jako celku. Okresní soud rovněž souhlasil s tím, že vedlejší účastnice ověřila úvěruschopnost stěžovatelky, neboť provedla její lustraci v registru SOLUS a vycházela též z výpisu z účtu stěžovatelky. Stěžovatelka se odvolala proti výrokům I a III rozsudku okresního soudu, krajský soud nicméně rozhodnutí okresního soudu napadeným rozsudkem potvrdil.

5. Stěžovatelka proto následně podala dovolání. Stěžovatelka v dovolání vymezila několik námitek. Předně namítala, že úvěrová smlouva měla být hodnocena jako neplatná s ohledem na kumulaci řady smluvních ustanovení rozporných s dobrými mravy. Podle stěžovatelky obdobné hodnocení provedl Ústavní soud v nálezech ze dne 26. 1. 2012 sp. zn. I. ÚS 199/11 (N 21/64 SbNU 205) a ze dne 11. 12. 2014 sp. zn. III. ÚS 4084/12 (N 226/75 SbNU 527), Szpínová. Uvedla i několik dalších námitek, mj. ohledně nedostatečného odůvodnění rozsudku krajského soudu.

6. Nejvyšší soud nicméně usnesením ze dne 30. 11. 2022 č. j. 33 Cdo 3307/2021-219 dovolání stěžovatelky odmítl. Část námitek podle Nejvyššího soudu plynula z odlišného skutkového stavu, námitka nepřezkoumatelnosti rozsudku krajského soudu pak byla námitkou tzv. jiné vady řízení podle § 242 odst. 3 občanského soudního řádu, ke které by mohl přihlídnout jen, bylo-li by dovolání přípustné. Stěžovatelčiny výhrady k obsahu úvěrové smlouvy Nejvyšší soud vyhodnotil pouze jako námitku, že krajský soud nepoměroval výši úrokové sazby korektivem dobrých mravů, a označil ji též jen jako námitku jiných vad řízení.

7. Stěžovatelka následně podala ústavní stížnost. Ústavní soud v nálezu ze dne 26. 4. 2023 sp. zn. IV. ÚS 450/23 dospěl k závěru, že stěžovatelka v dovolání fakticky požadovala po Nejvyšším soudu odpověď na otázku, zda „synergický efekt více smluvních ustanovení může vést k závěru, že smlouva jako celek je neplatná pro rozpor s dobrými mravy“. Nevadilo, že tuto otázku šlo rekonstruovat až po přečtení dovolání jako celku. Rozhodnutí krajského soudu na řešení této právní otázky záviselo. A současně šlo o právní otázku, která mohla založit přípustnost dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, nešlo o pouhou jinou vadu řízení podle § 242 odst. 3 občanského soudního řádu. Pokud Nejvyšší soud odmítl dovolání, aniž

posoudil jeho přípustnost co do uvedené otázky, odepřel stěžovatelce přístup k soudu a porušil její ústavně zaručené právo podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a usnesení Nejvyššího soudu zrušil. Ve zbytku pak ústavní stížnost odmítl.

8. Nejvyšší soud se tak po vydání nálezu IV. ÚS 450/23 znovu zabýval stěžovatelčíným dovoláním. A znovu jej nyní napadeným usnesením odmítl. Nejprve vymezil, ze kterých bodů dovolání plyne stěžovatelkou předložená právní otázka. Poté popsal, že souhrn skutečností, které podle stěžovatelky zakládají neplatnost úvěrové smlouvy, je tvořen jednak úrokovou sazbou ve výši 86,98 % p. a., jednak „dalšími ujednáními úvěrové smlouvy – zejména těmi sankčními, které kumulativně s výši úroků způsobují zjevnou nespravedlnost“. Nejvyšší soud následně vyložil dovolání tak, že jím stěžovatelka zpochybnila jednak soulad rozsudku krajského soudu s judikaturou Nejvyššího soudu k přiměřenosti sjednané výše úroků v podobě rozsudků ze dne 15. 12. 2004 sp. zn. 21 Cdo 1484/2004 a ze dne 24. 1. 2007 sp. zn. 33 Odo 234/2005, jednak soulad rozsudku krajského soudu s nálezy Ústavního soudu (viz bod 5 shora).

9. K možnému rozporu s judikaturou k výši úroků Nejvyšší soud připomenul ustálené závěry, že neplatnost jednotlivého ustanovení smlouvy ještě nezpůsobuje její neplatnost jako celku. S tímto pak uzavřel, že rozsudek krajského soudu nemohl být v rozporu s ustálenou rozhodovací praxí Nejvyššího soudu. K možnému rozporu rozsudku krajského soudu s nálezy (viz bod 5 shora) pak Nejvyšší soud uvedl, že v nálezech se Ústavní soud nezabýval otázkou neplatnosti smlouvy o spotřebitelském úvěru z důvodu její nevyváženosti, ale otázkou nedostatku pravomoci rozhodce k vydání rozhodčího nálezu jako předpokladu platného exekučního titulu. Dále jen uvedl, že Ústavní soud „mimo rámec tohoto nosného důvodu nálezu“ (z odůvodnění napadeného usnesení není srozumitelné, k jakému nálezu se tato poznámka váže, pozn. Ústavního soudu) připojil *obiter dictum* úvahy o neplatnosti nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty za předchozí právní úpravy, úvěr v nynější věci však byl vydaný za úpravy pozdější. Dovolání tedy nemohlo být přípustné ani pro tvrzený rozpor rozsudku krajského soudu s nálezy Ústavního soudu.

III. Argumentace stěžovatelky

10. Stěžovatelka v ústavní stížnosti podrobně popisuje problematická ujednání úvěrové smlouvy a detailně rozebírá své výhrady proti rozhodnutím okresního a krajského soudu. Dále namítá, že Nejvyšší soud nerespektoval nálezy IV. ÚS 450/23. Je sice pravda, že Ústavní soud v nálezech I. ÚS 199/11 a III. ÚS 4084/12 řešil otázku nedostatku pravomoci rozhodce k vydání rozhodčího nálezu, nicméně k tomuto závěru dospěl na základě absolutní neplatnosti úvěrové smlouvy. Nesouhlasí s tím, že by citované nálezy nešlo aplikovat pro změnu právní úpravy. Nejvyšší soud tyto nálezy opakovaně aplikuje i na úvěrové smlouvy, které byly uzavřeny již za účinnosti stávajícího občanského zákoníku. Odkazuje na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 6. 2021 sp. zn. 20 Cdo 644/2021 a ze dne 1. 12. 2020 sp. zn. 20 Cdo 75/2020. Zároveň upozorňuje, že Ústavní soud v nálezu IV. ÚS 450/23 vyhodnotil stěžovatelkou předloženou otázku jako požadavek, aby Nejvyšší soud rozhodl v souladu s judikaturou Ústavního soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Vyčerpala též všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 téhož zákona). Ústavní stížnost je tedy přípustná.

V. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal spis okresního soudu a rovněž vyzval účastníky řízení a vedlejší účastníci, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

13. Nejvyšší soud ve stručném vyjádření zdůraznil, že v napadeném usnesení vycházel z toho, že jej Ústavní soud nálezem IV. ÚS 450/23 nezavázal právním názorem, že dovolání stěžovatelky je bez dalšího přípustné. Podobně jako v odůvodnění napadeného usnesení zopakoval, že v nálezech I. ÚS 199/11 a III. ÚS 4084/12 Ústavní soud řešil primárně otázku nedostatku pravomoci rozhodce k vydání rozhodčího nálezu. Dále jen poukázal na obsah celého napadeného usnesení, které se vypořádává s podstatou námitek v nynější ústavní stížnosti.

14. Okresní soud ve vyjádření pouze odkázal na obsah napadeného rozsudku. Krajský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

15. Podle vedlejší účastnice stěžovatelka neuvedla žádnou relevantní ústavněprávní argumentaci, Nejvyšší soud se s jejím dovoláním vypořádal dostatečně a správně jej odmítl. V nálezech sp. zn. I. ÚS 199/11 a III. ÚS 4084/12 šlo podle vedlejší účastnice především o otázku pravomoci rozhodce, zbylé úvahy ohledně neplatnosti smluv v nich Ústavní soud činil jen *obiter dictum*. Současně uvádí, že exekuční soud se zásadně nemůže zabývat věcným přezkumem exekučního titulu a že závěry exekučního soudu v nynější věci nelze vztahovat na následné nalézací řízení.

16. Ústavní soud zaslal stěžovatelce uvedená vyjádření na vědomí, stěžovatelka již repliku nepodala.

17. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, protože od něj podle § 44 věty první zákona o Ústavním soudu nebylo možné očekávat další objasnění věci.

VI. Věcné posouzení ústavní stížnosti

18. Podobně jako v prvním nálezu v této věci Ústavní soud posoudil nejprve (a ve výsledku pouze) námitky směřující proti odmítnutí dovolání Nejvyšším soudem. To odpovídá požadavku minimalizace zásahu do rozhodování jiných orgánů veřejné moci a Ústavní soud tímto krokem respektuje, že kasačním nálezem vzniká nový prostor, v jehož rámci mohou obecné soudy poskytnout ochranu právům stěžovatelky (náleze IV. ÚS 450/23, bod 31 a tam uvedená judikatura).

19. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. Požadavky na respektování kasačního nálezu v následném rozhodování obecného soudu jsou kvalitativně odlišné od tzv. precedenční závaznosti (tj. obecných normativních účinků nálezu nad rámec individuální věci). Na straně jedné obecné normativní působení nálezů umožňuje obecnému soudu předestřít v jiné věci (odlišné od té, kde Ústavní soud rozhodnutí zrušil) konkurující úvahy, na jejichž základě s Ústavním soudem povede ústavněprávní justiční dialog. Na straně druhé kasační závaznost vyžaduje bezpodmínečné následování nálezu v téže věci, a to nejen obecnými soudy, ale i Ústavním soudem samotným. Jinak řečeno, i sám Ústavní soud je svým nálezem v téže věci přísně vázán [nálezy ze dne 13. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 301/05 (N 190/47 SbNU 465), body 57 a 58, či nověji ze dne 29. 2. 2024 sp. zn. IV. ÚS 1638/23, Ing. Brzobohatá a spol., body 44 a násl., kde se vysvětluje jediná výjimka z takto pojaté kasační závaznosti].

20. Nálezem IV. ÚS 450/23 zrušil Ústavní soud předchozí usnesení, kterým Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky. V nálezu uvedl, že těžištěm sporu v řízení před obecnými soudy je otázka, zda mezi stěžovatelkou a vedlejší účastnicí (věřitelkou) existuje právní vztah založený smlouvou nebo bezdůvodným obohacením. Stěžovatelka situaci vykládá tak, že smlouva, kterou podepsala, byla absolutně neplatná, proto má vůči věřitelce závazek z bezdůvodného obohacení. Je tudíž připravena vrátit zbývající jistinu a zákonný úrok z prodlení. Naproti tomu věřitelka vychází z toho, že smlouva je platná, a proto jí vedle zbývající jistiny a zákonného úroku z prodlení náleží ještě smluvní úrok a smluvní pokuta (bod 37). Z odůvodnění dovolání je zřejmé, že „stěžovatelka požadovala po Nejvyšším soudu odpověď na otázku, zda synergický efekt více smluvních ustanovení může vést k závěru, že smlouva jako celek je neplatná pro rozpor s dobrými mravy. Obdobné hodnocení provedl

Ústavní soud v nálezech I. ÚS 199/11 a III. ÚS 4084/12, na které stěžovatelka výslovně odkázala, přičemž dodala, že nálezem sp. zn. III. ÚS 4084/12 byla za absolutně neplatnou prohlášena smlouva, která byla méně nevýhodná než ta, již uzavřela ona sama.“ Nevadilo přitom, že tuto otázku lze rekonstruovat až čtením dovolání jako celku. „Bylo proto povinností Nejvyššího soudu posoudit, zda je dovolání přípustné pro řešení této právní otázky. Neprovedli Nejvyšší soud toto posouzení a uzavřel, že jde o pouhou námitku jiné vady řízení, odepřel stěžovatelce přístup k soudu jako jednu ze složek práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny“ (nález IV. ÚS 450/23, body 38 až 41).

21. Nejvyšší soud má pravdu, že mu Ústavní soud nálezem IV. ÚS 450/23 neuložil, aby bez dalšího považoval dovolání ve vztahu k otázce, zda „synergický efekt více smluvních ustanovení může vést k závěru, že smlouva jako celek je neplatná pro rozpor s dobrými mravy“, za přípustné. Ústavní soud dal závazný pokyn se přípustností dovolání v této otázce pečlivě zabývat. Nejvyšší soud v nyní ústavní stížnosti napadeném usnesení z takto vymezené otázky sice formálně vycházel, posouzení přípustnosti dovolání k této otázce se však z velké části vyhnul, a ve výsledku tak nerespektoval závazný názor Ústavního soudu z předchozího nálezu.

22. Nejvyšší soud předně příliš zjednodušil obsah dovolání. Nejvyšší soud se totiž v napadeném usnesení pouze vypořádal s odkazy stěžovatelky na rozsudky Nejvyššího soudu 21 Cdo 1484/2004 a 33 Odo 234/2005 a navázal na to zopakováním závěrů, že neplatnost jednotlivého ustanovení smlouvy nemusí znamenat neplatnost smlouvy jako celku. Tím však posoudil dovolání, jako by v něm stěžovatelka namítala pouze nepřiměřenost ujednání o úrocích, resp. se pouze dovolávala nesouladu s uvedenými dvěma rozsudky. Tak tomu ovšem nebylo, stěžovatelka dále tvrdila, že jde o judikaturou doposud v této podobě nevyřešenou právní otázku (ne)platnosti podobné úvěrové smlouvy, k čemuž snesla celou řadou dalších sporných ujednání, která ve svém komplexu podle stěžovatelky činí smlouvu jako celek neplatnou (tj. poplatek za půjčení jistiny – bod 3 dovolání; smluvní sankce v jejich souvislostech – body 4 až 7; sankce nemajetkového charakteru – bod 8; smluvní pokuty dle stěžovatelky postrádají zákonný smysl a účel, ale směřují jen k obohacení vedlejší účastnice – bod 9 dovolání; na podporu toho, že judikatura Nejvyššího soudu platnost podobné smlouvy doposud nevyřešila, argumentovala též tím, že exekuční soudy dospěly ke zcela jinému závěru, než soudy v nynější větvi řízení). Ostatně právě proto Ústavní soud v prvním nálezu v této věci charakterizoval námitky dovolání jako možný „synergický efekt více smluvních ustanovení“.

23. Nálezy I. ÚS 199/11 a III. ÚS 4084/12 (bod 5 shora) pak pochopitelně nepostrádají relevanci jen a pouze proto, že byly vydány k případům posuzovaným podle předchozího občanského zákoníku a dřívější úpravy spotřebitelského úvěru. Výše uvedené závěry nejsou pouhým výkladem podústavního práva, ale obecnými závěry aplikovatelnými i přes změnu právní úpravy. Nový občanský zákoník ani úpravu spotřebitelského úvěru jistě nelze chápat tak, že by najednou připouštěly uzavírání zjevně nespravedlivých úvěrových smluv se spotřebiteli (Ústavní soud však zdůrazňuje, že nehodnotí nyní spornou smlouvu a neříká, že právě na tuto smlouvu dopadají závěry právě uvedené judikatury).

24. Závěrem, a nad rámec důvodů pro zrušení usnesení Nejvyššího soudu, Ústavní soud dodává, že v nynější věci je před obecnými soudy „ve vzduchu“ otázka souladu úvěrové smlouvy se Směrnicí Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách (nad rámec důvodů kasace proto, že Ústavní soud odmítl námitku založenou na zmíněné směrnici v bodu 22 nálezu IV. ÚS 450/23 jako nepřípustnou, neboť stěžovatelka touto směrnicí v řízení před obecnými soudy neargumentovala). Ústavní soud proto připomíná, že podle dlouhodobé a ustálené judikatury Soudního dvora Evropské unie k uvedené směrnici mají obecné soudy širokou povinnost zkoumat z úřední povinnosti platnost smluvních ujednání, které spadají pod uvedenou směrnici (srov. např. rozsudky ze dne 27. 6. 2000, spojené věci C-240/98 až C-244/98, *Océano Grupo Editorial*, body 28–29, ze dne 4. 6. 2009, C-243/08, *Pannon GSM*, bod 32, rozsudek velkého senátu Soudního dvora EU ze dne

9. 11. 2010, C-137/08, *VB Pénzügyi Lízing*, bod 49, nejnověji pak rozsudek Soudního dvora ze dne 11. 4. 2024, C-173/23, *Air Europa Líneas Aéreas*). Otázka dopadů neplatnosti ujednání na celou smlouvu se přitom posuzuje odlišně od obecné úpravy neplatnosti (čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13/EHS a s ním související judikatura, např. rozsudek Soudního dvora EU ze dne 3. 10. 2019, C-260/18, *Dziubak*, body 38 a násl. a body 58 a násl.).

VII. Závěr

25. Vyhnul-li se Nejvyšší soud z velké části posouzení přípustnosti dovolání, jak to v nálezu IV. ÚS 450/23 vymezil Ústavní soud, porušil tím stěžovatelčino právo na přístup k soudu chráněné v čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně tím porušil závaznost nálezu v téže věci (čl. 89 odst. 2 Ústavy).

26. Ústavní soud proto ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Nejvyšší soud tak v novém rozhodnutí plně zohlední závěry nynějšího nálezu, především posoudí otázku přípustnosti dovolání ohledně platnosti smlouvy o úvěru nejenom se zřetelem k nepřiměřenosti ujednání o úrocích, ale též se zřetelem ke komplexu dalších problematických ujednání v dovolání uvedených – dle názoru stěžovatelky, tak jak jej prezentovala v dovolání, tato otázka v této podobě judikaturou Nejvyššího soudu doposud řešena není (viz bod 22 shora).

27. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost jako nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu odmítl, neboť v návaznosti na zrušení usnesení Nejvyššího soudu a s ohledem na zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů mu již dále nepřísluší přezkoumávat napadená rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu. Tento přezkum bude nyní v kompetenci Nejvyššího soudu, který bude muset o dovolání znovu rozhodnout. Ústavní stížnost proti rozsudkům okresního soudu a krajského soudu je tak procesním prostředkem předčasným (shodně nálezu IV. ÚS 450/23, bod 44).

Č. 163**Nesprávné poučení soudu o opravném prostředku (přípustnost dovolání proti rozhodnutí o více bagatelních nárocích)
(sp. zn. II. ÚS 1679/24 ze dne 6. září 2024)**

Soud poruší právo účastníka řízení na přístup k soudu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neobsahuje-li písemné vyhotovení rozhodnutí v souladu s rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2023 sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 poučení o dovolání podle toho, zda v době vydání rozhodnutí odvolacího soudu bylo předmětem řízení peněžité plnění, které se skládá z několika nároků a v souhrnu převyšuje 50 000 Kč, a zda omezení přípustnosti dovolání prostřednictvím hodnotového censu vyjádřeného v § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu se neuplatní, jestliže se dovolání týká právních otázek, jejichž řešení je těmto nárokům společné (vychází ze skutkového základu těmto nárokům společného). V pochybnostech, zda dovoláním otevřená právní otázka vychází ze společného skutkového základu uplatněných nároků, nemůže dovolací soud dovolání odmítnout; předmětem řízení je (totiž) peněžité plnění, které v souhrnu převyšuje 50 000 Kč, a výjimku z pravidla jdoucí nad rámec dikce uvedeného ustanovení zkoumáním samostatného skutkového základu jednotlivých nároků je nutno vykládat restriktivně (v hraničních případech ve prospěch přípustnosti dovolání co do hodnotového censu).

Je-li v civilní věci v době vydání dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu předmětem řízení peněžité plnění převyšující 50 000 Kč, které se skládá z nároků, jež, ač mají původ v téže události, jsou obecně vzato pokládány za nároky se „samostatným skutkovým základem“, z nichž každý samostatně nepřevyšuje 50 000 Kč, a omezení přípustnosti dovolání prostřednictvím hodnotového censu se prosadí, protože se dovolání týká právních otázek, jejichž řešení není těmto nárokům společné, počítá se lhůta k podání následné ústavní stížnosti proti rozhodnutí odvolacího soudu od doručení rozhodnutí o dovolání. Tuto situaci je třeba odlišit od podání vadného dovolání, v němž dovolatel nevymezil jeho náležitosti; za takové situace je ústavní stížnost proti rozhodnutí odvolacího soudu návrhem nepřípustným. Konečně uplatní-li stěžovatel teprve v ústavní stížnosti argumentaci k právním otázkám společným pro řešení více bagatelních nároků, které v souhrnu převyšují 50 000 Kč, přestože v dovolacím řízení tuto možnost měl, ale nevyužil ji, vypořádá Ústavní soud takovou argumentaci a jako tzv. materiálně nepřípustnou.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Jiřího Rašky, zastoupeného Mgr. Karin Poncaz Hadwigerovou, advokátkou, sídlem Příčná 327/1, Havířov, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. března 2024 č. j. 71 Co 323/2023-137 a rozsudku Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově ze dne 4. října 2023 č. j. 115 C 183/2023-104, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově, jako účastníků řízení, a obchodní společnosti YUSUFELI s. r. o., sídlem Jana Šoupala 1597/3,

Ostrava, zastoupené JUDr. Pavlem Natisem, advokátem, sídlem Sokolská třída 936/21, Ostrava, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. března 2024 č. j. 71 Co 323/2023-137 bylo porušeno právo stěžovatele na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 21. března 2024 č. j. 71 Co 323/2023-137 se ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro tvrzené porušení svých práv podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, jejích příloh a vyžádaného soudního spisu Okresního soudu v Karviné – pobočky v Havířově (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 115 C 183/2023 se podává, že stěžovatel bydlel v domě, který vlastnil, avšak v roce 2019 o něj přišel v exekuci; dům vydražila vedlejší účastnice. Vedlejší účastnice poté stěžovatele vyzvala k vyklizení domu, ten jej však nadále užíval. Proto se dále domáhala po stěžovateli zaplacení 48 250 Kč a 11 412 Kč, obojího jako vydání bezdůvodného obohacení. První částka měla spočívat v náhradě za užívání domu a u druhé částky šlo o vedlejší účastnicí uhrazený nedoplatek za elektřinu v době neoprávněného užívání domu.

3. Okresní soud napadeným rozsudkem žalobě vyhověl; uložil stěžovateli zaplatit vedlejší účastnici celkem 59 662 Kč s příslušenstvím. Shledal, že vedlejší účastnici náleží náhrada za užívání domu, který stěžovatel obýval neoprávněně od doručení výzvy k vyklizení do provedení vyklizení. Po tuto dobu vedlejší účastnici náleží náhrada ve výši obvyklého nájemného, kterou okresní soud určil podle odborného vyjádření vypracovaného pro účely trestního řízení vedeného u téhož soudu proti stěžovateli; stěžovatel se sice podle pravomocných rozhodnutí nedopustil trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, avšak není důvod pochybovat o správnosti závěrů k výši obvyklého nájmu. Nedoplatek za elektřinu vznikl v témže období, a stěžovatel měl tedy tuto částku uhradit sám.

4. Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) napadeným rozsudkem k odvolání stěžovatele potvrdil napadený rozsudek okresního soudu (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II). Krajský soud v písemném vyhotovení napadeného rozsudku účastníky řízení poučil, že proti němu není dovolání přípustné.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel namítá chybné poučení krajského soudu o možnosti podat dovolání proti napadenému rozsudku. Odkazuje na blíže neurčené rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, podle něž je u samostatných nároků nepřevyšujících 50 000 Kč pro účely uplatnění zákonné výluky z dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu rozhodující, zda tyto samostatné nároky mají samostatný skutkový základ a zda též nevychází z hodnocení týchž právních otázek.

6. Dále stěžovatel tvrdí, že povinnost nahradit vedlejší účastnici bezdůvodné obohacení podle napadených rozhodnutí odporuje jeho ústavně zaručeným právům a svobodám. Nesprávný je závěr, že užíval dům neoprávněně. Obecné soudy opomněly zohlednit, že trestní

soudy stěžovatele neuznaly vinným z trestného činu, mimo jiné proto, že pohnutky stěžovatele nebyly ziskuchtivé či směřující k bezdůvodnému obohacení. Stěžovatel prokázal, že elektřinu platila jeho matka, která tehdy měla smlouvu s dodavatelem elektřiny. Konečně stěžovatel namítá, že výkon práv vedlejší účastnice odporuje dobrým mravům. Stěžovatel soustavně prokazuje, že dům pozbyl neoprávněně, procesním pochybením tehdejší justice (viz usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. II. ÚS 52/09 a ze dne 8. 3. 2022 sp. zn. III. ÚS 527/22). V roce 1992 nepodepsal smlouvu o půjčce a stal se ručitelem závazku Milana Pořízky na základě jeho podvodného jednání. Proto přišel o majetek. Uvedený dům považuje nadále za svůj domov. Naproti tomu vedlejší účastníci nevznikla žádná újma; vydražení domu bylo spekulativním nákupem.

III. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice řízení

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejší účastnici řízení o ústavní stížnosti. Protože Ústavní soud zjistil, že stěžovatelem odkazovaným blíže neoznačeným rozhodnutím je rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 8. 11. 2023 sp. zn. 31 Cdo 1178/2023, v žádosti o vyjádření na něj účastníky a vedlejší účastnici řízení upozornil.

8. Krajský soud ve vyjádření zdůraznil, že předmětem řízení byly dva samostatné nároky z bezdůvodného obohacení, žádný z nich nepřevyšující 50 000 Kč. Jeho poučení proto není nesprávné. Ústavní stížnost by měla být zamítnuta jako nedůvodná.

9. Okresní soud ve vyjádření uvedl, že v nynější věci vedlejší účastnice uplatnila dva nároky se samostatným skutkovým základem vycházející z téže události. Jde o situaci předpokládanou rozsudkem sp. zn. 31 Cdo 1178/2023, a dovolání tedy v nynější věci mělo být za tam uvedených podmínek přípustné.

10. Vedlejší účastnice ve vyjádření uvedla, že poučení krajského soudu bylo správné, protože v napadeném rozsudku šlo o dva samostatné nároky na vydání bezdůvodného obohacení v tzv. bagatelní výši. Dosavadní pojetí přípustnosti dovolání v bagatelních věcech opakovaně Ústavní soud akceptoval. Dospěje-li Ústavní soud k opačnému závěru, nechť zohlední, že rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 byl vyhlášen až dne 8. 11. 2023; nějakou dobu se muselo zpracovávat písemné vyhotovení a vracet spis. Vedlejší účastnice proto zpochybňuje, zda měl krajský soud možnost se s tímto rozhodnutím seznámit. Dále nechť Ústavní soud zohlední, že negativní důsledky případného pochybení soudu by nesla právě vedlejší účastnice. Stěžovatel tvrdí doposud v podstatě totéž, což značí, že ústavní stížnost je projevem zneužití práva. Případné pochybení krajského soudu není v rozporu s ústavně zaručenými právy stěžovatele, protože je zřejmé, že jeho případné nové dovolání Nejvyšší soud odmítne.

11. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel využil této možnosti a zdůraznil, že i okresní soud potvrdil, že obsah poučení odporuje rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023. K časovým účinkům změny judikatury a rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 stěžovatel tvrdí, že se tímto rozhodnutím zabýval Ústavní soud již v nálezu ze dne 17. 1. 2024 sp. zn. III. ÚS 2676/22. Ústní jednání v nynější věci proběhlo dne 21. 3. 2024. Krajský soud proto musel být s rozhodnutím Nejvyššího soudu seznámen. K tvrzení vedlejší účastnice o zneužívání práv stěžovatel tvrdí, že hájení jeho ústavních práv mu nemůže být kladeno k tíži. Sám ostatně tvrdí, že o dům přišel neoprávněně na úkor vedlejší účastnice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem jako účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je

k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je též (alespoň zčásti) přípustná, protože stěžovatel vyčerpal dostupné prostředky k ochraně svých práv, (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*, viz též dále).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí. Poté, co se seznámil s vyžádaným spisem a doručenými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná. Krajský soud totiž v písemném vyhotovení napadeného rozsudku uvedl nesprávné poučení, což ve věci stěžovatele mělo za následek porušení jeho práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

K ústavněprávní relevanci nesprávného poučení soudu o možnosti podat opravný prostředek k soudu vyšší instance

14. Povinnost poskytnout řádné poučení účastníkům řízení o procesních právech a povinnostech vyplývá mimo jiné z čl. 36 odst. 1 Listiny a je naplněním jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, totiž práva na přístup k soudu (srov. bod 25 nálezu ze dne 7. 6. 2022 sp. zn. III. ÚS 356/22 či bod 15 nálezu ze dne 21. 6. 2022 sp. zn. III. ÚS 1140/22). Je proto porušením čl. 36 odst. 1 Listiny a z něj vyplývajícího práva na přístup k soudu, dostane-li se účastníkovi řízení nesprávné poučení o nemožnosti podat opravný prostředek v jeho věci, a ten opravný prostředek s důvěrou v toto nesprávné poučení jako akt orgánů veřejné moci nepodá [viz též např. nálezy ze dne 12. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 3659/19 (N 93/100 SbNU 120), ze dne 21. 7. 2020 sp. zn. I. ÚS 3552/19 (N 151/101 SbNU 58) či ze dne 18. 8. 2020 sp. zn. II. ÚS 1575/20 (N 166/101 SbNU 154)].

15. Rozhodné přitom není, zda byl účastník zastoupen advokátem, ani že účastník možnost podat opravný prostředek ve skutečnosti měl. Účastníkovi řízení totiž nelze klást k tíži pochybení soudu při poučení o opravném prostředku, jestliže z něj účastník řízení vyšel (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 9. 2014 ve věci *Gajtani proti Švýcarsku* č. 43730/07, § 61 až 77).

Poučení krajského soudu o možnosti podat dovolání v nynější věci – problematika mnohosti nároků a dovolací výluky v bagatelních věcech

16. Jde-li o nynější věc, ačkoli to krajský soud v odůvodnění svého rozhodnutí ani v poučení neřeší, lze předpokládat, že poučil-li o nepřipustnosti dovolání, měl na mysli nepřipustnost podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu u rozhodnutí o peněžitém plnění nepřevyšujícím 50 000 Kč u výroku I napadeného rozsudku; ostatně s tím operuje rovněž stěžovatel, jenž tento předpoklad nyní zpochybňuje. Totéž lze dovodit z vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti.

17. Podle rozhodovací praxe Nejvyššího soudu platí, že v řízení, jehož předmětem je částka skládající se z několika samostatných nároků, odvíjejících se od odlišného skutkového základu, má rozhodnutí o každém z nich charakter samostatného výroku a přípustnost dovolání je třeba vždy zkoumat samostatně, a to bez ohledu na to, že tyto nároky byly uplatněny v jednom řízení a že o nich bylo rozhodnuto jedním výrokem (srov. např. usnesení ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. 30 Cdo 3157/2009 či ze dne 22. 9. 2021 sp. zn. 25 Cdo 1924/2021). Samostatnost nároku se pak posuzuje podle toho, zda jsou skutečnosti rozhodné pro posouzení opodstatněnosti dílčích nároků rozdílné, třebaže se odvíjejí od téže události (viz bod 18 rozsudku ze dne 13. 9. 2022 sp. zn. 30 Cdo 1021/2022).

18. Náhled na tuto problematiku v některých situacích změnil či vyjasnil rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1178/2023. Podle něj platí, že je-li v době vydání dovoláním napadeného rozhodnutí odvolacího soudu předmětem řízení peněžité plnění převyšující 50 000 Kč, které se skládá

z nároků, jež, ač mají původ v téže události, jsou obecně vzato pokládány za nároky se „samostatným skutkovým základem“, z nichž každý samostatně nepřevyšuje 50 000 Kč, omezení přípustnosti dovolání prostřednictvím hodnotového censu vyjádřeného v § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu se neuplatní, jestliže se dovolání týká právních otázek, jejichž řešení je těmto nárokům společné (vychází ze skutkového základu těmto nárokům společného). V pochybnostech, zda dovoláním otevřená právní otázka vychází ze společného skutkového základu uplatněných nároků, nemůže dovolací soud dovolání odmítnout; předmětem řízení je (totiž) peněžité plnění, které v souhrnu převyšuje 50 000 Kč, a výjimku z pravidla jdoucí nad rámec dikce uvedeného ustanovení zkoumáním samostatného skutkového základu jednotlivých nároků je nutno vykládat restriktivně (v hraničních případech ve prospěch přípustnosti dovolání co do hodnotového censu).

19. Je tedy patrné, že se (nově) vychází z předpokladu, že přestože se dovoláním napadené rozhodnutí soudu týká více tzv. podlimitních nároků, které by jinak samostatně podléhaly dovolací výluce pro jejich bagatelnost, dovolatel může formulací svého dovolání tuto výlukou „překlenout“. Sám Nejvyšší soud v bodu 66 rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 uznal, že se tím do hodnocení (ne)přípustnosti dovolání vnáší subjektivní prvky. Nejvyšší soud proto v souvislosti s požadavky na hodnocení přípustnosti dovolání formuloval rovněž jasné požadavky na znění poučení rozhodnutí odvolacího soudu, která se této situace týkají. Podle rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 tedy má písemné vyhotovení rozhodnutí odvolacího soudu obsahovat poučení o přípustnosti dovolání podle toho, zda v době vydání rozhodnutí odvolacího soudu bylo předmětem řízení peněžité plnění, které v souhrnu převyšuje 50 000 Kč.

20. V nynější věci vedlejší účastnice vůči stěžovateli uplatnila dva nároky na vydání bezdůvodného obohacení. Krajský soud napadeným rozsudkem ve výroku I rozhodl o zaplacení celkem 59 662 Kč s příslušenstvím; samostatně šlo o zaplacení 48 250 Kč, respektive 11 412 Kč s příslušenstvím. Byť by se tedy byl býval nabízel výklad, že dovolání není přípustné, protože u dvou bagatelních nároků je třeba přípustnost dovolání zkoumat u každého zvlášť (sub 17), nebylo vyloučeno, aby stěžovatel v souladu s požadavky rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 formuloval svoje dovolání na základě právních otázek, jejichž řešení je oběma nárokům společné. V souhrnu totiž předmět řízení napadeného rozsudku krajského soudu tvoří částku vyšší než bagatelní. Tomu mělo též odpovídat poučení o možnosti podat dovolání.

21. Je ostatně patrné, že právě z toho důvodu Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 formuloval požadavek na obsah poučení. Ten přitom nelze považovat za pouhou formalitu; nesprávné poučení totiž vyprazdňuje reálné prosazení právního názoru Nejvyššího soudu, jak se ukazuje právě v nynější věci. Bylo zde proto povinností krajského soudu poučit účastníky řízení, že za podmínek stanovených v § 237 občanského soudního řádu je dovolání proti výroku I napadeného rozsudku přípustné.

22. Dále k temporálním účinkům změny judikatury; platí, že soudní nalézání práva nelze považovat za tvorbu právních předpisů, ale („jen“) za jejich výklad a zpřesňování [nález ze dne 12. 12. 2013 sp. zn. III. ÚS 3221/11 (N 216/71 SbNU 531)]. Je-li při změně rozhodovací praxe stávající výklad zákona nahrazen výkladem novým, jde o jistou korekci výkladu „mylného“ (překonávaného), a je tedy logické, že se „správný“ (nahrazující) výklad bude zpravidla vztahovat na všechny právě probíhající a v budoucnu otevřené případy, byť jejich skutkový základ spočívá v minulosti [bod 24 nálezu ze dne 10. 12. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3500/18 (N 208/97 SbNU 238)]. Rozhodné je zde vyhlášení rozhodnutí o nově zaujatém právním názoru (viz bod 9 usnesení ze dne 15. 3. 2021 sp. zn. II. ÚS 1189/20 či bod 10 usnesení ze dne 29. 7. 2021 sp. zn. II. ÚS 621/21).

23. V nynější věci proto rozhodný okamžik představuje vyhlášení rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023. Jak Ústavní soud ověřil u informační kanceláře Nejvyššího soudu, toto rozhodnutí bylo vyhlášeno vyvěšením písemného vyhotovení na úřední desce v době ode dne

23. 11. 2023 do 11. 12. 2023 (§ 14 kancelářského a spisového řádu Nejvyššího soudu sp. zn. S 20/2018). Písemné vyhotovení je rovněž podle veřejně dostupných informací ode dne 23. 11. 2023 zveřejněno na webových stránkách Nejvyššího soudu. Krajský soud napadený rozsudek vyhlásil v březnu následujícího roku, tedy několik měsíců poté. Rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 proto byl vyhlášen s dostatečným předstihem a v době rozhodnutí krajského soudu bylo rovněž dostupné jeho odůvodnění. Krajský soud tak byl povinen jeho závěry v nynější věci použít i z hlediska plynutí času.

24. Krajský soud proto v napadeném rozsudku uvedl nesprávné poučení o nepřipustnosti dovolání. Stěžovatel dovolání nepodal, jak Ústavní soud ověřil na informační kanceláři okresního soudu a též v soudním spisu. Jednal sice *stricto sensu* nesprávně, protože dovolání mohl hypoteticky podat a formulovat jej způsobem, aby nepodléhalo hodnotovému censu podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, jak umožňuje rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1178/2023. Avšak protože se stěžovatel řídil nesprávným poučením krajského soudu, nelze mu jeho postup klást k tíži. Napadený rozsudek krajského soudu proto z důvodu nesprávného poučení odporuje právu stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Relevantní zde nejsou tvrzení vedlejší účastnice, že zrušení napadeného rozsudku není racionální pro potenciální neúspěch stěžovatele v dovolacím řízení. Je sice pravda, že Ústavní soud pravidelně ve své rozhodovací praxi zkoumá, zda eventuální zrušení napadeného rozhodnutí k ústavní stížnosti stěžovatele nepovede jen ke zbytečnému prodloužení řízení bez žádného skutečného významu v právní sféře stěžovatele, což může výjimečně odůvodnit závěr o chybějící ústavní relevanci pochybení orgánu veřejné moci. Nynější věc však není tímto případem. Napadený rozsudek se týká věci samé, existuje proto skutečně rozličné množství právních otázek, které stěžovatel může v dovolání namítnout. Může přitom jít například i o otázky procesního práva či právní otázky řešené v judikatuře Ústavního soudu. Argumentaci stěžovatele ani rozhodnutí Nejvyššího soudu skutečně v nynější věci nelze nijak předjímat. Posouzení přípustnosti dovolání též přísluší výhradně Nejvyššímu soudu (§ 239 občanského soudního řádu).

Vztah ústavní stížnosti a rozhodnutí o dovolání proti rozhodnutí o více samostatných bagatelních nárocích

26. Protože krajský soud musí po zrušení napadeného rozsudku napravit své procesní pochybení, dostane se stěžovateli možnost podat dovolání podle nového poučení. I proti případnému rozhodnutí o dovolání však stěžovatel bude mít možnost eventuálně dále brojit ústavní stížností, bude-li mít za to, že došlo k zásahu do jeho ústavně zaručených práv. Aby Ústavní soud předešel nejasnostem při rozhodování o dovolání v situacích řešených v rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 a případné navazující ústavní stížnosti, je v tomto kontextu třeba vztah mezi těmito opravnými prostředky vyjasnit.

27. Řízení o ústavní stížnosti ovládá zásada subsidiarity. Jedním z důsledků této zásady je, že ústavní stížnost musí (zásadně) směřovat proti rozhodnutí v pravomocně skončené věci. V civilních věcech často půjde o rozhodnutí o dovolání. Je přitom na stěžovateli, jak vymezí předmět ústavní stížnosti; tedy zda napadá výhradně poslední rozhodnutí (o dovolání), nebo zda návrh (svým obsahem a ve svém petitu) směřuje (také) proti všem předcházejícím rozhodnutím (soudu prvního stupně a soudu odvolacího).

28. Jaký postup stěžovatel zvolí, bude záviset zejména na jeho procesní strategii, ale také na výroci a odůvodnění těchto rozhodnutí. Řízení o ústavní stížnosti není pokračováním řízení před obecnými soudy v další instanci a Ústavní soud nemá ze zákona povinnost přezkoumat „celé řízení“, neodpovídá-li to projevené vůli stěžovatele vyjádřené obsahem ústavní stížnosti. V jakém rozsahu stěžovatel vymezí předmět ústavní stížnosti, přitom má významné důsledky zejména pro výrok případného nálezu Ústavního soudu, ale také pro vymezení účastníků řízení o ústavní stížnosti. Zákonné vymezení účastníků řízení o ústavní

stížnosti totiž závisí výlučně na tom, proti čemu stěžovatel brojí (§ 76 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Formulace ústavní stížnosti, respektive jejího závěrečného návrhu, tak skutečně předurčuje (mimo jiné), čím vším se Ústavní soud bude oprávněn zabývat a s kým bude v řízení jednat. Proto napadá-li stěžovatel v civilní věci rozhodnutí o dovolání, rozhodnutí odvolacího soudu a soudu prvního stupně, může se Ústavní soud zpravidla zabývat všemi aspekty řízení, samozřejmě za uplatnění materiálních omezení jeho přezkumu směřujícího jen k ochraně ústavnosti, nikoli „pouhé“ zákonnosti.

29. V praxi je ovšem běžné, že stěžovatel před podáním ústavní stížnosti podá k Nejvyššímu soudu dovolání, ačkoli je dovolání tzv. ze zákona nepřipustné. Za takové situace napadá-li stěžovatel v následné ústavní stížnosti rozhodnutí o dovolání, ale též rozhodnutí předcházející, je Ústavní soud ze zákona běžně oprávněn přezkoumat pouze rozhodnutí o dovolání. Ústavní stížnost je totiž v části směřující proti těmto předcházejícím rozhodnutím podaná (v praxi pravidelně) opožděně, protože lhůta k ústavní stížnosti se počítá od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje. Za takový prostředek přitom nelze považovat dovolání, které je tzv. ze zákona (objektivně) nepřipustné, protože se tehdy mimořádný opravný prostředek neodmítá z důvodů závislejších na uvážení Nejvyššího soudu (orgánu, který o něm rozhoduje – § 72 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu). Hypoteticky samozřejmě lze uvažovat, že stěžovatel dvouměsíční lhůtu k podání ústavní stížnosti počítanou od doručení rozhodnutí odvolacího soudu „stihne“, avšak v praxi k tomu dochází zřídka.

30. Obdobnou situací, kdy se stěžovatel ústavní stížností „nedostane“ na předcházející rozhodnutí obecných soudů, je zpravidla i odmítnutí dovolání jako nepřipustného podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu u bagatelních věcí.

31. Judikatura Ústavního soudu již z tohoto pravidla dovodila výjimku; totiž za situace, kdy odvolací soud stěžovatele nesprávně poučí, že dovolání je přípustné, tedy jinými slovy, uvede-li odvolací soud v poučení, že dovolání není nepřipustné, ačkoli Nejvyšší soud později rozhodne o objektivní nepřipustnosti dovolání (tzv. ze zákona). Tehdy Ústavní soud s ohledem na princip důvěry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci považuje za skutečnost rozhodnou pro počítání lhůty pro podání ústavní stížnosti až doručení rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání, protože stěžovateli nelze klást k tíži, že se řídil nesprávným poučením orgánu veřejné moci [viz např. náleze ze dne 5. 11. 2002 sp. zn. II. ÚS 343/02 (N 140/28 SbNU 223), body 20 a 21 nálezu ze dne 31. 1. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3476/11 (N 25/64 SbNU 269) či bod 19 nálezu ze dne 6. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3502/20 (N 72/105 SbNU 260)].

32. V obdobném duchu je třeba hodnotit situaci, která může nastat v nynější věci. V souladu s rozsudkem sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 se mělo stěžovateli v jeho věci dostat poučení, že dovolání proti výroku I napadeného rozsudku krajského soudu je přípustné za podmínek § 237 občanského soudního řádu, protože předmětem řízení bylo v době rozhodnutí krajského soudu peněžité plnění převyšující 50 000 Kč. V souladu s tímto (novým) poučením bude stěžovateli umožněno využít dobrodiní rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 a tedy, bude-li to možné, formulovat dovolání na základě právních otázek, jejichž řešení je oběma nárokům společné.

33. Z hlediska posouzení případné nepřipustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu buď Nejvyšší soud shledá, že dovolání tuto společnou právní otázku obsahuje, či nikoli. Protože by se za této situace dovolatel (stěžovatel) řídil (eventuálně správným) poučením odvolacího soudu, které tyto subjektivní prvky dovolání nemůže z logiky věci zohlednit (srov. bod 66 rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023), bude Ústavní soud počítat lhůtu k podání případné ústavní stížnosti od doručení rozhodnutí o dovolání, a to i tehdy, rozhodl-li by Nejvyšší soud nakonec o nepřipustnosti dovolání podle § 238 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu. Jde totiž především o to, aby stěžovateli nebyl upřen přístup

k přezkumu předcházejících rozhodnutí jen proto, že podal dovolání v souladu s poučením, jež se mu dostalo.

34. Uvedenou situaci je třeba odlišit od vad dovolání. Dobrodiní uvedených úvah se neuplatní, odmítne-li Nejvyšší soud dovolání pro vady spočívající v chybějících náležitostech dovolání. Nejvyšší soud totiž za této situace odmítá dovolání z jiného důvodu, tedy nikoli jako nepřipustné. Obecně přitom platí, že tehdy je následná ústavní stížnost směřující proti předcházejícím rozhodnutím návrhem nepřipustným. Vadné dovolání totiž není možné považovat za efektivní vyčerpání prostředku k ochraně práva stěžovatele [srov. bod 61 stanoviska pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905, č. 460/2017 Sb.)].

35. Jak je z praxe patrné, častým důvodem odmítnutí dovolání, které Nejvyšší soud neshledá přípustným (podle § 237 občanského soudního řádu), je formulace právní otázky, na jejímž řešení dovoláním napadené rozhodnutí nezávisí, nebo že navzdory přesvědčení dovolatele jde v dovolání o právní otázku, která je v praxi Nejvyššího soudu již řešena. Rovněž zde by bylo hypoteticky možné argumentovat, že jde do jisté míry o „pochybení“ dovolatele. Avšak Ústavní soud logicky a správně i u těchto důvodů odmítnutí dovolání lhůtu k podání ústavní stížnosti proti předcházejícím rozhodnutím počítá až od rozhodnutí o dovolání. Na rozdíl od chybějících náležitostí dovolání totiž nejde již jen o hodnocení splnění formálních požadavků dovolání, nýbrž o jeho věcné hodnocení. Vymezení náležitostí dovolání je jedna ze základních povinností dovolatele. Přestože v praxi může být někdy obtížné mezi těmito situacemi činit zřetelné rozdíly, je třeba tyto situace předem rozlišit. Smyslem uvedených úvah je totiž formulovat ve prospěch srozumitelnosti a předvídatelnosti obecnější pravidlo a v hraniční či nejasné situaci dát přednost přístupu k Ústavnímu soudu.

36. Odmítnutí vadného dovolání proto představuje jinou situaci, než u formulace právní otázky, kterou Nejvyšší soud neposoudí jako tu, jejíž řešení je více nárokům společné podle rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023. To samozřejmě předpokládá, že sám Nejvyšší soud bude oba tyto důvody důsledně rozlišovat; ostatně taková povinnost vyplývá ze zákona.

37. Je také třeba odlišit uvedenou situaci od případů, kdy stěžovatel teprve v ústavní stížnosti předestře argumentaci právními otázkami, jejichž řešení je jednotlivým nárokům společné, přestože v dovolacím řízení tuto možnost měl, ale nevyužil ji. Jakkoli sice lze do jisté míry klást důraz na správnost poučení orgánu veřejné moci, nemůže již jít tak daleko, aby ze stěžovatele šňal odpovědnost za to, že nereflkuje závěry rozsudku sp. zn. 31 Cdo 1178/2023 a vůbec před Nejvyšším soudem neuplatní argumentaci spočívající na více bagatelním nárokům společné právní otázce, ačkoli ji uplatnit mohl. Důvodem je pro Ústavní soud zachování zásady subsidiarity projevující se zde v tom, že ochrana základním právům a svobodám náleží primárně obecným soudům, která by v opačném případě byla popřena. Zabýval-li by se totiž Ústavní soud poprvé některými námitkami, ačkoli k tomu zákon dává pravomoc jinému orgánu veřejné moci, tedy Nejvyššímu soudu, vykročil by Ústavní soud ze své svěřené pravomoci.

38. Uplatní-li proto stěžovatel argumentaci k právním otázkám společným pro řešení více bagatelních nároků poprvé až v ústavní stížnosti, přestože tak mohl učinit v dovolání, vypořádá Ústavní soud tuto námitku jako v obdobných situacích v jiných souvislostech, tedy jako tzv. materiálně nepřipustnou [srov. nálezy ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96 (N 95/8 SbNU 367), ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 3383/14 (N 163/82 SbNU 565) a ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. III. ÚS 1047/16 (N 249/83 SbNU 885) či bod 16 usnesení pléna ze dne 27. 3. 2024 sp. zn. Pl. ÚS 3/24].

VI. Závěr

39. Ústavní soud tudíž podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadený rozsudek krajského soudu zrušil. S ohledem na zásadu minimalizace zásahů do činnosti soudů rozhodl o zrušení

toliko napadeného rozsudku krajského soudu. Napravením nesprávného poučení se totiž stěžovateli otevře možnost dále uplatňovat jeho věcné námitky v dovolacím řízení. Ve zbylé části proto Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako návrh nepřípustný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

40. Povinností krajského soudu v novém řízení je rozhodnout ve věci znovu a řádně stěžovatele poučit o možnosti podat dovolání.

Č. 164**Opatření k zajištění práv zvláště zranitelných obětí v trestním řízení
(sp. zn. III. ÚS 2615/23 ze dne 9. září 2024)**

I. O nevyhovění žádosti o přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), rozhodují orgány činné v trestním řízení usnesením, proti němuž je přípustná stížnost, která má odkladný účinek, a to analogicky podle § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), potažmo § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona.

II. Při rozhodování o žádostech o přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, orgány činné v trestním řízení nejprve zkoumají, zda je žadatel zvláště zranitelnou obětí ve smyslu § 2 odst. 4 téhož zákona. Pokud ano, musí žádosti bez dalšího vyhovět, ledaže tomu brání závažné důvody nebo to vylučuje povaha prováděného úkonu. Nejedná-li se o zvláště zranitelnou oběť, zkoumají dále, zda je žadatel obětí ve smyslu § 2 odst. 2 téhož zákona. Pokud ano, musí dále zvažovat, zda je přijetí požadovaných opatření k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 téhož zákona potřebné k ochraně oběti před druhotnou újmou. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvažovat základní práva obětí a domnělých pachatelů. Své rozhodnutí musí řádně odůvodnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudce zpravodaje Josefa Baxy a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) Jana B. a 2) Jiřího C. (jedná se o pseudonymy), zastoupených Mgr. Klárou Kalibovou, Ph.D., advokátkou, sídlem Eliášova 467/28, Praha 6 – Bubeneč, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. srpna 2023 sp. zn. 4 Tm 11/2022, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 2, Antonína D. a Jindřicha F. (jedná se o pseudonymy) jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. srpna 2023 zaznamenaným v protokolu o hlavním líčení na č. l. 384 sp. zn. 4 Tm 11/2022, podle něhož se stěžovatelé nepovažují za zvláště zranitelné oběti, byla porušena práva stěžovatelů na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se ve vztahu ke stěžovatelům ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a dosavadní průběh trestního řízení

1. Stěžovatelé se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byl porušen princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a dále že byla porušena jejich základní práva zaručená v čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) je vedeno (dosud neskončeno) trestní řízení proti vedlejším účastníkům Antonínu D. a Jindřichu F. (dále jen „obžalovaní“). Ti se podle obžaloby měli jako mladiství dopustit trestného činu ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“) a výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku ve zkratce tím, že dne 28. 5. 2021 údajně nejprve slovně nadávali skupince osob včetně stěžovatelů „do buzerantů“, proti čemuž se ohradil Pavel H. /jedná se o pseudonym/ (jehož ústavní stížnost proti témuž usnesení je u Ústavního soudu vedena pod sp. zn. III. ÚS 2613/23). Po vzájemné potyčce některých členů obou skupin mělo dojít k fyzickému útoku ze strany obžalovaných na stěžovatele, kteří jsou nyní stranami trestního řízení v postavení poškozených. Dne 13. 1. 2023 vydal obvodní soud trestní příkaz č. j. 4 Tm 11/2022-270, kterým obžalované uznal vinnými ze spáchání trestného činu tak, jak je popsán v obžalobě. Proti trestnímu příkazu podali oba obžalovaní dne 22. 1. 2023 odpor.

3. Zmocněnkyně stěžovatelů, Mgr. Klára Kalibová, Ph.D., (dále jen „zmocněnkyně“), dne 10. 5. 2023 písemně požádala obvodní soud o to, aby při výsleších stěžovatelů „byla učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými“ ve smyslu § 17 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), neboť by setkání s nimi mohlo vyvolat stavy psychického diskomfortu, čímž by došlo k jejich sekundární viktimizaci.

4. Hlavní líčení se poprvé konalo dne 17. 5. 2023 a došlo během něj k výslechu obžalovaných. Stěžovatelé se jej nezúčastnili, přítomna byla pouze jejich zmocněnkyně. Hlavní líčení bylo odročeno na 21. 6. 2023, na němž došlo k výslechu znalce a dalších tří svědků. Opět byla přítomna pouze zmocněnkyně (v substitučním zastoupení). Státní zástupce navrhl výslech stěžovatelů, poté případně i jejich konfrontaci s obžalovanými. Následně bylo hlavní líčení odročeno na 2. 8. 2023.

5. Zmocněnkyně stěžovatelů dne 10. 7. 2023 podala námitku proti návrhu státního zástupce na provedení konfrontace, neboť podle ní pro takový postup nejsou splněny zákonné podmínky. Zároveň uvedla, že stěžovatelé naplňují znaky zvlášť zranitelných obětí ve smyslu § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů a znovu požádala o jejich výslech v nepřítomnosti obžalovaných. Dne 19. 7. 2023 se zmocněnkyně opět domáhala vyjádření zejména ke statusu stěžovatelů jako zvlášť zranitelných obětí. Dne 20. 7. 2023 zaslal obvodní soud stěžovatelům přepis, ve kterém samosoudkyně sdělila, že se námitce proti návrhům státního zástupce nevyhovuje s ohledem na dosavadní výpovědi svědků a že trvá na výsleších stěžovatelů v přítomnosti obžalovaných.

6. Dne 2. 8. 2023 pokračovalo hlavní líčení, na které se stěžovatelé nedostavili, ačkoli během něj měli být vyslechnuti. Přítomni naopak byli oba obžalovaní a jejich obhájce, státní zástupkyně a zmocněnkyně, která opakovaně požadovala, aby stěžovatelé byli vyslechnuti v nepřítomnosti obžalovaných, neboť jsou zvlášť zranitelnými oběťmi, a proto musí být jejich žádosti vyhověno (§ 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů). Uvedla, že

stěžovatelé vyčkávají v blízkosti budovy soudu a jsou připraveni se na výslech dostavit, bude-li jim umožněno tento úkon podstoupit bez vizuálního kontaktu s obžalovanými. Samosoudkyně po výměně názorů se zmocněnkyní vyhlásila napadené usnesení ve znění:

„Soud nepokládá poškozené H., B. a C. za zvlášť zranitelné oběti ve smyslu zákona o obětech trestných činů.“

7. K tomuto rozhodnutí samosoudkyně poskytla ústní odůvodnění, které je zaznamenáno v protokolu o hlavním líčení ze dne 2. 8. 2023 (č. 1. 384 soudního spisu). Následně přerušila hlavní líčení na neurčito, a to za účelem vyhotovení usnesení o svém nevyločení, neboť zmocněnkyně v průběhu hlavního líčení vznesla také námitku její podjatosti. I v rámci usnesení o nevyločení ze dne 2. 8. 2023 č. j. 4 Tm 11/2022-387 (dále jen „usnesení o nevyločení“) se samosoudkyně vyjádřila ke statusu zvlášť zranitelných obětí. Stížnost proti němu zamítl Městský soud v Praze usnesením ze dne 21. 9. 2023 č. j. 67 Tmo 2/2023-447.

II. Argumentace stěžovatelů

8. Stěžovatelé se považují za zvlášť zranitelné oběti ve smyslu § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, neboť podle obžaloby byl trestný čin spáchán pro jejich sexuální orientaci a ze stejného důvodu existuje zvýšené riziko jejich druhotné újmy. Doposud s nimi jako se zvlášť zranitelnými oběťmi bylo nakládáno, o čemž svědčí i poučení, které obdrželi od policejního orgánu. V průběhu trestního řízení nevyšlo najevo, že by tohoto postavení zneužívali a nebyla vyvrácena presumpce zvláštní zranitelnosti ve smyslu § 3 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. Jako zvlášť zranitelným obětím jim náleží práva plynoucí mj. z § 17 a 20 zákona o obětech trestných činů.

9. Stěžovatelé spatřují porušení svých práv ve formálně nesprávném postupu obvodního soudu při určení statusu zvlášť zranitelných obětí, nepřezkoumatelnosti tohoto postupu kvůli chybějícímu odůvodnění a věcné nesprávnosti spočívající v chybné aplikaci zákonných ustanovení.

10. Obvodní soud pochybil, když o tom, že stěžovatele nepovažuje za zvlášť zranitelné oběti, vydal napadené usnesení, neboť tento status není na rozhodnutí soudu závislý. Vyplývá přímo ze zákona o obětech trestných činů a může se v průběhu trestního řízení měnit. Podle čl. 2 odst. 2 Listiny lze státní moc uplatňovat pouze v mezích stanovených zákonem a obvodní soud vydáním napadeného usnesení postupoval mimo svoji pravomoc. Stěžovatelé nesouhlasí, že samosoudkyně jako důvod toho, že jim status zvlášť zranitelné oběti nenáleží, uvedla mediální prezentaci Pavla H., s čímž oni sami nemají nic společného. Naopak, v návaznosti na článek, ve kterém byli zmíněni, se setkali s nenávisťnými komentáři, které se jich dotkly. Otázku zvláštní zranitelnosti stěžovatelů samosoudkyně vypořádala i v rámci usnesení o svém nevyločení, což je rovněž nepřipustné.

11. Stěžovatelé namítají, že podle § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů lze uskutečnit výslech v nepřítomnosti obžalovaných při plném zachování jejich práva na obhajobu, neboť by stále mohli klást stěžovatelům otázky prostřednictvím soudu. Za nesmyslný považují požadavek obvodního soudu na provedení rekognice a konfrontace. Opakují, že jakékoli vystavení kontaktu s obžalovanými je pro ně traumatizující a oslabuje jejich procesní pozici, neboť mají v jejich přítomnosti obavu vypovídat. Neuznání statusu zvlášť zranitelné oběti jim zároveň brání v uplatňování nároku na náhradu škody a nemajetkové újmy, protože potenciálně nebudou schopni své nároky pod nátlakem tvrdit a prokazovat. Postupem soudu dochází k porušení principu rovnosti zbraní. Stěžovatelé v této souvislosti upozorňují, že vůči samosoudkyni uplatnili další námitku podjatosti, protože podle nich hodnotí důkazy jednostranně a v jejich neprospěch.

12. Zvláštní zranitelnost obětí je třeba vykládat v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady

2001/220/SVV (dále jen „směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu“), která podle stěžovatelů neumožňuje obětem útoku motivovaných sexuální orientací s ohledem na zvýšené riziko sekundární viktimizace odeprít status zvlášť zranitelné oběti. Homofobní pohnutka útoku je přitom zřejmá z popisu skutku v obžalobě. Nepřiznání statusu zvlášť zranitelné oběti může vést k tomu, že orgány činné v trestním řízení i obhajoba budou stěžovatelům klást otázky směřující do jejich intimní sféry. Výslechem v přítomnosti obžalovaných může dojít k psychickému zhroucení stěžovatelů. Tímto postupem hrozí porušení práva na ochranu lidské důstojnosti.

13. Stěžovatelé konečně namítají i omezení přístupu k bezplatné odborné pomoci ve smyslu § 5 zákona o obětech trestných činů. Dosud jim rovněž svědčilo legitimní očekávání, že nebudou nuceni po skončení řízení po pachatelích vymáhat náhradu nákladů ve smyslu § 154 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Postupem soudu proto bylo porušeno i jejich vlastnické právo.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil procesní předpoklady řízení a shledal, že ústavní stížnost splňuje náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, resp. v němž mělo dojít k porušení jejich základních práv. Stěžovatelé jsou v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu zastoupeni advokátkou. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný.

15. Stěžovatelé formulovali petit ústavní stížnosti tak, že k porušení základních práv mělo dojít postupem (tj. jiným zásahem) obvodního soudu, alternativně ústavní stížnost směřuje proti usnesení specifikovanému v záhlaví tohoto nálezu. Proti jinému zásahu orgánu veřejné moci lze ústavní stížností brojit subsidiárně, neexistuje-li rozhodnutí. V takovém případě lze ústavní stížnost podat ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel o zásahu orgánu veřejné moci do jeho ústavně zaručených základních práv nebo svobod dozvěděl, nejpozději však do jednoho roku ode dne, kdy k takovému zásahu došlo (viz § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu).

16. Přípustnost ústavní stížnosti úzce souvisí s posouzením prvního okruhu námitek stěžovatelů, které se týkají tvrzeného porušení principu legality zakotveného v čl. 2 odst. 2 Ústavy vydáním napadeného usnesení. Proto Ústavní soud přípustnost posoudil v souvislosti se závěry popsány v části V. 1. tohoto nálezu (viz zejména bod 48), na které tímto odkazuje.

IV. Vyjádření účastníka řízení a replika stěžovatelů

17. Ústavní soud si vyžádal vyjádření obvodního soudu, obvodního státního zastupitelství a obou obžalovaných. Na tuto žádost reagoval pouze obvodní soud, jehož vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovatelům na vědomí a poskytl jim příležitost k případné replice.

18. Obvodní soud odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a písemné vyhotovení usnesení o nevyhloučení. Samosoudkyně dostatečně vysvětlila, proč stěžovatele nepokládá za zvlášť zranitelné oběti a proč nevyhověla jejich výslechu v nepřítomnosti obžalovaných, kteří jsou souzeni jako mladiství. Uvedla, že ani policejní orgán stěžovatele za zvlášť zranitelné oběti nepovažoval.

19. V následné replice stěžovatelé nejprve uvedli, že vyjádření obvodního soudu je zmatečné, protože vychází z odůvodnění usnesení o nevyhloučení, nikoli z napadeného usnesení. Trvají na tom, že homofobní pohnutka napadení je zřetelně reflektována v popisu skutku v obžalobě. Stěžovatelé se nedomáhají omezení práva na obhajobu, neboť i v případě uplatnění opatření podle § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů by jim obžalovaní mohli klást otázky, nadto jsou ochotni provést i rekognici. Domáhají se pouze toho, aby úkony byly

provedeny bez přímého fyzického kontaktu s obžalovanými. Stěžovatelé dále poukazují na to, že se obvodní soud vůbec nevypořádal s námitkou týkající se nesprávného procesního postupu při vydání napadeného usnesení, tj. porušení principu legality, ani s tím, že napadené usnesení neobsahuje odůvodnění a je nepřezkoumatelné.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Podstatou věci je otázka, zda a případně jakým způsobem mají orgány činné v trestním řízení posuzovat splnění zákonných podmínek statusu oběti či zvlášť zranitelné oběti (§ 2 odst. 2 a 4 zákona o obětech trestných činů). Tento status je předpokladem mj. pro přijetí opatření potřebných k ochraně před druhotnou újmou při účasti obětí a zvlášť zranitelných obětí na úkonech trestního řízení, např. dokazování, vystupují-li zároveň v postavení svědků (díl 5 zákona o obětech trestných činů).

21. Ústavní soud nejprve posoudil, zda obvodní soud překročil zákonný rámec své pravomoci, jestliže v souvislosti s opakovanými žádostmi stěžovatelů o zabránění kontaktu s obžalovanými během výslechu vydal napadené usnesení, podle kterého se stěžovatelé nepovažují za zvlášť zranitelné oběti (V. 1.). Následně Ústavní soud zkoumal, zda obvodní soud při výkladu a aplikaci relevantních ustanovení zákona o obětech trestných činů naplnil ústavní požadavky na ochranu základních práv stěžovatelů a z nich vyplývající povinnost státu předcházet vzniku druhotné újmy u obětí trestných činů (V. 2.). Na závěr se Ústavní soud zabýval dalšími námitkami stěžovatelů, zejména možným porušením jejich práva vlastnit majetek, a to v souvislosti s nárokem na bezplatnou právní pomoc zmocněnkyně a bezplatnou odbornou (terapeutickou) pomoc (V. 3.).

V. 1. K tvrzenému porušení principu legality vydáním usnesení

22. Podle stěžovatelů obvodní soud porušil princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny tím, že o neuznání jejich statusu zvlášť zranitelné oběti rozhodl usnesením. Podle jejich názoru jim tento status náleží *ex lege*, tj. splněním zákonných podmínek, nikoli na základě rozhodnutí soudu.

a) Obecná východiska

23. Ústavní soud předně připomíná trend prohlubování ochrany oprávněných zájmů obětí trestné činnosti jakožto jednoho z aspektů ústavní povinnosti státu chránit základní práva a svobody jednotlivců. V tomto ohledu již nepostačuje pouhé uplatnění represe vůči pachatelům trestné činnosti [srov. např. náleze ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 2731/14 (N 183/79 SbNU 79)]. Aby bylo možné procesní postup obvodního soudu posoudit z hlediska ústavnosti, je nejprve nutné analyzovat relevantní ustanovení zákona o obětech trestných činů, potažmo související ustanovení trestního řádu.

24. Účelem zákona o obětech trestných činů jako samostatného trestního předpisu je posílení postavení obětí nejen v trestním řízení, ale i mimo něj [přiměřeně viz náleze ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369, 345/2017 Sb.)]. Práva obětí upravená v tomto zákoně směřují primárně vůči státu, který selhal při jejich ochraně před pachatelem trestných činů, a proto by měl toto své selhání alespoň částečně kompenzovat tak, aby byly zmírněny dopady trestného činu na osobnost obětí a jejich další život. Tohoto cíle lze dosáhnout jak procesními tak i mimoprocenými nástroji, které zajišťují mj. přístup k odborné pomoci, poskytování dostatečných informací, citlivé zacházení a ochranu před vznikem druhotné újmy.

25. Uvedený přístup se liší oproti historickému chápání role oběti v trestním řízení pouze jako objektu zájmu, tj. pramene důkazu (svědka), či procesního subjektu, resp. strany trestního řízení (poškozeného). I nadále ovšem nelze odhlížet od primárního účelu trestního řízení, kterým je řádné objasnění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů. Naplnění tohoto účelu se přitom odehrává především mezi státem a pachatelem [srov. např. náleze ze dne

9. 6. 2008 sp. zn. I. ÚS 1587/07 (N 104/49 SbNU 531)]. V tomto ohledu je tedy stále třeba považovat poškozené, resp. oběti, za „vedlejší účastníky“ trestně-procesního vztahu. V rámci tohoto vztahu má dojít především k vypořádání všech penězi ocenitelných nároků soukromoprávního charakteru, které vznikly v důsledku spáchání trestného činu [viz např. nález ze dne 20. 3. 2024 sp. zn. IV. ÚS 2637/23 nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 32/16].

26. Různé role od sebe však nelze oddělovat. Oběť podle zákona o obětech trestných činů (§ 2 odst. 2, potažmo § 2 odst. 4) bude mít v trestním řízení většinou i postavení poškozeného ve smyslu § 43 odst. 1 trestního řádu. I vůči poškozenému musí orgány činné v trestním řízení postupovat tak, aby úkony trestního řízení, kterých se účastní, anebo v rámci nichž mu přísluší konkrétně zákonem vymezená práva, byly prováděny s maximální mírou ohleduplnosti, o čemž svědčí i zakotvení zásady v § 2 odst. 15 trestního řádu. I „běžné“ poškozené ve smyslu trestního řádu je nutné chránit před vznikem druhotné újmy.

27. Jde-li o postavení obětí mimo trestní řízení, upravuje zákon o obětech trestných činů poměrně podrobně i procesní postup, jak se svých práv mohou domoci (srov. např. § 23 a násl. k právu na peněžitou pomoc). Jde-li o ochranu oběti během její účasti na trestním řízení, obsahuje zákon rozsáhlý katalog práv, neupravuje však konkrétní způsob jejich efektivního uplatnění. Proto současně došlo k novelizaci trestního řádu (viz § 51 zákona o obětech trestných činů), neboť nezanedbatelná část práv vyplývajících ze zákona o obětech trestných činů souvisí s procesním postavením obětí jako poškozených nebo svědků. Nutno ovšem zdůraznit, že práva náleží obětem vůči státu, tj. orgánům činným v trestním řízení, nikoli vůči pachateli, resp. osobě, proti které je vedeno trestní řízení či kterou oběť označila za pachatele (dále pro přehlednost souhrnně jen „domnělý pachatel“). Nadto je třeba dodat, že ne všechna opatření, se kterými zákon o obětech trestných činů při ochraně obětí počítá, jsou formálně vymahatelná, neboť se jedná spíše o zásady, které by měly orgány činné v trestním řízení při svých postupech zohledňovat. Z uvedeného lze dovodit, že zákon o obětech trestných činů není primárně procesním předpisem a jeho použití je úzce provázáno s trestním řádem. Věcná souvislost obou předpisů nicméně není důsledně vyjádřena legislativním odkazem, a proto je v některých procesních situacích nutné použít interpretační a aplikační postupy, které umožní racionální řešení v souladu se smyslem a účelem právní úpravy ochrany obětí.

28. Náležitě zachovávání zákonnosti trestního řízení v souladu s čl. 2 odst. 2 Listiny zajišťuje trestní řád, a to tím, že přesně upravuje postup orgánů činných v trestním řízení při objasňování trestných činů, jednoznačně přikazuje tento postup dodržovat a poskytuje záruky jeho dodržení a též možnosti nápravy pochybení. Přitom je třeba mít na paměti, že zákonná úprava postupu orgánů činných v trestním řízení má vést k dosažení účelu trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu). Práva poškozených a obětí proto mohou být omezena, jestliže je to z hlediska základního účelu trestního řízení nezbytné [přiměřeně viz nález ze dne 31. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 6/2000 (N 22/21 SbNU 195; 77/2001 Sb.)].

29. Soudy v obecné rovině rozhodují rozsudkem tam, kde to zákon výslovně předpokládá, a v ostatních případech, nestanoví-li zákon jinak, usnesením (§ 119 trestního řádu). Rozhodování usnesením je nejrozšířenější, neboť vyhovuje svou univerzálností nejrozmanitější škále procesních situací, které v trestním řízení nastávají. Zákonem se přitom rozumí nejen samotný trestní řád, ale i související trestní předpisy, tedy i zákon o obětech trestných činů. Na tomto místě lze rovněž poznamenat, že rozhodnutí nemusí pouze zakládat, měnit nebo rušit práva a povinnosti či upravovat procesní postup, ale mohou i deklarovat, že určité právo, povinnost či skutečnost (ne)existuje.

30. Mají-li ustanovení zákona o obětech trestných činů přímou souvislost s procesním postavením obětí v trestním řízení jako poškozených či svědků, je namísto subsidiárního použití trestního řádu. O právech a povinnostech obětí tedy mohou soudy usnesením rozhodovat. Lze rovněž dodat, že pokud má mít usnesení pouze dílčí procesní význam, např. jím má dojít k úpravě průběhu řízení či způsobu dokazování, není nutné takové usnesení vyhotovovat (§ 136

odst. 1 trestního řádu). I požadavky na jejich odůvodnění jsou v takovém případě podstatně nižší [srov. též Grivna, T. § 134, Obsah usnesení. In: Šámal a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, citováno podle Beck-online (právní informační systém)]. Stejně tak není nutné vyhotovovat usnesení, které je v plném svém znění (viz náležitosti podle § 134 trestního řádu) zapsáno v protokole o úkonu, ledaže je nutné opis takového usnesení některé osobě doručovat (§ 136 odst. 2. trestního řádu). Doručovat opis usnesení přitom není nutné, bylo-li vyhlášeno v přítomnosti alespoň zmocněnce osoby, již je usnesení určeno (§ 137 odst. 1 a 2 trestního řádu).

31. Způsob uplatnění některých práv obětí plynoucích ze zákona o obětech trestných činů (včetně práva na zabránění kontaktu s domnělým pachatelem a práva na výslech bez bezprostředního vizuálního kontaktu) není ani v trestním řádu výslovně upraven. Neformální přístup orgánů činných v trestním řízení k obětem je v určitých situacích vhodný a žádoucí, neboť umožňuje flexibilněji a přiléhavěji reagovat na jejich individuální potřeby v daném čase a místě. Tímto způsobem však nesmí dojít k oslabení účinných nástrojů obětí k uplatnění jejich práv, a to obzvláště v situacích, v nichž orgány činné v trestním řízení dospějí k závěru, že jim určité právo nenáleží. Jinými slovy, na postupy, které směřují k naplnění účelu zákona o obětech trestných činů, tj. jsou ve prospěch obětí, budou zpravidla kladeny nižší formální nároky než na postupy, kterými má dojít k omezení jejich práv (jako je např. právě nepřijetí opatření k zabránění vzniku druhotné újmy podle dílu 5 zákona o obětech trestných činů).

32. V posuzované věci nelze ani za použití extenzivního výkladu dovodit, zda obvodní soud mohl vydáním napadeného usnesení překročit ústavní meze své pravomoci ve smyslu čl. 2 odst. 2 Listiny. Absenci či mezeru procesní úpravy je nicméně možné v rozhodovací činnosti orgánů činných v trestním řízení překlenout pomocí analogie zákona (*analogia legis*) či analogie práva (*analogia iuris*). Proto je nutné posoudit, zda mohl obvodní soud analogicky uplatnit existující ustanovení trestního řádu, které se na daný případ sice přímo nevztahuje, ale které je jeho podstatě nejpodobnější (srov. náleze ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 2879/22). Účelem analogie má být zachování principu bezrozpornosti právního řádu a rovnosti, čehož za určitých podmínek lze dosáhnout dotvořením (nikoli vytvořením) platného práva. Tímto způsobem soud může do důsledků domyslet existující právní řád, přičemž vychází z presumpce racionálního zákonodárce. Mezeru v zákoně nicméně nelze odstraňovat tam, kde byla zákonodárcem vědomě ponechána, což lze zjistit zejména za pomoci subjektivního historického výkladu. [srov. náleze ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 2264/13 (N 47/72 SbNU 531); náleze ze dne 7. 2. 2024 sp. zn. II. ÚS 1578/21].

33. V trestním právu procesním je analogie obecně přípustná a trestní řád ji dokonce přímo předpokládá např. v ustanovení § 138, § 206 odst. 4, resp. § 235 odst. 2 apod. [náleze ze dne 10. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 863/16 (N 152/82 SbNU 415)]. Její použití je však limitováno tím, že nemůže vést k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv či svobod i nad rámec zákonem výslovně stanovených podmínek nebo tam, kde to povaha ustanovení jednoznačně nepřipouští. Analogie zároveň nesmí vychýlit práva ve prospěch pouze některého ze subjektů trestního řízení a nesmí mít negativní dopad ani na jeho celkovou koncepci [náleze sp. zn. Pl. ÚS 32/16].

34. Na druhou stranu, je-li určitý postup orgánů veřejné moci způsobilý zasáhnout do základních práv, musí mít dotčená osoba (v tomto případě poškozený, resp. oběť či zvláště zranitelná oběť) k dispozici dostatečné procesní záruky umožňující mu domoci se ochrany či nápravy. Pokud takové záruky platná a účinná právní úprava výslovně nezakotvuje, je nezbytné přiměřeně využít jiné právní instituty, které jsou schopny požadovaného účelu dosáhnout. Obecné soudy nejsou bezpodmínečně vázány doslovným zněním zákona a mohou se od něj odchýlit, vyžaduje-li to ochrana a respekt k účelu zákona, ústavně garantovaným základním právům jednotlivce a ústavněprávním principům a hodnotám [srov. náleze ze dne 9. 11. 2020 sp. zn. II. ÚS 2713/18 (N 206/103 SbNU 68)].

35. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že obvodní soud výslovně neuvedl, na základě jakého zákonného ustanovení vydal napadené usnesení, podle kterého stěžovatele nepovažuje za zvlášť zranitelné oběti. Tento nedostatek nicméně sám o sobě protiústavnost nezakládá, a proto Ústavní soud dále zkoumal, jaká ustanovení trestního řádu jakožto procesního předpisu souvisejícího s uplatněním práv plynoucích ze zákona o obětech trestných činů mohl obvodní soud analogicky využít.

36. Posouzení statusu zvlášť zranitelné oběti je významné pro rozhodování soudu o nároku na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem podle § 51a odst. 2 trestního řádu ve spojení s § 6 odst. 1 zákona o obětech trestných činů a o ustanovení a zproštění zmocněnce podle § 51a odst. 4 a 5 trestního řádu. Obdobně je tento status předpokladem pro rozhodování o výši odměny a náhradě hotových výdajů zmocněnce zvlášť zranitelné oběti ve smyslu § 151 odst. 6 trestního řádu, které se rovněž odvíjí od nároku na bezplatnou právní pomoc a vztahuje se primárně ke zmocněnci, nikoli přímo ke zvlášť zranitelné oběti, proto se Ústavní soud na toto ustanovení dále nezaměřoval.

37. Zákonem č. 56/2017 Sb. došlo k novelizaci zákona o obětech trestných činů a související změně § 51a odst. 2 trestního řádu. Od 1. 4. 2017 tak mají zvlášť zranitelné oběti nárok na bezplatnou právní pomoc poskytovanou zmocněncem i bez splnění podmínek stanovených v odst. 1 téhož ustanovení, což zejména znamená, že nemusí dokládat nedostatek finančních prostředků.

38. Soud obecně rozhoduje o tom, zda poškozený má nebo nemá nárok na bezplatnou právní pomoc. Jde-li však zároveň o zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, vyplývá její nárok automaticky přímo ze zákona, a proto není nutné o jeho přiznání vydávat rozhodnutí [nález ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 2842/20 (N 218/103 SbNU 239)]. Požádá-li ovšem osoba, která se považuje za zvlášť zranitelnou oběť, aby bylo rozhodnuto o tom, zda jí nárok na bezplatnou právní pomoc podle § 51a odst. 2 trestního řádu náleží či nikoli, může soud usnesením existenci tohoto nároku deklarovat, a to přiměřeně postupem předvídaným v odst. 1 téhož ustanovení, tj. usnesením, proti kterému je přípustná stížnost (§ 51a odst. 6 trestního řádu). V takovém případě soud věcně posuzuje pouze to, zda je daná osoba zvlášť zranitelnou obětí.

39. Zvlášť zranitelná oběť si v souvislosti se svým nárokem na bezplatnou právní pomoc může podle § 51a odst. 4 trestního řádu zvolit zmocněnce dle vlastního výběru, čemuž se obecně dává přednost. Pokud tak učiní, opět se z čistě formálního hlediska nevyžaduje žádné rozhodnutí soudu. Jestliže si zvlášť zranitelná oběť zmocněnce nezvolí, ustanoví jí ho soud usnesením, proti kterému je taktéž přípustná stížnost. Jako předpoklad soud posoudí, zda má daná osoba nárok na bezplatnou právní pomoc, tedy i to, zda splňuje zákonné předpoklady zvlášť zranitelné oběti. Soud při ustanovování zmocněnce zohledňuje základní kritéria, podle kterých má jít primárně o advokáta zapsaného v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů pro právní pomoc podle zákona o obětech trestných činů podle místa působnosti a v pořadí, jak v něm následují.

40. Pro zvlášť zranitelné oběti je z hlediska právní jistoty vhodnější požádat o ustanovení zmocněnce soud, tím spíše v případech, v nichž může být nejisté, zda jim status skutečně náleží. Obvykle přitom nebude nic bránit ani tomu, aby soud ustanovil advokáta, se kterým již zvlášť zranitelná oběť spolupracuje (srov. též usnesení ze dne 11. 6. 2021 sp. zn. I. ÚS 1118/21). Jestliže nedojde k ustanovení zmocněnce soudem, může nastat situace, že se status zvlášť zranitelné oběti formálně posoudí až po skončení trestního řízení při rozhodování o nákladech, které nese stát (§ 151 ve spojení s § 51a odst. 7 trestního řádu), což může mít negativní dopad nejen na osobu, která se po celou dobu trestního řízení domnívala, že je zvlášť zranitelnou obětí, ale i na jejího zvoleného zmocněnce. O statusu zvlášť zranitelné oběti orgány činné v trestním řízení samostatně nerozhodují. To, zda považují osobu za zvlášť zranitelnou oběť, tedy může být v průběhu trestního řízení seznatelné pouze z celkového přístupu, průběhu úkonů či přijetí

určitých opatření, což je ovšem vždy obtížněji interpretovatelné. Těmto nejasnostem je třeba předcházet, aby nedocházelo ke zbytečnému zmatení a újmě dotčených osob, včetně újmy materiální.

41. Ustanoveného zmocněnce může soud následně i bez návrhu zprostit povinnosti zastupování (§ 51a odst. 5 trestního řádu), o čemž opět rozhoduje usnesením, proti kterému je přípustná stížnost. Ke zproštění může dojít mj. i z toho důvodu, že osobu nelze nadále považovat za zvlášť zranitelnou oběť. I v tomto případě se tedy soud v usnesení o zproštění zmocněnce musí vypořádat se zákonnými podmínkami statusu zvlášť zranitelné oběti, resp. s tím, proč je již podle jeho názoru daná osoba nesplňuje [srov. Durdík, T. § 51a, Zmocněnec nemajetného poškozeného a poškozeného dítěte. In: Draštík, A., Fenyk, J. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, citováno podle ASPI, (právní informační systém)].

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

42. Předně je vhodné uvést, že v první žádosti o přijetí opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými ze dne 10. 5. 2023 stěžovatelé status zvlášť zranitelné oběti neuplatňovali. To podporuje i skutečnost, že neodkazovali na ustanovení specificky zaměřená na zvlášť zranitelné oběti, ale pouze na § 17 odst. 1 daného zákona, který se vztahuje obecně k obětem. Až v následných žádostech (resp. urgencích) zmínili, že se považují za zvlášť zranitelné oběti, a proto se domáhají opatření podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Z postupu stěžovatelů tedy lze dovodit, že ani oni sami neměli od počátku jasno, zda jim status zvlášť zranitelných obětí náleží, resp. jaká opatření k ochraně před druhotnou újmu se na ně mohou vztahovat. Obvodní soud napadeným usnesením rozhodl, že se za zvlášť zranitelné oběti nepovažují, čímž zamítl jejich žádosti na provedení výslechu v nepřítomnosti obžalovaných. Takový postup v obecné rovině předpokládá, resp. umožňuje § 119 trestního řádu (viz bod 30 tohoto nálezu).

43. Souvislost statusu zvlášť zranitelné oběti s uplatněním práva podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů je obdobná jako u uplatňování práva na bezplatnou právní pomoc podle § 51a odst. 2 trestního řádu a souvisejícího postupu při ustanovení či zproštění zmocněnce podle § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že samotné postavení zvlášť zranitelné oběti nelze považovat za zákonné, natož ústavní právo, neboť nemá žádný konkrétní obsah, jestliže není spojeno s určitým nárokem, který se k němu vztahuje. Jinými slovy status zvlášť zranitelné oběti je „pouze“ podmínkou či předpokladem pro uplatnění zákonem konkrétně vymezených práv.

44. Jak právo na bezplatnou právní pomoc, tak i právo na zabránění kontaktu oběti s domnělým pachatelem a právo na výslech bez bezprostředního vizuálního kontaktu přitom mají svůj původ v zákoně o obětech trestných činů, kterým byl nadto § 51a do trestního řádu vložen. Jestliže tedy neexistuje výslovná zákonná úprava způsobu uplatnění práv plynoucích z § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, je vhodné v souladu s principem bezrozpornosti právního řádu zdůrazněným v bodě 32 tohoto nálezu konstruovat překlenutí mezery za pomoci analogie přílehlavých ustanovení § 51a trestního řádu. Z žádných dostupných informací (např. důvodové zprávy) přitom nevyplývá, že by identifikovanou mezeru v zákoně zákonodárce zamýšlel.

45. Analogickému použití relevantních ustanovení § 51a trestního řádu nebrání ani jiné limity popsané v bodě 33 tohoto nálezu, neboť jím nedochází k rozšíření možnosti zasáhnout do základních práv obžalovaných, ale potažmo ani jiných subjektů trestního řízení. Nezavádí totiž žádná nová práva, ale pouze formalizuje dosud nejasný postup orgánů činných v trestním řízení a poskytuje efektivní a smysluplný nástroj uplatnění již existujících práv, tj. konkrétně práv na ochranu před druhotnou újmu, která se vztahují ke specifické skupině osob zúčastněných na trestním řízení (obětí a zvlášť zranitelných obětí). Jejich status je

předpokladem pro to, aby mohly tato práva požívat. Jiných subjektů trestního řízení se přímo nedotýkají. Stejně tak analogie nemá potenciál zlepšit procesní postavení stěžovatelů na úkor obžalovaných a nijak nenarušuje ani celkovou koncepci trestního řízení. Nabízí se též srovnání s § 206 odst. 3 trestního řádu, na základě kterého může soud rozhodnout o tom, že se určitá osoba, která se sama považuje za poškozeného, k hlavnímu líčení jako poškozený nepřipouští. Obdobně jako v nynější věci tedy uvedené ustanovení předpokládá vydání negativního rozhodnutí soudu o postavení určité osoby v trestním řízení, a tudíž i o (ne)možnosti uplatňování procesních práv.

46. Vydání usnesení má zásadní význam především v případě, že soud žádosti o přijetí opatření k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu oběti, resp. zvláště zranitelné oběti, s domnělým pachatelem nevyhoví, stejně jako v případě stěžovatelů. S přihlédnutím k výkladu zejména § 51a odst. 2 trestního řádu lze *a contrario* uvažovat nad tím, že vyhověno může být žádosti i neformálně, tj. faktickým postupem orgánu činného v trestním řízení. Jestliže je tedy postup soudu ve prospěch osoby, kterou soud považuje za oběť, resp. zvláště zranitelnou oběť, není nutné usnesením rozhodovat. Pokud by totiž s posouzením statusu v souvislosti s opatřeními na ochranu před druhotnou újmou nesouhlasil obžalovaný, má na rozdíl od (domnělých) obětí a zvláště zranitelných obětí možnost namítat nezákonnost postupu soudu v rámci opravných prostředků směřujících vůči meritornímu rozhodnutí o vině a trestu (přiměřeně viz např. usnesení ze dne 5. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 843/16; ze dne 30. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 3107/20; či ze dne 22. 3. 2021 sp. zn. III. ÚS 672/21).

47. Ústavní soud na tomto místě činí dílčí závěr, že o nepřiznání, omezení či neexistenci práv nebo povinností plynoucích ze zákona o obětech trestných činů, jejichž uplatnění požaduje (domnělá) oběť či zvláště zranitelná oběť, je nutné rozhodovat usnesením. O žádosti stěžovatelů, kteří se považují za zvláště zranitelné oběti, o výslech bez bezprostředního vizuálního kontaktu s obžalovanými podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 a 2 zákona o obětech trestných činů, tedy měl obvodní soud rozhodnout usnesením, přičemž jeho obsah je třeba přiměřeně interpretovat podle § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu, potažmo podle § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona. Současně jde o usnesení, které je zaznamenáno v protokolu o hlavním líčení a bylo vyhlášeno v přítomnosti zmocněnkyň stěžovatelů, proto v tomto případě nebylo nutné jej písemně vyhotovovat (viz bod 30 tohoto nálezu). Vydáním napadeného usnesení tedy obvodní soud neporušil princip legality zakotvený v čl. 2 odst. 2 Listiny. Dlužno dodat, že v případě písemné žádosti doručené soudu mimo hlavní líčení by rozhodnutí v podobě usnesení muselo být písemně vyhotoveno (včetně odůvodnění a poučení o právu podat stížnost – viz dále) a oznámeno doručením přinejmenším zmocněnci oběti. Ale o tento případ se zde nejedná.

48. Na základě analogického použití § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu, potažmo § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona lze dále dovodit, že proti usnesení o nevyhovění žádosti je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Tu stěžovatelé nepodali, a proto by jejich ústavní stížnost měla být nepřipustná. S ohledem na analogii, kterou v obdobné věci Ústavní soud použil poprvé, nebylo pro stěžovatele předvídatelné, že tento opravný prostředek musí vyčerpat. Jestliže by v nynější věci byla z těchto formálních důvodů ústavní stížnost stěžovatelů odmítnuta pro nepřipustnost (§ 75 odst. 1 ve spojení s § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) došlo by k zásahu do práva na přístup k Ústavnímu soudu dle předvídatelných pravidel. Tuto ústavní stížnost tedy nelze odmítnout jako nepřipustnou pro nevyčerpání všech procesních prostředků nápravy.

49. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že v budoucnu bude ústavní stížnosti směřující proti usnesením o nevyhovění žádosti podle § 20 odst. 4, potažmo § 17 zákona o obětech trestných činů, před jejichž podáním stěžovatelé nevyčerpají stížnost podle trestního řádu, považovat za nepřipustné pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně práva poskytuje. O možnosti podat stížnost musí být ze strany soudů poučení [viz přiměřeně např. náleze ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

50. Z obdobných důvodů považuje Ústavní soud za vhodné projevit shovívavost vůči formálním a částečně i obsahovým náležitostem napadeného usnesení, neboť procesní postup ani výklad relevantních zákonných ustanovení dosud nebyl Ústavním soudem aprobevován.

V. 2. K opatřením podle zákona o obětech trestných činů a ochraně základních práv a svobod obětí a zvláště zranitelných obětí

51. Ústavní soud se dále zaměřil na to, zda obvodní soud při rozhodování o (ne)přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou a při souvisejícím výkladu a aplikaci ustanovení zákona o obětech trestných činů dodržel ústavní požadavky na ochranu základních práv stěžovatelů.

a) Obecná východiska

Výklad a aplikace podústavního práva, přezkoumatelnost rozhodnutí

52. Ústavní soud předně připomíná svoji zdrženlivost při zasahování do probíhajícího trestního řízení. Zásadně není jeho úkolem ani výklad jednoduchého práva (srov. např. náleží sp. zn. I. ÚS 1587/07). Zároveň však Ústavní soud již v minulosti zdůraznil, že se nezříká možnosti zasáhnout v případech, v nichž by došlo k flagrantnímu porušování zákonné úpravy postavení obětí (usnesení ze dne 15. 7. 2014 sp. zn. III. ÚS 1189/14), neboť i hrubé nerespektování kogentních ustanovení zákona či principů spravedlnosti může být hodnoceno jako protiústavní exces. Výklad a následná aplikace podústavních právních předpisů soudy totiž mohou být v některých případech natolik extrémní či svévolné, že mohou představovat porušení práva na spravedlivý proces, jakož i dalších principů ovládajících demokratický právní stát. Za svévolné lze považovat i rozhodování, které není založeno na předvídatelných kritériích či alespoň zásadách odvozených z relevantní právní normy [blíže viz např. náleží sp. zn. III. ÚS 2842/20].

53. Nedílnou součástí ústavních záruk spravedlivého procesu vyplývajících zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny je i požadavek na řádné odůvodnění soudních rozhodnutí. Smyslem odůvodnění je především seznámit účastníky řízení s tím, z jakých skutkových zjištění soud vycházel a na základě jakých úvah dospěl ke svým závěrům. Jeho nezbytný rozsah se přitom odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení. Pro přesvědčivost a přezkoumatelnost soudního rozhodnutí je podstatné, aby soudy reagovaly na podstatné argumenty a námítky účastníků a aby případně vysvětlily, proč je nepřijaly. Řádné odůvodnění rozhodnutí zároveň slouží k naplnění zásady zákazu libovůle [blíže viz např. náleží ze dne 26. 6. 2023 sp. zn. II. ÚS 297/22; náleží ze dne 28. 3. 2023 sp. zn. III. ÚS 3272/22; náleží ze dne 15. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 3755/17 (N 135/90 SbNU 227)].

Ochrana základních práv obětí v trestním řízení

54. Ke každé oběti či v obecné rovině k poškozenému musí orgány činné v trestním řízení přistupovat individuálně, citlivě a s respektem k jejich osobnosti a důstojnosti (viz § 3 odst. 2 zákona o obětech trestných činů). V souvislosti s ochranou základních práv obětí má stát povinnost nejen objasnit trestnou činnost, ale také napravit způsobenou újmu, zamezit jejímu opakování a prostřednictvím přiměřených opatření oběti chránit před vznikem druhotné újmy. Tato povinnost vyplývá i z pozitivních závazků států podle čl. 8, a dokonce i čl. 3 Úmluvy [rozsudek Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ze dne 13. 2. 2024 ve věci *X. proti Řecku* č. 38588/21, § 68].

55. Ochrana základních práv obětí, tím spíše vystupují-li v trestním řízení i v postavení svědků, proto může představovat legitimní zásah do práva na obhajobu, práva vyslyšet svědky či práva na veřejné projednání věci [přiměřeně např. usnesení ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. III. ÚS 3828/15; usnesení ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 3429/12; usnesení ze dne 19. 12. 2016 sp. zn.

I. ÚS 1875/16; usnesení ze dne 20. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 3792/16; usnesení ze dne 31. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1386/17]. Omezení procesních práv domnělých pachatelů ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy ve prospěch ochrany práv obětí již opakovaně „posvětil“ i ESLP ve své judikatuře (srov. např. rozsudek ze dne 26. 3. 1996 ve věci *Doorson proti Nizozemsku* č. 36337/97 a 35974/97, § 70; rozsudek ze dne 28. 5. 2015 ve věci *Y. proti Slovinsku* č. 41107/10, § 103 a 104). Ochrana obětí se přitom odvíjí i od míry jejich zranitelnosti. ESLP klade důraz zejména na to, aby trestní řízení jako celek bylo spravedlivé. Má-li dojít k omezení práva domnělých pachatelů vyslýchat svědky, je třeba jako minimální standard zajistit, aby obhajoba měla k dispozici určité procesní kompenzace či záruky a aby nebyla znevýhodněna (srov. např. rozsudek ze dne 6. 2. 2024 ve věci *Snijders proti Nizozemsku* č. 56440/15, § 58 a 63; rozsudek ze dne 10. 2. 2022 ve věci *Al Alo proti Slovensku* č. 32084/19, § 43 a 54; rozsudek ze dne 15. 12. 2015 ve věci *Schatschaschwili proti Německu* č. 9154/10, § 101, 107–109; rozsudek ze dne 16. 12. 2014 ve věci *Horncastle a další proti Spojenému království* č. 4184/10, § 131 a 142; rozsudek ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Al-Khawaja a Tahery a další proti Spojenému království* č. 26766/05 a 22228/06, § 118 a 161; rozsudek ze dne 10. 5. 2012 ve věci *Aigner proti Rakousku* č. 28328/03, § 35).

Vyvažování práv obětí (zvláště zranitelných obětí) a domnělých pachatelů

56. Z popsaných východisek vyplývá, že stát, který respektuje základní práva a svobody a obecně principy právního státu, musí v této souvislosti vyvažovat střet protichůdných zájmů jednotlivých subjektů trestního řízení a musí nastolit spravedlivou rovnováhu mezi právy obětí a právy domnělých pachatelů (srov. rozsudek ESLP ze dne 27. 5. 2021 ve věci *J. L. proti Itálii* č. 5671/16, § 128; rozsudek ze dne 19. 12. 2023 ve věci *Narbutas proti Litvě* č. 14139/21, § 242; rozsudek ze dne 25. 2. 1997 ve věci *Oyston proti Spojenému království* č. 42011/98; též nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Soudy, ale i jiné orgány činné v trestním řízení, musí volit takový postup, který nebude bezdůvodně a nepřiměřeně upřednostňovat jednu stranu na úkor druhé a který v maximální možné míře zajistí ochranu ústavně zaručených práv (nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Tento tzv. příkaz k optimalizaci v sobě obsahuje princip proporcionality popisovaný ustáleně v judikatuře Ústavního soudu [srov. např. nález ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.); nález ze dne 9. 10. 1996 sp. zn. Pl. ÚS 15/96 (N 99/6 SbNU 213; 280/1996 Sb.); nález ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a nález ze dne 14. 7. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 34/04 (N 138/38 SbNU 31; 355/2005 Sb.)].

57. Zákon o obětech trestných činů obsahuje efektivní nástroje, které umožňují vhodným způsobem vést každou fázi trestního řízení s přihlédnutím k aktuálním a individuálním potřebám obětí trestných činů a tím chránit jejich základní práva, zejména důstojnost, soukromí, duševní, ale i fyzickou integritu (přiměřeně viz nález sp. zn. III. ÚS 2731/14). Současně umožňují zohledňovat i práva domnělých pachatelů, potažmo veřejný zájem na dosažení účelu trestního řízení. Právě touto optikou je třeba nahlížet na výklad a aplikaci relevantních zákonných ustanovení a přijímání opatření na ochranu obětí před druhotnou újmou (obsažených zejména v dílu 5 zákona o obětech trestných činů). Nepřijetí potřebných opatření bez rozumného důvodu může založit porušení základních práv a svobod obětí [srov. nález ze dne 28. 2. 2017 sp. zn. III. ÚS 2916/15 (N 35/84 SbNU 401)].

58. Orgány činné v trestním řízení při volbě konkrétních opatření oplývají širokým prostorem pro uvážení, neboť z hlediska principu subsidiarity jsou nejlépe způsobilé reagovat na průběh trestního řízení a aktuální situaci jeho účastníků. Přijetí potřebných opatření by orgány činné v trestním řízení měly průběžně vyhodnocovat z vlastní iniciativy, nicméně § 17 a 20 zákona o obětech trestných činů poskytují i samotným obětem, resp. zvláště zranitelným obětem, právo o jejich uplatnění požádat (viz též část V. 1.). Zákonná úprava vychází mj. z čl. 18, čl. 19 odst. 1 a čl. 23 směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu, které rovněž předpokládají individuální posouzení situace obětí vyžadujících zvláštní ochranu,

a přijetí potřebných opatření v soudní fázi trestního řízení ponechává do značné míry na diskreci soudu (srov. rozsudek Soudního dvora EU ze dne 29. 7. 2019 ve věci C-38/18).

59. Z hlediska potenciálního porušení základních práv obětí je jedním z nejrizikovějších úkonů jejich výslech (typicky v hlavním líčení před soudem za účasti a v přítomnosti stran trestního řízení i veřejnosti). Výpovědi svědků, zvláště poškozených a obětí, však mohou být zásadním důkazem sloužícím k objasnění trestných činů a zjištění jejich pachatelů, tj. k naplnění účelu trestního řízení. Zároveň je ve hře právo domnělého pachatele vyslyšet svědky. V této souvislosti však ani z Úmluvy [srov. čl. 6 odst. 3 písm. d)] nelze dovodit právo domnělého pachatele účastnit se výslechu svědků fyzicky či klást jim otázky pouze osobně nebo prostřednictvím svého obhájce. Soud, potažmo jiný orgán činný v trestním řízení, však musí obhajobě poskytnout dostatečný prostor vyjádřit se k výpovědi oběti a její důvěryhodnosti, případně se jí doptat, a to buď již během výslechu např. prostřednictvím soudu, nebo i v pozdějších fázích trestního řízení (srov. rozsudek ESLP ze dne 15. 12. 2011 ve věci *Al-Khawaja a Tahery a další proti Spojenému království* č. 26766/05 a 22228/06, § 118; rozsudek ze dne 10. 5. 2012 ve věci *Aigner proti Rakousku* č. 28328/03, § 35; rozsudek ze dne 27. 5. 2021 ve věci *J. L. proti Itálii* č. 5671/16, § 128; rozsudek ze dne 28. 5. 2015 ve věci *Y. proti Slovinsku* č. 41107/10, § 106).

60. Zabráněním kontaktu během úkonů trestního řízení ve smyslu § 17 zákona o obětech trestných činů, potažmo zamezením bezprostředního vizuálního kontaktu přímo během výslechu podle § 20 téhož zákona, se rozumí pouze osobní a přímé střetnutí „tváří v tvář“ a nevztahuje se na kontakt zprostředkovaný např. pomocí audiovizuálního technického zařízení (telefonní přenos hlasu, videokonferenční zařízení, jednosměrné zrcadlo, přenos z oddělené výslechové místnosti apod.). Opatření nicméně nelze přijmout, brání-li tomu závažné důvody, případně mají-li být provedeny úkony, které je ze své povahy vylučují. Takovým úkonem může být např. konfrontace podle § 104a trestního řádu, k jejímuž uplatnění by však soudy u zvlášť zranitelných obětí měly přistupovat s nejvyšší mírou obezřetnosti, jen je-li to naprosto nezbytné. U úkonů, které nevyžadují bezprostřední fyzický kontakt, předvídaná opatření zasahují do práv domnělých pachatelů minimálně. Např. rekognici lze provést i pomocí fotografií [srov. nález ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3709/16 (N 106/85 SbNU 739)]. Zajistit lze i „bezkontaktní“ přítomnost domnělých pachatelů při provádění výslechu, neboť prostřednictvím moderních technologií mohou i nadále v reálném čase pozorovat či jinak vnímat chování oběti, poslouchat její vyjádření, reagovat na něj, klást otázky prostřednictvím svého obhájce, soudu či specializovaného pracovníka, mohou zpochybňovat věrohodnost oběti jako svědka atd. [srov. např. nález ze dne 27. 4. 2009 sp. zn. I. ÚS 3206/08 (N 99/53 SbNU 251); přiměřeně též nález sp. zn. III. ÚS 2916/15; rozhodnutí ESLP ze dne 20. 1. 2005 ve věci *Accardi a další proti Itálii* č. 30598/02].

61. Opatření k ochraně svědků, a to nejen těch, kteří jsou oběťmi trestného činu, v průběhu trestního řízení a hlavního líčení upravuje i trestní řád (např. § 111a, § 209 odst. 1). Tato opatření mají sloužit zejména k zajištění bezpečnosti svědků, tj. k ochraně zdraví a života, ale i k zabránění vzniku druhotné újmy. Jejich účelem je však i řádné zjištění skutkového stavu, neboť někteří svědci by například v přítomnosti obžalovaných nemuseli být kvůli strachu schopni či ochotni vylíčit všechny důležité skutečnosti. Opatření tedy přispívají i k naplnění účelu trestního řízení [Púry, F. § 209, Výslech svědků. In: Šámal a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2617–2629, citováno podle Beck-online (právní informační systém)].

Přijímání opatření podle § 17 a 20 zákona o obětech trestných činů

62. V souvislosti s přijetím opatření podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů orgány činné v trestním řízení nejprve zkoumají, zda jde o zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu § 2 odst. 4 téhož zákona. Pokud ano, musí žádosti o zabránění kontaktu s domnělým

pachatelem bez dalšího vyhovět, ledaže přijetí potřebných opatření brání závažné důvody, resp. vylučuje-li to povaha prováděného úkonu.

63. Shledají-li, že osobě status zvlášť zranitelné oběti nenáleží, zjišťují dále, zda je oběti ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů. Pokud orgány činné v trestním řízení dospějí k závěru, že se o oběť jedná, posoudí žádost o přijetí opatření k zabránění kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů.

64. Toto ustanovení nicméně nedává žádnou odpověď na otázku, z jakých důvodů může být žádost zamítnuta, neboť uvádí pouze to, že oběť „má právo požádat“, nemusí tedy jít pouze o „závažné důvody“, jako je tomu u zvlášť zranitelných obětí. Minimálním požadavkem je řádné a přezkoumatelné odůvodnění rozhodnutí o nevyhovění žádosti, které obětem umožní porozumět úvahám soudu (viz bod 53 tohoto nálezu). Posouzení žádosti by se mělo opírat o důvody odvíjející se zejména od účelu přijímání opatření upravených v dílu 5 zákona o obětech trestných činů, kterým je ochrana před druhotnou újmou. Nevyhovět žádosti oběti tedy lze i z toho důvodu, že požadovaná opatření nejsou k její ochraně před druhotnou újmou potřebná. V takovém případě musí orgán činný v trestním řízení zároveň posoudit, jaká jiná opatření jsou dostatečná a proč. Nepotřebnost požadovaných opatření by nicméně měla být vykládána restriktivně, a to i s přihlédnutím k tomu, že mohou přispívat k naplnění účelu trestního řízení (srov. bod 61 tohoto nálezu).

65. Základ pro vymezení obětí a zvlášť zranitelných obětí je obsažen mj. v čl. 2 odst. 1 písm. a), resp. v čl. 22 směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu. Zákonné rozdělení obou základních kategorií navazuje na implementaci této směrnice a odvíjí se od míry předpokládané zranitelnosti obětí podle jejich specifických vlastností vyžadujících určitou míru ochrany. Každá oběť je sama o sobě zranitelná, a proto vyžaduje ohleduplné zacházení s ohledem na její aktuální zájmy a potřeby, které se v průběhu trestního řízení mohou měnit [viz nálezný sp. zn. III. ÚS 2731/14].

66. Do obecné kategorie obětí spadají všechny fyzické osoby, kterým bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejichž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit (§ 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů). Za oběti (tzv. sekundární) se dále považují i někteří příbuzní či osoby blízké oběti, které byla v důsledku trestného činu způsobena smrt (§ 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů).

67. Existují však i oběti, které jsou zvláště zranitelné, neboť jsou více náchylné k prohloubení stresu a psychické zátěže během své účasti na úkonech trestního řízení, ale i pouhým opětovným vystavením osobě domnělého pachatele. O to více je nutné zajistit jim takové podmínky a zázemí, aby další zraňování bylo omezeno na minimum. Zvláště zranitelné oběti se od „běžných“ obětí odlišují určitými specifickými charakteristikami, které se vztahují buď k jejich osobnosti [§ 2 odst. 4 písm. a) a b) zákona o obětech trestných činů], k povaze trestného činu, který na nich byl spáchán [§ 2 odst. 4 písm. c) téhož zákona], nebo ke kombinaci obou [§ 2 odst. 4 písm. d) téhož zákona].

68. Zatímco zahrnutí dětí a obětí některých taxativně vymezených trestných činů [tj. písm. a) a c)] do kategorie zvlášť zranitelných obětí je poměrně jednoznačné a v praxi nečiní výraznější výkladové potíže, u dalších dvou skupin je situace o poznání komplikovanější, neboť jejich zranitelnost je do značné míry dána až individuální situací, v níž se nachází. Zpravidla je třeba kumulativně naplnit hned několik předpokladů, přičemž osobnostní charakteristika či kvalifikace trestného činu bude pouze prvotním vodítkem naznačujícím, že by se o zvlášť zranitelnou oběť mohlo jednat, a proto je třeba zohlednit další okolnosti (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21). U písm. b) půjde o osoby vysokého věku či osoby s určitým postižením či poškozením. Následně je však nutné posoudit, zda těmto osobám jejich (zdravotní) znevýhodnění s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu a situaci brání plnému a účelnému uplatnění ve společnosti s jejími ostatními členy.

69. Asi nejširší definice se pak vztahuje na zvlášť zranitelné oběti spadající pod písm. d), za které se považují i stěžovatelé. Prvním podstatným aspektem je povaha trestného činu, případně i pohnutka a další okolnosti jeho spáchání. Vymezení trestných činů je přitom pouze obecné, neboť např. příslušnost oběti k určité menšině jako motiv (u tzv. hate crimes, resp. předsudečných trestných činů) je výslovně znakem (kvalifikované) skutkové podstaty jen u některých trestných činů. To však samo o sobě nestačí a je třeba dále zkoumat, zda v konkrétním případě hrozí zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy oběti, a to s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

70. Pro účely § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů se druhotnou újmou rozumí „újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu Policie České republiky, orgánů činných v trestním řízení a dalších orgánů veřejné moci, poskytovatelů zdravotních služeb, subjektů zapsaných v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, znalců, tlumočnicků, obhájců a sdělovacích prostředků k ní“. Status zvlášť zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů se tedy odvíjí od potřeby chránit danou osobu před druhotnou újmou potenciálně způsobenou nevhodným chováním orgánů činných v trestním řízení a dalších subjektů při prověřování a vyšetřování daného trestného činu (např. očerňování oběti, přenášení viny, nerespektování soukromí, bagatelizace újmy atd.).

71. Druhotná újma podle § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů se tedy liší od čistě viktimologického pojetí sekundární viktimizace, které ji obvykle chápe jako jakýkoli negativní důsledek psychologického rázu vzniklý po dokonání či dokončení trestného činu např. reakcemi okolí oběti včetně příbuzných, přátel, spolupracovníků, ale v době internetu a sociálních sítí i širší veřejnosti. Tato stigmatizace ze strany společnosti může být bolestnější mj. z důvodu všudypřítomnosti, což brání oběti, aby se znovu plnohodnotně zapojila do každodenního života, neboť u ní mohou přetrvávat pocity nespravedlnosti, nepochopení, ztráty bezpečí atd. Této formě druhotné újmy nicméně zákon o obětech trestných činů účinně zamezit nedokáže, a proto si to ani neklade za cíl, byť se snaží i v tomto ohledu určitou podporu poskytnout (např. prostřednictvím peněžité pomoci či podpory subjektům poskytujícím pomoc obětem trestných činů).

72. Sekundární viktimizace může vznikat i v důsledku strachu a obav z domnělého pachatele, ani ten však není předvídaným původcem druhotné újmy, na něhož se zákon o obětech trestných činů primárně zaměřuje, resp., na základě kterého lze posuzovat zvýšené nebezpečí druhotné újmy ve smyslu § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů (srov. např. usnesení ze dne 15. 11. 2023 sp. zn. II. ÚS 529/23; usnesení ze dne 7. 7. 2020 sp. zn. III. ÚS 1777/20). Druhotné újmě potenciálně způsobené pachatelem má uvedený zákon bránit spíše nepřímo právě prostřednictvím orgánů činných v trestním řízení a zákonných opatření. Některá opatření se totiž týkají i zajištění komfortu a ochrany obětí a zvlášť zranitelných obětí během nutné interakce s osobou domnělého pachatele. Při posouzení zvláštní zranitelnosti oběti je však stále nutné zvýšené nebezpečí druhotné újmy ve smyslu § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů hodnotit v rámci vertikálního vztahu mezi státem a obětí, byť je patrné, že posouzení této podmínky pro určení statusu zvláštní zranitelnosti je v určitém nesouladu či napětí s účelem přijímání opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Jinými slovy, pojetí druhotné újmy podle § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů je o něco užší než podle dílu 5 téhož zákona.

73. Na tomto místě lze shrnout, že postavení zvlášť zranitelných obětí závisí na předpokladech stanovených zákonem, přičemž některé z nich je nutné posuzovat individuálně s ohledem na všechny okolnosti spáchaného trestného činu, průběhu trestního řízení, potažmo potenciálních dopadů na oběť. Toto posouzení musí v rámci trestního řízení činit orgány činné v trestním řízení, kterým jsou povinnosti vyplývající ze zákona o obětech trestných činů

stanoveny. Takový postup předvídají i již zmiňovaná ustanovení § 51a či 151 trestního řádu [kromě části V. 1. a) tohoto nálezu viz též nálezy sp. zn. III. ÚS 2842/20]. Ústavní soud si je nicméně vědom toho, že zvlášť posuzování podmínky zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy bude značně problematické. Zjednodušeně podáno totiž orgány činné v trestním řízení mají zkoumat, zda zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy (ne)hrozí od nich samotných. Jejich úvahy tedy mohou být jen stěží vnímány objektivně.

74. I přesto, že posuzování splnění zákonných předpokladů pro stanovení statusu oběti či zvlášť zranitelné oběti v rámci trestního řízení provádí orgány činné v trestním řízení, zákon o obětech trestných činů zároveň posiluje význam subjektivního cítění osob, které se domnívají, že jim dané postavení náleží. To vyplývá především z § 3 odst. 1 daného zákona, který zakotvuje tzv. presumpci statusu oběti, resp. zvlášť zranitelné oběti. Za zvlášť zranitelnou je proto třeba považovat i takovou oběť, o jejíž zvláštní zranitelnosti existují pochybnosti. Orgány činné v trestním řízení musí tuto zásadu při výkladu jednotlivých zákonných ustanovení respektovat a adekvátně ji uplatňovat, neboť právě prostřednictvím zásad lze pochopit smysl zákona, tím spíše, jde-li o zákon, který zavádí instituty, s nimiž se praxe před jeho přijetím nesetkala nebo setkala pouze omezeně.

75. Potřeba uplatnění presumpcce statusu bude zesílena ve vztahu k posuzování již zmíněného zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy. Výklad této podmínky totiž bude v praxi činit největší potíže. O tom svědčí i neustálený pohled Ústavního soudu, který například § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů v minulosti vztahoval obecně k povinnosti státu objasnit trestnou činnost zasahující ústavní práva oběti, napravit jí způsobenou újmu na těchto právech a zajistit oběti přiměřenou ochranu před jejím opakováním [nálezy ze dne 4. 12. 2018 sp. zn. II. ÚS 2006/18 (N 196/91 SbNU 441)]. Nepřesně bylo zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy spojováno i s existencí závažné psychiatrické diagnózy [nálezy sp. zn. I. ÚS 3709/16].

76. Presumpce ovšem neznamená, že by měly orgány činné v trestním řízení předem rezignovat na prověřování splnění zákonných předpokladů daného statusu. Nemá-li orgán činný v trestním řízení pochybnost o tom, že daná osoba nesplňuje zákonné předpoklady stanovené v § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, pak nemá povinnost s osobou jako se zvlášť zranitelnou obětí zacházet (srov. přiměřeně usnesení ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 1480/20; usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21, usnesení sp. zn. II. ÚS 529/23). Vzhledem k interpretačním úskalím by ovšem závěr o tom, že daná osoba není zvlášť zranitelnou obětí podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, spíše neměl být založen pouze na posouzení neexistence zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy.

77. Zmínit je třeba také to, že status oběti, resp. zvlášť zranitelné oběti, se může měnit. Splnění zákonných předpokladů proto bude zpravidla nutné hodnotit v různých fázích trestního řízení, zejména pak při uplatňování konkrétních práv, která jsou se statusem oběti či zvlášť zranitelné oběti přímo spojena a která mohou mít dopad na práva domnělých pachatelů i dosažení hlavního účelu trestního řízení. Jiné možnosti i limity pro poskytnutí či omezení jednotlivých práv jsou dány v neveřejném přípravném řízení (ve fázi prověřování a objasňování nebo posléze při vedení trestního stíhání proti konkrétní osobě a vyšetřování trestného činu), jiné v řízení před soudem, které je zásadně veřejné. Nelze tedy bez dalšího vycházet např. z neformálního záznamu ve spise či jiného procesního úkonu, během něž bylo s osobou zacházeno jako s obětí, resp. zvlášť zranitelnou obětí (srov. např. usnesení ze dne 23. 8. 2022 sp. zn. II. ÚS 615/22; usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21). Status by nicméně měly orgány činné v trestním řízení posuzovat konzistentně a k případným „obratům“ přistupovat nanejvýš obezřetně, a to i s přihlédnutím k presumpci statusu oběti, resp. zvlášť zranitelné oběti, neboť například u poskytování bezplatné právní pomoci je zcela zásadní předvídatelnost nejen pro (domnělé) oběti a zvlášť zranitelné oběti, ale i pro jejich zmocněnce.

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

78. Z vývoje postupu stěžovatelů rekapitulovaného v bodech 3 až 7 tohoto nálezu vyplývá, že se svými žádostmi v konečném důsledku domáhali toho, aby v souvislosti s jejich výsledky, které měly proběhnout během hlavního líčení konaného dne 2. 8. 2023, obvodní soud přijal opatření ve smyslu ustanovení § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, které je použitelné na výsledky zvláště zranitelných obětí. Stěžovatelé však v žádostech (i v ústavní stížnosti) odkazovali i na ustanovení § 17 odst. 1 a 2 téhož zákona.

79. Ústavní soud ze zvukového záznamu z hlavního líčení konaného dne 2. 8. 2023 a z protokolu o něm zjistil, že napadené usnesení bylo vydáno po naléhání zmocněnkyně stěžovatelů, aby o žádostech stěžovatelů bylo rozhodnuto. Průběh hlavního líčení byl ovlivněn i opakovanými námitkami podjatosti vůči samosoudkyni a dožadováním se přítomnosti místopředsedkyně soudu, aby na místě vyřídila stížnost stěžovatelů [na nevhodné chování samosoudkyně ve smyslu § 164 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), pozn. Ústavního soudu].

80. Obvodní soud v napadeném usnesení dospěl k závěru, že stěžovatelé zvláště zranitelnými oběťmi nejsou, a proto trval na tom, aby jejich výslech proběhl v přítomnosti obou obžalovaných. Zdůraznil, že stěžovatelé a Pavel H. dosud nebyli řádně vyslechnuti a jejich předchozí výpověď nelze použít. V návaznosti na provedení listinných důkazů před vydáním napadeného usnesení několika rozhovory Pavla H. pro média, ve kterých popisoval okolnosti napadení, obvodní soud dále poukázal na to, že Pavel H. „vypovídal, líčil tu událost, zcela zjevně, pouze ve svůj prospěch a svoji gay identitu nijak neskrýval“. Zmiňoval i stěžovatele. Po roce od napadení Pavel H. uvedl, že není traumatizován. Obvodní soud má za to, že pokud neměl problém líčit situaci v celostátních médiích, měl by být schopen vypovídat i před soudem.

81. Podle obvodního soudu není důvod, aby se stěžovatelé v jednací síni necítili bezpečně nebo aby pro ně byl kontakt s obžalovanými nepřijemný. Z dosud provedeného dokazování nevyplývá, že by pohnutkou konfliktu byla nenávisť k homosexuálům, není ani jasné, kdo měl v konfliktu jakou roli. Svědci, kteří byli vyslechnuti, uvedli, že první fyzický kontakt inicioval Pavel H. Obžalovaní se podle svých slov o sexuální orientaci stěžovatelů dozvěděli až z médií. Další utajování totožnosti stěžovatelů je iracionální, neboť jejich fotodokumentace je založena ve spise a jejich údaje jsou dostupné i v médiích. Obvodní soud se pozastavil nad tím, že Pavel H., který se považuje za zvláště zranitelnou oběť, zcela otevřeně prezentuje tuto svoji zranitelnost v médiích a uvádí okolnosti, které nebyly v průběhu hlavního líčení prokázány, aniž by podstoupil výslech.

82. V přímé souvislosti s odůvodněním napadeného usnesení podala zmocněnkyně stěžovatelů další námitku podjatosti vůči samosoudkyni. Písemné vyhotovení usnesení o nevykloučení obsahuje další doplňující úvahy ohledně postupu soudu vůči stěžovatelům a rozhodnutí o jejich žádostech i posouzení jejich statusu podle zákona o obětech trestných činů. Ústavní soud proto považuje za vhodné podpůrně vycházet i z odůvodnění tohoto usnesení o nevykloučení (aniž by ovšem takový postup aproboval). V něm obvodní soud zopakoval, že stěžovatelé nesplňují podmínky zvláště zranitelných obětí, neboť jim nehrozí zvýšené nebezpečí druhotné újmy. Zatím nebyla prokázána ani dehonestující vyjádření vůči homosexuálům.

83. Postavení zvláště zranitelných osob musí mít podle obvodního soudu skutkový základ vyplývající z důkazů. V přípravném řízení policejní orgán anonymizoval údaje stěžovatelů podle § 55 odst. 1 trestního řádu, ale nevyslechl je jako svědky tak, aby výslech nemusel být opakován. Ani v přípravném řízení stěžovatelé nebyli považováni za zvláště zranitelné oběti. Neopakování výslechu by vedlo k porušení práv obžalovaných na obhajobu, neboť u výslechu, který byl proveden v přípravném řízení nebyl přítomen obhájce a nemohl stěžovatelům klást otázky. Oba obžalovaní nadto v době jednání, kterým se měli dopustit trestného činu, byli mladiství, a proto je nutné postupovat v souladu se zákonem č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti

mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Provedení výslechu stěžovatelů v nepřítomnosti obžalovaných by bylo v rozporu s § 42 odst. 3 písm. f) tohoto zákona. Obvodní soud rovněž naznačil, že bude nutné provést rekognici, neboť se konfliktu zúčastnilo celkem 9 osob.

84. Ústavní soud předně podotýká, že odůvodnění napadeného usnesení trpí podstatnými nedostatky, neboť z něj není zřejmé, jak obvodní soud postupoval při posuzování splnění podmínek statusu zvláště zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) či oběti podle § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů, a podmínek (ne)možnosti, potažmo (ne)potřebnosti přijetí opatření podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 téhož zákona. Přesto však Ústavní soud považuje za vhodné posoudit ústavnost napadeného usnesení a jeho odůvodnění shovívavěji, a to i s přihlédnutím k závěrům uvedeným v části V. 1. tohoto nálezu.

85. Z odůvodnění napadeného usnesení Ústavní soud v souladu s kritérii identifikovanými v bodech 62 až 64 tohoto nálezu dovodil, že obvodní soud nepovažoval za splněnou již první podmínku zvláštní zranitelnosti stěžovatelů vyplývající z § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, tj. že napadení bylo motivováno sexuální orientací stěžovatelů, neboť dosavadní dokazování (mj. výslech obžalovaných, ale i přátel stěžovatelů) tuto nenávistnou pohnutku neprokázalo.

86. Byť tato pohnutka vyplývá z popisu skutku v obžalobě, jak upozorňují stěžovatelé, Ústavní soud zásadně není oprávněn přezkoumávat průběžná skutková zjištění v neskončeném trestním řízení, která se mohou oproti obžalobě lišit a která se mohou s ohledem na probíhající dokazování změnit. Pouze v obecné rovině lze konstatovat, že při hodnocení nenávistné pohnutky trestného činu jakožto podmínky zvláštní zranitelnosti oběti nemusí soud vycházet pouze ze znění obžaloby, ale i z poznatků dostupných v aktuální fázi trestního řízení (přiměřeně též náleze ze dne 2. 4. 2019 sp. zn. III. ÚS 3439/17 (N 47/93 SbNU 143). Ústavní soud ovšem nepřehlédl, že obvodní soud nevyloučil, že motivem spáchání trestného činu byla sexuální orientace stěžovatelů. Proto zároveň připomíná povinnost orgánů činných v trestním řízení nenávistnou pohnutku zkoumat (srov. např. rozsudek ESLP ze dne 28. 3. 2017 ve věci *Škorjanec proti Chorvatsku* č. 25536/14).

87. Obvodní soud dále neshledal splnění ani druhé podmínky zvláštní zranitelnosti stěžovatelů, tedy že by jim z důvodu jejich sexuální orientace hrozilo zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy, neboť se v jednacím sáhu s obžalovanými střetnou za přítomnosti samosoudkyně, obhájce, zmocněnkyň a státního zástupce. K posouzení zvýšeného nebezpečí způsobení druhotné újmy se pravděpodobně vztahují i úvahy obvodního soudu ohledně rozhovorů Pavla H. do médií, který během nich hovořil i o stěžovatelích. Lze souhlasit s tím, že stěžovatelé se na medializaci případu nepodíleli, a proto jim nemohou být připisována vyjádření Pavla H. Nadto pouhá skutečnost, že Pavel H. poskytl rozhovory médiím, nezabavuje stát povinnosti chránit oběti před vznikem druhotné újmy a nemůže být sama o sobě rozhodující pro posouzení zvláštní zranitelnosti. V médiích totiž na rozdíl od výslechu v trestním řízení mají oběti plnou kontrolu nad tím, jaké informace o sobě sdílejí (srov. rozsudek ze dne 14. 5. 2020 ve věci *Mraović proti Chorvatsku* č. 30373/13, § 55). Nadto není ani jasné, zda se zveřejněním svých údajů prostřednictvím Pavla H. stěžovatelé souhlasili.

88. Ústavní soud zdůrazňuje, že zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy je nutné hodnotit z hlediska postupu orgánů činných v trestním řízení, potažmo i sdělovacích prostředků. Stěžovatelé však splnění této podmínky nesprávně odvozují od primární újmy a strachu z obžalovaných, resp. svého subjektivního vnímání či nenávistných komentářů, které se objevily v souvislosti se zveřejněním rozhovorů Pavla H. Byť Ústavní soud v žádném případě nezpochybňuje nepříjemné a zraňující pocity a prožitky stěžovatelů, z hlediska splnění zákonných podmínek statusu zvláště zranitelné oběti se za stávajícího znění § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů spokojil s tím, že nic nenasvědčuje tomu, že by orgány činné v trestním řízení (případně i další subjekty taxativně vyjmenované v ustanovení § 2 odst. 5 zákona

o obětech trestných činů) přistupovaly ke stěžovatelům z důvodu jejich sexuální orientace nevhodně či se dopustily chybné reakce na jejich primární viktimizaci. Poukazují-li stěžovatelé na to, že se jim v přípravném řízení dostalo poučení pro zvlášť zranitelné oběti, pak tato skutečnost nemá na jejich status podle zákona o obětech trestných činů vliv. Uznání tohoto statusu obdobně nelze dovodit ani ze skrytí údajů stěžovatelů podle § 55 odst. 1 písm. c) trestního řádu (přiměřeně srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1118/21; usnesení sp. zn. II. ÚS 615/22).

89. Na tomto místě lze uznat, že odůvodnění napadeného usnesení vyvolává pochybnosti ohledně toho, zda obvodní soud ve vztahu ke stěžovatelům správně vyhodnotil nesplnění podmínek statusu zvlášť zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů. Výklad a aplikace zákonných ustanovení, včetně neuplatnění presumpce ve smyslu § 3 odst. 1 téhož zákona, však v posuzované věci nejsou natolik extrémní či svévolné, aby založily protiústavnost napadeného usnesení, a to zejména s ohledem na to, že i bez přiznání statusu zvlášť zranitelné oběti mají soudy možnost přijmout účinná opatření k zabránění vzniku druhotné újmy, tj. i k ochraně základních práv obětí. Jestliže tedy obvodní soud dospěl k závěru, že stěžovatelé nejsou zvlášť zranitelnými oběťmi, bylo jeho povinností dále posoudit, zda lze jejich žádosti na zabránění kontaktu s obžalovanými vyhovět na základě § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, neboť není sporu o tom, že stěžovatelé jsou minimálně oběťmi ve smyslu § 2 odst. 2 téhož zákona. Nemožnost vyhovění žádosti obětí je nutné řádně odůvodnit (viz bod 53 tohoto nálezu).

90. Z napadeného usnesení lze dovodit, že obvodní soud nutnost výsledku stěžovatelů v přítomnosti obžalovaných spatřoval v tom, že dosud nebyli vyslechnuti a jejich výpověď z přípravného řízení nelze použít, dále že utajování jejich identity nemá s ohledem na mediální výstupy Pavla H. význam a že by neopakování výsledku vedlo k porušení práva na obhajobu obžalovaných, na které se uplatní zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Obvodní soud tedy vycházel především z předpokladu, že vyhověním žádosti stěžovatelů o zabránění kontaktu s obžalovanými zcela znemožní provedení jejich výsledku, resp. že by takový postup znamenal konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaných (ve smyslu § 202 trestního řádu). Tato premisa je ovšem od počátku nesprávná a zcela se míjí se smyslem a účelem opatření podle § 17, potažmo § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů.

91. Výslech obětí lze provést bez vizuálního kontaktu s domnělými pachateli za současného zachování práva na obhajobu a práva na výslech svědků (viz body 59 a 60 tohoto nálezu). Uplatnění opatření není vyloučeno ani v řízeních s mladistvými, byť v těchto případech musí soudy práva obětí a obžalovaných vážit o poznání pečlivěji. I z průběžných vyjádření stěžovatelů je však zřejmé, že jsou schopni a ochotni výslech podstoupit a zodpovědět i případné otázky obhajoby např. z oddělené výslechové místnosti. Obvodní soud dostatečně nevážil a přesvědčivě nezduvodnil, proč stěžovatelé požadovaná opatření nejsou potřebná k jejich ochraně před druhotnou újmou.

92. Ústavní soud nepřehlédl, že obvodní soud z vlastní iniciativy určitá opatření na ochranu stěžovatelů, jejichž účelem bylo omezení kontaktu s obžalovanými na minimum, přijal. Samosoudkyně zajistila, aby se obžalovaní a stěžovatelé nestřetli před zahájením hlavního líčení, zároveň avizovala, že stěžovatelé mohou ihned po výsledku opustit jednací síň. Byť i tato opatření slouží k ochraně obětí před vznikem druhotné újmy, obvodní soud nevysvětlil, proč je považuje za dostatečná, a to i s ohledem na to, že stěžovatelé jako důvod žádosti označili obavu z dopadů samotného setkání s obžalovanými, tj. jejich bezprostředního shledání „tváří v tvář“, na jejich psychický stav.

93. Obvodní soud neprovedl řádné vyvažování práv stěžovatelů na ochranu jejich důstojnosti, soukromí, duševní i fyzické integrity, s právy obžalovaných na obhajobu a výslech svědků, potažmo veřejného zájmu na dosažení účelu trestního řízení. Napadené usnesení neposkytuje dostatečné důvody pro upřednostnění práv obžalovaných před právy stěžovatelů, přičemž Ústavní soud není oprávněn tyto důvody sám dovozovat. Úvahy obvodního soudu, na

základě kterých nevyhověl žádosti stěžovatelů o přijetí opatření podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů, nejsou přílehlavé a odporují smyslu a účelu zákonných ustanovení sloužících k ochraně před druhotnou újmou. Obvodní soud nedostal ústavním požadavkům plynoucím z práva na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Napadené usnesení je proto nutné zrušit.

V. 3. K právu stěžovatelů vlastnit majetek a zbývající námitkám

94. Ačkoli vady popsané v předchozí části samy o sobě zakládají důvod pro zrušení napadeného usnesení, Ústavní soud považuje za vhodné vyjádřit se stručně (do značné míry jako *obiter dictum*) i k dalším námitkám stěžovatelů, včetně těch, které se týkají jejich práva vlastnit majetek zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Stěžovatelé spatřují porušení tohoto práva v tom, že neuznáním jejich statusu zvlášť zranitelné oběti vydáním napadeného usnesení ztrácí legitimní očekávání ohledně nároku na bezplatnou právní pomoc zmocněnkyně, a ohledně toho, že nebudou muset po pachatelích vymáhat náhradu nákladů právního zastoupení. Rovněž mají za to, že nadále nebudou mít nárok na bezplatnou odbornou pomoc ve smyslu § 5 zákona o obětech trestných činů, konkrétně hrazení terapeutických sezení.

95. V této souvislosti je v souladu s východisky popsanými v části V. 1 a) tohoto nálezu třeba připomenout, že napadené usnesení se týkalo výhradně nepřijetí opatření podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. Výrok napadeného usnesení, podle kterého se stěžovatelé nepovažují za zvlášť zranitelné oběti, lze proto v nyní posuzované věci hodnotit pouze v tomto kontextu. Ústavní soud opakuje, že se zákonný status stěžovatelů může v průběhu trestního řízení měnit. Co se týče legitimního očekávání, lze se stěžovateli souhlasit do té míry, že zvlášť zranitelné oběti mají nárok na bezplatnou právní pomoc, aniž by zákon vyžadoval vydání rozhodnutí, pokud si zvolí zmocněnce samy (viz § 51a trestního řádu).

96. Ústavní soud znovu zdůrazňuje, že tato zákonná konstrukce není vůči (domnělým) zvlášť zranitelným obětem přívětivá, neboť jim nezajišťuje právní jistotu. Apeluje proto na orgány činné v trestním řízení, aby v souladu se zásadami přístupu k obětem vyjádřenými v zákoně o obětech trestných činů aktivně předcházely negativním důsledkům způsobeným subjektivním vyhodnocením splnění zákonných podmínek daného postavení. Stejně obezřetně by měly postupovat i potenciálně zvolení zmocněnci a zmocněnkyně a v případě pochybností ohledně splnění podmínek statusu zvlášť zranitelné oběti by svým klientům měli doporučit, aby soud požádali o vydání deklaratorního usnesení, že jim nárok na bezplatnou právní pomoc náleží nebo aby požádali o ustanovení zmocněnce podle § 51a odst. 4 trestního řádu (viz též body 38 až 40 tohoto nálezu).

97. Zároveň je nutné připomenout, že o nákladech trestního řízení, které nese stát, tj. i nákladech vzniklých poskytováním bezplatné právní pomoci zvoleným zmocněncem, rozhoduje soud v souladu s § 151 odst. 6 trestního řádu, a to na návrh zmocněnce. V rámci rozhodování soud posoudí jako předběžnou otázku i splnění zákonných podmínek poskytování bezplatné právní pomoci, tj. i to, zda je osoba zvlášť zranitelnou obětí. Z informací poskytnutých stěžovateli nevyplývá, že by o návrhu zmocněnkyně dosud soud rozhodoval. Nadto ani okolnost, že by náhradu nákladů trestního řízení museli stěžovatelé po pachatelích vymáhat, sama o sobě nezakládá porušení jejich práva vlastnit majetek, neboť jim právní řád v souladu s čl. 36 odst. 1 Listiny poskytuje účinný nástroj, jak se případně svého nároku domoci [přiměřeně srov. usnesení ze dne 28. 8. 2014 sp. zn. II. ÚS 2166/14 (U 14/74 SbNU 623)].

98. I proto je tvrzení stěžovatelů o porušení jejich práva vlastnit majetek přinejmenším předčasné a pouze potenciální. Obdobně lze pohlížet i na námitku stěžovatelů týkající se dostupnosti bezplatné odborné pomoci. Ústavní soud odkazuje zejména na § 5 odst. 2 zákona

o obětech trestných činů, podle kterého mohou poskytovatelé pomoci obětem trestných činů bezplatně pomáhat i jiným osobám než zvláště zranitelným obětem.

99. Namítají-li stěžovatelé, že jim neuznání statusu zvláště zranitelných obětí může bránit v uplatňování nároků na náhradu škody a jiných práv v průběhu trestního řízení, pak Ústavní soud upozorňuje, že je úkolem především jejich zmocněnkyně, aby jim poskytla a zajistila potřebnou právní pomoc a podporu.

VI. Závěr

100. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska působnosti dané mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť napadeným usnesením obvodního soudu byla porušena práva stěžovatelů na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

101. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení obvodního soudu ve vztahu ke stěžovatelům podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 165**Kontradiktornost v řízení před Nejvyšším soudem; nemožnost obhajoby reagovat na vyjádření státního zastupitelství
(sp. zn. III. ÚS 3397/23 ze dne 9. září 2024)**

I. Obviněný, který podal dovolání, má právo reagovat na vyjádření státního zástupce, obsahuje-li nějaké relevantní skutečnosti. Takovou skutečností může být nové upozornění na nedávný nález Ústavního soudu.

II. Důvodem neposkytnout obviněnému dostatečný prostor k reakci na vyjádření státního zástupce nemůže být naplánované a připravené neveřejné zasedání v budově Nejvyššího soudu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové a soudců Jiřího Příbáně a Josefa Baxy o ústavní stížnosti stěžovatele M. U., t. č. ve Věznici Rapotice, zastoupeného Mgr. Veronikou Ščukovou, advokátkou, se sídlem Bráfova třída 764/50, Třebíč, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2023 č. j. 6 Tdo 791/2023-1543 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 18. dubna 2023 č. j. 2 To 92/2022-1440, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Olomouci jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2023 č. j. 6 Tdo 791/2023-1543 bylo porušeno ústavní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. září 2023 č. j. 6 Tdo 791/2023-1543 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů s tím, že jimi došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 8, 36, čl. 38 odst. 2, čl. 39 a 40 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti a spisu Krajského soudu v Brně (dále jen „krajský soud“) sp. zn. 52 T 3/2022 vyplývá, že rozsudkem krajského soudu ze dne 21. 9. 2022 č. j. 52 T 3/2022-1330, byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zločinu podvodu podle § 209 odst. 1 a 5 písm. a) trestního zákoníku. Toho se podle krajského soudu dopustil, stručně řečeno, tak, že jako svědek v rozporu se skutečností podpisem stvrdil, že zůstavitel před ním nejprve podepsal

spoluobžalovanou vytvořený text závěti a následně prohlásil, že text obsahuje jeho poslední vůli. Tato falešná závěť byla následně v dědickém řízení předložena notářce. K dokonání trestného činu však nedošlo, neboť oprávněná dědička pravost závěti zpochybnila, čímž odvrátila hrozící škodu ve výši 28 888 816,60 Kč. Za uvedené jednání byl stěžovatel (t. č. advokát) odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání 5 let a k peněžitému trestu ve výši 500 000 Kč.

3. Proti uvedenému rozsudku podal stěžovatel odvolání, z jehož podnětu zrušil Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) rozsudek krajského soudu ve výroku o peněžitém trestu. Ve zbytku odvolání zamítl. Vrchní soud dospěl k závěru, že dokazování bylo provedeno v dostatečném rozsahu a vina byla prokázána bez důvodných pochybností.

4. Proti usnesení vrchního soudu podal stěžovatel dovolání, které Nejvyšší soud odmítl napadeným usnesením. V jeho odůvodnění dospěl k závěru, že mezi závěry soudů nižších stupňů a obsahem provedených důkazů není žádný relevantní rozpor. Zároveň soudy věnovaly pozornost stěžovatelově obhajobě (důkazně nepodložené), kterou beze zbytku vyvrátily. Důvodem pro vyhovění dovolání nemůže být ani porušení § 214 trestního řádu, dávajícího obžalovanému právo vyjádřit se k provedenému důkazu, neboť k takovému vyjádření měl stěžovatel opakovaně prostor v pozdějších fázích řízení. I přes opomenutí předsedy senátu dotázat se stěžovatele na využití jeho práva podle § 214 trestního řádu tak nešlo o zkrácení práv obhajoby. K obdobnému závěru je nutné dospět i při hodnocení chybného postupu, kterým byly soudem prvního stupně doručeny některé listiny do datové schránky stěžovatele, kterou používal jako advokát, ač stěžovatel soud žádal o jiné doručení.

5. Soudy nepostupovaly ani v rozporu se zásadou totožnosti skutku, ačkoliv byl popis skutku doplněn o další podrobnosti. K zachování totožnosti skutku podle ustálené judikatury postačuje shoda mezi podstatnými okolnostmi skutku nebo shoda ve způsobeném následku. Obojí je v případě stěžovatele zachováno. Pochybení Nejvyšší soud neshledal ani při určení výše způsobené škody. Soudy v souladu se zákonem a zásadami trestního řízení stanovily způsobenou škodu na základě provedeného dokazování a nikoliv jejím „převzetím“ z dědického řízení. Porušením stěžovatelových práv není ani skutečnost, že v trestním řízení nebyl objasněn jeho motiv, neboť ten není obligatorním znakem dané skutkové podstaty. Námitku nepřiměřeně přísného trestu Nejvyšší soud odmítl s tím, že nespadá pod žádný dovolací důvod. Otázku aplikace § 58 trestního zákoníku týkající se fakultativního mimořádného snížení trestu odnětí svobody Nejvyšší soud nepřezkoumává. V argumentaci soudů nižších stupňů však nelze shledat nic, co by tomuto ustanovení (anebo související judikatuře) odporovalo. Žádné pochybení, které by mělo vliv na zákonnost konečného rozhodnutí, neshledal Nejvyšší soud ani ve způsobu vedení výslechu svědků, ani ve skutečnosti, že předseda senátu krajského soudu se v průběhu odvolacího řízení stal soudcem vrchního soudu.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v první řadě namítá, že Nejvyšší soud mu neposkytl možnost uplatnění repliky proti vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství. Toto obsáhlé vyjádření zaslal Nejvyšší soud stěžovatelově obhájce do datové schránky dne 12. 9. 2023, k čemuž stanovil možnost reagovat replikou, aniž by stanovil jakoukoliv lhůtu. Stěžovatel, t. č. ve výkonu trestu, do jednoho měsíce vypracoval se svoji obhájce obsáhlou repliku, aby se posléze dozvěděl, že Nejvyšší soud již dne 19. 9. 2023 (tedy týden po odeslání vyjádření) ve věci rozhodl. Tím podle stěžovatele došlo k popření základních zásad trestního řízení, které ve své judikatuře chrání i Ústavní soud.

7. V obsáhlé ústavní stížnosti stěžovatel uvádí další námitky, které vzhledem k níže uvedenému posouzení není nutno podrobně rozvádět.

8. Návrh na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí odůvodnil stěžovatel tím, že takový postup nemůže být v rozporu s žádným důležitým veřejným zájmem a nikomu jinému

jím nemůže vzniknout újma. Naopak trvajícím výkonem trestu odnětí svobody považuje stěžovatel za nežádoucí.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

9. Ústavní soud si pro posouzení věci vyžádal vyjádření ostatních účastníků řízení.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že s argumentací stěžovatele nesouhlasí. Všechna napadená rozhodnutí podrobně vysvětlují, jak závěry o stěžovatelově vině, tak vypořádání se s jeho obhajobou. Vzhledem k tomu, že ústavní stížnost je opakováním stěžovatelovy obhajoby, odkazuje na odůvodnění napadených rozhodnutí. K námitce porušení práva na spravedlivý proces ohledně možnosti stěžovatele reagovat na vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k podanému dovolání Nejvyšší soud uvedl, že krátká doba mezi doručením uvedeného vyjádření stěžovateli a termínem neveřejného zasedání Nejvyššího soudu byla dána tím, že v době doručení tohoto vyjádření na Nejvyšší soud již bylo zasedání připraveno.

11. Zásadní je však podle Nejvyššího soudu skutečnost, že vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství neobsahovalo žádné skutečnosti, které by měly na rozhodnutí Nejvyššího soudu vliv, jak je patrné z odůvodnění napadeného usnesení. Z toho Nejvyšší soud dovozuje, že nemožnost stěžovatele na toto vyjádření reagovat nelze považovat za zkrácení jeho ústavních práv. Ani stěžovatelova replika k vyjádření státního zástupce neobsahovala žádné skutečnosti, které by mohly rozhodnutí ovlivnit. Vyjádření Nejvyššího státního zástupce bylo stěžovateli zasláno pouze tzv. na vědomí. Stěžovatel neměl povinnost na něj reagovat, proto mu nebyla stanovena konkrétní lhůta. Pokud stěžovatel věděl, že vypracování repliky zabere delší čas, mohl tuto skutečnost Nejvyššímu soudu sdělit a soud by na doručení repliky samozřejmě vyčkal. Replika byla Nejvyššímu soudu doručena až více než měsíc po doručení vyjádření Nejvyššího státního zástupce stěžovateli. Stěžovateli nelze přisvědčit, že s ohledem na jeho pobyt ve výkonu trestu měl Nejvyšší soud vyčkat delší dobu, neboť stěžovatel byl zastoupen obhájkyňou, která mohla repliku sama vypracovat (případně informovat Nejvyšší soud o jejím pozdějším vypracování). Na informování Nejvyššího soudu byla týdenní lhůta více než dostatečná. K tomu Nejvyšší soud připomněl zásadu *vigilantibus iura scripta sunt*. Ke stěžovatelově námitce o nerespektování nálezu sp. zn. I. ÚS 631/23 Nejvyšší soud uvedl, že Ústavní soud v tomto rozhodnutí řešil skutkově a právně odlišný případ. Závěry uvedeného nálezu však soudy respektovaly, neboť rádě odůvodnily, proč v dané věci nelze aplikovat § 58 trestního zákoníku.

12. Vrchní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

13. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření uvedlo, že stěžovatelova argumentace je opakováním jeho dřívější obhajoby, na níž reagovalo ve svém vyjádření ke stěžovatelem podanému dovolání. Podle jeho názoru v předmětném trestním řízení nedošlo k porušení ústavních práv stěžovatele.

14. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci se zcela ztotožnilo s obsahem napadených rozhodnutí.

15. Obdržená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel v ní v první řadě opakuje, že navzdory obsahu vyjádření se soudy s částí jeho obhajoby vůbec nevypořádaly. Argumentaci Nejvyššího soudu k jeho možnosti reagovat na vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k podanému dovolání považuje za překvapivou. Odmítá tvrzení, že by vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství neobsahovalo žádnou novou skutečnost a nemělo vliv na napadené rozhodnutí. Jak vyjádření k dovolání, tak replika se na několika stranách textu věnovaly zásadním právním a skutkovým otázkám (např. trestní odpovědnosti za tzv. lhostejnost). Nesporně pak vyjádření upozornilo jako první na nálezu sp. zn. I. ÚS 631/23, jehož obsahu se pak stěžovatel věnoval ve své replice. Nejvyšší soud uvedený nálezu v napadeném rozhodnutí zcela ignoroval (a v této praxi zřejmě hodlá nadále pokračovat).

Dále stěžovatel odmítá, že nemohl počítat s jakoukoliv lhůtou pro podání repliky. Je-li účastníkovi nějaké vyjádření zasláno k případné replice, je nutné mu za tímto účelem poskytnout alespoň přiměřenou lhůtu. Stěžovatel se navíc po celé trestní řízení hájil sám. Dobu jednoho týdne za přiměřenou považovat nelze, zvláště s přihlédnutím k rozsahu vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství. Ve zbytku zopakoval argumentaci uplatněnou v ústavní stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a poté, co se seznámil též s vyžádaným spisem a výše rekapitulovanými vyjádřeními, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, neboť v dovolacím řízení došlo k porušení principů spravedlivého procesu.

18. Ústavní soud i Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře opakovaně vyjádřily nutnost chránit základní principy kontradiktorního řízení, a to i v případě trestního dovolacího řízení [viz např. bod 21 usnesení ze dne 11. 8. 2015 sp. zn. II. ÚS 1576/15 (U 9/78 SbNU 647), bod 89 a násl. nálezu ze dne 26. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3235/15 (N 80/81 SbNU 349), a zejména body 43 až 47 nálezu ze dne 8. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 2300/21, v nichž je uvedena i další judikatura Evropského soudu pro lidská práva]. Ani na dovolací řízení nelze nahlížet jako na autoritativní „monolog“ Nejvyššího soudu, nýbrž jako na kontradiktorní řízení, v němž je „výměna“ argumentace stran pro rozhodnutí nepostradatelná. Uvedené platí tím spíše, lze-li za součást ustálené judikatury Nejvyššího soudu považovat principy „sebeomezení“, kvůli nimž tento soud odmítá jakkoliv vykročit z rámce daného odůvodněním uplatněných námitek. Odsouzený, který podal dovolání, má tedy právo reagovat na vyjádření státního zástupce k tomuto dovolání. Nedostane-li takovou možnost, podle výše uvedené judikatury soudů může jít o porušení jeho ústavních práv za splnění dvou podmínek. Zaprvé musí vyjádření státního zástupce obsahovat relevantní argumentaci (resp. odůvodnění jednotlivých argumentů), která není jen opakováním odůvodnění napadeného soudního rozhodnutí. Druhou podmínkou je neúspěch odsouzeného v dovolacím řízení. Druhá podmínka je v dané věci zjevně splněna, neboť stěžovatelem podané dovolání bylo odmítnuto.

19. Ústavní soud tedy přistoupil nejprve k posouzení toho, zda vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství obsahovalo argumentaci, kterou by bylo možné považovat za novum. Pro kladnou odpověď nasvědčuje již samotný rozsah vyjádření (14 stran), rozhodující je však samozřejmě obsah. I z tohoto hlediska je třeba stěžovateli přisvědčit, že vyjádření argumentaci vrchního soudu výslovně („nad rámec těchto závěrů“) rozšiřuje. Poukázat lze například na body 19 a 20 zabývající se tzv. (ne)pravou lhostejností pachatele ve vztahu k naplnění znaku zavinění, nebo na bod 24 upozorňující na nálezu ze dne 27. 6. 2023 sp. zn. I. ÚS 631/23 (zabývající se ústavně konformní aplikací institutu mimořádného snížení trestu odnětí svobody). Zatímco otázkou druhu lhostejnosti se Nejvyšší soud zabýval (bod 70 usnesení), s možností aplikace závěrů uvedeného nálezu se nikterak nevypořádal. V tomto směru je nutné odmítnout argumentaci z vyjádření Nejvyššího soudu k ústavní stížnosti, podle níž by snad ignorování námitek státního zástupce mělo být současně ochranou ústavních práv stěžovatele. Kromě obecně nepřijatelného „blahosklonného“ tónu takového uvažování je totiž úplné

ignorování uvedeného nálezu zjevně v neprospěch obhajoby. Podle Ústavního soudu je tedy v dané věci splněna i první z výše uvedených podmínek.

20. Dále Ústavní soud posuzoval, zda stěžovatel měl reálnou možnost na vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství reagovat.

21. Stěžovatel podal dovolání dne 14. 6. 2023. Dne 21. 7. 2023 bylo stěžovatelovo dovolání zasláno Nejvyššímu státnímu zastupitelství s možností se k němu vyjádřit. Z předkládací zprávy Nejvyššímu soudu (č. l. 1526) ze dne 17. 8. 2023 je zřejmé, že se Nejvyšší státní zastupitelství doposud nevyjádřilo. Teprve 11. 9. 2023 (pondělí) bylo Nejvyššímu soudu doručeno čtrnáctistránkové vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství (č. l. 1528 a násl.). Následující den, v úterý 12. 9. 2023, je toto vyjádření přeposláno stěžovateli „k případné replice“ (č. l. 1539). Hned na následujícím listu je pokyn kanceláři ze dne 18. 9. 2023 o nařízení neveřejného zasedání na den 19. 9. 2023 (úterý). Toho dne v 9:30 hodin neveřejné zasedání proběhlo a Nejvyšší soud rozhodl o odmítnutí stěžovatelova dovolání. Stěžovatelova replika k vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství se ve spise krajského soudu sice nenachází, avšak Ústavní soud nemá o její existenci (a doručení Nejvyššímu soudu dne 13. 10. 2023) důvod pochybovat, neboť ji ve vyjádření k ústavní stížnosti zmiňuje rovněž Nejvyšší soud.

22. Z uvedeného popisu Ústavní soud dovodil, že stěžovateli nebyla dána reálná možnost reagovat na obsáhlé vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství. Zároveň se však Ústavní soud neztotožňuje s tvrzením stěžovatele, že přiměřenou by byla měsíční lhůta s ohledem na jeho pobyt ve výkonu trestu. Jakkoliv lze za součást řádné obhajoby považovat to, že se obviněný (zvláště je-li práva znalá osoba) s obsahem dovolání a repliky předem seznámí, nelze vycházet z toho, že je bude v podmínkách výkonu vypracovávat. Takový náhled by odporoval smyslu povinného právního zastoupení v dovolacím řízení. Argumenty Nejvyššího soudu o aplikaci zásady *vigilantibus iura scripta sunt* a možnosti stěžovatele (resp. jeho obhájkyň) informovat soud o chystané replice by mohl Ústavní soud akceptovat tehdy, domáhal-li by se stěžovatel mimořádného zacházení. Nestanovil-li však Nejvyšší soud stěžovateli k replice žádnou konkrétní lhůtu a meritorně rozhodl za necelý týden od zaslání vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství zástupkyni stěžovatele, je podle Ústavního soudu zřejmé, že stěžovateli se nedostalo ani řádného zacházení.

23. Jak je uvedeno výše (viz bod 16 tohoto rozhodnutí), možnost podat repliku je ustálenou judikaturou soudů považována za důležitý nástroj obhajoby, a je proto nepřijatelné dát k jejímu využití pouze formální příležitost. Postup Nejvyššího soudu však je nutno označit právě takto, neboť je zřejmé, že prostudování čtrnáctistránkového vyjádření, zajištění komunikace zástupkyně se stěžovatelem, který je ve výkonu trestu, dohody na základních bodech případné repliky a její následné vypracování, není reálné stihnout v pěti pracovních dnech. Zejména za situace, kdy zpracovatelům repliky není tato časová naléhavost známá. Z prostého zaslání věci „k případné replice“ den po obdržení argumentačně obsáhlého vyjádření nebylo podle Ústavního soudu možno dovodit, že Nejvyšší soud plánuje o dané věci meritorně rozhodnout v řádu několika dnů – zvláště nevykazuje-li věc znaky naléhavosti a druhý účastník řízení (Nejvyšší státní zastupitelství) měl na vypracování vyjádření k dispozici dobu zhruba 50 dní. Z hlediska obecné ochrany práv obviněných je namístě buď k vypracování repliky autoritativně stanovit dovolatelům konkrétní lhůtu, anebo je při zaslání vyjádření druhého účastníka vyzvat k bezodkladnému sdělení, zda budou repliku podávat.

24. Po zvážení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že napadeným usnesením Nejvyššího soudu došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. K opačnému závěru nemůže podle Ústavního soudu vést ani zmínka o již připraveném neveřejném zasedání v okamžiku doručení vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství. Pokyn kanceláři k nařízení neveřejného zasedání je ze dne 18. 9. 2023 (č. l. 1540), byl tedy udělen se znalostí údajů o tom, že stěžovateli bylo vyjádření odesláno 12. 9. 2023.

U neveřejného zasedání, jehož organizace a průběh jsou ve srovnání s ostatními soudními jednáními zcela bezproblémové (pokyn k nařízení neveřejného zasedání zmiňuje nutnost zajištění místnosti v budově Nejvyššího soudu a informování dvou členů senátu o konání zasedání, bez vyrozumívání a možné účasti dalších osob – viz § 242 odst. 2 tr. řádu), nemůže takový argument obstát.

26. Vzhledem k tomu, že Ústavní soud shledal porušení základních práv a svobod stěžovatele v procesních aspektech vydání napadeného rozhodnutí a po vrácení věci bude Nejvyšší soud o podaném dovolání rozhodovat znovu, není podle Ústavního soudu namístě, aby se nyní zabýval ostatními námitkami týkajícími se porušení stěžovatelových hmotných práv. Ochrana základních práv a svobod stěžovatele bude nadále především povinností obecných soudů (čl. 4 Ústavy). Ve zbytku tedy ústavní stížnost odmítl pro prozatímní zjevnou neopodstatněnost (obdobně bod 64 nálezu sp. zn. III. ÚS 2300/21).

27. Ústavní soud uzavírá, že usnesením Nejvyššího soudu došlo k porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní stížnosti proto zčásti vyhověl a podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Nejvyššího soudu zrušil. V části směřující proti usnesení vrchního soudu ústavní stížnost odmítl pro zjevnou neopodstatněnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něj nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

28. Návrhu na odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí Ústavní soud nevyhověl, neboť stěžovatel jej neodůvodnil žádnými mimořádnými okolnostmi. Nelze mu přisvědčit, že by výkon trestu pravomocně odsouzených osob nebyl důležitým veřejným zájmem. Jde naopak o ústavně souladnou zásadu. Stěžovatelovo pravomocné odsouzení nebylo nálezem Ústavního soudu nikterak zpochybněno (pochybení bylo shledáno pouze v řízení o mimořádném opravném prostředku).

Č. 166

Odmítnutí opětovného přezkumu oprávněnosti soupisu nemovitostí do konkursní podstaty v řízení odlišném od řízení o vylučovací žalobě (sp. zn. II. ÚS 1942/21 ze dne 10. září 2024)

Odmítnutí opakovaného přezkumu oprávněnosti (důvodnosti) trvání sepisu určité věci do konkursní podstaty jakožto předběžné otázky obecným soudem (v řízení odlišném od řízení o vylučovací žalobě), a to i přes případnou lidskoprávní argumentaci předestřenu v tomto směru dotčeným účastníkem řízení, který je vlastníkem této věci, není porušením jeho základních práv na soudní ochranu (čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) ani odepřením ochrany jeho vlastnického práva k dané věci (čl. 11 odst. 1 Listiny).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) ve věci ústavní stížnosti obchodní společnosti OYSTER Invest a. s., se sídlem Okružní 71, Pavlov, IČO: 25792369, zastoupené JUDr. Zdeňkem Kramperou, advokátem AK Hlaváček & Krampera, s. r. o., se sídlem Kořenského 1107/15, Praha 5, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2021 č. j. 29 Cdo 3807/2020-628, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. července 2020 č. j. 69 Co 202/2019-583 ve spojení s doplňujícím rozsudkem ze dne 12. srpna 2020 č. j. 69 Co 202/2019-592 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 5. října 2018 č. j. 26 C 397/2016-194, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 10 jako účastníků řízení a Ing. Evy Mikulčákové, správkyňe konkursní podstaty úpadce NAP a. s., sídlem Oderská 333, Praha 9 – Čakovice, IČO: 25054686, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Ústavní stížnost se v části, ve které směřuje proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. května 2021 č. j. 29 Cdo 3807/2020-628, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. července 2020 č. j. 69 Co 202/2019-583 ve spojení s doplňujícím rozsudkem ze dne 12. srpna 2020 č. j. 69 Co 202/2019-592, zamítá.

II. Ústavní stížnost se v části, ve které směřuje proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10 ze dne 5. října 2018 č. j. 26 C 397/2016-194, odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. V návrhu na zahájení řízení doručeném Ústavnímu soudu dne 19. července 2021 navrhla stěžovatelka postupem dle § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze s tím, že jimi mělo být zasaženo do jejího ústavně zaručeného práva na vlastnictví majetku dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky (dále jen

„Ústava“) a čl. 4 odst. 1, 2 a 4 Listiny a dále do jejího ústavně zaručeného práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 2 Listiny. Podáním ze dne 17. ledna 2022 stěžovatelka ústavní stížnost rozšířila, přičemž z týchž důvodů napadla rovněž shora uvedený rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 10 a navrhla jeho zrušení.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Z obsahu podané ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, jejich dalších příloh a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatelka byla v postavení žalované účastníkem civilního řízení o vyklizení nemovitostí a zaplacení částky ve výši 10,911 mil. Kč s příslušenstvím z titulu bezdůvodného obohacení, které proti ní zahájila vedlejší účastnice Ing. Eva Mikulčáková (dále jen „vedlejší účastnice“) v postavení správkyně konkursní podstaty úpadce NAP a. s., sídlem Oderská 333, Praha 9 – Čakovice, IČO: 25054686 (dále jen „úpadce“).

3. Uvedený spor má původ v situaci, kdy úpadce byl historicky vlastníkem několika nemovitostí (pozemků a stavby nacházejících se v k. ú. Krč, obec Praha, dále souhrnně jen jako „dané nemovitosti“), které od něj do podílového spoluvlastnictví nabyla stěžovatelka (s podílem ve výši ideální 6/10) ještě s třetí osobou na základě kupní smlouvy ze dne 6. prosince 1999. Následně byl na majetek úpadce dne 3. dubna 2001 prohlášen konkurs, který je veden před Městským soudem v Praze pod sp. zn. 80 K 66/2000. Dané nemovitosti byly vedlejší účastníci zapsány do soupisu konkursní podstaty postupem dle § 27 odst. 5 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání, ve znění účinném do 31. prosince 2007 (dále jen „ZKV“), a to jako věci, které zajišťovaly několikero pohledávek vůči úpadci (jakožto osobnímu dlužníku) zajištěných věřitelů s právem na oddělené uspokojení (jejichž pohledávky byly buď zjištěny na přezkumném jednání, nebo byly určeny rozsudkem soudu). Stěžovatelka – mimo jiné – dlouhodobě prosazuje právní názor, že v průběhu konkursního řízení zanikl důvod, pro který mohly být po právu dané nemovitosti zapsány do soupisu majetku konkursní podstaty úpadce a dvěma vylučovacími žalobami se domáhala jejich vyloučení (resp. vyloučení jejího ideálního spoluvlastnického podílu na nich). Obě stěžovatelčiny vylučovací žaloby podané dle § 19 ZKV však byly obecnými soudy pravomocně zamítnuty, z toho první žaloba pro nedůvodnost a druhá pro opožděnost.

4. Obvodní soud pro Prahu 10 (dále jen „soud prvního stupně“) shora uvedeným napadeným rozsudkem uložil stěžovateli povinnost zaplatit vedlejší účastnici částku 9,919 mil. Kč s určeným úrokem z prodlení (bod I výroku), dále uložil stěžovateli dané nemovitosti vyklidit a předat vedlejší účastnici v určené lhůtě (bod II výroku), dále zamítl žalobu v rozsahu části žalovaného úroku z prodlení (bod III výroku) a nakonec nákladovými výroky uložil stěžovateli povinnost nahradit vedlejší účastnici náklady řízení (bod IV výroku) a jednak zaplatit státu soudní poplatek (bod V výroku). K odvolání stěžovatelky Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) shora uvedeným napadeným rozsudkem (ve znění doplňujícího rozsudku) rozsudek soudu prvního stupně v bodě I výroku ohledně částky 640 tis. Kč s příslušenstvím zrušil a v tomto rozsahu řízení zastavil (první výrok); změnil rozsudek soudu prvního stupně v bodě I výroku tak, že se žaloba zamítá co do specifikované části původně přiznaného příslušenství (druhý výrok); potvrdil rozsudek soudu prvního stupně v bodech I vyhovujícího výroku co do částek 9,279 mil. Kč s příslušenstvím a 992 tis. Kč s příslušenstvím a bodech II a V výroku zakládajících povinnosti stěžovatelky dané nemovitosti po jejich vyklizení předat vedlejší účastnici a zaplatit českému státu soudní poplatek (třetí výrok). Dále odvolací soud uložil stěžovateli zaplatit vedlejší účastnici náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů (čtvrtý výrok). Pro účely základní rekapitulace lze shrnout, že oba obecné soudy předně dospěly k právnímu závěru, že dané nemovitosti jsou i nadále zapsány v soupisu konkursní podstaty úpadce, neboť vylučovací žaloby byly pravomocně zamítnuty a nemovitosti nebyly z konkursní podstaty úpadce žádným způsobem vyloučeny. Vedlejší

účastnice je proto jedinou osobou oprávněnou dané nemovitosti držet, užívat, požívat plody a užitky, byť úpadce nemusí být jejich vlastníkem. Dle obecných soudů nedala vedlejší účastnice stěžovatelce jakýkoli souhlas s užíváním daných nemovitostí, k jejich vydání ji naopak písemně vyzvala a stěžovatelka je tak povinna nemovitosti vyklidit a odevzdat je vedlejší účastníci. Přitom v rámci řízení o projednávané žalobě vedlejší účastnice na vyklizení daných nemovitostí obecným soudům dle jejich názoru nepřísluší nijak posuzovat (jako případnou předběžnou otázku) důvodnost sepsání (resp. trvání sepsání) daných nemovitostí správcem do konkursní podstaty úpadce. S ohledem na tento názor pak obecné soudy po určitých korekcích v podstatném ohledu vyhověly také vedlejší účastníci uplatněnému nároku na vydání bezdůvodného obohacení za žalované období od 1. ledna 2015 do 31. října 2016, jelikož se jí podařilo prokázat, že stěžovatelka dané nemovitosti v uvedeném období pronajímala třetím osobám, a tak se nedovoleně obohacovala na úkor konkursní podstaty úpadce.

5. Proti třetímu a čtvrtému výroku napadeného rozsudku odvolacího soudu si stěžovatelka podala dovolání k Nejvyššímu soudu (dále jen „dovolací soud“). Jeho přípustnost spatřovala v nesprávném právním posouzení věci, kdy se odvolací soud při řešení několika pro rozhodnutí (dle názoru stěžovatelky) relevantních otázek odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu. Stěžovatelka předně argumentovala tím, že se odvolací soud správně měl zabývat důvody sepsání daných nemovitostí do konkursní podstaty úpadce a zároveň vyřešit (dle jejího názoru objektivně spornou) otázku, zda dané nemovitosti jsou i nadále zahrnuty do podstaty oprávněně. Podle stěžovatelky totiž došlo po jejich zahrnutí v důsledku pozdějších právních skutečností k zániku zástavních práv, čímž byl odstraněn důvod soupisu nemovitostí do konkursní podstaty. Stěžovatelka v dovolání dovolacímu soudu k řešení předešlé ještě některé další právní otázky, které měly jednak souviset s postupem vedlejší účastnice, jež nepřijala celé stěžovatelkou poskytnuté plnění, které stěžovatelka jakožto osoba poskytující zajištění závazků úpadce (osobního dlužníka) vyplatila do konkursní podstaty a jednak s postavením a závazky stěžovatelky co by zástavního dlužníka vůči ostatním věřitelům úpadce. Stěžovatelčino dovolání v té jeho části, v níž se týkalo nákladového výroku rozsudku odvolacího soudu o nákladech řízení před soudy obou stupňů, dovolací soud odmítl jako nepřipustné *ex lege* ve smyslu § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. Ve zbývajícím rozsahu dovolací soud stěžovatelčino dovolání odmítl jako nepřipustné dle § 237 o. s. ř., neboť napadený rozsudek odvolacího soudu v posouzení klíčové otázky považoval za souladný s vlastní prejudikaturou, přičemž ani neshledal žádný důvod pro její eventuální přehodnocení. Jako rozhodný – a pro vypořádání dovolání dostatečný – dovolací soud označil právní závěr odvolacího soudu o tom, že mu v daném řízení nepřísluší znovu otevírat přezkum příslušnosti (oprávněnosti) sepsaných nemovitostí ke konkursní podstatě úpadce. V tomto ohledu dovolací soud zdůraznil, že jeho judikatura je v této oblasti dlouhodobě ustálena. Vylučovací žaloba podle ustanovení § 19 ZKV je svou povahou (obdobně jako vylučovací žaloba ve výkonovacím řízení) žalobou procesní, jejímž prostřednictvím se pro dobu trvání konkursu konečným způsobem vymezuje příslušnost určitého majetku ke konkursní podstatě. K tomu dovolací soud odkázal na rozsudek ze dne 29. července 2004 sp. zn. 29 Odo 394/2002, uveřejněný pod číslem 81/2005 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále též jen „R 81/2005“). V rozsudku ze dne 20. listopadu 2014 sp. zn. 21 Cdo 953/2014, uveřejněném pod číslem 48/2015 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 48/2015“), na něž v napadeném usnesení dovolací soud rovněž odkázal, pak vysvětlil, že otázku, zda určitý majetek byl pojat do soupisu majetkové podstaty oprávněně, je povolán řešit výlučně insolvenční soud, a to na základě žaloby na vyloučení majetku z majetkové podstaty, kterou projedná a rozhodne jako incidenční spor; jiný než insolvenční soud nemůže posuzovat příslušnost určitého majetku k majetkové podstatě dlužníka, a to ani jako otázku předběžnou. Jakkoli šlo dle dovolacího soudu původně o závěry, jež se pojily s vylučovací žalobou podle ustanovení § 225 zákona č. 182/2006 Sb.,

o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), v rozsudku ze dne 31. července 2019 sp. zn. 29 Cdo 533/2017 se k nim přihlásil (měl je za uplatnitelné) i pro poměry upravené ZKV. K ostatním právním otázkám vzneseným stěžovatelkou v dovolání se dovolací soud sice vyjádřil, avšak pro nadbytečnost je již autoritativně neřešil. A přestože ohledně jedné z nich shledal posouzení odvolacím soudem nesprávným, nemohlo její odlišné (správné) řešení přivodit pro stěžovatelku lepšího výsledku ve formě pro ni příznivějšího rozhodnutí – za stavu, kdy obě vylučovací žaloby podané stěžovatelkou byly pravomocně zamítnuty, zůstává jedinou osobou oprávněnou s nemovitostmi nakládat nadále správkyně konkursní podstaty úpadce.

III. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka se v poměrně rozsáhlé ústavní stížnosti dovolává výše zmíněných ústavních záruk a principů. Ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny garantuje, že každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Obdobnou záruku obsahuje čl. 2 odst. 4 Ústavy. Povinnosti mohou být adresátům právních norem dle čl. 4 odst. 1 Listiny uloženy toliko na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod, přičemž tyto meze mohou být dle odst. 2 upraveny pouze zákonem. Ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny stanovuje, že při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Ustanovení čl. 11 odst. 1 Listiny garantuje stěžovatelce právo vlastnit majetek. Ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny zaručuje každému, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy, že se může obrátit na soud, aby přezkoumal zákonnost takového rozhodnutí, nestanoví-li zákon jinak. Z pravomoci soudu však nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod podle Listiny. Dle čl. 4 Ústavy jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci.

7. Ve věcné rovině lze argumentaci stěžovatelky shrnout tak, že sice uznává, že Listina umožňuje, aby ZKV stanovil určitá omezení základního lidského práva a svobody, včetně práva vlastnického, avšak toto omezení nesmí být zneužíváno k jinému než předvídanému účelu, což je právě případ stěžovatelky. V poměrech stěžovatelčiny věci byla relevantní a využitelná předpokládaná omezení práv osoby odlišné od úpadce, který je vlastníkem věci, jež zajišťuje pohledávku zajištěného věřitele úpadce. Jelikož však v konkursním řízení úpadce poslední zajištění váznoucí na daných nemovitostech mělo zaniknout v květnu 2015, je trvajícím omezení vlastnického práva stěžovatelky neústavní, neboť zákonem předvídané omezení vlastnického práva třetí osoby je v ZKV upraveno pouze a jen za účelem uspokojení toho kterého věřitele úpadce, jehož pohledávka je touto věcí zajištěna. Jiná práva nemohou mít před vlastnickým právem stěžovatelky přednost. Pakliže stěžovatelka jakožto osoba odlišná od úpadce vlastní věc (resp. spoluvlastnický podíl na daných nemovitostech), která zajišťovala pohledávky zajištěných věřitelů úpadce, přičemž ale předmětná zástavní práva zanikla (první zástavní právo mělo dle stěžovatelky zaniknout splnutím, druhé bylo určeno jako neexistující a třetí mělo zaniknout splněním zajištěné pohledávky), nemůže mít trvajícím omezení vlastnického práva stěžovatelky k jejímu podílu na daných nemovitostech ústavně souladnou oporu v ZKV a na stěžovatelce nelze akceptaci tohoto stavu legitimně požadovat. Zanikla-li zástavní práva zajišťující pohledávky věřitelů úpadce, je v rozporu s principem právní jistoty, aby bylo vlastnické právo stěžovatelky k jejímu podílu ze strany vedlejší účastnice jakožto správkyně konkursní podstaty omezováno a obecnými soudy aprobováno. V případě, kdy ZKV a ustálená soudní judikatura připouští možnost stěžovatelce do doby, než dojde ke zpeněžení jeho majetku zahrnutého do konkursní podstaty úpadce dle ustanovení § 27 odst. 5 ZKV, uhradit do konkursní podstaty úpadce finanční částku na zajištěnou pohledávku, případně složit obvyklou cenu zástavy, což stěžovatelka měla učinit, je trvání sepisu podílu stěžovatelky na daných nemovitostech v konkursní podstatě zjevným a nedovoleným zásahem do její majetkové sféry. Obecné soudy tuto neústavnost v napadených rozhodnutích i přes stěžovatelčinu argumentaci

dostatečně nereflekovaly, odmítly se jí být jen zabývat (ve formě předběžné otázky), a tudíž ji nenapravily. V rozporu s Listinou tak stěžovatelčiným právům neposkytly náležitou ochranu a stěžovatelka je na základě napadených rozhodnutí právně (i fakticky) nucena činit to, co jí ZKV neukládá.

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

8. Pro účely tohoto řízení si Ústavní soud vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 10 pod sp. zn. 26 C 397/2016 a vyzval odvolací soud i dovolací soud k vyjádření se k ústavní stížnosti. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti vyjádřila samostatně ještě před tím, než k tomu byla Ústavním soudem vyzvána. Z důvodu procesní ekonomie Ústavní soud k vyjádření nevyzýval Obvodní soud pro Prahu 10, neboť vůči jeho shora uvedenému rozsudku je ústavní stížnost nepřipustná z důvodu opožděnosti, jak bude vyloženo níže, a Ústavní soud se jím proto meritorně nezabýval.

9. Dovolací soud ve svém vyjádření uvedl, že napadená rozhodnutí při řešení otázek předložených stěžovatelkou vycházely z jeho ustálené judikatury (dostatečně specifikované v napadeném usnesení dovolacího soudu). Primárně pak šlo o otázku, zda lze (znovu) posuzovat příslušnost majetku ke konkursní podstatě úpadce poté, co je pravomocně skončeno řízení o vylučovací žalobě (neúspěchem vylučovatele). V této kauze se stěžovatelka v minulosti snažila zvrátit svůj neúspěch při vyloučení nemovitostí (respektive spoluvlastnického podílu k nim) z konkursní podstaty úpadce rovněž obnovou řízení a opakovaným podáním vylučovací žaloby; pro sebe příznivého výsledku tím ovšem ani jednou nedocílila. Ani otázku, zda má vedlejší účastnice právo na užitky z věci zapsané do soupisu konkursní podstaty, nepovažuje dovolací soud v rozhodovací praxi za jakkoli spornou. Dovolací soud spatřuje jádro ústavní stížnosti v tom, že stěžovatelka pokračuje ve snaze zvrátit svůj neúspěch při vyloučení nemovitostí (spoluvlastnického podílu k nim) z konkursní podstaty úpadce, jakož i právní důsledky, které jsou s tímto neúspěchem nerozlučně spojeny. Dle dovolacího soudu je podstatou konkursního řízení, že majetek pojatý správcem konkursní podstaty do soupisu konkursní podstaty slouží k uspokojení věřitelů; jelikož je konkursní řízení ze své povahy kolektivním (slouží k hromadnému uspokojování pohledávek věřitelů a ke komplexnímu vypořádání majetkových vztahů mezi věřiteli a úpadcem), musí obsahovat nástroje, které slouží k jeho efektivnímu chodu; zavádí proto mimo jiné propadné lhůty k různým procesním úkonům a podáním, postulují nevratnost určitých procesních kroků či nemožnost obnovy konkursního řízení. Dovolací soud ve svém vyjádření podpůrně odkázal na nálezy Ústavního soudu ze dne 11. května 2021 sp. zn. III. ÚS 1542/20, který se nyní projednává v věci úzce týká, neboť jím zamítnutá ústavní stížnost směřovala – mimo jiné – proti rozhodnutím obecných soudů v rámci (druhé) vylučovací žaloby stěžovatelky. Je to právě vylučovací žaloba, která dle dovolacího soudu slouží k definitivnímu určení, zda majetek pojatý do soupisu majetkové podstaty v tomto soupisu nadále zůstane, bude zpeněžen a jeho výtěžek rozdělen zákonným mechanismem mezi věřitele, nebo zda v důsledku úspěšně podané žaloby vylučovatele konkursní podstatu opustí, neboť žalobce (vylučovatel) prokáže, že má k němu silnější (nejčastěji vlastnické) právo. Osoba, která v propadné lhůtě vylučovací žalobu nepodá, případně ji podá opožděně, nebo s touto žalobou z libovolného důvodu věcně neuspěje (například pro neunesení břemene tvrzení nebo břemene důkazního), již nemůže zabránit zpeněžení takového majetku v rámci konkursního řízení; otázka, zda je vlastníkem takového majetku, je pro účely následného zpeněžení již nepodstatná. Nabyvatel takového majetku pak musí logicky být proti původnímu vlastníku chráněn (nabytí v dražbě či jiným zákonným způsobem zpeněžení v konkursním řízení je typickým případem možného nabytí vlastnického práva od nevlastníka), a původní vlastník tak má již k dispozici „pouze“ žalobu o vydání výtěžku z titulu lepšího práva. V takové situaci se dle dovolacího soudu ocitla i stěžovatelka, která již nemůže právními prostředky zabránit tomu, aby byly dané nemovitosti zpeněženy; s tím souvisí dispoziční oprávnění

vedlejší účastnice jakožto správkyně konkursní podstaty, která je jedinou osobou oprávněnou nakládat s majetkem zapsaným v konkursní podstatě, tedy i požadovat vyklizení daných nemovitostí (vůči komukoli, kdo nemovitost užívá, tedy i vůči tvrzenému či knihovně zapsanému vlastníku) a požadovat hrazení nájemného či jiných užitků.

10. Zčásti pak již nad rámec vyjádření k samotnému předmětu ústavní stížnosti dovolací soud (patrně) s ohledem na složitější kontext věci, v níž stěžovatelka ve svých četných žalobách a podáních brojí i proti následnému postupu vedlejší účastnice, jež po pravomocném skončení řízení o vylučovací žalobě (podle stěžovatelky protiprávně) odmítla vyjmout dané nemovitosti (spoluvlastnický podíl k nim) ze soupisu majetkové podstaty, vyjádřil svá stanoviska k některým dalším právním souvislostem celého případu. Platí-li, že stěžovatelka (jako neúspěšná vylučovatelka) nemá k dispozici právní nástroj, jak zabránit zpeněžení nemovitostí v konkursním řízení, či účinně zpochybnit vlastnické právo nabyvatele (o což se stěžovatelka přesto soudně – a neúspěšně – snažila), platí ovšem rovněž i to, že k odborné péči správce konkursní podstaty patří, aby do soupisu konkursní podstaty nebyl zapsán majetek, u něhož k tomu nejsou zákonné podmínky. Zdali má správce konkursní podstaty po pravomocném skončení řízení o vylučovací žalobě v návaznosti na další (nové) okolnosti sám vyjmout majetek ze soupisu konkursní podstaty, je otázkou jeho právního hodnocení, kdy musí postupovat s odbornou péčí, jinak odpovídá za škodu vzniklou jednáním v rozporu s tímto požadavkem (§ 8 odst. 2 ZKV). O odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup při (absenci) dohledové činnosti nad činností konkursního správce lze uvažovat v daných souvislostech jen za situace popsané ustálenou rozhodovací praxí např. v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. dubna 2004, sp. zn. 29 Cdo 3064/2000, uveřejněném pod číslem 24/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 24/2006“). Nesprávný úřední postup konkursního soudu tak může spočívat v tom, že nevydá správcí konkursní podstaty včas pokyn k vyloučení věci z majetku konkursní podstaty, ačkoliv mu byly známy skutečnosti, jejichž jednoduché posouzení umožňovalo přijmout spolehlivý závěr, že sepsaná věc nepatří do konkursní podstaty. V tomto směru vyjádřil dovolací soud přesvědčení, že v posuzovaném konkursním řízení nebyla otázka, zda dané nemovitosti mají být i nadále zapsány do soupisu konkursní podstaty (nebo zda z něho měly být vyňaty ať již správkyní konkursní podstaty „bez dalšího“, či na pokyn konkursního soudu), otázkou jednoduchého posouzení, které by umožňovalo přijmout spolehlivý závěr. O tom má svědčit jednak sám další průběh konkursního řízení (a rozhodnutí v něm vydávaná), jednak skutečnost, že stěžovatelka vede se správkyní konkursní podstaty další (časově a právně velmi náročný) spor o vydání kvitance o zániku zástavního práva (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. ledna 2021 sp. zn. 29 Cdo 168/2019, uveřejněný pod číslem 69/2021 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, jakož i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2023 sp. zn. 29 Cdo 1497/2023). Konečně není možné dle dovolacího soudu přehlédnout, že vedlejší účastnice setrvale uvádí, že důvodem pro soupis nemovitostí byla i neplatnost původních převodních smluv – nabývacího titulu stěžovatelky (nikoliv jen důvod uvedený v § 27 odst. 5 ZKV), což stížnostní argumentace stěžovatelky dle názoru dovolacího soudu přehlíží. Dovolací soud závěrem vyjádřil názor, že námitky stěžovatelky se ve svém základu netýkají tolik otázek, které v dovolacím řízení posuzoval (a které navazovaly na napadený rozsudek odvolacího soudu), nýbrž spíše dalšího postupu vedlejší účastnice v konkursním řízení úpadce. A ačkoli dovolacímu soudu dle jeho vlastního vyjádření nepřísluší posuzovat, zda může být stěžovatelka úspěšná s jinými („náhradními“) způsoby uspokojení jejích tvrzených majetkových zájmů, nelze opominout, že ji právní řád takové možnosti nabízí, a to zejména žalobu na náhradu škody vůči správkyni konkursní podstaty, kde je předpokladem úspěchu tvrdit a prokázat porušení povinnosti správkyně jednat s náležitou odbornou péčí ve smyslu § 8 odst. 2 ZKV, žalobu na náhradu škody vůči státu, kde je předpokladem úspěchu tvrdit a prokázat v intencích R 24/2006, že otázka vydání dohledového usnesení k vynětí nemovitostí ze soupisu konkursní podstaty byla otázkou

„jednoduchého posouzení“, nebo žaloba z lepšího práva na vydání výtěžku zpeněžení (popřípadě jiných užitků), kde je předpokladem úspěchu tvrdit a prokázat, že stěžovatelka měla k nemovitostem (spoluvlastnickému podílu k nim) silnější právo než úpadce.

11. Odvolací soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

12. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zdůraznila, že soudy při svém rozhodování vycházely ze stavu konkurzního řízení, kdy byla již definitivně založena příslušnost spoluvlastnického podílu stěžovatelky na daných nemovitostech ke konkurzní podstatě úpadce na základě pravomocného zamítnutí jí podaných vylučovacích žalob (včetně druhé vylučovací žaloby a žaloby na obnovu řízení). Na základě těchto rozsudků je vedlejší účastnice plně oprávněnou a současně povinnou zpeněžit majetek konkurzní podstaty ve veřejné dražbě. Ústavní soud se k této otázce již vyslovil v usnesení ze dne 2. března 2021 sp. zn. II. ÚS 3478/20, kterým odmítl ústavní stížnost stěžovatelky dožadující se předběžného opatření k zamezení veřejné dražby předmětných nemovitostí tak, že na právním názoru obecného soudu nelze shledat nic neústavního a hlubší ingerence mu za této situace nepřísluší. Ústavní soud nálezem ze dne 11. května 2021 sp. zn. III. ÚS 1542/20 rovněž zamítl ústavní stížnost stěžovatelky týkající se rozhodnutí obecných soudů o druhé vylučovací žalobě. V obou těchto věcech stěžovatelka stavěla důvody tvrzeného porušení jejich ústavních práv na stejných skutečnostech, tj. na údajném zániku existence tří zástavních práv váznoucích na předmětných nemovitostech poté, co byla zamítnuta její první vylučovací žaloba. Ústavní soud v uvedeném nálezu sp. zn. III. ÚS 1542/20 vyložil, že stěžovatelkou rozporovaný postup obecných soudů nelze považovat za neústavní odepření soudní ochrany či porušení jiného jí ústavně zaručeného základního práva či svobody. Nynější ústavní stížnost pak má dle vedlejší účastnice vykazovat obdobné odůvodnění tvrzených neústavností jako její předchozí stížnosti toliko s tím rozdílem, že nyní stížnost směřuje proti rozhodnutím učiněným mimo konkurzní řízení k přiznání práv vedlejší účastnice na užitky a držbu majetku náležejícího definitivně do konkurzní podstaty úpadce. Ve své podstatě tak stěžovatelka opakovaně brojí proti tomu, že vedlejší účastnice jakožto správkyňe konkurzní podstaty úpadce sama nevyločila spoluvlastnický podíl stěžovatelky na daných nemovitostech ze soupisu majetku konkurzní podstaty úpadce, resp. že konkurzní soud k tomuto vedlejší účastnici nedal pokyn v rámci jeho dohledové činnosti dle § 12 ZKV, ač jej správně dát měl. Dle vedlejší účastnice stěžovatelka v této souvislosti „opomenula“ uvést, že dané nemovitosti byly do soupisu majetku konkurzní podstaty úpadce sepsány zprvu jako vlastnictví úpadce, tj. dle § 19 ZKV z důvodu absolutní neplatnosti nabývacího titulu stěžovatelky, přičemž konkurzní soud shledal důvodnost tohoto soupisu a vyzval stěžovatelku k podání vylučovací žaloby. Teprve následně vedlejší účastnice z opatrnosti sepsala dané nemovitosti do konkurzní podstaty úpadce i z důvodů dle § 27 odst. 5 ZKV pro tři zástavní práva na daných nemovitostech váznoucí. Stěžovatelka v rámci řízení o první vylučovací žalobě, ač jí v tom nic nebránilo, zástavní práva na daných nemovitostech váznoucí nezpochybnila, a v důsledku toho konkurzní soud žalobu zamítl, aniž by se pro nadbytečnost zabýval otázkou absolutní neplatnosti nabývacího titulu tvrzenou vedlejší účastnicí. Druhou vylučovací žalobu obecné soudy zamítly již pro její opožděnost. Konkurzní soud měl v období po roce 2015 v rámci dohlédací činnosti dle § 12 ZKV řešit přibližně 10 podnětů stěžovatelky a ani jednou nedospěl k závěru, že po skutkové či právní stránce došlo ke změně situace oproti původnímu stavu. Uvedené dohlédací soud posuzoval výslovně i ve smyslu plynoucího z rozsudku R 24/2006. Nejenže dohlédací soud neuložil vedlejší účastnici, aby podíl stěžovatelky na nemovitostech z konkurzní podstaty vyloučila, ale usnesením ze dne 31. března 2020 č. j. 80 K 66/2000-1847 zrušil předchozí dočasné pozastavení nakládání vedlejší účastnice s danými nemovitostmi, a obnovil tak její povinnost k jejich prodeji ve veřejné dražbě. Dle vedlejší účastnice je to tedy naopak stěžovatelka, která cílí na dosažení prospěchu z protiprávního jednání, kterým byla kupní smlouva představující simulovaný zajišťovací převod práva obcházející zákaz propadné zástavy, protože se úpadce dostal do

situace, kdy nemohl standardní cestou uspokojit své věřitele. Tyto skutečnosti dle vedlejší účastnice stěžovatelka účelově opomíjí. Operuje-li stěžovatelka v tomto či v jiném dřívějším řízení se skutečností, že žaloba vedlejší účastnice na určení vlastnického práva úpadce k daným nemovitostem byla zamítnuta, pak vedlejší účastnice zdůrazňuje, že se tak stalo pouze z „nemeritorních důvodů“ – tj. pro absenci jejího naléhavého právního zájmu na takovém určení. Vedlejší účastnice dále tvrdí, že posuzovaná ústavní stížnost je jen dalším projevem snahy stěžovatelky o přezkum důvodů soupisu předmětných nemovitostí do konkurzní podstaty úpadce. Jde přitom o zpochybňování práv a povinností vedlejší účastnice dle příslušných ustanovení ZKV a závěrů na ně navazující ustálené judikatury, dle které je zřejmé, že z majetku příslušejícího do konkurzní podstaty patří do této podstaty i užitky z tohoto majetku a správci konkurzní podstaty svědčí i práva na ochranu jeho držby. Případné vyhovění posuzované stížnosti ze strany Ústavního soudu stěžovatelce by tak představovalo zpochybnění konstantní judikatury obecných soudů včetně dovolacího soudu. Dle názoru vedlejší účastnice nic stěžovatelce nebrání v tom, aby její domnělá práva chránila žalobou z lepšího práva proti těm konkurzním věřitelům, kteří by snad mohli být neoprávněně (nadměrně) uspokojeni k její tíži pořadem práva konkurzního. V samotném závěru svého vyjádření pak vedlejší účastnice procesně navrhla, aby s ohledem na shora uvedené Ústavní soud stížnost stěžovatelky odmítl.

V. Replika stěžovatelky

13. Na uvedená vyjádření zareagovala stěžovatelka mimořádně rozsáhlou replikou, v níž se na dvaceti stranách souvislého textu vymezuje vůči tvrzením a skutečnostem z vyjádření dovolacího soudu a vedlejší účastnice. Přitom ještě jednou shrnuje její shora popsanou argumentaci, avšak koncepčně bez žádných podstatných novot či doplnění. Stěžovatelka v replice zdůrazňuje, že v konkursním řízení účastnice a konkursní soudy učinily „řadu nesprávných a nezákonných úkonů“ a ona se těmito úkony pouze brání. Úvahy dovolacího soudu o tom, že namísto ochrany ústavně zaručeného vlastnického práva by se stěžovatelka měla zaměřit na případné řízení o náhradě škody a na žalobu z lepšího práva, stěžovatelka nemůže akceptovat. Obecné soudy neuměly v napadených rozhodnutích uspokojivě vyložit příležitost odkazované judikatury na kauzu stěžovatelky a nezohlednily individuální aspekty jejího případu. Napadená rozhodnutí nerespektují dřívější pravomocné rozsudky, neaplikují základní právní principy a postrádají jakékoli prvky spravedlivého uspořádání vztahů. Řečeno slovy stěžovatelky, přestože jí samotné nepřísluší hodnotit kvalitu právní úpravy obsažené v ZKV, není „samozřejmě náhodou“, že v oblasti konkurzního práva musel být přijat zcela nový předpis [zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)] bez právní kontinuity ve vztahu k ZKV. Stěžovatelka si je sice vědoma toho, že sebelepší právní úpravou a navazující judikaturou nelze zabránit tomu, aby došlo k jejímu zneužívání, což se „přesně stalo“ v jejím případě, ale v její věci je výsledkem takového zneužití zásah do jejich ústavně zaručených práv a Ústavní soud by měl zasáhnout. Ačkoli se stěžovatelka „zcela ztotožňuje“ s tím, jakým způsobem dovolací soud identifikoval právně významné otázky pro toto řízení, zřetelně nesouhlasí s výsledkem jejich posouzení. Stěžovatelka v replice cituje z rozsudku odvolacího soudu ze dne 24. září 2008 č. j. 5 Cm 274/2001-576 (dále „rozsudek o vlastnictví“), kterým byla zamítnuta žaloba vedlejší účastnice na určení, že úpadce je vlastníkem daných nemovitostí, a z něhož má dle stěžovatelky plynout potvrzení platnosti jejího nabývacího titulu k daným nemovitostem, resp. spoluvlastnickému podílu. Posouzení vlastnického práva k daným nemovitostem, resp. k podílu stěžovatelky, k datu podání žaloby vedlejší účastnice, o níž bylo rozhodnuto napadenými rozhodnutími, tak proto dle stěžovatelky nevyžadovalo žádné zvláštní odborné znalosti vedlejší účastnice ani konkurzního soudu, jak se nesprávně domnívá dovolací soud. Rozsudek o vlastnictví je pravomocným rozhodnutím o věcném právu, které má účinky *erga omnes*, tzn. i vůči vedlejší účastnici i vůči konkurznímu soudu. Rozsudek o vlastnictví nabyl právní moci v roce 2008, tento je stále „účinný“, tudíž od

roku 2008 nemá příslušet žádnému subjektu posuzovat platnost nebo neplatnost kupní smlouvy či relativizovat vlastnické právo stěžovatelky k podílu na nemovitostech. Vedlejší účastnice není oprávněna samostatně posuzovat platnost a neplatnost kupní smlouvy, není subjektem, který může rozhodovat o tom, kdo je nebo není vlastník určité věci. Pokud správkyňe konkursní podstaty sepsala nemovitosti z důvodu domnělé neplatnosti nebo neúčinnosti kupní smlouvy, musela tuto v příslušných řízeních také prokázat a v těchto řízeních obstát. Jediným oprávněným důvodem pro soupis stěžovatelčina podílu na daných nemovitostech do konkursní podstaty mohla proto být zástavní práva ve smyslu § 27 odst. 5 ZKV, avšak i tento důvod v průběhu konkursního řízení odpadl. Vedlejší účastnice i obecné soudy si tedy byly vědomy toho, že již není „pro koho“ v konkurzu stěžovatelčin podíl na nemovitostech zpeněžovat, že je tu povinnost vedlejší účastnice vyloučit daný spoluvlastnický podíl z podstaty a že není důvod, proč by měla stěžovatelka cokoli do konkursní podstaty hradit – k uspokojení pohledávek ostatních nezajištěných věřitelů, se kterými nemá nic společného. Stěžovatelka se neztotožňuje se závěrem dovolacího soudu, že by vylučovací žaloba sloužila k definitivnímu určení, zda majetek pojatý do soupisu majetkové podstaty v tomto soupisu nadále zůstane, bude zpeněžen a jeho výtěžek rozdělen zákonným mechanismem. Tento názor dovolacího soudu nijak nereflkuje, že zde mohou nastat skutečnosti rozhodné z hlediska hmotného práva, na které musí konkursní subjekty adekvátně reagovat, a to i po skončení řízení o vylučovací žalobě. Dle stěžovatelky nemůže „být přeci pravda“, že vylučovací žaloba má za následek definitivní vyřešení příslušnosti věci do podstaty, neboť je povinností správců konkursní podstaty dohlížet na to, zdali součástí konkursní podstaty toho kterého úpadce nejsou věci, které v ní být (již) nemají, a to bez ohledu na výsledek vylučovací žaloby (zejména, pokud je tato zamítnuta pouze z důvodu opožděnosti). Stěžovatelka rovněž uvádí, že zamítnutí vylučovací žaloby má toliko za následek vyvratitelnou právní domněnku oprávněnosti soupisu věci do podstaty vyjádřenou v ustanovení § 19 odst. 2 ZKV, nikoli nevyvratitelnou domněnku, jak opakovaně judikoval dovolací soud. Nevyvratitelná domněnka je obsažena až v insolvenčním zákoně v jeho § 225 odst. 3. Konstrukce důsledků opožděné vylučovací žaloby je ovšem v ZKV odlišná, když § 19 odst. 2 ZKV zní: „V případě, že žaloba není včas podána, má se za to, že věc, právo nebo jiná majetková hodnota je do soupisu pojata oprávněně.“ Tedy uvedená konstrukce připouští důkaz opaku. Stěžovatelka dále v replice detailně rozporuje samotnou oprávněnost nároku na vydání bezdůvodného obohacení vůči stěžovateli a nároku na vyklizení daných nemovitostí, když především primárně tvrdí, že již konstrukce žaloby je zřetelně chybná, jelikož stěžovatelka dané nemovitosti v předmětném období sama neužívala (ani částečně). Obecnými soudy přiznaný nárok na úhradu dané peněžní částky je proto rozporný s § 18 odst. 3 a 4 ZKV. Stěžovatelka se necítí být v daném řízení vůbec pasivně legitimovaným subjektem a nemůže být povinována vydat vedlejší účastnici jakékoli bezdůvodné obohacení či jí nahrazovat jakoukoli škodu. Závěrem repliky stěžovatelka shrnula, že ke dni podání žaloby neměla vůči konkursní podstatě a vůči konkursním věřitelům již žádné povinnosti, neboť povinností, které na sebe stěžovatelka převzala koupí podílu na nemovitostech od úpadce vůči zajištěným věřitelům, se v průběhu konkursního řízení zcela zprostila. Vedlejší účastnice v řízení konstantně chybje a soupisu podílu na daných nemovitostech jen zneužila k tomu, aby nedovoleně čerpala peněžní prostředky od stěžovatelky (a od původního nájemce daných nemovitostí) do konkursní podstaty nad výši, která byla potřeba pro uspokojení zajištěných věřitelů, čímž způsobila úpadek tohoto původního nájemce a stěžovatelku ekonomicky zcela vyčerpala, a navíc za období, kdy k tomuto nebyla oprávněna. Konkursní podstata především z důvodu dražby daných nemovitostí vykazuje obrovský přebytek, když disponuje částkou přesahující 500 mil. Kč, což několikanásobně převyšuje přihlášené pohledávky v konkurzu, natož pak pohledávky oddělených věřitelů, tzn. nároky na zaplacení dalších částek a na vyklizení nemovitostí jsou již jen z tohoto důvodu nedůvodné.

VI. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud před meritorním posouzením ústavní stížnosti zkoumá, zda ústavní stížnost splňuje procesní požadavky stanovené zákonem o Ústavním soudu. Ústavní soud dospěl k závěru, že projednávaná ústavní stížnost byla podána stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka vyčerpala před podáním ústavní stížnosti všechny opravné prostředky zákonem jí poskytnuté k ochraně jejích práv.

15. U otázky včasnosti ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že v rozsahu, ve kterém tato směřuje proti shora uvedenému rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 10, je nepřipustná pro opožděnost, přičemž pro posouzení její včasnosti bylo rozhodující doručení doplnění ústavní stížnosti Ústavnímu soudu (17. ledna 2022), které zcela zjevně nastalo po uplynutí dvouměsíční lhůty určené pro podání ústavní stížnosti dle § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu (jež počala běžet doručením napadeného usnesení dovolacího soudu stěžovatelce). Ve zbytku je ústavní stížnost přípustná.

VII. Vlastní posouzení návrhu Ústavním soudem

16. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatelky obsaženou v ústavní stížnosti, vyjádřením dovolacího soudu, vyjádřením vedlejšího účastníka, repliky stěžovatelky a obsahem příslušného soudního spisu, dospěl k závěru, že ústavní stížnost v části, ve které byla shledána přípustnou, není důvodná.

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 Ústavy). Ústavní soud není další přezkumnou instancí – k výkladu a aplikaci běžného zákona jsou povolány právě obecné soudy [viz např. náleze ze dne 13. března 2013 sp. zn. IV. ÚS 512/12 (N 41/68 SbNU 419) či náleze ze dne 29. září 2010 sp. zn. I. ÚS 1052/10 (N 206/58 SbNU 857)], veškeré nálezy Ústavního soudu jsou dostupné i na <http://nalus.usoud.cz>. Ústavní soud soudní interpretaci zákonných norem, pokud tato neodporuje ústavněprávním požadavkům, nepřehodnocuje [viz např. náleze ze dne 30. listopadu 2016 sp. zn. I. ÚS 1524/15 (N 229/83 SbNU 575) či náleze ze dne 3. září 2012 sp. zn. IV. ÚS 2372/11 (N 146/66 SbNU 219)].

18. Podstatou projednávané věci jsou dle ústavní stížnosti sice formálně otázky omezení vlastnického práva a soudní ochrany tohoto práva u stěžovatelky jakožto osoby odlišné od úpadce, jejíž majetek byl v konkursním řízení vedeném podle ZKV zapsán do soupisu konkursní podstaty, nicméně materiálně se jeví, že stěžovatelka se pomocí lidskoprávní argumentace snaží docílit přezkumu počínání vedlejší účastnice, potažmo konkursního soudu. Hlavní tezi stěžovatelky lze totiž shrnout tak, že obecné soudy v řízení o žalobě vedlejší účastnice nepřistoupily na stěžovatelčin požadavek opakovaného přezkumu oprávněnosti trvání zařazení daných nemovitostí do konkursní podstaty úpadce jako předběžné otázky, a proto akceptovaly zneužití zákonného omezení jejich vlastnických práv pro jiné než legitimní účely a apriorně jí odepřely nejefektivnější argument, jehož pomocí by se v reálném čase bývala mohla domoci ochrany svého majetku (a preventivně zamezit dalším negativním důsledkům tvrzeného nezákonného počínání vedlejší účastnice).

19. Ústavní soud však již v dřívější věci stěžovatelky, která s nyní projednávanou věcí zčásti přímo souvisí a v níž ústavní stížnost vycházela z obdobné argumentace jako stížnost nyní posuzovaná, rozhodl shora odkazovaným nálezem sp. zn. III. ÚS 1542/20. V tomto nálezu dospěl (mimo jiné) k závěru, že ani při dodatečně tvrzeném odpadnutí důvodu zařazení určitého majetku do soupisu konkursní podstaty aktuálně neexistuje v českém ústavním pořádku záruka na opětovné (nové) projednání vylučovací (excindační) žaloby dotčené osoby poté, co již jednou o této žalobě bylo rozhodnuto, a to především z důvodu naplňování účelu konkursního řízení, které je nutno posuzovat komplexně, a mezi jehož cíle zcela jistě patří i co možná nejrychlejší uspokojení věřitelů toho které úpadce (k tomu viz zejm. body 42 až 47 uvedeného

nálezu). Nyní rozhodující senát považuje tento právní závěr za nosný závěr odůvodnění daného rozhodnutí Ústavního soudu vydaného ve formě nálezu s důsledky z toho vyplývajícími a zároveň neseznal důvod pro postup dle § 23 zákona o Ústavním soudu. A pokud tedy platí, že možnost znovuotevření procesního prostoru pro opakované autoritativní posuzování otázky odůvodněnosti (oprávněnosti) zařazení určité věci do konkursní podstaty soudem není ústavním imperativem v rámci konkursu, tím spíše je nutno respektovat právní názory obecných soudů vyslovené v napadených rozhodnutích opřené o shora citovanou judikaturu dovolacího soudu, že takové posouzení jim nepřísluší ani při řešení předběžných otázek v civilních sporech vedených mimo konkursní rámec. Pokud by se totiž měla prosadit argumentace ražená stěžovatelkou, znamenalo by to v jejím důsledku jednak (přinejmenším nepřímě) prolomení lhůt předepsaných zákonodárcem pro podávání vylučovacích žalob, neboť příslušnost určité věci do konkursní podstaty by se jako předběžná otázka mohla řešit v (teoreticky) neomezeném počtu později vedených civilních sporů, jednak (nikoli nepravděpodobnou) variantu, že si jednotlivé obecné soudy rozhodující tyto spory posoudí předběžnou otázkou, co v konkrétní konkursní podstatě po právu je či není, od sebe odlišně (nejednotně). Za takového stavu by vylučovací žaloby do značné míry postrádaly praktický smysl a tento nový – stěžovatelkou požadovaný – výklad by negoval objektivní potřebu určité konečnosti (finality) určení, zdali pro účely konkursního řízení je určitá věc součástí konkursní podstaty či nikoli. Z pohledu Ústavního soudu pak s těmito úvahami neoddelitelně souvisí požadavek na rozumnou předvídatelnost soudního rozhodování a stabilitu práva, který plyne z pojmu materiálního právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, a který by důvodně mohl být při přijetí stěžovatelkou prosazovaném přístupu popřen. Princip předvídatelnosti rozhodování značí, že účastníci právních vztahů mohou legitimně očekávat, že soudy (ale i jiné orgány veřejné moci) budou ve skutkově a právně srovnatelných případech rozhodovat obecně vzato stejně, a to i při řešení předběžných otázek. Pouze takový postup totiž respektuje právní jistotu, přičemž nelze opomíjet, že toliko jeho důsledné dodržování se významně pozitivně projevuje i v rámci celkového nazírání společnosti na význam a roli práva [k tomu viz např. náleze ze dne 8. listopadu 2016 sp. zn. II. ÚS 2571/16 (N 214/83 SbNU 391)]. Ústavní soud v tomto směru podpůrně odkazuje na náleze ze dne 10. července 2008 sp. zn. II. ÚS 2742/07 (N 130/50 SbNU 139), ve kterém posuzoval situaci, kdy obecný soud řešil tutéž předběžnou otázku ve dvou věcech zcela opačně – v restitučním řízení označil určitou kupní smlouvu jako neplatnou, v řízení o určení vlastnictví k nemovitostem pak tutéž smlouvu označil za platnou. Ústavní soud zde poměrně jasně konstatoval, že při opakovaném posuzování jedné a téže předběžné otázky soudem v jiném řízení nelze odhlédnout od okolností, za nichž byla řešena v předchozím řízení, a nelze nebrat do úvahy legitimní očekávání účastníka obou řízení, že akt státu jednou vyslovený je platný, a to včetně řešení předběžné otázky podstatné pro vlastní výrok rozhodnutí. Současná praxe dle názoru Ústavního soudu téměř zaručuje jednotný náhled obecných soudů na to, co je či není součástí té které konkursní podstaty, což je stav žádoucí. Ani z případných pochybení vedlejší účastnice či konkursního soudu ve stěžovatelčině věci (které však Ústavní soud blíže nezkoumal, není s to si o nich v tomto řízení učinit spolehlivý obraz a zůstávají proto pouze v čistě hypotetické rovině) nelze korektně dovést ústavní požadavek na takto zásadní (a v důsledku systémovou) revizi závěrů dovolacího soudu v oblasti účinků rozhodnutí o vylučovacích žalobách, jichž se stěžovatelka domáhá. Také Ústavnímu soudu se jeví, že se stěžovatelka prostřednictvím ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím obecných soudů vydaných mimo konkursní rámec (ve věci žaloby na plnění) snaží docílit přezkumu údajně nezákonného postupu vedlejší účastnice (a potažmo konkursního soudu) a zvrácení neúspěchu s vylučovací žalobou, což se však míjí s podstatou nyní projednávané věci. Stěžovatelka v ústavní stížnosti do věci zpětně navrácí argumentaci, která se týká odborné péče vedlejší účastnice a dohládací činnosti konkursního soudu, což má s ústavností řízení o žalobě na plnění jen pramálo co do činění. Tento závěr platí o to více, že stěžovatelka má či bude mít k dispozici

další právní prostředky nápravy (reparačního charakteru) jí tvrzených nezákonností nastalých v konkursním řízení tak, jak tyto přehledně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zrekapituloval dovolací soud (přičemž na tyto souvislosti upozornil i Ústavní soud v bodě 48 nálezu sp. zn. III. ÚS 1542/20). Ústavní soud nerelativizuje případné náklady a rizika neúspěchu spojená s těmito právními prostředky, nicméně jejich existenci a dostupnost nelze přehlížet.

20. Ani v ostatních aspektech výkladu podústavního práva předestřených stěžovatelkou Ústavní soud vůči napadeným rozhodnutím odvolacího soudu a dovolacího soudu žádné ústavně relevantní výhrady nemá. V tomto ohledu stěžovatelčina ústavní stížnost zcela zjevně nevykazovala požadovaný ústavní přesah. Napadený rozsudek odvolacího soudu dostatečně podrobně a přesvědčivě vyložil učiněná skutková zjištění a jím dosažené právní závěry. Rovněž dovolací soud srozumitelně a jasně vyložil, proč otázky vznesené stěžovatelkou v dovolání jeho přípustnost nezakládají. Napadená rozhodnutí tak nejsou zatížena deficitem soudní svévole; oba obecné soudy jimi adekvátně aplikovaly podústavní právo a dovolací soud skrze usnesení obhajitelně realizoval jemu ze zákona náležející úsudek v postavení sjednotitele judikatury. K jednotlivým námitkám, které stěžovatelka v ústavní stížnosti vznesla, Ústavní soud odkazuje na příslušené body odůvodnění napadených rozhodnutí, k nimž nemá ze své pozice garanta ústavnosti cokoli významného dodat. Snad jen k tvrzení stěžovatelky o tom, že § 19 odst. 2 ZKV ve skutečnosti obsahuje domněnku vyvratitelnou, nikoli nevyvratitelnou, odkazuje Ústavní soud na stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia dovolacího soudu ze dne 17. června 1998 Cpjn 19/98, uveřejněném pod číslem 52/1998 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, a to konkrétně na bod XXIX., v němž dovolací soud danou otázku postavil na jisto. Argumentuje-li stěžovatelka v tomto směru toliko jazykovým vyjádřením (specifickými formulacemi) právních domněnek tak, jak jsou nyní důsledněji užívány v (novém) občanském zákoníku, který byl ale zákonodárcem přijat přibližně o 20 let později než ZKV, jde o izolovaný argument bez zohlednění účelu a smyslu dané právní domněnky, a rozhodně nejde o argument způsobilý zvrátit mnohaletou ustálenou aplikační praxi. Stejně tak stěžovatelkou uplatněná námitka o překážce věci rozhodnuté, tedy o pravomocném určení vlastníka daných nemovitostí prvostupňovým rozsudkem o vlastnictví, je nepřiléhavá již proto, že jak vyslovil dovolací soud v rozhodnutí R 81/2005, ani případné rozhodnutí soudu o určení vlastnického práva třetí osoby k věci zapsané v konkursní podstatě není takovou právní skutečností, která by měla za následek vyloučení této věci ze soupisu majetku patřícího do konkurzní podstaty. Dále je poukaz stěžovatelky na překážku věci rozhodnuté irelevantní (a značně zavádějící) také proto, že jaksi opomíjí fakt, že Vrchní soud v Praze jakožto soud odvolací zamítavý výrok rozsudku o vlastnictví pro věcnou správnost sice potvrdil, avšak s dosti odlišným odůvodněním, když (opět s odvoláním na judikaturu dovolacího soudu) dospěl k závěru o nedostatku naléhavého právního zájmu vedlejší účastnice na požadovaném určení vlastníka daných nemovitostí, a to vzhledem k tomu, že jako správkyně konkurzní podstaty v mezidobí sepsala dané nemovitosti do podstaty úpadce (k tomu viz předposlední odstavec na str. 5 rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 8. října 2009 č. j. 11 Cmo 36/2009-667). Z uvedeného plyne, že otázka vlastnictví daných nemovitostí není otázkou pravomocně rozhodnutou, neboť především u zamítavého soudního rozhodnutí je vždy nezbytné výrok posuzovat v souvislosti s jeho odůvodněním. K tomuto lze podpůrně odkázat např. na usnesení dovolacího soudu ze dne 18. října 2016 sp. zn. 22 Cdo 3822/2016, v němž dovolací soud jednoznačně vyslovil, že v případě, kdy je žaloba na určení vlastnického práva zamítnuta pro nedostatek naléhavého právního zájmu podle § 80 o. s. ř., nelze takové rozhodnutí interpretovat tím způsobem, že osoba, jejíž vlastnické právo mělo být určeno, není vlastníkem určité věci, nýbrž jen tak, že v daném případě na posuzovaném určení nebyl dán naléhavý právní zájem.

21. Ústavní soud tedy shrnuje, že obecné soudy se při posuzování žaloby vedlejší účastnice na plnění proti stěžovatelce ani při vydání napadených rozhodnutí nedopustily žádného pochybení, s nímž by bylo možné spojovat závěr o porušení kteréhokoli základního

práva stěžovatelky. Pro takovou diskontinuitu ve výkladové a aplikační praxi ohledně řešení předběžných otázek, jíž se stěžovatelka ve své ústavní stížnosti domáhá, Ústavní soud neshledal žádné, natož dostatečné, důvody.

VIII. Závěr

22. Ústavní soud proto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků nálezem tak, že ústavní stížnost v části, ve které směřovala proti rozsudku odvolacího soudu (ve znění opravného usnesení) a usnesení dovolacího soudu podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl (výrok I). V části, ve které směřovala proti rozsudku soudu prvního stupně, ji odmítl jako nepřípustnou podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu pro opožděnost (výrok II).

Č. 167

Valorizace vnosů při vypořádání společného jmění manželů (sp. zn. Pl. ÚS 23/24 ze dne 11. září 2024)

Nejvyšší soud ze své pravomoci sjednocovat civilní judikaturu může rozpracovat podmínky pro aplikaci zákonného ustanovení v různých situacích, například i s využitím teleologické redukce pro specifické případy. Nejvyššímu soudu však nepřísluší obecně popřít zákonodárcem nově zavedený princip obohacení pro valorizaci vnosů do společného jmění a obecné výchozí pravidlo přetvořit ve výjimku, na které se strany musí dohodnout.

Nález

Ústavní soud rozhodl v plénu složeném z předsedy soudu Josefa Baxy a soudkyň a soudců Lucie Dolanské Bányaiové, Josefa Fialy, Milana Hulmáka, Jaromíra Jirsy, Veroniky Křest'ánové, Tomáše Langáška, Jiřího Přibáně, Kateřiny Ronovské, Pavla Šámala, Davida Uhlíře a Jana Wintra (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele Jiřího Černého, zastoupeného JUDr. Adamem Kopeckým, LL.M., advokátem, sídlem Zborovská 1023/21, Praha 5 – Smíchov, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1946/2023-452 ze dne 26. 7. 2023 a rozsudku Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 235/2020-428 ze dne 23. 2. 2023, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Praze jako účastníků řízení a Miloslavy Černé, zastoupené Mgr. Jakubem Kántorem, advokátem, sídlem Veleslavínova 94/8, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1946/2023-452 ze dne 26. 7. 2023 a rozsudkem Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 235/2020-428 ze dne 23. 2. 2023 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 2 odst. 1 a čl. 95 odst. 1 Ústavy.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1946/2023-452 ze dne 26. 7. 2023 a rozsudek Krajského soudu v Praze č. j. 28 Co 235/2020-428 ze dne 23. 2. 2023 se ruší.

Odůvodnění

I. Podstata věci

1. Stěžovatel a vedlejší účastnice v roce 1988 uzavřeli manželství. Stěžovatel dne 16. 11. 1990 prodal rodinný dům v katastrálním území obce N., který mu patřil z doby před sňatkem (měl jej ve výlučném vlastnictví), a v hotovosti za něj obdržel 182 194 Kč. Krátce nato, dne 5. 12. 1990, společně s vedlejší účastnicí koupili pozemky s rodinným domem v katastrálním území obce K. za 171 816 Kč v hotovosti.

2. Manželství stěžovatele a vedlejší účastnice bylo rozvedeno v roce 2017. Následně bylo vedeno řízení o vypořádání společného jmění manželů a hlavním předmětem sporu se staly nemovitě věci v obci K., v době rozvodu v hodnotě 9 800 000 Kč.

3. Civilní soudy po dokazování uzavřely, že nemovitě věci stěžovatel a vedlejší účastnice koupili do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, které se později transformovalo do společného jmění manželů, a stěžovatel na něj vynaložil prostředky ze svého výhradního majetku (získané prodejem svého rodinného domu v N.). Při vypořádání zaniklého společného jmění použily pravidlo upravené v § 742 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého platí, že nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak, má každý z manželů právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek. Stěžovateli proto přiznaly částku 171 816 Kč, kterou v roce 1990 vynaložil na nákup nemovitých věcí v K., nařídily je prodat a zbylý výtěžek rozdělit mezi stěžovatele a vedlejší účastníci rovným dílem.

4. Civilní soudy nepoužily § 742 odst. 2 občanského zákoníku, podle kterého se při vypořádání zaniklého společného jmění vnos manžela z výhradního do společného majetku takzvaně valorizuje (započítá se zvýšený nebo snížený podle změny hodnoty součásti majetku, na niž byl vynaložen). Odkázaly totiž na dřívější rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 ze dne 29. 7. 2022 (R 64/2023), který v jiném řízení dovedl, že toto ustanovení lze použít jedině tehdy, když se na valorizaci manželé předem dohodli. V tomto řízení bylo přitom zjištěno, že stěžovatel a vedlejší účastnice se na ničem takovém nedohodli.

5. Stěžovatel brojí proti výše uvedeným závěrům a tvrdí, že civilní soudy porušily jeho právo na spravedlivý proces a právo vlastnit majetek, neboť rozhodovaly ve zjevném rozporu s § 742 odst. 2 občanského zákoníku.

II. Řízení před civilními soudy

6. Okresní soud Praha-západ nařídil v řízení o vypořádání zaniklého společného jmění manželů rozsudkem č. j. 8 C 192/2018-142 ze dne 17. 6. 2020, ve znění doplňujícího rozsudku č. j. 8 C 192/2018-161 ze dne 14. 4. 2021, krom jiného 1) prodej nemovitých věcí v K. a 2) rozdělení výtěžku z jeho prodeje mezi stěžovatele a vedlejší účastníci rovným dílem.

7. Krajský soud v Praze v odvolacím řízení rozsudek okresního soudu změnil a zohlednil přitom vnos stěžovatele do společného jmění ve výši 171 816 Kč, který stěžovatel učinil při koupi nemovitých věcí v K., plně financovanou z prodeje svého rodinného domu v N. Odvolací soud současně uzavřel, že nejsou splněny předpoklady pro valorizaci vnosu, neboť na výši současné hodnoty nemovitých věcí v K. se projeví společné investice a vliv trhu, nikoli částka vnesená žalovaným. Tu proto není namístě valorizovat, neboť není dána příčinná souvislost mezi provedením vnosu a současnou cenou nemovitosti.

8. K dovolání stěžovatele se Nejvyšší soud zabýval otázkou, zda (a případně za jakých podmínek) má být při vypořádání společného jmění manželů valorizován vnos spočívající ve vynaložení finančních prostředků ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů na součást jejich společného jmění. Nejvyšší soud odkázal na svůj rozsudek sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 (R 64/2023), v němž zdůraznil, že § 742 odst. 2 občanského zákoníku „je třeba vykládat v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manželi“, a dovedl, že toto ustanovení je možné aplikovat jedině tehdy, pokud se na valorizaci manželé dohodli. Korektivem tohoto pravidla může být § 2 odst. 3 občanského zákoníku: jestliže by v konkrétní věci nezohlednění valorizace vnosu bylo v rozporu s dobrými mravy nebo by vedlo ke krutosti urážející obyčejné lidské cítění, bylo by třeba k tomu přihlédnout při stanovení výše podílů na společném majetku (tzv. disparita podílů). Nejvyšší soud proto rozsudkem č. j. 22 Cdo 1765/2022-417 ze dne 30. 11. 2022 zrušil rozsudek krajského soudu, neboť v projednávané věci nebylo zjištěno, zda se stěžovatel a vedlejší účastnice na valorizaci vnosu dohodli, případně zda by učiněný vnos z výlučného majetku stěžovatele na společný majetek zakládal důvody k disparitě podílů.

9. Krajský soud po vrácení věci Nejvyšším soudem k dalšímu řízení zjistil, že stěžovatel a vedlejší účastnice nikdy neuzavřeli dohodu o valorizaci vnosu žalovaného do kupní ceny nemovitých věcí v K. Současně neshledal důvody pro disparitní vypořádání společného jmění manželů. Nemovitosti byly za trvání manželství zásadně stavebně upraveny, důležitým

faktorem nárůstu ceny nemovitosti byl vývoj trhu, a neprovedení valorizace vnosu žalovaného tedy není v rozporu s dobrými mravy.

10. Druhé dovolání stěžovatele Nejvyšší soud napadeným rozhodnutím odmítl. K námitce, že podmínka dohody manželů na valorizaci vnosu vyprazdňuje § 742 odst. 2 občanského zákoníku, zopakoval své dřívější závěry o nutnosti vykládat toto ustanovení „v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manželi“. K námitce, že při absenci valorizace mělo být společné jmění vypořádáno alespoň disparitně, neboť veškeré stavební úpravy rodinného domu v K. byly marginálního charakteru, Nejvyšší soud uvedl, že je vázán předchozími skutkovými zjištěními, a námitka proto nesplňuje předpoklady přípustnosti.

III. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že neprovedení valorizace, popř. absence disparity podílů, porušuje jeho právo vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Judikatura Nejvyššího soudu dospěla k závěru, že valorizace vnosu jednoho z manželů připadá v úvahu pouze tehdy, byla-li mezi manželi uzavřena dohoda o valorizaci nebo pokud její neprovedení zakládá rozpor s dobrými mravy nebo vede ke krutosti či bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění. Tyto závěry jsou však ve zjevném rozporu se zněním § 742 odst. 2 občanského zákoníku, jakož i s úmyslem zákonodárce. K valorizaci vnosů dochází přímo na základě tohoto ustanovení zákona; interpretační možnosti Nejvyššího soudu přitom nejsou neomezené a mají své ústavní mantinely.

12. Stěžovatel upozorňuje, že Nejvyšší soud rozšiřuje hypotézu právní normy obsažené v § 742 odst. 2 občanského zákoníku, tedy podmínky nebytné pro uplatnění její dispozice, což nelze považovat za interpretaci práva. Tímto postupem je porušováno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a současně je tím zasaženo do moci zákonodárné v rozporu s čl. 15 odst. 1 Ústavy.

13. Stěžovatel nezpochybňuje obecnou ústavní konformitu extenzivní právní interpretace, ale upozorňuje, že je možná jen tehdy, je-li v souladu s účelem zákonného ustanovení a úmyslem zákonodárce – a nemění-li obsah právní normy. Úmyslem zákonodárce bylo přitom zavést automatickou valorizaci vnosů a z ničeho nevyplývá, že by zákonodárce chtěl pro valorizaci vytyčovat další podmínky. Svým výkladem Nejvyšší soud fakticky zcela vylučuje použitelnost § 742 odst. 2 občanského zákoníku; vzhledem k bezformálnosti manželských vztahů nebude podmínka dohody manželů o valorizaci splněna téměř nikdy. I kdyby dohoda výjimečně existovala, nebude většinou písemná a bude velmi obtížně prokazatelná. Lze si těžko představit, že úmyslem zákonodárce bylo zavést pravidlo v § 742 odst. 2 občanského zákoníku toliko pro tyto výjimečné případy. Přitom právě s bezformálností manželských vztahů počítá automatický mechanismus obsažený v uvedeném ustanovení.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejší účastnice

14. Krajský soud ve vyjádření setrvává na svém právním hodnocení a ztotožňuje se s rozhodnutími Nejvyššího soudu.

15. Nejvyšší soud ve vyjádření dále rozvíjí svou argumentaci. Uvádí, že „idea valorizace vnosu“ se vymyká z právní úpravy ostatních soukromoprávních nároků a nemá v zásadě obdobu ani v evropském kontextu úpravy vzájemných vztahů mezi manželi. Odkazuje na svůj rozsudek sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 (R 64/2023) a upozorňuje, že při jeho projednávání občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu proti vysloveným závěrům k výkladu § 742 odst. 2 občanského zákoníku nebyly ani z vnějších připomínkových míst uplatněny žádné připomínky. Opakuje, že uvedené ustanovení je třeba vykládat v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manželi. K realizaci vnosů podle § 742 odst. 2 občanského zákoníku dochází na základě dohody manželů, že použijí součásti společného jmění manželů ve prospěch výlučného majetku jednoho z nich, nebo naopak (jako v tomto případě).

16. Nejvyšší soud připomíná, že mezi manželi lze uzavírat smlouvy ohledně jejich výlučných majetků, jakož i mezi společným jměním a majetkem výlučným. Není současně pochyb o tom, že peněžní zápůjčka (týkající se výlučných jmění) je mezi manželi možná. Vydlužitel je přitom povinen platit úroky jen tehdy, byly-li sjednány. Pravidlem je vrácení zapůjčené částky bez úroků, není-li ujednáno něco jiného, a není žádný rozumný důvod, aby režim těchto vztahů byl zásadně odlišný od vztahů založených vnosem. Dále upozorňuje, že často se na zvýšení ceny věci budou podílet okolnosti objektivní povahy (nárůst ceny nemovitostí, umístění nemovitosti v atraktivní lokalitě, apod.). Zákon ani nepředpokládá valorizaci jiných nároků mezi manželi než těch, které vyplývají z vnosů. Pouze stanoví, že mezi manželi neběží promlčecí lhůta. Soukromé právo navíc v zásadě nekompensuje inflaci bez dohody účastníků.

17. Podle Nejvyššího soudu by přijetí opačných závěrů znamenalo, že nárok na valorizaci vnosu by se náhodně odvíjel od toho, jak se zvýší či sníží hodnota součásti majetku, na niž byl vnos vynaložen. Tyto pohyby přitom mohou být zásadně jiné podle toho, o jakou součást majetku se jedná (automobil, stavební pozemek). Nejvyšší soud svými závěry valorizaci nevyklučuje, pouze formuluje podmínky pro její uplatnění za pomoci institutu tzv. disparity vypořádacího podílu. Soudní praxe se před přijetím rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 (R 64/2023) vyznačovala značnou nejednotností při řešení otázek spojených s valorizací. Nejvyšší soud upozornil i na znění § 742 odst. 1 písm. b) a c) občanského zákoníku, z něž má plynout, že jde o nahrazení výše vnosu („co bylo vynaloženo“, „co vynaložil“), nikoli o nahrazení toho, o čem se v jeho důsledku zvýšila hodnota věci.

18. Nejvyšší soud uzavírá, že v § 742 odst. 2 občanského zákoníku jde o tzv. nepravou zakrytou mezeru v právu. Považuje jej za nestandardní, neboť jeho jazyková formulace je velmi široká, vymyká se řešení podobných situací v občanském právu a z těchto řešení vyplývajících principů zohlednění cenového vývoje na právní vztahy. Za použití teleologické redukce proto uzavírá, že § 742 odst. 2 zásadně dopadá na případy, kdy se manželé – ať již před vynaložením vnosu nebo kdykoli později – na valorizaci dohodli. Korektiv uvedeného řešení přitom představuje disparitní vypořádání společného jmění manželů.

19. Nejvyšší soud na závěr ještě uvádí, že v řízení o vypořádání společného jmění manželů nelze vždy trvat na podrobném a exaktním vyúčtování všech dílčích investic vynaložených v rámci základního vnosu. Ze sporu o vypořádání společného jmění nelze činit vyúčtovací spor, v němž by se dohledávaly jednotlivé výnosy a výdaje s jejich účelovým určením zpravidla bez možnosti dospět ke spolehlivým závěrům.

20. Vedlejší účastnice se ve svých vyjádřeních ztotožňuje s argumenty Nejvyššího soudu a trvá na tom, že ústavní stížnost nemá ústavní rozměr. Popisuje širší kontext rozvodu se stěžovatelem, uvádí, že je v důchodovém věku nucena hradit vysoký nájem, a upozorňuje, že je v důsledku délky řízení ve značné právní nejistotě.

V. Postoupení věci plénu

21. Věc byla podle rozvrhu práce přidělena I. senátu a vedena pod sp. zn. I. ÚS 2450/23. Senát však jednomyslně věc postoupil k projednání a rozhodnutí plénu. Učinil tak podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu ve spojení s čl. 1 odst. 1 písm. i) rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2014 č. j. Org. 24/14, o atrahování působnosti. Uvedl, že otázka, zda civilní soudy mohou § 742 odst. 2 občanského zákoníku interpretovat uvedeným způsobem, je zásadního právního významu a její řešení má dopad na neurčitý počet budoucích řízení před obecnými soudy. Příslušná právní otázka byla navíc řešena Nejvyšším soudem v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 ze dne 29. 7. 2022, který byl publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 64/2023.

VI. Posouzení ústavní stížnosti

22. Procesní podmínky řízení o ústavní stížnosti jsou splněny. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným a řádně zastoupeným stěžovatelem. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný a nejsou dány ani důvody její nepřipustnosti.

23. Ústavní stížnost je důvodná.

VI.1 K § 742 občanského zákoníku

24. Podle § 742 odst. 1 občanského zákoníku platí, že nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak nebo neuplatní-li se ustanovení § 741 (domněnka vypořádání), použijí se pro vypořádání tato pravidla:

- a) podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou stejné,
- b) každý z manželů nahradí to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek,
- c) každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,
- d) přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí,
- e) přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, zejména jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost,
- f) přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot náležejících do společného jmění.

25. Podle § 742 odst. 2 občanského zákoníku dále platí, že hodnota toho, co ze společného majetku bylo vynaloženo na výhradní majetek manžela [odst. 1 písm. b)], stejně jako hodnota toho, co z výhradního majetku manžela bylo vynaloženo na společný majetek [odst. 1 písm. c)], se při vypořádání společného jmění započítává zvýšená nebo snižená podle toho, jak se ode dne vynaložení majetku do dne, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, na niž byl náklad vynaložen.

26. Z citovaných ustanovení se podává, že nedohodnou-li se manželé nebo bývalí manželé jinak nebo neuplatní-li se domněnka vypořádání, platí, že každý z manželů má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek [odst. 1 písm. c)]. Zpeněží-li tedy manžel část svého výhradního majetku (typicky z doby před trváním manželství), aby získané finanční prostředky použil na nákup věci ve společném jmění manželů, může při jeho vypořádání žádat, aby mu byl tento vnos nahrazen. Hodnota vnosu se podle odst. 2 valorizuje, tedy určí se zvýšená nebo snižená podle změny hodnoty součásti majetku, na niž byl vnos vynaložen (v tomto významu se pojem valorizace používá i v následujícím textu).

27. Současná zákonná úprava je tak založena na principu obohacení (nikoli na principu náhrady škody). Je-li společné jmění obohaceno, má být náhrada za toto obohacení vydána do jmění, na jehož úkor toto obohacení nastalo. Rozhodující není výše investovaného majetku (škoda na jmění), ale to, jak se tato investice projeví ve zvýšení hodnoty společného jmění (srov. Melzer, F., Tégl, P a kol. *Občanský zákoník – velký komentář*. Svazek IV. § 655–793. Praha: Leges, 2016, s. 639 a n.). Co platí pro zvýšení hodnoty společné věci pořízené z vnosu, platí rovněž pro její snížení.

28. Dřívější zákonná úprava byla obsažena v § 149 odst. 2 (do roku 1998 § 150) zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. „Starý“ občanský zákoník neznal obdobu současného § 742 odst. 2 občanského zákoníku a pravidla pro valorizaci vnosu z výhradního do společného majetku neobsahoval. Judikatura vycházela z principu redukce a dovodila, že se při vypořádání přihlédne ke snížení hodnoty nebo zániku věci pořízené z výhradního majetku manžela. Ke zvýšení hodnoty věci se nepřihlíželo [srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 86/71 ze dne 3. 2. 1972 (R 42/1972)].

29. Zákonodárce se však s přijetím občanského zákoníku rozhodl od této úpravy odchýlit. Důvodová zpráva k § 742 občanského zákoníku uvádí že, ustanovení je určeno pro situace, kdy o vypořádání rozhoduje soud. V odstavci prvním se jedná o přepis dosavadní právní úpravy. V odstavci druhém se řeší otázka, která nikdy nebyla řešena zákonem, a po dlouhou dobu byla dostatečně řešena judikaturou. Současná doba, pro niž jsou charakteristické výkyvy cen oběma směry, vyžaduje výslovnou právní úpravu. Kromě snížení ceny se ale pamatuje i na její možné zvýšení. Zákonodárce reagoval na judikatorně dovozený princip redukce a explicitně vyjádřil svůj úmysl zohlednit formou valorizace i možné zvýšení hodnoty společné věci pořízené z vnosu. Uvedený záměr promítl i do jednoznačně formulovaného textu § 742 odst. 2 občanského zákoníku.

VI.2 K soudcovskému dotváření zákona

30. Zdrojem veškeré státní (a veřejné) moci je lid, který ji vykonává prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní (čl. 2 odst. 1 Ústavy). Zákon má v tomto systému výsadní postavení: je prostředkem vlády lidu, lidem a pro lid. Právní povinnosti lze ukládat a domáhat se jich jen na základě zákona (čl. 4 odst. 1 Listiny). Státní (a veřejnou) moc lze přitom uplatňovat jen ve veřejném zájmu a v případech, v mezích a způsoby, které zákon stanoví (čl. 2 odst. 3 Ústavy).

31. Zatímco moci zákonodárné náleží zákony tvořit, úkolem obecných soudů je zákony interpretovat a aplikovat. Zatímco zákonodárce je vázán ústavním pořádkem, obecné soudy jsou vázány zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy).

32. Ústavní pojem zákona ovšem nelze ztotožňovat s jeho vyhlášeným textem. Vázanost soudce zákonem je jeho vázaností právními normami, které stanovil primární zákonodárce (Parlament). Zjištění jejich obsahu přitom předchází proces interpretace, při kterém se kromě textu zákonných ustanovení hledí k jejich účelu, historii jejich vzniku, systematickým souvislostem právního řádu a dalším požadavkům plynoucím z ústavního pořádku (srov. nálezný sp. zn. Pl. ÚS 21/96, srov. rovněž § 2 občanského zákoníku). Jak Ústavní soud dlouhodobě opakuje, jazykový výklad je prvotním přiblížením k obsahu právní normy. Zákon, resp. právní norma zákonné síly (stanovující povinnosti konkrétním subjektům), je výsledkem interpretace zákonodárných aktů v jejich širších souvislostech.

33. Možnosti interpretace však nejsou neomezené, jinak by výše nastíněná dělba moci ztratila svůj smysl. Právní metodologie v úzké vazbě na jazykový význam právních textů, které zachycují vůli zákonodárce, rozlišuje mezi jejich výkladem (v užším slova smyslu), dotvářením a tvorbou (Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 96 a n.). Zatímco 1) výklad (v užším slova smyslu) se týká a) významově jasného jazykového jádra textu a b) jeho jazykově neurčité oblasti, která je otevřena extenzivní či restriktivní interpretaci, při pohybu za hranicí nejširšího možného jazykového významu je třeba hovořit o 2) dotváření, nebo 3) tvorbě práva. Uvedené rozlišování umožňuje názorně vymezit ústavní meze právní interpretace prováděné obecnými soudy (a jinými orgány aplikujícími právo).

34. Soudům s ohledem na demokratický charakter státu přísluší zákony vykládat (v užším slova smyslu) a dotvářet – tedy interpretovat, nikoli je však měnit (čl. 95 odst. 1 Ústavy). Soudy mohou vykročit mimo hranice nejširšího možného jazykového významu zákonných ustanovení (mimo výklad v užším slova smyslu), respektují-li přitom obecně uznávané metody dotváření práva. V takovém případě se stále pohybují v mezích ústavně přípustné interpretace zákona. Zákonodárce nedokáže dopředu předvídat všechny možné situace a právní jistota současně není jedinou, natož nejvyšší hodnotou. Dotváření zákona soudy (a jinými orgány aplikujícími právo) je proto při respektování metodologie právní interpretace ústavně přípustné, ledaže je ze zvlášť významných důvodů spojených s právní jistotou vyloučené (zejm. zákaz analogie v neprospěch pachatele v trestním právu hmotném). Dotváření

zákona současně vyžaduje, aby soud, pohybující se za hranicemi jazykového významu, své závěry náležitě odůvodnil.

35. Vymezování obecných podmínek dotváření zákona je úkolem metodologie právní interpretace. Ta přitom za základní předpoklad dotváření považuje existenci kvalifikovaného nedostatku v právní úpravě, tzv. mezery v zákoně. Někdy ji vymezuje přímo jako tzv. protiplánovou neúplnost zákona (Canaris, C. W. Die Feststellung von Lücken im Gesetz. Berlín: Duncker & Humboldt, 1983, s. 16; obdobně Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 227–230). Snoubí-li se však jasný jazykový význam a průkazný úmysl historického zákonodárce, jde o počáteční vědomou mezeru v zákoně, pro kterou právo dotvářet zpravidla nelze (tzv. hranice *lex lata*, viz Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 233–235). Dotváření může v takové situaci připadat v úvahu pouze při významné změně společenských podmínek nebo souvisejících částí právního řádu (Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 236).

36. K uvedeným závěrům právní metodologie se přitom Ústavní soud již přihlásil: hranicí mezi tvorbou práva a (ještě) dotvářením práva je kritérium, zda bezdůvodná diference mezi komparovanými skutkovými podstatami je vědomým rozhodnutím zákonodárce, či nikoli. Soudce zásadně není oprávněn vyplnit vědomou mezeru v zákoně (srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 2264/13, obdobně II. ÚS 1578/21). K obdobným závěrům dospěla i judikatura Spolkového ústavního soudu Německa (srov. rozhodnutí BVerfGE 34, 269, BVerfGE 96, 375, BVerfGE 122, 248 nebo BVerfGE 82, 6).

37. Obsahový význam aktu demokraticky zvoleného zákonodárce nemůže být interpretací zcela překreslen. Demokratický charakter státu vyžaduje, aby jasně vyjádřená a míněná vůle zákonodárce našla svůj odraz v aplikaci práva, nenastane-li podstatná změna relevantních poměrů. Při zjišťování vůle zákonodárce jsou podstatné zejména (ale nejen) důvodové zprávy. Interpret při jejich hodnocení současně vychází z předporozumění, že zákonodárce racionálně sleduje veřejný zájem (čl. 2 odst. 3 a čl. 23 odst. 3 Ústavy) a další požadavky plynoucí z ústavního pořádku.

38. Dospěje-li soud k tomu, že zákonodárce požadavkům plynoucím z ústavního pořádku nedostál a že rozpor interpretací překlenout nelze, je jeho povinností řízení přerušit a předložit věc k posouzení Ústavnímu soudu (čl. 95 odst. 2 Ústavy).

VI.3 K aplikaci § 742 občanského zákoníku

39. Stěžovatel v roce 1990 prodal svůj rodinný dům v N. a za utržené prostředky se svou tehdejší manželkou (vedlejší účastníci) společně koupili pozemky s rodinným domem v K. S manželkou se v roce 2017 rozvedli. Hodnota společných nemovitých věcí se za tu dobu významně zvýšila.

40. Nejvyšší soud při vypořádání společného jmění použil § 742 občanského zákoníku. V § 742 odst. 2 občanského zákoníku, který upravuje valorizaci (viz výše), identifikoval tzv. teleologickou (nepravou) zakrytou mezeru v zákoně, vykročil mimo hranice jazykového významu a dotvořil zákon při použití teleologické redukce. Dospěl k závěru, že jazykový význam tohoto ustanovení je širší, než si žádá jeho teleologické pozadí, resp. účel zákona, v kontextu právní úpravy majetkových vztahů mezi manželi. Nejvyšší soud fakticky zúžil použitelnost § 742 odst. 2 občanského zákoníku o valorizaci vnosu přímo ze zákona jen na případy, kdy se na ní strany výslovně dohodnou. Tím vyloučil možnost valorizace prostředků použitých na pořízení společného domu, neboť na ničem takovém se stěžovatel a vedlejší účastnice nedohodli.

41. Teleologická redukce je obecně uznávanou (a v některých případech i nezbytnou) interpretační metodou, pojí se s ní však veškerá omezení uvedená výše. Soud si před dotvářením zákona musí ujasnit, 1) zda je v zákoně mezera, 2) zda je tato mezera nevědomá, případně

3) zda u vědomé mezery došlo k podstatné změně relevantních okolností. Dospěje-li soud k tomu, že jsou dány podmínky pro dotvoření zákona, musí důkladně (a transparentně) vysvětlit, o jaké důvody svou interpretaci opírá.

42. V projednávané věci se Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí, v odkazovaném rozsudku sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 (R 64/2023) ani ve vyjádření pro účely tohoto řízení nevěnoval otázce, zda je tvrzená mezera v zákoně vědomá. Jazykové znění § 742 občanského zákonu je přitom významově jasné a pro interpretaci zastávanou Nejvyšším soudem neposkytuje prostor. Z důvodové zprávy se přitom podává, že zákonodárce chtěl explicitně změnit dosavadní systém valorizace vnosu: princip redukce nahradit principem obohacení. Při valorizaci se má proto zohledňovat nejen snížení ceny, jak bylo dovozováno z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. Cpj 86/71 ze dne 3. 2.1972 (R 42/1972), ale nově i její zvýšení.

43. Byť byla nová právní úprava valorizace podrobena kritice (srov. Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655–793. Praha: Leges, 2016, s. 639 a n., kteří *de lege ferenda* uvádějí, že by měla být změněna), lze najít i argumenty v její prospěch (srov. Muzikář V. K (ne)valorizaci vnosů při vypořádání SJM. Bulletin advokacie, 2024, č. 3, s. 23 a n.). Úprava může být pro soudy z hlediska dokazování sice aplikačně obtížnější, ale nelze ji označit za nepoužitelnou.

44. Ústavní soud proto uzavírá, že jde nanejvýš o mezeru počáteční a vědomou. Nejvyšší soud se nezabýval otázkou, zda za (desetileté) účinnosti občanského zákoníku nastala podstatná změna poměrů, která by tuto změnu proti vůli zákonodárce ospravedlnila; uvedenému závěru ostatně nic nenasvědčuje. Soudcovské dotváření zákona proto v této věci nebylo přípustné (shodně srov. Kolmačka, V. Valorizace vnosů: rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1172/2022 jako dotváření práva *contra legem*? Právní rozhledy, 2023, č. 23–24, s. 818 a n.).

VI.4 K porušení čl. 36 odst. 1 Listiny

45. Ústavnímu soudu až na výjimky nepřísluší korigovat interpretaci podústavního práva prováděnou obecnými soudy. Jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). V řízení o ústavní stížnosti jsou přitom předmětem jeho zkoumání pouze tvrzená porušení ústavně zaručených základních práv [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

46. Byť je v řízeních o ústavních stížnostech Ústavní soud z důvodu dělby moci zdrženlivý vůči interpretačním závěrům obecných soudů, týkají-li se podústavního práva, jeho sebeomezení má své hranice. Z práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny totiž plyne povinnost soudů vyvarovat se svévolné interpretaci práva, kterou je i zjevné odchýlení se od obecně uznávaných interpretačních metod (srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 303/04, III. ÚS 606/04, III. ÚS 677/07, IV. ÚS 1181/07, IV. ÚS 2795/09, IV. ÚS 14/17). Jak shrnuje nálezy sp. zn. I. ÚS 463/23, nepřipustnou svévolí je mj. interpretace ocitající se v extrémním nesouladu s obsahem právní praxe a doktríny obecně akceptovaných výkladových metod. Obecné soudy jsou ve své činnosti podle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázány zákonem, a tento aspekt práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tak chrání nejen právní jistotu stran v soudním řízení, ale nepřímo také dělbu moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy).

47. Není úkolem Ústavního soudu hodnotit, zda je soudní interpretace podústavního práva správná. K tomu je určen systém opravných prostředků. Odchýlí-li se však obecný soud zjevně od obecně uznávaných interpretačních metod, vykročí ze své ústavní role. O porušení čl. 36 odst. 1 Listiny půjde zejména tehdy, když soud interpretuje zákonné ustanovení způsobem, kterým překročí interpretačními metodami vytyčené meze dotváření zákona, neboť v tu chvíli zákon již neinterpretuje, ale fakticky jej v rozporu s čl. 95 odst. 1 Ústavy mění (tvoří).

48. Nejvyšší soud v projednávané věci popřel zákonodárcem zvolený princip obohacení pro valorizaci vnosů do společného majetku, a vnos stěžovatele provedený při pořízení společných nemovitých věcí proto nevalorizoval. Podstatně se tím však odchýlil od obecně

uznávaných interpretačních metod, vyložil-li právní normu obsaženou v § 742 odst. 2 občanského zákoníku v rozporu s jasným jazykovým zněním a záměrem zákonodárce. Dotvořil zákon, aniž by pro to byly dány předpoklady a pokusil se tím fakticky zákon změnit. Vůli zákonodárce nepřipustně nahradil svou vlastní společensko-politickou úvahou o vhodnějším legislativním řešení (srov. rozsudky Spolkového ústavního soudu Německa BVerfGE 69, 315 nebo BVerfGE 82, 6) a svým postupem navíc bez právního základu zasáhl do chráněné majetkové sféry stěžovatele (podle čl. 11 Listiny). Nejvyšší soud nadto své závěry řádně neodůvodnil, neboť většinu své argumentace o nutnosti teleologické redukce věnoval vnosu ze společného majetku na výhradní majetek, ačkoli se v této věci jedná o opačný případ: vnos z výhradního majetku na majetek společný.

49. Nejvyšší soud tímto porušil čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 1 a čl. 95 odst. 1 Ústavy. Vyšlo totiž z mezí přípustného soudcovského dotváření zákona (srov. náleží sp. zn. I. ÚS 2956/23).

50. Ústavní soud si je vědom možných aplikačních problémů spojených s § 742 odst. 2 občanského zákoníku. Výše uvedené nebrání tomu, aby Nejvyšší soud ze své pravomoci sjednocovat civilní judikaturu rozpracoval podmínky pro jeho aplikaci v různých situacích, například i s využitím teleologické redukce pro specifické případy. Nejvyššímu soudu toliko nepřísluší obecně popřít zákonodárcem nově zavedený princip obohacení pro valorizaci vnosů do společného jmění a z obecného výchozího pravidla učinit výjimku, na které se strany musí dohodnout. Možnost přihlídnout ke zhodnocení vnosu a zohlednit jej při stanovení výše podílů na společném majetku v mimořádných případech rozporu s dobrými mravy nebo krutostí urážející obvyklé lidské cítění je rovněž nedostačující. S výchozím obecným pravidlem je totiž nakládáno jako s výjimkou.

VII. Závěr

51. Ústavní soud uzavírá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 1 a čl. 95 odst. 1 Ústavy. Ústavní soud je proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ruší.

52. Ústavní soud kromě usnesení Nejvyššího soudu zrušil rovněž rozsudek krajského soudu, neboť věc může při novém projednání vyžadovat zohlednění některých dalších relevantních skutkových okolností. Krajský soud projedná věc znovu, není přitom již vázán právním názorem Nejvyššího soudu a je jeho úlohou přijít s ústavně souladnou interpretací § 742 odst. 2 občanského zákoníku na podkladě skutkových okolností posuzovaného případu. Bude přitom respektovat obecně uznávané interpretační metody a nesmí vyprázdnit jeho jazykový význam opřený o vůli zákonodárce valorizovat vnos do společného jmění podle principu obohacení. To nebrání tomu, aby při stanovení výše podílů na společném majetku zohlednil další okolnosti případu.

Č. 168**Rozhodnutí soudu o blanketní stížnosti proti rozhodnutí o přeměně trestu bez vyčkání na avizované doplnění
(sp. zn. II. ÚS 587/24 ze dne 11. září 2024)**

Pokud stížnostní soud rozhodne o stížnosti, aniž by vyčkal na její (stěžovatelkou) ohlášené doplnění (odůvodnění blanketního podání), přičemž nestanoví konkrétní lhůtu pro takové doplnění a ani v odůvodnění usnesení neuvede relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí o stížnosti neprodleně, zasahuje takovým postupem do práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 a práva na obhajobu ve smyslu čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Ronovské (soudkyně zpravodajka) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky L. K., t. č. Věznice Světlá nad Sázavou, zastoupené Mgr. Romanem Ambrožem, advokátem se sídlem Dříteč 155, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 73 T 9/2020-2350 ze dne 4. 10. 2023 ve spojení s usnesením Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 81/2023 ze dne 13. 12. 2023, za účasti Městského soudu v Praze a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 81/2023 ze dne 13. 12. 2023 byla porušena práva stěžovatelky na soudní ochranu a na obhajobu, zakotvená v článku 36 odst. 1 a článku 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 81/2023 ze dne 13. 12. 2023 se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 1 odst. 1 a čl. 96 odst. 1 Ústavy, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 14 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie.

2. Napadeným usnesením rozhodl Městský soud v Praze podle § 344 odst. 1 trestního řádu a § 69 odst. 2 trestního zákoníku tak, že se stěžovatelce přeměňuje peněžitý trest, který jí byl uložen rozsudkem Vrchního soudu v Praze sp. zn. 9 To 70/2021 ze dne 12. 1. 2022 v celkové

výměře 500 000 Kč (500 denních sazeb po 1 000 Kč). Proti usnesení městského soudu podala stěžovatelka stížnost ihned po vyhlášení tohoto usnesení městským soudem.

3. Stěžovatelčinu stížnost zamítl vrchní soud podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu, když ji shledal jako nedůvodnou. Dospěl k závěru, že městský soud postupoval v rozhodnutí o přeměně trestu v souladu se zákonem, když každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě se počítá za dva dny odnětí svobody. Vrchní soud uvedl, že dne 8. 12. 2023 mu byla doručena žádost stěžovatelky o poskytnutí lhůty k odůvodnění podané stížnosti. Dodal, že napadené usnesení městského soudu bylo stěžovatelce doručeno dne 2. 11. 2023, byla účastna veřejného zasedání, a měla tak dostatek času na formulaci stížnostních důvodů. Zároveň konstatoval, že podstata věci samé není nijak komplikovaná. O zamítnutí stížnosti rozhodl dne 13. 12. 2023.

II. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka uvádí, že nevyhověním žádostí o prodloužení lhůty k doplnění stížnosti o část odůvodnění jí byl reálně znemožněn výkon jejího procesního práva se řádně písemně vyjádřit k rozhodnutí soudu prvního stupně a soudu stížnostnímu předložit své stanovisko a požadavky na revizi konkrétních aspektů a úvah soudu prvního stupně, vůči kterým stěžovatelka měla výhrady. Stěžovatelka dále namítá, že v řízení před městským soudem a vrchním soudem nebyla řádně zastoupena. Soud jí měl podle stěžovatelky ustanovit obhájce, v opačném případě podle jejího názoru došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu.

5. Zároveň je stěžovatelka přesvědčena, že městský soud vycházel v napadeném rozhodnutí pouze z neobjektivního stanoviska a zprávy insolvenční správkyne ustanovené v insolvenčním řízení vedeném vůči stěžovatelce u městského soudu pod sp. zn. MSPH 96 INS 19573/2021. Stěžovatelka má za to, že ji v tomto řízení soud stigmatizoval jako osobu nedůvěryhodnou, která měla úmyslně v trestním řízení zatajit údaje, které jsou podstatné pro ukládání druhu a výměry trestu, konkrétně že je vůči ní vedeno exekuční a také insolvenční řízení, které postihuje její majetek, a to včetně majetku nemovitého a tedy, že nedisponuje aktivy, kterými by mohla pokrýt případně uložený trest. Závěry městského a vrchního soudu podle stěžovatelky nemají oporu v provedeném dokazování. Podle stěžovatelky je také zřejmé, že většina informací o jejích majetkových poměrech byla běžně veřejně dostupná na příslušných portálech ministerstva spravedlnosti. Pokud by soudy měly pochybnosti o tvrzeních stěžovatelky a pokud by dostaly své stanovené povinnosti řádně zjistit skutkový stav, pak by dotčené informace, které by případně mohly být podstatné pro rozhodování o druhu a výměře trestu, nepochybně zjistily. Jestliže tak neučinily, resp. učinily nedostatečně, pak to nelze klást za vinu stěžovatelce.

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelka pominula speciální ustanovení § 36a trestního řádu o nutné obhajobě ve vykonávacím řízení, kdy neshledal z taxativně vymezených případů jakýkoliv důvod pro to, že by stěžovatelka musela být obligatorně zastoupena obhájcem. Dodal, že mu nepřísluší hodnotit postup vrchního soudu, avšak současně je třeba dodat, že v případě rozhodování o stížnosti se uplatní takzvaný revizní princip, kdy stížnostní soud přezkoumává napadené rozhodnutí a předcházející řízení v celé šíři – i bez konkrétně vymezených stížnostních důvodů. Proto uzavřel, že považuje argumentaci stěžovatelky uvedenou v ústavní stížnosti za nedůvodnou.

7. Vrchní soud ke stěžovatelčiným námitkám sdělil, že stěžovatelka měla právo zvolit si svého obhájce, nebylo však povinností soudu, aby jí obhájce ustanovil, neboť u ní nebyly dány důvody nutné obhajoby. Dodal, že se již v odstavcích 3 a 4 napadeného usnesení podrobně vyjádřil k tomu, z jakého důvodu nebylo možno opakovaně prodlužovat lhůtu k odůvodnění

stížnosti, kterou podala odsouzená ihned po vyhlášení usnesení soudem prvního stupně do protokolu (4. 10. 2023). Vrchní soud trvá na tom, že stěžovatelce byl poskytnut dostatečný časový prostor k případnému odůvodnění stížnosti. Dodává, že stěžovatelce byl uložen peněžitý trest v rámci nalézacího řízení vedle trestu odnětí svobody za zvláště závažnou majetkovou trestnou činnost. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud stížnost stěžovatelky odmítl, nebo zamítl.

8. Městské státní zastupitelství v Praze se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

9. Uvedená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice, stěžovatelka možnosti repliky nevyužila.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti stěžovatelky příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda bylo postupem městského soudu a vrchního soudu stěžovatelce upřeno právo na soudní ochranu. Po zvážení stížnostních námitek a zjištění obsahu příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná.

12. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že obecné soudy nijak nereagovaly na její sdělení, že chce blanketní stížnost doplnit a žádá soud o poskytnutí lhůty k předložení odůvodnění stížnosti.

a) Obecná východiska

13. Doplněním blanketního opravného prostředku se Ústavní soud zabýval opakovaně a již v nálezu sp. zn. III. ÚS 308/97 ze dne 4. 6. 1998 (N 63/11 SbNU 119) uvedl, že účastník může důvodně požádat o vytvoření dostatečného procesního prostoru, aby při rozhodování mohlo být přihlédnuto ke všem jeho námitkám. Jde „především o oznámení, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a o sdělení lhůty, ve které tak učiní“ [viz nálezu sp. zn. III. ÚS 3333/19 ze dne 6. 12. 2019 (N 204/97 SbNU 190)]. V takovém případě „lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti“ (blíže nálezu sp. zn. III. ÚS 2934/21 ze dne 15. 2. 2022). Nekontakoval-li obecný soud stěžovatele s tím, že jím navrženou lhůtu považuje za nepřiměřenou, „založil tím legitimní očekávání, že s rozhodnutím posečká na případné doplnění stížnosti v avizované lhůtě“ (viz nálezu sp. zn. IV. ÚS 2479/22 ze dne 13. 3. 2024).

14. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel (obhájce) vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího. Důvodem, pro nějž by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, však nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu). Požadavek na urychlené projednání je totiž stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede, a žádá-li tato osoba, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh

upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení [srov. též bod 15 nálezu sp. zn. IV. ÚS 905/20 ze dne 12. 5. 2020 (N 98/100 SbNU 144)].

15. Ústavní soud také v nálezu sp. zn. IV. ÚS 478/20 ze dne 16. 7. 2020 rozhodoval o věci, ve které stěžovatel ve své blanketní stížnosti jednoznačně ohlásil svůj záměr stížnost doplnit o odůvodnění, ale (shodně jako v nyní projednávané věci) neuvedl žádnou konkrétní lhůtu. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 478/20 shledal, že předmětné sdělení nebylo možné ignorovat jen proto, že stěžovatel nekonkretizoval, dokdy doplnění argumentace učiní, ale pouze neurčitě uvedl, že doplnění obsahující odůvodnění instanční stížnosti „zašle následně“. Ústavní soud dovodil, že stížnostní soud byl za této procesní situace povinen stěžovateli určit termín, dokdy musí odůvodnění stížnosti doplnit, a že nelze přijmout argument, že stížnostní soud fakticky vyčkal dostatečně dlouhou dobu mezi (devět dní). V nálezu sp. zn. IV. ÚS 478/20 Ústavní soud proto uzavřel, že stížnostní soud tím, že rozhodl o stížnosti, ačkoli nevyčkal na její stěžovatelem ohlášené doplnění o odůvodnění, neověřil si u okresního soudu, zda již bylo toto podání doručeno, nestanovil stěžovateli konkrétní lhůtu pro doplnění blanketního podání a v odůvodnění svého usnesení neuvedl relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně, porušil práva stěžovatele na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i na obhajobu podle čl. 40 odst. 3 Listiny.

b) Aplikace obecných východisek na projednávanou věc

16. Z obsahu spisu plyne, že napadené usnesení městského soudu bylo stěžovatelce doručeno dne 2. 11. 2023 (č. 1. 2354).

17. Na č. 1. 2357 je následně založena žádost stěžovatelky „o poskytnutí lhůty k zaslání odůvodnění stížnosti proti usnesení městského soudu č. j. 73 T 9/2020-2350 ze dne 4. 10. 2023 o přeměně peněžitého trestu na trest odnětí svobody“. Stěžovatelka v žádosti uvedla, že jí byla doručena výpověď zastoupení advokáta z důvodu rozsáhlosti důkazního materiálu a dodává, že v průběhu příštího týdne předpokládá obdržení materiálů ve věci. Dodala, že bez relevantních podkladů nemůže odůvodnění naformulovat. Ve spise je založena i obálka žádosti stěžovatelky, s podacím razítkem 4. 12. 2023 (č. 1. 2363), žádost byla doručena městskému soudu dne 6. 12. 2023. Jak plyne i z napadeného rozhodnutí, vrchní soud uvedl, že mu stěžovatelčina žádost byla doručena dne 8. 12. 2023.

18. Vrchní soud v napadeném usnesení uvedl, proč nevyčkal na avizované doplnění blanketní stížnosti, když uvedl, že stěžovatelka byla účastna veřejného zasedání a měla podle něj dostatek času na formulaci stížnostních důvodů. O zamítnutí stížnosti rozhodl vrchní soud dne 13. 12. 2023.

19. Ze spisového materiálu plyne, že vrchní soud nevyčkal na avizované doplnění odůvodnění blanketní stížnosti, stěžovatelce nestanovil konkrétní lhůtu k doplnění jejího podání, na její přípis nereagoval a za několik dní (5 dní) stěžovatelčinu stížnost zamítl. Z napadeného usnesení vrchního soudu dále neplyne, že by bylo nutné ve věci rozhodnout neprodleně. Stěžovatelka má v důsledku nařízené přeměny trestu nastoupit do výkonu trestu odnětí svobody až za několik let, když nyní vykonává jiný trest odnětí svobody (srov. č. 1. 2364). Tvrzení o tom, že stěžovatelka měla dostatečně dlouhou dobu na to, aby stížnostní důvody naformulovala, nepředstavuje relevantní odůvodnění pro nutnost bezodkladného rozhodnutí ve věci. Zároveň nelze konstatovat, že by vrchní soud fakticky vyčkal dostatečně dlouhou dobu od obdržení stěžovatelčiny žádosti, když o její věci rozhodl za pět dní od obdržení této žádosti.

20. Z uvedených důvodů Ústavní soud uzavřel, že vrchní soud tím, že rozhodl o stěžovatelčině stížnosti, ačkoli nevyčkal na její ohlášené doplnění o odůvodnění, nestanovil stěžovatelce konkrétní lhůtu pro doplnění blanketního podání a v odůvodnění svého usnesení neuvedl relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně, porušil práva stěžovatelky

na přístup k soudu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i její právo na obhajobu zaručené čl. 40 odst. 3 Listiny.

21. Další stěžovatelčiny námitky směřují proti tomu, že v části řízení neměla obhájce, ač zde podle jejího názoru byly důvody nutné obhajoby. Podle stěžovatelky jí měl soud ustanovit obhájce, v opačném případě podle jejího názoru došlo k porušení jejího práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu. K této argumentaci lze odkázat na vyjádření městského soudu, který odkázal na § 36a trestního řádu, upravující podmínky nutné obhajoby ve vykonávacím řízení. Lze souhlasit s městským soudem, že žádná z podmínek nutné obhajoby ve stěžovatelčině věci nebyla naplněna, nebyl proto důvod, aby stěžovatelka musela být obligatorně zastoupena obhájcem. Stěžovatelka navíc neuvádí konkrétní důvod, pro který by měla být v řízení obligatorně zastoupena ve smyslu § 36a trestního řádu.

22. Vzhledem k výše uvedenému se pak již Ústavní soud nezabýval námitkami týkajícími se merita věci, které budou předmětem nového přezkumu vrchním soudem. V dalším řízení tak stěžovatelka bude moci uplatnit i ostatní své námitky, jejichž posouzení Ústavním soudem by bylo v tuto chvíli procesně předčasné. Proto byla ústavní stížnost v rozsahu, v němž směřovala proti usnesení městského soudu odmítnuta v souladu s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, jako nepřijatelná.

23. Části ústavní stížnosti směřující proti usnesení vrchního soudu Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona usnesení vrchního soudu zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 169

Přítomnost tlumočníka u porad s advokátem v extradičním řízení (sp. zn. III. ÚS 637/24 ze dne 17. září 2024)

Požádá-li obviněný o tlumočení porad s obhájcem, byť by se jednalo o poradu, jež bezprostředně nepředchází provedení procesního úkonu ve smyslu § 28 odst. 1 trestního řádu, orgány činné v trestním řízení mají povinnost této žádosti vyhovět. Orgány činné v trestním řízení se však o konkrétním *ad hoc* požadavku na tlumočení schůzky s obhájcem musí dozvědět, což znamená, že obviněný se na ně obrátil s žádostí. Požadavek žádosti přitom v konkrétním případě nelze překlenout argumentem existence pozitivního závazku státu zajistit obviněnému tlumočení v rámci řízení jako celku. Orgánům činným v trestním řízení současně zůstává zachována možnost žádost o tlumočení v konkrétním případě odmítnout, a to s odůvodněním, že takový postup není s ohledem na okolnosti daného případu potřebný pro zajištění práva na spravedlivý proces.

Orgány činné v trestním řízení mohou výjimečně ustanovit k provedení tlumočnického úkonu i jinou osobu, která není zapsána do seznamu tlumočnicků a překladatelů pro daný jazyk, má-li potřebné odborné znalosti pro to, aby provedla tlumočnický úkon, a vyslovila-li se svým ustanovením souhlas.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele Š. Ö., t. č. ve Vazební věznici České Budějovice, zastoupeného JUDr. Zlatuší Čaňovou, advokátkou, se sídlem Za Hřištěm 1141/2, České Budějovice, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 7. prosince 2023 č. j. 14 To 125/2023-192 a usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. října 2023 č. j. 1 Nt 8/2022-154, za účasti Vrchního soudu v Praze a Krajského soudu v Českých Budějovicích, jako účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkový stav věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavní soud se v nyní posuzovaném případě zabýval ústavností řízení a rozhodnutí o přípustnosti vydání stěžovatele do Turecké republiky.

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti, přiložených listin a vyžádaného spisu Krajský soud v Českých Budějovicích („krajský soud“) napadeným usnesením rozhodl, že podle § 95 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních („ZMJS“), je přípustné vydání stěžovatele na základě žádosti o vydání Vrchního státního zastupitelství v Bakirköy (Turecká republika) ze dne 5. 8. 2022 č. j. 2015/1-3519 k výkonu trestu odnětí svobody na doživotí ve věznici se zvýšenou ostrahou. Tento trest stěžovateli uložil 2. trestní soud v Bakirköy rozsudkem ze dne 22. 5. 2013, číslo spisu 2011/147, číslo rozsudku 2013/370,

potvrzeným Kasačním (Nejvyšším) soudem Turecké republiky ze dne 16. 2. 2015, číslo spisu 2014/4707 a číslo rozsudku 2015/667. Turecké soudy stěžovatele uznaly vinným pro trestný čin úmyslné vraždy podle § 82 odst. 1 písm. d), § 53, 54, 58 a 63 tureckého trestního zákoníku.

3. Krajský soud rozhodl o přípustnosti vydání za současného přijetí záruk, poskytnutých Ministerstvem spravedlnosti Turecké republiky dne 7. 11. 2022, jež jsou podrobně popsány ve výroku napadeného usnesení.

4. K instanční stížnosti stěžovatele ve věci rozhodoval Vrchní soud v Praze („vrchní soud“), který rovněž napadeným usnesením rozhodnutí krajského soudu zrušil, neboť obsahovalo věcné nesprávnosti (uvedení jména stěžovatele v podobě S. Ö. namísto správné verze Ş. Ö.). Vrchní soud dále znovu rozhodl tak, že připustil vydání stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody do Turecké republiky, přičemž jeho jméno v rozhodnutí správně v souladu s listinnými důkazy označil.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel se závěry vrchního a krajského soudu nesouhlasí a napadá je ústavní stížností, v níž vyjadřuje nesouhlas se svým vydáním. Má za to, že jako příslušník kurdské menšiny a člen Kurdské strany pracujících bude v Turecké republice vystaven pronásledování. Vyjadřuje obavy o svůj život a zpochybňuje poskytnuté diplomatické záruky. Stěžovatel opakuje, že se trestného činu, který je mu kladen za vinu, nedopustil. Dovolává se rovněž porušení svého základního práva na bezplatnou pomoc tlumočnicka. Uvádí, že krajský soud mu v řízení přidělil tlumočnicka „krátkou cestou“. Jednalo se o osobu hovořící česky, protože v České republice několik let žije, nicméně nezapsanou v seznamu tlumočnicků podle zákona č. 354/2019, o soudních tlumočnicích a soudních překladatelích (dále jen „zákon o soudních tlumočnicích a soudních překladatelích“). Zdůrazňuje, že potřeboval tlumočnicka při každé poradě se svým advokátem. Současně upozorňuje, že se v předběžné vazbě nachází již od 3. 8. 2022, resp. že požádal o udělení mezinárodní ochrany.

6. Stěžovatel se domáhá zrušení napadených rozhodnutí, neboť má za to, že jimi byla porušena jeho základní práva zaručená čl. 8 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 a čl. 43 Listiny základních práv a svobod („Listina“) a čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“).

III. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení, replika stěžovatele

7. Ústavní soud podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval soudy a Krajské státní zastupitelství v Českých Budějovicích („krajské státní zastupitelství“), aby se k ústavní stížnosti vyjádřily.

8. Vrchní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Ve vztahu k námitce týkající se práva na bezplatnou pomoc tlumočnicka sdělil, že nebyla uplatněna v instanční stížnosti, a tudíž na ni vrchní soud nemohl v napadeném rozhodnutí reagovat. Současně zdůraznil, že v nyní posuzovaném řízení nezjistil žádné procesní nedostatky, tzn. ani nedostatky související s tlumočením.

9. Krajský soud uvedl obdobně jako vrchní soud, že porušení práva na tlumočení představuje novou námitku. Upřesnil, že v řízení přibral jako tlumočnicka C. Yildrima, kuchaře z prodejny kebabu, neboť nikdo z tlumočnicků uvedených v seznamu tlumočnicků vedeném ministerstvem spravedlnosti nebyl ochoten účastnit se veřejného zasedání. Krajský soud zdůraznil, že se v průběhu řízení stěžovatele opakovaně dotazoval, zda mu rozumí, na což stěžovatel odpovídal souhlasně. Uvedl, že stěžovatel v průběhu řízení vůči tlumočnickovi nevzneshl žádné námitky.

10. Krajské státní zastupitelství možnost vyjádření nevyužilo, čímž se vzdalo postavení vedlejšího účastníka řízení.

11. Stěžovatel v replice setrval na stanovisku uvedeném v ústavní stížnosti. Nadále namítal, že v průběhu nyní posuzovaného řízení orgány činné v trestním řízení zasáhly do jeho základního práva na bezplatné tlumočení.

IV. Splnění podmínek řízení

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Vlastní posouzení věci

13. Po posouzení stěžovatelova návrhu, obsahu napadených rozhodnutí, vyžádaného spisu a vyjádření účastníků dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je nedůvodná.

14. Ústavní soud se po stručných úvodních úvahách postupně zabýval námitkami týkajícími se diplomatických záruk [V. a)], obecné situace v Turecké republice a konkrétního postavení stěžovatele [V. b)], probíhajícího řízení o mezinárodní ochraně [V. c)], trvání předběžné vazby [V. d)], trestu odnětí svobody na doživotí [V. e)] a práva na bezplatnou pomoc tlumočnicka [V. f)].

15. Ústavní soud předně v obecné rovině uvádí, že vydání k trestnímu stíhání nebo k výkonu trestu do cizího státu, má-li k němu dojít proti vůli osoby, která má být vydána, představuje vždy významný zásah do jejích základních práv a svobod. Vydávaná osoba je za tímto účelem zbavena osobní svobody (čl. 8 odst. 1 Listiny), a to s možnými nezanedbatelnými dopady do všech sfér jejího života (srov. např. náleze ze dne 23. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 1015/14, bod 32). Stěžejní záruka, že vydáním nedojde k porušení jejích základních práv a svobod, spočívá v rozhodování soudu o přípustnosti vydání. Rozhodování o přípustnosti vydání (justiční fáze) nezbytně předchází vlastnímu rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání podle § 97 ZMJS (administrativní fáze), čímž zákonodárce zajistil, že se soudní posouzení relevantních aspektů vydání nestane v důsledku jeho provedení bezpředmětným (srov. např. náleze ze dne 10. 9. 2013 sp. zn. III. ÚS 665/11, bod 36). Dotčená osoba má v soudní fázi extradičního řízení právo vyjádřit se k otázce přípustnosti jejího vydání, jakož i navrhnout důkazy tuto přípustnost zpochybňující. Uplatní se zde zásady spravedlivého procesu vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy (srov. např. náleze ze dne 3. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 534/06).

16. Ústavní soud následně zhodnotil jednotlivé námitky, resp. aspekty případu, k nimž má povinnost přihlížet *ex officio*, tj. bez ohledu na to, zda je stěžovatel ve svém návrhu předložil k posouzení.

V. a) Diplomatické záruky

17. Jak vyplývá již ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, soudy rozhodly o přípustnosti stěžovatelova vydání se současným přijetím diplomatických záruk poskytnutých tureckým ministerstvem spravedlnosti.

18. Ústavní soud považuje takto poskytnuté diplomatické záruky za dostatečné. Připomíná přitom své předchozí judikatorní závěry (srov. náleze ze dne 2. 4. 2020 sp. zn. II. ÚS 2299/19, bod 97), z nichž se podává, že „spolehnout se na diplomatické záruky v extradičním řízení lze pouze tehdy, pokud účinně minimalizují riziko špatného zacházení po návratu a pokud je lze v dobré víře považovat za spolehlivé. Článek 3 Úmluvy nebo článek 7 odst. 2 Listiny proto nebude nuceným návratem cizince porušen pouze tehdy, budou-li v konkrétním případě diplomatické záruky dostatečné k tomu, aby odstranily reálné nebezpečí špatného zacházení

v zemi, do níž je cizinec vydáván.“ Tyto požadavky kladené na diplomatické záruky jsou v nyní posuzovaném případě splněny.

19. Záruky poskytnuté Tureckou republikou lze považovat za dostatečně konkrétní, vydané kompetentním orgánem (srov. shora citovaný nálezný sp. zn. II. ÚS 2299/19, kde byly záruky poskytnuty zastupitelským úřadem – bod 88), a to v dostatečném předstihu, což umožnilo, aby se krajský i vrchní soud s jejich podmínkami detailně seznámily (srov. tamtéž, bod 82). Ústavní soud má za to, že tyto záruky umožňují účinný kontrolní mechanismus jejich dodržování ze strany orgánů ČR, zejména s ohledem na to, že stěžovatel má možnost se kdykoliv obrátit na diplomatický úřad a jeho pracovníci jej budou moci navštívit ve výkonu trestu a hovořit s ním i bez přítomnosti třetích osob. Ústavnímu soudu nadto nejsou z jeho úřední činnosti známy případy, v nichž by Turecká republika ve vztahu k České republice nedostála svým mezinárodněprávním závazkům v rámci přijatých diplomatických ujištění a záruk. Hodnocení možnosti považovat diplomatické ujištění a záruky Turecké republiky za důvěryhodné navíc vychází i z extradiční praxe jiných členských států Evropské unie (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu Švédského království ve věci Kokulu ze dne 30. 5. 2023 sp. zn. B 1024-23).

V. b) Obecná situace v Turecké republice a konkrétní postavení stěžovatele

20. Ústavní soud nepřehlédl, že aktuální hodnotící zprávy o stavu lidských práv v Turecké republice poukazují na určité deficity či dokonce zhoršující se situaci (srov. např. zpráva Evropské komise ze dne 8. 11. 2023; dostupná na https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/turkiye-report-2023_en). Z rozhodovací praxe evropských soudů však současně nevyplývá, že by vydání do Turecké republiky bylo apriorně nepřípustné. Jen z nedávné doby srov. např. rozhodnutí řeckého Nejvyššího správního soudu ve věci Yesildag z července 2024, nebo nepřímo též rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Generalstaatsanwaltschaft Hamm (Demande d'extradition d'un réfugié vers la Turquie)* ze dne 18. 6. 2024 (C-352/22). V posledně uvedené věci nespatořovaly německé orgány činné v trestním řízení (a ani Soudní dvůr EU) problém v samotném vydání do Turecké republiky, ale v tom, zda lze vydání povolit, týká-li se osoby, jíž byl přiznán status uprchlíka v jiném členském státě (Itálie). Případné nedostatky v lidskoprávní ochraně lze navíc překlenout právě prostřednictvím poskytnutých diplomatických záruk.

21. Obecné soudy navíc dostatečně zohlednily konkrétní okolnosti nyní posuzovaného případu, což odpovídá rovněž závěrům formulovaným v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) zdůrazňujícím, že obecně špatná situace v dožadujícím státu zpravidla nepostačuje k porušení čl. 3 Úmluvy, resp. že každý případ musí být posuzován individuálně s ohledem na veškerá jeho specifika (srov. např. rozsudek ve věci *Sufi a Elmi proti Spojenému království* ze dne 28. 6. 2011 č. 8319/07 a 11449/07). Je tedy v zásadě na stěžovateli, aby prokázal přítomnost zvláštních rizikových faktorů týkajících se konkrétně jeho osoby (srov. např. rozsudek ve věci *Saadi proti Itálii* ze dne 28. 2. 2008 č. 37201/06, § 129). Těmi může být např. příslušnost k rizikové skupině, která je vystavena v cílové zemi pronásledování. Tvzení stěžovatele o jeho politických aktivitách a účasti – s ohledem na předchozí závěry – v potenciálně rizikových prokurdských politických stranách (PKK, HDP) ovšem nebylo v extradičním řízení podpořeno žádným validním důkazem (srov. usnesení vrchního soudu, bod 7).

22. Jinak řečeno, stěžovatel v nyní posuzovaném řízení nepředložil žádné důkazy způsobilé prokázat, že existují závažné důvody domnívat se, že by byl vystaven skutečnému nebezpečí špatného zacházení zakázaného čl. 3 Úmluvy. Obecným soudům proto nelze vytýkat, že při (z pohledu stěžovatele) nejednoznačnosti závěrů o jeho politických aktivitách v Turecké republice nerozhodly v jeho prospěch (tzv. benefit of the doubt), tj. nerozhodly o nepřípustnosti vydání, a to jednoduše proto, že neměly pochybnosti o tom, že zde není dána žádná okolnost

vyjmenovaná v § 91 odst. 1 ZMJS, v jejímž důsledku by bylo vydání stěžovatele nepřipustné. Obecné soudy v tomto ohledu přihlédly mj. k tomu, že jakékoliv politické souvislosti postrádá i samotný trestný čin (vražda sestry), pro nějž má být stěžovatel do Turecké republiky vydán (srov. usnesení vrchního soudu, bod 8).

23. V nyní posuzované věci tudíž stěžovatelovu vydání nebrání ani obecná situace a stav dodržování lidských práv v Turecké republice, ani konkrétní okolnosti týkající se osoby stěžovatele.

V. c) Probíhající řízení o mezinárodní ochraně

24. Poukazuje-li dále stěžovatel na skutečnost, že v jeho věci probíhá řízení o udělení mezinárodní ochrany, zahájené dne 7. 11. 2023 (srov. usnesení vrchního soudu, bod 4), pak tento závěr nijak nevyklučuje postup obecných soudů (srov. usnesení vrchního soudu, bod 7). Neukončené správní řízení (případně řízení o správní žalobě) brání výkonu vydání (srov. např. náleze ze dne 29. 1. 2014 sp. zn. II. ÚS 1221/13). Jak již bylo uvedeno výše v rámci vymezení obecných východisek přezkumu nyní posuzované věci, rozhodnutím o přípustnosti vydání končí justiční fáze, po které následuje fáze administrativní, v níž o vydání rozhoduje ministr spravedlnosti, který nesmí rozhodnout před ukončením správního řízení o mezinárodní ochraně, resp. navazujícího řízení o správní žalobě. Z náleзовé judikatury Ústavního soudu vyplývá, že probíhá-li řízení o žádosti osoby o udělení mezinárodní ochrany, včetně navazujícího soudního přezkumu, ministr nesmí povolit její vydání do cizího státu dle § 97 odst. 1 ZMJS (srov. též stanovisko pléna ze dne 13. 8. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13, body 18 a 20).

25. Stěžovatel má tedy i nadále možnost bránit se vydání (rozhodnutí ministra spravedlnosti), případně rozhodnutím správních soudů, nebude-li mu přiznána mezinárodní ochrana, a to rovněž cestou ústavní stížnosti.

V. d) Trvání předběžné vazby

26. K argumentaci stěžovatele týkající se trvání předběžné vazby je nutno v první řadě uvést, že podle ustanovení § 94 odst. 2 ZMJS je úprava tzv. předběžné vazby, v níž se stěžovatel nachází, do značné míry pojata autonomně s tím, že limity pro trvání vazby stanovené podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), se u předběžné vazby podle § 94 ZMJS nepoužijí. Ústavní soud v této souvislosti přesto upozorňuje, že i bez ohledu na vyloučení použití limitů trvání vazby podle trestního řádu ve věci stěžovatele nelze přehlédnout, že skutek, pro který má být stěžovatel vydán, naplňuje podle zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, znaky zvlášť závažného zločinu vraždy podle § 140 odst. 1, u něhož celková doba trvání vazby podle ustanovení § 72a odst. 1 písm. c) trestního řádu nesmí přesáhnout tři roky, což by však v případě stěžovatele bylo splněno až v srpnu roku 2025 (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 654/17).

27. Stojí rovněž za připomenutí, že na délku trvání předběžné vazby má vliv i stěžovatelem iniciované souběžně probíhající řízení o udělení mezinárodní ochrany. Toto řízení v době podání ústavní stížnosti trvalo zhruba tři měsíce, což je zcela v souladu s § 27 odst. 1 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu („zákon o azylu“), jenž stanoví lhůty pro vydání rozhodnutí ve věcech mezinárodní ochrany. Ústavní soud současně připomíná své nedávné závěry zdůrazňující povinnost obecných soudů zohlednit opakovaně významné překročení zákonných lhůt pro vydání rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany při rozhodování o dalším trvání předběžné vazby (srov. náleze ze dne 8. 11. 2023 sp. zn. IV. ÚS 652/22; v daném případě byl stěžovatel v době rozhodování vrchního soudu v předběžné vazbě již téměř 27 měsíců). K takovému překročení zákonných lhůt však v nyní posuzované věci nedošlo (stěžovatel byl v předběžné vazbě v době rozhodování vrchního soudu celkem 16 měsíců).

V. e) Trest odnětí svobody na doživotí

28. Ústavní soud nepřehlédl ani okolnost, že stěžovatel byl v Turecké republice odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí. Ačkoliv k tomuto aspektu stížnostní argumentace nesměruje (a tato otázka není vypořádána ani v napadených rozhodnutích), je nutné posoudit, zda je takto uložený trest souladný se závazky vyplývajícími pro Českou republiku z mezinárodních lidskoprávních smluv. Z judikatury ESLP totiž vyplývá, že trest odnětí svobody na doživotí bez jakékoliv možnosti předčasného ukončení v návaznosti na žádoucí chování odsouzeného je rozporný s čl. 3 Úmluvy (srov. k tomu např. rozsudek ve věci *Vinter a další proti Spojenému království* ze dne 9. 7. 2013 č. 66069/09, 130/10 a 3896/10, § 112). V nyní posuzované věci je podstatné, že použitelná turecká právní úprava možnost podmíněného propuštění umožňuje, a to i v případě doživotního trestu odnětí svobody (srov. čl. 107 a 108 zákona o výkonu trestů a ochranných opatření Turecké republiky č. 5275 z roku 2004). Na uplatnění tohoto nároku přitom mohou „dohlédnout“ mj. české zastupitelské úřady v Turecké republice.

V. f) Právo na tlumočnicka

29. Stěžovatel ve své argumentaci dále namítá porušení svého základního práva na bezplatnou pomoc tlumočnicka. Ústavní soud nejdříve vymezil obecná východiska ústavního přezkumu, přičemž se zaměřil na námitky týkající se nedostatečné aprobace ustanoveného tlumočnicka a tvrzené nepřítomnosti tlumočnicka u porad stěžovatele s advokátem. Tato obecná východiska následně aplikoval na nyní posuzovanou věc.

V. f) i) Obecná východiska

30. Právo na tlumočnicka je zakotveno v čl. 37 odst. 4 Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy a v čl. 14 odst. 3 písm. f) Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. Jeho naplnění představuje *condicio sine qua non* uplatnění všech ostatních procedurálních práv osoby, která neovládá jazyk, v němž je řízení vedeno. Spolu s právem na obhajobu představuje významnou garanci spravedlivého průběhu soudního řízení.

31. ESLP ve své judikatuře zastává názor, že určení situací, v nichž je nezbytné tlumočení zajistit, je povinností soudu (srov. rozsudek ve věci *Cuscani proti Spojenému království* ze dne 24. 9. 2002 č. 32771/96, § 39). Orgány činné v trestním řízení, a zejména soudy, tak musí ověřovat, zda spravedlivost řízení vyžaduje – nebo vyžadovala – ustanovení tlumočnicka obviněnému. Tato obecná povinnost se nevztahuje jen na případy, v jejichž rámci obviněný cizinec učiní výslovnou žádost o ustanovení tlumočnicka, nýbrž vzniká kdykoli existují důvody se domnívat, že obviněný neovládá jazyk řízení na potřebné úrovni (srov. dále).

32. Poskytnutá pomoc tlumočnicka by měla obviněnému umožnit seznámit se s danou věcí a hájit se, a to zejména tím, že bude schopen předložit soudu svoji verzi událostí. Judikatura ESLP dále potvrzuje, že s ohledem na zajištění účinné ochrany práva zaručeného v čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy není povinnost orgánů činných v trestním řízení omezena pouze na ustanovení tlumočnicka, ale lze ji rozšířit rovněž na zajištění následné kontroly nad dostatečností poskytnutého tlumočení, vzniknou-li v konkrétním případě pochybnosti stran jeho kvality (srov. rozsudek ve věci *Hermi proti Itálii* ze dne 18. 10. 2006 č. 18114/02, § 70). Nepřezkoumání námitek poukazujících na nedostatečnou kvalitu poskytnutého tlumočení může vést k porušení Úmluvy.

33. Dosavadní judikatura ESLP nesjednocuje způsob ustanovení tlumočnicků. V tomto ohledu mají smluvní strany Úmluvy nadále širokou míru uvážení. ESLP zde zdůrazňuje, že tlumočnick není součástí soudu ve smyslu článku 6 odst. 1 Úmluvy, a proto ve vztahu k němu neexistuje žádný formální požadavek nezávislosti nebo nestrannosti jako takové. ESLP vyžaduje pouze to, aby služby tlumočnicka poskytovaly obviněnému účinnou pomoc při obhajobě, přičemž jeho jednání nesmí zpochybňovat spravedlnost trestního řízení jako celku

(srov. např. rozhodnutí o přijatelnosti ve věci *Ucak proti Spojenému království* ze dne 24. 1. 2002 č. 44234/98).

34. Co se týká práva na tlumočení porady s advokátem, musí být zajištěno, pakliže se jedná o poradu bezprostředně související s procesním úkonem. Pojem „procesního úkonu“, použitý v § 28 odst. 1 trestního řádu, vymezil ve své judikatuře Nejvyšší soud (srov. např. usnesení ze dne 19. 10. 2016 č. j. 4 Tdo 1178/2016-35 a proti němu směřující ústavní stížnost, kterou Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou usnesením ze dne 6. 3. 2018 sp. zn. II. ÚS 211/17). Procesní úkon souvisí s výslechem obviněného, soudním jednáním, podáním opravného prostředku týkajícího se obviněného či s jiným úkonem, který je důležitý pro meritorní rozhodnutí věci. Tento výklad § 28 odst. 1 trestního řádu odpovídá i transponovanému evropskému rozměru úpravy (čl. 2 odst. 2 směrnice 2010/64 o právu na tlumočení a překlad v trestním řízení), již reflektovanému v judikatuře Soudního dvora EU, jenž povinnost poskytnutí tlumočení komunikace s právním zástupcem podmiňuje právě přímou souvislostí s procesním úkonem (srov. rozsudek *Covaci*, C-216/14 ze dne 15. 10. 2015, § 32).

35. Tlumočení porady s obhájcem je zajištěno k žádosti obviněného (srov. § 28 odst. 1 trestního řádu *in fine*). Jak vyplývá ze shora uvedeného, judikatura ESLP potvrzuje pozitivní závazek státu obviněného o jeho právu na tlumočení informovat, případně též tlumočení u procesních úkonů zajistit. Např. ve věci *Vizgirda proti Slovinsku* (rozsudek ze dne 17. 1. 2017 č. 59868/08, § 101) ESLP zdůraznil, že „garantem spravedlivého procesu – zahrnujícího, mimo jiné, případnou neexistenci překladu nebo tlumočení pro obviněného cizího státního příslušníka – jsou vnitrostátní soudy.“ Tento pozitivní závazek, týkající se povinnosti státu zajistit obviněnému, který neovládá jazyk, v němž je řízení vedeno, tlumočení v rámci řízení jako celku, ovšem nevyklučuje požadavek, aby obviněný pro účely konkrétní porady se svým obhájcem požádal orgány činné v trestním řízení o zajištění tlumočení. Z judikatury ESLP se rovněž podává, že ustanovení čl. 6 odst. 3 písm. e) Úmluvy se uplatní primárně ve vztahu mezi obviněným a soudem, resp. jiným orgánem činným v trestním řízení, nikoliv ve vztahu mezi obhájcem a obviněným. ESLP však současně zdůrazňuje, že nemožnost komunikovat s advokátem kvůli jazykové bariéře může vyvolat problémy spjaté s uvedeným ustanovením Úmluvy. Tento závěr byl potvrzen např. ve věci *Pugžlys proti Polsku* (rozsudek ze dne 14. 6. 2016 č. 446/10, § 85–92). ESLP se v tomto případě zabýval mj. námitkou, že stěžovatel údajně neměl tlumočnicka u porady s advokátem ve vazební věznici, přičemž zdůraznil, že ze spisu neplyne, že by stěžovatel o tlumočení této schůzky požádal (tamtéž, § 86).

36. Právě tento požadavek, tj. žádost obviněného uplatněnou vůči orgánům činným v trestním řízení, považuje Ústavní soud za klíčový. Obdobně ostatně k otázce zajištění tlumočení porady obviněného s obhájcem přistupuje rovněž Nejvyšší soud (srov. shora citované usnesení), jenž potvrdil, že „pokud obviněný požádá o samotnou poradu s obhájcem za přítomnosti tlumočnicka ustanoveného orgánem činným v trestním řízení, nikoliv bezprostředně před provedením úkonů uvedených v čl. 2 odst. 2 Směrnice, tak by této žádosti mělo být vyhověno za předpokladu, že tato porada souvisí s prováděním úkonů uváděných v citovaném článku a zároveň takový postup shledá orgán činný v trestním řízení potřebným pro zajištění práva na spravedlivý proces.“

37. Lze tedy shrnout, že požádá-li obviněný o tlumočení porad s obhájcem, byť by se jednalo o poradu, jež bezprostředně nepředchází provedení procesního úkonu ve shora vymezeném smyslu, orgány činné v trestním řízení mají povinnost této žádosti vyhovět, a to již jen proto, že souvislost s procesním úkonem lze deklarovat prakticky kdykoliv. Orgány činné v trestním řízení se však o konkrétním *ad hoc* požadavku na tlumočení schůzky s obhájcem musí dozvědět, což znamená, že obviněný se na ně obrátí s žádostí. Požadavek žádosti přitom v konkrétním případě nelze překlenout argumentem existence pozitivního závazku státu zajistit obviněnému tlumočení v rámci řízení jako celku (srov. výše). Orgánům činným v trestním řízení současně zůstává zachována možnost žádost o tlumočení v konkrétním případě

odmítnout, a to s odůvodněním, že takový postup není s ohledem na okolnosti daného případu potřebný pro zajištění práva na spravedlivý proces.

V. f) ii) Aplikace na nyní posuzovanou věc

38. Ústavní soud z vyžádaného spisu ověřil, že krajský soud v nyní posuzovaném řízení ustanovil tlumočnickem C. Yildrima, jenž prokazatelně ovládá jazyk český i jazyk turecký, avšak není zapsán do seznamu tlumočnicků podle zákona o soudních tlumočnicích a soudních překladatelích (srov. spis, č. l. 3). Tento postup však dle Ústavního soudu sám o sobě nezakládá zásah do ústavně garantovaných základních práv, ať už ve vztahu k právu na soudní ochranu, právu na tlumočníka či právu na obhajobu.

39. Pro Ústavní soud je při hodnocení postupu krajského soudu podstatné, že shora rekapitulovaná judikatura ESLP nestanoví kritéria výběru tlumočnicků, resp. neformalizuje je do té míry, že by osoba vykonávající tlumočnickou činnost např. musela složit speciální odbornou zkoušku, nebo musela být zapsána v seznamu tlumočnicků apod. Tomu ostatně odpovídá i úprava obsažená v zákoně o soudních tlumočnicích a soudních překladatelích, jenž v § 26 (osoba vykonávající jednorázově tlumočnickou činnost) stanoví, že „orgán veřejné moci může výjimečně ustanovit k provedení tlumočnického úkonu i jinou osobu, která není zapsána do seznamu tlumočnicků a překladatelů pro daný jazyk, má potřebné odborné znalosti pro to, aby provedla tlumočnický úkon, a vyslovila se svým ustanovením souhlas, pokud pro daný jazyk není zapsán žádný tlumočnický úkon, nebo žádný tlumočnický zapsaný v seznamu tlumočnicků a překladatelů nemůže tlumočnický úkon provést, nebo by provedení tlumočnického úkonu tlumočnickem zapsaným do seznamu tlumočnicků a překladatelů bylo spojeno s nepřiměřenými náklady nebo obtížemi.“

40. Zákodárce zde zjevně zohlednil zásadu rychlého procesu (srov. § 2 odst. 4 trestního řádu) provádějící ústavněprávní požadavek zakotvený v čl. 38 odst. 2 Listiny, dle něhož má každý právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů.

41. Krajský soud v nyní posuzovaném případě neměl k dispozici tlumočnicka zapsaného na seznamu, neboť všechny oslovené osoby, formálně splňující podmínky pro výkon tlumočnické činnosti předvídané zákonnou úpravou, tlumočení odmítly (srov. vyjádření krajského soudu). V reakci na takto vzniklou procesní situaci krajský soud využil možnosti tlumočení prostřednictvím C. Yildrima, kterého poučil o povinnosti tlumočit pravdivě a úplně, jakož i o trestních následcích úmyslného porušení této povinnosti (spis, č. l. 27 – protokol o veřejném zasedání ze dne 11. 1. 2023). Příbrání C. Yildrima bylo východiskem bránícím vzniku nežádoucích průtahů v trestním řízení, nikoliv tedy preferovanou variantou zajištění tlumočení. Lze též doplnit, že k překladům rozhodnutí již krajský soud využil tlumočnicka zapsané na seznamu soudních tlumočnicků a překladatelů (spis, č. l. 11, 14, 39), neboť již byli k dispozici.

42. Pro Ústavní soud je dále podstatné, že stěžovatel proti příbrání tlumočnicka nevznesl připomínky (srov. spis, č. l. 4 – protokol o vazebním zasedání ze dne 5. 8. 2022). Námitky vůči tlumočení stěžovatel neuplatnil ani v průběhu veřejného zasedání ze dne 11. 1. 2023 (spis, č. l. 27 a n.; pozn. Ústavního soudu: krajský soud v této věci rozhodoval opětovně po zrušení předchozího usnesení ze dne 11. 1. 2023 sp. zn. 1 Nt 8/2022 usnesením vrchního soudu ze dne 13. 3. 2023 sp. zn. 14 To 31/2023; vrchní soud uložil krajskému soudu doplnit informace a vyžádat odsuzující rozsudek), veřejného zasedání ze dne 11. 10. 2023 (spis, č. l. 151 a n.), či v instanční stížnosti proti nyní napadenému rozhodnutí krajského soudu (spis, č. l. 168–170). Orgány činné v trestním řízení proto neměly žádnou indicii naznačující, že by stěžovatel nebyl seznámen se svou trestní věcí a že by nebyl schopen hájit svou procesní pozici, a to ve smyslu vyloučení přípustnosti vydání do Turecké republiky. Neměly tudíž ani důvod pochybovat o kvalitě poskytovaného tlumočení, což potvrzuje rovněž původní kasační rozhodnutí vrchního soudu (srov. usnesení vrchního soudu ze dne 13. 3. 2023, bod 11), dle kterého „vyžádaný měl

s pomocí tlumočníka možnost se k tomuto návrhu, stejně jako k prováděným důkazům vyjádřit a uvést vše, co pro posouzení důvodnosti uvedeného návrhu považoval za podstatné.“

43. Vznese-li stěžovatel námitky proti tlumočení, a to poprvé ve stížnosti proti původnímu rozhodnutí krajského soudu (spis, č. I. 34), souvisely toliko s otázkou uplatnění žádostí o mezinárodní ochranu, ať už vůči UNHCR nebo vůči tuzemským orgánům (spis, č. I. 187). Těmito námitkami se nicméně soudy dostatečným způsobem zabývaly (srov. spis, č. I. 149; krajský soud v průběhu řízení ověřil, že stěžovatel doposud nepožádal o mezinárodní ochranu; dále srov. usnesení krajského soudu ze dne 11. 1. 2023, bod 7; krajský soud vzal v potaz, že stěžovatel chce požádat o azyl; srov. rovněž usnesení vrchního soudu, bod 7; vrchní soud potvrdil předchozí závěry krajského soudu, že stěžovatel doložil pouze žádost o poskytnutí mezinárodní ochrany prostřednictvím UNHCR, ze které však neplyne, že by mu UNHCR takovou ochranu skutečně poskytl). Překážkou rozhodnutí o přípustnosti vydání není ani okolnost (srov. výše), že ve stěžovatelově věci probíhá od listopadu 2023 řízení o mezinárodní ochraně. Vrchní soud vzal probíhající správní řízení v potaz (srov. usnesení vrchního soudu, bod 4).

44. Ústavní soud opakuje, že námitky související s tvrzeným zásahem do práva na bezplatné tlumočení neodůvodňují závěr, že by stěžovatel nebyl seznámen s podstatou své trestní věci, resp. že by mu orgány činné v trestní řízení upřely možnost hájit svou procesní pozici a předložit argumenty, které by vylučovaly jeho vydání do Turecké republiky. Uplatněné námitky souvisely s řízením o mezinárodní ochraně a z hlediska svého obsahu nebyly způsobitelné zvrátit pro stěžovatele nepříznivý výsledek nyní posuzovaného řízení.

45. K otázce zajištění účasti tlumočníka u porad stěžovatele s advokátem, Ústavní soud po pečlivém prostudování spisu nezjistil, že by stěžovatel o tlumočení schůzky s advokátem ve vazební věznici požádal. Jediná jím zvláště vznesená žádost se opětovně týkala toliko zprostředkování schůzky s pracovníkem ministerstva vnitra za účelem zahájení řízení o mezinárodní ochraně (spis, č. I. 187), a tedy se netýkala samotného trestního řízení o přípustnosti vydání stěžovatele. V takovém případě, tj. bez vznesení konkrétní žádosti o tlumočení porady s advokátem, je námitka porušení práva na bezplatné tlumočení s ohledem na shora předestřená východiska ústavního přezkumu nyní posuzované věci nedůvodná.

46. Ústavní soud současně nepřehlédl, že stěžovatel argument nepřítomnosti tlumočníka u porady s advokátem uplatnil poprvé až v ústavní stížnosti. Připomíná proto své předchozí závěry týkající se principu subsidiarity řízení o ústavní stížnosti, z něhož rovněž plyne, že stěžovatel musí uplatnit veškerou argumentaci, kterou považuje za významnou, stejně jako všechny důkazní návrhy již v řízení před obecnými soudy. Úkolem Ústavního soudu je poté přezkoumat, zda v řízení před obecnými soudy nebyla porušena základní práva stěžovatele. Jinými slovy vyjádřeno, nedávalo by žádný rozumný smysl, aby např. některý argument, který mohl (a měl) stěžovatel uplatnit již v předchozím řízení, předložil teprve Ústavnímu soudu. Takto by totiž nastala zcela absurdní situace, v níž by Ústavní soud přezkoumával ústavní správnost napadeného rozhodnutí obecného soudu, ačkoliv by ovšem tento obecný soud neměl žádný důvod, pro který by se měl zabývat určitou argumentací, která mu nebyla zřejmá, jelikož by ji stěžovatel nepoužil a „vyčkal“ by s ní teprve na řízení před Ústavním soudem (srov. např. nález ze dne 3. 8. 2016 sp. zn. II. ÚS 2430/15, body 28–30).

VI. Závěr

47. Ústavní soud s ohledem na shora uvedené konstatuje, že k namítanému porušení základních práv stěžovatele nedošlo. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl jako nedůvodný návrh podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 170**Přenesená působnost obcí jako veřejných opatrovníků
(sp. zn. III. ÚS 1951/21 ze dne 19. září 2024)**

Podle čl. 105 Ústavy lze na samosprávu přenést výkon vrchnostenské i nevrchnostenské státní správy.

K přenesení výkonu státní správy dle čl. 105 Ústavy může dojít jedině zákonem. Z tohoto ustanovení však neplyne zákonodárci povinnost specifikovat orgán samosprávy, který má přenesenou působnost vykonávat.

Výkon veřejného opatrovnictví obcemi představuje výkon přenesené státní správy ve smyslu čl. 105 Ústavy. Je na zákonodárci, aby příslušnou metodou právní regulace upravil činnost veřejného opatrovníka či její jednotlivé aspekty. Od této zákonné úpravy se odvíjí posouzení, zda jde o úpravu veřejnoprávní či soukromoprávní.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudce zpravodaje Josefa Baxy a soudce Jiřího Příbáně o ústavní stížnosti stěžovatele T. B., zastoupeného JUDr. Stanislavem Machkem, advokátem, sídlem Hvězdova 1716/2b, Praha 4 – Nusle, proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 5. 2021 č. j. Komp 3/2018-87, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva vnitra jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího správního soudu ze dne 6. 5. 2021 č. j. Komp 3/2018-87 byla porušena základní práva stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Vymezení věci**

1. Posuzovaná věc se týká povahy veřejného opatrovnictví. Ústavní soud přezkoumává závěr kompetenčního senátu Nejvyššího správního soudu, který dovedl, že obce nevykonávají veřejné opatrovnictví v přenesené působnosti. V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud vymezuje obecnější rámec pro přezkum rozhodnutí kompetenčního senátu.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

2. Městská část Praha 13 je veřejným opatrovníkem stěžovatelovy matky. Stěžovatel požádal úřad městské části o nahlédnutí do opatrovnického spisu. Úřad řízení přerušil a vyzval stěžovatele, aby doložil právní zájem k nahlédnutí. Stěžovatel se odvolal.

3. Magistrát hlavního města Prahy zrušil usnesení o přerušení řízení. Uložil úřadu městské části zastavit řízení pro zjevnou právní nepřípustnost žádosti [§ 66 odst. 1 písm. b)

zákona č. 500/2004 Sb., správní řád]. Stěžovatel se bránil podáním, které bylo vyhodnoceno jako podnět k provedení přezkumného řízení.

4. Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra a Ministerstvo práce a sociálních věcí postupně odmítla svou pravomoc se tímto podnětem zabývat. Odůvodnila to tím, že problematika, které se podnět týká, nespadá do jejich kompetence.

5. Stěžovatel se poté obrátil na Nejvyšší správní soud s návrhem, který byl vyhodnocen jako kompetenční žaloba (§ 97 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní). Domáhal se určení, že jeho podáním se mělo věcně zabývat Ministerstvo práce a sociálních věcí.

6. Kompetenční senát Nejvyššího správního soudu žalobu odmítl usnesením označeným v záhlaví. Podle kompetenčního senátu má veřejné opatrovnictví soukromoprávní povahu. Obce o výkonu této činnosti nevedou spis administrativně správního charakteru. Ve věci nelze vést správní řízení o nahlížení do spisu ani na základě analogické aplikace § 38 odst. 2 správního řádu, a pojmově je tedy vyloučeno i vedení přezkumného řízení. Žádné z ministerstev proto nemá kompetenci toto přezkumné řízení zahájit.

7. Kompetenční senát uvedl, že žádný právní předpis nestanoví působnost státu ve věcech veřejného opatrovnictví, a neexistující působnost proto stát ani nemohl na nikoho přenést. Dále uvedl, že výkonem veřejného opatrovnictví jsou pověřeny obce, a nikoliv jejich orgány. Nemůže jít tedy o výkon přenesené působnosti, neboť v takovém případě by byl porušen čl. 105 Ústavy umožňující přenést státní správu na orgány obcí, nikoliv obce samotné. Dále upozornil, že opačný závěr by vedl k možné kolizi v činnosti správních orgánů a opatrovnických soudů. Není přípustné, aby do rozhodování opatrovnických soudů zasahovaly správní orgány. Úpravě v občanském zákoníku podle kompetenčního senátu odpovídá závěr, že i veřejné opatrovnictví je soukromoprávním institutem a představuje výkon nevrchnostenské správy. Ustanovení § 149b odst. 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), a § 119c odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze, která výslovně označují výkon veřejného opatrovnictví za výkon přenesené působnosti, podle kompetenčního senátu nemohou změnit povahu veřejného opatrovnictví a mají pouze zajistit financování této činnosti obcí.

III. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel namítá, že napadeným usnesením bylo porušeno jeho základní právo na soudní ochranu. Kompetenční senát se odchýlil od judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, podle které se veřejné opatrovnictví vykonává v přenesené působnosti. K závěru, že veřejné opatrovnictví se vykonává v přenesené působnosti, se přihlásil i rozšířený senát Nejvyššího správního soudu (usnesení ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 As 26/2013-57, bod 28).

9. Podle stěžovatele jakýkoliv jiný výklad, než že veřejné opatrovnictví je výkonem přenesené působnosti, odporuje koncepci veřejného opatrovnictví a popírá závazek a odpovědnost státu zajistit jeho řádný výkon. Nesprávná je úvaha kompetenčního senátu, že státu chybí působnost vykonávat veřejné opatrovnictví, a tudíž ji nemůže ani přenést na obce. Nynější legislativní rámec činnosti veřejných opatrovníků není ideální a neexistence zákona o veřejném opatrovnictví představuje závažný legislativní deficit. Avšak výklad, že veřejné opatrovnictví není vykonáváno v přenesené působnosti, ohrožuje jeho financování ze strany státu, zpochybňuje možnost státních orgánů a veřejného ochránce práv kontrolovat jeho činnost, a tím nepříznivě dopadá i na samotné opatrovnice.

IV. Vyjádření Nejvyššího správního soudu

10. Nejvyšší správní soud navrhl, aby stížnost byla zamítnuta jako nedůvodná. Odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a vyjádřil pochybnost, zda vůbec mohlo zasáhnout do základních práv stěžovatele. Ačkoliv byla kompetenční žaloba odmítnuta, stěžovatelova argumentace byla věcně vypořádána. Odmítnutí je jen technický důsledek meritorního závěru, že žádné z ministerstev nemá stěžovatelem namítanou pravomoc. Stěžovateli navíc není upřena

cesta k soudní ochraně, jen se jí musí domáhat soukromoprávními prostředky v civilním soudnictví.

11. Judikatura Ústavního soudu, které se stěžovatel dovolává, se týká dřívější právní úpravy. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a zákon č. 303/2013 Sb., představují koncepční změny soukromoprávní regulace, včetně úpravy veřejného opatrovnictví, kvůli čemuž pokládal kompetenční senát za nutné se od judikatury Ústavního soudu odchýlit.

12. Kompetenční senát byl dále veden i respektem k ústavně zaručenému právu obcí na samosprávu. Musel vzít v úvahu odlišné možnosti státu a výkonné moci zasahovat do činnosti územních samosprávních celků v samostatné a přenesené působnosti. Zákonná ustanovení, která výslovně označují činnost veřejných opatrovníků za výkon přenesené působnosti, měla pouze zajistit, že obce na tuto činnost obdrží od státu finanční prostředky.

V. Replika stěžovatele

13. Stěžovatel v replice setrval na své argumentaci. Zdůraznil, že i přes neexistenci zákona o veřejném opatrovnictví stát musí nést odpovědnost za kvalitní výkon této činnosti. Nedostatky právní úpravy a s tím spojené nejasnosti nadto nemohou jít k tíži stěžovatele.

14. Ústavní soud zaslal repliku na vědomí Nejvyššímu správnímu soudu, který nevyužil možnosti podat dupliku.

VI. Vyjádření veřejného ochránce práv jako *amici curiae*

15. Veřejný ochránce práv jako *amicus curiae* zaslal Ústavnímu soudu vyjádření upozorňující na systémové dopady usnesení kompetenčního senátu. Upozornil, že v návaznosti na judikaturu Ústavního soudu, podle které se činnost veřejného opatrovníka vykonává v přenesené působnosti, začal šetřit podněty opatrovanců a jejich blízkých ohledně postupu veřejných opatrovníků.

16. Dále upozornil, že kromě judikatury Ústavního soudu rovněž zákonodárce výslovně označil činnost veřejných opatrovníků za přenesenou působnost. Ačkoliv se již při přijetí nového občanského zákoníku počítalo i s přijetím zvláštního zákona o veřejném opatrovnictví, dosud k tomu nedošlo. Pro opatrovance je klíčové, aby bylo veřejné opatrovnictví vykonáváno řádně, předvídatelně a jednotně napříč obcemi a kraji. Poměr počtu veřejných opatrovníků vůči soukromým opatrovníkům se setrvale zvyšuje.

17. Kompetenční senát problematicky rozhodl, že veřejné opatrovnictví není výkonem přenesené působnosti. Tím se ovšem dostal do rozporu se zákonnou úpravou výslovně stanovící opak, aniž se obrátil s návrhem na její zrušení na Ústavní soud, jak mu ukládá čl. 95 odst. 2 Ústavy.

18. Veřejný ochránce práv nesouhlasí ani s argumentací, že stát nemá kompetenci v oblasti veřejného opatrovnictví, a proto ji nemůže přenést jinam. Vzhledem k předchozí judikatuře, ale i mezinárodním lidskoprávním závazkům České republiky nelze pochybovat o tom, že státu kompetence v této oblasti náleží. Stát má povinnost zajistit výkon veřejného opatrovnictví v dostatečné kvalitě.

19. Závěry kompetenčního senátu by měly značně negativní dopad na praktické fungování veřejného opatrovnictví. S dosavadním pojetím, že jde o přenesenou působnost, se pojil příspěvek ze státního rozpočtu, jednotné vzdělávání osob pověřených výkonem této agendy i sběr dat a jejich vyhodnocování. Usnesení kompetenčního senátu zpochybňuje i působnost veřejného ochránce práv šetřit podněty týkající se veřejného opatrovnictví. Těch každý rok přijme několik desítek. Některé se týkají závažného porušování práv opatrovanců, častější jsou ale spory o hospodaření s majetkem opatrovanců či nerespektování jejich přání.

20. Veřejný ochránce práv se domnívá, že je institucionálně lépe než soudy uzpůsoben tomu, aby poskytl dostupnou a efektivní ochranu právům opatrovanců. Případné spory může snadněji řešit dohodou. Nelze dále odhlédnout od toho, že přístup k soudu pro opatrovance

ztěžují formální náležitosti podání, které pro řadu opatrovanců představují významnou bariéru k dosažení spravedlnosti. Navíc by opatrovanci museli u soudu brojit proti opatrovníkovi, který jim má pomoci právě v takových situacích, jako je nutnost obrátit se na soud. I kompetence veřejného ochránce práv v této oblasti je zásadním důvodem pro zachování stávajícího systému, v němž se veřejné opatrovnictví uskutečňuje v přenesené působnosti.

21. Ústavní soud zaslal vyjádření veřejného ochránce práv na vědomí Nejvyššímu správnímu soudu. Ten nevyužil možnosti na něj reagovat.

VII. Vyjádření vedlejších účastníků řízení

22. Ministerstvo práce a sociálních věcí uvedlo, že souhlasí s odůvodněním a závěry napadeného usnesení Nejvyššího správního soudu. Povaha institutu veřejného opatrovnictví v současné době vychází jen z civilní úpravy opatrovnictví v občanském zákoníku. Veřejný opatrovník má tedy v zásadě stejné právní postavení, shodná práva a povinnosti jako „běžný“ opatrovník. I veřejného opatrovníka jmenuje civilní soud, který také vykonává dohled nad jeho činností. Jedinou odlišností je, že ke jmenování veřejného opatrovníka není třeba jeho souhlasu.

23. Pokládat veřejné opatrovnictví za výkon přenesené působnosti obcí, tedy za výkon vrchnostenské státní správy, má za současného právního stavu několik úskalí. Není stanoven rozsah výkonu státní správy a dohledové činnosti soudů. Není zřejmé, jakým způsobem by se stát prostřednictvím svých orgánů podílel na výkonu funkce veřejného opatrovníka. Jelikož žádný státní orgán nemá svěřeno zákonné zmocnění v oblasti veřejného opatrovnictví, byl by případný výkon státní moci rozporný s čl. 79 odst. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 Listiny.

24. Dále Ministerstvo práce a sociálních věcí poukázalo na to, že ve věcech opatrovnictví se nevede správní řízení, což vyplývá z povahy tohoto institutu založené na správě osobních, majetkových a dalších záležitostí opatrovance. Pokud by bylo veřejné opatrovnictví výkonem státní správy, bylo by nutné jednat v souladu se základními zásadami správního řádu, případně vést správní řízení, a rovněž by bylo třeba vést správní spis. To vyvolává další otázky, například zda je vedeno řízení o každém úkonu veřejného opatrovníka, komu se doručuje, kdo a jaké podává opravné prostředky. Odhlédnout nelze ani od možného přezkumu ve správním soudnictví, který by navíc mohl kolidovat s dohledovou činností civilního soudu. Výkonem státní správy v oblasti veřejného opatrovnictví by došlo k významným rozdílům mezi postavením opatrovance, jehož zájmy hájí „běžný“ opatrovník, a opatrovance, jehož zájmy hájí veřejný opatrovník, který by například vedl správní řízení a podléhal přezkumu ze strany správních soudů.

25. Závěrem Ministerstvo práce a sociálních věcí uvedlo, že se nebrání představě veřejného opatrovnictví vykonávaného obcemi v přenesené působnosti, a to i s ohledem na poznatky veřejného ochránce práv a vzhledem k posílení ochrany opatrovance. Má ovšem za to, že za současného právního stavu je výklad institutu veřejného opatrovnictví zvolený v napadeném usnesení řešením, které je jasné, právně nekomplikované, a zejména není v rozporu s ústavním pořádkem. Ministerstvo práce a sociálních věcí uzavřelo, že ve věcech opatrovnictví se nevede správní řízení ani správní spis. Napadené usnesení vycházející z tohoto závěru tedy neporušilo právo stěžovatele na soudní ochranu.

26. Ministerstvo spravedlnosti uvedlo, že se nebude vyjadřovat k žádosti stěžovatele o nahlížení do opatrovníckého spisu, ani ke sporu o pravomoc vyřídit podnět k provedení přezkumného řízení v této věci. Za nutné však pokládá přisvědčit argumentům stěžovatele, že veřejné opatrovnictví je agendou vykonávanou v přenesené působnosti. V podrobnostech odkázalo na argumentaci veřejného ochránce práv a ztotožnilo se s ní. Ministerstvo spravedlnosti dále odkázalo na projednávaný vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony v souvislosti s veřejným opatrovnictvím (Poslanecká sněmovna, 9. volební období, od 2021, sněmovní tisk 755). Tato novela má upravit některé aspekty úpravy veřejného opatrovnictví

a vychází ze skutečnosti, že veřejné opatrovnictví je obcemi vykonáváno v přenesené působnosti. Mimo jiné též stanovuje, že Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním správním úřadem příslušným pro oblast veřejného opatrovnictví.

27. Ministerstvo vnitra se ve svém vyjádření ztotožnilo s podstatou stěžovatelovy argumentace. Uvedlo, že napadené usnesení se odchyľuje od dosavadní judikatury i účinné právní úpravy. Stejně jako Ministerstvo spravedlnosti dále odkázalo na vládní návrh zákona projednávaný jako sněmovní tisk 755.

VIII. Změna soudce zpravodaje

28. Věc byla původně přidělena soudci zpravodaji Radovanu Suchánkovi, jemuž uplynutím dne 26. 11. 2023 zanikla funkce ústavního soudce. V souladu s rozvrhem práce se novým soudcem zpravodajem stal Josef Baxa.

IX. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

29. Ústavní stížnost má náležitosti stanovené zákonem o Ústavním soudu a Ústavní soud je příslušný k jejímu projednání. Byla podána oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno. Ústavní stížnost je také přípustná (stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a byla podána včas. Stěžovatel je zastoupen advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

30. Ústavní soud zejména připomíná, že v minulosti opakovaně podrobil rozhodnutí Nejvyššího správního soudu o kompetenčních žalobách (kvazi)meritornímu přezkumu (viz např. usnesení ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 18/09; ze dne 29. 1. 2019 sp. zn. IV. ÚS 3052/18 a ze dne 31. 10. 2023 sp. zn. IV. ÚS 1647/23, body 16 a 22–25). V posuzovaném případě není důvod se od tohoto přístupu odchyľovat.

X. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

31. Ústavní stížnost je důvodná.

X.1 Rámec přezkumu rozhodnutí kompetenčního senátu

X.1.a) Obecné principy

32. Zákonodárce svěřil Nejvyššímu správnímu soudu rozhodování o kompetenčních sporech, které vzniknou mezi ústředními správními úřady navzájem (o takový šlo v posuzované věci), jakož i mezi správním úřadem a orgánem územní, zájmové nebo profesní samosprávy či mezi orgány územní, zájmové nebo profesní samosprávy navzájem (§ 97 soudního řádu správního). Kompetenční žalobu mají právo podat nejen strany kompetenčního sporu, tedy správní úřady, ale i jednotlivci, o jehož právech nebo povinnostech bylo nebo mělo být rozhodováno v řízení před správním orgánem (§ 98 odst. 1 soudního řádu správního). Jsou-li splněny procesní předpoklady řízení, rozhodne o žalobě Nejvyšší správní soud rozsudkem, jímž určí, který ze správních orgánů má pravomoc vydat rozhodnutí ve věci uvedené v žalobě o žalobě a případně vysloví nicotnost všech rozhodnutí správních orgánů, která by s takto určenou pravomocí byla v rozporu (§ 100 odst. 2 soudního řádu správního).

33. Kompetenční senát Nejvyššího správního soudu tedy rozhoduje primárně o výkladu podústavního práva a o otázkách pravomoci a působnosti (kompetence). Jen zřídka budou jeho rozhodnutí způsobit zásáhnout, či dokonce porušit ústavně zaručená práva jednotlivců. Přesto tuto možnost nelze vyloučit zcela.

34. Předně se může kompetenční senát dopustit procesního pochybení, kterým poruší ústavně zaručená práva. I řízení před kompetenčním senátem musí probíhat v souladu se zárukami, které plynou z práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny), a to mimo jiné

včetně práva na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). Zvláště u jednotlivců, kteří sami podají kompetenční žalobu, platí, že dodrží-li zákonem stanovený postup a podmínky, musí se kompetenční senát s jejich návrhem věcně vypořádat, jinak poruší jejich právo na soudní ochranu a dopustí se nepřipustného odepření spravedlnosti.

35. Jelikož zákonodárce přiznal jednotlivcům právo se obracet na kompetenční senát, mají při dodržení jím stanovených podmínek ústavně zaručené právo na věcné posouzení jimi podané žaloby (k tomu obecně viz nálezn sp. zn. I. ÚS 2804/15 ze dne 19. 7. 2016, bod 18 a tam citovaná judikatura).

36. I při výkladu podústavního práva ovšem může kompetenční senát vybočit z mezí ústavnosti. Z práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jehož záruky se vztahují i na řízení o kompetenčních žalobách, totiž podle ustálené judikatury Ústavního soudu plyne i povinnost soudů vyvarovat se při výkladu podústavního práva libovůle či svévole. Za projev zakázané libovůle (svévole) v soudním rozhodování judikatura považuje například nerespektování kogentní normy či interpretaci a aplikaci zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu (viz např. nálezn ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04; nálezn ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 2842/20, bod 18; nálezn ze dne 17. 4. 2024 sp. zn. II. ÚS 617/24, bod 18). Obecné soudy jsou ve své činnosti vázány zákonem (čl. 95 odst. 1 Ústavy). Popsaný aspekt práva na soudní ochranu zajišťuje, že obecné soudy budou tuto vázanost respektovat, a tím nepřímo chrání dělbu moci (čl. 2 odst. 1 Ústavy).

37. Přezkum úvah kompetenčního senátu o výkladu podústavního práva však musí být doprovázen nadstandardní mírou zdrženlivosti. Kompetenční senát je totiž oprávněn rozhodovat toliko o tom, který správní orgán má rozhodovat ve věci samé; to značně snižuje možnost, že by případná pochybení ve výkladu podústavního práva mohla dosáhnout ústavněprávní intenzity.

38. Zdrženlivost naopak není namístě v případě, že se úvahy kompetenčního senátu týkají výkladu ústavního pořádku. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), a náleží mu s konečnou platností rozhodnout o otázkách výkladu ústavního práva v každé věci. V tomto případě by zdrženlivost znamenala nepřijatelné popření úlohy Ústavního soudu.

X.1.b) Specifika kompetenčního sporu ohledně přezkumného řízení

39. Posuzovaná věc není neobvyklá jen tím, že jde o ústavní stížnost brojící proti rozhodnutí kompetenčního senátu, ale i předmětem kompetenčního sporu. Tento spor se totiž týkal otázky, které z ministerstev má pravomoc zabývat se podnětem stěžovatele k zahájení přezkumného řízení (§ 94 a násl. správního řádu).

40. Ústavní soud připomíná, že podle judikatury správních soudů se nelze domáhat soudní ochrany proti nezahájení přezkumného řízení (rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 3. 2021 č. j. 6 As 108/2019-39 ve věci ŽAVES, bod 86). Tento závěr Ústavní soud opakovaně označil za souladný s ústavním pořádkem (z poslední doby viz např. usnesení ze dne 9. 11. 2021 sp. zn. IV. ÚS 2849/21, bod 11; ze dne 2. 11. 2022 sp. zn. III. ÚS 2227/22, bod 7; či ze dne 6. 3. 2024 sp. zn. IV. ÚS 224/24, body 16 a 17). V posuzované věci nemá důvod se od něj odchylovat. Naopak. Nic v tomto nálezu by nemělo být chápáno tak, že uvedený závěr překonává. Stěžovatel tedy nemá z hlediska ústavního práva nárok na to, aby bylo na základě jeho podnětu zahájeno přezkumné řízení.

41. Judikatura kompetenčního senátu ovšem přiznává osobám v postavení stěžovatele možnost podat kompetenční žalobu a domáhat se rozhodnutí o tom, kdo – který ze správních orgánů – se má jejich podnětem zabývat. Kompetenční žalobu jde tedy podat i ve sporech o to, kdo má posoudit podnět k zahájení přezkumného řízení (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 26. 6. 2018 č. j. Komp 2/2016-21, bod 18; či usnesení ze dne 15. 6. 2023 č. j.

Komp 1/2023-59, bod 9). Tento závěr, z něhož vychází i napadené usnesení, nemá Ústavní soud důvod zpochybňovat. Stěžovatel tedy nemá nárok na zahájení přezkumného řízení, má však právo na to, aby kompetenční senát rozhodl, který správní orgán – pokud vůbec nějaký – je oprávněn se zabývat jeho podnětem a případně přezkumné řízení zahájit.

42. I na toto specifické rozhodování kompetenčního senátu se vztahují výše popsané principy a záruky plynoucí z ústavního pořádku. Ústavní soud proto přistoupil k přezkumu, zda napadené rozhodnutí kompetenčního senátu v jejich světle ob stojí. Nejprve přezkoumal závěry kompetenčního senátu týkající se výkladu ústavního a podústavního práva.

X.2 Kompetence státu ve věcech opatrovnictví

43. Kompetenční senát vyšel z úvahy, že stát nemá působnost ve věcech veřejného opatrovnictví, a proto ji nemůže ani přenést. V tomto případě kompetenční senát zjevně pochybil při výkladu ústavního práva.

44. Přímo ústavní pořádek a ústavně zaručená práva zakládají pozitivní závazek státu zajistit osobám, jež nejsou schopny za sebe v plném rozsahu právně jednat, pomoc a podporu; nelze-li jejich situaci řešit jinak, může tato pomoc spočívat v ustanovení veřejného opatrovníka. Má-li stát závazek něco učinit, má k tomu zjevně i oprávnění (pravomoc a působnost).

45. Nelze přijmout, že by stát mohl ignorovat situaci osob, které za sebe nemohou samostatně právně jednat. Takový přístup by porušoval zejména jejich právo na ochranu soukromého života (čl. 11 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy) a ignoroval z toho plynoucí pozitivní závazky [např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *A.-M. V. proti Finsku* ze dne 23. 3. 2017 č. 53251/13, § 71; viz rovněž doporučení Výboru ministrů Rady Evropy R (99) 4 z 23. 2. 1999, o principech právní ochrany osob omezených na svéprávnosti, a vysvětlující memorandum z téhož dne, o němž se opírá i ESLP; viz např. rozsudek ve věci *Nikolyan proti Arménii* ze dne 3. 10. 2019 č. 74438/14, § 71, 72, 95 a 124].

46. Česká republika je na mezinárodní úrovni vázána i Úmluvou o právech osob se zdravotním postižením. Podle jejího čl. 12 odst. 3 je povinností států přijmout odpovídající opatření, aby umožnily osobám se zdravotním postižením přístup k asistenci, kterou mohou pro uplatnění své právní způsobilosti potřebovat (viz např. nález sp. zn. Pl. ÚS 17/21 ze dne 19. 10. 2021, bod 22; či podrobněji Obecný komentář Výboru pro práva osob se zdravotním postižením č. 1 ze dne 11. 4. 2014 k čl. 12 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením).

47. Bez ohledu na základní práva a mezinárodní závazky má navíc Parlament obecně kompetenci přijmout zákon týkající se jakékoliv otázky; ústavní pořádek mu klade omezení jen z hlediska obsahu těchto zákonů. Parlament tedy zjevně měl kompetenci upravit i veřejné opatrovnictví. Parlament z hlediska legislativně-technického nebyl povinen jedním zákonným ustanovením přiznat státu (některému jeho správnímu orgánu) kompetenci vykonávat veřejné opatrovnictví jen proto, aby ji následně druhým ustanovením směl přenést na orgány samosprávy. Takový požadavek by postrádal smysl a vedl by jen k zneprůhlednění právní úpravy.

48. Ústavní soud shrnuje, že stát má kompetenci ve věci veřejného opatrovnictví.

X.3 Přenos výkonu státní správy dle čl. 105 Ústavy

49. Kompetenční senát dále uvedl, že veřejné opatrovnictví nemůže představovat výkon přenesené působnosti vzhledem ke znění čl. 105 Ústavy. Podle tohoto ustanovení „[v]ýkon státní správy lze svěřit **orgánům** samosprávy jen tehdy, stanoví-li to zákon“ (zvýraznění doplněno). Podle kompetenčního senátu zákonodárce svěřil veřejné opatrovnictví obcím, a nikoliv jejich orgánům, takže nemůže jít o výkon přenesené působnosti. I v tomto případě kompetenční senát při výkladu ústavního práva pochybil.

50. Ustanovení čl. 105 Ústavy je třeba chápat tak, že výkon státní správy lze přenést na samosprávu jen zákonem, a nikoliv podzákonným předpisem. Smyslem je tedy zajistit, že

pouze Parlament rozhoduje o přenesení výkonu státní moci na samosprávu; moc výkonná tímto způsobem do činnosti samosprávy zasáhnout nemůže. Naopak z daného ustanovení neplyne, že by Parlament nutně musel specifikovat i orgán obce, který má přenesenou působnost vykonávat. Ústavní soud již v minulosti označil činnost obcí (nikoliv jejich orgánů) jako veřejných opatrovníků za výkon přenesené působnosti, takže implicitně z uvedeného závěru rovněž vycházel (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 995/07 či na něj odkazující nálezy sp. zn. I. ÚS 2936/15).

51. Rozšířený senát se navíc nevypořádal ani s úpravou v § 61 odst. 1 písm. a) ve spojení s § 109 odst. 3 písm. b) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). Podle těchto ustanovení by přenesenou působnost ve věci stanovené zvláštními zákony vykonával – při absenci jiného určení – obecní úřad.

52. Za přenesení výkonu státní správy podle čl. 105 Ústavy je potřeba považovat výkon jakékoliv správy, která není samosprávou. Při výkonu veřejného opatrovnictví obce samosprávu zjevně nevykonávají – nespravují své záležitosti, ale záležitosti soukromé osoby. Proto Ústavní soud neshledává důvod odchytil se od své judikatury, podle níž obce jako veřejní opatrovníci vykonávají přenesenou působnost [viz již usnesení ze dne 10. 7. 2007 sp. zn. II. ÚS 995/07 (U 9/46 SbNU 519) či např. nálezy ze dne 17. 8. 2016 sp. zn. I. ÚS 2936/15, bod 19]. Této judikatuře je ale třeba rozumět tak, že hovoří o přenosu výkonu státní správy dle čl. 105 Ústavy.

53. Skutečnost, že došlo k přenosu výkonu státní správy podle čl. 105 Ústavy, není sama o sobě rozhodná pro posouzení, zda takto vykonávaná správa má vrchnostenský nebo nevrchnostenský charakter. Jinak vyjádřeno, podle čl. 105 Ústavy může dojít i k přenosu nevrchnostenské správy. Výkon veřejného opatrovnictví tak byl například v odborné literatuře opakovaně označen za přenesenou, ale nevrchnostenskou správu (Vedral, Josef. *Obce a veřejné opatrovnictví*. In: *Pocta Věře Štangové*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, s. 435–446; Vočka, Zbyněk. *Povaha veřejného opatrovnictví a názor Nejvyššího správního soudu*. *Správní právo*. 2021, roč. 54, č. 5, s. 288).

54. Ústavní pořádek, respektive přenos výkonu státní správy podle čl. 105 Ústavy, tedy samy o sobě neumožňují určit, zda má veřejné opatrovnictví povahu vrchnostenskou (veřejnoprávní), nebo nevrchnostenskou (soukromoprávní).

X.4 Prostor zákonodárce při úpravě veřejného opatrovnictví

55. Jelikož ústavní pořádek sám o osobě neurčuje povahu veřejného opatrovnictví, jde o otázku, kterou přísluší upravit zákonodárci. V obecné rovině je tedy na zákonodárci, aby příslušnou metodou právní regulace upravil činnost veřejného opatrovníka či její jednotlivé aspekty. Od zvolené metody regulace se pak odvíjí posouzení, zda jde o úpravu veřejnoprávní či soukromoprávní.

56. Zákonodárce upravil opatrovnictví včetně veřejného opatrovnictví primárně v občanském zákoníku; není pochyb o tom, že v tomto ohledu jde o úpravu soukromoprávní a nevrchnostenskou. Současně měl zákonodárce za to, že tato úprava veřejného opatrovnictví nepostihuje všechny jeho aspekty, a proto opakovaně v občanském zákoníku hovoří o veřejném opatrovníkovi „podle jiného zákona“ (§ 468, § 471 odst. 2 občanského zákoníku).

57. Obecný předpis o veřejném opatrovnictví nebyl dosud přijat. Úprava v občanském zákoníku tak počítá se zatím neexistujícím právním předpisem. V právní úpravě tímto vznikla prává mezera. Kompetenční senát tuto mezeru přehlíží a odkazuje pouze na úpravu v občanském zákoníku, které však ani z pohledu zákonodárce nepředstavuje úplnou úpravu veřejného opatrovnictví.

58. Zákonodárce tuto mezeru zčásti vyplnil a výslovně stanovil, že výkon funkce veřejného opatrovníka „je výkonem přenesené působnosti“, a to v § 149b odst. 3 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), a § 119c odst. 3 zákona č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze. Jelikož je věcí zákonodárce, jakou metodou regulace upraví veřejné opatrovnictví

či jeho aspekty, měla by se i jeho obecné volbě v podobě označení této činnosti za výkon přenesené působnosti přiznávat odpovídající váha. Uvedená zákonná ustanovení proto není možné nerespektovat a označit je za pouhou úpravu odměňování obcí za tuto činnost, jako to učinil kompetenční senát.

59. Kompetenční senát přehlédl, že úprava veřejného opatrovnictví v občanském zákoníku není komplexní, a bez dostatečných důvodů nerespektoval výslovné označení této činnosti za výkon přenesené působnosti. Kompetenčním senátem provedený výklad podústavního práva je tedy zatížen ústavně nepřijatelnou libovůlí.

60. Zákodárce je oprávněn kombinovat soukromoprávní a veřejnoprávní metody regulace veřejného opatrovnictví. Není samo o sobě problematické, že primární úprava veřejného opatrovnictví je obsažena v soukromém právu, že ve věcech opatrovnictví rozhodují primárně civilní soudy a že tyto soudy rovněž vykonávají dohled nad činností (veřejných) opatrovníků (§ 48 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních). Souběžně s tím může být veřejné opatrovnictví vzhledem k výslovnému rozhodnutí zákonodárce pokládáno i za výkon přenesené působnosti; tato činnost obcí tak může podléhat kontrole ze strany správních orgánů, jakož i veřejného ochránce práv.

61. Ústavní soud nemůže přijmout argumentaci Ministerstva práce a sociálních věcí o negativních důsledcích, která by s sebou nesla posouzení veřejného opatrovnictví jako výkonu přenesené působnosti. Jak plyne z argumentace veřejného ochránce práv, podporované Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem vnitra, praxe naopak vycházela z pojetí, že jde o výkon přenesené působnosti, a tuto praxi narušilo až rozhodnutí kompetenčního senátu.

X.5 K nahlížení do opatrovnického spisu

62. Kompetenční senát dovedl, že písemná dokumentace, která se vede o činnosti veřejného opatrovníka, nepředstavuje spis v administrativně správním smyslu, takže o nahlížení do něj se nevede správní řízení (a tedy se nemohou vést ani přezkumná řízení). Ústavní soud závěry kompetenčního senátu nepokládá za dostatečně odůvodněné.

63. O činnosti veřejného opatrovníka se nepochybně vede písemná dokumentace, což ani kompetenční senát nezpochybnil. Opatrovník má povinnost udržovat s opatrovancem pravidelné spojení, projevovat o něj skutečný zájem, dbát o jeho zdravotní stav, starat se o naplnění opatrovancových práv a chránit jeho zájmy (§ 466 občanského zákoníku). V souvislosti s těmito povinnostmi např. vstupuje do různých řízení ohledně zdravotního stavu, majetku, sociálních dávek. Je zřejmé, že plnění uvedených povinností vyžaduje shromáždění a vedení různých informací, které se vztahují k důležitým oblastem opatrovanceho života. Podle § 485 občanského zákoníku je opatrovník, který spravuje jmění opatrovance, povinen vyhotovit soupis spravovaného jmění a následně vyhotovovat každoročně vyúčtování správy jmění. Je tedy zřejmé, že opatrovník vede v souvislosti s výkonem opatrovnictví dokumentaci, o jejíž obsah projevují různé osoby z rozličných důvodů zájem.

64. Je úkolem obecných soudů, aby nalezly funkční režim rozhodování o nahlížení do dokumentace vedené v souvislosti s výkonem veřejného opatrovnictví. Kompetenční senát ovšem svou argumentací, proč se o nahlížení do spisu nerozhoduje ve správním řízení (a proč se tedy nemůže vést ani přezkumné řízení), zatížil ústavně nepřijatelnou libovůlí.

65. Jak již bylo vyloženo, kompetenční senát nerespektoval rozhodnutí zákonodárce označit veřejné opatrovnictví za výkon přenesené působnosti. Domnívá-li se kompetenční senát, že navzdory tomu nemá nahlížení do spisu veřejného opatrovníka podléhat správnímu rozhodování, musí to oprýt o dostatečné důvody.

66. Skutečnost, že se nevede správní řízení o výkonu veřejného opatrovnictví a ani o úkonech veřejného opatrovníka, sama o sobě neznamená, že se správní řízení nemůže vést o nahlížení do dokumentace vedené při výkonu veřejného opatrovnictví. Sám Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 8. 11. 2022 č. j. 4 As 110/2022-28 ostatně dovedl, že orgán sociálně

právní ochrany dětí jako jejich veřejný opatrovník rozhoduje o právu nahlížet do spisové dokumentace ve správním řízení. To platí dokonce i při výkonu kolizního opatrovnictví na základě rozhodnutí soudu v občanskoprávním řízení. Pojmově tedy není vyloučeno, aby se ve správním řízení rozhodovalo o nahlížení do spisu vedeného v souvislosti s veřejným opatrovnictvím.

67. Důvodem, proč nelze rozhodovat o nahlížení do opatrovnického spisu ve správním řízení a následně u správních soudů, by byl například závěr, že rozhodování náleží civilním soudům. To by ale patrně bylo možné opřít jen o široký výklad dohledové pravomoci opatrovnických soudů (§ 48 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), který by jim tuto pravomoc přiznal. Ústavní soud se k této výkladové alternativě nyní nevyjadřuje. Pokud by ji zvolil kompetenční senát nebo správní soudy v budoucnu, musí počítat s tím, že civilní soudy nemusejí jejich názor sdílet. V takovém případě by posouzení toho, zda jde o věc patřící do civilního nebo správního soudnictví, náleželo zvláštnímu senátu zřízenému podle zákona č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů.

68. Ústavní soud uzavírá, že závěr kompetenčního senátu o nemožnosti rozhodovat o nahlížení do opatrovnického spisu ve správním řízení, a tedy i nemožnosti vést přezkumná řízení, je zatížen ústavně nepřijatelnou libovůlí a není dostatečně odůvodněn. Nalézt funkční režim pro nahlížení do opatrovnických spisů je ovšem úkolem obecných soudů.

X.6 K právu na zákonného soudce

69. Stěžovatel dále namítá, že kompetenční senát nerespektoval dřívější rozhodnutí rozšířeného senátu a dospěl k odlišným právním závěrům, aniž mu věc předložil. Tuto námitku je třeba posuzovat z hlediska dodržení práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

X.6.a) Obecné principy

70. Právo na zákonného soudce je významnou systémovou pojistkou zaručující nezávislost soudů. Toto právo je ústavně zaručeno v čl. 38 odst. 1 Listiny, podle něhož „nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon“. Podstatou této záruky je, že podávání návrhů soudům a přidělování případů soudcům se odehrává podle předem stanovených pravidel, čímž má být minimalizována možnost jejich ovlivňování, korupce, svévole a jiné nežádoucí vlivy.

71. Toto právo však není vyčerpáno toliko zákonným určením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce, jakož i stanovením počtu soudců (přisedících) v senátech, jak požaduje čl. 94 Ústavy. Zásada zákonného soudce na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé představuje pro každého účastníka řízení záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy a aby byl vyloučen – pro různé důvody a rozličné účely – výběr soudů a soudců *ad hoc* (srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 2766/14 ze dne 1. 12. 2015, sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 anebo sp. zn. III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999).

72. Mezi dílčí složky práva na zákonného soudce patří i povinnost senátu vrcholného soudu předložit věc jinému, zákonem předvídanému rozhodovacímu tělesu v případě, že dospěje k odlišnému právnímu názoru, než který byl soudem dosud zastáván. Změna rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolání i k sjednocování judikatury nižších soudů, narušuje jeden z principů demokratického právního státu, a to princip předvídatelnosti soudního rozhodování, a z tohoto pohledu je nežádoucím jevem. To je prioritním důvodem, proč platná právní úprava předepisuje pro soudy nejvyšších instancí i pro Ústavní soud zvláštní a závazná pravidla přijímání rozhodnutí v situacích, kdy jimi má být jejich dosavadní judikatura překonána.

73. Soudy jsou povinny přistupovat ke změně judikatury nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu; jeho součástí by nezbytně mělo být přesvědčivé vysvětlení toho, proč, vzdor očekávání respektu k dosavadní rozhodovací praxi, bylo rozhodnuto jinak. (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 613/06 ze dne 18. 4. 2007 či nález sp. zn. IV. ÚS 1882/07 ze dne 19. 6. 2008).

74. Z povinnosti vysokých soudů předložit věc rozšířenému (velkému) senátu či plénu existují zákonem a judikaturou připuštěné výjimky, které je však třeba vykládat restriktivně (podrobněji viz nález sp. zn. IV. ÚS 690/21 ze dne 18. 5. 2021, body 20–22). V posuzované věci tyto výjimky ovšem nejsou relevantní.

X.6.b) Aplikace na posuzovanou věc

75. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu se v rozsudku ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 As 26/2013-57, bodě 28, vyjádřil i k otázce, v jaké působnosti obce vykonávají veřejné opatrovnictví (zvýraznění doplněno): „Dle [§ 471 odst. 3 občanského zákoníku] ‚[z]působnost být veřejným opatrovníkem má obec, kde má opatrovanec bydliště, anebo právnická osoba zřízená touto obcí k plnění úkolů tohoto druhu; jmenování veřejného opatrovníka podle jiného zákona není vázáno na jeho souhlas‘. Ačkoliv občanský zákoník z roku 2012 existenci opatrovnického zákona předpokládá, nebyl dosud přijat. Do doby, než bude opatrovnický zákon přijat, platí přechodné ustanovení § 3033 odst. 2 občanského zákoníku z roku 2012, které stanoví, že ‚[d]okud jiný právní předpis nestanoví něco jiného, přechází opatrovnictví podle § 468 na obec, na jejímž území má opatrovanec bydliště‘. Z právní úpravy tedy plyne, že souhlasu obce s ustanovením opatrovníkem dle občanského zákoníku z roku 2012 není třeba. **Tento závěr potvrzuje i skutečnost, že v souvislosti s přijetím občanského zákoníku z roku 2012 bylo mimo jiné novelizováno i obecní zřízení, podle jehož nového § 149b odst. 3 ‚[v]ýkon funkce veřejného opatrovníka podle občanského zákoníku obcí je výkonem přenesené působnosti‘. Zákonodárce touto úpravou vyřešil i nejednoznačné závěry judikatury v otázce, o jakou působnost obce se při výkonu opatrovnictví jedná** (kromě výše uvedeného nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 27/2000 srovnej i nález ze dne 10. 7. 2007, sp. zn. II. ÚS 995/07, č. 9/2007 Sb. ÚS) [pozn. red.: správně patrně usnesení ze dne 10. 7. 2007, sp. zn. II. ÚS 995/07, U 9/46 SbNU 519]. Dlužno dodat, že na výkon přenesené působnosti obdrží obec příspěvek ze státního rozpočtu.“

76. Rozšířený senát tedy ustanovení § 149b odst. 3 zákona o obcích nevyložil jako pouhou úpravu odměňování obcí za výkon veřejného opatrovnictví, a naopak výslovně uvedl, že zákonodárce touto úpravou vyřešil otázku, v jaké působnosti obce danou činnost vykonávají. Závěr rozšířeného senátu je relevantní i pro výklad shodně formulovaného § 119c odst. 3 zákona o hlavním městě Praze. Kompetenční senát ovšem rozhodnutí rozšířeného senátu vůbec nezohlednil. Chtěl-li jím podaný výklad citovaných ustanovení překonat, měl předložit věc devítičlennému rozšířenému senátu k rozhodnutí [§ 16 odst. 3 písm. b) soudního řádu správního]. Kompetenční senát tedy postupem, který zvolil, nerespektoval právo stěžovatele na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

XI. Závěr

77. Závěry kompetenčního senátu Nejvyššího správního soudu, podle nichž veřejné opatrovnictví není výkonem přenesené působnosti, jsou zatíženy ústavně nepřijatelnou libovůlí a porušují právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. K těmto závěrům navíc kompetenční senát dospěl na základě výkladu § 149b odst. 3 zákona o obcích a § 119c odst. 3 zákona o hlavním městě Praze, který se odchyluje od dřívějšího výkladu provedeného rozšířeným senátem téhož soudu. Jelikož tuto otázku kompetenční senát nepředložil

devítičlennému rozšířenému senátu k rozhodnutí, porušil též právo stěžovatele na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.

78. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené usnesení Nejvyššího správního soudu.

79. V dalším řízení je Nejvyšší správní soud vázán právním názorem vysloveným v tomto nálezu. Znovu tedy bude zkoumat, které z ministerstev je oprávněno se zabývat podnětem stěžovatele k provedení přezkumného řízení.

Č. 171**Neoprávněné zamítnutí restitučního nároku na základě nicotnosti
rozhodnutí o státním občanství (restituce rodu Walderode)
(sp. zn. I. ÚS 854/23 ze dne 19. září 2024)**

Jen zvláště závažná vada by mohla vyvolat nicotnost aktu, kterým Ministerstvo vnitra rozhodlo podle § 2 odst. 2 dekretu prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské, že československé státní občanství se zachovává. O zvláště závažnou vadu nejde, je-li takový akt Ministerstva vnitra označen jako osvědčení a má náležitosti osvědčení, a nikoliv výměru (rozhodnutí).

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Pavla Šámala a soudců Josefa Baxy (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy o ústavní stížnosti stěžovatelky Dr. Johanný Kammerlander, zastoupené JUDr. Romanem Heydukem, advokátem, sídlem Jaselská 206/27, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2023 č. j. 28 Cdo 3662/2022-1701, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. června 2022 č. j. 30 Co 1/2022-1629, rozsudku Okresního soudu v Semilech ze dne 9. prosince 2021 č. j. 8 C 459/2004-1527 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 20. dubna 2021 č. j. 28 Cdo 313/2020-1445, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Hradci Králové a Okresního soudu v Semilech jako účastníků řízení a 1) Lesy České republiky, s. p., sídlem Přemyslova 1106/19, Hradec Králové, zastoupeného JUDr. Janem Nemanským, advokátem, sídlem Těšnov 1059/1, Praha 1 – Nové Město, 2) České republiky – Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, 3) Krajské správy silnic Libereckého kraje, příspěvkové organizace, sídlem České mládeže 632/32, Liberec, zastoupené Mgr. Vlastimilem Škodou, advokátem, sídlem Masarykovo nám. 193/20, Děčín, 4) Národního památkového ústavu, státní příspěvkové organizace, sídlem Valdštejnské náměstí 162/3, Praha 1 – Malá Strana, zastoupené JUDr. Josefem Mackem, advokátem, sídlem Mšenská 3987/62, Jablonec nad Nisou, 5) Správy železnic, státní organizace, sídlem Dlážděná 1003/7, Praha 1 – Nové Město, 6) Tělovýchovné jednoty Turnov, z. s., sídlem Skálova 207, Turnov, 7) města Turnov, sídlem Antonína Dvořáka 335, Turnov, zastoupeného Mgr. Františkem Jarošem, advokátem, sídlem Antonína Dvořáka 287, Turnov, 8) Tělocvičné jednoty Sokol Turnov, sídlem Skálova 540, Turnov, 9) České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 – Žižkov, 10) Zemědělského družstva Český ráj Všeň v likvidaci, sídlem Všeň 124, 11) Strojní a traktorové stanice, odštěpného závodu Turnov, odštěpný závod, sídlem Turnov, Hrubý Rohozec, 12) HELIOS-OKNA, spol. s r. o., sídlem Daliměřice 480, zastoupené Mgr. Pavlem Vernerem, advokátem, sídlem Palackého 211, Turnov, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. HELIOS-OKNA, spol. s r. o., se přiznává postavení vedlejšího účastníka řízení.

II. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 17. ledna 2023 č. j. 28 Cdo 3662/2022-1701, rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. června 2022 č. j. 30 Co 1/2022-

-1629 a rozsudkem Okresního soudu v Semilech ze dne 9. prosince 2021 č. j. 8 C 459/2004-1527 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Tato rozhodnutí se proto ruší.

IV. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Posuzovaná věc se týká restituce podle zákona č. 243/1992 Sb., kterým se upravují některé otázky související se zákonem č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 93/1992 Sb. Tento zákon upravuje restituci majetku, který byl konfiskován po druhé světové válce, a to mimo jiné podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa.

2. Osoba, která se chce domoci restituce podle zákona č. 243/1992 Sb., se nikdy nesměla provinít proti československému státu a musela nabýt zpět československé státní občanství podle některého z předpisů uvedených v § 2 odst. 1 tohoto zákona. Jedním z těchto předpisů je dekret prezidenta republiky č. 33/1945 Sb., o úpravě československého státního občanství osob národnosti německé a maďarské. Pokud bylo podle tohoto dekretu rozhodnuto o vrácení nebo zachování československého státního občanství, dotčená osoba splňovala uvedenou podmínku pro restituci.

3. Právní předchůdce stěžovatelky požádal o zachování československého státního občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb. a československé Ministerstvo vnitra dne 16. 12. 1947 vydalo akt, podle kterého se mu československé státní občanství zachovává. Obecné soudy ovšem v posuzované věci dospěly k závěru, že jde o nicotný akt, který nemá žádné právní účinky. Právnímu předchůdci stěžovatelky tudíž podle obecných soudů nebylo československé státní občanství platně zachováno (vráceno), jak to vyžaduje zákon č. 243/1992 Sb., a proto nebyl osobou oprávněnou k restituci podle tohoto zákona. Ústavní soud tyto závěry obecných soudů přezkoumal z hlediska ústavnosti.

II. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

4. Stěžovatelka je vdovou po Karlu Des Fours Walderode („KDFW“).

5. Podle zjištění obecných soudů, která nejsou předmětem sporu, KDFW při sčítání lidu v roce 1930 uvedl, že je osobou německé národnosti. Dne 4. 7. 1939 vyplnil dotazník ke zjištění německé státní příslušnosti (Fragebogen zur Feststellung der deutschen Volkszugehörigkeit). Jako mateřský jazyk uvedl němčinu, přihlásil se k německému lidu, potvrdil absolvování německých škol, jakož i to, že žádný z jeho čtyř prarodičů není a nebyl židovského původu nebo náboženství. Dne 24. 7. 1939 mu byl vydán průkaz o německé státní příslušnosti.

6. Jako osoba německé národnosti, která nabyla německou státní příslušnost, KDFW pozbyl československé státní občanství dle § 1 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb.

7. V reakci na to dne 6. 10. 1945 KDFW požádal o zachování československého státního občanství podle § 2 citovaného dekretu. Osoby, které chtěly zachovat československé státní občanství, musely prokázat, že „zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem“ (§ 2 odst. 1 citovaného dekretu). O žádosti rozhodovalo československé „ministerstvo vnitra na návrh zemského národního výboru [...]“; současně platilo, že tyto osoby bylo třeba „až do vyřízení žádosti považovati za československé státní občany, vydal-li jim okresní národní výbor (okresní správní komise) nebo zastupitelský

úřad osvědčení o okolnostech, uvedených v předchozím odstavci“ (§ 2 odst. 2 citovaného dekretu).

8. Magistrát hlavního města Prahy dne 10. 10. 1946 vydal KDFW osvědčení o prozatímním zachování československého občanství.

9. Ministerstvo vnitra v listině ze dne 12. 8. 1947 oznámilo Ústřednímu národnímu výboru, že nevyhovuje žádosti KDFW o zachování československého státního občanství, neboť okolnosti uvedené v žádosti nelze pokládat za činnou účast v boji za osvobození Československa.

10. Ministerstvo vnitra dne 16. 12. 1947 vydalo KDFW osvědčení o zachování československého státního občanství dle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. (dále též „akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947“).

11. Magistrát hlavního města Prahy dne 22. 12. 1947 vydal KDFW osvědčení o zachování československého státního občanství.

12. V roce 1949 bylo vyhověno žádosti KDFW o vzdání se československého státního občanství, neboť bylo zjištěno, že nabytí rakouské státní občanství. Československé státní občanství KDFW znovu nabytí v roce 1992.

13. Rodový majetek KDFW byl konfiskován podle dekretu č. 12/1945 Sb.

II.1 Restituční spory

14. Od roku 1992 se KDFW domáhá restituce rodového majetku podle zákona č. 243/1992 Sb. Po úmrtí KDFW pokračovala v restitučních sporech stěžovatelka jako jeho právní nástupkyně. O uplatněných restitučních nárocích se rozhodovalo ve více řízeních a jednotlivými větvemi restitučních sporů se opakovaně zabýval Ústavní soud i Nejvyšší soud.

15. V roce 1992, kdy KDFW restituční nároky vznesl, platilo, že osoby domáhající se restituce musejí trvale žít na území České republiky (§ 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., v tehdy účinném znění). Ústavní soud ovšem podmínku trvalého pobytu zrušil (náleze ze dne 13. 12. 1995 sp. zn. Pl. ÚS 8/95). Zákonodárce na to reagoval zavedením nové podmínky: k restituci byly oprávněny jen osoby, které nejenže znovu získaly československé státní občanství podle některého z vyjmenovaných právních předpisů (§ 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.), ale které navíc takto znovuzískané občanství nepozbyly až do dne 1. 1. 1990 (§ 2 odst. 3 zákona č. 243/1992 Sb., ve znění účinném od 9. 2. 1996; nyní § 2 odst. 4 tohoto zákona). KDFW by tuto podmínku nesplňoval, neboť v letech 1949–1992 československé státní občanství neměl. Ústavní soud ovšem dovodil, že se na něj tato nová podmínka nevztahuje, neboť uplatnil restituční nároky ještě před novelizací, která ji zavedla. Podle Ústavního soudu by opačný výklad vedl k pravé retroaktivitě (zpětné působnosti) nové právní úpravy, což by bylo v rozporu s principy právního státu (nálezy ze dne 13. 6. 2001 sp. zn. II. ÚS 326/98, ze dne 14. 3. 2002 sp. zn. IV. ÚS 143/01 a ze dne 14. 1. 2003 sp. zn. I. ÚS 145/01). Ústavní soud také uvedl, že KDFW „nepozbyl“ československé státní občanství, „neboť získal [o]svědčení [československého Ministerstva vnitra] o zachování čs. státního občanství ze dne 16. prosince 1947“ (náleze sp. zn. II. ÚS 326/98).

16. Stěžovatelka jako právní nástupkyně KDFW se poté u obecných soudů domohla restituce části majetku.

17. Jedna z větví restitučních sporů skončila vydáním rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2008 sp. zn. 28 Cdo 4419/2007. Nejvyšší soud se nejprve zabýval tím, zda KDFW bylo vráceno (zachováno) československé státní občanství. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že tuto podmínku KDFW splnil, neboť mu československé státní občanství bylo zachováno aktem Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947. Předchozí listina Ministerstva vnitra ze dne 12. 8. 1947, podle které se žádosti KDFW o zachování státního občanství nevyhovuje, je dle Nejvyššího soudu nicotným právním aktem. Šlo „spíše o jakési rámcové sdělení, jímž se oznamuje negativní skutečnost blíže neurčenému počtu žadatelů (ministerstvo „nevyhovuje žádostem“

osob, „poněvadž neprokázaly“, atd.); jméno [KDFW] je pouze dopsáno nad text zřejmě opakovaně užívaného „vzoru“.“ Protože i při rozhodování o žádosti o zachování státního občanství se posuzovalo, zda se dotčená osoba neprovinila proti československému státu, zahrnuje v sobě podle Nejvyššího soudu rozhodnutí o zachování občanství i kladný závěr, že se daná osoba tímto způsobem neprovinila, pro účely § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. Nejvyšší soud dále poukázal na řadu dalších dokumentů ze spisu, které svědčí pro tento závěr. Nejvyšší soud proto zamítl dovolání a nezrušil rozhodnutí, kterým bylo vyhověno restitučním nárokům.

II.2 Restituční spor v posuzovaném případě

18. V posuzované věci stěžovatelka s restitučními nároky naopak úspěšná nebyla.

19. Restituční nároky byly uplatněny nejprve u pozemkového úřadu, který vydal zamítavé rozhodnutí. Stěžovatelka se proto bránila žalobou podle části páté zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

20. Obecné soudy se nejprve zabývaly otázkou, zda je KDFW, stěžovatelčin právní předchůdce, osobou oprávněnou k restituci dle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb. Okresní soud v Semilech mezitímním rozsudkem rozhodl, že KDFW byl oprávněnou osobou a Krajský soud v Hradci Králové jeho rozhodnutí potvrdil. Okresní a krajský soud v souladu s dřívějším rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) dovodily, že listina Ministerstva vnitra ze dne 12. 8. 1947 je nicotná a že aktem Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 bylo rozhodnuto o zachování československého státního občanství KDFW.

21. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozhodnutí okresního a krajského soudu (dále též „kasační rozsudek Nejvyššího soudu“).

22. Podle Nejvyššího soudu mělo rozhodnutí o zachování státního občanství dle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. splňovat náležitosti rozhodnutí stanovené vládním nařízením č. 8/1928 Sb., o řízení ve věcech náležících do působnosti politických úřadů (správní řízení). Toto rozhodnutí tedy mělo mít formu výměru (označení pro meritorní rozhodnutí) a mělo obsahovat – kromě výrokové části – i odůvodnění. Namísto výměru ovšem vydalo Ministerstvo vnitra osvědčení, k čemuž nebylo příslušné. Jelikož osvědčení Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 nesplňuje formální a obsahové požadavky, jde o nicotný akt (paakt), který nevyvolává žádné právní účinky. KDFW tedy nesplňuje jednu z podmínek restituce podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992, neboť nenabyl zpět občanství podle jednoho z tam uvedených předpisů.

23. Nejvyšší soud uvedl, že náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství se v rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) nezabýval, a proto se od tohoto rozhodnutí v posuzované věci nijak neodchýlil. Ústavní soud ve svých nálezech (bod 15 výše) vyslovil závěr o zachování státního občanství KDFW toliko mimo nosné důvody rozhodnutí, a Nejvyšší soud je v každém případě oprávněn přednést Ústavnímu soudu k této otázce konkurující úvahy a vést s ním justiční dialog.

24. Nad rámec toho Nejvyšší soud vyjádřil překvapení, jakým způsobem byla vyhodnocena skutečnost, že KDFW vyplnil dotazník Fragebogen. Připomněl, že podle nálezu Ústavního soudu ze dne 16. 12. 2004 sp. zn. III. ÚS 107/04 bylo přihlášení se k německému národu v uvedeném dotazníku činěno s cílem získat německou státní příslušnost, což bylo tehdy chápáno „jako projev ochoty přispět k realizaci této zločinné politiky, jako projev zrady československého státu a nepřátelství k němu.“ Rodinné poměry KDFW podle Nejvyššího soudu vyplnění dotazníku dostatečně neospravedlňují.

25. Nejvyšší soud dále uvedl, že ve věci nebyly splněny podmínky pro vydání mezitímního rozsudku. Mezitímním rozsudkem se rozhoduje o základu věci, nikoliv o dílčí sporné otázce. Základem věci ustálená judikatura rozumí posouzení všech sporných otázek vyplývajících z uplatňovaného nároku s výjimkou okolností, které se týkají jen výše nároku (plnění). Mezitímním rozsudkem tedy nelze rozhodnout pouze o otázce, zda KDFW byl osobou

oprávněnou k restituci. Povaha restitučního sporu v posuzovaném případě vylučuje rozlišovat mezi základem nároku a jeho výší, což znamená, že nebylo vůbec možné vydat mezitímní rozsudek.

26. Okresní soud následně, vázán závěry kasačního rozsudku Nejvyššího soudu, napadeným rozsudkem žalobu stěžovatelky zamítl. Krajský soud napadeným rozsudkem jeho rozhodnutí potvrdil a Nejvyšší soud napadeným usnesením odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřijatelné.

27. Stěžovatelka proti uvedeným rozhodnutím podala ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

III. Argumentace stěžovatelky

28. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno její základní právo na ochranu majetku, na soudní ochranu a na zákonného soudce podle čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

29. Podle stěžovatelky Ústavní soud i Nejvyšší soud v dřívější judikatuře učinily jasný závěr, že KDFW bylo zachováno československé státní občanství (nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 326/98 a rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007). V posuzované věci Nejvyšší soud dospěl v kasačním rozsudku k opačnému závěru. Nereflekoval tedy judikaturu Ústavního soudu, a navíc se odchytil od svého dříve vysloveného právního názoru, aniž věc předložil k rozhodnutí velkému senátu.

30. Úvahy Nejvyššího soudu, jaké náležitosti měl splňovat akt o zachování československého státního občanství, pokládá stěžovatelka za nesprávné, formalistické a vnitřně rozporné. Dekret č. 33/1945 Sb. žádné náležitosti aktu o zachování státního občanství nestanoví. Nejvyšší soud navíc akt československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 označil za paakt jen kvůli spatřovaným formálním nedostatkům. Podle stěžovatelky však Nejvyšší soud přehlíží, že akty z tohoto období nelze v plné míře hodnotit optikou dnešního práva a nynějšími požadavky na kvalitu právních aktů.

31. Stěžovatelka se dále ohrazuje proti hodnocení Nejvyššího soudu vztahujícímu se k tomu, že KDFW vyplnil dotazník Fragebogen. Tato skutečnost byla známá již v době po druhé světové válce, kdy bylo rozhodováno o zachování československého státního občanství KDFW. Ani ve světle nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04 to proto nelze považovat za rozhodující skutečnost pro posouzení restitučních nároků.

32. V doplnění ústavní stížnosti se stěžovatelka dovolává čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Namítá, že restituční předpisy je třeba vykládat v souladu s jejich účelem, a nikoliv restriktivně a formalisticky. Stěžovatelka odkazuje na závěry rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše), který potvrdil restituci části majetku KDFW, a upozorňuje, že ústavní stížnost proti tomuto rozsudku byla odmítnuta (usnesení ze dne 27. 11. 2008 sp. zn. IV. ÚS 2557/08). Tím bylo založeno legitimní očekávání, že i o jiných restitučních nárocích bude rozhodnuto obdobně.

IV. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

33. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejším účastníkům řízení. S ohledem na specifika věci Ústavní soud zaslal na vědomí ústavní stížnost také vedlejším účastníkům řízení před obecnými soudy (§ 93 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád), přestože ti obecně nemají postavení vedlejších účastníků v řízení před Ústavním soudem (§ 76 odst. 2 zákona o Ústavním soudu). Z nich se k ústavní stížnosti vyjádřila toliko společnost HELIOS-OKNA, spol. s r. o. S ohledem na okolnosti věci Ústavní soud rozhodl, že se této společnosti přiznává postavení vedlejšího účastníka řízení (§ 76 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

34. Nejvyšší soud ve vyjádření navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako zjevně neopodstatněná, případně aby byla zamítnuta, neboť má za to, že kasačním rozsudkem ani následným usnesením neporušil ústavně zaručená práva stěžovatelky. Nejvyšší soud předně uvádí, že otázka, jaké jsou náležitosti řádného rozhodnutí o zachování československého státního občanství, byla otevřena dovolacímu přezkumu až v posuzovaném případě. Nejvyšší soud tuto otázku poprvé řešil v napadeném kasačním rozsudku, a nemohl se tedy odchýlit od předchozí judikatury. Jde-li o namítané nerespektování judikatury Ústavního soudu, přehlíží stěžovatelka, že ani Ústavní soud se v rámci nosných důvodů žádného ze svých nálezů danou otázkou nezabýval. I kdyby tak učinil, je Nejvyšší soud oprávněn vést s Ústavním soudem justiční dialog a nemusí nosné důvody nálezů bez dalšího následovat.

35. Nejvyšší soud v souladu s ustálenou judikaturou provedl hodnocení, zda akt (osvědčení) československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství není nicotný. Závěr, že v posuzované věci trpí toto osvědčení obsahovými nedostatky (není v něm odůvodněno posouzení podmínek pro zachování státního občanství) i formálními (bylo vydáno nepřislušným orgánem), není výrazem formalistického přístupu. Naopak, Nejvyšší soud se nespokojil s izolovaně posuzovaným osvědčením, ale zabýval se tím, zda tento akt podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb. má náležitosti výměru.

36. K dalším námitkám Nejvyšší soud uvádí, že v rámci nosných důvodů napadených rozhodnutí nebyla hodnocena skutečnost, že KDFW vyplnil dotazník Fragebogen. Nejvyšší soud neporušil ani legitimní očekávání stěžovatelky. V dřívějším rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 se náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství nezabýval, nemohl se jimi proto zabývat ani Ústavní soud v navazujícím usnesení o odmítnutí ústavní stížnosti. Stěžovatelce proto nemohlo vzniknout legitimní očekávání, jak bude o takové otázce rozhodováno, bude-li s ní Nejvyšší soud konfrontován.

37. Krajský soud navrhl, aby byla ústavní stížnost zamítnuta. Připomněl, že při posuzování otázky, zda byl právní předchůdce stěžovatelky osobou oprávněnou k restituci podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., byl vázán právním názorem Nejvyššího soudu vyloženým v kasačním rozsudku. Vyjádřil přesvědčení, že napadená rozhodnutí neporušila ústavně zaručená práva stěžovatelky a dostatečně se vypořádávají i s její argumentací.

38. Okresní soud uvedl, že ústavní stížnost směřuje primárně proti závěrům Nejvyššího soudu, a proto nevyužije práva se k věci vyjádřit.

39. Vedlejší účastník 1) navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, případně zamítnout. Podle vedlejšího účastníka se Nejvyšší soud až v kasačním rozhodnutí poprvé zabýval otázkou, zda akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 představuje řádné rozhodnutí o vrácení státního občanství. V dřívějších rozhodnutích se této otázce Nejvyšší soud ani Ústavní soud nevěnovaly, a proto k ní nemohly ani vyslovit žádný závěr, od něhož by bylo možné se odchýlit. Posouzení tohoto aktu jako nicotného je srozumitelně a přesvědčivě odůvodněno. Nicotnost správních aktů znala již prvorepubliková právní teorie a možnost vyhodnotit poválečné akty jako nicotné judikatura dlouhodobě připouští. Polemika stěžovatelky s těmito závěry podle vedlejšího účastníka postrádá ústavněprávní rovinu a staví Ústavní soud do role další instance obecného soudnictví. Vedlejší účastník rovněž poukazuje na to, že KDFW vyplnil dotazník Fragebogen, a odkazuje na závěry, které v této souvislosti vyslovil Nejvyšší soud v kasačním rozsudku.

40. Vedlejší účastníci 2) a 3) navrhli ústavní stížnost zamítnout. Mají za to, že obecné soudy rozhodly věcně správně a neporušily základní práva stěžovatelky.

41. Vedlejší účastník 4) navrhl ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou. Podle vedlejšího účastníka se na věc nevztahuje Úmluva, neboť jde o restituci věcí konfiskovaných v roce 1945, tedy dříve, než se Úmluva stala pro Českou republiku závaznou. Právo na soudní ochranu pak stěžovatelce nezaručuje právo na vydání jí příznivého rozhodnutí. Napadená rozhodnutí se ani neodchylují od dřívější judikatury Nejvyššího soudu či Ústavního

soudu. Ve výrokové části žádného soudního rozhodnutí totiž dosud nebylo vysloveno, že se KDFW zachovává státní občanství, pouze výroková část by přitom byla pro jiná řízení závazná.

42. Vedlejší účastník 7) navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta, případně zamítnuta. Namítá, že doplnění ústavní stížnosti bylo učiněno po lhůtě k podání ústavní stížnosti a nemělo by k němu být přihlíženo. Dále uvádí, že Nejvyšší soud se v posuzované věci neodchýlil od rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 ani od nálezu sp. zn. II. ÚS 326/98. V nich totiž nebyla řešena otázka, zda akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 představuje řádné rozhodnutí o vrácení státního občanství. Za zásadní pak vedlejší účastník označuje, že KDFW se v dotazníku Fragebogen přihlásil k německé národnosti, čímž se „dopustil zrady československého státu“, jak plyne i z nálezu sp. zn. III. ÚS 107/04. Navíc se v dotazníku přihlásil i k Sudetoněmecké straně (SdP).

43. Vedlejší účastník 9) rovněž navrhl ústavní stížnost odmítnout, případně zamítnout. Namítá, že doplnění ústavní stížnosti po lhůtě není možné. Dále argumentuje, že stěžovatelka nepřipustně brojí proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu, které ale nepředstavuje poslední rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci. Podle vedlejšího účastníka se řádností aktu o zachování státního občanství KDFW komplexně zabýval až Nejvyšší soud v kasačním rozhodnutí. Jeho závěry tak nejsou v rozporu s předchozí judikaturou.

44. Vedlejší účastník 12) navrhl ústavní stížnost odmítnout. Zpochybňuje včasnost doplnění ústavní stížnosti a má za to, že by k němu nemělo být přihlíženo. Dále se ztotožňuje se závěry kasačního rozsudku Nejvyššího soudu. Náležitostmi rozhodnutí o zachování státního občanství se předchozí rozhodnutí Nejvyššího soudu ani Ústavního soudu nezabývala, a proto se od nich nemohl Nejvyšší soud kasačním rozsudkem odchýlit. Dále vedlejší účastník poukazuje na to, že KDFW vyplnil dotazník Fragebogen a byl členem SdP. Ani Evropský soud pro lidská práva v usnesení ve věci *Walderode proti České republice* ze dne 18. 5. 2004 č. 40057/98 stěžovatelce nevyhověl.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

45. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Stěžovatelka je zastoupena advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

46. Ústavní soud se dále zabýval přípustností ústavní stížnosti, a to nejprve v části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu. Obecně platí, že ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu není přípustná, neboť takovým rozhodnutím řízení nekončí. Judikatura Ústavního soudu umožňuje napadnout kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu jen výjimečně: až po skončení řízení a pouze v případě, že jsou namítána taková pochybení týkající se řízení před Nejvyšším soudem, jejichž odstranění nelze docílit jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu (např. chybné posouzení včasnosti či přípustnosti dovolání k Nejvyššímu soudu). Brojí-li ústavní stížnost pouze proti právním závěrům kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu, postačí přezkoumat ústavnost těchto závěrů a případně zrušit navazující rozhodnutí obecných soudů. V dalším řízení má právní názor vyslovený v nálezu Ústavního soudu přednost před právním názorem vysloveným v kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu, přestože formálně nebylo zrušeno (nález ze dne 21. 2. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 a nález ze dne 17. 7. 2019 sp. zn. I. ÚS 1091/19, body 27–28). Stručně vyjádřeno, ústavní stížnost proti kasačnímu rozhodnutí je přípustná jen tehdy, nelze-li namítaná pochybení odstranit jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu.

47. V posuzované věci je kasační rozsudek Nejvyššího soudu postaven na dvou oddělitelných závěrech. Zaprvé podle Nejvyššího soudu KDFW nebyl oprávněnou osobou, neboť mu nebylo vráceno (zachováno) československé státní občanství; zadruhé nebylo možné vydat o této otázce mezitímní rozsudek. Stěžovatelka brojí toliko proti prvním z těchto závěrů. V posuzované věci lze ovšem docílit nápravy tohoto dle stěžovatelky neústavního právního

závěru i jinak než zrušením kasačního rozhodnutí Nejvyššího soudu. V části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu je tedy ústavní stížnost nepřipustná.

48. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že i kdyby shledal přípustnost této části ústavní stížnosti, byla by zjevně neopodstatněná. Stěžovatelka totiž nijak nezpochybňuje druhý a samostatný důvod, na kterém je kasační rozsudek založený, a to že ve věci nebylo možné vydat mezitímní rozsudek. Obstojí-li jeden ze dvou samostatných důvodů, na kterém je kasační rozhodnutí postaveno, znamená to, že zrušení kasačního rozhodnutí není namístě.

49. Ústavní stížnost je přípustná v části směřující proti navazujícímu rozsudku okresního soudu a krajského soudu, jakož i usnesení Nejvyššího soudu o odmítnutí dovolání, neboť stěžovatelka všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv ve smyslu § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. V této části jsou tedy splněny všechny procesní předpoklady řízení.

50. Nedůvodná je námitka vedlejších účastníků, že doplnění ústavní stížnosti bylo provedeno po lhůtě k podání ústavní stížnosti a nelze k němu přihlížet. Zákon o Ústavním soudu nestanoví, že po lhůtě již nelze rozšiřovat argumentaci v ústavní stížnosti. V posuzované věci navíc v doplnění ústavní stížnosti nebyl vznesen žádný nový argument, který by měl vliv na výsledek řízení.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

51. Ústavní stížnost je důvodná.

52. V posuzované věci je předmětem přezkumu závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se KDFW zachovává československé státní občanství, je nicotný, takže KDFW československé státní občanství znovu nenabyl (nebylo mu zachováno). Na základě tohoto závěru totiž obecné soudy uzavřely, že KDFW nebyl oprávněnou osobou podle § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb., a tudíž ani stěžovatelka jako jeho právní nástupkyně nemá nárok na restituci.

53. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. II. ÚS 326/98 uvedl, že KDFW „nepozbyl“ československé státní občanství, „neboť získal [o]svědčení [československého Ministerstva vnitra] o zachování čs. státního občanství ze dne 16. prosince 1947“, a z tohoto závěru implicitně vycházel i v nálezech sp. zn. IV. ÚS 143/01 a sp. zn. I. ÚS 145/01. Toto konstatování ovšem nebylo podrobněji odůvodněno. Především však nebylo součástí nosných důvodů citovaných nálezů. Ty se totiž týkají otázky, zda se na restituční nároky KDFW vztahuje nově zakotvená podmínka, podle které nesmělo být „vrácené“ občanství pozbyto do 1. 1. 1990. Pouze nosné důvody nálezů mají precedenční závaznost, což znamená, že pouze nosné důvody jsou obecné soudy povinny následovat, tedy respektovat a reflektovat při rozhodování obdobných případů (podrobněji nálezu sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007, bod 59 a násl.). Uvedený závěr tedy obecné soudy nebyly povinny následovat.

54. Obecné soudy až v posuzované věci založily svá rozhodnutí na závěru, že akt československého Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství je nicotný. Ústavností této úvahy se Ústavní soud dosud nezabýval, a musí tak proto učinit nyní.

VI.1 Obecné principy

55. Vymezení nicotnosti a posouzení, zda je určitý akt nicotný či nikoliv, je primárně otázkou podústavního práva. Jeho výklad a aplikace je v zásadě věcí obecných soudů. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy přezkoumává toliko ústavnost napadených rozhodnutí a řízení, v němž byla vydána.

56. I při výkladu a aplikaci podústavního práva ovšem obecné soudy mohou vybočit z mezí ústavnosti. K tomu dojde například tehdy, zatíží-li své rozhodování libovůlí (svévolí), čímž poruší právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu je projevem libovůle (svévole) v soudním

rozhodování extrémní nesoulad právních závěrů se skutkovými a právními zjištěními; dále nerespektování kogentní normy; interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti; rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy; a konečně „interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu“ [viz např. náleze ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 351/04; náleze ze dne 24. 11. 2020 sp. zn. III. ÚS 2842/20, bod 18; náleze ze dne 17. 4. 2024 sp. zn. II. ÚS 617/24, bod 18].

VI.2 Aplikace na posuzovanou věc

57. Ústavní soud se dále zabýval tím, zda závěr Nejvyššího soudu o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 je výrazem libovůle v rozhodování a představuje interpretační exces.

VI.2.a) Obecné pojetí nicotnosti

58. Nicotným aktem se rozumí akt, který vykazuje natolik závažné vady, že není schopen vyvolat žádné právní účinky a nelze jej vůbec za akt považovat. V současnosti se za závažnou vadu způsobující nicotnost pokládá zejména „absolutní nedostatek pravomoci, absolutní nepřislusnost rozhodujícího správního orgánu, zásadní nedostatky projevu vůle vykonavatele veřejné správy (absolutní nedostatek formy, neurčitost, nesmyslnost), požadavek plnění, které je trestné nebo absolutně nemožné, uložení povinnosti nebo založení práva něčemu, co v právním smyslu vůbec neexistuje, či nedostatek právního podkladu k vydání [příslušného aktu]“ (usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 12. 12. 2023 č. j. 9 Ao 37/2021-57, bod 39; rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 13. 5. 2008 č. j. 8 Afs 78/2006-74; a obdobně již rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 3. 1995 sp. zn. 6 A 28/94).

59. Současné pojetí nicotnosti v podstatných rysech odpovídá jejímu pojmání už v době první republiky, jakož i v letech 1945–1948 (viz Merkl, A. Obecné právo správní. Díl druhý. Praha – Brno: Orbis, 1932, s. 24 a násl.; Hoetzel, J. Československé správní právo. Část všeobecná. Druhé přepracované vydání. Praha: Melantrich, 1937, s. 288 a násl.; Pošvář, J. Obecné pojmy správního práva. Brno: ČSAS Právník, 1946. s. 84 a násl.).

VI.2.b) Posouzení ve vztahu k aktu Ministerstva vnitra

60. V posuzované věci Nejvyšší soud na toto pojetí nicotnosti odkazuje (kasační rozsudek, bod 49). Nejvyšší soud se tedy proti uvedenému pojetí nicotnosti v obecné rovině nevymezil a neusiloval o jeho upřesnění či překonání.

61. Závěry Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 je nicotný, ovšem právě uvedenému obecnému pojetí nicotnosti vůbec neodpovídají. Nejvyšší soud se tedy od uvedeného obecného nahlížení na nicotnost zásadním způsobem odchýlil, a to bez jakéhokoliv vysvětlení.

62. Nejvyšší soud označil akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 za nicotný ze tří důvodů. Zaprvé, tento akt má formu osvědčení, a nikoliv výměru (dnešní terminologií rozhodnutí). Zadruhé neobsahuje vedle výrokové části také odůvodnění. Zatřetí, k vydání osvědčení nebylo československé Ministerstvo vnitra příslušné.

63. Ústavní soud předně konstatuje, že československé Ministerstvo vnitra mělo pravomoc i příslusnost vydat akt, kterým rozhodne o zachování československého státního občanství KDFW. V řízení před obecnými soudy bylo prokázáno, že KDFW podal žádost o zachování československého státního občanství podle § 2 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb. Pravomoc a působnost rozhodnout o této žádosti svěřoval Ministerstvu vnitra § 2 odst. 2 tohoto dekretu.

64. Podle Nejvyššího soudu Ministerstvo vnitra nebylo „příslušné“ akt vydat, protože se jedná o osvědčení, a Ministerstvo vnitra bylo oprávněno vydávat pouze výměry (rozhodnutí) o zachování státního občanství. Tato argumentace ovšem nemůže obstát. Nejvyšší soud touto argumentací jen znovu poukazuje na to, že akt byl podle jeho přesvědčení vydán v chybné formě, protože jde o osvědčení namísto výměru. Otázku formy ale nelze tímto způsobem směřovat s otázkou pravomoci a působnosti, jako to nepřesvědčivě učinil Nejvyšší soud.

65. Fakticky tedy Nejvyšší soud předložil pouze dva argumenty pro svůj závěr o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra, a to, že jde o osvědčení namísto výměru a že tomuto aktu chybí odůvodnění. Obě tvrzené vady se týkají formy aktu.

66. Obecně se připouští, že i vady formy aktu by mohly způsobit jeho nicotnost. Muselo by ovšem jít o „absolutní nedostatek formy“ (bod 58 výše). Nejvyšší soud nijak nevysvětlil, proč by dvě jím shledané vady formy – chybné označení aktu a chybějící odůvodnění – byly natolik intenzivní, že by bylo možné hovořit o absolutním nedostatku formy. Posouzení intenzity vady je ale podle současného pojetí klíčové pro vymezení, zda jde o vadu zakládající nicotnost. Již v tomto ohledu tak posouzení provedené Nejvyšším soudem vykazuje prvky libovůle. Pouhé chybné označení a chybějící odůvodnění nelze bez dalšího ztotožnit se zvlášť závažnou vadou aktu.

67. Ani žádnou další zvlášť závažnou vadou akt Ministerstva vnitra netrpí. Je dostatečně určitý a není nesmyslný, což je zřejmé z toho, že obecným soudům včetně Nejvyššího soudu byl srozumitelný jeho obsah. Zachování státního občanství nepředstavuje ani přiznání trestného nebo absolutně nemožného plnění. KDFW byl jako fyzická osoba někým, komu bezpochyby bylo možné přiznat (zachovat) státní občanství. Dostatečný právní podklad pro zachování státního občanství pak poskytuje již citovaný § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb.

68. V kontextu posuzované věci je navíc nutné zohlednit, že v roce 1947 i v navazujícím období orgány veřejné moci vycházely z toho, že Ministerstvo vnitra dotčeným aktem platně a účinně rozhodlo o zachování československého státního občanství KDFW. Na základě aktu Ministerstva vnitra totiž vydal KDFW osvědčení o státním občanství i Magistrát hlavního města Prahy. V roce 1949 pak bylo vyhověno žádosti KDFW o vzdání se československého občanství, z čehož plyne, že do té doby toto občanství z pohledu tehdejších orgánů veřejné moci musel mít.

69. Závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra o zachování státního občanství ze dne 16. 12. 1947 je nicotný pro chybné označení a pro chybějící odůvodnění, tedy představuje interpretační exces a neodůvodněné odchýlení se od obecně sdíleného nahlížení na nicotnost. Jde tedy o závěr zatížený libovůlí, který z ústavního hlediska neobstojí.

70. Ústavní soud shrnuje, že jen zvláště závažná vada by mohla vyvolat nicotnost aktu, kterým Ministerstvo vnitra rozhodlo podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb., že československé státní občanství se zachovává. O zvláště závažnou vadu nejde, je-li takový akt Ministerstva vnitra označen jako osvědčení a má náležitosti osvědčení, a nikoliv výměru (rozhodnutí).

71. Ústavní soud tedy konstatuje, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se KDFW zachovává československé státní občanství, nelze označit za nicotný.

72. Ústavní soud pro úplnost dodává, že se v posuzované věci nezabýval tím, zda měl akt Ministerstva vnitra skutečně mít formu výměru (rozhodnutí) a zda měl skutečně obsahovat odůvodnění, jak dovozuje Nejvyšší soud. Pro účely rozhodnutí posuzované věci stačilo přezkoumat závěr, že tyto tvrzené vady by způsobily nicotnost aktu; tento závěr totiž z ústavního hlediska není udržitelný.

73. Jelikož závěr o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra z ústavního hlediska neobstojí po věcné stránce, není již třeba zabývat se námitkou, že Nejvyšší soud při zaujetí tohoto závěru postupoval procesně nesprávně, neboť měl věc předložit velkému senátu. Klíčové je, že tento závěr se v posuzované věci nemůže uplatnit vůbec, bez ohledu na to, jaký proces byl k jeho dosažení zvolen.

VI.2.c) I kdyby akt Ministerstva vnitra byl nicotný, neobstojí navazující závěry

74. Ústavní soud podotýká, že i kdyby obstála úvaha o nicotnosti aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství, neústavní by byly na to navazující závěry Nejvyššího soudu.

75. Nicotnost aktu Ministerstva vnitra by znamenala, že o žádosti KDFW o zachování státního občanství dosud nebylo rozhodnuto. Ústavní soud dovodil, že v takovém případě jsou povinny řízení dokončit a o žádosti rozhodnout nynější orgány. Pokračování v řízení se přitom mohou domáhat i právní nástupci původních žadatelů (nález ze dne 25. 9. 1997 sp. zn. IV. ÚS 114/96).

76. Navíc by bylo třeba se vypořádat se skutečností, že KDFW vydal okresní národní výbor osvědčení podle § 2 odst. 2 dekretu č. 33/1945 Sb., jehož držitele bylo třeba považovat za československého státního občana, a to až do skončení řízení o žádosti o zachování státního občanství. Ústavní soud v minulosti dovodil, že lze na základě tohoto osvědčení nabýt v dobré víře práva a že stát nemůže libovolně toto „rozhodnutí předběžné povahy“ nahradit jiným (nález ze dne 29. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 98/04).

77. V případě nicotnosti aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství by se tedy bylo třeba vypořádat s tím, že KDFW byl v každém případě držitelem předběžného osvědčení, podle kterého ho bylo třeba pokládat za československého státního občana. Pokud by tato skutečnost sama o sobě nebyla dostatečná k rozhodnutí věci, bylo by třeba vyčkat dokončení řízení o zachování státního občanství. Závěr Nejvyššího soudu, který z nicotnosti aktu Ministerstva vnitra dovodil, že KDFW nebylo zachováno občanství podle dekretu č. 33/1945 Sb., byl tedy v každém případě předčasný a učiněný v rozporu s judikaturou Ústavního soudu.

VI.2.d) Zákonnost aktu o zachování státního občanství již nelze přezkoumávat

78. Jelikož akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 o zachování státního občanství není nicotný, je třeba z něho v restitučním řízení vycházet. Zákondárce nesvěřil obecným soudům kompetenci přezkoumávat, zda bylo zákonně a správně rozhodnuto o vrácení (zachování) československého státního občanství. Důvody pro tento přístup Ústavní soud nastínil již v nálezu sp. zn. I. ÚS 98/04. V případě rozhodnutí podle dekretu č. 33/1945 Sb. vydaných v období 1945–1948 nelze odhlížet od skutečnosti, že se „jednalo o rozhodnutí orgánů, které byly dobře obeznámeny s tehdejší realitou a neměly od tehdejších, bezesporu tragických událostí, nepřiměřený časový odstup. Byly tedy více či méně způsobilé bezprostředního hodnocení skutečností relevantních podle příslušných ustanovení dekretu č. 33/1945 Sb. Při dnešním hodnocení těchto skutečností, za situace dnes již velmi obtížného dohledávání skutkových podkladů pro rozhodnutí orgánu veřejné moci, po uplynutí téměř šesti dekád od konce druhé světové války, je nezbytné postupovat s největší obezřetností“. Tato zdrženlivost je o to více namístě nyní, kdy časový odstup narostl o dvě další dekády.

79. Část vedlejších účastníků poukazuje na některé aspekty jednání KDFW v době druhé světové války, jako je vyplnění dotazníku Fragebogen či jeho tvrzené členství či příslušnost k SdP. Tyto okolnosti předně nemohou vést ke zpochybňování aktu Ministerstva vnitra o zachování státního občanství, který v restitučním řízení nelze přezkoumávat.

80. Pokud jde o podmínku neprovinění se proti československému státu, připomíná Ústavní soud, že dle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 4419/2007 (bod 17 výše) byla tato podmínka posuzována již pro účely rozhodnutí o zachování československého státního občanství dle § 2 odst. 1 dekretu č. 33/1945 Sb.; rozhodnutí o zachování státního občanství v sobě proto již obsahuje závěr o neprovinění se proti československému státu. K případnému přehodnocení tohoto závěru v důsledku okolností, které vyšly najevo až později, tedy po rozhodnutí o zachování státního občanství, je třeba přistupovat velmi zdrženlivě.

81. Ústavní soud v této souvislosti připomíná závěry Nejvyššího soudu z již citovaného rozsudku sp. zn. 28 Cdo 4419/2007, jakož i zjištění, která v posuzovaném případě učinily

okresní a krajský soud před kasačním zásahem Nejvyššího soudu. Z nich plyne, že KDFW vysvětloval vyplnění dotazníku Fragebogen a tvrzenou příslušnost k SdP již v době rozhodování o žádosti o zachování československého státního občanství; nejde tedy o později zjištěné skutečnosti. Dále bylo zjištěno, že v době druhé světové války byl KDFW zaměstnán v Československé zbrojovce, a. s., kde dle poválečného posudku projevoval kladný vztah k českému národu. I když jako německý státní příslušník narukoval do Wehrmachtu, nikdy nepovýšil z hodnosti vojína. Při práci jako tlumočnick dle písemných svědectví napomáhal československým občanům. Písemná vyjádření více než desítky osob z let 1945–1946 hovoří o tom, že KDFW byl vždy antinacistického smýšlení, podporoval perzekuované osoby a hovořil česky. I tehdejší orgány mu vydaly potvrzení, že se během válečných let choval loajálně k českému národu, či že prováděl ilegální protiokupační činnost. Je tedy zřejmé, že jednání KDFW v době druhé světové války nelze hodnotit jen na základě dílčích a z kontextu vytržených okolností.

82. Ani nález sp. zn. III. ÚS 107/04 nelze vykládat tak, že kdokoliv se přihlásil v dotazníku Fragebogen k německé národnosti, automaticky se provinil proti československému státu. V posuzovaném případě je k tomuto hodnocení naopak třeba přistupovat citlivě a s velkým respektem k závěrům, k nimž se ohledně této otázky dospělo v době bezprostředně po druhé světové válce, kdy bylo vyhověno žádosti KDFW o zachování československého státního občanství.

VII. Závěr

83. Z ústavního hlediska neobstojí závěr Nejvyššího soudu, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947, podle něhož se právnímu předchůdci stěžovatelky KDFW zachovává československé státní občanství, je nicotný. Napadená rozhodnutí okresního a krajského soudu a usnesení Nejvyššího soudu, která jsou založena na tomto závěru, porušují právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

84. Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil napadené usnesení Nejvyššího soudu, rozsudek krajského soudu a rozsudek okresního soudu.

85. Ústavní soud dále odmítl ústavní stížnost v části směřující proti kasačnímu rozsudku Nejvyššího soudu jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu.

86. V dalším řízení jsou obecné soudy vázány závěry vyslovenými v tomto nálezu. Budou tedy vycházet z toho, že akt Ministerstva vnitra ze dne 16. 12. 1947 není nicotný a že tímto aktem bylo KDFW zachováno československé státní občanství. Tyto závěry mají přednost i před neústavním právním názorem vyjádřeným v kasačním rozsudku Nejvyššího soudu, přestože tento rozsudek nemohl být z procesních důvodů zrušen. Na obecných soudech nyní je, aby se zabývaly naplněním dalších podmínek restituce.

Č. 172**Zastavení trestního stíhání pro těžkou chorobu trvale vylučující postavení obviněného před soud****(sp. zn. II. ÚS 1703/24 ze dne 19. září 2024)**

I. Jednou z ústavních záruk spravedlivého procesu, vyplývající zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny, je požadavek náležitého odůvodnění [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131) aj.]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost úvah, jež byly relevantní pro přijetí určitého rozhodnutí, a tím také jeho přezkoumatelnost z hlediska zákonnosti a věcné správnosti. Nezbytný rozsah odůvodnění se vždy odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se příslušný orgán veřejné moci musí adekvátně vypořádat [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) aj.]. Vyrozumění o nevyhovění návrhu na zastavení trestního stíhání je rozhodnutím s konečnou platností, proti kterému již nelze podat (vyjma ústavní stížnosti) žádný opravný prostředek. Z logiky věci plyne, že na takové vyrozumění je třeba klást z hlediska jeho odůvodnění stejné požadavky jako na odůvodnění rozhodnutí o zastavení trestního stíhání. Postrádá-li takové rozhodnutí řádné odůvodnění, přičemž se ani nezabývá námitkami, které by mohly mít význam pro rozhodnutí ve věci samé, je nepřezkoumatelné, což může mít a zpravidla má za následek porušení práva dotčeného účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod [např. nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 435/09 (N 129/53 SbNU 623) či ze dne 18. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 1162/17 (N 8/88 SbNU 103)]. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování zakazuje.

II. Přehodnotí-li příslušní státní zástupci odborné závěry znalce a posoudí sami takové skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně nich provedou další znalecké dokazování (srov. § 109 a 110 trestního řádu), jde o vadu řízení, která vede k porušení principů řádného (spravedlivého) procesu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Pokračují-li orgány činné v trestním řízení v trestním stíhání stěžovatele, přestože dosud opatřené důkazy nasvědčují tomu, že stěžovatel trpí těžkou chorobou, která trvale vylučuje jeho postavení před soud [§ 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu], dochází takovým postupem v návaznosti na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod k porušení práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 Listiny základních práv a svobod a práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele M. V., zastoupeného Mgr. Lukášem Trojanem, advokátem, sídlem Na Strži 2102/61a, Praha 4 – Krč, proti vyrozumění Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 17. dubna 2024 č. j. 2 NZT 40/2022-116,

vyrozumění Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 22. dubna 2024 č. j. VZV 31/2022-781 a výzvě Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 25. ledna 2024 č. j. VZV 31/2022-681, za účasti Nejvyššího státního zastupitelství a Vrchního státního zastupitelství v Praze jako účastníků řízení, takto:

I. Vyrozuměním Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 17. dubna 2024 č. j. 2 NZT 40/2022-116, vyrozuměním Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 22. dubna 2024 č. j. VZV 31/2022-781 a výzvou Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 25. ledna 2024 č. j. VZV 31/2022-681 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 Listiny základních práv a svobod a právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod.

II. Vyrozumění Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 17. dubna 2024 č. j. 2 NZT 40/2022-116, vyrozumění Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 22. dubna 2024 č. j. VZV 31/2022-781 a výzva Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 25. ledna 2024 č. j. VZV 31/2022-681 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí (vyrozumění a výzva) s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 6 odst. 1, čl. 7 odst. 2, čl. 31 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, předložených podkladů a vyžádaného spisu se podává, že usnesením Policie České republiky, Národní centrály proti organizovanému zločinu, SKPV, Expozitury Plzeň (dále jen „policejní orgán“) ze dne 31. 3. 2021 č. j. NCOZ-8601-1590/TČ-2016-417301-H bylo podle § 160 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zahájeno trestní stíhání stěžovatele (vedle dalších obviněných) pro podezření ze spáchání zločinu zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 1, odst. 2 písm. a) a c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve spolupachatelství podle § 23 trestního zákoníku.

3. Podáním ze dne 5. 6. 2023 podal stěžovatel z důvodu svého špatného zdravotního stavu zapříčiněného prodělaným infarktem myokardu u Vrchního státního zastupitelství v Praze (dále jen „vrchní státní zastupitelství“) návrh na zastavení trestního stíhání ve smyslu § 172 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 11 odst. 1 písm. f) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. K návrhu přiložil zdravotnickou dokumentaci.

4. Policejní orgán následně opatřením ze dne 31. 8. 2023 podle § 105 odst. 1 trestního řádu přibral k posouzení zdravotního stavu stěžovatele soudního znalce z oboru zdravotnictví, odvětví interna, kardiologie, MUDr. Martina Herolda. Ze znaleckého posudku jmenovaného znalce vypracovaného dne 12. 10. 2023 vyplynulo, že stěžovatel prodělal dne 15. 1. 2023 velmi rozsáhlý srdeční infarkt s trvalými následky, které vedly ke vzniku srdečního selhávání, přičemž jde o trvalý stav a lze očekávat pouze postupné zhoršování jeho zdravotního stavu. Zdůraznil, že ač stav stěžovatele je v současnosti v klinicky stabilizovaném stavu, jeho kvalita života je přiměřená a cítí se být schopen řídit auto, lze předpokládat, že jeho stav se po malém inzultu

(infekce, emoce, větší fyzická námaha) může rychle zhoršit. Dané onemocnění je podle znalce zatíženo řadou komplikací a často dochází k opakovanému zhoršení klinického stavu, přičemž psychický stres je možným spouštěcím faktorem zhoršení zdravotního stavu. Na základě uvedených skutečností znalec jednoznačně uzavřel, že zdravotní stav stěžovatele trvale nedovoluje postavit ho před soud, resp. pokračovat v jeho trestním stíhání.

5. Státní zástupce vrchního státního zastupitelství následně shledal, že znalecký posudek znalce MUDr. Martina Herolda vykazuje vzájemné rozpory, proto na základě jeho pokynu bylo dne 11. 12. 2023 přistoupeno policejním orgánem k provedení výslechu znalce, při kterém znalec potvrdil své závěry formulované ve znaleckém posudku a opakovaně vyloučil možnost postavení stěžovatele před soud. Zopakoval, že již samotné vedení trestního stíhání negativně ovlivňuje zdravotní stav stěžovatele a způsobuje zvýšenou stresovou zátěž.

6. Přestože z vypracovaného znaleckého posudku i z výslechu znalce MUDr. Martina Herolda vyplynulo, že v případě stěžovatele jsou naplněny všechny předpoklady pro zastavení jeho trestního stíhání, státní zástupce vrchního státního zastupitelství v záhlaví označeným vyrozuměním stěžovateli sdělil, že jeho návrhu na zastavení, příp. přerušeni trestního stíhání nevyhověl a současně ho vyzval k doplnění konkrétních informací vztahujících se ke schopnosti stěžovatele účastnit se úkonů trestního řízení a řešit standardní životní situace.

7. V reakci na výzvu státního zástupce vrchního státního zastupitelství se stěžovatel obrátil na Nejvyšší státní zastupitelství s podnětem k výkonu dohledu, v rámci něhož poukázal na nesprávnou interpretaci závěrů předmětného znaleckého posudku ze strany vrchního státního zastupitelství. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství po přezkoumání věci v napadeném vyrozumění konstatoval, že nespátuje důvody k využití dohledových opatření. Poukázal na to, že v rámci provedeného dohledu nebylo zjištěno, že by státní zástupce vrchního státního zastupitelství při posuzování existence zákonných podmínek pro zastavení či přerušeni trestního stíhání stěžovatele i při vyhodnocení závěrů přibraného znalce postupoval nezákonně nebo svévolně. Naopak je podle státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství z postupu státního zástupce vrchního státního zastupitelství patrné, že se opakovaně zabýval konkrétními skutečnostmi vyplývajícími jak ze zpracovaného znaleckého posudku, tak z výslechu znalce, stejně jako z dalších informací a podkladů zjištěných k osobě stěžovatele v průběhu trestního řízení.

8. Nutno dodat, že následně bylo vyrozuměním státní zástupkyně vrchního státního zastupitelství ze dne 22. 4. 2024 č. j. VZV 31/2022-781, které není napadeno ústavní stížností, stěžovateli sděleno, že nebyl shledán zákonný důvod pro zastavení či přerušeni jeho trestního stíhání.

II. Argumentace stěžovatele

9. Stěžovatel v ústavní stížnosti po rekapitulaci dosavadního průběhu trestního řízení namítá, že vrchní státní zastupitelství, jehož přístup aprobovalo i Nejvyšší státní zastupitelství, zcela přešlo a dezinterpretovalo jednoznačné závěry vypracovaného znaleckého posudku a odmítlo zastavit jeho trestní stíhání. Argumentace příslušných státních zastupitelství je podle stěžovatele věcně nesprávná a napadená rozhodnutí jsou nedostatečně odůvodněná. K tomu stěžovatel odkazuje na nález Ústavního soudu ze dne 17. 4. 2024 sp. zn. II. ÚS 197/24 (pozn. všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>). Dodává, že z uvedených důvodů se obrátil na jednoho z nejrespektovanějších odborníků v oblasti kardiologie v České republice, prof. MUDr. Jana Pirka, DrSc., se žádostí o vypracování odborného stanoviska k jeho zdravotnímu stavu. Prof. MUDr. Jan Pirk, DrSc., ve svém odborném stanovisku ze dne 23. 5. 2024, které stěžovatel přiložil k ústavní stížnosti, uvedl, že se plně ztotožňuje s názory vyjádřenými soudním znalcem MUDr. Martinem Heroldem, že stěžovatel není schopen účastnit se úkonů trestního řízení. Ztotožnil se s názorem soudního znalce, že prognóza onemocnění je špatná, zvláště ve věku, ve kterém je stěžovatel (82 let).

Současně neshledal žádné rozpory ve vyhotoveném znaleckém posudku. Mimo jiné vysvětlil, že na rozdíl od řízení automobilu jsou úkony trestního řízení zcela ojedinělou stresovou situací, na kterou není běžný občan zvyklý. S odkazem na výsledky kontroly ICD (kardioverter-defibrilátor) ze dne 12. 3. 2024 poukázal na již se objevující poruchy srdečního rytmu.

10. Stěžovatel je toho mínění, že orgány činné v trestním řízení sice postupovaly v souladu se zákonem a ustanovily soudního znalce k vyhodnocení odborné otázky, kterou nebyly oprávněny samostatně hodnotit, avšak následně se závěry soudního znalce neřídily a nevyvodily z nich patřičné důsledky. Závěr soudního znalce je přitom natolik jednoznačný, kategorický a bez výhrad, že nepřipouští žádnou polemiku o tom, zda jsou v jeho případě naplněny předpoklady pro nepřipustnost trestního stíhání ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu. Vrchní státní zastupitelství se podle stěžovatele přesto pustilo do spekulací ohledně závěrů soudního znalce založených na tom, že stěžovatel je údajně teoreticky schopen účasti na výslechu, řídit vozidlo, respektive tvrdí, že je schopen vozidlo řídit, a má přiměřenou kvalitu života. Podle soudního znalce je přitom běžné u posuzovaných osob, že na ně různé faktory stresu působí s různou intenzitou, a že například právě řízení vozidel i v městském provozu nepovažují za stresující, ale jiné činnosti za stresující považují. Stěžovatel zdůrazňuje, že prokazatelně trpí závažnou srdeční chorobou a stres spojený s trestním stíháním ho může velmi pravděpodobně usmrtit. Je přitom zcela irelevantní, cítí-li se subjektivně způsobilým k řízení motorového vozidla. Je přesvědčen, že státní zastupitelství rozhodující v dané věci nerespektovala závěry znaleckého posudku a o jeho zdravotním stavu si učinila jakési vlastní laické posouzení, na základě kterého uzavřela, že je způsobilý účasti na trestním řízení a je možné jej bez většího rizika postavit před soud. Argumentace státních zastupitelství je přitom podle stěžovatele věcně nesprávná, ale i nedostatečně odůvodněná.

11. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatel dodává, že nezpochybňuje, že existuje zájem státu na stíhání a potrestání trestné činnosti, ale že tento zájem není možné vnímat absolutně, ale pouze ve vztahu k ostatním ústavně garantovaným právům. V jeho případě hrozí při jeho dalším trestním stíhání závažný zásah do jeho života a zdraví, který může být dokonce fatální. Podotýká, že délka samotného trestního stíhání již brzy přesáhne délku nejvyššího možného trestu, který by v jeho případě zákon umožňoval. Stěžovatel má za to, že takový zásah nemůže vyvážit zájem státu na jeho potrestání, což ostatně plyne i z trestního řádu, kde zákonodárce zakotvil zdravotní nezpůsobilost k postavení před soud jako jeden z důvodů nepřipustnosti trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

12. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníky řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti.

13. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ve svém vyjádření uvedl, že nijak nezpochybňuje závažnost zdravotního stavu stěžovatele, ale že meritem sporu je toliko schopnost jeho účasti v trestním řízení, která byla posuzována s odkazem na další skutková zjištění k osobě stěžovatele, jako je jeho denní režim nebo řízení vozidla. Nesouhlasí se stěžovatelem, že řízení motorového vozidla je činností s trestním řízením neporovnatelnou s tím, že stěžovatel zjevně pomíjí možný dopad takové činnosti na další účastníky provozu. Má za to, že vypracovaný znalecký posudek možnost účasti stěžovatele u hlavního líčení nevyloučil, resp. výslovně připustil možnost účasti na úkonech trestního řízení za omezujících podmínek, a že tedy není dán důvod pro zastavení jeho trestního stíhání. Ani odkaz na citované články Listiny nemůže podle státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství zakrýt absenci ústavněprávního rozměru věci, když z ústavní stížnosti napadených písemností je zřejmé, že orgány veřejné žaloby se požadavkem stěžovatele na zastavení jeho trestního stíhání důkladně zabývaly, nicméně mu nevyhověly.

14. Vrchní státní zástupkyně ve vyjádření k ústavní stížnosti konstatovala, že za vedení trestního řízení je odpovědný státní zástupce a příbrani znalci mu pouze pro jeho rozhodnutí zpracovávají podklady. Jsou-li poskytnuté podklady nejasné, je jeho úkolem rozhodnout v souladu s právem o dalším procesním postupu. Doručený znalecký posudek podle ní vykazoval vady, které vedly k pochybnosti orgánů činných v trestním řízení o správnosti jeho závěru, a to jak v rovině formální (např. nepřezkoumatelnost metod, které znalce k jeho závěrům vedly, velmi stručný popis podkladů bez uvedení jejich vyhodnocení), tak v rovině věcné (konstatování přiměřené kvality života, schopnosti řídit vozidlo a v kontrastu k tomu vyloučení možnosti postavit stěžovatele před soud). Proto přistoupily v souladu s § 109 trestního řádu k výslechu znalce, který však k odstranění pochybností o správnosti znaleckých závěrů rovněž nevedl. Orgány činné v trestním řízení si proto opatřily další důkazy v podobě monitoringu denního režimu stěžovatele, výslechu osob či lustrace ve veřejných rejstřících (uvedené listiny jsou součástí trestního spisu, stěžovatel je však Ústavnímu soudu nepředložil). Jejich vyhodnocení vedla k závěru, že stěžovatel je navzdory svému věku a zhoršenému zdraví schopen běžného aktivního života, že netrpí trvalou chorobou vylučující jeho postavení před soudem ve smyslu § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu a že tedy není důvod k zastavení jeho trestního stíhání. Dodala, že většina rozsáhlé ústavní stížnosti je pouze polemikou se závěry státních zástupců a neobsahuje argumenty relevantní z hlediska ústavního práva. Tato polemika je navíc doplněna důkazy, s nimiž stěžovatel orgány činné v trestním řízení neseznámil (odborné stanovisko prof. MUDr. Jana Pirka, DrSc.). Trestní stíhání je podle ní vedeno s respektem k procesním právům stěžovatele a úvahy v napadených vyrozuměních jsou přezkoumatelné a nenesou znaky libovůle. Mimoběžnou pak označila argumentaci stěžovatele o reálné délce jeho trestního stíhání.

15. Stěžovatel následně využil svého práva repliky, v níž znovu zdůrazňuje, že zjištění zdravotního stavu je otázkou odbornou, kterou nemůže provádět žádný orgán činný v trestním řízení. Polemika, kterou se závěry znaleckého posudku MUDr. Martina Herolda vede vrchní státní zastupitelství i Nejvyšší státní zastupitelství, je podle něj založena na rozporování odborných otázek a jeho schopnosti účastnit se úkonů trestního řízení, aniž by byl ohrožen na životě. Jde tedy o nepřipustnou polemiku čistě v rovině rozporování odborných závěrů soudního znalce. Ohledně relevance posouzení otázky schopnosti řízení motorového vozidla odkazuje na závěry prof. MUDr. Jana Pirka, DrSc., v odborném vyjádření předloženém spolu s ústavní stížností, podle kterých z pohledu srovnání vlivu stresu souvisejícího s řízením automobilu a výslechu před soudem či u policie jde o zcela odlišné situace, které nelze srovnávat. Navíc prof. MUDr. Jan Pirk, DrSc., vysvětlil, že na rozdíl od řízení automobilu, které většina populace provádí prakticky denně od 18 let, jsou úkony trestního řízení zcela ojedinělou stresovou situací, na kterou není běžný občan zvyklý. Co se týče výpovědi M. R., ten jednoznačně potvrdil, že pro stěžovatele z důvodu závažného zdravotního stavu plní funkci řidiče při jeho cestách mimo Prahu a že stěžovatel po prodělaném infarktu zásadně změnil životní styl a výrazně omezil pracovní i sportovní aktivity. Stěžovatel má za to, že kromě ohrožení jeho života a zdraví je ústavně právní rozměr v jeho věci dán rovněž s ohledem na konkrétní okolnosti, a to především okolnosti spočívající v jeho věku, zdravotním stavu a prognóze ve vztahu k němu. Poukazuje na to, že mu je 82 let, je dosud netrestán a v případě shledání viny je ohrožen trestní sazbou trestu odnětí svobody v rozmezí dva až osm let. Má za to, že v jeho případě s ohledem na závažnost jeho zdravotního stavu a prognózu možného jeho vývoje představuje další trvání trestního stíhání zásah do jeho ústavních práv, který převyšuje nad zájmem státu na odhalování trestné činnosti, případně potrestání pachatele.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Byť stěžovatel výslovně petitem ústavní stížnosti nenavrhuje zrušení vyrozumění státní zástupkyně vrchního státního zastupitelství ze dne 22. 4. 2024 č. j. VZV 31/2022-781,

z obsahu ústavní stížnosti je zřejmé, že napadá i toto navazující vyrozumění. Toto vyrozumění bylo označeno způsobem, který Ústavnímu soudu umožňuje, aby je vzal v úvahu a přezkoumal, aniž by bylo nutné stěžovatele vyzývat k upřesnění petitu (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 256/08, ze dne 7. 12. 2004 sp. zn. IV. ÚS 406/04, rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Bulena proti České republice* ze dne 20. 4. 2004, Přehled rozsudků ESLP, Praha: ASPI, č. 3, 2004, str. 125).

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená v ústavní stížnosti. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

a) Obecná východiska

18. Ústavní soud ustáleně judikuje, že je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instančně nadřízen, a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když došlo k porušení „běžné zákonnosti nebo k jiným nesprávnostem“, ale až tehdy, představuje-li takové porušení zároveň porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. V řízení o ústavní stížnosti tedy není sama o sobě významná námitka „nesprávnosti“ napadeného rozhodnutí, a není rozhodné, je-li dovozována z hmotného či procesního (podústavního) práva.

19. Podle čl. 7 odst. 1 Listiny je zaručena nedotknutelnost osoby a jejího soukromí. Tímto ustanovením je garantována ochrana tělesné a duševní integrity člověka, jejíž základní součástí je zdraví jednotlivce [srov. např. nález ze dne 9. 7. 2009 sp. zn. II. ÚS 2379/08 (N 157/54 SbNU 33), nález ze dne 9. 1. 2014 sp. zn. III. ÚS 2253/13 (N 3/72 SbNU 41) či nález ze dne 11. 11. 2014 sp. zn. I. ÚS 2930/13 (N 205/75 SbNU 297)]. Zásahem do zdraví, a tedy do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 odst. 1 Listiny, je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti (srov. již zmíněný nález sp. zn. II. ÚS 2379/08).

20. Podle čl. 31 Listiny každý má právo na ochranu zdraví. Občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon.

21. Podle čl. 41 odst. 1 Listiny práv uvedených mimo jiné i v čl. 31 Listiny je možno se domáhat pouze v mezích zákonů, které toto ustanovení provádějí.

22. Podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu trestní stíhání nelze zahájit, a bylo-li již zahájeno, nelze v něm pokračovat a musí být zastaveno proti tomu, jehož těžká choroba trvale vylučuje jeho postavení před soud. Neumožňuje-li tedy zdravotní stav obviněného jeho účast na trestním stíhání, resp. jeho postavení před soud, je zastavení trestního stíhání podle citovaného ustanovení obligatorním postupem, kdy jedinou otázkou, kterou by orgány činné v trestním řízení v tomto ohledu měly zjišťovat, je otázka, zda je u obviněného dána taková těžká choroba (duševní či tělesná), která postavení před soud vylučuje, či nikoliv.

23. Podle § 105 odst. 1 trestního řádu je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá orgán činný v trestním řízení odborné vyjádření. Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující, přibere orgán činný v trestním

řízení znalce. V přípravném řízení přibírá znalece ten orgán činný v trestním řízení, jenž považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí, pokud byla věc vrácena k došetření, státní zástupce, a v řízení před soudem předseda senátu. O přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba se o přibrání znalce vyrozumí, je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala nebo strpěla.

24. Podle § 109 trestního řádu je-li pochybnost o správnosti posudku nebo je-li posudek nejasný nebo neúplný, je nutno požádat znalce o vysvětlení. Kdyby to nevedlo k výsledku, přibere se znalec jiný. K hodnocení závěrů podaného znaleckého posudku a řešení otázky, zda je nutno přibrat znalce jiného ve smyslu § 109 trestního řádu, Ústavní soud zdůrazňuje, že orgán činný v trestním řízení není znaleckým posudkem bezpodmínečně vázán. Hodnotí znalecký posudek jako každý jiný důkaz. Je povinen prověřit znalecký posudek z hlediska úplnosti podkladů, z nichž posudek vychází, zejména zda nebyla přehlédnuta některá skutečnost, která by popř. mohla znalce vést k jiným závěrům, zda skutkový stav, z něhož znalec vycházel, je v soulase s konečným skutkovým zjištěním rozhodujícího orgánu (např. zda znalec nebuduje na výpovědi svědka, které soud neuvěřil), zda odůvodnění i závěry posudku navzájem logicky navazují a zda posudek netrpí vnitřními rozpory. Příslušný orgán činný v trestním řízení je v zásadě oprávněn přezkoumávat také věcnou správnost odborných závěrů posudku a odbornou správnost postupu, jímž znalec k svým závěrům dospěl. Je to důsledek zásady volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu), která umožňuje, aby rozhodoval vždy v soulase se svým vnitřním přesvědčením, které však musí být nabyto zákonným procesním postupem a nesmí být v rozporu se současným stavem vědy a v konečném důsledku s pravdou, a to alespoň na úrovni zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jeho rozhodnutí. Odbornou správnost formálně bezvadného znaleckého posudku lze po doplňujícím vysvětlení znalce prakticky přezkoumat jen pomocí nového znaleckého posudku, popř. posudku znaleckého ústavu (§ 109, § 110 trestního řádu). Orgán činný v trestním řízení, aniž by postupoval uvedeným způsobem, nemůže pominout závěry znaleckého posudku, popř. je nahradit vlastním v dané otázce laickým názorem (srov. č. 40/1969, 25/1970, 40/1972, 62/1973 a 2/1989 Sb. rozh. tr.).

25. Podle judikatury Ústavního soudu posoudí-li soud sám takové skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně nich provedl potřebné znalecké dokazování, jde o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a to i tehdy, pokud případně sám patřičnými odbornými znalostmi disponuje. Taková vada je způsobilá vést k porušení principů spravedlivého procesu garantovaného v čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. náleze ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. III. ÚS 1414/16 (N 138/82 SbNU 215)].

26. Ústavní soud judikuje, že znalecký posudek je významným druhem důkazního prostředku a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Je však nutno jej hodnotit stejně pečlivě jako každý jiný důkaz, ani on nepožívá žádné větší důkazní síly, a musí být podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale též věcné správnosti. Vyvstanou-li pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je orgán činný v trestním řízení povinen, v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyhledávací (§ 2 odst. 4, 5 trestního řádu), pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním dalších důkazů. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností o správnosti znaleckého posudku, které se nepodaří odstranit, musí soud postupovat podle pravidla *in dubio pro reo* a rozhodnout ve prospěch obviněného [srov. např. náleze ze dne 30. 4. 2007 sp. zn. III. ÚS 299/06 (N 73/45 SbNU 149)].

27. Jednou z ústavních záruk spravedlivého procesu, vyplývající zejména z čl. 36 odst. 1 Listiny, je požadavek náležitého odůvodnění [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131) aj.]. Odůvodnění rozhodnutí musí účastníkům řízení umožňovat seznatelnost úvah, jež byly relevantní pro přijetí určitého rozhodnutí, a tím také jeho přezkoumatelnost z hlediska

zákonnosti a věcné správnosti. Nezbytný rozsah odůvodnění se vždy odvíjí od předmětu řízení a povahy rozhodnutí, jakož i od návrhů a argumentů uplatněných účastníky řízení, s kterými se příslušný orgán veřejné moci musí adekvátně vypořádat [srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 10. 1999 sp. zn. IV. ÚS 360/99 (U 68/16 SbNU 363) aj.]. Rozhodnutí, které řádné odůvodnění postrádá nebo jehož odůvodnění se nezabývá námitkami, které mohly mít význam pro rozhodnutí ve věci samé, je nepřezkoumatelné, což může mít a zpravidla má za následek porušení práva dotčeného účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 6. 3. 1997 sp. zn. III. ÚS 271/96 (N 24/7 SbNU 153), ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 435/09 (N 129/53 SbNU 623) či ze dne 18. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 1162/17 (N 8/88 SbNU 103)]. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování zakazuje.

b) Aplikace obecných východisek na posuzovanou věc

28. V nyní posuzovaném případě nastaly u stěžovatele, kterému je v současné době 82 let, v průběhu jeho trestního stíhání závažné zdravotní potíže, když dne 15. 1. 2023 prodělal infarkt myokardu, který vyžadoval operační zákrok na Institutu klinické a experimentální medicíny Praha. Stěžovatel se proto obrátil na svého ošetřujícího lékaře doc. MUDr. Jiřího Kettnera, CSc., s žádostí o vypracování zprávy o jeho zdravotním stavu. S ohledem na závěry doc. Kettnera podal stěžovatel dne 5. 6. 2023 návrh na zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu.

29. Následně policejní orgán vydal opatření podle § 105 odst. 1 trestního řádu o přibrání soudního znalce MUDr. Martina Herolda, z oboru zdravotnictví, odvětví interna, kardiologie, k posouzení zdravotního stavu stěžovatele, resp. zodpovězení otázky, zda u něho jde o těžkou chorobu, která mu trvale znemožňuje účastnit se soudních jednání. Ze znaleckých závěrů jmenovaného znalce jednoznačně vyplynulo, že u stěžovatele jde o trvalé následky srdečního infarktu, které vedly ke vzniku srdečního selhávání, že tento stav je nevratný, lze pouze očekávat jeho postupné zhoršování, a trvale nedovoluje postavit stěžovatele před soud. Zdůraznil, že naděje na zlepšení je minimální.

30. Státní zástupce vrchního státního zastupitelství dospěl k závěru, že posudek znalce vykazuje vzájemné rozpory ve znaleckých závěrech a jím učiněná zjištění v kontextu použité argumentace a jejího odůvodnění dostatečně neumožňují přezkoumat postup znalce a závěry znaleckého posudku. Bylo proto přistoupeno k provedení výslechu znalce, při kterém znalec své závěry učiněné ve znaleckém posudku potvrdil. Mimo jiné poukázal na to, že zaprvé jakákoli zátěž může vést ke zhoršení stavu akutní komplikací, kdy dojde ke vzniku srdeční arytmie a přístroj toto řeší výbojem, přičemž to vede ke krátkému bezvědomí pacienta a může se to komplikovat. Druhou možností je chronický stres, který mimo jiné vede ke zvýšení krevního tlaku. Poškozený srdeční sval tuto námahu nezvládne a stav se projeví srdečním selháním. Konstatoval, že statistiky a znalost o tomto onemocnění hovoří tak, že jsou pravděpodobné oba uvedené scénáře. K možnosti účasti stěžovatele na úkonech trestního řízení uvedl, že stres při jednání před soudem je nebo může být pro pacienty spouštěcím momentem závažné poruchy srdečního rytmu, která potom dále zhoršuje stav i prognózu nemocných, a že u stěžovatele je nutno přičítat i jeho věk 80+. Přestože podle napadených rozhodnutí ani toto vysvětlení znalce nevedlo „k odstranění vad a neúplnosti posudku“ nepostupoval státní zástupce vrchního státního zastupitelství podle § 109 trestního řádu a nepřibral znalce jiného, jak mu ukládá toto shora citované ustanovení trestního řádu (viz sub bod 24).

31. Ani na základě zmíněných závěrů znalce příslušný státní zástupce neshledal důvody pro rozhodnutí o zastavení či přerušení trestního stíhání stěžovatele, přičemž s jeho názorem se v napadeném vyrozumění ztotožnil i státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství v rámci výkonu dohledu.

32. Ústavní soud shledal, že napadená rozhodnutí, byť jsou označena jako „vyrozumění“ či „výzva“, ale ve své podstatě jsou „konečnými vyrozuměními“, jimiž bylo rozhodnuto o „návrhu“ stěžovatele na zastavení trestního stíhání podle § 172 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, představují zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 Listiny a právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny.

33. Jak bylo již shora uvedeno, zásahem do zdraví, a tedy do tělesné a duševní integrity chráněné čl. 7 Listiny, je způsobení zranění, způsobení či zhoršení choroby, a to i choroby, resp. poruchy psychické, ale i pouhé způsobení bolesti (srov. nálezný sp. zn. II. ÚS 2379/08). Ustanovení čl. 7 Listiny souvisí s právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny ve spojení s čl. 41 Listiny. Za prováděcí ustanovení zákona ve smyslu čl. 41 Listiny je nutno přitom, mimo jiné, považovat i § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, ze kterého jasně vyplývá povinnost zastavení trestního stíhání proti tomu, jehož těžká choroba trvale vylučuje jeho postavení před soud, s čímž koresponduje § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu, podle kterého státní zástupce zastaví (bez jakékoli jiné možnosti volby) trestní stíhání, je-li nepřipustné (§ 11 trestního řádu). Pro úplnost je v daném kontextu možno zmínit, že § 172 odst. 2 trestního řádu na rozdíl od odstavce prvního upravuje situace, kdy státní zástupce může zastavit trestní stíhání, tedy kdy je to na jeho uvážení. Tento odstavec však na nyní posuzovanou věc nedopadá.

34. Je zřejmé, že otázka, zda stěžovatel trpí či netrpí těžkou chorobou ve smyslu shora citovaného § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu, je otázkou odbornou, nikoli otázkou právní (srov. přiměřeně nálezný ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11), proto odpověď na takovou otázku je třeba zjišťovat prostřednictvím znaleckého posudku nebo odborného vyjádření, jak plyne i z § 105 odst. 1 trestního řádu, podle kterého jsou orgány činné v trestním řízení k posouzení odborných otázek povinny přibrat příslušného znalce.

35. V nyní posuzované věci orgány činné v trestním řízení sice postupovaly v souladu se zákonem, když samy ustanovily soudního znalce k vyhodnocení odborné otázky, kterou nebyly oprávněny samostatně hodnotit. Další jejich postup však již akceptovat nelze. Ač soudní znalec konstatoval, že u stěžovatele jde o těžkou chorobu, pro kterou ho nelze trvale postavit před soud, orgány činné v trestním řízení se jeho znaleckými závěry neřídily a nevyvodily z nich patřičné důsledky, a to přesto, že závěr soudního znalce je natolik jednoznačný, kategorický a bez výhrad, že nepřipouští žádnou polemiku o tom, zda jsou v případě stěžovatele naplněny předpoklady pro nepřipustnost trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu.

36. Orgány činné v trestním řízení svůj závěr o nenaplnění podmínek pro zastavení trestního stíhání stěžovatele staví na tvrzení o údajných rozporech v provedeném znaleckém posudku. Podstatné v tomto ohledu je, že polemika, kterou s odbornými závěry znaleckého posudku MUDr. Martina Herolda vedou orgány činné v trestním řízení, resp. státní zástupci různých stupňů soustavy státního zastupitelství, aniž by postupovaly podle § 109 věty druhé trestního řádu, je založena na rozporování odborných otázek o schopnosti stěžovatele účastnit se úkonů trestního řízení, bez toho, aby byl ohrožen na životě. Jde tedy o nepřipustnou polemiku čistě v rovině rozporování odborných závěrů soudního znalce. V napadené výzvě státního zástupce vrchního státního zastupitelství se uvádí, že závěr soudního znalce ohledně trvalé nemožnosti postavit stěžovatele pro těžkou chorobu před soud je rozporným s učiněnými zjištěními. V této souvislosti příslušný státní zástupce poukazuje zejména na přiměřenou kvalitu života stěžovatele a jeho schopnost řídit motorová vozidla. Již tato polemika je však nepřipustná, překračující možnosti revize znaleckého zkoumání ze strany orgánů činných v trestním řízení. Navíc, jde-li o přiměřenou kvalitu života, je nutno tuto kvalitu vnímat z pohledu zjištění znalce k aktuálnímu závažnému zdravotnímu stavu stěžovatele a zejména jeho prognóze. Tedy trvalé a nevratné poškození srdce ve velmi vysokém věku, které se již s největší pravděpodobností za života stěžovatele nezlepší, ale bude se naopak zhoršovat. K otázce schopnosti řízení motorového vozidla se soudní znalec ve znaleckém posudku přímo

nevyjadřoval, neboť nebyla předmětem znaleckého zkoumání. Dodal však, že u posuzovaných osob je běžné, že na ně různé faktory stresu působí s různou intenzitou a že například právě řízení vozidla nepovažují za stresující, ale jiné činnosti za stresující považují, přičemž trestní stíhání je významným stresujícím faktorem pro většinu obviněných. Ač nepochybně každé trestní stíhání vyvolává i u zdravého člověka stres a neprospívá zdravotnímu stavu stíhané osoby, jak Ústavní soud judikoval v nálezu ze dne 18. 3. 2003 sp. zn. II. ÚS 113/03 (U 6/29 SbNU 457), na který vrchní státní zastupitelství v napadeném vyrozumění odkazuje, tak nelze považovat za akceptovatelné, aby takový stres v důsledku nepříznivého zdravotního stavu stíhaného jedince mohl u něj vést k těm nejzávažnějším zdravotním následkům, případně k jeho smrti.

37. K otázce schopnosti řízení motorového vozidla Ústavní soud rovněž považuje za potřebné odkázat na závěry prof. MUDr. Jana Pirka, DrSc., v odborném vyjádření, které stěžovatel Ústavnímu soudu předložil společně s ústavní stížností. Prof. MUDr. Jan Pirk, DrSc. v odborném vyjádření uvádí, že z pohledu srovnání vlivu stresu souvisejícího s řízením automobilu a výslechu před soudem či u policie jde o zcela odlišné situace, které nelze srovnávat. Navíc vysvětlil, že na rozdíl od řízení automobilu, které většina populace provádí prakticky denně od 18 let, jsou úkony trestního řízení zcela ojedinělou stresovou situací, na kterou není běžný občan zvyklý.

38. Stěžovateli je třeba přisvědčit v tom, že uvádí-li lékařští odborníci, že otázka schopnosti řízení motorového vozidla (tj. otázka, která ani nebyla předmětem znaleckého zkoumání) není relevantním ukazatelem závažnosti jeho zdravotního stavu, zatímco orgány činné v trestním řízení s tímto názorem nesouhlasí, jde zjevně o vyhodnocování odborné otázky, kterou si orgány činné v trestním řízení samy vyhodnotit nemohou, ale musí ji učinit předmětem znaleckého dokazování. Stejně tak tvrzení orgánů činných v trestním řízení, že stěžovatel zjevně pomíjí možný dopad řízení automobilu jeho osobou na další účastníky provozu, nelze považovat za relevantní, neboť tato skutečnost nesouvisí s řešenou otázkou, zda těžká choroba stěžovatele trvale vylučuje jeho postavení před soud. I když je třeba souhlasit se státními zástupci, že stěžovatel by zřejmě řídit motorová vozidla neměl, a to i s přihlédnutím k možnému ohrožení dalších účastníků silničního provozu, otázka, zda stěžovatel i přes případné zdravotní omezení vyplývající z jeho těžké choroby, které zřejmě vylučuje řízení motorových vozidel, přesto z vlastního rozhodnutí motorová vozidla řídí, je otázkou případného jeho dalšího postihu za takové jednání, nikoli však posouzení, zda trpí těžkou chorobou, která trvale vylučuje jeho postavení před soud.

39. Žádné další konkrétní zjištění, které by mělo vyvracet závěry soudního znalce, orgány činné v trestním řízení v napadených rozhodnutích neuvádí. Co se týče podání vysvětlení M. R., ten potvrdil, že pro stěžovatele z důvodu závažného zdravotního stavu plní funkci řidiče při jeho cestách mimo P., že stěžovatel po prodělaném infarktu zásadně změnil životní styl, výrazně omezil pracovní a sportovní aktivity, a že v prostorách společnosti X, se vyskytuje prakticky pouze z toho důvodu, že má faktické bydliště v domě, kde společnost sídlí. Výslovně zmínil, že u stěžovatele vnímá zásadní změnu pracovního i společenského života po prodělaném infarktu, spočívající v jeho časté únavě. Spisový materiál, ani po dodatečně doplněném prověřování, neobsahuje žádné důkazy vyvracející závažnost zdravotního stavu stěžovatele. Naopak z těchto dodatečně opatřených důkazů plyne zásadní omezení jeho pracovní i společenské aktivity v období po prodělaném infarktu.

40. Podle § 33 odst. 1 věty druhé trestního řádu obviněný může uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky. Výslovné právo obviněného podat návrh na zastavení trestního stíhání ani právní účinky takového podání trestní řád neupravuje. Státní zástupce vykonávající dozor nad přípravným řízením trestním je však povinen na takové závažné či podstatné podání z hlediska jeho obsahu (§ 59 odst. 1 trestního řádu) relevantním způsobem vždy reagovat. Tato povinnost, ač není

trestním řádem přímo stanovena, vyplývá právě z postavení státního zástupce jako orgánu, jenž odpovídá za zákonnost vedeného přípravného řízení. Příslušný státní zástupce je proto vždy povinen posoudit důvodnost uplatněných skutečností (bez ohledu na to, zda je podání nazváno jako návrh, žádost, námitky, stížnost aj.) a o věci rozhodnout, kdy výsledkem posouzení nemusí být jen typické formální rozhodnutí (např. meritorní povahy), ale podle povahy věci třeba jen opatření nebo pokyn adresovaný policejnímu orgánu, nebo i jen sdělení obviněnému, že neshledal jeho podnět důvodným. Povinnosti zabývat se každým takovým podáním obviněného a rozhodnout o něm koresponduje i povinnost státního zástupce výsledek obviněnému sdělit, tedy vyrozumět jej o vyřízení jeho podání, a to včetně náležitého odůvodnění. K tomu lze odkázat zejména na obecnou poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení upravenou v § 2 odst. 13 trestního řádu a dozorová oprávnění státního zástupce (§ 157 odst. 1, 2 a § 174 trestního řádu) ve spojení s uplatňováním práva obviněného vyjádřit se ke všem skutečnostem, které jsou mu kladeny za vinu, a k důkazům o nich, na právo uvádět okolnosti a důkazy sloužící k jeho obhajobě, činit návrhy a podávat žádosti a opravné prostředky (§ 33 odst. 1 trestního řádu), na které je státní zástupce povinen adekvátně reagovat. To vyplývá ze zásady zdrženlivosti (přiměřenosti) vymezené v § 2 odst. 4 věty třetí trestního řádu, podle níž orgány činné v trestním řízení „(t)restní věci projednávají s plným šetřením práv a svobod zaručených Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; při provádění úkonů trestního řízení lze do těchto práv osob, jichž se takové úkony dotýkají, zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona a v nezbytné míře pro zajištění účelu trestního řízení.“

41. Jde-li konkrétně o návrh na zastavení trestního stíhání, vyšší nároky na řádné a náležité odůvodnění vyrozumění o nevyhovění takovému návrhu plynou podle názoru Ústavního soudu již jen z té skutečnosti, že jde o rozhodnutí s konečnou platností, proti kterému již nelze podat (vyjma ústavní stížnosti) žádný opravný prostředek (srov. obdobně např. usnesení ze dne 19. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1397/14 či náleze ze dne 22. 3. 2022 sp. zn. I. ÚS 1882/21). Jinými slovy z logiky věci plyne, že na vyrozumění o takovém návrhu, nebylo-li o něm rozhodnuto usnesením, je třeba klást z hlediska jeho odůvodnění stejné požadavky jako na odůvodnění rozhodnutí o zastavení trestního stíhání (viz např. již shora uvedené nálezy sp. zn. III. ÚS 271/96 či sp. zn. II. ÚS 435/09).

42. Z výše popsaných skutečností je zřejmé, že v nyní posuzované věci orgány činné v trestním řízení dostatečně a přesvědčivě neodůvodnily, proč nezohlednily závěry vypracovaného znaleckého posudku ohledně zdravotního stavu stěžovatele, jejichž správnost navíc následně potvrdil i prof. MUDr. Jan Pirk, DrSc., a odborné znalecké závěry samy a bez dalšího znaleckého posouzení ve smyslu § 109 trestního řádu přehodnotily. Napadeným rozhodnutím tak chybí řádné odůvodnění, neboť příslušné orgány činné v trestním řízení se ústavně konformně nevypořádaly s tvrzeními stěžovatele uplatněnými v návrhu na zastavení trestního stíhání a se závěry vypracovaného znaleckého posudku. Z jejich obsahu nelze zjistit, s výjimkou dvou shora uvedených v podstatě nerelevantních tvrzení státního zástupce, na základě jakých úvah došlo k přehodnocení odborných závěrů znaleckého posudku vypracovaného k žádosti policejního orgánu a dalších lékařských zpráv a sdělení o aktuálním zdravotním stavu stěžovatele, jež by byly či mohly být relevantní pro přijetí rozhodnutí o nezastavení jeho trestního stíhání. V důsledku toho jsou uvedená rozhodnutí (vyrozumění a výzva) zcela nepřezkoumatelná z hlediska zákonnosti a jejich věcné správnosti.

VI. Závěr

43. Z uvedených důvodů, jestliže státní zástupci v napadených rozhodnutích přehodnotili v rozporu se shora uvedenou judikaturou odborné závěry znalce a posoudili sami takové skutečnosti, k nimž je třeba odborných znalostí, aniž ohledně nich provedli další znalecké dokazování (srov. § 109 a 110 trestního řádu), jde o vadu řízení, která vede k porušení principů

řádného (spravedlivého) procesu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny. Navíc uvedená rozhodnutí postrádají řádné odůvodnění, neboť státní zástupci se v nich nezabývali námitkami, které mohly mít význam pro rozhodnutí ve věci samé, a v důsledku toho jsou nepřezkoumatelná, což ve smyslu uvedené judikatury Ústavního soudu může mít a v této věci nepochybně má za následek porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Nejsou-li totiž zřejmé důvody rozhodnutí, svědčí to o libovůli, přičemž princip právního státu libovůli v rozhodování zakazuje.

44. V důsledku vydaných vadných rozhodnutí státní zástupci nadále pokračují v trestním stíhání stěžovatele, přestože dosud opatřené důkazy (zejména znalecký posudek z oboru zdravotnictví, odvětví interna, kardiologie, a lékařská odborná vyjádření o zdravotním stavu stěžovatele), aniž by je Ústavní soud hodnotil ve smyslu § 2 odst. 6 trestního řádu, neboť to je vyhrazeno jen příslušným orgánům činným v trestním řízení, nasvědčují tomu, že stěžovatel trpí těžkou chorobou, která trvale vylučuje jeho postavení před soud [§ 11 odst. 1 písm. f) trestního řádu]. Tím došlo v návaznosti na porušení čl. 36 odst. 1 Listiny i k porušení práva na nedotknutelnost osoby podle čl. 7 Listiny ve spojení s právem na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny, neboť podle uvedených odborných závěrů může mít pokračování trestního stíhání stěžovatele závažný vliv na jeho zdravotní stav. Podle uvedených odborných závěrů totiž může při jakékoli zátěži (fyzické či psychické), kterou je nepochybně i probíhající trestní řízení, resp. provádění procesních úkonů v jeho rámci, dojít ke zhoršení stavu nemocného stěžovatele a ke vzniku srdeční arytmie spojené se stavy bezvědomí či k srdečnímu selhání.

45. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a rozhodl, že napadenými ve výroku specifikovanými rozhodnutími (vyrozuměními a výzvou) bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. V návaznosti na to podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v záhlaví uvedená rozhodnutí zrušil.

46. Ústavní soud nijak nepředjímá budoucí rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, nýbrž toliko konstatuje, že za stávající důkazní situace existuje reálná možnost, že jsou dány relevantní zákonné důvody pro zastavení trestního stíhání stěžovatele. Ve věci tak bude patrně třeba provést další dokazování, zejména bude nutné další znalecké zkoumání za účelem zjištění, zda zdravotní stav stěžovatele dovoluje postavit ho před soud, resp. pokračovat v jeho trestním stíhání.

47. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 173

Nepřiměřená délka trvání předběžného opatření (sp. zn. III. ÚS 1538/23 ze dne 24. září 2024)

Není žádoucí, aby předběžné opatření trvalo několik let. S přibývajícím délkou vzrůstá i kritičnost Ústavního soudu ke splnění podmínek pro jeho další existenci. Samotná délka trvání předběžného opatření však sama o sobě nezpůsobuje jeho protiústavnost. Zrušení předběžného opatření pouze pro dobu jeho trvání, ačkoli důvody pro jeho nařízení ani po letech nepominuly, by popřelo jeho hlavní cíl, kterým je ochrana práv toho, v jehož prospěch bylo vydáno.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky BOHEMIA ENERGY entity, s. r. o., se sídlem 28. října 767/12, Praha 1, zastoupené Mgr. Rostislavem Pekařem, LL.M., advokátem, se sídlem Václavské náměstí 813/57, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. března 2023 č. j. 14 Cmo 24/2023-855, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a JUDr. Jaroslava Brože, MJur, se sídlem Marie Steyskalové 767/62, Brno, insolvenčního správce dlužníka Tomáše Bárty, MR COMMUNICATIONS, s. r. o., se sídlem 28. října 767/12, Praha 1, zastoupené Mgr. Ing. Jiřím Rahmem, advokátem, se sídlem Tuchorazská 1354, Český Brod, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení podstaty případu

1. Předběžné opatření vydané ve sporném civilním řízení nařídilo stěžovatelce omezit dispozice s majetkem. Jejím návrhu na zrušení tohoto opatření soudy nevyhověly, protože důvody pro jeho nařízení podle nich ani po několika letech nepominuly. Ústavní soud se v tomto nálezu zabývá otázkou, zda je poslední z jimi vydaných rozhodnutí řádně odůvodněné a zda je nezrušení přes šest let trvajících předběžného opatření v daném případě ústavně souladné.

II. Dosavadní průběh řízení

2. Tomáš Bárta se od roku 2014 soudně domáhá určení, že je společníkem stěžovatelky s 10% obchodním podílem. V roce 2018 bylo v tomto řízení na jeho návrh nařízeno předběžné opatření, kterým byly stanoveny následující povinnosti:

a) společnosti BOHEMIA ENERGY entity, s. r. o., (stěžovatelce) jím byla uložena povinnost „zdržet se dispozice s obchodním závodem či jeho částmi“ a „zdržet se nad rámec obvyklé běžnému hospodaření dispozic s veškerým hmotným i nehmotným majetkem“ a

b) společnosti BOHEMIA ENERGY Group, a. s., (dnes již zaniklé společnosti, jejíž jedinou akcionářkou byla vždy jen stěžovatelka) jím byl zakázán „výkon konkurenční činnosti ve vztahu k činnosti“ stěžovatelky, tedy „výkon činnosti v předmětu podnikání obchod s elektřinou a obchod s plynem“.

3. Nařízení předběžného opatření soud odůvodnil potřebou zatímně upravit poměry mezi účastníky řízení. Stěžovatelka a další žalovaní neuznávají Tomáše Bártu jako společníka, vyvíjejí snahu jeho sporná práva eliminovat a činí účelové kroky, které by mohly ztížit jeho postavení a vytvořit nevratný právní stav. V brzké době přitom nelze očekávat rozhodnutí ve věci v některém z jejich sporů, čímž je vytvářen prostor k uskutečnění nevratných kroků, které mohou Tomáše Bártu poškodit (viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 2. 10. 2017 č. j. 73 Cm 218/2014-346, ve znění usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 26. 3. 2018 č. j. 14 Cmo 426/2017-363).

4. Stěžovatelka napadla poslední z těchto rozhodnutí ústavní stížností. Tu však Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Napadené rozhodnutí, jímž bylo předběžné opatření nařízeno, je podle něj „z ústavněprávního pohledu zcela akceptovatelné a stěžovatelce nelze přisvědčit [...], že by v její věci byly porušeny její základní práva a svobody“ (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 2142/18).

5. Stěžovatelka následně podala k soudu návrh na to, aby bylo předběžné opatření zrušeno. Městský soud jej však zamítl a vrchní soud toto rozhodnutí potvrdil. Důvody, kvůli nimž bylo opatření nařízeno, podle soudů nepominuly, a návrhu na jeho zrušení proto nelze vyhovět (viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 16. 2. 2021, č. j. 73 Cm 218/2014-566, a usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 3. 2023, č. j. 14 Cmo 24/2023-855). Proti rozhodnutí vrchního soudu podala stěžovatelka ústavní stížnost.

III. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka tvrdí, že rozhodnutí vrchního soudu ve spojení s předběžným opatřením porušuje její právo na soudní ochranu (čl. 36 Listiny základních práv a svobod), právo na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů (čl. 38 odst. 2 Listiny) a právo vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny).

7. Stěžovatelka proto v ústavní stížnosti navrhuje, aby Ústavní soud zrušil rozhodnutí vrchního soudu a konstatoval protiústavnost omisivního jednání soudů v řízení o zrušení předběžného opatření. Jeho trvání označuje za neproporcionální (viz část III.1 nálezu) a odůvodnění napadeného rozhodnutí za nepřezkoumatelné (viz část III.2 nálezu).

III.1 Neproporcionalita napadeného rozhodnutí

8. Omezení stěžovatelky není vhodné. Důvody pro trvání předběžného opatření pominuly, protože po jeho nařízení došlo k likvidaci Bohemia Energy Group, a. s., jejíž činnost byla důvodem jeho nařízení. Toto opatření navíc nesplňuje svůj cíl, protože nepomáhá zachovat stěžovatelčinu hodnotu. Opatření ji naopak poškodilo a zásadně přispělo k ukončení její činnosti, protože jí zabránilo reagovat na mimořádné zvýšení cen elektrické energie a plynu a omezit tyto nepříznivé důsledky pomocí mimořádných nástrojů, jak mohli učinit její konkurenti (viz část V.1.1 nálezu).

9. Omezení stěžovatelky není nezbytné, neboť existují vhodnější prostředky pro ochranu Tomáše Bártu. Pokud by se prokázalo, že stěžovatelčini jednatelé záměrně utlumovali její činnost nebo ji poškozovali (což stěžovatelka odmítá), byli by povinni nahradit případnou škodu kvůli porušení povinnosti péče řádného hospodáře. Napadené rozhodnutí tak pomíjí, že předběžné opatření omezuje stěžovatelčina práva více, než by mohl Tomáš Bárta, kdyby se stal společníkem (viz část V.1.2 nálezu).

10. Omezení stěžovatelky není přiměřené, a to ze dvou důvodů:

- a) Předběžné opatření trvá přes 5 let, což je doba, která je v oblasti energetiky neúměrně omezující a která zcela zásadně přispěla k ukončení její činnosti. Řízení ve věci trvá přes 9 let, zřejmě ještě bude delší dobu trvat a stěžovatelka ho nijak neprodloužila. Podle nálezu sp. zn. III. ÚS 208/20 je nežádoucí, aby předběžné opatření trvalo nepřiměřeně dlouho, a 10 let trvající řízení v něm bylo označeno za neúnosně dlouhé a zjevně nepřiměřené (viz část V.1.3a nálezu).
- b) Od podání návrhu na zrušení předběžného opatření (19. 7. 2018) do pravomocného rozhodnutí o tomto návrhu (23. 3. 2023) uběhlo téměř pět let. Ačkoli zákon nestanoví lhůtu pro rozhodnutí o návrhu na zrušení předběžného opatření, v souladu se zásadou rovnosti účastníků by o něm mělo být rozhodnuto stejně rychle jako o návrhu na jeho nařízení – tedy „bezodkladně“, případně do 7 dnů (viz Jirsa, J. a kolektiv: Občanské soudní řízení. Kniha I. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2016, s. 500). Ostatně i Ústavní soud v usnesení sp. zn. I. ÚS 504/05 uvedl, že principy pro nařízení předběžného opatření se v zásadě uplatní i při zkoumání předpokladů jeho zrušení (viz část V.1.3b nálezu).

III.2 Nepřezkoumatelnost napadeného rozhodnutí

11. Napadené rozhodnutí je nepřezkoumatelné. Soudy opomněly zohlednit dvě stěžovatelčina doplnění návrhu na zrušení předběžného opatření (viz část V.2.1 nálezu) a napadené rozhodnutí se nevypořádalo s jejími následujícími argumenty:

- a) doba trvání předběžného opatření prohlubuje nerovnováhu mezi zásahem do jejích práv a ochranou žalobce (viz část V.2.2 nálezu),
- b) nic nenasvědčuje útlumu stěžovatelky (viz část V.2.3 nálezu),
- c) je ohroženo vyhovění jejímu návrhu na složení doplatku jistoty k zajištění náhrady újmy vzniklé předběžným opatřením (viz část V.2.4 nálezu) a
- d) před rozhodnutím vrchního soudu zanikla společnost Bohemia Energy Group, a. s. (viz část V.2.5 nálezu).

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení, replika a duplika stěžovatelky

12. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření ostatním účastníkům řízení (viz část IV.1 nálezu). Stěžovatel podal k těmto vyjádřením repliku (viz část IV.2 nálezu). Jeden z vedlejších účastníků své vyjádření později doplnil (viz část IV.3 nálezu), na což stěžovatelka již nereagovala (viz část IV.4 nálezu).

IV.1 Vyjádření ostatních účastníků řízení

13. Vrchní soud navrhl ústavní stížnosti nevyhovět. Napadené rozhodnutí se podle něj vypořádává s veškerou stěžovatelčinou argumentací a řádně vysvětluje, proč je trvání předběžného opatření opodstatněné.

14. Městský soud se k důvodnosti ústavní stížnosti nevyjádřil. Soudkyně, která rozhodnutí městského soudu vydala, totiž podle jeho vyjádření rezignovala, a věc byla přidělena novému soudci. Ten ve vyjádření popsal své aktuální i chystané procesní kroky a dodal, že na délku řízení má vliv i to, že účastníci podávají řadu různých procesních návrhů, kterými se soudy musely zabývat mimo rozhodování ve věci samé (viz bod 20 napadeného rozhodnutí vrchního soudu a jeho usnesení č. j. UL 15/2023-895 o zamítnutí návrhu na určení lhůty k nařízení jednání ve věci).

15. Hana Písaříková a Jiří Písařík, kteří jsou jednateli stěžovatelky, se k ústavní stížnosti nevyjádřili. Protože byli dříve poučeni, že pokud se ke stížnosti nevyjádří, bude se mít za to, že se postavení vedlejších účastníků vzdali, Ústavní soud s nimi již nejednal.

16. Společnost MR COMMUNICATIONS, s. r. o., jejímiž jedinými jednateli jsou manželé Písaříkovi, kteří jsou zároveň jednateli stěžovatelky, navrhla ústavní stížnosti vyhovět. Společnost souhlasí se stěžovatelčinou argumentací a dodala, že strany mezi sebou vedou desítky soudních sporů, v nichž Tomáš Bárta využívá předběžná opatření jako nepřípustný

nátlak na ostatní účastníky a snaží se jimi získat neoprávněnou výhodu. O tom podle ní svědčí nespočet rozhodnutí, jimiž nebylo jeho návrhům vyhověno.

17. Insolvenční správce Tomáše Bárty (JUDr. Jaroslav Brož MJur) navrhl ústavní stížnosti nevyhovět. Pro tento závěr uvedl následující argumenty:

- V části, v níž se stěžovatelka dožaduje konstatování protiústavnosti předběžného opatření, je ústavní stížnost opožděná. Ústavní soud již dříve odmítl stěžovatelčinu ústavní stížnost proti předběžnému opatření jako zjevně neopodstatněnou a opatření shledal ústavně souladným (a to v usnesení sp. zn. II. ÚS 2142/18).
- Stěžovatelka ignoruje rozhodnutí soudů, které opakovaně uznaly existenci nároků Tomáše Bárty anebo v jeho prospěch nařídily předběžná opatření.
- Napadené rozhodnutí je řádně odůvodněno, zohledňuje souvislosti sporů mezi účastníky a netíží ho žádný zjevný exces, libovůle či jiná protiústavní vada.
- Důvody pro existenci předběžného opatření trvají, neboť stěžovatelka ukončila svou činnost, likviduje aktiva a zakrývá stav svého hospodaření a jmění.
- Zrušení předběžného opatření by popřelo jeho smysl, který v čase výrazně vzrostl, a nenávratně by poškodilo ústavně zaručená práva Tomáše Bárty.
- Stěžovatelka ignoruje závěry soudních rozhodnutí a své zákonné povinnosti, čímž prodlužuje trvání předběžného opatření, a významně se podílela i na délce řízení a průtazích, které už nyní pominuly.

IV.2 Replika stěžovatelky

18. Stěžovatelka v replice setrvala na své argumentaci a nad rámec svých dosavadních tvrzení v ní uvedla následující:

- Posuzovaná ústavní stížnost není opožděná, protože napadené rozhodnutí jí bylo doručeno 11. 4. 2023 a stěžovatelka tuto stížnost podala 9. 6. 2023. Ústavní soud rozhodl o dřívější stížnosti usnesením, které nevytváří překážku věci rozhodnuté.
- Rozhodování o předběžných opatřeních musí podle Ústavního soudu ctít princip proporcionality mezi ochranou práv všech účastníků (viz nálezy sp. zn. II. ÚS 1117/22, II. ÚS 221/98, IV. ÚS 189/01).
- Občanský soudní řád stojí na principu, že navrhovatel musí nahradit újmu každému, komu předběžným opatřením vznikla, čímž dochází k vyvážení práv jednotlivých osob. Bez povinnosti k náhradě škody by institut předběžného opatření porušoval principy spravedlivého procesu a rovnosti stran.
- Odůvodnění napadeného rozhodnutí nesplňuje požadavky, které na něj klade Ústavní soud (viz nálezy sp. zn. I. ÚS 990/23, III. ÚS 961/09, IV. ÚS 3754/19, III. ÚS 111/23, II. ÚS 1117/22).
- Nevypořádané námitky jsou nejen relevantní, ale zásadní pro spravedlivé rozhodnutí. Napadené rozhodnutí je proto nesrozumitelné a nelogické. Je projevem libovůle, že vrchní soud uvedl, že kvůli zániku společnosti BOHEMIA ENERGY Group, a. s., je vůči ní předběžné opatření obsoletní, aniž by racionálně odůvodnil, proč jej ponechal v platnosti.
- Domnělé nároky pana Bárty vůči stěžovatelce a vedlejším účastníkům nejsou osvědčeny do té míry, aby odůvodňovaly trvání daného předběžného opatření.
- Tvrzení insolvenčního správce, že usnesení stěžovatelčiny valné hromady, kterým bylo rozhodnuto o ukončení její činnosti, bylo pokusem o exkulpaci jednatelů stěžovatelky z odpovědnosti za škodu, je spekulativní a nepodložené. Z tvrzení insolvenčního správce navíc není zřejmé, v čem je shledávána údajná exkulpace jednatelů stěžovatelky.
- Stěžovatelka svou informační povinnost vůči insolvenčnímu správci splnila.

- Insolvenční správce nedokládá své tvrzení, že stěžovatelka provádí k újmě Tomáše Bárty účelové změny ve vlastnické struktuře svého koncernu. Toto tvrzení navíc postrádá logiku, protože případný likvidační zůstatek z likvidace dceřiných společností stěžovatelky bude v konečném důsledku převeden na stěžovatelku jakožto její mateřskou společnost.
- Tvrzení insolvenčního správce, že se stěžovatelka snaží svůj koncern zlikvidovat je nesmyslné, protože informace o likvidaci společností jsou v zákonném rozsahu zveřejňovány v obchodním rejstříku a věstníku.
- Insolvenční správce nedoložil své tvrzení, že motivem stěžovatelčina tlaku na zrušení předběžného opatření je snaha dovést vyprázdnění jejích aktiv.

IV.3 Doplnění vyjádření insolvenčního správce

19. Insolvenční správce Tomáše Bárty (JUDr. Jaroslav Brož MJur) v doplnění svého vyjádření uvedl, že vznášení námítky nepřiměřenosti délky řízení je ze strany stěžovatelky absurdní a účelové. Všichni žalovaní – tedy stěžovatelka a v různých obměnách manželé Písaříkovi – totiž značně komplikují postup soudu a zcela zásadně se podílejí na nepřiměřené délce řízení. O tom podle něj svědčí tyto skutečnosti:

a) Stěžovatelka aktuálně porušila sporné předběžné opatření, a soud jí proto nařídil další předběžné opatření. Stěžovatelka se pokusila o účelovou přeměnu s cílem vyvést její zbylá aktiva mimo sféru Tomáše Bárty, což by způsobilo nevratné vytunelování jejího majetku. Soud proto nařídil opatření, kterým jí zakázal jakékoli kroky směřující k realizaci projektu přeměny (viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 5. 6. 2024, sp. zn. 73 Cm 218/2014).

b) Stěžovatelka až na ústním jednání dne 23. 5. 2024 předložila obsáhlé písemné vyjádření a Jiří Písařík zaslal soudu obdobné vyjádření krátce před tímto jednáním – a to ačkoli řízení trvá již 10 let a argumentace se nezměnila.

c) Průtahy způsobuje i nemožnost doručovat soudní písemnosti společnosti Bohemia Energy Holding B. V. Tyto obstrukce způsobily soudu řadu procesních obtíží i nákladů a paralýza spojená s nemožností doručování vyústila v rozhodnutí ustanovit společnosti opatrovníka (viz usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. 5. 2024 sp. zn. 73 Cm 218/2014).

IV.4 Duplika stěžovatelky

20. Ústavní soud zaslal výše uvedené doplnění vyjádření stěžovatelce s možností k němu podat dupliku. Toho však stěžovatelka nevyužila.

V. Posouzení přípustnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

21. Ústavní soud vystupuje v řízení o ústavní stížnosti jako orgán ochrany ústavnosti (viz čl. 83 Ústavy České republiky). Napadené rozhodnutí je proto oprávněn zrušit jen tehdy, pokud je toto rozhodnutí či jemu předcházející řízení zatíženo vadou, která je natolik závažná, že porušila stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo či svobodu [viz § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

22. Ústavní soud přezkoumal napadené rozhodnutí s ohledem na stěžovatelčiny námítky a dospěl k závěru, že důvody k jeho zrušení dány nejsou – a to ať už z hlediska jeho závěrů [viz část V.1 nálezu], tak z hlediska jeho odůvodnění [viz část V.2 nálezu].

V.1 Neproporcionalita napadeného rozhodnutí

V.1.1 Nevhodnost předběžného opatření

23. Podle stěžovatelky není její omezení vhodné, protože po nařízení předběžného opatření došlo k likvidaci Bohemia Energy Group, a. s., jejíž činnost byla důvodem jeho nařízení předběžného opatření, a důvody pro jeho trvání proto pominuly.

24. Zánikem společnosti se v napadeném rozhodnutí zabýval vrchní soud. Ten jej nepovažoval za skutečnost, kvůli níž by bylo namíste prvostupňové rozhodnutí změnit a předběžné opatření zrušit, protože společnost v době rozhodování městského soudu o návrhu na zrušení předběžného opatření dosud existovala a kvůli jejímu zániku se vůči ní toto opatření stalo obsoletní (viz body 19 a 25 napadeného rozhodnutí).

25. Ústavní soud považuje tento závěr i jeho odůvodnění za ústavně souladné. Skutečnost, že jedna z osob, které předběžné opatření uložilo určitou povinnost, během jeho trvání zanikla či zemřela, a předběžné opatření tak vůči ní pozbylo smysl, totiž neznamená, že ztratilo smysl i vůči dalším povinným osobám.

26. Sporné předběžné opatření i navzdory zániku společnosti plně ob stojí. Povinnosti, které předběžné opatření stěžovatelce uložilo – tedy povinnost zdržet se některých dispozic s jejím majetkem – nejsou svým obsahem, povahou či smyslem nijak existenčně navázány na zánik společnosti [viz bod 2 písm. a) tohoto nálezu]. Závěr, že by byla existence či činnost dnes již zaniklé společnosti „hlavním důvodem“ pro nařízení předběžného opatření (jak stěžovatelka bez dalšího tvrdí v bodě 37 ústavní stížnosti), nevyplývá ani z jeho odůvodnění (viz bod 3 tohoto nálezu).

27. Ústavní soud tedy shrnuje, že se napadené rozhodnutí zánikem výše uvedené společnosti řádně zabývá a že její zánik nezpůsobuje protiústavnost tohoto rozhodnutí.

28. Stěžovatelka tvrdí, že předběžné opatření nezachovává její hodnotu (což bylo podle ní jeho cílem) a namísto toho ji poškodilo a zásadně přispělo k ukončení její činnosti.

29. Ačkoli stěžovatelka touto námitkou zpochybňuje rozhodnutí o návrhu na zrušení předběžného opatření, do značné míry jde o námitku proti podstatě a dopadům rozhodnutí o nařízení předběžného opatření. Proti němu stěžovatelka ústavní stížnost již podala, vznesla v něm podobnou námitku a Ústavní soud se k účelnosti tohoto opatření vyjádřil (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 2142/18 a body 8 až 13 tehdejší ústavní stížnosti).

30. Ústavní soud v něm uvedl, že mu „zjevně nepřisluší“, aby se zabýval „otázkou tvrzených negativních ekonomických dopadů vydaného předběžného opatření na hospodaření stěžovatelky, a ani tím, že podle jejího názoru předběžné opatření nepřináší jeho navrhovateli legitimní výhody“. Při přezkumu ústavnosti předběžného opatření totiž hodnotí pouze to, zda rozhodnutí o návrhu na jeho vydání mělo zákonný podklad, zda bylo vydáno příslušným orgánem a zda nebylo projevem svévole. Z tohoto důvodu není oprávněn „přehodnocovat názor soudů o důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření“ (viz body 6 až 7 usnesení).

31. Popsané závěry plně dopadají na výše uvedenou námitku a mají oporu v judikatuře Ústavního soudu (viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2225/23, bod 20; sp. zn. II. ÚS 2997/21, bod 12; sp. zn. II. ÚS 2652/20, bod 12). Jejich relevanci nesnižuje ani to, že je Ústavní soud vyslovil při přezkumu předběžného opatření, a nikoli při přezkumu rozhodnutí o jeho zrušení. Principy, jimiž se Ústavní soud v těchto případech řídí, jsou totiž obdobné (viz např. usnesení sp. zn. II. ÚS 429/16, bod 8; sp. zn. II. ÚS 1529/16, bod 15).

V.1.2 Nezbytnost předběžného opatření

32. Stěžovatelka namítá, že předběžné opatření není nezbytné, protože je příliš omezující a protože existují vhodnější prostředky pro ochranu Tomáše Bárty. Ani tato námitka podle Ústavního soudu neopodstatňuje zrušení napadeného rozhodnutí.

33. Ačkoli stěžovatelka touto námitkou zpochybňuje rozhodnutí o návrhu na zrušení předběžného opatření, i v tomto případě jde ve skutečnosti o námitku proti samotnému rozhodnutí o nařízení předběžného opatření. Jeho ústavností se přitom Ústavní soud již zabýval a stěžovatelce vysvětlil, že při přezkumu těchto rozhodnutí hodnotí pouze to, zda rozhodnutí o návrhu na jeho vydání mělo zákonný podklad, zda bylo vydáno příslušným orgánem a zda nebylo projevem svévole (viz usnesení sp. zn. II. ÚS 2142/18, bod 6). Samotná skutečnost, že by cíle předběžného opatření vydaného v civilním řízení sporném mohlo být dosaženo jinými

mírnějšími opatřeními, tedy k jeho protiústavnosti nepostačuje. Ani tato námitka proto není důvodná.

V.1.3 Nepřiměřenost předběžného opatření

V.1.3a Nepřiměřená délka trvání předběžného opatření

34. Stěžovatelka namítá, že předběžné opatření trvá nepřiměřeně dlouho, protože od jeho nařízení uplynulo již přes 6 let. Jeho nezrušení proto považuje za protiústavní. Ústavní soud však dospěl k závěru, že přestože se jednoznačně jedná o negativní stav, tato skutečnost v okolnostech posuzovaného případu k protiústavnosti napadeného rozhodnutí z následujících důvodů nepostačuje.

35. Z povahy předběžného opatření jako prostředku k zatímní úpravě poměrů účastníků řízení vyplývá, že by mělo trvat jen po nezbytně dlouhou dobu. Konkrétní délka však omezena právními předpisy není. Ačkoli je rozhodování o předběžných opatřeních součástí civilního soudního řízení, a je na něj proto třeba vztáhnout požadavky plynoucí z práva na spravedlivý proces, žádná součást ústavního pořádku neobsahuje speciální úpravu předběžných opatření nebo jejich maximální doby trvání (viz čl. 36 až 40 Listiny základních práv a svobod či např. čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).

36. Žádnou maximálně přípustnou dobu, po kterou by mohlo trvat předběžné opatření nebo po jejímž uplynutí by jej bylo třeba zrušit, nestanoví ani obecná právní úprava v občanském soudním řádu (viz § 77 zákona). Podle něj zaniká předběžné opatření uplynutím doby pouze tehdy, pokud usnesení o jeho nařízení stanoví, že bude trvat jen po určitou dobu, a tato doba uplyne [viz § 76 odst. 3 větu druhou a § 77 odst. 1 písm. d) občanského soudního řádu]. Zákonné důvody zrušení předběžného opatření se o době trvání předběžného opatření nezmiňují (viz § 77 odst. 2 občanského soudního řádu).

37. To, že by samotné uplynutí určité doby od nařízení předběžného opatření mělo být – kromě již zmíněné výjimky – důvodem pro jeho zánik či zrušení, neuvádí ani odborná literatura [z publikací týkajících se předběžných opatření viz např. Kučera, V. Předběžné opatření v civilním procesu sporném. Praha: Leges, 2021; Hrnčířík, V. Předběžná opatření v civilním řízení. Praha: C. H. Beck, 2016; z obecněji zaměřených publikací viz např. Levý, J. § 74 až 77a. In: Svoboda, K., Smolík, P., Levý, J., Doležilek, J. a kol. Občanský soudní řád. 3. vydání (2. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023 či Petrov Kriváčková, J. In: Šínová, R., Hamuláková, K. a kol. Civilní proces. Obecná část a sporné řízení. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 140 až 152; Svoboda, K. Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 178 až 222].

38. Ústavní soud dosud nikdy nepřistoupil ke zrušení předběžného opatření pouze na základě jeho délky. Žádný takový závěr nevyplývá ani z ustálené rozhodovací praxe obecných soudů (viz např. Svoboda, K. Přehled judikatury ve věcech předběžných opatření. Praha: Wolters Kluwer, 2013, či rozhodnutí citovaná v publikacích zmíněných v předchozím bodu).

39. Výjimkou v tomto ohledu není ani nálezný sp. zn. III. ÚS 208/20, jímž Ústavní soud zrušil rozhodnutí o zamítnutí návrhu na zrušení přes 10 let trvajících předběžného opatření a na který v této souvislosti odkazuje stěžovatelka.

40. Ústavní soud se v tomto nálezu zabýval sporem, v němž se žalobce domáhal od roku 2009 po stěžovateli a dalším žalovaném zaplacení částky 90 803 523,77 Kč. V témže roce soud vydal předběžné opatření, které stěžovateli uložilo povinnost zdržet se nakládání s některými jeho nemovitostmi. Stěžovatel navrhl toto opatření zrušit – a to mimo jiné proto, že řízení trvá již 10 let, přičemž skoro 8 let bylo bez jeho zavinění přerušeno kvůli vyčkávání na výsledky jiných řízení, a proto, že žalobkyně je tzv. mrtvá schránka a její existence je čistě formální. Obecné soudy však jeho návrhu nevyhověly, a proto stěžovatel podal proti jejich rozhodnutí ústavní stížnost.

41. Ústavní soud tato rozhodnutí zrušil. Neučinil tak ale kvůli tomu, že předběžné opatření trvalo přes 10 let, ale proto, že zároveň pominuly důvody pro jeho nařízení. Argumentace Ústavního soudu byla následující:

- Ústavní soud nejprve shrnul judikaturu týkající se neúměrné délky řízení a 10 let trvající řízení, na jehož délce se stěžovatel nepodílel, označil za zjevně nepřiměřené (viz body 10 až 13). Poté uvedl, že ačkoli omezení daná předběžným opatřením mohou kvůli délce řízení ve věci samé trvat i několik let, je ústavně nežádoucí, aby toto dočasné rozhodnutí trvalo nepřiměřeně dlouho (viz bod 14).
- Ústavní soud s postupným plynutím času hodnotí kritičtější další trvání předběžného opatření. Pokud se tedy během řízení neobjeví skutečnosti potvrzující „smysluplnost další existence předběžného opatření“ anebo pokud důvody jeho nařízení „pozbyvají relevance“, může jeho pokračování porušit právo na soudní ochranu a na projednání věci v přiměřené lhůtě a bez zbytečných průtahů (viz bod 15).
- Ústavní soud tedy shrnul, že byť se „na počátku řízení [...] mohlo jevit omezení stěžovatele [...] jako opodstatněné, nyní – v době rozhodování Ústavního soudu [...] – již tomu tak není.“ Důvodem je, že „závažné okolnosti pro omezení stěžovatele v dispozici s jeho majetkem postupně vymizely (stěžovatel byl zproštěn obžaloby, žaloba směřující proti němu byla zatím nepravomocně zamítnuta), a přesto je stěžovatel (již více než 10 let) omezen v dispozici se svým majetkem.“ Takový stav není „přiměřený a ústavně akceptovatelný“, a Ústavnímu soudu proto podle jeho slov nezbylo než napadená rozhodnutí zrušit (viz body 17 až 18).

42. Již ze shrnutí odůvodnění toho nálezu je zřejmé, že pro zrušení napadených rozhodnutí zdaleka nebyla rozhodující pouze doba trvání předběžného opatření (která je navíc v projednávaném případě zhruba o čtyři roky kratší), ale i skutečnost, že během řízení pominuly důvody pro jeho nařízení. Důvody, kvůli nimž bylo nyní zpochybňované předběžné opatření nařízeno, přitom v právě posuzovaném případě nadále trvají – a to nejen podle obecných soudů, ale i podle Ústavního soudu.

43. Bylo především na stěžovatelce, aby v řízení před obecnými soudy a v řízení před Ústavním soudem, zdůvodnila, proč důvody pro nařízení předběžného opatření pominuly. Již z odůvodnění rozhodnutí vydaných v řízení o jejím návrhu na zrušení předběžného opatření je zřejmé, že jen velmi málo jejích námitek směřovalo proti samotným důvodům jeho nařízení. S těmi, které z tohoto pohledu relevantní byly, se soudy vypořádaly a důvody dalšího trvání tohoto opatření vysvětlily (viz body 17 až 25 rozhodnutí vrchního soudu a body 11 až 14 rozhodnutí městského soudu). V řízení před Ústavním soudem následně insolvenční správce Tomáše Bárty uvedl další důvody, proč podle něj tyto důvody nejenže nepominuly, ale dokonce i zesílily (viz zejména čl. III, VII a VIII jeho vyjádření a III doplnění vyjádření).

44. Argumentace stěžovatelky v řízení před Ústavním soudem přitom trpí podobným nedostatkem jako její argumentace před obecnými soudy. Stěžovatelka sice uvádí řadu důvodů, na základě nichž považuje další trvání předběžného opatření za nepřiměřené (a Ústavní soud na ně v tomto nálezu reaguje), její námítka však neprokazují, že pominuly důvody pro jeho nařízení (srov. část III nálezu shrnující její argumentaci a bod 3 shrnující důvody nařízení předběžného opatření). Z tohoto důvodu Ústavní soud nemůže s odkazem na výše uvedený nálezný napadené rozhodnutí zrušit.

45. Ústavní soud dodává, že při rozhodování ve výše popsané věci zohlednil i to, že ze spisu ani vyjádření k ústavní stížnosti „nevyplývá, že by se stěžovatel na délce řízení jakkoliv negativně podílel“ (viz bod 12 nálezu sp. zn. III. ÚS 208/20). Takto jednoznačný závěr však Ústavní soud v právě posuzovaném případě učinit nemůže.

46. Již v napadeném rozhodnutí vrchní soud uvedl, že stěžovatelka a další účastníci řízení „podávají různé procesní návrhy, jimiž se musí soud zabývat“ (viz bod 20 napadeného rozhodnutí). To, že se soudy musí kromě rozhodování ve věci samé zabývat řadou různých

procesních návrhů obou stran sporu, uvedl ve svém vyjádření k ústavní stížnosti i městský soud (viz bod 14 tohoto nálezu). Insolvenční správce Tomáše Bárty označil stěžovatelčinu argumentaci ohledně nepřiměřené délky řízení za lichou, protože nikdo se nesmí dovolávat stavu, který způsobil a nad nímž má kontrolu. Stěžovatelka se přitom podle něj na délce řízení značně podílela, což doložil celou řadou konkrétních skutečností (viz část IX vyjádření a část IV doplnění vyjádření).

47. Stěžovatelka mohla na každé z těchto tvrzení adekvátně reagovat – a to ať už v ústavní stížnosti, nebo v následné replice a duplice. Ani jednou tak ale neučinila. Možnost podat dupliku stěžovatelka nevyužila, v replice se k této otázce nijak nevyjádřila a v ústavní stížnosti uvedla pouze to, že v řízení před obecnými soudy „neučinila ničeho, co by jej jakkoliv prodlužovalo“ (viz bod 20 ústavní stížnosti). Jinými slovy, konkrétní a podložená tvrzení jiných účastníků řízení, podle nichž se stěžovatelka většinou nebo alespoň částečně podílela na prodlužování délky řízení – a tedy i trvání předběžného opatření – stěžovatelka nijak relevantně nezpochybnila.

48. Za těchto okolností nelze dospět k jednoznačnému závěru, že se stěžovatelka na délce řízení negativně nepodílela (jak Ústavní soud uvedl v bodě 12 nálezu sp. zn. III. ÚS 208/20). Tuto skutečnost je při rozhodování o zrušení předběžného opatření třeba zvažovat, protože v opačném případě by povinný mohl v řízení o zrušení předběžného opatření těžit z toho, že se podílel na prodlužování řízení ve věci samé.

49. Ústavní soud nezpochybňuje, že ačkoli může předběžné opatření trvat kvůli průtahům, délce řízení ve věci samé či jeho složitosti i řadu let, bezesporu je zde legitimní zájem na tom, aby k tomu nedocházelo – a to zejména proto, že je toto opatření vydáváno v krátkých lhůtách a na podkladě nižší míry důkazního standardu a že se při jeho mnohaletém trvání vytrácí smysl jeho dočasnosti a zatímnosti (viz nálezy sp. zn. II. ÚS 1440/21, bod 30; sp. zn. III. ÚS 208/20, bod 14). I proto Ústavní soud „s postupným plynutím času hodnotí kritičtěji jeho další trvání“ (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 208/20, body 14 až 15).

50. Vedle zájmu na omezeném trvání předběžného opatření však stojí zájem na zajištění budoucí realizace ohrožených práv. Pokud se přitom tyto zájmy dostanou do střetu, měl by zájem na budoucí realizaci ohrožených práv zpravidla dostat přednost. Hlavním cílem předběžného opatření totiž není být výhradně opatřením krátkodobým, ale opatřením funkčním, které v důvodných případech poskytne rychlou a účinnou ochranu ohrožených práv „toho, kdo o jeho vydání žádá“ (viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 111/23, bod 11; sp. zn. I. ÚS 3169/19, bod 21; sp. zn. II. ÚS 1847/16, bod 11). Zrušení předběžného opatření pouze na základě toho, že trvá dlouho – ačkoli důvody pro jeho nařízení ani po letech nepominuly – by tento cíl popřelo a v některých případech i nenávratně poškodilo práva toho, kdo o jeho vydání žádal.

51. Ústavní soud nevyklučuje, že mohou nastat situace, kdy jsou faktické následky dlouhotrvajícího předběžného opatření natolik významné a jeho další trvání se stane natolik nepřiměřeným, že zájem na jeho zrušení převáží nad možnými přínosy jeho dalšího trvání (shodně viz Svoboda, K. Řízení v prvním stupni. Civilní proces z pohledu účastníka. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 196). V projednávaném případě však Ústavní soud shledal zájem na jeho dalším trvání významnějším – ať už proto, že jím uložené povinnosti nebrání stěžovatelce v její běžné činnosti (viz bod 20 napadeného rozhodnutí), že řízení ve věci v současnosti není zatíženo průtahy (viz část X vyjádření insolvenčního správce Tomáše Bárty), že stěžovatelka neprokázala, že důvody pro nařízení předběžného opatření pominuly (viz body 43 až 44 tohoto nálezu) nebo že od jeho nařízení nedošlo k zásadnímu obratu v postojích účastníků řízení (viz bod 24 napadeného rozhodnutí).

52. Ústavní soud tedy shrnuje, že ačkoli je nežádoucí, aby předběžné opatření trvalo řadu let, sama o sobě tato skutečnost nepostačuje k tomu, aby bylo předběžné opatření nutné zrušit. Tento závěr přitom platí i v posuzovaném případě.

V.1.3b Nepřiměřená délka řízení před obecnými soudy

53. Námitkou, že řízení o návrhu na zrušení předběžného opatření trvá nepřiměřeně dlouho, a návrhem na to, aby Ústavní soud konstatoval protiústavnost omisivního jednání soudů v řízení o zrušení předběžného opatření, se Ústavní soud nemohl věcně zabývat. Stěžovatelka totiž v tomto ohledu nevyčerpala před podáním ústavní stížnosti všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva (jak vyžaduje § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

54. Ústavní soud souhlasí se stěžovatelkou v tom, že je nežádoucí, pokud soudní řízení trvá dlouho – tím spíše, pokud jde o řízení, v němž bylo vydáno předběžné opatření, anebo o řízení, v němž je projednáván návrh na jeho zrušení.

55. Stěžovatelka však mohla za účelem urychlení průběhu řízení před obecnými soudy podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu (podle § 174a zákona o soudech a soudcích). Tento návrh přitom patří mezi procesní prostředky, které stěžovatel musí vyčerpat ještě před podáním ústavní stížnosti, v níž namítá průtahy, nečinnost či například nepřiměřenou délku řízení před obecnými soudy. Neučiní-li tak, je jeho ústavní stížnost obecně nepřípustná [viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2869/17, bod 25; sp. zn. IV. ÚS 4104/17, bod 17; sp. zn. I. ÚS 3296/17, bod 20; sp. zn. II. ÚS 2767/12 či např. Pekařová, L. Čl. 38. In: Husseini, F., Bartoň, M., Kokeš, M., Kopa, M. a kol. Listina základních práv a svobod. 1. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2021, marg. č. 89].

56. Z obsahu soudního spisu, ústavní stížnosti ani následné repliky nevyplývá, že by stěžovatelka tento návrh před vydáním napadeného rozhodnutí podala – a to ať už ve vztahu k řízení ve věci samé, tak ve vztahu k řízení o návrhu na zrušení předběžného opatření. Tuto skutečnost ostatně nepřímou potvrzuje i napadené rozhodnutí, které uvádí, že pokud účastníci považují prvostupňové řízení za nepřiměřeně dlouhé, „měli (a mají) možnost“ tento návrh podat (viz bod 20 napadeného rozhodnutí). V podání tohoto procesního prostředku přitom stěžovatelce nic nebránilo a jeho využití pro ni mohlo být účelné.

57. Pokud stěžovatel před podáním ústavní stížnosti nevyčerpá všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv, může se Ústavní soud jeho ústavní stížností věcně zabývat pouze tehdy, pokud je splněna některá z podmínek v § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu. Žádná z nich však v této věci splněna není. Ústavní stížnost svým významem podstatně nepřesahuje stěžovatelčiny vlastní zájmy [písm. a) ustanovení] a proti napadenému rozhodnutí neběží žádné řízení o opravném prostředku, v němž by mohlo docházet ke značným průtahům, z nichž stěžovatelce vzniká nebo může vzniknout vážná a neodvratitelná újma [písm. b) ustanovení]. To, že by byla některá z těchto podmínek splněna, ostatně netvrdí ani stěžovatelka.

58. Ústavní soud tedy shrnuje, že stěžovatelka před podáním ústavní stížnosti nevyčerpala ve vztahu k námitkám ohledně nepřiměřené délky řízení všechny zákonné procesní prostředky k ochraně práva, a její ústavní stížnost je proto v této části v nepřípustná.

V.2 Nepřezkoumatelnost napadeného rozhodnutí

V.2.1 Opomenutí stěžovatelčina podání

59. Soudy podle stěžovatelky „zřejmě zcela opomenuly zohlednit“ dvě její doplnění návrhu na zrušení předběžného opatření, které podala před rozhodnutím městského soudu. Ústavní soud konstatoval, že se touto námitkou nemohl věcně zabývat, protože ji stěžovatelka neuvedla v odvolání. Námitky, které stěžovatel nevznesl již v řízení před obecnými soudy, jsou přitom v řízení před Ústavním soudem obecně nepřípustné. Požadavek na vyčerpání zákonných procesních prostředků k ochraně práva (zakotvený v § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) se totiž vztahuje nejen na posuzování přípustnosti ústavní stížnosti jako celku, ale i při posuzování každé jednotlivé námitky, kterou v ní stěžovatel uplatní (viz např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2179/23, bod 14; sp. zn. I. ÚS 1645/19, bod 8; sp. zn. III. ÚS 1757/16, bod 13).

V.2.2 Nevypořádání námítky nepřiměřenosti doby trvání předběžného opatření

60. Na námítku, že od podání návrhu na vydání předběžného opatření uplynulo již několik let, vrchní soud náležitě reagoval. V rozhodnutí uvedl, že „důvody pro trvání nařízeného předběžného opatření [...] nepominuly“ a že i kvůli mnohaletým sporům účastníků „je zcela namístě, aby předběžné opatření nadále trvalo“. V té souvislosti navíc vrchní soud konstatoval, že navrhovatel i stěžovatelka „podávají různé procesní návrhy, jimiž se musí soud zabývat“ a že pokud má stěžovatelka za to, že se soud dopouští průtahů, mohla a může podat návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu podle § 174a zákona o soudech a soudcích (viz bod 20 rozhodnutí).

61. Z odůvodnění napadeného rozhodnutí je tedy zřejmé, že vrchní soud na výše uvedenou námítku reagoval a doby trvání předběžného opatření a řízení o návrhu na jeho zrušení si byl vědom. Na rozdíl od stěžovatelky však dospěl k závěru, že tato okolnost ke zrušení opatření nepostačuje, neboť důvody pro jeho nařízení i po uplynutí této doby nadále trvají. Tento závěr z ústavního hlediska ob stojí, protože skutečnost, že předběžné opatření trvá dlouho, sama o sobě nezpůsobuje jeho protiústavnost (jak Ústavní soud vysvětlil již v bodech 34 až 52 tohoto nálezu).

V.2.3 Neprokázaný útlum činnosti stěžovatelky

62. Podle stěžovatelky se vrchní soud nevypořádal s argumentem, že nic nenavědčuje jejímu útlumu. Ústavní soud tuto námítku považuje za nedůvodnou – a to nejen proto, že se jí vrchní soud zabýval, ale i proto, že i kdyby se stěžovatelka skutečně nenacházela v útlumu, bylo by nezrušení předběžného opatření ústavně souladné.

63. Zrušení předběžného opatření je podle občanského soudního řádu na místě tehdy, (1) „jestliže pominou důvody, pro které bylo nařízeno“ nebo (2) „jestliže navrhovatel ve stanovené lhůtě nesložil doplatek jistoty“ (§ 77 odst. 2 občanského soudního řádu). Ve vztahu k této námítce připadá v úvahu první z těchto důvodů.

64. Ústavní soud konstatuje, že hrozba stěžovatelčina útlumu nebyla důvodem, kvůli němuž bylo předběžné opatření nařízeno. Jeho nařízení bylo odůvodněno tím, že stěžovatelka a další žalovaní Tomáše Bártu „jako společníka neuznávají“, že jsou jimi „porušována a minimalizována“ jeho práva podílet se na stěžovatelčině chodu a že „vyvíjejí snahu sporná práva žalobce jako společníka [...] eliminovat“ (viz body 27 a 30 usnesení Vrchního soudu v Praze č. j. 14 Cmo 426/2017-363, jímž bylo nařízeno předběžné opatření). O tom, že by bylo předběžné opatření nařízeno kvůli obavě ze stěžovatelčina útlumu anebo jiného obdobného důvodu, se odůvodnění předběžného opatření nezmiňuje.

65. Jejímú útlumu by ostatně nedokázalo zamezit ani dodržování povinností uložených předběžným opatřením – tedy povinnost „zdržet se dispozice s obchodním závodem či jeho částmi“ a „zdržet se nad rámec obvyklý běžnému hospodaření dispozic s veškerým hmotným i nehmotným majetkem“. Závěru, že toto opatření nebylo nařízeno s cílem zabránit jejímu útlumu, proto svědčí i povinnosti, které jí byly stěžovatelce uloženy.

66. I kdyby však snaha předejít útlumu stěžovatelky byla důvodem k nařízení předběžného opatření, nic by to neměnilo na existenci dalších důvodů, kvůli nimž bylo toto opatření nařízeno a které podle vrchního soudu nadále panují (k tomu blíže viz bod 3 tohoto nálezu). Výše popsaného jednání, kterým bylo odůvodněno nařízení předběžného opatření, se ostatně může stěžovatelka dopouštět nehledě na to, zda je zrovna v růstu či útlumu. Lze naopak důvodně argumentovat, že kdyby se stěžovatelka v útlumu skutečně nenacházela (jak tvrdí), byl by zájem na trvání předběžného opatření a s ním spojené ochrany navrhovatelových sporných práv o to silnější.

67. Ústavní soud dodává, že napadené rozhodnutí na stěžovatelčinu námítku týkající se údajné neexistence jejího útlumu reagoval. Vrchní soud v něm uvedl, že skutečnost, že stěžovatelka „vykazuje růst ve všech hlavních obchodních a ekonomických parametrech

činnosti, není pro posouzení návrhu na zrušení předběžného opatření relevantní“. Kromě toho navíc konstatoval, že „veškerá řízení mezi účastníky vedená, nasvědčují opaku“ (viz bod 21 napadeného rozhodnutí). Stěžovatelka přitom tento závěr v ústavní stížnosti zcela opomíjí.

68. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud nepovažuje výše popsanou námitku za důvodnou. Stěžovatelčina tvrzení, díky nimž se snaží domoci zrušení napadeného rozhodnutí, jsou navíc nekonzistentní. Stěžovatelka namítá, že existence předběžného opatření představuje neúměrné omezení, které „zcela zásadně přispělo k ukončení činnosti stěžovatelky“ (viz bod 22 ústavní stížnosti), a zároveň tvrdí, že ani navzdory předběžnému opatření nedochází k útlumu její činnosti (viz body 14, 31 a 35 ústavní stížnosti). Ústavnímu soudu není zřejmé, jak mohou obě tato tvrzení obstát vedle sebe a zároveň opodstatňovat zrušení napadeného rozhodnutí.

V.2.4 Ohrožení vyhovění návrhu na složení doplatku jistoty

69. Podle stěžovatelky se vrchní soud nevypořádal s námitkou, že je v řízení ohroženo vyhovění jejímu návrhu na složení doplatku jistoty k zajištění náhrady újmy vzniklé předběžným opatřením. Kvůli úpadku Tomáše Barty bylo totiž navrženo osvobození od povinnosti platit soudní poplatky, které by vedlo i k osvobození od povinnosti složit jistotu, a způsobená újma by tak nikdy nebyla nahrazena.

70. Napadené rozhodnutí na tuto námitku řádně reaguje. Vrchní soud v něm uvedl, že stěžovatelka „zcela pomíjí, že o jejím návrhu na složení doplatku jistoty nebylo soudem prvního stupně dosud rozhodnuto“. Takové vypořádání z hlediska ústavnosti ob stojí.

71. Jediná situace týkající se doplatku jistoty, která podle občanského soudního řádu opodstatňuje zrušení předběžného opatření, nastává tehdy, „jestliže navrhovatel ve stanovené lhůtě nesložil doplatek jistoty“ (viz § 77 odst. 2 věta druhá zákona). Ničeho takového se však navrhovatel nedopustil.

72. Povinnost složit doplatek jistoty po nařízení předběžného opatření vzniká na základě výzvy předsedy senátu (viz § 76h občanského soudního řádu). Ten však navrhovatele ke složení doplatku jistoty v době rozhodování vrchního soudu nevyzval, a navrhovatel proto povinnost složit doplatek neměl. Stěží lze být přitom v prodlení s plněním povinnosti, která neexistuje. Vrchní soud tedy při vypořádání této námítky nepochybil.

V.2.5 Zánik jednoho ze dvou povinných subjektů

73. Podle stěžovatelky se vrchní soud nevypořádal s tím, že před jeho rozhodnutím zanikla společnost Bohemia Energy Group, a. s. Ústavní soud uvádí, že vrchní soud se touto skutečností řádně zabýval, což je popsáno již bodech 23 až 27 tohoto nálezu.

VI. Závěr

74. Ačkoli předběžné opatření omezuje stěžovatelku již přes 6 let, Ústavní soud jeho trvání neshledal protiústavním. Nezrušení tohoto opatření vzhledem k okolnostem případu neporušilo stěžovatelčino ústavně zaručené základní právo či svobodu (viz část V.1 nálezu) a její námitky jsou v napadeném rozhodnutí řádně vypořádány (viz část V.2 nálezu).

Č. 174**Protiústavnost nevyhovění návrhu na zastavení již skončené exekuce
(sp. zn. III. ÚS 1867/23 ze dne 25. září 2024)**

I. Pokud se obecný soud při svém právním posouzení bez jakéhokoli odůvodnění odchýlí od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, poruší tím jeho právo na soudní ochranu. Toto porušení je tím závažnější, pokud účastník na tuto relevantní judikaturu opakovaně upozorňoval.

II. Skutečnost, že obecný soud ústavně pochybil při posouzení otázky, na jejímž posouzení daný případ z ústavního hlediska nezávisí, obecně nezakládá důvod ke zrušení jeho rozhodnutí.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti Zbyňka Gryce, zastoupeného JUDr. Vojtěchem Říhou, Ph.D., advokátem, se sídlem Moulíkova 2239/3, Praha 5, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. dubna 2023 č. j. 5 Co 317/2023-197 a usnesení Okresního soudu ve Strakoniciích ze dne 17. ledna 2023 č. j. 9 Nc 6416/2009-170, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu ve Strakoniciích jako účastníků řízení a hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2/2, Praha 1, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 24. dubna 2023 č. j. 5 Co 317/2023-197 a usnesení Okresního soudu ve Strakoniciích ze dne 17. ledna 2023 č. j. 9 Nc 6416/2009-170 porušila stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Návrh na zrušení napadených rozhodnutí se zamítá.

Odůvodnění**I. Shrnutí podstaty případu**

1. Ústavní soud se v tomto nálezu zabývá otázkou, zda obecné soudy nevyhověním stěžovatelově návrhu na zastavení exekuce nepostupovaly protiústavně. Soudy odůvodnily nezastavení exekuce tím, že ještě před podáním návrhu na její zastavení byla vymáhaná povinnost vymožena a podmínky pro zastavení již skončené exekuce nebyly splněny. Stěžovatel však namítá, že soudy exekuci zastavit měly, protože byla vedena a provedena šikanózně a protože byl od placení vymáhané pohledávky ještě před skončením exekuce osvobozen v insolvenčním řízení.

II. Dosavadní průběh řízení

2. Městská policie uložila stěžovateli v roce 2006 blokovou pokutu ve výši 2 500 Kč. Protože stěžovatel tuto pokutu včas neuhradil, byla v roce 2009 k jejímu vymožení nařízena exekuce.

3. Ještě před skončením exekuce bylo se stěžovatelem zahájeno insolvenční řízení, v rámci něhož byl stěžovatel v roce 2021 osvobozen od placení dosud neuspokojených pohledávek zahrnutých do oddlužení.

4. Exekuce následně skončila vymožením, protože stěžovatelova matka dne 26. 5. 2022 uhradila soudnímu exekutorovi částku 10 400 Kč, čímž vymáhanou peněžitou povinnost v plné výši uhradila.

5. Stěžovatel podal dne 30. 5. 2022 návrh na zastavení exekuce. Od splnění vymáhané povinnosti byl podle něj osvobozen v insolvenčním řízení. Přesto byla exekuce zcela neoprávněně a nezákonně provedena mobiliární exekucí.

6. Okresní soud řízení o tomto návrhu nenapadeným rozhodnutím zastavil. Pohledávka, její příslušenství a všechny náklady již byly vymoženy, a proto podle okresního soudu nelze rozhodnout o zastavení exekuce. Podmínkou řízení o návrhu na zastavení exekuce je podle Nejvyššího soudu nařízená a trvající exekuce (viz usnesení Okresního soudu ve Strakonících ze dne 11. 7. 2022 č. j. 9 Nc 6416/2009-82).

7. Krajský soud rozhodnutí okresního soudu nenapadeným rozhodnutím zrušil. Okresní soud při svém rozhodování nezohlednil, že exekuci lze výjimečně zastavit i poté, co skončila vymožením. Krajský soud proto okresnímu soudu vrátil věc k dalšímu řízení s pokynem provést dokazování ohledně toho, zda nejsou splněny podmínky pro zastavení exekuce i navzdory jejímu vymožení (viz usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 8. 8. 2022 č. j. 5 Co 925/2022-110).

8. Okresní soud poté návrh na zastavení exekuce napadeným rozhodnutím zamítl. Na pohledávku za nezaplacenou blokovou pokutu se podle něj osvobození od placení pohledávek ve smyslu § 414 odst. 1 a 2 insolvenčního zákona nevztahuje, neboť ji nelze zahrnout do žádné z kategorií uvedených v tomto ustanovení. Jde o pohledávku z mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka, kterou v insolvenčním řízení nelze uspokojit [viz § 170 písm. d) insolvenčního zákona]. Soudní exekutor proto v provádění exekuce mohl pokračovat.

9. Krajský soud toto rozhodnutí potvrdil a s jeho odůvodněním se ztotožnil. Smyslem osvobození od placení pohledávek podle něj není prominutí správní sankce za protiprávní jednání uvedené v § 170 písm. d) insolvenčního zákona (shodně viz např. rozhodnutí Městského soudu v Praze č. j. 20 Cdo 88/2021-69 či rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 19. 9. 2019 sp. zn. 19 Co 258/2019). Ve věci navíc neexistují důvody pro zastavení již provedené exekuce (viz např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 2325/2006).

III. Argumentace stěžovatele

10. Stěžovatel podal ústavní stížnost proti posledním dvěma uvedeným rozhodnutím. Ta podle něj odporují preambuli Ústavy České republiky, Listině základních práv a svobod (čl. 1, čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 1 a 4, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1), Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6) a Protokolů, které na ni navazují.

11. Stěžovatel považuje napadená rozhodnutí za protiústavní z těchto důvodů:

a) Bloková pokuta je mimosmluvní sankcí postihující majetek dlužníka, a pohledávka na její zaplacení tak patří mezi pohledávky, které se v insolvenčním řízení neuspokojují [viz § 170 písm. d) insolvenčního zákona a sbírková usnesení Vrchního soudu ze dne 7. 9. 2012 sp. zn. 1 VSPH 1159/2012 či usnesení Krajského soudu v Ostravě č. j. 22 Ca 234/2009-39]. Na tento druh pohledávek přitom dopadá osvobození podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona (viz např. rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 29 Cdo 3509/2010). Ve věci tak byly naplněny podmínky pro zastavení této neoprávněné a nezákonné exekuce.

b) Napadená rozhodnutí porušují principy předvídatelnosti soudního rozhodnutí, dobré víry a materiálního právního státu (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 3221/11, sp. zn. I. ÚS 2216/09 a sp. zn. I. ÚS 2050/11), náležitosti dokazování a odůvodnění soudního rozhodnutí (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 2766/15) a povinnost chránit vlastnictví a právo na spravedlivý proces (viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 34/09 a sp. zn. I. ÚS 3523/11).

c) Okresní soud rozhodl v rozporu se závazným rozhodnutím krajského soudu, které bylo ve věci dříve vydáno (viz bod 7 tohoto nálezu).

d) Obecné soudy přehlédly, že v právně obdobném případě jiný krajský soud rozhodl, že osvobození od placení pohledávek podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona dopadá i na pokutu za správní delikt uloženou dlužníku do rozhodnutí o úpadku a že opodstatňuje zastavení exekuce (viz usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 7. 2019 sp. zn. 14 Co 131/2019). Jelikož ve zmíněném i posuzovaném případě vystupuje stejný exekutorský úřad a obdobný oprávněný, nabízí se spekulace, že byla exekuce vedena a provedena šikanózně. To by mělo vést k jejímu zastavení a ovlivnit rozhodování o náhradě nákladů exekuce.

e) Soudní exekutor postupoval šikanózně i proto, že za účelem vymožení částky 2 500 Kč zvolil ihned exekuci prodejem movitých věcí, což zatížilo exekuci náklady, které by jinak nevznikly.

f) Hlavní město Praha nepřihlásilo pohledávku do insolvenčního řízení.

g) Stěžovatel nemohl dva měsíce používat své bankovní účty, protože byly postiženy exekutorem.

IV. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

12. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření zbylým účastníkům řízení, tedy okresnímu soudu, krajskému soudu a hlavnímu městu Praze. Ti navrhli ústavní stížnosti nevyhovět. Krajský soud ve svém vyjádření shrnul odůvodnění svého rozhodnutí a trval na tom, že jeho závěry neodporují stěžovatelem zmíněnému rozhodnutí, podle něhož se v insolvenčním řízení zásadně neuspokojují nezaplacené blokové pokuty [viz bod 11 písm. a) tohoto nálezu].

13. Stěžovatel v replice setrval na své argumentační pozici.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Podstatou tohoto řízení je otázka, zda měly obecné soudy ústavní povinnost vyhovět stěžovatelově návrhu na zastavení exekuce, která již dříve skončila vymožením.

15. Ústavní soud vystupuje v řízení o ústavních stížnostech jako orgán ochrany ústavnosti (viz čl. 83 Ústavy). Napadené rozhodnutí proto může zrušit pouze tehdy, pokud má toto rozhodnutí či jemu předcházející řízení vadu, která je natolik závažná, že porušila stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo či svobodu [viz § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

16. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí s ohledem na stěžovatelovy námitky a dospěl k závěru, že ačkoli napadená rozhodnutí porušila jeho ústavně zaručené základní právo, výjimečně shledal, že nejsou dány důvody k jejich zrušení.

V.1 K bagatelnosti předmětu sporu

17. Předmětem projednávaného sporu je peněžní částka v bagatelní výši. Částka, kterou stěžovatelova matka plně uhradila vymáhanou peněžitou povinnost, činila 10 400 Kč. Napadená rozhodnutí vydaná v řízení o zastavení exekuce následně stěžovateli uložila povinnost nahradit protistraně náklady řízení v celkové výši 4 183,80 Kč. Ve sporu tak jde o částku 14 583,80 Kč, která je z hlediska judikatury Ústavního soudu bagatelní (viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 3725/13, body 29 až 33). Tato skutečnost je přitom pro posouzení ústavnosti napadených rozhodnutí podstatná.

18. Ústavní soud při posuzování ústavnosti rozhodnutí orgánů veřejné moci dlouhodobě a ustáleně zohledňuje to, jak intenzivně jejich případná pochybení zasahují do ústavně

zaručených základních práv a svobod stěžovatele (viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 2062/18, bod 16; sp. zn. I. ÚS 3906/17, body 6 až 7; sp. zn. IV. ÚS 2728/17, bod 30; usnesení sp. zn. III. ÚS 2412/23, bod 9; sp. zn. I. ÚS 2055/21, bod 5; sp. zn. II. ÚS 1967/21, bod 6).

19. Nepřiznání bagatelního nároku již kvůli jeho výši zpravidla nedosahuje intenzity, která by byla schopna porušit ústavně zaručená základní práva či svobody. Ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím o bagatelních částkách proto Ústavní soud obvykle odmítá jako zjevně neopodstatněné (viz např. nálezy sp. zn. II. ÚS 65/20, body 17 až 18; sp. zn. I. ÚS 1707/17, bod 15; sp. zn. IV. ÚS 2728/17, bod 30).

20. Zároveň ale platí, že bagatelnost sporu nelze hodnotit pouze podle výše sporné částky. V rámci tohoto posuzování se zvažuje i to, nakolik má daná ústavněprávní otázka relevanci pro další rozhodovací činnost obecných soudů (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 331/24, bod 20; sp. zn. III. ÚS 308/21, bod 18; sp. zn. III. ÚS 3725/13, bod 33).

21. Z tohoto důvodu Ústavní soud považuje za vhodné věcný přezkum napadených rozhodnutí připustit. Ve věci totiž vyvstala pochybnost, zda se soudy při posouzení otázky, zda osvobození od placení pohledávek podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona dopadá i na pohledávky uvedené v § 170 insolvenčního zákona, neodchylují od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, na jejímž dodržování je kvůli nejednotnosti soudní praxe v této otázce a časté bagatelnosti dovolání v obdobných případech obzvlášť silný zájem.

V.2 K ústavnosti nezastavení již skončené exekuce

22. Podle dlouhodobé rozhodovací praxe Nejvyššího soudu byla nutnou podmínkou řízení o návrhu na zastavení exekuce nařízená a trvající exekuce (blíže viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1536/21, bod 19). Později se však Nejvyšší soud přiklonil k závěru, že exekuci lze zastavit i navzdory tomu, že již skončila (blíže viz např. jeho usnesení sp. zn. 20 Cdo 2706/2007, sp. zn. 20 Cdo 4312/2007, sp. zn. 21 Cdo 3266/2013 a sp. zn. 26 Cdo 1663/2015).

23. Ústavní soud se přezkumem rozhodnutí vydaných v řízení o zastavení již skončené exekuce opakovaně zabýval (viz rozhodnutí uvedená v následujícím bodě). Za hlavní smysl tohoto procesního postupu označil snahu „zabránit zjevným nespravedlnostem zejména při poskytování spotřebitelských úvěrů nebankovními společnostmi, kdy – navíc – exekučním titulem byl rozhodčí nálezy“ (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1536/21, bod 19; sp. zn. II. ÚS 2833/21, bod 24).

24. Zastavení již skončené exekuce je podle judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu namísto pouze „ve výjimečných případech“ (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1536/21, body 18 a 34; sp. zn. II. ÚS 2833/21, bod 24). Důvodem je mimo jiné to, že jde o průlom v dosavadním chápání exekučního řízení (viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1536/21, bod 18). Nejen proto je zastavování již skončených exekucí přijímáno částí právní nauky i praxe kriticky (viz např. Podrazil, Š. Zastavení exekuce skončené vymožením. In: Zemandlová, A., Holas, J., Janovec, M. COFOLA 2023: část 3. Brno: Masarykova univerzita, 2023, strany 184 až 204 a nálezy sp. zn. I. ÚS 1343/20, body 35 až 36).

25. Rozhodnutí obecných soudů, kterými nebylo vyhověno návrhu na zastavení již skončené exekuce, Ústavní soud dosud zrušil jen v několika případech – a to například tehdy:

- když soudy zamítly návrh na zastavení exekuce, ačkoli byl návrh na její nařízení zjevně šikanózní, protože při jeho podání bylo zcela zřejmé, že je povinný připraven plnit a potřebuje k tomu pouze součinnost oprávněného (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 3216/14),
- když soud dostatečně nevypořádal relevantní námítky a přesvědčivě neodůvodnil, proč se neřídil judikaturou, podle níž lze zastavit exekuci i po jejím skončení, pokud byla vedena na základě exekučního titulu, který byl od počátku nezpůsobilý (viz nálezy sp. zn. I. ÚS 1343/20, body 33 a 37),
- když se soudy nezabývaly tvrzenou nemravností exekuce a nezohlednily, že exekutor zastavil exekuci, ačkoli k tomu neměl pravomoc a ačkoli byly návrhy oprávněných na

její zastavení zcela zjevně účelové (viz nálezy sp. zn. III. ÚS 1536/21, body 39 až 40; II. ÚS 2833/21, body 27 až 28), nebo

- když Nejvyšší soud řádně neodůvodnil své rozhodnutí a odmítl jím dovolání jako objektivně nepřipustné, přestože podle jiného možného výkladu objektivně přípustné bylo (viz nálezy IV. ÚS 2939/23, bod 40).

26. Ústavní soud konstatuje, že k žádnému z těchto pochybení ve stěžovatelově věci nedošlo. Nic takového ostatně netvrdí ani samotný stěžovatel, který tuto judikaturu ve svých podáních opomíjí. Podle Ústavního soudu navíc v jeho případě nenastala ani žádná jiná vada, která by byla srovnatelná s povahou či významem již popsaných vad a která by opodstatňovala závěr o nutnosti zrušit napadená rozhodnutí.

27. Stěžovatel uvedl v ústavní stížnosti dvě námitky, které podle něj měly vést k zastavení již skončené exekuce. Namítá, že od placení vymáhané pohledávky byl osvobozen v insolvenčním řízení (viz část V.2.1 nálezu) a že exekuce byla vedena a provedena šikanózně (viz část V.2.2 nálezu).

V.2.1 K námitce, že stěžovatel byl od placení vymáhané pohledávky osvobozen

28. První námitkou, kterou stěžovatel uvádí ve prospěch zastavení již skončené exekuce, je ta, že byl od placení vymáhané pohledávky osvobozen v insolvenčním řízení. Osvobození od placení pohledávek podle § 414 insolvenčního zákona totiž podle něj dopadá i na pohledávky podle § 170 insolvenčního zákona – tedy i na pohledávky z mimosmluvní sankce postihující majetek dlužníka podle písm. d) tohoto ustanovení. Soudy však dospěly k závěru, že se osvobození na tuto pohledávku nevztahuje.

29. Ústavní soud přisvědčuje stěžovateli v tom, že napadená rozhodnutí v tomto ohledu odporují závěrům rozhodovací praxe Nejvyššího soudu i odborné literatury (viz body 30 až 31 níže). Nesouhlasí s ním ale v tom, že bylo nezastavení již skončené exekuce kvůli tomuto rozporu v daném případě protiústavní (viz body 32 až 40 níže).

30. Nejvyšší soud ve svých rozhodnutích opakovaně uvedl, že osvobození od placení pohledávek podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona dopadá i na pohledávky vyjmenované v § 170 insolvenčního zákona (viz např. jeho sbírkové rozsudky sp. zn. 29 Cdo 3509/2010 ze dne 24. 11. 2010 či sp. zn. 29 ICdo 110/2021 ze dne 25. 8. 2022, bod 60, podbod 8, nebo jeho sbírková usnesení sp. zn. 29 Cdo 3782/2020 ze dne 28. 4. 2022, bod 42, či sp. zn. 29 Cdo 1252/2021 ze dne 31. 8. 2022, bod 54). Soudy rozhodující v nyní projednávané věci se přitom s těmito rozhodnutími mohly seznámit, neboť byla vydána a zveřejněna ještě před vydáním napadených rozhodnutí.

31. Závěr, že se osvobození od placení pohledávek podle § 414 odst. 2 insolvenčního zákona vztahuje i na pohledávky uvedené v § 170 insolvenčního zákona, má jednoznačnou podporu i v odborné literatuře [viz např. Sprinz, P. a Chytil, P. § 414. In: Sprinz, P., Jirmásek, T., Řeháček, O., Vrba, M., Zoubek, H. a kol. Insolvenční zákon. 1. vydání (4. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 18; Hásová, J., Moravec, T. Insolvenční řízení. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 234; Kulková, R., Erbsová, H. § 414. In: Kotoučová, J. a kol. Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 1044].

32. Obecné soudy byly povinny tento závěr při svém rozhodování zohlednit. Zájem na tom, aby se s judikaturou Nejvyššího soudu seznámily, byl přitom v daném případě obzvlášť významný. Stěžovatel obecné soudy na závěry prvního z citovaných rozsudků Nejvyššího soudu opakovaně upozorňoval (viz bod 18.4 podání na straně 120, vyjádření jeho zástupce na jednání na stranách 160 až 162, bod 16.4 podání na straně 177 a bod 28.4 podání na straně 184 spisu vedeného Okresním soudem ve Strakonících pod sp. zn. 9 Nc 6416/2009). Proti rozhodnutí krajského soudu navíc nebylo kvůli bagatelnosti předmětu řízení přípustné dovolání, a Nejvyšší soud se tak k tomuto případu nemohl vyjádřit [viz § 238 odst. 1 písm. c) občanského

soudního řádu]. Rozhodovací praxe nižších soudů nadto není při posuzování této otázky jednotná, což je skutečnost, na kterou stěžovatel během řízení poukazyval a kterou ve svém rozhodnutí uznal i okresní soud (viz strana 1 až 2 rozhodnutí krajského soudu a bod 16 rozhodnutí okresního soudu).

33. Tím, že se obecné soudy ani navzdory těmto okolnostem s ustálenou judikaturou Nejvyššího soudu neseznámily a bez jakéhokoli odůvodnění se od ní odchýlily, porušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny (viz první výrok tohoto nálezu). Jeho součástí je totiž i povinnost soudu respektovat ustálenou rozhodovací praxi vrcholného soudu, zásadně se vypořádat s námitkami, které na tuto praxi upozorňují, a řádně odůvodnit, proč se od ní odchyluje (k této otázce podrobněji viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1132/22, body 32 až 34; sp. zn. II. ÚS 1292/21, bod 17; sp. zn. I. ÚS 1343/20, zejména body 25 až 27). Ústavní soud považoval za závažné též to, že soudy svůj postoj nepřehodnotily ani s postupem času, jak vyplývá z jejich vyjádření k ústavní stížnosti.

34. Ačkoli se napadená rozhodnutí v tomto ohledu odchylují od závěrů Nejvyššího soudu, podle Ústavního soudu to neopodstatňuje jejich zrušení. Soudy se sice otázkou, zda osvobození podle § 414 insolvenčního zákona dopadá i na pohledávky podle § 170 insolvenčního zákona, zabývaly a dospěly k nesprávným závěrům, ale pro výrok rozhodnutí bylo zásadní, zda v daném případě existovaly důvody pro využití výjimečného postupu v podobě zastavení již skončené exekuce.

35. Jinými slovy, Ústavní soud nepochybně, že následkem osvobození od placení pohledávky podle § 414 odst. 1 insolvenčního zákona by při dosud trvající exekuci vedené k jejímu vymožení mělo být zastavení exekuce [viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3749/2023 či jeho usnesení sp. zn. 20 Cdo 2755/2018, bod 46]. Odlišnou a v posuzované věci stěžejní otázkou však je, zda tato skutečnost musí v daném případě vést z ústavního hlediska k zastavení exekuce i tehdy, pokud již skončila vymožením. Ústavní soud dospěl k závěru, že tomu tak není.

36. Ústavní soud ve svých úvahách vycházel z toho, že zastavení již skončené exekuce je podle judikatury vrcholných soudů výjimečným nástrojem. Z jejich rozhodovací praxe vyplývá, že ne všechny vady, které by v době před skončením exekuce opodstatňovaly její zastavení, jsou důvodem k zastavení exekuce i po jejím skončení. Jinými slovy, zastavení již skončené exekuce neslouží a ani nemá sloužit k odstranění každé vady exekučního řízení (viz rozhodnutí v bodech 23 až 25 tohoto nálezu).

37. Ústavní soud přihlédl i k tomu, že pohledávka, od jejíhož placení je dlužník osvobozen, podle rozhodovací praxe Nejvyššího soudu nezaniká a v exekučním řízení se na ni uplatní stejný režim „pouze“ jako na pohledávku, u níž byla účinně vznesena námitka promlčení (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu sp. zn. 29 Cdo 3075/2022 či sp. zn. 29 Cdo 3509/2010 nebo nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 502/17, bod 14).

38. Nezastavení exekuce navíc v daném případě nedosahuje svou povahou ani významem závažnosti nedostatků, kvůli nimž Ústavní soud v obdobných případech napadená rozhodnutí zrušil (viz bod 24 tohoto nálezu). Potřeba závažného pochybení je přitom v této věci zvláště důležitá, neboť předmětem sporu je peněžní částka ve výši 14 583,80 Kč, která je z hlediska judikatury Ústavního soudu bagatelní a jejíž odepření může být protiústavní jen ve výjimečných případech (viz body 17 až 21 tohoto nálezu).

39. Ústavní soud po zvážení všech skutkových okolností a právních argumentů dospěl k závěru, že nezastavení již skončené exekuce v tomto případě protiústavní nebylo, a proto stěžovatelově návrhu na zrušení napadených rozhodnutí nevyhověl.

40. Ústavní soud zdůrazňuje, že tento případ posuzoval a mohl posuzovat pouze z hlediska ústavnosti [viz čl. 88 odst. 2 Ústavy a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Výše uvedené závěry proto nevylučují, aby obecný soud v jiném řízení rozhodl, že je ze zákonného hlediska nutné exekuci v daném případě zastavit.

V.2.2 K námitce, že exekuce byla vedena a provedena šikanózně

41. Stěžovatel dále ve prospěch zastavení již skončené exekuce namítal, že byla vedena a provedena šikanózně.

42. Ústavní soud potvrzuje, že exekutor vydal exekuční příkaz prodejem movitých věcí (dne 21. 8. 2009) velmi krátce po vydání usnesení o nařízení exekuce (dne 13. 8. 2009) (viz strany 5 až 6 spisu Exekutorského úřadu Praha 5 vedeného pod sp. zn. 067 EX 40465/09). K pokusu o provedení tohoto způsobu exekuce však podle spisu přistoupil až dne 26. 5. 2022. Do té doby se neúspěšně pokoušel vymoci pohledávku srážkami ze mzdy. Následný pokus o provedení exekuce prodejem movitých věcí, při němž došlo k dobrovolnému vymožení vymáhaného plnění, nelze proto považovat za neúčelný. Exekuce v době jejího skončení nebyla zatížena žádnými zbytečnými náklady, neboť se výše vymáhané částky – včetně nákladů exekuce – od doby nařízení exekuce prodejem movitých věcí v roce 2009 do jejího skončení v roce 2022 prakticky nezměnila (viz strany 43 až 44 soudního spisu a strana 85 exekutorského spisu).

43. Odpověď na otázku, zda osvobození od placení pohledávek podle § 414 insolvenčního zákona dopadá i na pohledávky podle § 170 insolvenčního zákona, navíc nebyla v době pokusu o provedení exekuce jednoznačná (na rozdíl od následného rozhodování soudů). Na jejím zodpovězení panoval spor v soudní praxi (viz na jedné straně např. rozhodnutí zmiňovaná exekutorem na straně 25 soudního spisu a na straně druhé např. rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 17. 5. 2022 č. j. 47 C 58/2017-37, usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 2. 2. 2021 sp. zn. 17 Co 20/2021 a usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 15. 7. 2019 sp. zn. 14 Co 131/2019). K této otázce v dané době neexistovala ustálená rozhodovací praxe Nejvyššího soudu (z rozhodnutí uvedených v bodě 30 tohoto nálezu bylo veřejně dostupné jen první z nich).

44. Podle Ústavního soudu by proto bylo s ohledem na tehdejší právní stav příliš příkré uzavřít, že exekutor postupoval při posouzení této otázky a následném provedení exekuce šikanózně. Tento závěr přitom činí i s vědomím rozhodnutí jiného krajského soudu, na které stěžovatel odkazuje [viz bod 11 písm. d) tohoto nálezu].

45. O tom, že exekutor v tomto ohledu při vedení a provedení exekuce nepostupoval šikanózně, svědčí i to, že bezprostředně po vydání rozhodnutí insolvenčního soudu o osvobození dlužníka od placení dosud neuspokojených pohledávek (ze dne 15. 12. 2021) o tomto rozhodnutí informoval exekuční soud (dne 17. 12. 2021).

46. Soudní exekutor v tomto sdělení sice uvedl, že exekuci sám nezastavil, protože se podle něj zmíněné osvobození „na pohledávku z neuhrazené pokuty v blokovém řízení nevztahuje“, což podpořil odkazy na rozhodnutí nižších soudů. Zároveň však dodal, že pokud by „exekuční soud tento právní názor nesdílel, necht’ bere tento přípis jako podnět k zastavení exekuce“ (viz strany 19 až 20 soudního spisu).

47. Soud následně exekutorovi písemně sdělil, že s jeho názorem souhlasí a že není důvod „exekuci v současné době zastavit“ a „naopak je nutné pokračovat v jejím provádění“ (viz strana 23 soudního spisu). K provedení exekuce po vydání rozhodnutí o osvobození od placení dosud neuspokojených pohledávek tak exekutor přistoupil až poté, co o tomto rozhodnutí proaktivně informoval exekuční soud. Ten vzal tuto skutečnost na vědomí a s pokračováním v provádění exekuce výslovně souhlasil.

48. Za všech těchto okolností nelze podle Ústavního soudu s ohledem na stěžovatelovy námitky důvodně tvrdit, že byla exekuce vedena či provedena šikanózně.

VI. Závěr

49. Obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily stěžovatelovo právo na soudní ochranu, neboť v nich vyslovily závěr, který odporuje ustálené judikatuře Nejvyššího soudu, se

kterou se neseznámily a neaplikovaly ji. Svůj postoj navíc nerevidovaly ani ve vyjádření k ústavní stížnosti. Ústavní soud proto výrokem I tohoto nálezu konstatoval porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu. Jeho návrh na zrušení napadených rozhodnutí však výrokem II zamítl, jelikož nezastavení již skončené exekuce, které bylo podstatou tohoto řízení, ani navzdory tomuto pochybení protiústavní nebylo (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Č. 175**Opatření k zajištění práv zvlášť zranitelných obětí v trestním řízení
(sp. zn. III. ÚS 2613/23 ze dne 25. září 2024)**

I. O nevyhovění žádosti o přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 a § 20 odst. 4 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů), rozhodují orgány činné v trestním řízení usnesením, proti němuž je přípustná stížnost, která má odkladný účinek, a to analogicky podle § 51a odst. 2 ve spojení s § 51a odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), potažmo § 51a odst. 4 a 5 téhož zákona.

II. Při rozhodování o žádostech o přijetí opatření na ochranu před druhotnou újmou podle § 17 odst. 2 a § 20 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, orgány činné v trestním řízení nejprve zkoumají, zda je žadatel zvlášť zranitelnou obětí ve smyslu § 2 odst. 4 téhož zákona. Pokud ano, musí žádosti bez dalšího vyhovět, ledaže tomu brání závažné důvody nebo to vylučuje povaha prováděného úkonu. Nejedná-li se o zvlášť zranitelnou osobu, zkoumají dále, zda je žadatel obětí ve smyslu § 2 odst. 2 téhož zákona. Pokud ano, musí dále zvažovat, zda je přijetí požadovaných opatření k zabránění bezprostředního vizuálního kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 téhož zákona potřebné k ochraně oběti před druhotnou újmou. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvažovat základní práva obětí a domnělých pachatelů. Své rozhodnutí musí řádně odůvodnit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele Pavla H. (jedná se o pseudonym), zastoupeného Mgr. Petrou Naskosovou, advokátkou, sídlem Eliášova 467/28, Praha 6 – Bubeneč, proti usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. srpna 2023 sp. zn. 4 Tm 11/2022, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 2, Antonína D. a Jindřicha F. (jedná se o pseudonymy) jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. srpna 2023 zaznamenaným v protokolu o hlavním líčení na č. l. 384 sp. zn. 4 Tm 11/2022, podle něhož se stěžovatel nepovažuje za zvlášť zranitelnou obět', byla porušena práva stěžovatele na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto usnesení se ve vztahu ke stěžovateli ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2. Stěžovatel tvrdí, že napadené rozhodnutí je v rozporu s principem legality zakotveném v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a dále že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) je proti vedlejším účastníkům Antonínu D. a Jindřichu F. vedeno trestní řízení (dále jen „obžalovaní“). Obžalovaní se jako mladiství měli podle obžaloby dopustit provinění ublížení na zdraví podle § 146 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a výtržnictví podle § 358 odst. 1 trestního zákoníku tím, že slovně a následně fyzicky napadli skupinku osob včetně stěžovatele. Obvodní soud dne 13. 1. 2023 uznal obžalované trestním příkazem č. j. 4 Tm 11/2022-270 vinnými ze spáchání provinění popsaného v obžalobě. Proti vydanému trestnímu příkazu podali oba obžalovaní odpor.

3. Během řízení zmocněnkyně stěžovatele požádala soud, aby při jeho výslechu v hlavním líčení učinil opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými ve smyslu § 17 odst. 1 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů (dále jen „zákon o obětech trestných činů“), neboť by setkání s nimi mohlo vyvolat stavy psychického diskomfortu, čímž by došlo k jeho sekundární viktimizaci. Dále uvedla, že stěžovatel je zvláště zranitelnou obětí. Obvodní soud se k návrhu státního zástupce a navzdory k stěžovatelem opakovaně podaným námitkám rozhodl přistoupit k jeho výslechu za přítomnosti obžalovaných.

4. Na hlavní líčení konané dne 2. 8. 2023, na kterém měl výslech stěžovatele proběhnout, se stěžovatel nedostavil. Přítomna byla pouze jeho zmocněnkyně. V průběhu hlavního líčení vyhlásil obvodní soud napadené usnesení ve znění: „Soud nepokládá poškozené H., B. a C. (jedná se o pseudonymy) za zvláště zranitelné oběti ve smyslu zákona o obětech trestných činů.“

5. V ústním odůvodnění, zaznamenaném v protokolu o hlavním líčení ze dne 2. 8. 2023, obvodní soud zdůraznil, že stěžovatel do médií uvedl, že není traumatizován a událost ho nijak dále netraumatizuje. Z dosud provedeného dokazování nevyplývalo, že by konflikt mezi stěžovatelem a obžalovanými měl mít pozadí jakékoli nenávisti k homosexuální komunitě. Obžalovaní uvedli, že to, že poškození mají být gayové, se dozvěděli až z médií.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel s odkazem na § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů uvedl, že se vzhledem k popisu skutku a provedeného dokazování považuje za osobu zvláště zranitelnou. Orgány činné v trestním řízení jsou proto povinny mu umožnit realizaci s tímto statutem spojených práv. Stěžovatel se 2. 8. 2023, tedy v den, kdy na hlavním líčení měl být proveden jeho výslech, dostavil z důvodu obav z osoby pachatele pouze k budově soudu, kde měl v úmyslu vyčkat, než mu bude umožněno realizovat výslech ze speciální výslechové místnosti.

7. Stěžovatel upozornil, že obvodní soud postupoval *ultra vires*, když o přiznání postavení oběti zvláště zranitelné rozhodl napadeným usnesením. Tento status vyplývá ze zákona a projevuje se ve faktickém přístupu orgánů činných v trestním řízení k obětem. Rozhodl-li soud o takovém statusu na základě rozhovorů stěžovatele v médiích, je tento postup nepřezkoumatelný. Rozhovory naopak mohou být indikátory, že stěžovatel je obětí zvláště zranitelnou. K realizaci práva stěžovatele na výslech bez přítomnosti pachatele lze navíc přistoupit i za současného zachování práva na obhajobu, např. pomocí kladení otázek obhájcem distančním způsobem. Neobstojí ani požadavek obvodního soudu na provedení rekognice či

konfrontace. Opětovné vystavení kontaktu s pachatelem je pro stěžovatele traumatizující. Svým postupem navíc obvodní soud znevýhodňuje stěžovatele také v možnosti efektivně uplatňovat svá práva, neboť pod psychickým nátlakem nebude schopný objektivně své nároky tvrdit a prokazovat. To ve svém důsledku vede k porušení zásady rovnosti zbraní. Stěžovatel dále poukázal na skutečnost, že z důvodu přístupu samosoudkyně byla uplatněna námitka podjatosti, o které se v současné době rozhoduje.

8. Zvláštní zranitelnost obětí je třeba vykládat v souladu se směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2012/29/EU ze dne 25. října 2012, kterou se zavádí minimální pravidla pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu a kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2001/220/SVV (dále jen „směrnice pro práva, podporu a ochranu obětí trestného činu“). Eurokonformní výklad tak podle stěžovatele neumožňuje obětem útoků motivovaných sexuální orientací s ohledem na zvýšené riziko sekundární viktimizace odepřít status zvláště zranitelné oběti. Homofobní pohnutka útoku je přitom zřejmá z popisu skutku v obžalobě. Nepřiznání statusu zvláště zranitelné oběti může vést k tomu, že orgány činné v trestním řízení i obhajoba budou stěžovateli klást otázky směřující do jeho intimní sféry. Výsledkem v přítomnosti obžalovaných může dojít k psychickému zhroucení stěžovatele. Tímto postupem hrozí porušení práva na ochranu lidské důstojnosti.

9. Stěžovatel namítá i omezení přístupu k bezplatné odborné pomoci ve smyslu § 5 zákona o obětech trestných činů. Dosud mu rovněž svědčilo legitimní očekávání, že nebude nucen po skončení řízení po pachatelích vymáhat náhradu nákladů ve smyslu § 154 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Postupem soudu proto bylo porušeno i jeho vlastnické právo.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

11. Stěžovatel formuloval petit tak, že k porušení jeho základních práv mělo dojít postupem (tj. jiným zásahem) obvodního soudu, alternativně napadeným usnesením obvodního soudu. Uvedené úzce souvisí s namítaným porušením principu legality. K této otázce se Ústavní soud podrobně vyjádřil v nálezu ze dne 9. 9. 2024 sp. zn. III. ÚS 2615/23, část V. 1, zejm. body 47 a 48, ve kterém bylo rozhodováno o ústavní stížnosti dalších poškozených proti (témuž) napadenému usnesení. V nálezu Ústavní soud uzavřel, že o nepřiznání, omezení či neexistenci práv nebo povinností plynoucích ze zákona o obětech trestných činů, jejichž uplatnění požaduje (domnělá) oběť či zvláště zranitelná oběť, je nutné rozhodovat usnesením na základě analogické aplikace § 51a odst. 2 ve spojení s odst. 1 trestního řádu, potažmo § 51a odst. 4 a 5 trestního řádu.

12. Ústavní soud v citovaném nálezu dále dovodil, že proti takto vydanému usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Procesní postup ani výklad relevantních zákonných ustanovení dosud nebyl Ústavním soudem aprobován. Ačkoliv stěžovatelé tento procesní prostředek nápravy nevyčerpali, dospěl k závěru, že jejich ústavní stížnost nelze z tohoto důvodu odmítnout jako nepřípustnou. V opačném případě by došlo k zásahu do práva na přístup k Ústavnímu soudu dle předvídatelných pravidel. Přestože i v právě posuzované věci stěžovatel zmíněný prostředek nápravy nevyčerpal, dospěl z obdobných důvodů Ústavní soud ke stejnému závěru. Ústavní stížnost je proto přípustná.

13. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje, že v budoucnu bude ústavní stížnosti směřující proti usnesením o nevyhovění žádosti podle § 20 odst. 4, potažmo § 17 zákona o obětech trestných činů, před jejichž podáním stěžovatelé nevyčerpají stížnost podle trestního řádu, považovat za nepřípustné pro nevyčerpání všech procesních prostředků, které zákon k ochraně

práva poskytuje. O možnosti podat stížnost musí být soudy poučeni [viz přiměřeně např. náleze ze dne 2. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 1565/14 (N 51/76 SbNU 691)].

IV. Vyjádření účastníka řízení

14. Ústavní soud si ve věci vyžádal vyjádření. Na tuto žádost reagoval pouze obvodní soud.

15. Obvodní soud uvedl, že věc dosud není skončena, poškození ještě nebyli vyslechnuti a bude nadále prováděno dokazování. Ve věci námitky podjatosti se samosoudkyně vyjádřila v usnesení ze dne 2. 8. 2023, proti němuž byla podána stížnost zmocněnkyně poškozeného a tuto Městský soud v Praze dne 21. září 2023 usnesením zamítl. Více se vyjadřovat nepovažoval obvodní soud, vzhledem k dosud probíhajícímu řízení, za potřebné.

16. Ústavní soud vzhledem k obsahu vyjádření jej již dále stěžovateli k replice nezasílal.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

A) Obecná východiska

17. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83 a 90 Ústavy). V řízeních o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) proti rozhodnutí obecných soudů tedy není další přezkumnou instancí. Do rozhodování obecných soudů je oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. náleze ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)].

18. Ústavní soud se k požadavkům na ochranu základních práv při výkladu a aplikaci podústavního práva při přijímání opatření na ochranu před druhotnou újmou a souvisejících ustanovení zákona o obětech trestných činů podrobně vyjádřil v již citovaném nálezu sp. zn. III. ÚS 2615/23, zejména v části V. 2, na který na tomto místě pro stručnost v podrobnostech odkazuje. Ústavní soud se v něm též vyjádřil k posouzení žádosti obětí k přijetí opatření podle § 17 a 20 zákona o obětech trestných činů.

19. Orgány činné v trestním řízení nejprve zkoumají, zda jde o zvlášť zranitelnou oběť ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Pokud ano, musí žádosti o zabránění kontaktu s domnělým pachatelem bez dalšího vyhovět, ledaže přijetí potřebných opatření brání závažné důvody, resp. vylučuje-li to povaha prováděného úkonu.

20. Shledají-li, že osobě status zvlášť zranitelné oběti nenáleží, zjišťují dále, zda je obětí ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů. Pokud orgány činné v trestním řízení dospějí k závěru, že se o oběť jedná, posoudí žádost o přijetí opatření k zabránění kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. K zamítnutí žádosti nemusí vést pouze „závažné důvody“ jako je tomu u zvlášť zranitelných obětí. Rozhodnutí o nevyhovění žádosti musí být řádně a přezkoumatelně odůvodněno. Nevyhovět lze i z důvodu, že požadovaná opatření nejsou k její ochraně před druhotnou újmou potřebná. V takovém případě musí orgán činný v trestním řízení zároveň posoudit, jaká jiná opatření jsou dostatečná a proč. Nepotřebnost požadovaných opatření by nicméně měla být vykládána restriktivně, a to i s přihlédnutím k tomu, že mohou přispívat k naplnění účelu trestního řízení (náleze sp. zn. III. ÚS 2615/23, bod 64).

21. Obětí rozumí zákon o obětech trestných činů fyzické osoby, kterým bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejichž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo měl obohatit (§ 2 odst. 2 zákona o obětech

trestných činů). Za oběti (tzv. sekundární) se dále považují i někteří příbuzní či osoby blízké oběti, které byla v důsledku trestného činu způsobena smrt (§ 2 odst. 3 zákona o obětech trestných činů).

22. Zvláštní kategorií obětí jsou oběti zvláště zranitelné ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Nejširší skupinu, která zároveň v praxi vede k největším výkladovým obtížím, obsahuje § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů, u níž mj. v konkrétním případě je zvýšené riziko sekundární viktimizace v užším smyslu, tj. ve smyslu § 2 odst. 5 zákona o obětech trestných činů. V pochybnostech je přitom třeba obět' za zvláště zranitelnou považovat. Tato presumpce ovšem neznamená, že by měly orgány činné v trestním řízení předem rezignovat na prověřování splnění zákonných předpokladů daného statusu. Nemá-li orgán činný v trestním řízení pochybnost o tom, že daná osoba nespĺňuje zákonné předpoklady stanovené v § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů, pak nemá povinnost s osobou jako se zvláště zranitelnou obětí zacházet (srov. přiměřeně usnesení ze dne 2. 6. 2020 sp. zn. III. ÚS 1480/20; usnesení ze dne 11. 6. 2021 sp. zn. I. ÚS 1118/21, usnesení ze dne 15. 11. 2023 sp. zn. II. ÚS 529/23, nálezn sp. zn. III. ÚS 2615/23, bod 74). Status oběti, resp. zvláště zranitelné oběti, se může měnit (nálezn sp. zn. III. ÚS 2615/23, body 74 až 77).

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

23. Obvodní soud v reakci na žádosti stěžovatele na přijetí opatření k zabránění kontaktu s obžalovanými vydal napadené usnesení, kterým konstatoval, že stěžovatele nepokládá za osobu zvláště zranitelnou. Své rozhodnutí odůvodnil zejména tím, že stěžovatel do médií uvedl, že není traumatizován a událost ho nijak dále netraumatizuje. Z dosud provedeného dokazování podle obvodního soudu nevyplývalo, že by konflikt mezi stěžovatelem a obžalovanými měl mít pozadí jakékoli nenávisti k homosexuální komunitě. Ústavní soud přihlédl i k doplňujícím úvahám obvodního soudu obsažených v písemném vyhotovení usnesení o nevyloučení soudkyně z vykonávání úkonů trestního řízení (aniž by tím takový postup aproboval). V něm obvodní soud zopakoval, že stěžovatel nespĺňuje podmínky zvláště zranitelné oběti, neboť mu nehrozí zvýšené nebezpečí druhotné újmy.

24. Z výše popsaných obecných východisek je zřejmé, že § 2 odst. 4 písm. d) vychází z užšího pojetí sekundární viktimizace (srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 2615/23, body 69 až 77). V tomto smyslu vyvolává odůvodnění napadeného usnesení pochybnosti, zda obvodní soud správně hodnotil nespĺnění podmínek statusu zvláště zranitelné oběti podle § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech trestných činů. Výklad a aplikace zákonných ustanovení, včetně neuplatnění presumpce ve smyslu § 3 odst. 1 téhož zákona, však v posuzované věci nejsou natolik extrémní či svévolné, aby založily protiústavnost napadeného usnesení, a to zejména s ohledem na to, že i bez přiznání statusu zvláště zranitelné oběti mají soudy možnost přijmout účinná opatření k zabránění vzniku druhotné újmy, tj. i k ochraně základních práv obětí.

25. Obvodní soud však poté, co dospěl k závěru, že stěžovatel takový status nepožívá, byl povinen zkoumat, zda je stěžovatel obětí ve smyslu § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů a případně posoudit žádost o přijetí opatření k zabránění kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů (srov. bod 19). Obvodní soud nesprávně vycházel z předpokladu, že vyhovění žádosti stěžovatele zcela znemožní jeho výslech, resp. že by takový postup znamenal konání hlavního líčení v nepřítomnosti obžalovaných. Tento závěr je od počátku nesprávný. Přestože obvodní soud přijal určitá opatření (aby se obžalování a stěžovatel nestřetli před zahájením hlavního líčení, zároveň bylo avizováno, že stěžovatel může ihned po výslechu opustit jednací síň), nevysvětlil, z jakých důvodů jsou pro ochranu práv stěžovatele dostatečná. Žádným způsobem ani nevážil možnost přijetí dalších opatření k zabránění přímého střetnutí obžalovaných a stěžovatele, např. prostřednictvím audiovizuálního technického zařízení (srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 2615/23, bod 60). Lze tak uzavřít, že obvodní soud řádným způsobem neprovedl vyvažování práv stěžovatele na ochranu

jeho důstojnosti, soukromí, duševní i fyzické integrity s právy obžalovaných na obhajobu a výslech svědků, potažmo veřejného zájmu na dosažení účelu trestního řízení.

26. Další námitky stěžovatele Ústavní soud důvodnými neshledal. Vydáním napadeného usnesení postupoval podle stěžovatele obvodní soud *ultra vires* a porušil princip legality. Jak vyplývá z výše uvedeného (srov. bod 11) a zejména z nálezu sp. zn. III. ÚS 2615/23, část V. 1, vydání napadeného usnesení bylo v souladu s právním řádem a na postup obvodního soudu lze analogicky aplikovat § 51a odst. 2 ve spojení s §51a odst. 1 trestního řádu, potažmo § 51a odst. 4 a 5 trestního řádu.

27. Stejně tak Ústavní soud neshledal, že by napadené rozhodnutí zasáhlo do legitimního očekávání stěžovatele podle čl. 11 odst. 1 Listiny nebo čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Napadené usnesení se týkalo výhradně nepřijetí opatření podle § 20 odst. 4, resp. § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. V souladu s výše uvedeným je navíc třeba připomenout, že status oběti zvláště zranitelné se může v průběhu řízení měnit (srov. nálezu sp. zn. III. ÚS 2615/23, bod 77). Nelze tak ani hovořit o tom, že stěžovatel nabyl legitimní očekávání, že po celé řízení bude považován za oběť zvláště zranitelnou se všemi právy s tím spojenými. „Budoucí právo tak může být považováno za ‚majetek‘, pouze pokud již bylo nabyto nebo pokud je předmětem pohledávky, která je určitá. Ani naději na uznání vlastnického práva, které dotyčná osoba nemá možnost reálně vykonávat, nelze pokládat za ‚majetek‘ a stejně je tomu tak v případě podmíněné pohledávky, která zaniká nesplněním podmínky“ (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 2. 2008 *Glaser proti České republice* č. 55179/00, § 51). Domnělý nárok stěžovatele přitom intenzity, která by mohla založit jeho legitimní očekávání, nedosáhl.

VI. Závěr

28. Ústavní soud posoudil ústavní stížnost z hlediska působnosti dané mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Napadeným usnesením obvodního soudu byla porušena práva stěžovatele na zachování lidské důstojnosti a osobní cti podle čl. 10 odst. 1, na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2 a na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení obvodního soudu ve vztahu ke stěžovateli podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Takto rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

29. Obvodní soud bude povinen v souladu s výše uvedeným posoudit, zda stěžovatel je obětí zvláště zranitelnou ve smyslu § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů. Pokud ano, musí žádosti o zabránění kontaktu s obžalovanými bez dalšího vyhovět, ledaže přijetí potřebných opatření brání závažné důvody, resp. vylučuje-li to povaha prováděného úkonu. Shledá-li, že stěžovateli status zvláště zranitelné oběti nenáleží, posoudí žádost o přijetí opatření k zabránění kontaktu s domnělým pachatelem podle § 17 odst. 1 zákona o obětech trestných činů. Provede řádné vyvážení práv stěžovatele a obžalovaných a zejména posoudí, jaká opatření jsou k ochraně před druhotnou újmou dostatečná. Své rozhodnutí řádně a přezkoumatelně odůvodní.

Č. 176
**Zpětné stanovení výživného pro dítě od okamžiku relevantní
změny poměrů**
(sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. září 2024)

Výživné, resp. jeho zvýšení, se coby nárok samotného dítěte při prokázané změně poměrů nezletilého zásadně přiznává od relevantní změny poměrů, a to i zpětně za dobu nejdéle tří let ode dne zahájení řízení. Pokud obecné soudy zvolily opačný výklad a v napadených rozhodnutích koncipovaly zpětné zvyšování výživného jako výjimečné a zároveň podmíněné předchozí žádostí o zvýšení výživného adresovanou povinnému rodiči, jakož i neprodleným podáním návrhu při změně poměrů nezletilého, nejde o ústavně souladný výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku. Obecné soudy totiž nedostály požadavku čl. 3 Úmluvy o právech dítěte interpretovat právní předpis způsobem, který co nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku ze zásady o zpětném zvýšení výživného vyšší výživné zpětně nepřiznaly, zvolily postup jdoucí k tíži nezletilého, a nevyložily tak zákon ústavně konformním způsobem. Vybočily tak z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a postupovaly v rozporu s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých, jelikož aprobovaly chování obou rodičů jdoucí proti nejlepšímu zájmu nezletilého, kterého tím fakticky potrestaly. Porušily tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť zvolily výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku, který je excesivní a ústavně nekonformní a pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra (soudce zpravodaj), soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně Veroniky Křestřanové o ústavní stížnosti J. Č., zastoupené JUDr. Karlem Davidem, advokátem se sídlem Sladkovského 1640, Louny, proti výroku I rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 96 Co 207/2023-485 ze dne 12. 12. 2023 a výrokům I a II rozsudku Okresního soudu v Chomutově č. j. 0 P 75/2019-436 ze dne 31. 5. 2023, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem a Okresního soudu v Chomutově jako účastníků řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 96 Co 207/2023-485 ze dne 12. 12. 2023 a výroky I a II rozsudku Okresního soudu v Chomutově č. j. 0 P 75/2019-436 ze dne 31. 5. 2023 v části, kterou nebylo zvýšeno výživné pro M. Č., syna stěžovatelky, a J. Č., pro období od 1. 9. 2021 do 28. 2. 2023 a kterou nebyla pro toto období stanovena J. Č. povinnost uhradit nedoplatek na výživném, bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 96 Co 207/2023-485 ze dne 12. 12. 2023 a rozsudek Okresního soudu v Chomutově č. j. 0 P 75/2019-436 ze dne 31. 5.

2023 se proto v částech týkajících se nezvýšení výživného a nedoplatku na výživném pro období od 1. 9. 2021 do 28. 2. 2023 a náhrady nákladů řízení ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených částí rozhodnutí, neboť je přesvědčena, že jimi byl porušen čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

2. Napadená rozhodnutí byla vydána ve věci zvýšení výživného pro tehdy nezletilého M. Č., syna stěžovatelky, a J. Č. (dále též „otec“). Stěžovatelka podala ústavní stížnost dne 28. 3. 2024, tedy krátce poté, co M. Č. (dále též „syn“ či „nezletilý“) nabyl zletilosti.

3. Syn i jeho otec se postavení vedlejšího účastníka v řízení před Ústavním soudem vzdali (blíže bod 19.).

4. Přestože podle § 922 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen o. z.) lze výživné pro děti přiznat i za dobu nejdéle tří let zpět ode dne zahájení soudního řízení, obecné soudy výživné zvýšily až od okamžiku podání návrhu stěžovatelkou a nikoliv od dřívější prokázané změny poměrů nezletilého. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda z hlediska ústavněprávního přezkumu ob stojí argumentace obecných soudů, podle které by zpětné zvýšení výživného mělo být jen výjimečné a lze jej s ohledem na právní jistotu povinného rodiče podmiňovat předchozí výzvou ke zvýšení výživného, jakož i podáním návrhu k soudu neprodleně po změně poměrů.

II. Rekapitulace procesního vývoje a obsahu napadených rozhodnutí

5. Rozsudkem Okresního soudu v Chomutově č. j. 14 Nc 129/2013-95 ze dne 18. 3. 2016 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ústí nad Labem č. j. 13 Co 348/2016-148 ze dne 1. 6. 2017 byl nezletilý pro dobu před i po rozvodu manželství rodičů svěřen do péče stěžovatelky a otcí byla počínaje dnem 1. 12. 2013 uložena povinnost platit pro něj výživné ve výši 3 800 Kč. Rozsudkem okresního soudu č. j. 0 P 75/2019-299 ze dne 12. 11. 2019 ve spojení s rozsudkem krajského soudu č. j. 96 Co 26/2020-336 ze dne 10. 3. 2020 bylo výživné nezletilého počínaje dnem 1. 3. 2019 zvýšeno z částky 3 800 Kč na 4 800 Kč a byl zamítnut návrh otce na zrušení vyživovací povinnosti.

6. Návrhem ze dne 7. 3. 2023 se stěžovatelka domáhala zvýšení výživného pro nezletilého, a to zpětně, počínaje dnem 10. 3. 2020 (tři roky před podáním návrhu) z důvodu, že nezletilý v září 2021 nastoupil na střední školu. Ústavní stížností napadeným rozsudkem okresní soud zvýšil otcí výživné pro nezletilého z částky 4 800 Kč na částku 6 000 Kč měsíčně od 1. 3. 2023 (výrok I) a dále otcí uložil povinnost zaplatit nedoplatek na výživném za období od 1. 3. 2023 do 31. 5. 2023 ve výši 3 600 Kč (výrok II). Tím změnil rozsudek okresního soudu č. j. 0 P 75/2019-299 ze dne 12. 11. 2019 v návaznosti na rozsudek krajského soudu č. j. 96 Co 26/2020-336 ze dne 10. 3. 2020 (výrok III) a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV).

7. Okresní soud zjistil, že jak na straně nezletilého, tak na straně rodičů nastala změna poměrů (§ 923 o. z.) odůvodňující zvýšení výživného. Zohlednil zejména, že nezletilý při posledním rozhodování soudů navštěvoval základní školu a v září 2021 nastoupil na soukromou střední školu (se školným ve výši 14 900 Kč ročně). Podle § 922 odst. 1 o. z. lze sice výživné zvýšit až tři roky zpětně od dne zahájení řízení; okresní soud však výživné zvýšil až od 1. 3. 2023, tedy od počátku měsíce, ve kterém stěžovatelka podala návrh, a to s ohledem na rozhodnutí krajského soudu č. j. 96 Co 66/2022-214 ze dne 16. 6. 2022, z něhož vyplývá, že

rodič má v situaci, kdy jsou podmínky pro zvýšení výživného pro nezletilého, s podáním návrhu neotálet, nebrání-li oprávněnému rodiči v podání objektivní důvody. Skutečnost, že by takové důvody stěžovatelce bránily, okresní soud nezjistil, byť se poměry nezletilého změnilly již v září 2021.

8. Proti rozsudku podala stěžovatelka odvolání, ve kterém uvedla, že nesouhlasí pouze se stanoveným okamžikem zvýšení výživného, a navrhla, aby byl napadený rozsudek změněn tak, že výživné bude zvýšeno na částku 6 000 Kč měsíčně od 1. 9. 2021 (odvoláním tedy již nežádala zvýšit výživné i za období od 10. 3. 2020 do 31. 8. 2021). Z právní úpravy podle stěžovatelky nevyplývá, že je třeba návrh na zvýšení výživného podat ihned, jakmile se změnilly poměry. Také otcí muselo být známo, že nezletilý roste, nastoupil na střední školu, zvýšily se jeho odůvodněné potřeby a mohl začít platit sám vyšší výživné dříve. Poukázala také na stále vyhrcožený vztah mezi rodiči a jejich dosud nevypořádané majetkové poměry. Otec navrhl potvrzení rozsudku. Uvedl, že o nezletilém nemá informace, a stěžovatelka tak nese odpovědnost za to, že jej vyzve k hrazení vyššího výživného. Není podle něj v souladu s právní jistotou povinného rodiče, aby odhadoval finanční rezervu, kterou si má vytvářet na placení případného nedoplatku na výživném. Opatrovník nezletilého se připojil k odvolání stěžovatelky s tím, že u nezletilého nastala v září 2021 změna poměrů odůvodňující zvýšení výživného.

9. Krajský soud po doplnění skutkových zjištění rozsudek okresního soudu jako věcně správný potvrdil (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení (výrok II).

10. Důvody pro zpětné zvýšení výživného pro období před podáním návrhu na zvýšení výživného neshledal, i když takový postup občanský zákoník umožňuje. Stěžovatelka musela podle krajského soudu nejméně od přijetí nezletilého ke studiu na střední školu vědět, že jeho odůvodněné potřeby vzrostly, zejména v souvislosti s hrazením školného a dalších studijních nákladů. Pokud by již v této době považovala stávající výživné za nedostatečné, mohla a měla otce k placení zvýšeného výživného nejprve vyzvat a v případě jeho nesouhlasu měla návrh na zvýšení výživného neprodleně podat u soudu. Objektivní důvody, proč tak neučinila, krajský soud neshledal. Podle krajského soudu tak nezachovala náležitou opatrnost, což nelze přičítat k tíži otce. Zvýšení výživného zpětně by mělo být výjimečné, neboť jde rovněž o právní jistotu povinného rodiče, který by měl být s potřebou placení zvýšeného výživného seznámen v době, kdy nastala relevantní změna poměrů, aby měl možnost se připravit, jinak by se mohl nepřiměřeně zadlužit a nebyl by schopen plnit finanční závazky včetně výživného, což není v zájmu dítěte. Další zvýšení výživného lze podle krajského soudu očekávat v souvislosti s nástupem nezletilého na vyšší vzdělávací stupeň, neboť s tím bývá spojen nárůst potřeb a výdajů dítěte, nebo pokud se povinnému rodiči podstatným způsobem zvýší příjem, popřípadě se zlepšil jeho majetkové poměry; poté by měl povinný rodič platit vyšší výživné i bez rozhodnutí soudu. Částku zvýšeného výživného rodiče nerozporovali a také krajský soud ji považoval za přiměřenou, odpovídající potřebám nezletilého i příjmům a majetkovým poměrům rodičů.

III. Argumentace stěžovatelky

11. Stěžovatelka namítá, že soudy v souvislosti s nástupem nezletilého na střední školu sice konstatovaly změnu poměrů již od září 2021, vyšší výživné mu však přiznaly až od 1. 3. 2023, tj. od počátku měsíce, ve kterém stěžovatelka návrh podala; rozhodly tak překvapivě a v rozporu s ústavní zásadou právní jistoty. Popřením zásady, že výživné pro dítě lze přiznat až tři roky zpětně, bylo porušeno její právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a zásadním způsobem byla dotčena práva nezletilého dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte).

12. Z právní úpravy podle stěžovatelky neplyne, že návrh na zvýšení výživného je třeba podat ihned, jakmile nastane změna poměrů, a že pokud tak rodič neučiní, nárok na zpětné zvýšení výživného zaniká. Ustanovení § 922 odst. 1 o. z. stanoví časový limit pro přiznání

výživného (popř. jeho zvýšení) nejdéle tři roky zpět od zahájení řízení. Tato úprava byla vždy vykládána tak, že pro zvýšení výživného je rozhodující změna poměrů, ale okamžik zvýšení výživného nemůže zasahovat do minulosti více než tři roky od podání návrhu. Podmínku neotálení s podáním návrhu (pod sankcí zániku nároku na zvýšení výživného, resp. jeho nepřiznání soudem) nelze dovodit ani z jiných zákonných ustanovení. Činí-li obecná promlčecí doba pro uplatnění nároku ve sporném řízení tři roky, nelze podle stěžovatelky považovat za ústavně konformní výklad, podle kterého je třeba nárok na výživné uplatnit ihned nebo po výzvě povinnému rodiči, a to tím spíše, je-li rozhodováno v nesporném řízení, které může být zahájeno z moci úřední a je ovládáno vyšetřovací zásadou.

13. I v případě, že je nezletilé dítě v péči jen jednoho z rodičů, rodičovská odpovědnost a vyživovací povinnost zůstává zachována v plné míře oběma rodičům. Stěžovatelka má za to, že nelze spravedlivě požadovat, aby rodič zajišťující péči při jakékoli změně poměrů u soudu ihned uplatňoval návrh na zvýšení výživného, zatímco rodič, do jehož péče není dítě svěřeno, opomíjel růst dítěte, jeho nástup k vyššímu stupni vzdělání a související potřeby – aniž by k tomu byl vyzván, musí mu být zřejmé, že náklady na výživu dítěte v čase rostou.

14. Zdůrazňuje-li krajský soud ochranu povinného rodiče před zadlužením, bylo by tomuto argumentu podle stěžovatelky možné rozumět tehdy, uplatňoval-li by rodič pečující o dítě zpětně mimořádné a nečekané nároky (např. za nákladné studium v zahraničí, přípravu na vrcholový sport, léčbu estetického charakteru apod.). V daném případě však nešlo o neobvyklé výdaje, o nichž by otec nemohl mít ponětí, ale o návrh na zvýšení výživného v souvislosti s nástupem nezletilého na střední školu. Stěžovatelka se proto domnívá, že výkladem soudů byla jednostranně a ve vztahu ke skutkovým souvislostem nedůvodně upřednostněna práva jednoho z rodičů na úkor nezletilého dítěte. Výsledkem nezletilého bylo navíc prokázáno, že to byl otec, kdo s nezletilým přerušil kontakt a ztratil o něj zájem.

15. Odkázal-li krajský soud na usnesení sp. zn. II. ÚS 2277/18, přehlédl podle názoru stěžovatelky odlišné skutkové okolnosti, jakož i následné usnesení sp. zn. III. ÚS 3754/18 (všechna citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou v elektronické podobě dostupná na <https://nalus.usoud.cz>), v němž Ústavní soud konstatoval, že možnost žádat výživné u dětí tři roky zpětně od zahájení řízení je již dlouhou dobu součástí právního řádu a že zpětnost je založena výlučně na okolnostech existujících v dané době.

IV. Vyjádření účastníků řízení

16. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení, syna a otce (tehdy jako vedlejších účastníků řízení).

17. Okresní soud ve vyjádření označil ústavní stížnost za nedůvodnou. Kromě odkazu na odůvodnění napadeného rozsudku poukázal na svou vázanost rozhodnutími vyšších soudů, konkrétně v odůvodnění citovaným rozsudkem krajského soudu č. j. 96 Co 66/2022-214 ze dne 16. 6. 2022.

18. Krajský soud s námitkami stěžovatelky nesouhlasil. Náklady nezletilého vzrostly v září 2021, kdy nastoupil na soukromou střední školu, jejíž výběr stěžovatelka ani syn s otcem nekonzultovali, byť má otec plnou rodičovskou odpovědnost; současně klesly výdaje nezletilého na ukončenou zájmovou činnost. O zvýšení výživného stěžovatelka otce nepožádala v době, kdy měla nastat změna poměrů, ale návrh podala až v době, kdy byl syn ve druhém pololetí druhého ročníku střední školy. Podle krajského soudu se lze důvodně domnívat, že teprve v tomto období nastala situace, kdy stávající výživné nebylo dostatečné k pokrytí jeho potřeb. Zákon ani judikatura sice nevyžadují, aby byl povinný rodič před podáním návrhu na zvýšení výživného druhým rodičem k placení zvýšeného výživného vyzván, ale v rámci zachování právní a ekonomické jistoty povinného rodiče by taková výzva byla přinejmenším žádoucí, i když jsou vztahy rodičů především z důvodu nevyřešených majetkových vztahů konfliktní. Podle zákona není dán právní nárok nezletilého dítěte na zvýšení výživného tři roky

zpětně – je nutné každou věc posuzovat individuálně a zjišťovat naplnění zákonných podmínek. Po porovnání zjištěných poměrů rodičů i nezletilého dospěl krajský soud k závěru, že podmínky pro zvýšení výživného byly splněny až od 1. 3. 2023, nikoliv jak požadovala stěžovatelka. Rozhodnutí krajského soudu podle jeho vyjádření ovlivnil také fakt, že právě od března 2023 se zlepšila životní úroveň otce, která v době předcházející tomuto období nebyla taková, aby umožnila zvýšení výživného bez nepřiměřeného zadlužení.

19. Syn ani otec se k ústavní stížnosti nevyjádřili. V souladu s poučením, kterého se jim od Ústavního soudu dostalo, má tak Ústavní soud za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdali (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

V. Replika stěžovatelky

20. Ve vztahu k vyjádření okresního soudu stěžovatelka poukázala na to, že právní názor krajského soudu z jiného řízení, který se navíc vymyká ustálené soudní praxi, nelze automaticky přejímat. Okresní soud své rozhodnutí zdůvodnil pouze tím, že nebyly zjištěny objektivní důvody bránící stěžovatelce v dřívějším podání návrhu, aniž by se současně zabýval dotčením práva dítěte na zajištění řádné výživy.

21. Tvrzení krajského soudu, že výběr střední školy nebyl s otcem konzultován, považuje stěžovatelka za vytržené z kontextu. Podle vyjádření nezletilého se s ním otec nestýká od roku 2016 (v roce 2019 dokonce navrhl zrušení vyživovací povinnosti), a to z vlastní vůle, přestože nezletilý měl o kontakt zájem, který ztratil až v důsledku chování otce. Nezletilému nelze vyčítat, že s otcem neřešil výběr střední školy, která navíc jako jediná v dostupné vzdálenosti vyučovala preferovaný obor. Pakliže otec neprojevoval o syna zájem a na jeho rozvoji se vyjma placení běžného výživného nepodílel, nepovažovala stěžovatelka za nezbytné s ním další studium řešit, neboť se svého práva syna ovlivňovat a přispívat mu vším, co je u rodičů běžné, dobrovolně vzdal.

22. Uvedl-li krajský soud, že teprve od března 2023 přestalo stávající výživné dostačovat, je toto vyjádření v přímém rozporu s odůvodněním rozsudku. Okresní soud dospěl k závěru, že poměry nezletilého se změnilly v září 2021 s nástupem na střední školu, což krajský soud nezpochybnil, naopak sám konstatoval, že stěžovatelka nejméně od této chvíle věděla, že se náklady zvýšily. Rozsudek krajského soudu tak nebyl opřen o tvrzení, že by se výživné stalo nedostatečným až v březnu 2023, ale o tvrzení, že změna poměrů nastala již v září 2021.

23. Stěžovatelka souhlasí s tím, že výživné nelze přiznat zpětně automaticky a že je nutné každou věc posuzovat individuálně. Jestliže byly podmínky pro zvýšení výživného shledány od září 2021, jeho nepřiznání k tomuto okamžiku by muselo být pečlivě zdůvodněno závažnými okolnostmi, na základě kterých by ekonomická práva povinného rodiče byla zásadně, nečekaně a nepřiměřeně dotčena a jejich ochrana by proto převážila nad právem dítěte na zajištění řádné výživy, což se však nestalo. Krajský soud podle stěžovatelky postupoval jednostranně, s důrazem na ochranu rodiče, do jehož péče není dítě svěřeno. Neprojevuje-li však tento rodič o dítě dlouhodobě zájem, nemůže být právo dítěte na řádnou výživu dotčeno tím, že jej druhý rodič formálně nevyzve k dobrovolnému zvýšení příspěvku na výživu nezletilého.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

24. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněnou stěžovatelkou, která je řádně zastoupena a vyčerpala všechny procesní prostředky k ochraně svých práv. Od ústního jednání Ústavní soud upustil, neboť od něj nešlo očekávat další objasnění věci, a ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování. Výjimkou z přípustnosti je část rozhodnutí okresního soudu, kterou návrhu stěžovatelky nevyhověl, ale odvoláním ji nenapadla (zvýšení nad částku 6 000 Kč a zvýšení od 10. 3. 2020 do 31. 8. 2021). Zjevně oprávněnou stěžovatelka pak není ohledně části napadených výroků, kterými bylo

jejímu návrhu vyhověno. Při rozhodování obecných soudů o návrhu na zvýšení výživného při částečném vyhovění je zamítnutí zbylé části zahrnuto ve výroku jen implicitně.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

VII./a Rozhodování o zpětném zvyšování výživného obecnými soudy a Ústavním soudem

25. Okresní soud odůvodnil napadený rozsudek odkazem na rozhodnutí krajského soudu č. j. 96 Co 66/2022-214 ze dne 16. 6. 2022, podle kterého by zvyšování výživného za období před podáním návrhu mělo být výjimečné. Z citovaného rozsudku vyplývá, že v době zvýšení nákladů má pečující („rezidentní“) rodič nepečujícího („nerезidentního“) rodiče o zvýšení výživného nejprve požádat, a pokud by nevyhověl, má (nebrání-li mu v tom objektivní důvody) ihned podat návrh na zvýšení výživného u soudu, jinak nezachová náležitou opatrnost.

26. Jak Ústavní soud zjistil, krajský soud v minulosti vyjádřil také odlišný názor, konkrétně v rozsudku č. j. 95 Co 167/2018-325 ze dne 24. 9. 2018 a v rozsudku č. j. 13 Co 191/2022-270 ze dne 15. 9. 2022. Obě tato rozhodnutí přitom byla také předmětem přezkumu Ústavního soudu, a to v usneseních sp. zn. III. ÚS 3754/18 a sp. zn. I. ÚS 3375/22 (blíže viz body 32 a 33 tohoto nálezu).

27. V rozsudku č. j. 95 Co 167/2018-325 (při prokázání podstatné změny poměrů a odůvodněných potřeb na straně žalobkyně a existence dostatečného finančního zázemí na straně žalovaného) krajský soud uvedl: „Vzhledem k tomu, že zákon umožňuje přiznat zvýšené výživné až tři roky zpětně, aniž by stanovoval kritéria, za kterých je možné k tomuto institutu přistoupit, stejně jako soud prvního stupně i odvolací soud dospěl k závěru, že zpětné přiznání je oprávněným zákonným požadavkem souvisejícím se zvýšeným společenským zájmem na zajištění potřeb osob, které nemají možnost zajistit si výživu samy.“

28. Obdobně v rozsudku č. j. 13 Co 191/2022-270 krajský soud dovodil, že požadavek zpětného zvýšení výživného není v rozporu se zákonem ani s principem právní jistoty. Poukázal na to, že povinný rodič si musel být vědom navýšení potřeb nezletilých a bylo tedy i na něm, aby na tuto skutečnost reagoval a nespolehal se jen na aktivitu rezidentního rodiče. Konkrétně uvedl: „Není možno přičítat k tíži nezletilých, že matka o zvýšení výživného otce v souvislosti s nástupem k povinné školní docházce nepožádala, a učinila tak až později, když ani § 922 o. z. žádnou takovou povinnost matce neukládá a nespojuje s tím žádný negativní důsledek. Rozhodnutí tak nevybočuje z hranic daných zákonem a hájí zájem nezletilých, aby jejich potřeby byly hrazeny podle možností a schopností rodičů (§ 913 odst. 1 o. z.). Navíc se jedná o opatrovnické řízení, kdy soud není návrhy účastníků vázán a hlavním kritériem pro jeho rozhodnutí musí být nejlepší zájem nezletilého dítěte. Soud by tak o případné zpětnosti mohl rozhodnout i z vlastní iniciativy.“

29. Z odůvodnění ústavní stížností napadeného rozsudku okresního soudu přitom není zřejmé, proč zvolil z rozhodovací praxe krajského soudu právě to rozhodnutí, které je pro stěžovatelku a nezletilého nepříznivé, existují-li v rozhodovací praxi krajského soudu zjevně i rozhodnutí pro stěžovatelku a nezletilého příznivá. Stěžovatelce navíc v době změny poměrů nezletilého v září 2021 nemohly být závěry okresním soudem citovaného rozsudku krajského soudu (z roku 2022) známy a neměla možnost se s ním seznámit ani později. Rozporností judikatury krajského soudu se obecné soudy nezabývaly a nijak se nevypořádaly ani s případnými skutkovými odlišnostmi.

30. Pakliže krajský soud v ústavní stížnosti napadeném rozsudku odkazuje na usnesení sp. zn. II. ÚS 2277/18 ze dne 31. 7. 2018 (ve kterém zpětné nezvýšení výživného nebylo považováno z ústavněprávního hlediska za excesivní), opomíjí, že Ústavní soud uvedl, že „ustanovení § 922 odst. 1 o. z. nestanoví požadavek na to, aby před uplatněním nároku na zvýšení výživného před soudy rodič, který má dítě v péči, požadoval nejprve po druhém rodiči navýšení výživného bez soudní ingerence v rámci jejich společné dohody“. Jelikož však rodiče

nezletilého byli v kontaktu, jevílo se v daném případě jako logické, že před podáním návrhu se stěžovatelka s otcem nezletilého bude na navýšení výživného snažit dohodnout. Jiná situace by dle tohoto usnesení nastala např. tehdy, když by byl otec nezletilého zcela nekontaktní, a stěžovatelka by neměla jinou možnost než se navýšení částky výživného domoci soudně.

31. Také v usneseních sp. zn. III. ÚS 3754/18 ze dne 27. 12. 2018 a sp. zn. I. ÚS 3375/22 ze dne 25. 1. 2023 Ústavní soud zpětné zvýšení výživného aproboval, a to navzdory argumentaci stěžovatelů o právní jistotě povinného rodiče a nutnosti žádat jej o zvýšení výživného před uplatněním nároku u soudu.

32. V usnesení sp. zn. III. ÚS 3754/18 Ústavní soud s odkazem na bod 14 nálezu sp. zn. I. ÚS 1261/15 ze dne 13. 10. 2016 konstatoval, že podle § 922 odst. 1 o. z. lze výživné pro děti přiznat (a tedy i zvýšit) i za dobu nejdéle tří let zpětně ode dne zahájení řízení. S ohledem na shodnou úpravu v nyní již neúčinném § 98 odst. 1 větě druhé zákona o rodině Ústavní soud námitku stěžovatele o narušení jeho právní jistoty vypořádal obdobně jako v usnesení sp. zn. I. ÚS 2533/12 ze dne 12. 9. 2013. Zde uvedl, že v daném ustanovení nelze vidět rozpor s principy právního státu, neboť se možnost zpětného zvýšení výživného týká jen úseku časově omezeného třemi lety a zpětnost je dále založena výlučně na okolnostech existujících v dané době (tj. zejména koresponduje s dobovými majetkovými a příjmovými poměry). Jelikož je možnost žádat u dětí výživné tři roky zpětně již dlouhou dobu součástí právního řádu, a projevuje se tak důležitý zájem na jejich větší ochraně, ani z tohoto pohledu nemůže být úprava překvapivá. Poukázal-li stěžovatel na skutečnost, že se s ním dcera nestýkala a o svém studiu jej neinformovala, odkázal Ústavní soud na hodnocení okresního soudu, podle kterého stav vzájemného neporozumění nebylo možné přičítat jen dceři.

33. Konečně v usnesení sp. zn. I. ÚS 3375/22 Ústavní soud neshledal nic nezákonného ani protiústavního na závěru odvolacího soudu, že při vědomí nástupu dcer na základní školu bylo i odpovědností stěžovatele, aby případně zvýšil platbu výživného a nespoléhal se pouze na aktivitu druhého rodiče. Jak uvedl odvolací soud, § 922 o. z. nepodmiňuje explicitně možnost zpětného přiznání soudem dřívější neformální žádostí druhého z rodičů o zvýšení výživného, byť je takový postup jistě žádoucí. Dovožoval-li stěžovatel takovou podmínku z usnesení sp. zn. II. ÚS 2277/18, činil tak nepřiléhavě, neboť Ústavní soud nad rámec § 922 o. z. nepodmínil možnost zpětného zvýšení výživného konkrétní aktivitou jednoho z rodičů či naopak „nekontaktností“ toho druhého, což je ostatně patrné i z novějšího usnesení sp. zn. III. ÚS 3754/18.

34. Ukazuje se, že praxe soudů při výkladu § 922 o. z. není jednotná, což nepřispívá k právní jistotě, navíc v řízeních, v nichž vystupuje jako „slabý účastník“ nezletilé dítě. Tato právní nejistota je natolik silná, že má vliv na princip předvídatelnosti soudního rozhodování a legitimního očekávání a dopad do ústavních práv účastníků řízení. Z těchto důvodů považoval Ústavní soud za nezbytné, aby se k dané problematice vyjádřil meritorně nálezem.

VII./b Požadavky vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny

35. O zásahu Ústavního soudu lze uvažovat za situace, kdy je rozhodování obecných soudů stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti, tedy byla-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným, porušena základní práva a svobody stěžovatele chráněná ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Proces interpretace a aplikace podústavního práva bývá stížen takovou kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, postihuje-li nepřipustně některé ze základních práv a svobod, případně porušuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo dopustí-li se obecné soudy neakceptovatelné libovůle. Integrovaní součástí práva na soudní ochranu jsou i principy předvídatelnosti soudního rozhodování a ochrany legitimního očekávání účastníků. Vždy je také nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu založených na skutkových zjištěních. Nenaplní-li obecné soudy

uvedené požadavky, zatíží svá rozhodnutí vadou spočívající v nedostatečném odůvodnění rozhodnutí, jež může mít za následek porušení práva účastníka řízení na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VII./c Ústavně konformní výklad § 922 odst. 1 o. z.

36. Pro posouzení ústavní stížnosti je zásadní ústavně souladný výklad § 922 odst. 1 o. z. Podle tohoto ustanovení lze výživné přiznat jen ode dne zahájení soudního řízení; u výživného pro děti i za dobu nejdéle tři let zpět od tohoto dne.

37. Dětem a mladistvým je zaručena zvláštní ochrana čl. 32 odst. 1 Listiny. Článek 32 odst. 4 Listiny garantuje rodičům právo vychovávat své děti, a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči. Právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj vyplývá také z čl. 27 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Článek 27 odst. 2 Úmluvy pak stanoví, že rodiče nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány (koncept nejlepšího zájmu dítěte).

38. Péče o dítě a jeho výchova předpokládá zajištění materiálních i nemateriálních podmínek k tomu, aby mohlo dostatečně rozvíjet své osobní schopnosti a možnosti vedoucí k jeho uplatnění ve společnosti. Materiální podmínky výchovy se realizují prostřednictvím povinnosti rodičů podílet se na vyživovací povinnosti ke svým dětem, kterou mají zásadně oba rodiče, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývajících z konkrétních zákonných ustanovení (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 1996/12).

39. Jak stanoví § 910 odst. 1 o. z., předci a potomci mají vzájemnou vyživovací povinnost. Výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit (§ 911 o. z.). Podle § 913 o. z. jsou pro určení rozsahu výživného rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Je třeba přihlédnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlédne se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost. Životní úroveň dítěte má být podle § 915 odst. 1 o. z. zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte. Dle § 915 odst. 2 o. z. je dítě povinno zajistit svým rodičům slušnou výživu. Změní-li se poměry, může soud změnit dohodu a rozhodnutí o výživném pro nezletilé dítě, které nenabylo plné svéprávnosti (§ 923 odst. 1 o. z.).

40. Výklad a aplikace zákonů zasahujících do vztahů mezi rodiči a dětmi nemůže být zcela autonomní, ale je vždy třeba sledovat, zda nevybočují z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny (viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 246/06 a sp. zn. IV. ÚS 257/05). Jako základní interpretační princip pro soudy a další orgány veřejné moci při výkladu právních předpisů dopadajících na děti slouží také čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, má být zvolen ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte (srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 50/18). Posuzování nejlepšího zájmu dítěte má být při rozhodování ve věcech nezletilých prioritním hlediskem. Tyto úvahy se přitom musí promítnout i do odůvodnění soudních rozhodnutí (viz nález sp. zn. IV. ÚS 147/23).

41. Stanoví-li § 922 odst. 1 o. z., že výživné pro děti lze přiznat i za dobu nejdéle tři let zpětně, je třeba toto ustanovení vykládat s ohledem na čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 a čl. 27 odst. 1 a 2 Úmluvy o právech dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku soudy zpětné zvýšení výživného nepřiznají, volí až na výjimky postup jdoucí k tíži nezletilého a nevykládají zákon ústavně konformním způsobem.

VII./d Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

42. Ačkoliv obecné soudy v posuzovaném případě shodně zjistily, že změna poměrů odůvodňující zvýšení výživného u nezletilého nastala již v září 2021, kdy nastoupil na střední školu, výživné zvýšily až od 1. 3. 2023. Svůj postup zdůvodnily tím, že zpětné zvýšení výživného by s ohledem na právní jistotu povinného rodiče mělo být výjimečné. Stěžovatelka otce k placení zvýšeného výživného nevyzvala a návrh k soudu nepodala neprodleně po změně poměrů. Objektivní důvody, které by jí v tom bránily, soudy nezjistily; výživné pro nezletilého proto nezvýšily zpětně, ale až od podání návrhu stěžovatelkou.

43. Takto zdůvodněné nepřiznání zpětného zvýšení výživného je fakticky projevem nepřipustného sankcionování dítěte za postup rodičů, kteří nejsou schopni v jeho zájmu upravit své vztahy na rozumnou úroveň, a jde o výklad rozporný s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých i s nejlepším zájmem dítěte (čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Takový výklad porušuje právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny tím, že pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní.

44. Závěry napadených rozsudků neobstojí ve světle výše citovaných rozhodnutí Ústavního soudu (zejména usnesení sp. zn. I. ÚS 2533/12, sp. zn. III. ÚS 3754/18 a sp. zn. I. ÚS 3375/22). Výklad poskytnutý obecnými soudy je rozporný s § 922 odst. 1 o. z., který soudy svou argumentací nepřipustně dotváří. Možnost přiznat výživné pro děti i za dobu nejdéle tří let zpět ode dne zahájení soudního řízení není v právní úpravě koncipována jako výjimečná či jinak podmíněná, čímž se zákonodárce snaží zejména naplnit koncept nejlepšího zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte.

45. Podmínka předchozí výzvy povinnému rodiči a neprodleného podání návrhu při změně poměrů nezletilého u soudu (jakkoliv lze obojí považovat za rozumné a žádoucí) ze zákona neplyne. Stejně tak z textu zákona nevyplývá, že nezvolí-li rodič převážně o dítě pečující takový postup, nezletilý nárok na zpětné zvýšení výživného ztratí, a to i navzdory prokázané a nikým nezpochybněné změně poměrů.

46. Smyslem možnosti zpětného přiznání či zvýšení výživného je ochrana dětí závislých na výživě jiných osob. Výživné je nárokem nezletilého, kterému nesmí být přičítáno k tíži, že rodič, v jehož péči se nachází, nepodal návrh na zvýšení výživného u soudu bezprostředně po změně poměrů na straně nezletilého, ale až s určitým odstupem od tohoto okamžiku, resp. že podání návrhu na zvýšení výživného nepředcházela žádost o toto zvýšení adresovaná povinnému rodiči. Stejně tak mu nemůže být přičítáno k tíži, že s ním druhý rodič ukončil jakýkoliv kontakt a nezajímá se o jeho aktuální potřeby, které odůvodňují zvýšení výživného.

47. Nezletilé dítě nelze trestat za to, že jeho rodiče nevykonávají zodpovědně svoji rodičovskou odpovědnost, do které patří i chování řádných hospodářů ve věcech majetkových (§ 896 odst. 1 o. z.) a oboustranná péče o to, aby se dítěti dostávalo adekvátního výživného. Zajištění výživy nezletilého je společnou starostí obou rodičů, kteří jsou oba povinni v rámci výkonu své rodičovské odpovědnosti průběžně vyhodnocovat, zda výše výživného odpovídá aktuálním odůvodněným potřebám jejich dítěte. Ostatně, nástup na střední školu (obecně na další stupeň vzdělávání) je předvídatelnou událostí v životě dítěte a nejde o překvapivý moment, který by ovlivnil odůvodněné potřeby (tehdy) nezletilého dítěte. Přesto lze doporučit obecným soudům, aby v rozhodnutích o vyživovací povinnosti dopředu avizovaly, kdy podle nich nastane při normálním běhu okolností další relevantní změna poměrů, odkdy by mělo být placeno vyšší výživné a jak by rodiče mohli novou výši výživného sami určit.

48. Odhlížet nelze ani od právní a ekonomické jistoty povinného rodiče. Ani tento argument však nemůže být používán toliko obecně bez zřejmé souvislosti s okolnostmi daného případu (soudy se mírou rizika zadlužení otce podrobněji nezabývaly). Možnost upravit výživné zpětně je předvídatelně limitována maximálním časovým omezením tří let od zahájení řízení. Ve vztahu k tomuto období musí být prokázána nejen existence změny poměrů a odůvodněných potřeb na straně dítěte, ale soudy se musí zabývat i možnostmi, schopnostmi

a majetkovými poměry povinného (zohlednit lze např. také zdravotní stav povinného, ztrátu zaměstnání, existenci dalších vyživovacích povinností, plnění nad rámec výživného aj.). Případnému zadlužení povinného rodiče či jiným citelným dopadům do jeho majetkové sféry lze předejít stanovením delšího časového období pro zaplacení dlužného výživného či placením dlužného výživného formou splátek. Upozornují-li soudy na hrozbu nepřiměřeného zadlužení, neměly by současně opomíjet, že pokud potřeby nezletilého v minulosti prokazatelně vzrostly a výživné přesto zpětně zvýšeno nebylo, resp. bylo zvýšeno až od okamžiku podání návrhu, je zřejmé, že tyto náklady tíží právě pečujícího rodiče.

49. Jakkoliv lze považovat za vhodné, aby byl návrh na zvýšení výživného podáván co nejdříve od změny poměrů, a za žádoucí lze označit i předchozí výzvu povinnému rodiči, nelze těmito dodatečnými podmínkami nevyplývajícími ze zákonných ustanovení na úkor nezletilého vyprazdňovat možnost zpětného zvýšení výživného. Při splnění zákonných podmínek je zpětné zvýšení výživného právem nezletilého. Je doménou obecných soudů poměry zjistit a posoudit, zda se od posledního určení výše výživného změnilo. Při prokázané změně poměrů svědčící zvýšení výživného a absenci konkrétních zjištění o zásadních negativních dopadech na povinného rodiče (srov. např. nálezný sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. 1. 2024) pak soudy nezletilému nemohou zpětné zvýšení výživného nepřiznat jen s obecným odkazem na právní jistotu povinného rodiče a tu bez dalšího akcentovat k tíži nezletilého a v rozporu s jeho nejlepším zájmem, který má být primárním hlediskem při rozhodování ve věcech nezletilých podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Obdobně to platí pro prvotní určení výše výživného zpětně před datem zahájení řízení.

50. Právě uvedené neznamena, že by výživné mělo být zpětně přiznáno v každém případě automaticky. Prostor pro výjimečné zpětné nepřiznání výživného na základě individuálních okolností a poměrů na straně povinného rodiče, nezletilého či rodiče, který jej má v péči, zůstává zachován, jen tak nelze činit paušálním způsobem a s obecným odůvodněním bez bližší vazby na konkrétní specifika případu, jak to v nyní posuzovaném případě učinily obecné soudy. Takový postup by neměl být pravidlem, ale dostatečně určité odůvodněnou výjimkou. Vždy bude nezbytné posuzovat okolnosti jednotlivých případů, přičemž si lze představit řadu situací, kdy výživné zpětně přiznáno nebude (např. pro rozpor s dobrými mravy či z důvodů zneužití práva).

51. S ohledem na princip vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi, který je projevem mezigenerační rodinné solidarity vycházejícím z lidské slušnosti a morálky, se jako vhodné jeví zohlednit i způsob, jakým dítě (zejména je-li téměř zletilé) přiměřeně své rozumové a volní vyspělosti přistupuje k povinnému rodiči, jak se k němu chová a zda se o něj zajímá. Jejich vztah je nicméně třeba vždy hodnotit komplexně ve společné vzájemnosti.

VIII. Závěr

52. Ústavní stížností napadená rozhodnutí z hlediska ústavněprávního přezkumu neobstojí. Výživné, resp. jeho zvýšení, se coby nárok samotného dítěte při prokázané změně poměrů nezletilého zásadně přiznává od relevantní změny poměrů, a to i zpětně za dobu nejdéle tří let ode dne zahájení řízení. Pokud obecné soudy zvolily opačný výklad a v napadených rozhodnutích koncipovaly zpětné zvyšování výživného jako výjimečné a zároveň podmíněné předchozí žádostí o zvýšení výživného adresovanou povinnému rodiči, jakož i neprodleným podáním návrhu při změně poměrů nezletilého, nejde o ústavně souladný výklad § 922 odst. 1 o. z.

53. Obecné soudy totiž nedostály požadavku čl. 3 Úmluvy o právech dítěte interpretovat právní předpis způsobem, který co nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku ze zásady o zpětném zvýšení výživného vyšší výživné zpětně nepřiznaly, zvolily postup jdoucí k tíži nezletilého, a nevyložily tak zákon ústavně konformním způsobem.

Vybočily tak z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny a postupovaly v rozporu s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých, jelikož aprobovaly chování obou rodičů jdoucí proti nejlepšímu zájmu nezletilého, kterého tím fakticky potrestaly. Porušily tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť zvolily výklad § 922 odst. 1 o. z., který je excesivní a ústavně nekonformní a pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní.

54. Zpětné nezvýšení výživného, resp. jeho zvýšení až ode dne podání návrhu stěžovatelkou navzdory prokázané dřívější změně poměrů nezletilého, soudy nepřijatelně zdůvodnily nesplněním dodatečných podmínek, které však zákon nepředvídá. Tyto podmínky nejenže neplynou přímo z § 922 odst. 1 o. z., ale nelze je dovodit ani z dalších souvisejících zákonných ustanovení. Jestliže je zákonodárce nevtělil do textu zákona, je třeba interpretaci obecných soudů označit za rozpornou se smyslem a účelem právní normy, tj. právem dítěte na výživné od okamžiku změny poměrů (při splnění dalších zákonem předvídaných podmínek).

55. Zdůvodnění napadených rozhodnutí nezahrnuje zhodnocení nejlepšího zájmu nezletilého a nemá odpovídající oporu ani v konkrétních skutkových okolnostech. Při svém výkladu obecné soudy také nepracovaly zcela korektně s rozhodnutími Ústavního soudu a nezohlednily nejednotnost judikatury krajského soudu. Svá rozhodnutí tak soudy zatížily vadou ústavněprávního rozměru, neboť ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

56. Z výše popsanych důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl v části, kterou obecné soudy nevyhověly návrhu stěžovatelky na zvýšení výživného ze 4 800 Kč na 6 000 Kč měsíčně za období od 1. 9. 2021 do 28. 2. 2023 a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodnutí podrobená ústavněprávnímu přezkumu v tomto rozsahu a v akcesorických výrocích zrušil.

57. V rozsahu, ve kterém šlo o ústavní stížnost podanou zjevně neoprávněnou osobou či o ústavní stížnost nepřípustnou, ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. c) a e) zákona o Ústavním soudu.

58. Okresní soud nyní znovu rozhodne o návrhu stěžovatelky na zvýšení výživného pro nyní již zletilého syna ze 4 800 Kč na 6 000 Kč měsíčně pro období od 1. 9. 2021 do 28. 2. 2023, o nedoplatku za toto období, o změně původní úpravy a o nákladech řízení před soudy obou stupňů.

59. Okresní soud při výkladu § 922 odst. 1 občanského zákoníku bude respektovat ústavně konformní výklad se zřetelem k nejlepšímu zájmu dítěte, podle kterého se výživné při změně poměrů zásadně zvýší i za období před podáním návrhu a odepření zvýšení je přípustné pouze ve výjimečných případech, které však v posuzované věci, minimálně doposud, zjištěny nebyly.

60. Závěrem Ústavní soud apeluje na oba rodiče, aby vyvinuli veškeré možné úsilí směřující k tomu, aby ve věci byla uzavřena rozumná dohoda v zájmu již zletilého dítěte. Nezletilý se totiž v důsledku nezodpovědného chování svých rodičů ocitl bez vlastního přičinění v procesním postavení účastníka soudního řízení s plnou procesní způsobilostí – ve sporu proti svému otci. Taková situace není dobrým začátkem pro kýžené obnovování vztahů mezi otcem a synem.

Č. 177
**Zpětné stanovení výživného pro dítě od okamžiku relevantní
změny poměrů**
(sp. zn. I. ÚS 1760/24 ze dne 25. září 2024)

Výživné, resp. jeho zvýšení, se coby nárok samotného dítěte při prokázané změně poměrů nezletilého zásadně přiznává od relevantní změny poměrů, a to i zpětně za dobu nejdéle tří let ode dne zahájení řízení. Pokud obecné soudy zvolily opačný výklad a v napadených rozhodnutích koncipovaly zpětné zvyšování výživného jako výjimečné a zároveň podmíněné předchozí žádostí o zvýšení výživného adresovanou povinnému rodiči, jakož i neprodleným podáním návrhu při změně poměrů nezletilého, nejde o ústavně souladný výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku. Obecné soudy totiž nedostály požadavku čl. 3 Úmluvy o právech dítěte interpretovat právní předpis způsobem, který co nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku ze zásady o zpětném zvýšení výživného vyšší výživné zpětně nepřiznaly, zvolily postup jdoucí k tíži nezletilého, a nevyložily tak zákon ústavně konformním způsobem. Vybočily tak z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a postupovaly v rozporu s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých, jelikož aprobovaly chování obou rodičů jdoucí proti nejlepšímu zájmu nezletilého, kterého tím fakticky potrestaly. Porušily tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť zvolily výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku, který je excesivní a ústavně nekonformní a pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní. (Shodně nález sp. zn. I. ÚS 871/24 ze dne 25. září 2024.)

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Veroniky Křesťanové o ústavní stížnosti stěžovatele M. P., zastoupeného Mgr. Petrem Nesporým, advokátem, sídlem Puklicova 1069/52, České Budějovice, proti rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 5 Co 326/2024-137 ze dne 9. dubna 2024 a rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích č. j. 0 P 114/2020-116, 39 P a Nc 76/2023 ze dne 12. ledna 2024, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení, takto:

I. Výrokem I rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích č. j. 0 P 114/2020-116, 39 P a Nc 76/2023 ze dne 12. ledna 2024 v části, kterou nebylo zvýšeno výživné pro M. P., dceru stěžovatele, a R. B., pro období od 1. září 2021 do 31. srpna 2023 a kterou nebyla pro toto období uložena R. B. povinnost zaplatit nedoplatek na výživném, a výrokem I rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 5 Co 326/2024-137 ze dne 9. dubna 2024 v části, kterou byla potvrzena uvedená část výroku I uvedeného rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích, bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích č. j. 0 P 114/2020-116, 39 P a Nc 76/2023 ze dne 12. ledna 2024 a rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 5 Co 326/2024-137 ze dne 9. dubna 2024 se proto v částech týkajících se nezvýšení výživného a nedoplatku na výživném pro období od 1. září 2021 do 31. srpna 2023 a náhrady nákladů řízení ruší.

III. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí; tvrdí, že jimi soudy porušily jeho základní právo zaručené v čl. 32 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod („Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) a čl. 1 Ústavy České republiky („Ústava“).

2. Přestože podle § 922 odst. 1 ve spojení s § 923 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též jen „o. z.“), lze výživné pro děti přiznat při změně poměrů i za dobu nejdéle tří let zpět ode dne zahájení soudního řízení, obecné soudy výživné na jeho tehdy nezletilou dceru M. P. („dcera“), zvýšily až od 1. září 2023 (z 4 200 Kč na 5 800 Kč měsíčně), ač ke změně poměrů došlo již od 1. září 2021, kdy dcera nastoupila na střední školu, a stěžovatel („otec“) návrh podal 26. října 2023, tedy méně než tři roky předtím. Důvody pro odepření zvýšení výživného za období delší než dva měsíce před podáním návrhu obecné soudy odůvodnily hrubě nespravedlivou zátěží, jakou by vzniklý nedoplatek na výživném pro matku R. B. („matka“) byl, otcí přitom nic nebránilo v tom, podat návrh již dříve, mohl na zvýšení výživného apelovat i méně formální cestou a snažit se dohodnout. Ústavní soud se proto zabýval tím, zda z hlediska ústavněprávního přezkumu obstojí závěry obecných soudů, podle nichž by zpětnému zvýšení výživného měla předcházet mimosoudní snaha o dohodu na zvýšení a podle kterých je důvodem pro nepřiznání zvýšeného výživného zpětně za dobu před podáním návrhu výše nedoplatku a dopad na povinného rodiče, a to i tehdy, je-li změna poměrů předvídatelná z důvodu přechodu na vyšší stupeň vzdělání.

3. Stěžovatel podal ústavní stížnost v době, kdy jeho dcera byla již několik měsíců zletilá; jeho ústavní stížnost se týká rovněž období dceřiny nezletilosti.

II. Rekapitulace procesního vývoje a obsahu napadených rozhodnutí

4. Okresní soud v Českých Budějovicích („okresní soud“) schválil rozsudkem č. j. 22 Nc 176/2016-26 ze dne 8. listopadu 2016 dohodu rodičů o svěřeni dcery (a jejího bratra M.) pro dobu do i po rozvodu jejich manželství do péče otce. Matka se zavázala platit od 8. září 2016 výživné pro dceru 2 100 Kč měsíčně, pro bratra 2 900 Kč měsíčně a splácet nedoplatek na výživném vzniklý do 8. listopadu 2016.

5. Otec podal 23. dubna 2020 návrh na zvýšení výživného pro dceru zpětně od 4. září 2017 z důvodu nástupu dcery na druhý stupeň základní školy, zvýšených nákladů na zdravotní péči a zániku vyživovací povinnosti matky k synovi. Při jednání otec omezil návrh a požadoval zpětné zvýšení až od 1. května 2018. Předchozí písemná žádost otce adresovaná matce na zvýšení výživného z 11. října 2019 zůstala i přes následnou schůzku oslyšena (č. l. 53 a 78). Rozsudkem č. j. 0 P 114/2020-87 ze dne 16. června 2020 („předchozí rozsudek o výživném“) zvýšil okresní soud vyživovací povinnost matky na dceru zpětně od 1. května 2018 (jak otec v tu dobu požadoval) na částku 4 200 Kč.

6. Návrhem z 26. října 2023 se otec opětovně domáhal zvýšení výživného na dceru, a to zpětně od 1. září 2021, tj. okamžiku nástupu dcery na střední školu (gymnázium). Návrh odůvodnil mimo jiné i zvyšujícími se cenami a předpokládaným nárůstem příjmů matky

s ohledem na plynutí času. Ještě před prvním jednáním o návrhu nabyla dcera zletilosti. Vzhledem k tomu, že požadavek na zvýšení výživného se týkal i její nezletilosti, otec zůstal účastníkem řízení.

7. Okresní soud napadeným rozsudkem změnil předchozí rozsudek o výživném tak, že uložil matce povinnost platit dceři od 1. září 2023 výživné 5 800 Kč měsíčně do 15. dne v měsíci k rukám otce a zaplatit nedoplatek na výživném od 1. září 2023 do 12. ledna 2024 ve výši 6 400 Kč, jenž je matka povinna zaplatit k rukám otce v pravidelných splátkách ve výši 500 Kč měsíčně splatných spolu s běžným výživným (výrok I). Rozhodl také o nákladech řízení (výrok II).

8. Okresní soud zohlednil, že oběma rodičům vzrostl příjem a dceři se zvýšily odůvodněné potřeby v souvislosti s nástupem na střední školu. Zohlednil minimální, občasný telefonický kontakt matky s dcerou, úhradu kapesného dceři matkou od září 2022, finanční plnění v souvislosti s vysvědčením v červnu 2022 a úhradu poloviny nákladů na řidičský průkaz dcery. Za nejpodstatnější změnu považoval – z blíže nevysvětlených důvodů – nástup dcery do třetího ročníku střední školy. Stanovení zpětně až k datu nástupu dcery na střední školu považoval za „hrubě nespravedlivé“ vůči matce kvůli vysokému nedoplatku na výživném, který by zvýšení způsobilo a který podle okresního soudu nijak nezavinila. Matka dříve určené výživné, stejně jako nedoplatek na výživném platila řádně, přispívala kapesným dceři nad rámec vyživovací povinnosti a byla pro otce kontaktní; nic nebránilo podle okresního soudu otci podat návrh na zvýšení výživného dříve.

9. Krajský soud v Českých Budějovicích („krajský soud“) k odvolání otce napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu potvrdil až na změnu určení platebního místa (z „k rukám otce“ na „k rukám dcery“) a rozhodl o nákladech odvolacího řízení (výrok II).

10. Krajský soud se ztotožnil jak s částkou výživného určenou okresním soudem odpovídající možnostem a schopnostem matky, tak se závěrem o zpětném zvýšení výživného až od 1. září 2023. Považoval za logické, že před podáním návrhu na zvýšení výživného měl otec apelovat na matku méně formální cestou a snažit se na zvýšení dohodnout; mohl požádat o zvýšení kdykoli, matka zase měla jasně stanovenou vyživovací povinnost, s níž počítala. Uzavřel proto, že nenadálé zpětné zvýšení by mělo na matku negativní ekonomický i psychologický dopad. Kromě toho byl v roce 2021 příjem matky nepatrně vyšší. Stejně jako okresní soud přihlédl k placení kapesného, poloviny nákladů na řidičský průkaz a platbě za vysvědčení.

III. Argumentace stěžovatele

11. Otec namítá, že odůvodnění napadených rozhodnutí je v rozporu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu, legitimním očekáváním a požadavkem právní jistoty ve smyslu čl. 1 Ústavy. Má za to, že obecné soudy nedostatečně zjistily skutkový stav [rozpor s nálezem sp. zn. I. ÚS 564/07 ze dne 19. února 2008 (N 37/48 SbNU 459)], nezabývaly-li se celkovými finančními a majetkovými poměry matky a nakládáním s těmito prostředky.

12. Otec tvrdí, že okresní soud zjišťoval důvody, proč podal návrh opožděně, a vytýkal mu, že sám matku aktivně neoslovil. Krajský soud následně konstatoval, že když pro otce byla matka kontaktní, měl se snažit dohodnout a apelovat na zvýšení výživného méně formální cestou. Obecné soudy tak činily přesto, že možnost zpětného zvýšení výživného není podmíněna konkrétní aktivitou jednoho z rodičů (usnesení sp. zn. I. ÚS 3375/22 ze dne 25. ledna 2023). Otec upozorňuje, že matka, ač věděla o výrazném nárůstu vlastních příjmů, mlčela, otce ani dceru neinformovala a sama se na soud neobrátila. Měla to být tedy iniciativa primárně matky, aby zahájila řízení či sama dobrovolně začala platit vyšší výživné, věděla-li, kdy jí razantně vzrostly příjmy. Nelze proto trestat stěžovatele za to, že se neobrátil na soud dříve, mohla-li tak učinit matka a má-li jako rodič vyživovací povinnost podle § 910 občanského zákoníku.

13. Otec dále namítá, že obecné soudy se omezily pouze na dílčí důvody nepřiznání výživného zpětně k jím požadovanému datu 1. září 2021 v rozporu s § 922 občanského zákoníku a odkazuje na článek JUDr. Jaromíra Jirsy publikovaný v Právním prostoru (www.pravniprostor.cz) dne 20. října 2015 a na usnesení sp. zn. III. ÚS 1565/21 ze dne 16. listopadu 2021, uvádějící, že aplikace zákonných ustanovení v souladu s provedenými důkazy a řádně odůvodněná není porušením právní jistoty a legitimního očekávání. Krajský soud podle názoru otce sice konstatoval, že nastala změna poměrů, v jeho rozhodnutí však schází právní hodnocení, proč přistoupil k navýšení až od 1. září 2023. Argument, že by bylo zpětné zvýšení vůči matce hrubě nespravedlivé kvůli vzniku případného nedoplatku (podle okresního soudu) a mělo negativní ekonomický dopad (podle krajského soudu), podle názoru otce postrádá legitimní důvod, což platí také o případném zásahu do psychiky matky. Tyto závěry krajský soud nijak nerozvedl – pouze je konstatoval – a neozřejmil důvody, které jej k nim vedly, a zasáhl tak do práva stěžovatele na soudní ochranu.

14. Konečně stěžovatel obecným soudům vytýká, že se nijak nevypořádaly s jeho argumentací a odkazy na literaturu v souladu s nálezy sp. zn. I. ÚS 403/03 ze dne 17. srpna 2005 (N 160/38 SbNU 277) a sp. zn. II. ÚS 2588/16 ze dne 24. listopadu 2016 (N 223/83 SbNU 481). Napadená rozhodnutí tak postrádají řádné odůvodnění, protože soudy dostatečným způsobem nevysvětlily své právní úvahy, nevyplyvá-li právní řešení bez dalšího ze zákonného textu.

IV. Vyjádření účastníků řízení

15. Krajský soud odkázal na právní závěry plynoucí z odůvodnění rozsudku. Nesouhlasil s tím, že by napadený rozsudek byl v rozporu s výše uvedenými ustanoveními Listiny, Úmluvy a Ústavy, a dodal, že věc posoudil podle § 475 odst. 1 zákona o zvláštních řízeních soudních a § 923 odst. 1, § 913 odst. 1 a § 915 odst. 1 občanského zákoníku tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmům dnes již zletilé dcery a možnostem a schopnostem obou rodičů.

16. Okresní soud stručně odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

17. Matka ani dcera se nevyjádřily. V souladu s poučením, kterého se jim dostalo, se má za to, že se v řízení před Ústavním soudem vzdaly postavení vedlejších účastnic (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

18. Stěžovatel se rozhodl práva repliky nevyužít z důvodu, že obecné soudy ve vyjádřeních nepřinesly bližší argumentaci a pouze odkázaly na svá rozhodnutí.

V. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný vyjma výroku I rozsudku okresního soudu v části týkající se platebního místa, neboť nemůže rušit to, co bylo změněno či zrušeno.

20. Pro posouzení, zda byla ústavní stížnost podána oprávněnou osobou [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], Ústavní soud zohlednil, že dosažením zletilosti se dítě stává plně způsobilým vystupovat v řízení před soudem a výživné pro tuto dobu je vždy spojeno s jeho procesním návrhem. Pro období do dosažení zletilosti dítěte se však řízení o určení výživného zahajuje na návrh rodiče (nebo bez návrhu) a za dobu nezletilosti dítěte je účastníkem řízení i pečující rodič i poté, kdy už dítě dosáhne zletilosti (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 564/07 ze dne 19. února 2008). Ústavní stížnost proto byla podána ohledně výživného do zletilosti dcery oprávněnou osobu, ve zbývajícím rozsahu nikoli (argumentace otce se sice týká jen období do zletilosti dcery, ale napadá rozhodnutí jako celek a navrhuje je tak i zrušit).

21. Ústavní stížnost není nepřijatelná podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a stěžovatel je řádně zastoupen advokátem.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

VI. a) Obecná východiska

22. Zvláštní ochranu zaručuje dětem a mladistvým čl. 32 odst. 1 Listiny; odstavec 4 téhož ustanovení garantuje rodičům právo vychovávat své děti, a naopak dětem zajišťuje právo na rodičovskou výchovu a péči.

23. Systematické zařazení tohoto práva do kategorie práv hospodářských a sociálních se odráží v jeho interpretaci, a to nikoliv jenom jako práva rodičů a dítěte na to, aby státní moc nezasahovala do rodinné péče, nýbrž naopak i tak, aby takové péči státní moc poskytovala specifickou ochranu. Péče a výchova dítěte předpokládá zajištění materiálních i nemateriálních (citových, psychosociálních, kulturních atd.) podmínek pro to, aby dítě mohlo v přirozeném rodinném prostředí rozvíjet všechny své osobní schopnosti a možnosti, které ve výsledku povedou k odpovídající socializaci dítěte. Materiální podmínky výchovy dítěte se realizují prostřednictvím vyživovací povinnosti rodičů k dětem, jež je uložena občanským zákoníkem, tedy ve smyslu čl. 32 odst. 6 Listiny zákonem, který upravuje podrobnosti této ochrany. Vyživovací povinnost, na kterou mají děti právo, se vztahuje zásadně na oba rodiče, přičemž stanovení jejího rozsahu je věcí kritérií vyplývajících z konkrétních ustanovení [občanského zákoníku] (schopnosti, možnosti a majetkové poměry rodičů). Stát je povinen na základě čl. 32 odst. 4 Listiny poskytnout ochranu tomuto právu dětí tak, že stanoví povinnost tomu z rodičů, který o děti bezprostředně nepečuje, aby nesl náklady stanovené soudem na jeho výživu. Výklad a aplikace občanského zákoníku obecným soudem, který je povolán poskytovat tomuto právu ochranu (čl. 90 Ústavy), nemohou být zcela autonomní, ale je vždy třeba sledovat, zda nevybočují z rámce účelu stanoveného právě čl. 32 odst. 4 Listiny [nálezy sp. zn. IV. ÚS 257/05 ze dne 26. ledna 2006 (N 26/40 SbNU 211) a sp. zn. I. ÚS 795/18 ze dne 21. května 2019 (N 85/94 SbNU 131)].

24. Ustanovení čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zakotvuje právo dítěte na to, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem při jakékoliv činnosti, která se jej dotýká. Nejlepší zájem dítěte ve smyslu tohoto ustanovení je i základním interpretačním principem pro soudy a další orgány veřejné moci v případech, kdy se jejich činnost dotýká dětí. Je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, je třeba zvolit ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Ze zmíněného ustanovení vyplývají i procesní požadavky, mezi něž patří i požadavek na řádné odůvodnění rozhodnutí. Při rozhodování dotýkajícím se dítěte je třeba posuzovat a určit jeho nejlepší zájem a hodnotit možný dopad rozhodnutí na dítě. Tyto úvahy se musí promítnout i do odůvodnění přijatého rozhodnutí, ze kterého musí být zřejmé, že nejlepší zájem dítěte byl skutečně předním hlediskem. Musí v něm být vyloženo, co příslušný orgán považoval za nejlepší zájem dítěte, na základě jakých kritérií k tomuto závěru dospěl a případně jak byl nejlepší zájem dítěte poměřován s dalšími důležitými zájmy či právy [nález sp. zn. I. ÚS 1737/16 ze dne 12. července 2017 (N 124/86 SbNU 109), body 49 až 56].

25. Postavení nejlepšího zájmu dítěte jako nejvyššího hlediska determinuje legitimní účel, který lze v konkrétním systému opatření sledovat, a to tím způsobem, že vylučuje, aby tento účel spočíval v ochraně zájmu kohokoli jiného než samotného dítěte (Dušková Š., Hofschneiderová A., Kouřilová K. Úmluva o právech dítěte, komentář, Wolters Kluwer 2021, s. 65).

26. Ústavní soud v souběžně vydaném nálezu sp. zn. I. ÚS 871/24 k ústavně konformnímu výkladu § 922 odst. 1 občanského zákoníku uvedl v bodech 52 a 53: „Ústavní stížností napadená rozhodnutí z hlediska ústavněprávního přezkumu neobstojí. Výživné, resp. jeho zvýšení, se coby nárok samotného dítěte při prokázané změně poměrů nezletilého zásadně přiznává od relevantní změny poměrů, a to i zpětně za dobu nejdéle tří let ode dne zahájení řízení. Pokud obecné soudy zvolily opačný výklad a v napadených rozhodnutích koncipovaly zpětné zvyšování výživného jako výjimečné a zároveň podmíněné předchozí žádostí o zvýšení

výživného adresovanou povinnému rodiči, jakož i neprodleným podáním návrhu při změně poměrů nezletilého, nejde o ústavně souladný výklad § 922 odst. 1 o. z. Obecné soudy totiž nedostály požadavku čl. 3 Úmluvy o právech dítěte interpretovat právní předpis způsobem, který co nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilému bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku ze zásady o zpětném zvýšení výživného vyšší výživné zpětně nepřiznaly, zvolily postup jdoucí k tíži nezletilého, a nevyložily tak zákon ústavně konformním způsobem. Vybočily tak z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny a postupovaly v rozporu s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých, jelikož aprobovaly chování obou rodičů jdoucí proti nejlepšímu zájmu nezletilého, kterého tím fakticky potrestaly. Porušily tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť zvolily výklad § 922 odst. 1 o. z., který je excesivní a ústavně nekonformní a pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní.“

VI. b) Uplatnění obecných východisek na posuzovanou věc

27. Těžištěm ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele s výkladem § 922 občanského zákoníku ve spojení s § 923 odst. 1 téhož zákona obecnými soudy a na to navázané stanovení počátku zvýšené vyživovací povinnosti.

28. Okresní soud odůvodňuje nepřiznání zpětného zvýšení výživného k 1. září 2021 vznikem vysokého nedoplatku na výživném, na jehož vzniku matka nenesu vinu, píše o hrubé nespravedlnosti vůči ní, opírá se o vzornou platební morálku matky jak u běžného, tak dlužného výživného a akcentuje platby nad rámec – kapesné, odměnu za vysvědčení a podílení se na nákladech na řidičské oprávnění. Při rozhodování o výživném je legitimní zvažovat i platby povinného rodiče nad rámec do té doby určeného výživného a následně je hodnotit optikou odůvodněných potřeb, tj. zda nabývají charakteru výživného nebo například pouhého daru, a přihlížet k nim. To však při určování výše případného nedoplatku, nikoli při určení samotné výše výživného (rozhodnutí o zvýšení). Ze vzorné platební morálky matky okresní soud dovozuje, že platí-li povinný rodič výživné, nehledě na změny v životě dítěte a životní milníky ovlivňující jeho odůvodněné potřeby, má platební morálka povinného rodiče přednost před potřebami dítěte a před povinnostmi plynoucími z rodičovské odpovědnosti, do kterých nutno řadit i povinnost sledovat změnu potřeb dítěte, zejména jde-li o změny typické, jako je nástup na vyšší stupeň vzdělání. Výklad okresního soudu aprobovaný krajským soudem je, shodně jako výklad obecných soudů ve věci sp. zn. I. ÚS 871/24 extenzivní, ústavně nekonformní a pomíjející možný výklad jiný, ústavně konformní a souladný s právem nezletilých dětí a mladistvých na zvláštní ochranu podle čl. 32 Listiny, a neobstojí ani z hlediska nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

29. Odůvodnění rozsudku okresního soudu je navíc vnitřně rozporné, konstatuje-li, že nástup na střední školu představuje nárůst výdajů spojených s pořízením pomůcek či úhradou školních aktivit, a tedy i podstatnou změnu poměrů, a vzápětí bez vysvětlení za „nejpodstatnější“ změnu považuje nástup dcery až do třetího ročníku střední školy. Uvedený rozpor neodstranil ani krajský soud. Přijatý závěr nemá oporu ve zjištěném skutkovém stavu a odporuje i běžnému chodu věcí.

30. Krajský soud zdůvodňuje nepřiznání zvýšeného výživného zpětně nejen tím, že pro matku by mělo zásadní negativní dopad ekonomický, ale i psychický. Ani tento závěr nemá oporu ve skutkových zjištěních a neplyne ani z vyjádření matky při jednání u krajského soudu.

31. Jakkoliv lze považovat za vhodné, aby byl návrh na zvýšení výživného podáván co nejdříve od změny poměrů, a za žádoucí lze označit i předchozí výzvu povinnému rodiči, nelze těmito dodatečnými podmínkami nevyplývajícími ze zákonných ustanovení na úkor nezletilého vyprazdňovat možnost zpětného zvýšení výživného. Při splnění zákonných podmínek je zpětné zvýšení výživného právem nezletilého. Je doménou obecných soudů poměry zjistit a posoudit, zda se od posledního určení výše výživného změnilo. Při prokázané změně poměrů svědčící

zvýšení výživného a při absenci konkrétních zjištění o zásadních negativních dopadech na povinného rodiče (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 2173/23 ze dne 24. ledna 2024) pak soudy nezletilému nemohou zpětně zvýšení výživného nepřiznat jen s obecným odkazem na právní jistotu povinného rodiče a tu bez dalšího akcentovat k tíži nezletilého a v rozporu s jeho nejlepším zájmem, který má být primárním hlediskem při rozhodování ve věcech nezletilých podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Obdobně to platí pro prvotní určení výše výživného zpětně před datem zahájení řízení. (Shodně bod 49 v souběžně vydaném nálezu sp. zn. I. ÚS 871/24.).

32. Právě uvedené neznamená, že by výživné mělo být zpětně přiznáno v každém případě automaticky. Prostor pro výjimečné zpětné nepřiznání výživného na základě individuálních okolností a poměrů na straně povinného rodiče, nezletilého či rodiče, který jej má v péči, zůstává zachován, jen tak nelze činit paušálním způsobem a s obecným odůvodněním bez bližší vazby na konkrétní specifika případu, jak to v nyní posuzovaném případě učinily obecné soudy. Takový postup by neměl být pravidlem, ale dostatečně určité odůvodněnou výjimkou. Vždy bude nezbytné posuzovat okolnosti jednotlivých případů, přičemž si lze představit řadu situací, kdy výživné zpětně přiznáno nebude (např. pro rozpor s dobrými mravy či z důvodů zneužití práva). (Shodně bod 50 v souběžně vydaném nálezu sp. zn. I. ÚS 871/24.).

33. S ohledem na princip vzájemné vyživovací povinnosti mezi rodiči a dětmi, který je projevem mezigenerační rodinné solidarity vycházejícím z lidské slušnosti a morálky, se jako vhodné jeví zohlednit i způsob, jakým dítě (zejména je-li téměř zletilé) přiměřeně své rozumové a volní vyspělosti přistupuje k povinnému rodiči, jak se k němu chová a zda se o něj zajímá. Jejich vztah je nicméně třeba vždy hodnotit komplexně ve společné vzájemnosti. (Shodně bod 51 v souběžně vydaném nálezu sp. zn. I. ÚS 871/24.).

34. Rodičovskou odpovědnost a vyživovací povinnost mají oba rodiče a oba rodiče mohou a mají sledovat potřeby dítěte a životní milníky, s nimiž se zvýšení potřeb dítěte pojí, a to zpravidla v souvislosti s přechodem na vyšší stupeň vzdělávání. Kromě toho v tomto případě matka sama na jednání uvedla, že věděla, že dcera nastupuje na gymnázium, na náklady se otce neptala. Závěr okresního soudu o absenci zavinění na straně matky a o hrubé nespravedlnosti vůči ní, pokud by soudy výživné zvýšily zpětně již k 1. září 2021, je excesivní, stejně tak závěr krajského soudu o tom, že by takové zvýšení bylo nenadálé.

35. Sledování a vyhodnocování růstu odůvodněných potřeb dítěte a průběžné zvyšování výživného je především součástí zodpovědného výkonu rodičovské odpovědnosti. Přesto lze doporučit obecným soudům, aby v rozhodnutích o vyživovací povinnosti dopředu avizovaly, kdy podle nich nastane při normálním běhu okolností další relevantní změna poměrů a odkdy by mělo být placeno vyšší výživné a jak by rodiče mohli novou výši výživného sami určit. Rodičům tak bude jednoznačně naznačeno, k jakému datu by měli uzavřít dohodu o placení vyššího výživného a co by mělo být jejím obsahem, čímž lze předejít soudním řízením, v nichž je zvýšení výživného požadováno až po dlouhé době od změny poměrů ovlivňující odůvodněné potřeby dítěte. Obecné soudy mohou orientačně rodiče odkazovat i na informace zveřejňované Ministerstvem spravedlnosti k výživnému na vyzivne.justice.cz.

36. K tomu, že je ústavně nesouladný výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku, podle kterého je absence pokusu pečujícího rodiče o mimosoudní dohodu s povinným rodičem důvodem pro odeprání zvýšení výživného za dobu před zahájením řízení se Ústavní soud vyjádřil v souběžném nálezu sp. zn. I. ÚS 871/24 (bod 26 výše). Ač je vysoce žádoucí, aby se rodiče v záležitostech svých dětí snažili primárně dohodnout a na soud se obraceli až v případě, není-li snaha o dohodu úspěšná, nelze absenci pokusu o takovou dohodu vykládat v intencích nejlepšího zájmu dítěte tak, že je důvodem pro nepřiznání výživného pro dítě za dobu před zahájením řízení; jde o výklad rozporný i s judikaturou, na kterou otec odkazoval.

VII. Závěr

37. Jestliže je tedy přiznání výživného ve smyslu čl. 32 odst. 4 a 6 Listiny věcí kritérií (konkrétních podmínek) vyplývajících z konkrétních ustanovení občanského zákoníku, vyložily obecné soudy § 922 ve spojení s § 923 odst. 1 občanského zákoníku excesivně. Tato ustanovení a ani § 910 a následující občanského zákoníku nestanoví kritérium, aby aktivita ohledně aktuálních potřeb dítěte a jejich úhrady ležela pouze na pečujícím rodiči a míře jeho kontaktu s povinným rodičem či dosažitelnosti povinného rodiče, tím zbavovala povinného rodiče povinnosti zajímat se a hradit potřeby dítěte v závislosti na životních milnících či jiných změnách poměrů dítěte a ve svém důsledku neumožnila přiznat výživné dítěti až tři roky zpětně.

38. Soudem vyžadované chování pečujícího rodiče, pro jehož absenci odepřely přes zjištěnou změnu poměrů zvýšení výživného na nezletilé dítě za dobu před zahájením řízení (delší než 2 měsíce), je interpretací, která je rozporná se smyslem a účelem právní normy, kterým je ochrana nejlepšího zájmu dítěte. To nevyklučuje, že v některých výjimečných případech mohou být naplněny podmínky, pro které i při změně poměrů bude ve světle obecných zásad občanského zákoníku odepření zvýšení výživného za dobu před zahájením řízení ústavně konformní, nikoli však v této věci. Obecné soudy totiž nedostály požadavku čl. 3 Úmluvy o právech dítěte interpretovat právní předpis způsobem, který co nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Pokud navzdory prokázané změně poměrů nezletilé bez odpovídajícího zdůvodnění a relevantních důvodů pro výjimku ze zásady o zpětném zvýšení výživného vyšší výživné za dobu před zahájením řízení (až na necelé dva měsíce) nepřiznaly, zvolily postup jdoucí k tíži nezletilé, a nevyložily tak zákon ústavně konformním způsobem. Vybočily tak z rámce účelu stanoveného čl. 32 odst. 4 Listiny a postupovaly v rozporu s ústavně zaručenou ochranou dětí a mladistvých, jelikož aprobovaly chování obou rodičů jdoucí proti nejlepšímu zájmu nezletilé, kterého tím fakticky potrestaly. Porušily tím právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť zvolily výklad § 922 odst. 1 občanského zákoníku, který je excesivní a ústavně nekonformní a pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní.

39. Z výše popsanych důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl v části, kterou obecné soudy nevyhověly návrhu otce na zvýšení výživného za období od 1. září 2021 do 31. srpna 2023 a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodnutí podrobená ústavněprávnímu přezkumu v tomto rozsahu a v akcesorických nákladových výrocích zrušil. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že vyhovující výrok nálezu vychází z toho, že při rozhodování obecných soudů o návrhu na zvýšení výživného pro nezletilé dítě je částečné nevyhovění („zamítnutí“) návrhu zahrnuto ve výroku obecných soudů jen implicitně.

40. Ve zbývajícím rozsahu Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, a to z části jako návrh, k jehož projednání není příslušný [§ 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu], z části jako návrh zjevně neoprávněné osoby [§ 43 odst. 1 písm. c) téhož zákona] a z části jako návrh zjevně neopodstatněný [§ 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona]. Ve stanovení vyživovací povinnosti matky vůči dceři od 1. září 2023 do zletilosti dcery a ve změně platebního místa žádné porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele Ústavní soud neshledal. Mimo to ani sám stěžovatel proti těmto částem výroků obecných soudů žádné námitky nevznášel.

41. Od ústního jednání Ústavní soud upustil, neboť od něj nešlo očekávat další objasnění věci, a ani nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

42. Úkolem okresního soudu nyní bude posoudit, jak se změna poměrů, která nastala pro období od 1. září 2021 do 31. srpna 2023, promítá do výše výživného, zda jde o homogenní časový úsek, nebo zda je třeba v jeho rámci vzhledem k nějakým podstatným okolnostem diferencovat a jak. Při výpočtu případného nedoplatku na výživném přihledne k charakteru plateb matky nad rámec do té doby určené výše výživného, tj. zda se jedná o platby odůvodněných potřeb dítěte.

43. Ústavní soud v této věci rozhodoval o otázkách spojených se zvýšením výživného za dobu před podáním návrhu, závěry zde přijaté obdobně platí i ohledně zvýšení výživného za

dobu před zahájením řízení bez návrhu, jakož i při rozhodování o prvotním určení výživného za dobu před zahájením řízení na návrh či bez návrhu.

44. Závěrem Ústavní soud, shodně jako v paralelně rozhodované věci sp. zn. I. ÚS 871/24, apeluje na oba rodiče, aby vyvinuli veškeré možné úsilí směřující k tomu, aby ve věci byla uzavřena rozumná dohoda v zájmu již zletilého dítěte. Dcera se totiž v důsledku nezodpovědného chování svých rodičů ocitla bez vlastního přičinění v procesním postavení účastníka soudního řízení s plnou procesní způsobilostí – ve sporu proti své matce. Taková situace není dobrým začátkem pro kýžené obnovování vztahů mezi dcerou a matkou.

Č. 178**Náklady řízení z pohledu posouzení míry úspěchu účastníka řízení ve věci
(sp. zn. III. ÚS 2045/24 ze dne 25. září 2024)**

Rozhoduje-li soud po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu o náhradě nákladů řízení, je povinen zohlednit důvod, který jej vedl k zamítnutí žaloby. Důvod zamítnutí žaloby umožní při posuzování úspěchu či neúspěchu ve věci rozlišit, zda jde o rozhodnutí ve prospěch žalobce či žalovaného.

Měl-li žalobce v řízení po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu plný úspěch, neboť obdržel plnění, které žalobou požadoval a v jeho prospěch vyznělo i odůvodnění rozsudku soudu, je mu třeba přiznat náhradu nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) za ty úkony právní služby, které v této části řízení účelně vynaložil.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti Ing. Jozefa Vozára, zastoupeného JUDr. Robertem Němcem, LL.M., advokátem, se sídlem Jáchymova 26/2, Praha 1 – Staré Město, proti výroku II rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. února 2023 č. j. 5 Cmo 15/2019-534, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a obchodní společnosti CYRRUS, a. s., se sídlem Veveří 3163/111, Brno, zastoupené Mgr. Markem Vojáčkem, advokátem, se sídlem Na Florenci 2116/15, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem II rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. února 2023 č. j. 5 Cmo 15/2019-534 bylo porušeno ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Vrchního soudu v Olomouci ze dne 2. února 2023 č. j. 5 Cmo 15/2019-534 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení výroku II o náhradě nákladů řízení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i právo na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Stěžovatel (žalobce) se žalobou po vedlejší účastnici řízení (žalované) domáhal zaplacení částky ve výši 2 998 261,20 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady škody. Tu měla stěžovateli způsobit vedlejší účastnice řízení v důsledku nedodržení pravidel pro obchodníka

s cennými papíry stanovených v § 15 zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o podnikání na kapitálovém trhu“).

3. Krajský soud v Brně (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 10. 8. 2018 č. j. 21 Cm 186/2013-315 ve znění opravného usnesení ze dne 9. 11. 2018 č. j. 21 Cm 186/2013-324 žalobu stěžovatele v celém rozsahu zamítl (výrok I) a stěžovateli uložil povinnost zaplatit vedlejší účastníci řízení náhradu nákladů řízení ve výši 329 286,60 Kč (výrok II).

4. K odvolání stěžovatele Vrchní soud v Olomouci (dále jen „vrchní soud“) v pořadí prvním rozsudkem ze dne 4. 4. 2019 č. j. 5 Cmo 15/2019-383 změnil rozsudek krajského soudu tak, že vedlejší účastníci řízení uložil povinnost zaplatit stěžovateli částku ve výši 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím (výrok I). Ve zbývající části, tj. co do částky 1 503 490,25 Kč s příslušenstvím, zamítavý rozsudek krajského soudu potvrdil (výrok II). Dále rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok III), neboť úspěch a neúspěch stěžovatele a vedlejší účastnice řízení byl v podstatě stejný [srov. § 142 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)]. Vrchní soud dospěl k závěru, že vedlejší účastnice řízení svým jednáním porušila povinnosti obchodníka s cennými papíry podle § 15 odst. 1 a 2 zákona o podnikání na kapitálovém trhu a dovedl i příčinnou souvislost mezi porušením povinnosti a skutečně vzniklou škodou, kterou spočítal na částku 2 989 541,90 Kč (tedy méně než žalobou požadoval stěžovatel). Vrchní soud ovšem současně dodal, že na vzniklé škodě se podílel i stěžovatel, který byl po vyplnění dotazníku investora vyhodnocen jako zkušený zákazník. Vzhledem k tomu, že stěžovatel slepě důvěřoval dokumentaci vedlejší účastnice řízení a současně neověřoval, zda je či není s jeho prostředky na účtu vedlejší účastnice řízení disponováno, stanovil vrchní soud podíl stěžovatele na vzniklé škodě ve výši 50 %.

5. Na základě dovolání vedlejší účastnice řízení byl tento v pořadí první rozsudek vrchního soudu v měnicím výroku I ve věci samé a ve výroku III o náhradě nákladů řízení zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2021 č. j. 27 Cdo 3561/2019-424. Důvodem pro zrušení rozsudku bylo, že vrchní soud bez náležitého zdůvodnění neprovedl vedlejší účastníci řízení navržený důkaz svědeckou výpovědí.

6. Výrok II prvního rozsudku vrchního soudu nebyl napaden dovoláním a nabyl samostatně právní moci. Po nabytí právní moci výroku II prvního rozsudku vrchního soudu a ještě před vydáním kasačního rozsudku Nejvyššího soudu uhradila vedlejší účastnice řízení stěžovateli částku ve výši 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím.

7. Následně vrchní soud v pořadí druhým a stávající ústavní stížností napadeným rozsudkem ze dne 2. 2. 2023 č. j. 5 Cmo 15/2019-534 potvrdil rozsudek krajského soudu, jímž byla žaloba zamítnuta v rozsahu částky ve výši 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). O nákladech řízení rozhodl podle § 142 odst. 2 ve spojení s § 224 odst. 1 o. s. ř., neboť úspěch stěžovatele a vedlejší účastnice řízení vyhodnotil opět jako stejný.

8. I v pořadí druhý rozsudek vrchního soudu napadla vedlejší účastnice řízení dovoláním, které bylo usnesením Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2024 č. j. 27 Cdo 1856/2023-592 odmítnuto jako nepřipustné.

9. Stěžovatel podal proti výroku II v pořadí druhého rozsudku vrchního soudu o náhradě nákladů řízení dne 15. 5. 2023 ústavní stížnost, která byla usnesením Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2023 sp. zn. IV. ÚS 1309/23 odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) pro nepřipustnost (předčasnost z důvodu dovolání podaného vedlejší účastníci řízení – viz výše).

10. Za dané situace (po rozhodnutí Nejvyššího soudu o dovolání vedlejší účastnice řízení) podává stěžovatel proti výroku II v pořadí druhého rozsudku vrchního soudu o náhradě nákladů řízení opětovně ústavní stížnost.

II. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel namítá porušení svých shora uvedených ústavně zaručených práv. Stěžovatel se domáhá pouze zrušení výroku II v pořadí druhého rozsudku vrchního soudu, jímž bylo rozhodnuto o náhradě nákladů řízení. Nejprve rekapituluje skutkový stav, dosavadní průběh řízení a v něm vydaná rozhodnutí. Za podstatné považuje, že vrchní soud druhým rozsudkem stěžovateli opětovně přisvědčil a potvrdil jeho úspěch v části, která byla předmětem řízení. Důvodem pro částečné potvrzení zamítavého výroku byla výhradně skutečnost, že žalovaný nárok již byl uhrazen, čímž odpadl předmět řízení. Dále poukazuje na to, že proběhne-li v jedné věci více nalézacích řízení, musí být úspěch účastníka posuzován pro každé řízení zvlášť. Předmětem řízení zůstal nárok na zaplacení částky 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím, s nímž byl stěžovatel úspěšný, neboť vedlejší účastnice řízení plnila na základě pravomocného rozhodnutí. Stěžovateli tak měla být přiznána přinejmenším náhrada nákladů dovolacího a na něj navazujícího odvolacího řízení. Vrchní soud podle stěžovatele postupoval mechanicky a přepjatě formalisticky a odchýlil se i od rozhodovací praxe Ústavního soudu [nález ze dne 7. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 804/08 (N 152/62 SbNU 333) nebo ze dne 24. 2. 2021 sp. zn. I. ÚS 2890/20 (N 40/104 SbNU 412)]. Kromě toho stěžovatel namítá nedostatečné odůvodnění rozhodnutí vrchního soudu.

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení, replika stěžovatele

12. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu účastníka a vedlejší účastnici řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Podle § 43 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si dále od krajského soudu vyžádal spis sp. zn. 21 Cm 186/2013.

13. Vrchní soud ve vyjádření uvedl, že již ve svém prvním rozsudku ze dne 4. 4. 2019 č. j. 5 Cmo 15/2019-383 zohlednil podíl stěžovatele na způsobení škody, což se projevilo ve výroku o náhradě nákladů řízení, u něhož aplikoval § 142 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s § 224 odst. 1 o. s. ř. Stěžovatelem odkazovaný nález sp. zn. I. ÚS 804/08 nelze aplikovat, neboť nárok uplatňovaný stěžovatelem spočíval v materiální škodě, která je přesně vyčíslitelná, a nikoliv v imateriální újmě, u níž nelze výši škody jednoznačně stanovit. Závěr, že se na škodě v poměrné výši podílel i stěžovatel, nebyl pouhou úvahou soudu, nýbrž šlo o exaktní vyčíslení spoluúčasti stěžovatele na škodě jemu způsobené. Rovněž nález sp. zn. I. ÚS 2890/20 neodpovídá skutkově nyní posuzované věci. Za situace, kdy byla Nejvyšším soudem zrušena část rozsudku vrchního soudu, kterou bylo žalobě vyhověno, došlo i ke zrušení navazujícího nákladového výroku. Proto bylo povinností vrchního soudu, aby po novém projednání a rozhodnutí věci (byť jen v části zrušené Nejvyšším soudem) rozhodl o nákladech řízení, a to řízení celého včetně již rozhodnuté části nároku, neboť o takovýchto nákladech nebylo dosud rozhodnuto. Vrchní soud po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu přihlédl při rozhodování o nákladech řízení v souladu s ustáleným názorem Ústavního soudu [nález ze dne 22. 7. 2010 sp. zn. II. ÚS 762/10 (N 148/58 SbNU 257)] ke všem okolnostem, které mohly mít vliv na stanovení povinnosti k jejich náhradě.

14. Vedlejší účastnice řízení považuje výrok vrchního soudu o náhradě nákladů za správný. Poukazuje na to, že jde toliko o náklady řízení, k jejichž přezkumu se Ústavní soud staví zdrženlivě. Zdůrazňuje, že pokud žalobce a žalovaný v řízení zčásti uspěli a zčásti neuspěli, pak se náhrada nákladů řízení stanoví rozdělením podle poměru úspěchu stran sporu ve věci ve vztahu k celému předmětu řízení. V nyní posuzované věci vrchní soud rozhodnutí o nákladech řízení správně vztáhl k celému předmětu řízení. Stěžovatel uspěl v polovině svého nároku, v polovině byla jeho žaloba zamítnuta.

15. Stěžovatel v replice nesouhlasí s argumentací obsaženou ve vyjádřeních vrchního soudu a vedlejší účastnice řízení. Opakovaně poukazuje na nález sp. zn. I. ÚS 804/08, z něhož vyplývá, že termín úspěch ve sporu nelze vykládat mechanicky, náhrada nákladů řízení nezáleží

jen na poměru úspěchu účastníků ve věci, ale je třeba přihlížet k tomu, zda je nárok důvodný a byl prokázán jeho základ. Zdůrazňuje, že nemohl při podání žaloby vědět, jaká bude jeho spoluúčast (spoluzavinění) a míra její výše závisela na úvaze soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

17. Vzhledem k tomu, že stěžovatelova předchozí ústavní stížnost byla usnesením Ústavního soudu ze dne 19. 12. 2023 sp. zn. IV. ÚS 1309/23 odmítnuta pro předčasnost, bylo by odmítnutím spravedlnosti, pokud by nyní měla být ústavní stížnost odmítnuta pro opožděnost. Ostatně o možnosti podat novou ústavní stížnost byl stěžovatel informován v uvedeném usnesení.

V. Upuštění od ústního jednání

18. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání. Dospěl k závěru, že by to nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu krajského soudu sp. zn. 21 Cm 186/2013 a z podání účastníků řízení. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

19. Ústavní soud po seznámení se zaslanými podáními a obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

VI. a) Obecná východiska pro přezkum nákladových výroků

20. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] a nepřísluší mu výkon dozoru nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

21. Stěžovatel se domáhá zrušení výroku o náhradě nákladů řízení. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že samotný „spor“ o náhradu nákladů řízení, i když může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity způsobit porušení jejich základní práva a svobody. Z toho pak plyne rezervovaný postoj Ústavního soudu k přezkumu náhradově nákladových výroků [srov. např. usnesení ze dne 1. 11. 1999 sp. zn. IV. ÚS 10/98, ze dne 4. 2. 2003 sp. zn. I. ÚS 30/02, ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307), ze dne 13. 10. 2005 sp. zn. III. ÚS 255/05 nebo nález ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20].

22. Rozhodování o nákladech řízení je však zároveň integrální součástí řízení jako celku, takže i při něm je nezbytné dbát práv účastníků na soudní ochranu a spravedlivý proces, jakož i ostatních ústavně zaručených práv [srov. např. nález ze dne 28. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 2570/10 (N 95/69 SbNU 457) nebo nález ze dne 15. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 887/15 (N 213/79 SbNU 433)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů zasáhne zpravidla až tehdy, je-li interpretace nebo aplikace ustanovení týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy projevem svévole, libovůle, nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezy ze dne 21. 1.

2019 sp. zn. II. ÚS 1696/18 (N 8/92 SbNU 78), ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 411/15 (N 186/79 SbNU 111), ze dne 30. 10. 2014 sp. zn. II. ÚS 2417/13 (N 199/75 SbNU 239)]. Takové pochybení může vést i k zásahu do práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny [srov. např. nález ze dne 14. 8. 2019 sp. zn. I. ÚS 613/18 (N 146/95 SbNU 268) nebo nález ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. IV. ÚS 682/20].

VI. b) Vztažení obecných východisek na stávající věc

23. V nyní posuzované věci vrchní soud nepřiznal podle § 142 odst. 2 o. s. ř. žádnému z účastníků řízení náhradu nákladů řízení, neboť jejich úspěch a neúspěch vyhodnotil v kontextu celého řízení jako v zásadě stejný. Stěžovatel naproti tomu tvrdí, že uspěl v základu sporu a měla by mu být přiznána náhrada nákladů řízení přinejmenším za část dovolacího a následného opakovaného odvolacího řízení před vrchním soudem, které bylo zakončeno rozsudkem, jehož součástí je ústavní stížností napadený výrok o náhradě nákladů řízení. Ústavní soud stěžovateli přisvědčil.

24. Pro přehlednost je třeba nastínit, jak se vyvíjela procesní situace v průběhu sporu. V první etapě soudního řízení zakončené prvním rozsudkem vrchního soudu byl úspěch stěžovatele a vedlejší účastnice řízení v podstatě shodný. Poté, co krajský soud žalobu zcela zamítl, byl stěžovatel u odvolacího soudu úspěšný v částce 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím (žalobě bylo měnicím výrokem vrchního soudu vyhověno) a vedlejší účastnice řízení byla úspěšná v částce 1 503 490, 25 Kč s příslušenstvím (žaloba byla zamítnuta, resp. byl potvrzen zamítavý rozsudek krajského soudu). V této části byla aplikace § 142 odst. 2 o. s. ř. a tomu odpovídající výrok rozsudku vrchního soudu, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů, bezsporu v pořádku.

25. Jinak tomu bylo v další (druhé) etapě řízení zahájené podáním dovolání vedlejší účastnicí řízení. Vzhledem k tomu, že výrok v pořadí prvního rozsudku vrchního soudu potvrzující zamítnutí žaloby stěžovatel nenapadl, nabyl samostatně právní moci a nadále už se o něj žádný spor nevedl. Předmětem dalšího řízení tak zůstala částka 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím, k jejímuž uhrazení byla zavázána vedlejší účastnice řízení, která svoji povinnost po nabytí právní moci prvního rozsudku vrchního soudu splnila. Proti tomuto rozsudku (jeho vyhovující části) podala vedlejší účastnice řízení dovolání, jemuž Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 20. 4. 2021 č. j. 27 Cdo 3561/2019-424 vyhověl z procesních důvodů. Vrchní soud následně poté, co zopakoval a částečně doplnil dokazování, žalobu i v této části zamítl, resp. potvrdil zamítavý rozsudek krajského soudu. Mohlo by se zdát, že vedlejší účastnice řízení byla navenek úspěšná. Nicméně tak tomu není. Vrchní soud v odůvodnění rozsudku konstatoval, že byly splněny všechny předpoklady vzniku odpovědnosti vedlejší účastnice řízení za škodu, a to jak porušení zákonné povinnosti a vznik škody, tak i příčinná souvislost mezi porušením povinností a vzniklou škodou, protože je nárok stěžovatele vůči vedlejší účastnici řízení na zaplacení částky 1 494 770,95 Kč s příslušenstvím důvodný. Důvodem pro potvrzení zamítavého rozsudku krajského soudu byla podle judikatury Nejvyššího soudu pouze skutečnost, že vedlejší účastnice řízení uvedenou částku včetně požadovaného příslušenství stěžovateli v mezidobí již uhradila. Vzhledem k tomu, že vedlejší účastnice řízení plnila na základě pravomocného rozhodnutí vrchního soudu, které bylo posléze zrušeno, nepřicházelo s ohledem na znění § 96 odst. 6 o. s. ř. v úvahu zpětvzetí žaloby a zastavení řízení a vrchní soud musel rozhodnout výše uvedeným způsobem (potvrdit zamítnutí žaloby krajským soudem), byť z jiných důvodů, než bylo uvedeno v rozsudku krajského soudu (§ 219 o. s. ř.).

26. Výše popsany průběh druhé etapy řízení má vliv na rozhodnutí o nákladech řízení. Vrchní soud měl zohlednit zejména skutečnost, že stěžovatel byl v řízení před Nejvyšším soudem a v druhém řízení před Vrchním soudem plně úspěšný. Poté, co vedlejší účastnice řízení plnila na základě pravomocného rozsudku vrchního soudu, který byl ovšem následně zrušen kasačním rozhodnutím Nejvyššího soudu, ztratil možnost disponovat s řízením (srov. § 96

odst. 6 o. s. ř.), řízení muselo dospět do stádia meritorního rozhodnutí (zamítnutí žaloby) a stěžovatel musel strpět i nárůst nákladů řízení. Z ustálené judikatury Nejvyššího soudu (např. i vrchním soudem zmiňovaný rozsudek ze dne 25. 11. 2020 sp. zn. 27 Cdo 2773/2020) se dále podává, že poskytl-li žalovaný žalobci požadované plnění na základě pravomocného rozsudku odvolacího soudu, který byl později zrušen Nejvyšším soudem, je soud povinen v řízení pokračovat a ve věci meritorně rozhodnout. Výrok rozhodnutí bude tedy po formální stránce vždy zamítavý a pouze důvod, který vedl k zamítnutí žaloby, umožní rozlišit, zda jde o rozhodnutí ve prospěch žalobce či žalovaného, a to i při posuzování úspěchu či neúspěchu ve věci v souvislosti s rozhodováním o náhradě nákladů řízení.

27. Přestože byla ve finále stěžovatelova žaloba formálně zamítnuta, resp. vrchním soudem byl potvrzen zamítavý rozsudek krajského soudu (vrchní soud totiž nemohl ani rozhodnout jinak), měl stěžovatel v prvním dovolacím a ve druhém odvolacím řízení plný úspěch, neboť obdržel plnění, které žalobou požadoval a v jeho prospěch vyznělo i odůvodnění rozsudku vrchního soudu. Stěžovateli tak měla být přiznána náhrada nákladů řízení podle zásady úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) za ty úkony právní služby, které v této části řízení účelně vynaložil.

VII. Závěr

28. Ústavní soud tak uzavírá, že vrchní soud, který při rozhodování o nákladech řízení nezohlednil, že řízení bez zavinění stěžovatele dospělo do stádia, kdy žaloba musela být zamítnuta (jiná možnost ani neexistovala), přestože byl stěžovatel v části řízení fakticky úspěšný, a tuto skutečnost nepromítl do rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, porušil stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

29. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovateli vyhověl a napadený rozsudek vrchního soudu ve výroku o náhradě nákladů řízení zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení bude úkolem vrchního soudu, aby o nákladech řízení rozhodl ve světle závěrů plynoucích z tohoto nálezu.

Č. 179**Postup exekučního soudu v řízení o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce; zákaz překvapivých rozhodnutí
(sp. zn. IV. ÚS 968/24 ze dne 26. září 2024)**

V řízení o námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce vydaného soudním exekutorem je soud povinen přiměřeně dodržovat ustanovení občanského soudního řádu za účelem dosažení spravedlivého procesu. Je-li příkaz postaven na podkladech, které se nenacházejí v soudním exekutorem předloženém spise, soud musí učinit dostatečná opatření k odstranění pochybností o úplnosti spisu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele města Blatná, sídlem tř. T. G. Masaryka 322, Blatná, zastoupeného JUDr. Janem Mrázkem, advokátem, sídlem Jana Wericha 576, Blatná, proti výroku II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 13. února 2024 č. j. 55 EXE 1030/2019-290, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 13. února 2024 č. j. 55 EXE 1030/2019-290 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 13. února 2024 č. j. 55 EXE 1030/2019-290 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, domáhá zrušení výroku II v záhlaví označeného rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „exekuční soud“). Stěžovatel tvrdí, že výrok napadeného rozhodnutí porušuje jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh vyplývá, že stěžovatel jako oprávněný se u soudního exekutora JUDr. Erika Smoly (dále jen „soudní exekutor“) domáhal vymožení povinnosti odstranit terénní úpravy uložené vykonatelným rozhodnutím obchodní společnosti ALFABETON s. r. o. (dále jen „povinná“). Po splnění vymáhané povinnosti vydal soudní exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 9. 1. 2024 č. j. 212 EX 191/19-180. K námitkám stěžovatele následně vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 16. 1. 2024

č. j. 212 EX 191/19-182, který nazval „opravným“, a určil náklady oprávněného ve výši 261 368 Kč.

3. K námitkám povinné exekuční soud napadeným usnesením příkaz č. j. 212 EX 191/19-180 zrušil (výrok I) a příkaz č. j. 212 EX 191/19-182 změnil tak, že náklady oprávněného činí částku 19 057,50 Kč (výrok II). Exekuční soud nedohledal v exekučním spise doklad o úkonu ze dne 1. 7. 2020 a pro neprokázání jeho uskutečnění nebyla náhrada za tento úkon soudem přiznána. Pokud jde o určení tarifní hodnoty, judikatura se opakovaně vyslovila pro specialitu § 9 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), k § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Uvedené platí pouze, pokud chybí spolehlivě ověřitelné údaje o ceně oceňované věci. Tarifní hodnotu podle § 9 advokátního tarifu je možné určit jen, nebyla-li věc jinak ocenitelná v řízení oceněna a její hodnota nevyšla ani jinak najevo, případně nebyla účastníky pokládána (v konkrétní výši) za nespornou. Tato situace v řízení nastala. Soudní exekutor stanovil tarifní hodnotu z částky 5 299 800 Kč jako hodnoty provedení prací dle smlouvy o dílo uzavřené s obchodní společností MS TRANSPORT, s. r. o. (dále jen „společnost MS TRANSPORT“). Žádná taková smlouva však není součástí exekučního spisu. Vymožení povinnosti odstranění terénních úprav navíc nebylo v exekučním řízení touto společností realizováno, povinná nakonec k jejímu splnění přistoupila dobrovolně. Nelze tak dospět k závěru, že předmět vymáhané povinnosti byl v exekučním řízení oceněn penězi.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel považuje napadené rozhodnutí za nesprávné, vzhledem k tomu, že během řízení došlo k ocenění vymáhané nepeněžitě povinnosti a určení tarifní hodnoty ve smyslu § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Povinná odmítala v exekučním řízení splnit vymáhanou povinnost, splnila ji až čtyři roky od zahájení exekuce. Soudní exekutor tak za účelem odstranění terénních úprav začal jednat o provedení potřebných prací se společností MS TRANSPORT a ta předložila návrh smlouvy o dílo s cenovou nabídkou ze dne 31. 5. 2021 ve výši 5 299 800 Kč včetně DPH. Při nahlížení do exekučního spisu zároveň stěžovatel zjistil, že soudní exekutor uzavřel dne 17. 5. 2023 vlastní smlouvu o dílo s výše uvedenou společností MS TRANSPORT, přičemž cena díla byla sjednána v aktualizované výši 6 624 750 Kč včetně DPH. Exekuční soud se dostatečně neseznámil s obsahem exekučního spisu. Zcela pominul existenci již podepsané smlouvy o dílo i doklad o úkonu ze dne 1. 7. 2020. Existenci úkonu navíc nezpochybnila ani povinná.

5. Napadené rozhodnutí je zároveň překvapivé, neboť exekuční soud neposkytl stěžovateli dostatečný procesní prostor k odlišnému právnímu hodnocení. Nesprávný je názor soudu o nepoměrných obtížích spojených se zjišťováním hodnoty věci. Z judikatury Ústavního soudu přitom vyplývá, že významně podhodnocený (nepřesný) odhad ceny je šetrnější, než když soud na určení ceny zcela rezignuje.

III. Vyjádření účastníka řízení a soudního exekutora

6. Ústavní soud si ve věci vyžádal vyjádření exekučního soudu a soudního exekutora.

7. Podle soudního exekutora je jeho rozhodnutí ve věci správné. Pokud měl soud pochybnosti o ocenění předmětu exekuce, měl jej vyzvat k doplnění podkladů. Stejně tak jej měl vyzvat k doplnění podkladů ohledně náhrady nákladů oprávněného za úkon ze dne 1. 7. 2020, jehož existenci exekuční soud nepovažoval za prokázanou.

8. Exekuční soud ve svém vyjádření uvedl, že vycházel z aktuální verze spisu soudního exekutora, podle něhož určil úkony právních služeb, které byly právním zástupcem realizovány. V něm se nenacházel ani doklad o úkonu ze dne 1. 7. 2020. Pokud jde o určení tarifní hodnoty, odkázal soud na odůvodnění napadeného rozhodnutí. V řízení nebyl zjištěn ověřitelný údaj

o ceně. Exekuční soud v řízení o námitkách rozhoduje v krátké zákonné lhůtě na základě předloženého spisu soudním exekutorem, o jehož úplnosti nemá důvod pochybovat.

9. Ústavní soud ve věci vyzval k vyjádření i obchodní společnost ALFABETON s. r. o., ta se však v Ústavním soudem určené lhůtě nevyjádřila. V souladu s poučením, kterého se jí od Ústavního soudu dostalo, lze mít tudíž za to, že se postavení vedlejší účastnice vzdala (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

IV. Replika stěžovatele

10. Stěžovatel k Ústavním soudem zasláným vyjádřením exekučního soudu a soudního exekutora podal repliku. Exekuční soud pomínil jeho argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti. Při rozhodování totiž nezohlednil existenci již podepsané smlouvy o dílo se společností MS TRANSPORT ze dne 17. 5. 2023 založené ve spisu. Pokud měl pochybnosti o existenci návrhu smlouvy doručené právnímu zástupci stěžovatele společně s cenovou nabídkou v roce 2021, měl si pro ověření její existence vyžádat stanovisko soudního exekutora. Totéž měl učinit i v případě pochybností o uskutečnění úkonu ze dne 1. 7. 2020 týkajícího se schůzky s exekutorem v sídle stěžovatele. Stěžovatel zároveň uvedl, že souhlasí s argumentací soudního exekutora.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

A) Obecná východiska

12. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a zásadně není oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti (srov. čl. 83 a 90 Ústavy). V řízeních o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) proti rozhodnutí obecných soudů tedy není další přezkumnou instancí. Do rozhodování obecných soudů je oprávněn zasáhnout až tehdy, došlo-li k porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. náleze ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)].

13. Ke sporům o náhradu nákladů zastává Ústavní soud konstantně zdrženlivý přístup. Rozhodnutí o nákladech totiž zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušením základních práv [srov. např. usnesení ze dne 5. 8. 2002 sp. zn. IV. ÚS 303/02 (U 25/27 SbNU 307), dále nálezy ze dne 15. 10. 2012 sp. zn. IV. ÚS 777/12 (N 173/67 SbNU 111), bod 11., a ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20 (N 57/105 SbNU 148), bod 14.]. Kasační postup výhradně proti nákladovým výrokům, resp. rozhodnutím o nákladech, však je namístě např. pokud zjistí extrémní rozpor s principy spravedlnosti, nebo že by bylo zasaženo i jiné základní právo [srov. např. náleze ze dne 12. 5. 2004 sp. zn. I. ÚS 653/03 (N 69/33 SbNU 189) nebo usnesení ze dne 28. 5. 2024 sp. zn. II. ÚS 2865/23, bod 7.].

14. O nákladech oprávněného v exekučním řízení rozhoduje exekutor příkazem k úhradě nákladů exekuce, proti němuž jsou připuštěny námitky. Pokud exekutor námitkám nevyhoví, rozhoduje o nich exekuční soud ve lhůtě 15 dnů [srov. § 88 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních

exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů]. Exekuční soud může příkaz exekutora potvrdit (považuje-li ho za věcně správný), zrušit (např. je-li nepřezkoumatelný), nebo jej změnit. Při svém rozhodování (navzdory krátké lhůtě pro rozhodnutí) je povinen přiměřeně dodržet veškerá ustanovení občanského soudního řádu (§ 52 odst. 1 exekučního řádu), vztahující se na soudní řízení a rozhodnutí. Jen tak je totiž možné, aby soud rozhodující o těchto námitkách dodržel i veškeré povinnosti, které jsou mu uloženy na úrovni ústavního pořádku, neboť exekuční řád postup soudu bezesbytku neupravuje. Exekuční soud je tedy v tomto řízení zejména povinen zachovat „rovnost zbraní“ (čl. 1, čl. 37 odst. 1 Listiny, § 18 odst. 1 o. s. ř.), přesvědčivým způsobem se vypořádat se všemi námitkami (§ 157 odst. 2 o. s. ř.), a své rozhodnutí založit na spolehlivě zjištěném skutkovém základu (§ 153 odst. 1 o. s. ř.) [srov. nálezy ze dne 24. 11. 2011 sp. zn. III. ÚS 2204/10 (N 200/63 SbNU 329) nebo ze dne 31. 8. 2005 sp. zn. II. ÚS 336/05 (N 170/38 SbNU 361)].

15. Vychází-li se při určení výše tarifní hodnoty z ocenitelného předmětu řízení, je třeba zabývat se vztahem a výkladem § 9 odst. 1 a § 8 odst. 1 advokátního tarifu. Ústavní soud v této souvislosti opakovaně uvedl, že ze systematiky advokátního tarifu (i dikce jednotlivých ustanovení) je zřejmé, že § 9 odst. 1 advokátního tarifu je v jistém smyslu „zbytkové“ ustanovení, které se pro výpočet odměny použije ve všech ostatních případech, kdy předmět právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení advokátního tarifu. Je-li předmětem řízení věc penězi ocenitelná, je primárně namíste vycházet z tarifní hodnoty určené podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu [srov. nálezy ze dne 8. 3. 2023 sp. zn. I. ÚS 3281/22, bod 22, ze dne 8. 2. 2022 sp. zn. IV. ÚS 2108/21, bod 22].

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

16. V posuzované věci je klíčové posouzení, zda postup exekučního soudu v řízení o námitkách, který právě pro nedostatek podkladů v exekučním spise (aniž by činil jakákoliv opatření k jeho doplnění) změnil příkaz k úhradě nákladů exekuce, nevedl k porušení ústavně chráněných práv stěžovatele. Dále je rozhodné, zda v situaci, kdy absence podkladů v exekučním spise nebyla v řízení žádným účastníkem tvrzena, nebyl exekuční soud povinen poskytnout účastníkům procesní prostor k jejich argumentaci, tj. zda změna dosud zastávaného právního hodnocení na zásadní právní otázku v kontextu posuzované věci nevedla k překvapivosti napadeného rozhodnutí.

17. Jak již z výše uvedeného vyplývá (srov. bod 14), je i v řízení o námitkách třeba dodržovat zásady řádného procesu. Ústavní soud přitom za neústavní považuje i procesní postup soudu vybočující ze zákonných pravidel upravujících řízení před ním, je-li vybočení způsobilé se promítnout (stěžovateli negativně) do jeho výsledku. Tak je tomu rovněž při zřetelném mechanickém pochybení soudu, jímž je kupříkladu nedostatečné seznámení se s obsahem spisu, založení rozhodné listiny do spisu jiného, omyl při datování jejího příchodu apod. [srov. nálezy ze dne 28. 6. 2007 sp. zn. III. ÚS 290/06 (N 108/45 SbNU 459)]; proto takový výrok založený „na věcně nesprávných argumentech“ nemůže požadavkům řádného procesu dostát [srov. nálezy ze dne 5. 11. 2015 sp. zn. III. ÚS 1339/14 (N 195/79 SbNU 213), bod 12]. Neobstojí argumentace exekučního soudu, který ve svém vyjádření uvedl, že neměl důvod k pochybnostem o úplnosti exekučního spisu. Zcela zjevně totiž takové pochybnosti exekuční soud mít musel. Příkaz exekutora byl postaven na výslovném odkazu na podklady, které se dle exekučního soudu v předloženém spise nenacházely. Na tyto podklady ostatně odkazovaly i námitky povinné. Ani krátká pořádková lhůta k rozhodnutí nemůže ospravedlnit rozhodnutí na základě spisu, o jehož úplnosti v podstatných částech existovaly důvodné pochybnosti. Exekuční soud pochybil, pokud sám o nákladech rozhodl, aniž by učinil opatření k odstranění takových pochybností, a např. nevyzval soudního exekutora k doplnění podkladů.

18. Důvodem pro postup podle § 9 odst. 1 advokátního tarifu nemohly být „nepoměrné obtíže“ při zjištění hodnoty sporu, jejichž absence je nezbytná pro aplikaci § 8 odst. 1

advokátního tarifu. Pojem „nepoměrné“ obtíže implicitně předpokládá proporcionální poměrování mezi úsilím vynaloženým na zjištění hodnoty předmětu sporu a významem, který takové zjištění pro průběh sporu má. Jinými slovy řečeno, čím větší je disproporce mezi odměnou určenou dle § 8 advokátního tarifu ve srovnání s odměnou dle § 9 téhož předpisu, tím spíše lze tolerovat jisté časové a finanční náklady vynaložené na ocenění předmětu sporu [nález ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2688/15 (N 230/87 SbNU 763), bod 22]. V posuzované věci přitom rozdíl mezi náklady přiznanými soudním exekutorem (za 16 úkonů) a exekučním soudem (za 15 úkonů) odpovídá více než třináctinásobku. Nelze proto přehlížet takto zásadní rozdíl mezi náklady přiznanými příkazem exekutora a výší nákladů v napadeném rozhodnutí.

19. Z nálezu sp. zn. IV. ÚS 2688/15, bod 24 (v souladu s již uvedeným) vyplývá, že pro účely výpočtu výše nákladů podle § 8 odst. 1 advokátního tarifu lze vycházet s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem i z jiných důkazů, než ze znaleckého posudku, shledá-li je soud hodnověrnými. Exekuční soud zmiňuje, že součástí spisu byly cenové nabídky společnosti MS TRANSPORT. Jediným argumentem vyplývajícím z napadeného rozhodnutí, pro který exekuční soud žádným způsobem nabízenou částku nezohlednil, bylo, že vymáhaná povinnost byla v průběhu řízení nakonec splněna dobrovolně. Dobrovolné splnění povinnosti se však nijak nedotýká možnosti přihlédnout k do té doby najevo vyšším cenovým údajům. Ústavní soud připomíná, že obecným soudům nic nebrání ani v tom, aby případně na základě vlastní úvahy údaj uváděný účastníkem dále přiměřeně upravil. Např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2688/15, bod 23, Ústavní soud uvedl, že k právu vítězného účastníka na náhradu nákladů řízení je i významně podhodnocený odhad ceny nemovitosti mnohem šetrnější, než když soud na určení ceny zcela rezignuje.

20. Ústavní soud se na tomto místě nevyjadřuje ke konkrétnímu podkladu, ze kterého by měl exekuční soud při určení tarifní hodnoty vycházet. Stejně tak ani jejich případné dostatečnosti. Exekuční soud totiž jakoukoliv přezkoumatelnou úvahu ohledně žádného z těchto podkladů neučinil. Ústavnímu soudu tak vzhledem ke svému subsidiárnímu postavení o této otázce nepřisluší dělat jakékoliv závěry. Exekuční soud je však povinen při stanovení tarifní hodnoty respektovat výše citovanou judikaturu.

21. Ústavní soud navíc nepřehlédl, že k závěrům obsaženým v napadeném rozhodnutí, dospěl exekuční soud, aniž by účastníkům dal procesní prostor k vyjádření. Jak Ústavní soud zjistil z vyžádaného exekučního a soudního spisu, absence podkladů, na základě kterých soudní exekutor rozhodl, přitom v řízení tvrzena do té doby nebyla. Jak již bylo výše zmiňováno, i exekuční soud v řízení o námitkách je povinen přiměřeně dodržet veškerá ustanovení občanského soudního řádu za účelem dosažení řádného procesu (srov. bod 14).

22. I v posuzované věci tak platí zákaz překvapivých rozhodnutí. Účastníkům řízení má být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať jde o otázky skutkové či právní. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení [srov. např. nález ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. I. ÚS 615/17 (N 148/86 SbNU 485), bod 31]. Obecně je možné, aby se odvolací soud při svém rozhodování nejen o věci samé, ale i náhradě nákladů řízení, odchýlil od předchozího názoru soudu nalézacího (resp. v posuzované věci od názoru soudního exekutora) a okolnosti případu posoudil odlišně. Změna právního názoru soudu sama o sobě není neústavní; to však jen za předpokladu, je-li řádně odůvodněna a soud i při novém rozhodování dodrží všechny standardy řádného procesu, včetně zákazu překvapivého rozhodnutí [srov. nálezy ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 1561/13 (N 52/73 SbNU 59), bod 15, a ze dne 7. 5. 2024 sp. zn. IV. ÚS 277/24, body 30 až 31]. Na této povinnosti nic nemění ani patnáctidenní lhůta stanovená soudu k rozhodnutí.

23. Z výše uvedeného je zřejmé, že stěžovatel neměl možnost odchýlné závěry exekučního soudu předvídat a zároveň mu nebyl dán prostor se k nim vyjádřit. Absenci podkladů, případně dobrovolné splnění vymáhané povinnosti, nenamítala v námitkách proti

příkazu č. j. 212 EX 191/19-180 ani povinná. Tím, že exekuční soud neupozornil stěžovatele na změnu právního názoru a nedal mu možnost doplnit svá tvrzení, případně soudu doložit důkazy, zatížil své rozhodnutí nepřipustnou překvapivostí, čímž porušil jeho právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny).

VII. Závěr

24. Na základě výše uvedeného Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a zrušil výrok II usnesení Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 13. února 2024 č. j. 55 EXE 1030/2019-290 [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Obvodní soud pro Prahu 2 je v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu.

25. V dalším řízení exekuční soud vyhodnotí, zda je namíste příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 16. 1. 2024 č. j. 212 EX 191/19-182 zrušit a věc exekutorovi vrátit k novému rozhodnutí, nebo učinit opatření směřující k doplnění podkladů soudním exekutorem a ve věci sám rozhodnout, resp. ke zjištění, zda takové poklady existují. Sám může rozhodnout na základě spisu, o jehož úplnosti nebudou přetrvávat důvodné pochybnosti. Dospěje-li v takovém případě k závěru (na rozdíl od soudního exekutora), že hodnota předmětu řízení neodpovídá hodnotě, ze které vycházel soudní exekutor, doplní ji vlastní úvahou vycházející z podkladů obsažených v exekučním spise nebo doplněním dokazování a vytvoří účastníkům dostatečný procesní prostor se k této otázce vyjádřit.

Č. 180

Nesprávné určení výše náhrady nákladů řízení vycházející z tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu (sp. zn. II. ÚS 572/24 ze dne 2. října 2024)

1. Aplikoval-li odvolací soud při určení tarifní hodnoty § 9 odst. 4 advokátního tarifu, aniž by pro to byly splněny zákonné předpoklady, nerespektoval příslušnou právní úpravu a porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a právo na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny).

2. Má-li odvolací soud na otázku náhrady nákladů řízení jiný náhled než soud nalézací, aniž by se přitom skutkové okolnosti relevantně změnily, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námítky či argumenty, které mohou rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud musí ve svém rozhodnutí vypořádat. Nedostojí-li soud tomuto požadavku, poruší účastníkově ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Ronovské (soudkyně zpravodajka) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky Petry Černé, zastoupené JUDr. Petrem Živnůstkou, advokátem se sídlem Masarykovo náměstí 225, Benešov, proti výrokům II a IV rozsudku Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci č. j. 35 Co 125/2023-153 ze dne 22. 11. 2023, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci jako účastníka řízení a Jaroslavy Vodičkové, zastoupené JUDr. Martou Šípkovou, advokátkou se sídlem Žitomířská 38, Praha 10, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci výroky II a IV rozsudku č. j. 35 Co 125/2023-153 ze dne 22. 11. 2023 porušil stěžovatelčino právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s právem vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II a IV rozsudku Krajského soud v Ústí nad Labem – pobočky v Liberci č. j. 35 Co 125/2023-153 ze dne 22. 11. 2023 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Stručné shrnutí podstaty nálezu

1. Ústavní soud se v této věci zabýval problematikou určení tarifní hodnoty věci v souvislosti s předmětem řízení, kterým je (nemovitá) věc penězi ocenitelná. Posuzoval, za jakých podmínek může soud určit hodnotu sporu podle § 9 odst. 4 písm. b) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách a náhradách advokátů za poskytování

právních služeb (advokátní tarif) namísto § 8 odst. 1 téhož předpisu, tedy od čeho má soud odvíjet tarifní hodnotu předmětu sporu pro účely výpočtu náhrady nákladů řízení.

II. Skutkové okolnosti a obsah napadeného rozhodnutí

2. Paní Jaroslava Vodičková, vedlejší účastnice řízení (dále jen „první vedlejší účastnice“), se u obecných soudů domáhala určení vlastnického práva k nemovité věci proti stěžovatelce a obchodní společnosti Apartmány Albrechtice s. r. o. (dále jen „druhá žalovaná“). Okresní soud v Jablonci nad Nisou rozsudkem č. j. 15 C 189/2021--94 ze dne 31. 10. 2022 žalobu první vedlejší účastnice zamítl (výrok I) a určil jí povinnost nahradit stěžovatelce a druhé žalované náhradu nákladů řízení ve výši 194 503,20 Kč a 193 233,70 Kč (výroky II a III). Při výpočtu náhrady nákladů řízení vycházel okresní soud z hodnoty sporu, tedy z hodnoty nemovité věci. Tu soud určil podle kupní ceny sjednané v kupní smlouvě z roku 2021 uzavřené mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou.

3. Krajský soud v Ústí nad Labem – pobočka v Liberci o odvolání první vedlejší účastnice rozhodl tak, že se rozsudek okresního soudu ve výroku I, kterým byla žaloba zamítnuta, potvrzuje. Změnil ovšem nákladové výroky. První vedlejší účastnici uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení před okresním soudem ve výši 27 523,20 Kč (výrok II) a druhé žalované ve výši 26 253,70 Kč (výrok III). Dále první vedlejší účastnici uložil povinnost uhradit náhradu nákladů odvolacího řízení stěžovatelce ve výši 12 151 Kč (výrok IV) a druhé žalované ve výši 11 180 Kč (výrok V). Na rozdíl od okresního soudu nevycházel při určení výše náhrady z hodnoty nemovité věci, ale z hodnoty 50 000 Kč podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu. Konstatoval, že v posuzované věci okresní soud nemohl použít při stanovení hodnoty sporu kupní smlouvu z roku 2021, protože tato smlouva byla uzavřena mezi stěžovatelkou a druhou vedlejší účastnicí. První vedlejší účastnice nebyla stranou této smlouvy, a proto ji v tomto sporu nelze použít. Konkrétní sjednaná kupní cena totiž může vyjadřovat různé motivy stran při uzavírání smlouvy a tato cena může být oproti ceně obvyklé nižší nebo naopak vyšší. Uzavřel, že vzhledem k tomu, že v řízení absentuje spolehlivý údaj o hodnotě věci (její obvyklé ceně) a její zjišťování přesahuje potřeby řízení ve věci samé, je třeba vyjít z tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu, tj. z částky 50 000 Kč.

III. Argumentace stěžovatelky

4. Stěžovatelka v ústavní stížnosti předně namítá, že krajský soud výše předestřeným postupem porušil její ústavně zaručené právo na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod) a právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), jakož i právo na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).

5. Postup krajského soudu shledává svévolným a překvapivým. Uvádí, že obecný soud účastníky při jednání žádným způsobem se svým záměrem přehodnotit hodnotu předmětu sporu neseznámil, a tedy jim ani neposkytl prostor se k tomuto postupu vyjádřit. Rozdíl v přiznané výši náhrady nákladů řízení přitom dosahuje částky, kterou nelze označit za bagatelní; rozdíl v přiznané náhradě nákladů řízení činí podle názoru stěžovatelky cca 230 000 Kč.

6. Stěžovatelka má za to, že soud měl vycházet ze sjednané kupní ceny. Poukazuje i na to, že sama první vedlejší účastnice ve své argumentaci před obecnými soudy označila cenu dohodnutou mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou za nepřiměřeně nízkou.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

7. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž byl vydán rozsudek, jehož výroky II a IV jsou napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním

soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

8. Krajský soud se k výzvě Ústavního soudu nevyjádřil.

9. První vedlejší účastnice ve vyjádření sdělila, že ústavní stížnost považuje za zcela nedůvodnou a především zjevně neopodstatněnou. Uvedla, že stěžovatelka toliko polemizuje s výkladem jednoduchého práva, aniž by osvětlila, jak tento výklad porušuje její základní práva. Připomíná, že Ústavní soud přistupuje k problematice náhrady nákladů řízení zdrženlivě a uvádí, že spory o náhradu nákladů řízení zpravidla nedosahují intenzity dosahující porušení základních práv a svobod. Namítá, že stěžovatelka nedoložila spolehlivý údaj o ceně nemovité věci. Za této situace potom podle jejího názoru správně městský soud přistoupil k určení tarifní hodnoty podle § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu. Stěžovatelkou uvedené odkazy na judikaturu zdejšího soudu považuje první vedlejší účastnice za nepřiléhavé. Nákladový výrok nepovažuje ani za překvapivý, jelikož stěžovatelka, sic zastoupena odborníkem, přistupovala k ochraně svých oprávněných zájmů před obecnými soudy liknavě a sama spolehlivý údaj o ceně nemovité věci nepředložila.

10. Druhá žalovaná se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě ani později nevyjádřila. V souladu s poučením, kterého se jí dostalo, se má za to, že se v řízení před Ústavním soudem vzdala postavení vedlejší účastnice (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

11. Vyjádření první vedlejší účastnice zaslal Ústavní soud na vědomí a k replice stěžovatelce. Stěžovatelka v replice uvádí, že k vyjádření první vedlejší účastnice má i nadále výhrady. Svým obsahem by však opakovala argumenty již představené v ústavní stížnosti, na kterou proto odkazuje.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud úvodem předesílá, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoli běžné zákonitosti. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a do rozhodovací činnosti obecných soudů může zasáhnout jen tehdy, shledá-li porušení základního práva nebo svobody.

13. Z ustálené judikatury Ústavního soudu plyne, že samotný „spor“ o náhradu nákladů řízení, i když může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušení jejich základní práva a svobody (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 303/02 ze dne 5. 8. 2002). Rozhodování o nákladech řízení je však na druhou stranu integrální součástí řízení jako celku, takže i při něm je nezbytné dbát ústavně zaručených práv účastníků (srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 2570/10 ze dne 28. 5. 2013).

Určení hodnoty věci penězi ocenitelné a pojem nepoměrné obtíže

14. Jádrem ústavní stížnosti je otázka, od čeho měl odvolací soud odvíjet tarifní hodnotu předmětu sporu pro účely výpočtu náhrady nákladů řízení a za jakých podmínek může vyjít z tarifní hodnoty podle § 9 advokátního tarifu.

15. Ze systematiky advokátního tarifu i dikce jeho jednotlivých ustanovení vyplývá, že § 9 advokátního tarifu je „zbytkové“ ustanovení, které se pro výpočet odměny použije v ostatních případech, kdy předmět právní pomoci není možno podřadit pod jiné ustanovení tohoto předpisu. Je-li však předmětem řízení věc penězi ocenitelná, je třeba pro výpočet odměny použít primárně § 8 odst. 1 advokátního tarifu, podle něhož se za tarifní hodnotu považuje výše peněžitého plnění nebo cena věci anebo práva v době započetí úkonu právní služby, jichž se právní služba týká, nikoli tarifní hodnota určená postupem podle § 9 advokátního tarifu.

16. Již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2688/15 Ústavní soud vyložil, že pojem „nepoměrné obtíže“ ve smyslu § 9 odst. 1 advokátního tarifu implicitně předpokládá proporcionální poměrování mezi úsilím vynaloženým na zjištění hodnoty předmětu sporu a významem, který takové zjištění pro průběh sporu má. Jinými slovy, čím větší je disproporce mezi odměnou určenou podle § 8 advokátního tarifu ve srovnání s odměnou podle § 9 téhož předpisu, tím spíše lze tolerovat jisté časové a finanční náklady vynaložené na ocenění předmětu sporu (srov. bod 22 citovaného nálezu). V tomtéž nálezu dále konstatoval, že „znalecký posudek představuje v tomto směru nepochybně nejpřesnější způsob stanovení hodnoty předmětu sporu, nejedná se však o způsob jediný. Soud může, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu, vycházet i z jiných důkazů, shledá-li je hodnověrnými [...]. Obecným soudům nic nebrání ani v tom, aby případně na základě vlastní úvahy údaj uváděný účastníkem dále korigovaly“ (bod 24 citovaného nálezu; srov. též nálezu sp. zn. I. ÚS 3281/22 ze dne 8. 3. 2023).

17. Stanovení hodnoty věci pro účely výpočtu náhrady nákladů řízení je otázkou skutkovou, při níž soud má vycházet ze všeho, co v řízení vyšlo najevo, tedy i z obsahu spisu, ze shodných tvrzení účastníků řízení i z dalších důkazů, které předloží strany sporu. Jelikož soud rozhoduje o náhradě nákladů řízení z úřední povinnosti (§ 151 odst. 1 občanského soudního řádu), může při splnění předpokladů § 120 odst. 2 občanského soudního řádu za účelem zjištění ceny věci provést i nenavrhované důkazy (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1176/2015 ze dne 8. 9. 2015).

18. Otázkou „nepoměrných potíží“ se Ústavní soud zabýval i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 277/24 ze dne 7. 5. 2024, v němž přisvědčil stěžovateli, že podle § 9 advokátního tarifu nelze postupovat za situace, kdy má soud k dispozici údaj o hodnotě předmětu sporu. V tehdy posuzované věci se stěžovatelka před obecnými soudy domáhala uložení povinnosti vyklidit vymezené nemovité věci vedlejším účastníkům. Odvolací soud jí přiznal náhradu nákladů řízení, avšak jako hodnotu předmětu sporu určil tarifní hodnotu 50 000 Kč podle § 9 advokátního tarifu, třebaže hodnota mohla být spolehlivě zjištěna z kupní smlouvy uzavřené mezi insolvenčním správcem a stěžovatelkou. Uvedl navíc, že hodnota je šest let stará. Ústavní soud v tehdy řešené věci konstatoval, že obecné soudy měly hodnotu sporu odvíjet od kupní smlouvy uzavřené mezi insolvenčním správcem a stěžovatelkou. Uvedl, že neobstojí ani argument, že hodnota předmětu sporu se mohla v průběhu času změnit a v době rozhodování mohla být diametrálně odlišná. Tento argument zhodnotil jako neakceptovatelný a označil jej za projev libovůle. Ústavní soud rovněž shrnul, že pokud soud pochyboval o skutečné hodnotě sporné nemovité věci, měl účastníkům řízení vytvořit procesní prostor se k této otázce vyjádřit a popř. provést k věci další dokazování.

19. Obdobně v nálezu sp. zn. I. ÚS 3905/19 ze dne 5. 10. 2021 Ústavní soud uzavřel, že tarifní hodnotou sporu o náhradní plnění dodáním věci bez vad (sporu o nepeněžitě plnění) plynoucího z kupní smlouvy je zpravidla cena těchto věcí v ní uvedená. Z judikatury Ústavního soudu rovněž vyplývá, že nepovažuje-li soud kupní cenu za dostatečně věrohodný údaj o hodnotě věci, nic mu nebrání svou odůvodněnou úvahou nebo dalším dokazováním tuto částku dále korigovat. K právu procesně úspěšného účastníka na náhradu nákladů řízení je totiž – a toto je třeba zdůraznit – i významně podhodnocený (nepřesný) odhad ceny šetrnější, než když soud na určení ceny zcela rezignuje (viz nálezu sp. zn. IV. ÚS 2688/15, bod 24).

20. I v nyní posuzované věci krajský soud postupoval podle § 9 advokátního tarifu, neboť hodnotu sporu údajně nešlo spolehlivě určit a její znalecké zjišťování by znamenalo nepoměrné obtíže. Svůj závěr krajský soud podpořil i tím, že cena nemovité věci určená na základě kupní smlouvy mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou nemůže obstát, neboť tato cena nemusí odrážet obvyklou cenu. První vedlejší účastnice se na určení této ceny navíc nepodílela, a proto od ní nemůže být odvíjena její povinnost k náhradě nákladů řízení.

21. Vzhledem k výše uvedeným východiskům je ovšem nutné shledat postup krajského soudu v posuzované věci jako projev libovůle. I přestože byla kupní cena nemovité věci určena

mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou, měl soud v řízení s touto hodnotou předmětu sporu pracovat. Ten přitom jen odkázal, že nelze vycházet z kupní ceny, protože ve vztahu k první vedlejší účastnici „je potom cena nemovitostí zjištěná z uvedené smlouvy uzavřené mezi žalovanými [nepoužitelná]. Podkladem pro závěr o hodnotě věci totiž může být jediné její cena obvyklá, která nemusí korespondovat s kupní cenou sjednanou v konkrétní smlouvě. Konkrétní sjednaná kupní cena může vyjadřovat různé motivy stran při uzavírání smlouvy, může být oproti obvyklé ceně nižší nebo naopak vyšší, a obvyklou cenu proto (bez dalšího) nevyjadřuje (k tomu srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu z 28. 11. 2017 pod sp. zn. 30 Cdo 4822/2017)“ (bod 29 napadeného rozsudku krajského soudu).

22. K tomu Ústavní soud uvádí, že měl-li krajský soud pochybnosti o tom, jak nahlížet na hodnotu sporu určené podle kupní smlouvy mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou, měl stranám vytvořit dostatečný procesní prostor pro to, aby se k takto určené hodnotě sporu vyjádřily. V řízení před okresním soudem přitom první vedlejší účastnice ani stěžovatelka takto určenou hodnotu nemovité věci žádným způsobem nesporeovaly. Naopak, z argumentace první vedlejší účastnice – avšak předložené v rámci její procesní strategie v meritu věci – vyplývá, že kupní cenu sjednanou mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou považovala za příliš nízkou.

23. V posuzované věci je přitom problematická i výše disproporce, jak byla představena v bodě 16 tohoto nálezu, tedy disproporce mezi odměnou určenou podle § 8 advokátního tarifu ve srovnání s odměnou podle § 9 téhož předpisu. Čím vyšší je tato disproporce, tím spíše lze tolerovat jisté časové a finanční náklady vynaložené na ocenění předmětu sporu. V posuzované věci se přitom hodnota sporu pro určení výše náhrady nákladů řízení odpovídající kupní ceně ve výši 5 600 000 Kč a odpovídající postupu podle § 9 advokátního tarifu ve výši 50 000 Kč liší až 112násobně. Zatímco v prvním případě činí odměna za jeden úkon právní služby 30 700 Kč, naopak ve druhém případě činí odměna toliko 3 100 Kč. Tento rozdíl nelze přitom v posuzované věci považovat za nepatrný a v limitech zmiňované disproporce. Odůvodňuje proto závěr, že soud musí vynaložit určité úsilí za účelem přesnějšího stanovení ceny předmětu sporu, a nemůže se omezit na strohý odkaz na to, že určení ceny by sebou neslo nepřiměřené obtíže.

24. Vzhledem ke zde uvedenému podle názoru Ústavního soudu proto strohý závěr krajského soudu, že ve spise schází spolehlivý údaj o ceně nemovité věci a zjišťování hodnoty předmětu sporu (jeho obvyklé ceny) přesahuje potřeby řízení ve věci samé, neobstojí. Proto, aplikoval-li krajský soud při určení tarifní hodnoty § 9 odst. 4 písm. b) advokátního tarifu, aniž pro to byly splněny zákonné předpoklady, nerespektoval příslušnou právní úpravu a porušil ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a právo na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny).

Zákaz překvapivých rozhodnutí

25. Jednou z ústavních zásad spravedlivého procesu je princip předvídatelnosti soudního rozhodování, resp. zákaz vydání překvapivého rozhodnutí. Podle judikatury Ústavního soudu jde o překvapivé rozhodnutí mimo jiné tehdy, nedostanou-li účastníci řízení příležitost vyjádřit se k odlišnému právnímu hodnocení (nález sp. zn. I. ÚS 777/07 ze dne 31. 7. 2008, bod 15). Zákaz překvapivých rozhodnutí přitom neznamená, že by účastníci řízení měli vždy znát závěry soudu ještě předtím, než soud vynese rozhodnutí. Znamená však, že účastníci řízení musí mít možnost účinně argumentovat ve vztahu ke všem otázkám, na jejichž řešení bude rozhodnutí soudu spočívat (srov. nález sp. zn. I. ÚS 451/11 ze dne 11. 1. 2012, bod 15).

26. Účastníkům řízení má být zřejmé, které otázky jsou pro řešení věci relevantní, ať jde o otázky skutkové, či právní. Je proto nezbytné, aby soud účastníky řízení poučil, že hodlá vycházet z jiné právní úpravy, jiného právního posouzení či jiných skutkových zjištění, než mohou účastníci řízení předvídat vzhledem k dosavadnímu průběhu řízení (srov. nález sp. zn. I. ÚS 615/17 ze dne 10. 8. 2017, bod 31). Obecně je možné, aby se odvolací soud při svém

rozhodování nejen o věci samé, ale i náhradě nákladů řízení odchytil od předchozího názoru soudu nalézacího a okolnosti případu posoudil odlišně. Změna právního názoru soudu sama o sobě není neústavní. To však jen za předpokladu, je-li řádně odůvodněna a soud i při novém rozhodování dodrží všechny standardy spravedlivého procesu, včetně zákazu překvapivého rozhodnutí (viz nález sp. zn. III. ÚS 1561/13 ze dne 3. 4. 2014).

27. Má-li odvolací soud na otázku náhrady nákladů řízení jiný náhled než soud nalézací, aniž by se přitom skutkové okolnosti relevantně změnily, je povinen vytvořit pro účastníky procesní prostor, aby se mohli k dané otázce vyjádřit a uplatnit námítky a argumenty, které mohou rozhodnutí odvolacího soudu ovlivnit a s nimiž se odvolací soud musí ve svém rozhodnutí vypořádat. Nedostojí-li tomuto požadavku, poruší účastníková ústavně zaručená práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny (srov. nález sp. zn. I. ÚS 2456/13 ze dne 16. 9. 2014 či z poslední doby nález sp. zn. I. ÚS 1555/23 ze dne 19. 9. 2023 nebo nález sp. zn. IV. ÚS 277/24 ze dne 7. 5. 2024).

28. Ze shora předestřenému popisu průběhu řízení se přitom podává, že stěžovatelka nemohla předvídat odlišné rozhodnutí krajského soudu o náhradě nákladů řízení před okresním soudem, neboť ani první vedlejší účastnice (jako žalobkyně) ve svém odvolání nic takového nenamítala (obdobně srov. nález sp. zn. I. ÚS 887/15 ze dne 15. 12. 2015). Argumentace první vedlejší účastnice v odvolání ve vztahu k nákladovým výrokům směřovala pouze k tomu, že jsou podle ní dány důvody, aby soud postupoval podle § 150 občanského soudního řádu.

29. Pochyboval-li proto krajský soud o hodnotě předmětu sporu a – na rozdíl od okresního soudu – nepovažoval kupní cenu vycházející ze smlouvy mezi stěžovatelkou a druhou žalovanou za hodnověrný údaj o hodnotě věci, měl na to stěžovatelku, jakož i druhou žalovanou upozornit a poskytnout jim procesní prostor, aby mohly vznést tvrzení či označit důkazy, které by tyto pochybnosti rozptýlily. Tento závěr je navíc podpořen i tím, že po rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení nemají účastníci procesní nástroj, ve kterém by mohli své argumenty přednést. Vzhledem k rozdílu odměny určené nalézacím a odvolacím soudem přitom nelze případné prodloužení sporu považovat za neúčelné a odůvodňující aplikaci „zbytkového“ § 9 advokátního tarifu, namísto preferovaného § 8 odst. 1 tohoto předpisu, aniž by stěžovatelce byl poskytnut procesní prostor obtíže spojené se zjištěním hodnoty věci překonat.

30. Protože krajský soud v nynější věci neupozornil stěžovatelku na možnou změnu právního náhledu oproti nalézacímu soudu a nevyzval ji k případnému doplnění jejích tvrzení a označení důkazů ke zjištění hodnoty věci, zatížil své rozhodnutí nepřijatelnou překvapivostí, čímž porušil její právo na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům (čl. 38 odst. 2 Listiny).

VII. Závěr

31. Ústavní soud proto shledal ústavní stížnost důvodnou a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí v části označené ve výroku tohoto nálezu zrušil z důvodu porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky vlastnit majetek podle čl. 11 odst. 1 Listiny a práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

32. V dalším řízení bude úkolem krajského soudu, aby při přezkumu nákladového výroku nalézacího soudu postupoval v intencích tohoto nálezu. Bude-li mít odvolací soud za to, že kupní cena nemovité věci z roku 2021 neodpovídá hodnotě věci pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení ve smyslu § 8 odst. 1 advokátního tarifu, určí hodnotu věci po případném doplnění dokazování vlastní odůvodněnou úvahou a vytvoří procesní prostor, aby se k této otázce mohli účastníci řízení vyjádřit a aby mohli označit důkazy k prokázání svých tvrzení.

33. Na závěr Ústavní soud uvádí, že je úkolem krajského soudu zároveň náležitým způsobem posoudit, zda jsou či nejsou v konkrétní věci dány důvody pro aplikaci § 150 občanského soudního řádu.

Č. 181**Postupné rozšiřování styku rodiče s dítětem na základě dostatečných
skutkových zjištění
(sp. zn. III. ÚS 1718/24 ze dne 3. října 2024)**

K rozhodnutí o vhodnosti postupného rozšiřování styku rodiče s dítětem soud vyhodnotí skutková zjištění ohledně dosavadní péče obou rodičů, které je povinen shromáždit v dostatečném rozsahu k rozhodnutí o péči a styku.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové jako soudkyně zpravodajky, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatele J. R., zastoupeného Mgr. Tomášem Nikšem, advokátem, se sídlem Na Poříčí 26, Praha 1, proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. března 2024 č. j. 22 Co 326/2023-418 a rozsudku Okresního soudu v Pardubicích ze dne 27. září 2023 č. j. 24 Nc 1/2023-281, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Pardubicích jako účastníků řízení a nezletilé B. R., zastoupené opatrovníkem Statutárním městem Pardubice, se sídlem Pernštýnské náměstí 1, Pardubice, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. března 2024 č. j. 22 Co 326/2023-418 bylo porušeno ústavní právo stěžovatele a vedlejší účastnice na ochranu před neoprávněnými zásahy do rodinného života a na soudní ochranu podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 14. března 2024 č. j. 22 Co 326/2023-418 se s výjimkou části výroku I potvrzující výrok IX rozsudku okresního soudu ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti a obsah napadených rozhodnutí**

1. Okresní soud v Pardubicích svěřil nezletilou do péče K. R. (matky), uložil stěžovateli platit výživné na nezletilou ve výši 6 500 Kč měsíčně počínaje dnem 22. 12. 2022 a ve výši 4 500 Kč měsíčně počínaje dnem 1. 7. 2023, upravil styk stěžovatele s nezletilou tak, že tento měl nejprve probíhat každý týden ve středu a v sobotu a následně se postupně rozšířit na styk od pondělí sudého týdne do pondělí lichého týdne, stanovil nad výchovou nezletilé dohled, vyslovil předběžnou vykonatelnost výroku o styku a rozhodl o nákladech řízení. Okresní soud vyhodnotil, že stěžovatel má lepší výchovné schopnosti než matka, která nezletilou proti stěžovateli manipuluje. Zároveň však přihlédl k tomu, že větší zásah do v té době faktické péče matky by mohl nezletilou traumatizovat. Proto upravil styk stěžovatele s nezletilou tak, aby teprve jeho postupným rozšiřováním měl stěžovatel stejný podíl na péči o nezletilou jako má

matka. Při určování výživného vycházel okresní soud z měsíčního příjmu stěžovatele v roce 2022 ve výši 39 399 Kč, v období od ledna do června 2023 ve výši 35 153 Kč a v období od července 2023 ve výši 22 483 Kč. Dále zohlednil, že stěžovatel vlastní rodinný dům, je jedním z devíti akcionářů obchodní společnosti X a podílil se na výživě nezletilé i svojí osobní péčí o ni.

2. K odvolání obou rodičů Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) rozsudek okresního soudu změnil tak, že stěžovateli uložil povinnost platit na výživu nezletilé částku 7 000 Kč měsíčně počínaje dnem 1. 1. 2023, rozhodl o dlužném výživném, upravil běžný styk stěžovatele s nezletilou na každý lichý týden od středy do čtvrtka a každý sudý týden od pátku do neděle a upravil styk stěžovatele s nezletilou o letních prázdninách a o Vánocích. Ve zbytku rozsudek okresního soudu potvrdil a rozhodl o nákladech řízení. Svěření nezletilé do péče stěžovatele či do střídavé péče rodičů by za současných okolností mohlo zasáhnout do zdravého vývoje nezletilé a její psychické pohody. Postupné rozšiřování styku stěžovatele s nezletilou není možné, neboť soud musí rozhodovat podle skutkového stavu zjištěného v době rozhodování a pro predikci styku na rok dopředu nelze opatřit dostatek skutkových zjištění. Proto krajský soud upravil styk stěžovatele s nezletilou podle fakticky probíhajícího styku. Při stanovení výživného vyšel krajský soud z toho, že v možnostech stěžovatele je dosahovat měsíčního čistého příjmu ve výši 39 000 Kč. Stěžovatel se tohoto příjmu vzdal bez důležitého důvodu. Navíc byly v řízení prokázány i další příjmy stěžovatele z podnikání, kterých jestliže se vzdal, učinil tak rovněž bez důležitého důvodu. Výše výživného odpovídá necelé pětině příjmů stěžovatele a je přiměřená nižšímu věku a odůvodněným potřebám nezletilé. Současně krajský soud zohlednil, že stěžovatel přispívá i nad rámec výživného a plní svou vyživovací povinnost i při osobní péči o nezletilou.

II. Argumentace stěžovatele

3. Stěžovatel podává proti shora označeným rozsudkům ústavní stížnost. Tyto rozsudky podle něj porušují jeho základní práva podle čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a základní práva nezletilé podle čl. 3 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

4. Stěžovatel rekapituluje dosavadní průběh řízení a v něm tvrzené a zjištěné skutečnosti. Namítá, že ačkoliv krajský soud hodnotil postupně se rozšiřující styk nastavený okresním soudem jako funkční a výchovné schopnosti matky negativně, omezil styk stěžovatele s nezletilou na 3 noci jednou za 14 dní, aniž by to jakkoliv odůvodnil. Plnohodnotný styk navíc probíhá pouze o víkend, ve všední dny je nezletilá ve škole a stěžovatel v práci, a proto je styk omezen pouze na zajištění přípravy do školy na další den. Stěžovatel se obává, že se současný stav poměru péče zakonzervuje a vztah nezletilé k němu se zlepšovat nebude. Současně vytýká krajskému soudu, že neupravil kromě letních a vánočních prázdnin další dny volna.

5. Stěžovatel nesouhlasí ani s krajským soudem stanovenou výší výživného. Krajský soud měl zohlednit platby stěžovatele na stavební spoření nezletilé, jakož i další jí poskytovaná finanční plnění. Krajský soud nerespektuje, že stěžovatel má od července 2023 snížený příjem. Musel dvakrát změnit zaměstnavatele a jeho současný čistý příjem je kolem 30 000 Kč měsíčně. Tvrzení krajského soudu, že stěžovatel opustil předchozí zaměstnání bezdůvodně, je nesprávné, neboť stěžovatel je ve sporu s bývalým zaměstnavatelem o porušení konkurenčního ujednání. Současná mzda stěžovatele odpovídá nabídkám na trhu práce se zohledněním jeho vzdělání. Vyměřené výživné neodpovídá obvykle stanoveným výším (16 % z čisté mzdy). Krajský soud nezohlednil, že matka nevyužívá plně svůj pracovní potenciál.

III. Procesní předpoklady řízení a průběh řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Dospěl k závěru, že v části, která směřuje proti výrokům II, IV, V, VI a VII rozsudku

okresního soudu, které následně změnil krajský soud, není Ústavní soud k projednání ústavní stížnosti příslušný, neboť nemůže přezkoumávat a rušit rozhodnutí, které bylo změněno.

7. Ve zbyvajícím rozsahu byla ústavní stížnost podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

8. Usnesením ze dne 12. 7. 2024 č. j. III. ÚS 1718/24-1 Ústavní soud ustanovil opatrovníkem nezletilé Statutární město Pardubice, neboť ústavní stížností byla napadena rozhodnutí, jejichž závěry se dotýkají zájmů nezletilé, která má v řízení postavení vedlejší účastnice.

9. Ústavní soud nenařídil ústní jednání, neboť od jednání nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatele

10. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil krajský soud, který odkázal na odůvodnění svého rozsudku a dále dodal, že při svém rozhodování zohledňoval nejlepší zájem nezletilé. Tento zájem byl vážně narušen po rozchodu rodičů na konci prosince 2022 jednáním matky, která nezletilou ovlivnila natolik, že nezletilá ukončila do té doby běžný styk se stěžovatelem a začala jej odmítat. I při asistovaných stycích nezletilá nechtěla se stěžovatelem mluvit, ani vedle něj sedět, přehlížela ho a u toho plakala. K vyhocenému odmítnutí stěžovatele nezletilou došlo při asistovaném předání ve škole. Teprve od května 2023 se styk nezletilé se stěžovatelem začal obnovovat, a to za přítomnosti matky po dobu pár hodin asi dvakrát týdně. V červenci 2023 byl obnoven samostatný styk stěžovatele s nezletilou, a to vždy ve středu a v sobotu. V září 2023 začal nový konflikt rodičů. Zároveň bylo prokázáno, že nezletilá je fixována na matku a přejímá její negativní postoje vůči stěžovateli. Na základě těchto skutečností okresní soud rozhodl o svěřeni nezletilé do péče matky a stanovení postupně se rozšiřujícího styku s nezletilou, který probíhal, byť za nesouhlasu matky a odmítání nezletilé, která tento svůj postoj vyjádřila i při pohovoru před krajským soudem. Krajský soud následně hodnotil nejlepší zájem nezletilé s ohledem na její psychický vývoj a prokázanou silnou fixaci nezletilé na matku. Na základě toho pak rozhodl o styku stěžovatele s nezletilou. Stěžovateli je dán prostor pro rozvoj vztahů s nezletilou v rámci letních prázdnin. Pro úpravu styku o dalších školních prázdninách neshledal krajský soud důvod, neboť tyto prázdniny podstatně nepřesahují dobu upraveného běžného styku.

11. Opatrovník nezletilé uvedl, že okresní soud přistupoval citlivě k obnovení vztahu stěžovatele s nezletilou, což je do budoucna žádoucí pro zdravý a pozitivní vývoj nezletilé. Krajský soud naproti tomu nepřihlédl k závěrům znaleckého zkoumání, ze kterého plynula potřeba postupně rozšiřujícího styku nezletilé se stěžovatelem směrem k rovnoměrné střídavé péči. Svým rozhodnutím zamezil krajský soud pozitivnímu vlivu stěžovatele na nezletilou na úkor negativního vlivu matky. Nezletilá ztratila právo na rovnoměrnou péči obou rodičů. Matka přitom dobrovolně nekonala nic, čím by vztah nezletilé se stěžovatelem podpořila. Krajský soud svým rozhodnutím negativní přístup matky vůči stěžovateli posílil. Lze očekávat, že bez vnějšího zásahu k dobrovolnému rozšiřování styků stěžovatele s nezletilou nedojde. I po skončení řízení opatrovník s rodinou nadále pracuje a řeší rodičovské neshody. Nadále vnímá, že psychické a fyzické zdraví nezletilé matka využívá jako nástroj k boji proti stěžovateli. Negativně opatrovník vnímá i odstěhování matky z místa původního bydliště nezletilé. S nezletilou opatrovník provedl dne 22. 7. 2024 pohovor, bezprostředně po týdnu, který trávila se stěžovatelem. K pohovoru nezletilou přivedla matka. Z pohovoru vyplynulo, že si nezletilá

čas strávený se stěžovatelem užila. Nemluvila o prázdninách u stěžovatele v negativním duchu. Pouze si stěžovala, že jí moc nechutnalo jídlo, které k obědu připravovala matka stěžovatele.

12. Matka se ve lhůtě k ústavní stížnosti nevyjádřila, má se tedy v souladu s poučením za to, že se postavení vedlejšího účastníka vzdala (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

13. Obdržená vyjádření Ústavní soud zaslal stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel repliku nepodal.

V. Věcné posouzení ústavní stížnosti

14. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené okolnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

V. a) Obecná východiska přezkumu rozhodnutí

15. Trávení společného času znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes problémy ve vztazích mezi rodiči. Dítě má právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte (čl. 9 odst. 3 a čl. 18 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte). Při rozhodování věcí týkajících se péče o dítě a styku s dítětem je nutné vycházet z premisy, že dítě má právo na rovnocennou péči obou rodičů a práva obou rodičů na péči o dítě mají stejnou váhu [čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 8 Úmluvy ochrany lidských práv a základních svobod, čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; rozsudek Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“) ve věci *Dostál proti České republice* ze dne 21. 2. 2006 č. 26739/04, § 55]. Jakékoliv omezení podílu péče rodiče o dítě musí vždy sledovat legitimní cíl nejlepšího zájmu dítěte a být mu přiměřené [nález ze dne 26. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 1079/17 (N 133/86 SbNU 261), bod 19].

16. Ústavní soud ve své judikatuře vymezil ústavněprávní kritéria pro svěřování dětí do péče, jejichž naplnění v rámci přezkumu rozhodnutí obecných soudů s ohledem na konkrétní okolnosti daného individuálního případu vždy zkoumá. Mezi kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v řízení o úpravě výchovných poměrů vzít v potaz, patří zejména: (1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřování do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřování do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřování dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte [srov. např. nález ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), body 19 až 23, a tam cit. judikaturu]. V případě, že jeden z rodičů naplňuje tato kritéria výrazně lépe, je zpravidla v zájmu dítěte, aby bylo svěřeno do péče tohoto rodiče; naopak v případě, že oba rodiče naplňují tato kritéria zhruba stejnou měrou, je nutné vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů [srov. např. nález ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1554/14 (N 236/75 SbNU 629)].

17. Je třeba zdůraznit, že uvedená kritéria nejsou jedinými hledisky, která musí obecné soudy při svém rozhodování o péči a styku s dítětem zohlednit. Nejlepší zájem dítěte je třeba hledat v každém jednotlivém případě zvlášť, nikoli podle předem daného schématu, a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě. Pro některé dítě může být nejvhodnějším řešením péče střídavá, v jiných případech odůvodněných konkrétními prokázanými okolnostmi, to může být svěřování do péče jednoho z rodičů a dohoda či rozhodnutí o styku druhého rodiče s dítětem [srov. nález ze dne 27. 11. 2019 sp. zn. IV. ÚS 2630/19 (N 200/97 SbNU 143), bod 20].

18. Ve vztahu k uvedenému kritériu přání dítěte Ústavní soud konstatoval, že za předpokladu, že je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, je nutné jeho přání považovat za zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu. Současně však zdůraznil, že není možné, aby obecné soudy postoj nezletilého dítěte bez dalšího převzaly a své rozhodnutí založily pouze na jeho přání namísto na pečlivém a komplexním posuzování jeho zájmů [srov.

např. nález ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213)]. Soud rozhodující o péči a styku s nezletilým dítětem může dospět k závěru, že odmítavý postoj dítěte je pouhým důsledkem vlivu jednoho z rodičů a nezakládá se na racionálních a opodstatněných výhradách vůči druhému rodiči. K této skutečnosti musí obecné soudy při hodnocení přání dítěte a jeho nejlepšího zájmu přihlédnout [nález ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683), bod 24, rozsudek ESLP ve věci *C. proti Finsku* ze dne 9. května 2006 č. 18249/02, bod 58], přičemž v řízení prokázaná manipulace pečujícího rodiče může vést až ke změně rozhodnutí o tom, kterému rodiči bude dítě svěřeno do péče dle § 475 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Nelze ovšem odhlédnout od rizika traumatizace dítěte, které je zmanipulováno pečujícím rodičem a rovněž je na něj silně fixováno. V takových situacích, pokud péče rodiče nevykazuje jiných závad, zásadní a okamžitá změna péče zpravidla v nejlepším zájmu dítěte nebude a bude vhodnější přistoupit k postupné změně režimu styku či péče s druhým rodičem, kterého dítě odmítá, tak, aby došlo k navázání či obnovení zdravého vztahu nepečujícího rodiče s dítětem [Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha II (zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních) § 503. Praha: Wolters Kluwer 2023].

V. b) Aplikace obecných východisek na konkrétní věc

19. V nyní projednávané věci ochránil základní práva stěžovatele a nezletilé správným rozhodnutím s citlivým přístupem okresní soud. Vzal v úvahu, že stěžovatel má lepší výchovné předpoklady než matka, neboť je ochoten nadřadit zájmy nezletilé nad těmi svými a respektuje matku jako druhého rodiče nezletilé. Oproti tomu matka toho schopna není. Stěžovateli brání ve styku s nezletilou, neuznává jej jako rodiče nezletilé a nezletilou proti němu manipuluje, což se může negativně projevit v budoucím životě nezletilé. Zároveň však okresní soud zohlednil dosavadní vývoj vztahu a styků stěžovatele s nezletilou (popsané krajským soudem v jeho vyjádření výše) a citlivě přihlédl k silné fixaci nezletilé na matku, a tedy k tomu, že okamžité rozšíření péče stěžovatele o nezletilou by mohlo v nezletilé způsobit zásadní destabilizaci až traumatizaci. Proto v souladu s nejlepším zájmem nezletilé přistoupil k postupnému rozšiřování péče stěžovatele o nezletilou, resp. jeho styku s ní, tak, aby od září 2024 rodiče o nezletilou pečovali rovnoměrně.

20. Okresním soudem upravený styk stěžovatele s nezletilou přes odmítavý postoj nezletilé řádně probíhal a směřoval k obnově jejich zdravého vztahu. V době rozhodování krajského soudu se nezletilá se stěžovatelem stýkala každý lichý týden od středy do čtvrtka a každý sudý týden od pátku do neděle. Nic nenavštěvovalo tomu, že by si postupem času nezletilá nemohla zvyknout i na rovnoměrnou péči rodičů.

21. Přesto krajský soud svým rozhodnutím další rozšiřování styku zastavil s odůvodněním, že pro takový postup již nelze opatřit dostatek skutkových zjištění. Tento jeho závěr nepovažuje Ústavní soud za ústavně konformní.

22. Jestliže krajský soud vzal za prokázané, že oba rodiče jsou schopni se o nezletilou postarat (bod 24 jeho rozsudku) a nezletilá postupně se rozšiřující styk zvládá (bod 26 jeho rozsudku), měl krajský soud dostatek skutkových podkladů pro rozhodnutí, zda je vhodné, aby se styk nadále rozšiřoval i v budoucnu. Krajský soud ostatně neuvádí, které konkrétní skutečnosti mu pro posouzení rozšíření styku chyběly. Nelze přitom odhlédnout od toho, že v době rozhodování krajského soudu se styk stěžovatele s nezletilou rozšiřoval již po dobu půl roku a zbývalo pouze posoudit, zda se bude moci nadále rozšiřovat po dobu dalšího půl roku. Pokud by v budoucnosti nastaly natolik závažné okolnosti, které by odůvodnily omezení péče stěžovatele o nezletilou, mohly by být předmětem nového soudního řízení o změně poměrů nezletilé. Dosud však žádné takové okolnosti zjištěny nebyly. Naopak zjištěný skutkový stav nasvědčoval péči střídavé rovnoměrné či většímu podílu péče stěžovatele. Tyto formy péče ovšem nebylo s ohledem na prokázanou silnou manipulaci nezletilé matkou proti stěžovateli

vhodné realizovat ihned a jako přínosnější se jevílo nastavit postupně rozšiřující styk stěžovatele s nezletilou.

23. Krajský soud sice manipulaci nezletilé matkou zahrnul do skutkových zjištění (bod 24 jeho rozsudku), nijak ji ale dále ve svém rozhodnutí nerefletoval. Je přitom zjevné, že matka bez soudního rozhodnutí není ochotna předávat nezletilou do péče stěžovatele nad rámec stanovených styků. Stěžovatel se proto bez soudní ingerence rovnoměrné péče o nezletilou, jejíž předpoklady nebyly dosud v řízení vyvráceny, není schopen domoci.

24. Skutečnost, že Ústavní soud s ohledem na uvedené vyhověl ústavní stížnosti ve vztahu k rozhodnutí o péči a příslušný výrok zrušil, se musí projevit i ve vztahu k výroku o výživném. V rozhodnutí o výživném je nutno promítnout mimo jiné vždy i rozsah péče každého z rodičů, o kterém bude krajský soud rozhodovat znovu, Ústavní soud se proto nyní nevyjadřuje ke konkrétní částce výživného. K odůvodnění napadeného rozhodnutí krajského soudu týkajícímu se výživného Ústavní soud podotýká, že pokud soud uvádí, že přihlédl k příspěvkům nad rámec výživného a k plnění vyživovací povinnosti v rámci styku s nezletilým dítětem, musí být zřejmé (alespoň rámcově), jakým způsobem se uvedené skutečnosti ve výši výživného projeví. V projednávané věci krajský soud stanovil finální výši výživného otce na horní hranici výše určené podle obvyklých pomůcek (tabulky Ministerstva spravedlnosti, případně dílová metoda), konstatování o přihlédnutí k výše uvedeným skutečnostem je tedy rozporuplné a nepřezkoumatelné. Dále nelze souhlasit s tím, že stavební spoření nelze za žádných okolností považovat za plnění vyživovací povinnosti, proto je nutno takový závěr řádně odůvodnit ve vztahu ke konkrétní projednávané věci.

25. Vzhledem k výše uvedeným důvodům porušení základních práv stěžovatele a vedlejší účastnice je část ústavní stížnosti stěžovatele směřující proti rozsudku okresního soudu ve výrocích o péči zjevně neopodstatněná. Dále je zjevně neopodstatněná část ústavní stížnosti napadající výrok IX rozsudku okresního soudu o znalečném a část výroku I rozsudku krajského soudu, která tento výrok okresního soudu potvrzuje, neboť ve vztahu k nim neuvedl stěžovatel žádnou argumentaci.

VI. Závěr

26. Po posouzení všech výše uvedených okolností dospěl Ústavní soud k závěru, že stěžovatel a vedlejší účastnice byli rozhodnutím krajského soudu zkráceni na svých právech podle čl. 10 odst. 2 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, tj. na právu na ochranu před neoprávněným zasahováním do rodinného života a na soudní ochranu.

27. Ústavní soud proto ústavní stížnosti zčásti vyhověl a rozsudek krajského soudu zrušil, a to v celém jeho rozsahu (vyjma části výroku I potvrzující výrok IX rozsudku okresního soudu). Učinil tak proto, že péče o dítě a styk rodiče s dítětem jsou navzájem velmi úzce spojené otázky, kdy v projednávané věci styk stěžovatele s nezletilou upravený okresním soudem by od září 2024 odpovídal již péči rovnoměrné střídavé, kterou rodiče praktikovali i o prázdninách. Krajský soud bude proto muset znovu zkoumat i podmínky, za kterých by nezletilá mohla být svěřena do symetrické, případně i asymetrické střídavé péče rodičů. Ústavní soud přistoupil také ke zrušení výroku rozsudku krajského soudu o výživném, jelikož bezprostředně navazuje na výrok o péči, a ke zrušení akcesorických výroků o nákladech řízení.

28. Tímto rozhodnutím Ústavní soud nepředjímá, jakým způsobem má krajský soud rozhodnout. Otevírá však nové projednání věci za respektu k základním právům účastníků. Úkolem krajského soudu bude v souladu s výše shrnutými obecnými východisky rozhodnout o úpravě výchovných poměrů, a to i s přihlédnutím ke všem novým skutečnostem, které v důsledku plynutí času mohou vyjít najevo.

29. Ve zbývající části Ústavní soud ústavní stížnost odmítl dílem pro nepřislušnost podle § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu a dílem pro zjevnou neopodstatněnost dle § 43 odst. 2 písm. a) téhož zákona.

Č. 182

Náležitě odůvodnění zamítnutí návrhu na zrušení předběžného opatření (sp. zn. III. ÚS 1858/24 ze dne 8. října 2024)

Jedním z aspektů práva na spravedlivý proces je právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. To zahrnuje povinnost vypořádat se se všemi námitkami účastníků majícími vztah k projednávané věci v míře odpovídající jejich závažnosti. Rozsah odpovědi se může lišit úměrně významu námitek či otázek, které účastník vnáší do řízení. Dokonce i úplná „ignorace“ konkrétního argumentu nemusí představovat porušení práva na spravedlivý proces či soudní ochranu, jde-li o argument, který je pro posouzení věci zjevně bezpředmětný, či jedná-li se o argument, který účastník řízení formuloval toliko zcela obecně a nekonkrétně. Naopak otázkami podstatnými či stěžejními pro rozhodnutí věci se soud musí zabývat pečlivě a výslovně. Tyto závěry jsou použitelné nejen na rozhodnutí ve věci samé, ale uplatní se rovněž ve vztahu k rozhodnutím o předběžném opatření.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce zpravodaje Jiřího Přibáně o ústavních stížnostech 1) Hany Písaříkové, zastoupené Mgr. Jakubem Dostálem, advokátem, sídlem 28. října 767/12, Praha 1, a 2) Ing. Jiřího Písaříka, zastoupeného Mgr. Petrem Sprinzem, Ph.D., LL.M., advokátem, sídlem Hybernská 1271/32, Praha 1, proti usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. 4. 2024 č. j. 14 Cmo 98/2024-880, za účasti Vrchního soudu v Praze jako účastníka řízení a 1) JUDr. Jaroslava Brože, MJur, advokáta a insolvenčního správce dlužníka Tomáše Bárty a 2) MR COMMUNICATIONS, s. r. o., sídlem 28. října 767/12, Praha 1, zastoupené Mgr. Petrem Kuhnem, advokátem, sídlem 28. října 767/12, Praha 1, a 3) BOHEMIA ENERGY entity s. r. o., sídlem 28. října 767/12, Praha 1, zastoupené Mgr. Vladimírem Poláchem, advokátem, sídlem Václavské náměstí 813/57, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Ústavní stížnosti dosud vedené pod sp. zn. III. ÚS 1858/24 a sp. zn. III. ÚS 1886/24 se spojují ke společnému řízení a budou nadále vedeny pod sp. zn. III. ÚS 1858/24.

II. Vrchní soud v Praze usnesením ze dne 18. 4. 2024 č. j. 14 Cmo 98/2024-880 porušil základní právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkový stav věci a průběh předchozího řízení

1. Ústavní soud v nyní posuzované věci posuzoval otázku ústavnosti rozhodnutí o zamítnutí návrhu na zrušení předběžného opatření.

2. Městský soud v Praze („městský soud“) usnesením ze dne 26. 10. 2021 č. j. 74 Cm 78/2018-331, potvrzeným usnesením Vrchního soudu v Praze („vrchní soud“) ze dne 11. 2. 2022 č. j. 14 Cmo 352/2021-437, nařídil předběžné opatření, kterým stěžovatelům zakázal jakkoli zatěžovat, disponovat či zcizit ve výroku uvedené nemovitosti.

3. Městský soud poté rozsudkem ze dne 1. 11. 2023 č. j. 74 Cm 78/2018-809 rozhodl ve věci samé tak, že zamítl žalobu, kterou se první vedlejší účastník domáhal po obou stěžovatelích a v záhlaví označených obchodních společnostech (druhá a třetí vedlejší účastnice řízení) společně a nerozdílně zaplacení částky 15 680 000 Kč s úrokem z prodlení, resp. kterou se domáhal po stěžovateli a druhá a třetí vedlejší účastnici řízení společně a nerozdílně zaplacení částky 143 887 440 Kč. Rozsudek dosud nenabyl právní moci, neboť jej první vedlejší účastník napadl odvoláním (pozn. Ústavního soudu: Ústavní soud z databáze infoSoud ověřil, že ve věci nadále probíhá odvolací řízení).

4. V nastalé procesní situaci podala stěžovatelka dne 18. 12. 2023 návrh na zrušení nařízeného předběžného opatření. Městský soud usnesením ze dne 22. 12. 2023 č. j. 74 Cm 78/2018-813 návrhu vyhověl. Ve stručném odůvodnění odkázal na rozhodnutí ve věci samé, jímž shledal žalobu prvního vedlejšího účastníka nedůvodnou a v plném rozsahu ji zamítl. Podle městského soudu nebyly osvědčeny skutečnosti rozhodné pro uložení povinnosti předběžným opatřením, a proto postupoval podle § 77 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád („o. s. ř.“) a předběžné opatření zrušil.

5. K odvolání prvního vedlejšího účastníka ve věci rozhodoval vrchní soud, který napadeným usnesením rozhodnutí městského soudu změnil tak, že návrh na zrušení předběžného opatření zamítl. Vrchní soud označil rozhodnutí o zrušení nařízeného předběžného opatření za předčasné. Uvedl, že zánik předběžného opatření podle § 77 odst. 1 písm. b) o. s. ř. předpokládá, že rozsudek městského soudu ve věci samé nabude právní moci, což se ovšem doposud nestalo. Vrchní soud se vypořádal rovněž se stěžovatelčinou námitkou nepřiměřenosti nařízeného předběžného opatření, jež zatížilo nemovitosti v hodnotě minimálně 151 980 000 Kč. Tuto námitku označil za nedůvodnou, přičemž odkázal na svá předchozí rozhodnutí.

II. Argumentace stěžovatelů

6. Stěžovatelé s rozhodnutím vrchního soudu nesouhlasí a napadají jej ústavními stížnostmi, v nichž namítají porušení svých základních práv zaručených čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod („Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

7. Vrchnímu soudu vytýkají, že napadené rozhodnutí založil výlučně na tom, že nebyly splněny podmínky pro zánik předběžného opatření podle § 77 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Vrchní soud dle stěžovatelů rezignoval na posouzení právního závěru městského soudu, podle něhož jsou splněny podmínky pro zrušení předběžného opatření ve smyslu § 77 odst. 2 o. s. ř. Napadené rozhodnutí považují za nepřezkoumatelné, nepředvídatelné a překvapivé. Uvádějí, že předběžné opatření nemůže vedle rozhodnutí ve věci samé obstát, přičemž je dle jejich názoru zcela nepodstatné, zda meritorní rozhodnutí nabylo právní moci či nikoliv. S odkazem na komentářovou literaturu uvádějí, že „právní teorie i soudní praxe pod případy pomnutí důvodů, pro které bylo předběžné opatření nařízeno, podřazuje i situace, kdy se později, a to i v důsledku provedení dokazování ve věci samé, zjistí, že předpoklady pro nařízení předběžného opatření dány nebyly.“

8. Stěžovatel ve svém návrhu odkazuje rovněž na nález sp. zn. III. ÚS 208/20 ze dne 29. 9. 2020, v němž Ústavní soud zejména s ohledem na samotnou povahu procesního institutu předběžného opatření zdůraznil, že s postupným plynutím času hodnotí jeho další trvání kritičtěji. Na počátku řízení, kdy soud teprve začíná zjišťovat relevantní skutkové okolnosti věci, je smysluplné „zafixovat“ poměry účastníků tak, aby soudní řízení mělo v konečném

důsledku i reálný smysl a význam (typicky existuje obava z vykonatelnosti posléze vydaného rozhodnutí). Postupně zjišťované skutečnosti by proto měly dále potvrzovat smysluplnost další existence předběžného opatření. Pokud se však takové skutečnosti neobjeví nebo původní důvody dokonce pozbývají relevance, není dán žádný rozumný důvod, aby soudy trvaly na jeho dalším pokračování. Stěžovatel má za to, že relevantní novou skutečností ve shora uvedeném smyslu je i prvostupňové rozhodnutí ve věci samé. Současně zdůrazňuje, že na tyto závěry plynoucí z náleзовé judikatury Ústavního soudu upozornil již v průběhu předchozího řízení, nicméně vrchní soud je pominul.

III. Vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení

9. Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení. Zaslal jim přitom pouze ústavní stížnost původně samostatně vedenou pod sp. zn. III. ÚS 1858/24, neboť je v podstatných rysech shodná s ústavní stížností podanou stěžovatelem (původně vedenou pod sp. zn. III. ÚS 1886/24).

10. Vrchní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí. Uvedl, že důvod (nepravomocné rozhodnutí ve věci samé), pro který městský soud přistoupil ke zrušení předběžného opatření, může vést pouze k zániku tohoto opatření, ovšem až poté, co správnost meritorního rozhodnutí přezkoumá odvolací soud. Vrchní soud doplnil, že „tím není samozřejmě dotčena možnost, že pokud se v průběhu řízení bude jevit jako pravděpodobné, že žaloba nebyla podána důvodně, bude namístež nařízené předběžné opatření zrušit. To však vyžaduje zjištění konkrétních skutečností, které takový závěr odůvodní“.

11. První vedlejší účastník navrhl ústavní stížnosti odmítnout. Vyjádřil názor, že nepravomocné zamítnutí žaloby nepředstavuje zákonem předpokládaný důvod pro zánik ani pro zrušení předběžného opatření. Úvahu, že nepravomocné zamítnutí žaloby je důvodem pro zrušení předběžného opatření, označil za nonsens, neboť vede k absurdnímu závěru. V praxi by totiž každé nepravomocné zamítnutí žaloby vedlo ke zrušení nařízeného předběžného opatření. Takový postup by dle vedlejšího účastníka byl v příkrém rozporu se smyslem právní úpravy. Má-li mít předběžné opatření skutečný význam, musí jeho účinky zásadně trvat až do pravomocného skončení řízení. Napadené rozhodnutí považuje za odůvodněné a konzistentně navazující na argumentaci obsaženou již v počátečním rozhodnutí o nařízení předběžného opatření.

12. Druhá vedlejší účastnice navrhla zrušení napadeného rozhodnutí. Uvedla, že vrchní soud přezkoumával otázku, zda byly splněny předpoklady pro zánik předběžného opatření ve smyslu § 77 odst. 1 o. s. ř., čímž zcela pominul rozlišení mezi institutem zániku a institutem zrušení předběžného opatření. Předběžné opatření označil za nepřiměřené.

13. Zrušení napadeného rozhodnutí navrhla rovněž třetí vedlejší účastnice, která uplatnila obdobné námítky jako druhá vedlejší účastnice. Uvedla, že vrchní soud posuzoval otázku zániku předběžného rozhodnutí, ale nezabýval se namítanou otázkou jeho zrušení. Napadené rozhodnutí je proto dle jejího názoru nepřezkoumatelné.

14. Ústavní soud nezasílal vyjádření k replice, neboť neobsahovala žádné nové skutečnosti, které by stěžovatelům nebyly známy z průběhu předchozího řízení.

IV. Splnění podmínek řízení, spojení věcí

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas k tomu oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Stěžovatelé jsou právně zastoupeni advokátem v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jejich ústavní stížnosti jsou přípustné (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

16. Podle ustanovení § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s ustanovením § 112 odst. 1 o. s. ř. může Ústavní soud spojit ke společnému projednání věci, které u něho byly zahájeny a skutkově spolu souvisejí nebo se týkají týchž účastníků či týchž rozhodnutí. Obě ústavní stížnosti tyto podmínky splňují, neboť napadly témuž soudci zpravodaji, napadají shodné rozhodnutí obecných soudů, které bylo vydáno v jednom společném řízení vedeném proti oběma stěžovatelům, a souvisí spolu jak skutkově, tak v osobách účastníků.

V. Vlastní posouzení věci

17. Po posouzení návrhů stěžovatelů, obsahu napadeného rozhodnutí, vyžádaného spisu a vyjádření účastníka a vedlejších účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

V. A) Obecná východiska

18. V posuzovaném případě je předmětem přezkumu rozhodnutí vrchního soudu, jímž z pozice odvolací instance zamítl návrh na zrušení předběžného opatření. Ústavní soud předně připomíná, že k přezkumu rozhodování obecných soudů o předběžných opatřeních přistupuje zdrženlivě. Předběžná opatření jsou dočasného charakteru, nezasahují do práv a povinností účastníků řízení konečným způsobem ani jimi není předjímán výsledek řízení ve věci samé (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 802/19 ze dne 4. 6. 2019, bod 13). Tato obecná východiska se týkají nejen samotného rozhodování o nařízení předběžného opatření, ale rovněž rozhodování o jejich dalším „právním životě“, tj. typicky o jejich zrušení.

19. Vzhledem ke specifické povaze těchto rozhodnutí je Ústavní soud podrobuje pouze tzv. omezenému testu ústavnosti. Při něm zkoumá, zda předběžné opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a není projevem svévole či libovůle (čl. 1 Ústavy České republiky a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny).

20. Ústavní soud se s ohledem na stížnostní argumentaci soustředil na posouzení otázky, zda napadené usnesení není projevem svévole. Pojem svévole Ústavní soud ve své ustálené judikatuře interpretoval ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, dále jako nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je i přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy (srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004). Zároveň lze za svévoli považovat extrémní porušení práva na spravedlivý proces (soudní ochranu). Právo na spravedlivý proces má totiž v podmínkách právního státu důležité postavení a jeho záruka patří k základním principům každé demokratické společnosti, neboť bez garancí skutečně spravedlivého procesu by jakákoliv reálná ochrana práv byla iluzorní (srov. blíže např. nález sp. zn. II. ÚS 2121/14 ze dne 30. 9. 2014).

21. Jak plyne z ustálené judikatury Ústavního soudu, jedním z aspektů práva na spravedlivý proces je rovněž právo na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí. To zahrnuje povinnost srozumitelně sdělit závěr, jaký soud ve věci učinil o skutkovém stavu a jak věc posoudil po právní stránce, a též vypořádat se se všemi námitkami účastníků majícími vztah k projednávané věci v míře odpovídající jejich závažnosti (srov. např. nález sp. zn. I. ÚS 2903/14 ze dne 12. 5. 2015, bod 37). Ačkoliv se rozsah povinnosti řádného (dostatečného) odůvodnění soudních rozhodnutí může odlišovat v závislosti mimo jiné na povaze daného rozhodnutí i okolnostech konkrétního případu, platí, že Ústavní soud vztahuje právo na řádné odůvodnění i na rozhodnutí o předběžných opatřeních (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1554/08 ze dne 15. 1. 2009). Není-li z takového rozhodnutí alespoň v základních rysech zřejmé, jakými úvahami byl soud při formulaci výroku veden, je třeba jej považovat za nepřezkoumatelné (tamtéž, bod 15).

22. Ústavní soud již dříve potvrdil, že obecné soudy vždy přizpůsobují odůvodnění svých rozhodnutí argumentaci přednesené v daném řízení (srov. nález III. ÚS 1200/23 ze dne 20. 3. 2024, bod 41). Povinnost soudu odůvodnit rozhodnutí nemůže být chápána tak, že se vyžaduje podrobná odpověď na každý argument. Soud má ovšem povinnost vypořádat se se všemi pro předmět řízení relevantními argumenty, které byly v průběhu řízení vzneseny. Způsob vypořádání musí být takový, aby bylo z rozhodnutí pro dotčeného účastníka řízení snadno odvoditelné, z jakého důvodu nemůže jím uplatněná argumentace obstát.

23. Ústavní soud dále uvádí, že rozsah odpovědi se může lišit úměrně významu námitek či otázek, které účastník vnáší do řízení. Dokonce i úplná ignorace konkrétního argumentu nemusí představovat porušení práva na spravedlivý proces či soudní ochranu, jde-li o argument, který je pro posouzení věci zjevně bezpředmětný, či jedná-li se o argument, který účastník řízení formuloval toliko zcela obecně a nekonkrétně. Naopak otázkami podstatnými či stěžejními pro rozhodnutí věci se soud musí zabývat pečlivě a výslovně (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 1132/22 ze dne 15. 11. 2022, bod 28 a zde citovanou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva). Tyto závěry jsou použitelné nejen na rozhodnutí ve věci samé, ale uplatní se rovněž ve vztahu k rozhodnutím o předběžném opatření.

V. B) Aplikace na nyní posuzovaný případ

24. Vrchní soud shora předestřeným povinnostem plynoucím z ústavního přezkumu předběžných opatření nedostál. Jak vyplývá již ze shora provedené rekapitulace průběhu předchozího řízení, stěžovatelka se svým návrhem ze dne 18. 12. 2023 (srov. spis č. 1. 807) domáhala zrušení nařízeného předběžného opatření, což odůvodnila mimo jiné vydáním prvoinstančního meritorního rozhodnutí. Stěžovatelka vnesla do řízení otázku, zda nepravomocné rozhodnutí nalézacího soudu ve věci samé vyznívající ve prospěch žalovaných stěžovatelů coby osob povinných z předběžného opatření zakládá důvod pro zrušení tohoto předběžného opatření. S touto námitkou či otázkou, jež definovala samotný předmět nyní posuzovaného řízení, se vrchní soud nevypořádal a zcela ji přehlédl. Jednalo se přitom o otázku, která byla dostatečně konkrétní a pro rozhodnutí o dalším trvání nařízeného předběžného opatření nepochybně zásadní.

25. Vrchní soud se v napadeném rozhodnutí zabýval ve vztahu k nepravomocnému zamítnutí žaloby toliko otázkou zániku předběžného opatření podle § 77 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Dospěl k bezrozpornému závěru, že zánik předběžného opatření dle uvedeného ustanovení předpokládá, že rozsudek soudu prvního stupně, kterým zamítl žalobu prvního vedlejšího účastníka řízení, nabude právní moci (srov. usnesení vrchního soudu, bod 14), což se v nyní posuzovaném případě prozatím nestalo. Následně uvedl, že „ze soudem prvního stupně dovozeného důvodu je rozhodnutí o zrušení nařízeného předběžného opatření tudíž přinejmenším předčasné, neboť závěr o tom, že soud prvního stupně ve věci samé rozhodl správně tak, že žalobu zamítl, v této fázi řízení spolehlivě učinit nelze.“

26. Vrchní soud v napadeném rozhodnutí důsledně nerozlišil institut zániku předběžného opatření podle § 77 odst. 1 o. s. ř. a institut zrušení předběžného opatření podle § 77 odst. 2 o. s. ř., jehož se ve svém návrhu dovolávala též stěžovatelka a podle něž postupoval městský soud, který předběžné opatření zrušil (srov. usnesení městského soudu, s. 2). Stěžovatelka a stejně tak i stěžovatel dostali pouze nevyžádanou odpověď na otázku, zda je vydání nepravomocného meritorního rozhodnutí nalézacího soudu důvodem pro zánik předběžného opatření, aniž by jim ovšem vrchní soud jakkoliv vysvětlil, proč v rámci své přezkumné pravomoci zamítl návrh na zrušení předběžného opatření, resp. proč nepravomocné meritorní rozhodnutí soudu prvního stupně nezakládá důvod pro zrušení předběžného opatření. Rozhodnutí vrchního soudu nepřezkoumává napadené rozhodnutí městského soudu a v podstatě se mýjí s důvody, z nichž přistoupil ke zrušení předběžného opatření podle § 77

odst. 2 o. s. ř. Napadené rozhodnutí vrchního soudu proto vykazuje ústavněprávní deficit, který je možné napravit jen kasačním zásahem Ústavního soudu.

VI. Závěr

27. Napadeným usnesením vrchního soudu bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud z výše uvedených důvodů podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavním stížnostem a podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona napadené usnesení zrušil. Nad rámec shora uvedeného Ústavní soud doplňuje, že tímto nálezením neaprobujeme závěr, že nepravomocné rozhodnutí nalézacího soudu apriorně vede ke zrušení předběžného opatření. V nyní posuzované věci se vrchní soud touto otázkou vůbec nezabýval, ačkoliv tvořila k návrhu stěžovatelky samotný předmět řízení. Ústavní soud svým kasačním zásahem vytváří vrchnímu soudu procesní prostor, aby účastníkům řízení na tuto otázku poskytl odpověď, a to se současným zohledněním dalších jimi uplatněných věcných námitek (např. přiměřenost předběžného opatření či odůvodnění jeho dalšího trvání s plynutím času).

Č. 183**Určení odměny advokáta při zastupování různých žalobců s podobnými nároky totožným advokátem
(sp. zn. I. ÚS 3241/23 ze dne 9. října 2024)**

Žalobci (spotřebiteli) s právem na kompenzaci za zpožděný let nemůže být při rozhodování o náhradě nákladů řízení přičítána k tíži skutečnost, že se při hájení svých práv nechá zastoupit advokátem a že jím zvolený advokát zastupuje při vymáhání obdobných práv i jiné osoby.

Ústavně konformní výklad § 14b vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, je takový, který zohledňuje účel, pro který bylo vykládané ustanovení do advokátního tarifu včleněno.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské o ústavní stížnosti stěžovatele Romana Pavuka, zastoupeného JUDr. Robertem Jehne, advokátem, sídlem Washingtonova 1567/25, Praha 1 – Nové Město, proti výroku II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 27 C 161/2021-64 ze dne 5. října 2023, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníka řízení a obchodní společnosti Smartwings, a. s., sídlem K Letišti 1068/30, Praha 6 – Ruzyně, zastoupené Mgr. Evou Reimarovou, advokátkou, sídlem Jeseniova 1151/55, Praha 3 – Žižkov, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 27 C 161/2021-64 ze dne 5. října 2023 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na právní pomoc zakotvené v čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 27 C 161/2021-64 ze dne 5. října 2023 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, se stěžovatel domáhá zrušení výroku II v záhlaví uvedeného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále též „obvodní soud“) s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vyplývá, že stěžovatel se žalobou domáhal proti vedlejší účastnici zaplacení 400 EUR s příslušenstvím s odůvodněním, že se dne

4. 10. 2019 účastnil letu vedlejší účastnice z Djerby do Prahy, který byl na svém příletu opožděn o více jak tři hodiny. Uvedenou částku požadoval na základě čl. 7 odst. 1 písm. b) nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91 (dále jen „nařízení č. 261/2004“), a na základě rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie ze dne 19. 11. 2009 ve spojených věcech *Christopher Sturgeon a další proti Condor Flugdienst GmbH* (C-402/07) a *Stefan Böck a další proti Air France SA* (C-432/07).

3. Rozsudkem obvodního soudu č. j. 27 C 161/2021-30 ze dne 17. 5. 2022 byla stěžovatelova žaloba zamítnuta a vedlejší účastníci byly přiznány náklady řízení ve výši 900 Kč, tj. 300 Kč za každý z učiněných úkonů právní služby. Obvodní soud vzal za prokázané, že se dveře umožňující výstup pasažérů z letadla otevřely v čase 2 hodiny a 58 minut po plánovaném času příletu, a nebyly tedy splněny podmínky pro aplikaci nařízení č. 261/2004 (zpoždění letu minimálně 3 hodiny). K uvedenému závěru dospěl na základě výpisu z elektronického evidenčního datového systému AIMS, který předložila vedlejší účastnice; k potvrzení letiště o času přistání předloženému stěžovatelem obvodní soud nepřihlédl.

4. V ústavní stížnosti proti rozsudku obvodního soudu ze dne 17. 5. 2022 stěžovatel namítal, že obvodní soud i v řadě jiných řízení považoval za věrohodný důkaz potvrzení o letu předložené vedlejší účastnicí, avšak v případech, kdy byla proti jeho rozhodnutím přípustná odvolání, korigoval jeho názor Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) tak, že potvrzení letiště ohledně času příletu je nutné považovat za věrohodný důkaz a upřednostnit jej před důkazem vytvořeným jednou ze stran sporu. Stěžovatel upozornil i na skutečnost, že v době vydání rozsudku musel být obvodnímu soudu znám nálezný sp. zn. II. ÚS 2226/21 ze dne 7. 2. 2022, který upřednostňování záznamu o provedení letu vypracovaného leteckou společností označil za postup odporující smyslu nařízení č. 261/2004; obvodní soud přesto ve stěžovatelově věci rozhodl na základě takového záznamu. Nálezem sp. zn. III. ÚS 1847/22 ze dne 31. 10. 2022 byl rozsudek obvodního soudu ze dne 17. 5. 2022 zrušen, neboť jej Ústavní soud shledal v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud zavázal obvodní soud k opětovnému posouzení věrohodnosti listiny předložené vedlejší účastnicí a zhodnocení důkazů předložených stěžovatelem s ohledem na nálezný sp. zn. II. ÚS 2226/21.

5. Rozsudkem č. j. 27 C 161/2021-64 ze dne 5. října 2023 obvodní soud stěžovatelově žalobě vyhověl (výrok I) a vedlejší účastníci uložil povinnost zaplatit stěžovateli na náhradě nákladů řízení 6 445 Kč (výrok II). Oprávněnost stěžovatelova nároku stručně odůvodnil odkazem na jím předloženou potvrzenou rezervaci s uvedeným časem příletu (22:40) a konstatoval, že s ohledem na skutečný čas příletu (1:47) byl let opožděn o 3 hodiny a 7 minut.

6. Velmi podrobně se obvodní soud věnoval odůvodnění výroku II o nákladech řízení (dále též „napadený výrok“). Za první tři úkony právní služby (převzetí a příprava, předžalobní výzva, podání žaloby) přiznal stěžovateli 200 Kč za každý z úkonů právní služby s odkazem na § 14b vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Odkázal na rozhodnutí městského soudu sp. zn. 18 Co 7/2015, 70 Co 44/2021 a 28 Co 200/2020, podle nichž má být předpokladem pro určení snížené sazby v řízeních zahájených po 1. 7. 2014 skutečnost, že se jedná o tzv. formulářové žaloby, což jsou podle advokátního tarifu návrhy podané na ustáleném vzoru uplatněné opakovaně týměž žalobcem ve skutkově i právně obdobných věcech. Dále odkázal na nálezný sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. 3. 2012 (N 68/64 SbNU 767), ve kterém Ústavní soud definoval formulářové žaloby tak, že se jimi uplatňuje nárok vůči spotřebiteli, liší se jen v údajích o žalovaných a žalované částce a je pro ně typická jednota v osobě žalobce, jejího právního předchůdce nebo jejího advokáta. Uvedený závěr pak podle obvodního soudu potvrdil Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (116/2013 Sb., N 59/69 SbNU 123). S odkazem na rozhodnutí městského soudu sp. zn. 17 Co 158/2022

a sp. zn. 68 Co 24/2023 konstatoval, že při úvaze o formulářové žalobě nehraje zásadní roli skutečnost, že v daném případě tento typ žalob opakovaně nepodává stěžovatel, nýbrž jeho právní zástupce. Jedná se o „desítky a desítky“ návrhů na zahájení řízení, jimiž právní zástupce stěžovatele uplatňuje (nejen) proti vedlejší účastnici totožné náhrady za zpožděné lety a které mají podobu využitého vzoru, odlišují se v minimální míře, základ právní argumentace je totožný a dosažení proměnných veličin je převážně otázkou administrativního zpracování výchozích údajů bez specifického skutkového či právního rozboru věci.

7. Obvodní soud přiznal dále stěžovateli náhradu nákladů řízení za dva úkony právní služby po podání žaloby (dvě účasti při jednání) a sazbu za jeden úkon stanovil podle § 7 bodu 4 advokátního tarifu ve výši 1 500 Kč a náhradu hotových výdajů ve výši 300 Kč za každý z těchto úkonů podle § 13 odst. 4 advokátního tarifu.

II. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel namítá, že obvodní soud při stanovení výše náhrady nákladů řízení ignoroval veškerá jeho vyjádření a nesdělil, v čem shledal jejich neúčelnost. Přiznané náklady řízení jsou podle stěžovatele v naprostém nepoměru k počtu učiněných úkonů právní služby jeho zástupce. Tvrdí, že mu měly být přiznány náklady za osm účelně vynaložených úkonů právní služby, celkem tedy 18 424 Kč, včetně uhrazeného soudního poplatku.

9. Stěžovatel zejména nesouhlasí s aplikací § 14b advokátního tarifu na první tři úkony právní služby a namítá, že uvedené ustanovení má sloužit k ochraně spotřebitelů, nikoliv k ochraně nekale jednajících leteckých dopravců. Je si vědom, že v usnesení sp. zn. III. ÚS 935/15 ze dne 25. 6. 2015 Ústavní soud uvedl, že soudy mohou formulářovou žalobu odhalit i díky jednotě v osobě advokáta. Obecné soudy však podle stěžovatele nerozlišují mezi případy, kdy je předmětem žalob nárok na zaplacení (často překoupených) pohledávek vůči spotřebiteli a kdy se naopak spotřebitel domáhá svého nároku proti silnějšímu subjektu. Stěžovatel tvrdí, že předmětné ustanovení nebylo zamýšleno tak, aby dopadalo na obdobná podání ze strany advokáta, neboť by tak byli diskriminováni advokáti, kteří se na danou problematiku specializují. Nezastoupený žalobce by za použití této absurdní interpretace § 14b advokátního tarifu obdržel na nákladech řízení za první tři úkony 900 Kč, tedy totožnou částku jako účastník řízení zastoupený advokátem, jehož služby musí hradit.

10. Výše popsaná interpretace advokátního tarifu obecnými soudy vede podle stěžovatele k situaci, kdy letecké společnosti odmítají dobrovolně plnit nároky spotřebitelů plynoucí z nařízení č. 261/2004, neboť v případném neúspěšném soudním sporu jsou povinny hradit úspěšnému účastníkovi náklady řízení pouze v řádu stokorun. Popsaný postup obecných soudů tak ve svém důsledku vede k přetěžování soudní soustavy, navíc v případě nezletilých žalobců musí být vedena řízení o schválení jejich právního jednání.

11. Na tomto stavu se podle stěžovatele „nešťastným způsobem“ podílí i Ústavní soud, který přijetím rozhodnutí ve věci sp. zn. III. ÚS 935/15 nedohlédl následků, jež extenzivním výkladem advokátního tarifu způsobí, nereflektoval kontext podaných žalob, postavení spotřebitele a účelovost jednání leteckých společností. Nastavením efektivnějšího a spravedlivějšího systému by měly mít letecké společnosti zájem na dodržování nařízení č. 261/2004 a spotřebitelé by neměli být trestáni za to, že jsou zastupováni advokátem.

12. Stěžovatel upozorňuje na usnesení sp. zn. III. ÚS 2554/17 ze dne 17. 9. 2019, v němž Ústavní soud sice nepovažoval přezkoumávané rozhodnutí obvodního soudu za správné, nicméně odmítl napadený nákladový výrok meritorně přezkoumat s odkazem na chybějící pravomoc, byť podle stěžovatele kritizovaný stav svými rozhodnutími sám způsobil.

13. Stěžovatel také tvrdí, že část odůvodnění napadeného rozsudku (jeho bod 3) týkající se vedlejší účastnicí namítané regulace ze strany řízení letového provozu je nepřezkoumatelná, neboť taková obrana nebyla vedlejší účastnicí vůbec vznesena, a byla tedy zjevně zkopírována z jiného rozsudku.

14. Stěžovatel navrhuje, aby do řízení podle § 76 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vstoupila Česká advokátní komora, sídlem Národní 118/16, Praha 1 – Nové Město, která by tak jako stavovská organizace mohla podat k posuzované věci své stanovisko. Stěžovatel namítá, že postupem obecných soudů je degradován advokátní stav, neboť účastníku řízení nezastoupenému advokátem může být na náhradě nákladů řízení přiznána za první tři úkony částka stejná jako účastníku, který advokátem zastoupen je. Tímto postupem jsou diskriminováni advokáti, kteří se na danou právní problematiku specializují.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

15. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Jeho ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

16. Ačkoliv stěžovatel v bodě III ústavní stížnosti navrhuje vyslovení porušení svých základních práv ve vztahu k celému rozsudku obvodního soudu č. j. 27 C 161/2021-64 ze dne 5. října 2023 a navrhuje jeho zrušení, z kontextu ústavní stížnosti a stěžovatelovy argumentace je zřejmé, že směřuje pouze vůči výroku II o nákladech řízení. V tomto rozsahu Ústavní soud ústavní stížnost projednal.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

17. Obvodní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti namísto věcné argumentace uvedl jen to, že ji považuje za zcela bezpředmětnou a že skutečnosti v ní uvedené neodpovídají obsahu spisu a reálnému průběhu ústního jednání. Dále konstatoval, že „výrok o nákladech řízení odpovídá recentní judikatuře.“

18. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření namítla, že Ústavní soud se k přezkumu rozhodnutí o nákladech řízení, navíc v bagatelní výši, staví rezervovaně, a není tedy důvod napadený nákladový výrok přezkoumávat. Konstatovala, že obvodní soud své rozhodnutí logicky a přesvědčivě odůvodnil a odkázal na relevantní judikaturu vyšších soudů. Podle vedlejší účastnice není důvod, aby se Ústavní soud odchyloval od svého usnesení sp. zn. III. ÚS 3345/22 ze dne 24. 1. 2023, podle něhož ani odlišnost v osobě žalobců nelze považovat za znak, který by hodnocení takových žalob jako formulářových vylučoval, jsou-li tyto odlišné fyzické osoby opakovaně zastupovány týmž advokátem. Vedlejší účastnice je toho názoru, že je věcí profesní etiky právního zástupce stěžovatele, jakou odměnu si se znalostí judikatury týkající se náhrady nákladů se svým klientem sjedná a zda bude taková odměna přesahovat mimosmluvní odměnu podle § 14b advokátního tarifu. Vedlejší účastnice upozorňuje, že domnělým smyslem ústavní stížnosti je ochrana spotřebitele, jejím pravým cílem je však snaha právního zástupce stěžovatele neztratit zisky plynoucí mu z vymáhání práv klientů plynoucích z nařízení č. 261/2004. Právní zástupce stěžovatele má podle vedlejší účastnice zájem na přiznání odměny v nezkrácené výši i proto, že podle informace z jeho webových stránek inkasuje odměnu za zastupování až v případě, kdy je žalovaná částka vymožená. Skutečnost, že tato agenda pro něj představuje „významný business“, plyne podle vedlejší účastnice i ze skutečnosti, že právní zástupce stěžovatele spolupracuje se společností Click2Claim, s. r. o. nebo se spolkem Pomoc poškozeným, z. s.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

a) Obecně k rozhodování Ústavního soudu o náhradě nákladů řízení v bagatelní výši

19. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů a nezasahuje do jejich rozhodovací činnosti, nejde-li o otázky ústavněprávního významu. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízeních nebyla dotčena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatelů a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy. Ústavněprávním požadavkem také je, aby vydaná rozhodnutí byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

20. Posuzovaná ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutí obvodního soudu o nákladech řízení, ve kterém byl předmětem spor o právo na náhradu škody vyplývající z nařízení č. 261/2004. Rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí soudního řízení jako celku a je zásadně doménou obecných soudů. Zároveň „spor“ o náhradu nákladů řízení, i když se může citelně dotknout některého z účastníků řízení, většinou nedosahuje intenzity způsobilé porušit základní práva a svobody. Do rozhodovací činnosti obecných soudů může nicméně Ústavní soud zasáhnout, avšak zpravidla až tehdy, je-li interpretace nebo aplikace ustanovení týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy projevem svévole, libovůle nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož dochází k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1696/18 ze dne 21. 1. 2019 (N 8/92 SbNU 78)], což se stalo právě v souzené věci.

21. Ústavní soud taktéž zásadně nehodnotí správnost či nesprávnost výroku o náhradě nákladů řízení. Přesto v minulosti opakovaně shledal porušení ústavně zaručených práv jednotlivce na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny), nerespektoval-li obecný soud kogentní ustanovení podzákonného předpisu upravující výši náhrady nákladů soudního řízení (srov. nález sp. zn. I. ÚS 3362/22 ze dne 7. 8. 2024, bod 18).

22. Výše částky představující přisouzenou náhradu nákladů v posuzovaném řízení odpovídá z hlediska judikatury Ústavního soudu bagatelní částce. Avšak i v případech, kdy je veden spor o částku bagatelní z finančního hlediska, nemusí to platit z právního hlediska pro kvalitativní stránku věci tehdy, jeví-li se věc z hlediska ústavnosti natolik významná, že určitým způsobem „přesahuje“ věc samu. V první řadě může jít o situaci, kdy lze v individuálním případě uvažovat o natolik intenzivním zásahu, že by způsobil podle čl. 4 odst. 4 Listiny kolizi s podstatou a smyslem a účelem dotčeného základního práva či svobody. Do druhé skupiny je možno zařadit věci, ve kterých výsledky příslušného přezkumu, v němž jde o posouzení ústavněprávní otázky, mohou mít zásadní význam z hlediska další rozhodovací činnosti obecných soudů, zejména pak, nebyla-li daná otázka dosud Ústavním soudem vyřešena a může mít vliv na posouzení velkého množství případů (nález sp. zn. IV. ÚS 105/23 ze dne 11. 4. 2023, bod 25).

23. Podle bodu 26 posledně citovaného nálezu lze o projednání ústavní stížnosti uvažovat i v situaci, kdy judikatura obecných soudů v totožných či obdobných bagatelních věcech, které však mají ústavněprávní pozadí, není jednotná, a kdy soudy vyšších stupňů nemohou zajistit sjednocování jejich rozhodovací činnosti a zároveň takto vzniklý stav narušuje princip právní jistoty jako neoddělitelné součásti pojmu právního státu [nález sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 (N 55/73 SbNU 89), bod 33]. Okolností způsobilou založit nutnost meritorního posouzení ústavní stížnosti i v případě bagatelní částky, o níž se spor vede, může být rovněž zájem na důsledném respektování judikatury Ústavního soudu [nález sp. zn. III. ÚS 1576/19 ze dne 30. 9. 2019 (N 167/96 SbNU 137), bod 19].

24. Jako příklady řízení o ústavních stížnostech, které Ústavní soud podrobil přezkumu i přesto, že jejich předmětem byl nárok v bagatelní výši, lze uvést nálezy týkající se typově

stejného rozhodnutí, z nichž vzešel napadený rozsudek, tedy nároků cestujících vyplývajících z nařízení č. 261/2004. Nálezem sp. zn. III. ÚS 2857/15 ze dne 24. 5. 2017 (N 88/85 SbNU 495) zrušil Ústavní soud rozhodnutí obvodního soudu přesto, že předmětem řízení byla částka bagatelní, neboť pochybení obvodního soudu shledal velmi závažnými, řešená problematika se týkala mnoha leteckých společností i cestujících a judikatura obecných soudů nebyla v obdobných věcech jednotná (bod 20 citovaného nálezu). V nálezu sp. zn. II. ÚS 2226/21 ze dne 7. 2. 2022 Ústavní soud dospěl k závěru, že přísnější přístup, a tím i přezkum jinak bagatelních věcí, je odůvodněn u jednoinstančních řízení, v nichž je nutno od obecných soudů vyžadovat zvláštní pečlivost, neboť na případná pochybení či nesrovnalosti nemůže již žádný z účastníků v řádném procesu reagovat (bod 16 citovaného nálezu). V nálezu sp. zn. I. ÚS 1758/22 ze dne 21. 2. 2023 reagoval na skutečnost, že se senát 27 C obvodního soudu (tedy stejný senát jako v této věci) odchýlil od judikatury Ústavního soudu, a podotkl, že v případě bagatelní věci nemůže být zákonem stanovená částka absolutní či jedinou mezní hranicí pro připuštění ústavněprávního přezkumu (bod 14 citovaného nálezu). V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1132/22 ze dne 15. 11. 2022 dále Ústavní soud připomněl, že ústavní stížnost týkající se bagatelní částky přezkoumá v případě, kdy ji konkrétní okolnosti posouvají do ústavněprávní roviny, a že těmito okolnostmi může být potřeba sjednotit judikaturu či zakročit proti libovůli obecného soudu (bod 13 citovaného nálezu). Důvodem zrušení tří rozhodnutí senátu 27 C obvodního soudu bylo právě nerespektování ustáleného právního názoru zastávaného soudem vyššího stupně. Nálezem sp. zn. I. ÚS 1758/22 ze dne 21. 2. 2023 zrušil Ústavní soud další rozhodnutí senátu 27 C obvodního soudu i přesto, že se řízení týkalo bagatelní částky, neboť obvodní soud nerespektoval judikaturu Ústavního soudu týkající se hodnocení důkazu předloženého leteckou společností. Ze stejného důvodu ostatně Ústavní soud zrušil rozhodnutí senátu 27 C v řízení o předchozí stěžovatelově ústavní stížnosti (nález sp. zn. III. ÚS 1847/22 ze dne 31. 10. 2022).

25. Ve stěžovatelově případě jde o posouzení ústavnosti rozhodování o nákladech řízení ve věci, v níž proti rozsudku obvodního soudu nebylo podle § 202 odst. 2 občanského soudního řádu (dále jen „o. s. ř.“) přípustné odvolání. Přípustnost odvolání je zde v typově stejných věcech (náhrad za zpožděné lety podle nařízení č. 261/2004) závislá nahodile na výši požadované náhrady, přičemž pravidelně tato výše hranici bagatelnosti nepřekročí. Stane se tak zpravidla jen v případech, kdy je podána žaloba o zaplacení náhrady ve výši 600 EUR za zpožděný let delší než 3 500 km podle čl. 7 odst. 1 písm. c) citovaného nařízení, nebo jestliže přípustnost odvolání ve věcech nižších náhrad ovlivní kurz koruny české stanovený Českou národní bankou. Plný přezkum ve věci samé je tak velmi omezen a roli jediné další „quasiinstance“ je nucen přebírat Ústavní soud (bod 42 nálezu sp. zn. IV. ÚS 1132/22).

26. S ohledem na argumentaci stěžovatele a výše rekapitulovanou nálezovou judikaturu dospěl Ústavní soud k závěru, že je namístě napadené rozhodnutí přezkoumat; žádá si to zájem na důsledném respektování judikatury Ústavního soudu v kombinaci s rizikem její nejednotné aplikace ze strany obecných soudů. Způsob rozhodování o výši náhrad nákladů řízení ve věcech práv spotřebitelů plynoucích z nařízení č. 261/2004 totiž může přímo ovlivnit efektivitu poskytování právní ochrany jednotlivým spotřebitelům, s potenciálem omezit jejich právo na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. ztížit jeho uplatnění.

b) K ústavně konformní aplikaci § 14b advokátního tarifu

27. Základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.). Podle ní přízná soud účastníku, který měl ve věci plný úspěch, náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníku, který ve věci úspěch neměl. Účelně vynaloženými jsou náklady, které musela procesní strana nezbytně vynaložit k hájení svých práv u soudu [srov. nález sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. 7. 2012 (N 132/66 SbNU 61)]. Pouze ve výjimečných případech nemusí soud

náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat (§ 150 o. s. ř.). Při rozhodování o nákladech řízení za zastupování advokátem určí soud výši odměny podle sazby za jeden úkon právní služby a podle počtu úkonů právní služby, které advokát ve věci vykonal (§ 151 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s § 6 advokátního tarifu).

28. Sazba odměny za jeden úkon právní služby je odvislá od výše tarifní hodnoty. U peněžitého plnění požadovaného stěžovatelem (400 EUR) ji obvodní soud určil částkou ve výši 1 500 Kč (§ 7 bod 4 advokátního tarifu).

29. Podle § 14b odst. 1 advokátního tarifu náleží snížená sazba odměny za úkony učiněné do podání návrhu na zahájení řízení (včetně takového návrhu) při naplnění těchto kritérií: 1. řízení bylo zahájeno návrhem podaným na ustáleném vzoru, 2. návrh je opakovaně uplatňován týž žalobcem ve skutkově i právně obdobných věcech a 3. předmětem řízení je peněžité plnění nepřevyšující 50 000 Kč.

30. V nyní posuzované věci aplikoval obvodní soud na určení výše odměny za zastoupení advokátem § 14b odst. 1 advokátního tarifu a za každý ze tří úkonů právní služby do podání návrhu na zahájení řízení přiznal stěžovateli 200 Kč, celkem tedy 600 Kč za tři úkony právní služby. Svůj postup podpořil odkazem na již citovaný nález sp. zn. I. ÚS 3923/11 s odůvodněním, že v něm Ústavní soud definoval tzv. formulářový návrh tak, že jej soudy „odhalí“ díky jednotě v osobě žalobce, jejího právního předchůdce, nebo jejího advokáta. Správnost aplikace § 14b advokátního tarifu odůvodnil tím, že právní zástupce stěžovatele podává u obvodního soudu „desítky a desítky“ žalob na zaplacení náhrad za zpožděné lety vůči vedlejší účastnici, přičemž tyto návrhy mají podobu využitelného vzoru a odlišují se jen v minimální míře.

31. Jak ve svém vyjádření konstatuje vedlejší účastnice, Ústavní soud v několika svých usneseních (např. sp. zn. III. ÚS 935/15 ze dne 25. 6. 2015, sp. zn. III. ÚS 3804/15 ze dne 8. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2040/17 ze dne 5. 10. 2017, sp. zn. IV. ÚS 2078/20 ze dne 6. 10. 2020 nebo sp. zn. III. ÚS 3345/22 ze dne 24. 1. 2023, citovaném vedlejší účastnicí) zmínil, že § 14b advokátního tarifu je třeba vykládat s přihlédnutím k jeho předchozím nálezům zabývajícím se problematikou nákladů řízení ve věci tzv. formulářových žalob, resp. že odlišnost v osobě žalobce nelze bez dalšího považovat za znak, který by hodnocení návrhu jako formulářového vylučoval. Je však třeba zdůraznit, že těmito usneseními odmítl Ústavní soud ústavní stížnosti z důvodu jejich zjevné neopodstatněnosti a napadená rozhodnutí meritorně nepřezkoumával zejména vzhledem k bagatelní výši částek, které byly předmětem řízení. Jak zmínil Ústavní soud například v bodech 69 a 70 nálezu sp. zn. I. ÚS 643/06 ze dne 13. 9. 2007 (N 142/46 SbNU 373), odmítnutí ústavní stížnosti jako zjevně neopodstatněné neznamena potvrzení zákonnosti právního názoru obsaženého v rozhodnutí napadeném ústavní stížností a taková usnesení nemohou poskytovat alibi pro orgány veřejné moci k potvrzení jejich názorů. Odmítnutí ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost znamená jen to, že v daném případě namítaný zásah do práv stěžovatele nedosáhl ústavněprávního rozměru, že nedošlo k dotčení ústavně zaručených práv a svobod stěžovatele (nález sp. zn. IV. ÚS 158/24 ze dne 17. 4. 2024). S ohledem na obsah nyní projednávané ústavní stížnosti a kontext celého soudního řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, musí nyní Ústavní soud zdůraznit, že způsob aplikace § 14b advokátního tarifu obvodním soudem zcela popírá smysl nálezové judikatury zabývající se touto problematikou.

32. V nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11, na který ve svém odůvodnění poukazuje obvodní soud, se Ústavní soud zabýval ústavní stížností stěžovatelky (právnícké osoby), na niž byly postoupeny pohledávky dopravce vůči fyzickým osobám, vzniklé v souvislosti s jízdou bez platného jízdního dokladu. Byly to pohledávky v bagatelní výši představující základní jízdné (22 Kč) a přírážku k jízdnému (1 000 Kč). Ústavní soud aproboval stanovení náhrady nákladů řízení obecným soudem podle advokátního tarifu v době, kdy pravidlem bylo přiznávání paušální částky podle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při

rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 277/2006 Sb. Uvedený nález reagoval na živelné uplatňování žalob o zaplacení bagatelních částek, kde cílem žalobců (často nabyvatelů pohledávek) nebylo pouze získat právo na zaplacení žalované částky, ale především na paušální náhradu nákladů podle vyhlášky č. 484/2000 Sb., jejíž výše významně převyšovala žalované částky i skutečně vynaložené náklady soudního řízení (bod 29 nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11). Ústavní soud poskytl definici formulářové žaloby právě se zřetelem na případy, kdy původní věřitelé obchodovali s pohledávkami vůči svým dlužníkům v postavení spotřebitelů a právo na peněžité plnění často vymáhali noví nabyvatelé pohledávek, jejichž zisk byl generován paušálně stanovenými náhradami nákladů soudního řízení, které významně převyšovaly původní spotřebitelův dluh. Žalobci se v takových řízeních nenechávali zastoupit proto, aby jim byla poskytnuta kvalifikovaná právní pomoc osobou znalou práva, ale právě za účelem dosažení bezdůvodného zisku (nález sp. zn. I. ÚS 988/12, bod 25). Z nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11 tak jednoznačně vyplývá skutečnost, že Ústavní soud vyslovil své závazné závěry ve vztahu k vymáhání bagatelních pohledávek věřiteli vůči spotřebitelům (nikoli naopak), což potvrzuje i bod 111 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12.

33. Proto zmínku o „jednotě v osobě advokáta“, která může obecným soudům pomoci indikovat formulářovou žalobu (bod 28 nálezu sp. zn. I. ÚS 3923/11), je třeba vždy vnímat v kontextu celého odůvodnění nálezu, který svými závěry o možnostech aplikace advokátního tarifu místo vyhlášky č. 484/2000 Sb. cílil na ochranu spotřebitele jako účastníka řízení. Jestliže Ústavní soud v bodě 28 citovaného nálezu poskytl obecným soudům vodítko k „odhalení“ formulářové žaloby skrze jednotu advokáta, zjevně mířil na běžné situace, kdy totožného žalobce (např. dopravní podnik) zastupuje jeho právní zástupce (advokát) v několika či mnoha řízeních.

34. Výše citovaným nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 byla vyhláška č. 484/2000 Sb. zrušena. Z odůvodnění tohoto plenárního nálezu vyplývá, že Ústavní soud se návrhem na zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. zabýval opět v kontextu občanských soudních řízení, v nichž byla vůči spotřebitelům vymáhána bagatelní částka a žalobcům byla přiznávána náhrada nákladů řízení zjevně nepřiměřená povaze a obsahu sporů, přičemž smyslem řízení nebylo ani tak vynucení plnění občanskoprávních závazků, ale dosažení výnosu z vedení samotného sporu (body 97 a 98 nálezu).

35. Na zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. reagovalo Ministerstvo spravedlnosti přijetím vyhlášky č. 120/2004 Sb., kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, která s účinností od 1. 7. 2014 včlenila do advokátního tarifu nové ustanovení § 14b. To umožňuje obecným soudům přiznat žalobcům, kteří opakovaně zahajují řízení návrhy podávanými na ustáleném vzoru ve skutkově i právně obdobných věcech, v nichž je předmětem řízení peněžité plnění a tarifní hodnota nepřevyšuje 50 000 Kč, sníženou sazbu za úkony právní služby do podání návrhu na zahájení řízení. Jelikož přijetí vyhlášky č. 120/2004 Sb. bylo reakcí na předchozí výše citovanou nálezovou judikaturu Ústavního soudu, je třeba její znění vykládat a aplikovat právě s přihlédnutím k těmto nálezům a jejich snaze zamezit přiznávání zjevně nepřiměřených nákladů za zastoupení sériových žalobců.

36. Podle § 14b advokátního tarifu postupuje tedy soud při určení výše sazby za každý úkon právní služby do podání návrhu na zahájení řízení tehdy, jestliže tentýž žalobce opakovaně uplatňuje obdobné nároky ve skutkově i právně obdobných věcech. Z tohoto ustanovení naopak nijak neplyne, že by se mělo vztahovat na případy, kdy odlišné žalobce (spotřebitele) s obdobnými nároky zastupuje tentýž advokát. Výklad, který zastává a prosazuje obvodní soud, se zcela mýjí s právními závěry zmíněných nálezů a tím i s důvody, pro které byl do advokátního

tarifu § 14b včleněn. Jde o výklad účelový a dokonce rozporný s judikaturou Městského soudu v Praze, který k tomu například v usnesení č. j. 93 Co 681/2014-11 ze dne 7. 1. 2015 uvádí: „Skutkovou obdobnost žalob na ustáleném vzoru ve smyslu § 14b advokátního tarifu je nezbytné vykládat stejně, jako u tzv. formulářových žalob. Musí jít o takové skutkové vymezení nároku, jenž se jen ve zcela minimální míře odlišuje od jiných návrhů na zahájení řízení podaných stejným žalobcem. Právě a jen tato minimální míra odlišností činí ze sepsání návrhu na zahájení řízení pouhý administrativní úkon, za který by měla být přiznána nižší než obvyklá odměna za úkon právní služby.“ Nebo dále usnesení Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 58/2015-20 ze dne 12. 3. 2015: „Pokud je žalobce fyzickou osobou, nepodnikatelem, který se domáhá náhrady za zpoždění letu podle nařízení Rady (ES) č. 261/2004 vůči letecké společnosti, tedy zřejmě nikoliv opakovaně, nejsou splněny předpoklady pro aplikaci ustanovení § 14b vyhl. č. 177/1996 Sb. o snížené odměně advokáta.“

37. Pokud měla změna advokátního tarifu provedená vyhláškou č. 120/2004 Sb. zamezit přiznávání nepřiměřených odměn za právní zastoupení žalobců, kteří uplatňovali drobné pohledávky vůči spotřebitelům, není možné vykládat § 14b v neprospěch spotřebitelů. Z textu § 14b jednoznačně vyplývá, že cílí na případy, kdy obdobné návrhy podává opakovaně tentýž žalobce, nikoliv tentýž advokát. Odůvodnění aplikace § 14b odkazem na totožného advokáta by obvodní soud mohl použít pouze podpůrně a pouze v případech, kdy by tentýž advokát zastupoval opakovaně stejného žalobce podávajícího opakovaně návrhy v obdobných věcech (viz bod 33 tohoto nálezu), neboť z hlediska subjektů je pouze totožnost žalobce jednou z podmínek pro uplatnění citovaného ustanovení. Možnost rozhodnout o nákladech řízení podle § 14b pouze s odkazem na totožného advokáta bez toho, aby byla dána existence totožného žalobce, z posuzovaného ustanovení nijak nevyplývá a není v souladu s jeho smyslem a účelem.

38. Obvodní soud § 14b advokátního tarifu dotváří a aplikuje způsobem, který zcela popírá smysl tohoto ustanovení. Vlastním výkladem si do znění § 14b doplnil hypotézu, která v něm není uvedena, a spojuje s ní následky, které citované ustanovení spojuje s hypotézou jinou. Ve svém důsledku tak oslabuje právo spotřebitelů na právní pomoc a postihuje je za jejich rozhodnutí vymáhat svůj právní nárok soudně, pokud se v řízení nechají zastoupit advokátem znalým dané problematiky. Ústavní soud nenachází legitimní důvod pro to, aby při zastupování klientů uplatňujících právo na náhradu škody vyplývající z nařízení č. 261/2004 byla při rozhodování o náhradě nákladů řízení za zastoupení advokátem výše sazby za jeden úkon právní služby do podání návrhu na zahájení řízení stanovována v závislosti na tom, zda se daný advokát právní problematice náhrad cestujících v letecké dopravě věnuje, nebo nevěnuje. Žalobci s právem na kompenzaci za zpožděný let nemůže být ve vztahu k rozhodování o náhradě nákladů řízení k tíži skutečnost, že jím zvolený advokát zastupuje při vymáhání obdobných nároků i jiné klienty, nemluvě o tom, že žalobce (spotřebitel) takovou skutečnost nemusí být schopen předvídat. Postupem obvodního soudu vzniká nedůvodný rozdíl v honorování advokáta zastupujícího spotřebitele při uplatňování jejich práv v této oblasti pravidelně, a advokáta, který podá takovou žalobu jen ojedinele. Takovým rozhodováním obvodního soudu zároveň dochází k narušení rovnosti stran soudního řízení. V neposlední řadě může mít nepřiznání adekvátní náhrady nákladů řízení odrazující účinek pro další spotřebitele v obdobném postavení při uplatňování jejich práv ze zpožděných letů soudní cestou. To ve svém důsledku může vést k porušení jejich práva na právní pomoc poskytovanou právním profesionálem podle svého svobodného výběru podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

39. Argumentace vedlejší účastnice ve vztahu k aktivitám právního zástupce stěžovatele, nabízejícího své služby v oblasti odškodnění při dopravních nehodách či průtazích řízení (Pomoc poškozeným, z. s.) nebo v oblasti náhrady škody podle nařízení č. 261/2004 (Click2Claim, s. r. o.) je pro posouzení ústavnosti aplikace § 14b advokátního tarifu obvodním soudem zcela irrelevantní. Je věcí právního zástupce stěžovatele, jakou odměnu si za poskytování právních služeb s klientem sjedná. Způsob sjednání odměny nemůže nijak ovlivnit

úvahu soudu při rozhodování o náhradě nákladů řízení a o ústavně souladné aplikaci § 14b advokátního tarifu. Pokud vedlejší účastnice ve svém vyjádření uvádí, že důvodem podané ústavní stížnosti je snaha právního zástupce stěžovatele „neztratit zisky s touto agendou spojené“, je třeba připomenout, že právní zástupce stěžovatele zastupuje své klienty při vymáhání práva na náhradu škody plynoucí z nařízení č. 261/2004 právě z důvodu, že vedlejší účastnice je odmítá vypořádat dobrovolně.

c) Specifické postavení spotřebitelů při vymáhání práv na náhradu škody podle nařízení č. 261/2004 soudní cestou

40. Vedlejší účastnice může být k odpírání dobrovolného plnění, a tím protiprávnímu jednání, nepřímo podporována právě rozhodováním obvodního soudu o náhradě nákladů řízení, neboť v případě svého neúspěchu v soudním sporu je povinna hradit náklady řízení v pro ni marginální výši, které jsou ještě sníženy aplikací § 14b advokátního tarifu. Pausálně uplatňovaný výklad obvodního soudu tak může podporovat možnou obchodní strategii leteckých společností neplnit dobrovolně a vyčkávat, zda se spotřebitelé odhodlají právo na náhradu škody uplatnit soudně, jinými slovy nepředcházet soudním sporům a nezatěžovat zbytečně soudní soustavu, neboť s touto jejich strategií pro ně není spojeno žádné riziko vzniku dalších nákladů. Takový stav však není z pohledu vymahatelnosti práva a ochrany spotřebitele žádoucí, a to i s ohledem na recitál k nařízení č. 261/2004, podle něhož je jeho účelem naopak zvýšit úroveň ochrany práv cestujících (bod 4 recitálu).

41. V neposlední řadě je třeba vzít v úvahu i v odborné literatuře zmiňovaný fenomén tzv. racionální apatie, která se může u spotřebitelů (kterými jsou i cestující osoby) projevit. Tento pojem se používá k popisu situace, kdy se jednotlivci rozhodnou neúčastnit se určitého procesu nebo činnosti, protože náklady (časové, finanční nebo jiné) převyšují očekávané možné přínosy. Racionální apatie pak může mít za následek, že se proti obstrukčnímu či dokonce nepoctivému jednání spotřebitelé nebrání, jelikož zvažují, zda se jim vyplatí věnovat čas vleklému a nákladnému soudnímu sporu s ekonomicky silnějším subjektem.

42. Snahu o řešení problémů, které v této oblasti vznikají, představuje např. mnohaleté úsilí o zavedení institutu hromadných žalob do českého právního řádu či jiných (v zahraničí využívaných) „prospotřebitelských“ konceptů. Jako příklad lze uvést Rakousko, kde tamní spotřebitelská organizace (Verein für Konsumenteninformation) organizuje již více než 20 let „vzorová“ řízení, a to s podporou státu, který se částečně podílí i na nákladech řízení. Tímto způsobem je dosahováno v rámci procesní ochrany spotřebitelských zájmů nebývalé efektivity, jelikož úspěšnost žalob je vyšší než 90 % (viz blíže Balarin, J., Tichý, L. Kolektivní ochrana procesních práv v ČR: sen či skutečnost?, Bulletin advokacie, č. 3, roč. 2013, s. 17 a násl.). To se následně zrcadlí i v judikatuře rakouských soudů související s letovým provozem a aplikací nařízení č. 261/2004 [viz např. rozhodnutí 7 Ob 65/13d rakouského Nejvyššího soudního dvora (der Oberste Gerichtshof) nebo rozhodnutí 60 R 74/18i Obchodního soudu ve Vídni (das Handelsgericht Wien) a mnohé další publikované na <https://ris.bka.gv.at>, vč. pokládání předběžných otázek Soudnímu dvoru Evropské unie].

43. Výše náhrady nákladů řízení za úkony do podání návrhu na zahájení řízení, jak ji stanovil obvodní soud (tj. 600 Kč), nemůže odpovídat skutečným nákladům, které musel stěžovatel (resp. jeho právní zástupce) na úkony před podáním žaloby vynaložit. Postup obvodního soudu tak může vést k situaci, kdy spotřebitel, pokud se vůbec rozhodne své právo vymáhat, nebude zastoupen, což mu znemožní kvalifikovaně hájit svá práva v soudním řízení. S ohledem na judikaturu Soudního dvora Evropské unie i zahraničních civilních soudů je zřejmé, že problematika práv cestujících na náhradu škody podle nařízení č. 261/2004 není triviální. To je ostatně zjevné i z průběhu řízení, které musel stěžovatel podstoupit k úspěšnému vymožení svého práva. Zastoupení advokátem znalým dané problematiky bylo pro jeho úspěch

ve věci naprosto zásadním, neboť obvodní soud mu jeho právo přiznal až po zásahu Ústavního soudu.

44. Vzhledem k postavení spotřebitele – cestujícího jako slabší smluvní strany ve vztahu k leteckému dopravci je proto třeba důsledně trvat na tom, aby nebyla cestujícím ztěžována možnost získání náhrady za zpožděný let, mají-li na ni právo. Nesmí být vytvářeny právní, ale ani faktické překážky, které mohou bránit účelnému uplatňování jejich práv.

VI. Závěr

45. Z důvodů uvedených v předchozích bodech Ústavní soud stěžovatelově ústavní stížnosti vyhověl a výrok II napadeného rozsudku podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil, neboť jím byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na právní pomoc podle čl. 37 odst. 2 Listiny.

46. Co se týče námitek stěžovatele vůči nezohlednění některých úkonů jeho právního zástupce při rozhodování o přiznání náhrady nákladů řízení (bod 8 tohoto nálezu) Ústavní soud podotýká, že ze soudního spisu jsou patrné i jiné úkony právního zástupce než pouze dvě účasti u jednání, za která obvodní soud stěžovateli odměnu přiznal. Obvodní soud v napadeném rozhodnutí nijak neodůvodnil, proč za jiné úkony odměnu nepřiznal. V dalším řízení bude tedy úkolem obvodního soudu opětovně rozhodnout o náhradě nákladů řízení v souladu s výše uvedenými závěry Ústavního soudu týkajícími se aplikace § 14b advokátního tarifu. Zároveň se bude muset pečlivě věnovat všem úkonům právní služby, které právní zástupce stěžovatele v jeho věci vykonal. Vzhledem ke skutečnosti, že byl stěžovatel nucen za účelem hájení svých práv podat proti oběma rozsudkům obvodního soudu ve své věci ústavní stížnosti, Ústavní soud směrem k obvodnímu soudu zdůrazňuje, že pro jakékoliv krácení stěžovatelova práva na náhradu nákladů soudního řízení zde není prostor. Procesnímu postoji vedlejší účastnice, která odmítla dobrovolně vypořádat stěžovatelův nárok, odpovídá její povinnost plně nahradit stěžovateli náklady řízení, které musel k vymožení svého práva vynaložit.

47. Jelikož Ústavní soud shledal důvody pro vyhovění stěžovatelově návrhu na základě argumentace obsažené v ústavní stížnosti, nepovažoval za nutné přiznat České advokátní komoře postavení vedlejší účastnice podle § 76 odst. 3 zákona o Ústavním soudu.

Č. 184**Opomenutí zaslání vyjádření státního zástupce obviněnému v případě absence nových argumentů ve vyjádření (sp. zn. I. ÚS 3287/23 ze dne 9. října 2024)**

O porušení práva na soudní ochranu v takové intenzitě, aby mělo za následek kasační zásah Ústavního soudu, zpravidla nepůjde, jestliže soud sice nezašle stěžovateli k replice vyjádření státního zástupce, zároveň však vyjádření neobsahuje žádné nové argumenty, ale pouze obecné teoretické závěry a reprodukci argumentace, která již byla v řízení před soudy nižších stupňů uplatněna, a k níž měl stěžovatel možnost se v předchozích fázích řízení vyjádřit.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Kateřiny Ronovské o ústavní stížnosti stěžovatele M. W., zastoupeného JUDr. Pavlem Šimou, advokátem se sídlem Poděbradova 2995/17, Plzeň, proti rozsudku Okresního soudu v Rokycanech sp. zn. 3 T 76/2022 ze dne 27. 3. 2023, usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 50 To 138/2023-419 ze dne 29. 5. 2023 a usnesení Nejvyššího soudu č. j. 11 Tdo 819/2023-455 ze dne 19. 9. 2023, za účasti Okresního soudu v Rokycanech, Krajského soudu v Plzni a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Rokycanech, Krajského státního zastupitelství v Plzni a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 1, čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), ve spojení s čl. 89 odst. 2 Ústavy, a čl. 1 a 6 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod [pozn. Ústavního soudu: stěžovatelem je zřejmě zamýšlen čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)].

2. Jak vyplývá z ústavní stížnosti, přiložených dokumentů a zapůjčeného spisu, napadeným rozsudkem Okresního soudu v Rokycanech byl stěžovatel uznán vinným přečinem výroby a držení předmětu k nedovolené výrobě omamné a psychotropní látky a jedu podle § 286 odst. 1 trestního zákoníku a pokračujícím přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Toho se měl dopustit stručně řečeno tím, že řídil auto přesto, že měl uložen zákaz řízení motorových vozidel, a že ve svém vozidle

převážel nákupní tašku s látkami, které obsahovaly suroviny obecně způsobilé k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek, konkrétně metamfetaminu. Za tyto přečiny, a za sbíhající se přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, kterým byl stěžovatel uznán vinným rozsudkem Okresního soudu Plzeň-město sp. zn. 5 T 38/2021 ze dne 7. 12. 2021, byl stěžovateli uložen souhrnný trest odnětí svobody v trvání 20 měsíců.

3. Krajský soud v Plzni napadeným usnesením stěžovatelovo odvolání proti rozsudku okresního soudu podle § 256 trestního řádu zamítl. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel dovolání, ke kterému se vyjádřilo Nejvyšší státní zastupitelství (č. l. 447–448).

4. Nejvyšší soud nejprve uvedl, že pokud v posuzované věci odvolací soud rozhodl tak, že podle § 256 trestního řádu odvolání obviněného zamítl (rozhodl po věcném přezkoumání), je zjevné, že dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. m) trestního řádu přichází v úvahu pouze v té jeho variantě, jež předpokládá spojení s některým z dalších dovolacích důvodů [podle § 265b odst. 1 písm. a) až l) trestního řádu]. Tímto dovolacím důvodem byl pak stěžovatelem uplatněný dovolací důvod podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Nejvyšší soud shledal, že stěžovatelovo dovolání neodpovídá jím uplatněnému dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, neboť konkrétní dovolací argumentaci nelze podřadit nejen pod výše označený důvod dovolání, ale ani pod žádný jiný zákonný dovolací důvod. Zároveň Nejvyšší soud nedospěl k závěru, že by postupem soudů nižších stupňů byl porušen některý z komponentů práva obviněného na soudní ochranu. Závěr okresního soudu o vině v případě obou trestných činů popsal jako založený na akceptovatelných hodnotících úvahách na racionálním a logickém základu, vycházejících z vážení každého provedeného důkazu. Taktéž uvedl, proč nelze přisvědčit argumentaci stěžovatele o porušení principu *in dubio pro reo*.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel namítá, že se okresní soud nevypořádal se skutečností, že za základ svého rozhodnutí považoval i úřední záznam o provedení jeho silniční kontroly (číslo listu 1–3 spisu) a úřední záznam sepsaný podle § 158 odst. 3 trestního řádu. Z předmětného rozsudku není podle stěžovatele zřejmé, že si s jejich čtením, tj. použitím jako důkazu v hlavním líčení, vyžádal soud souhlas obžalovaného. Bez tohoto souhlasu není možné považovat úřední záznam sepsaný na základě § 158 odst. 3 trestního řádu za důkaz (*a contrario* § 211 odst. 6 trestního řádu). Stěžovatel namítá, že uvedeným postupem zatížil okresní soud řízení vadou. Dále stěžovatel namítá, že soud prvního stupně nepřistoupil k aplikaci právní zásady *in dubio pro reo*, tím, že svůj rozsudek řádně neodůvodnil.

6. V neposlední řadě má stěžovatel za to, že Nejvyšší soud porušil jeho právo na spravedlivý proces, když mu nedoručil vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k jeho dovolání. Je přesvědčen, že mu tím bylo upřeno právo na rovnost v právech a právo na spravedlivý proces, přičemž odkazuje na nálezy sp. zn. IV. ÚS 1132/2022 ze dne 15. 11. 2022 a sp. zn. III. ÚS 2300/2021 ze dne 8. 11. 2023.

III. Vyjádření účastníků řízení

7. Nejvyšší soud ve vyjádření ke stěžovatelově první námitce uvedl, že policejní orgán je před zahájením trestního stíhání kromě jiného oprávněn požadovat vysvětlení od fyzických osob. O obsahu podaného vysvětlení sepíše podle § 158 odst. 6 trestního řádu úřední záznam, k jehož provedení jako důkazu je v řízení před soudem nutný souhlas státního zástupce a obžalovaného (§ 211 odst. 6 trestního řádu). O takovou situaci se v posuzované věci vůbec nejednalo, neboť z ničeho nevyplývá, že by policejní orgán před zahájením trestního stíhání pořizoval jakýkoli úřední záznamy obsahující vysvětlení ve smyslu § 158 odst. 3, 5 a 6 trestního řádu. Za této situace proto ani soudy nemohly postupovat podle § 211 odst. 6 trestního řádu,

což lze dovodit i z obsahu soudních rozhodnutí, v nichž není zmínka o čtení úředního záznamu postupem podle § 211 odst. 6 trestního řádu. K namítanému nedoručení vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství k replice uvedl, že z obsahu spisového materiálu nebylo možno dohledat, zda došlo k zaslání tohoto vyjádření stěžovateli, resp. jeho obhájci, a pokud se tak nestalo, pak zřejmě nedopatřením. Zároveň konstatoval, že k obsahu zaslání vyjádření státního zástupce nepřihlížel, když na rozdíl od jeho návrhu na odmítnutí dovolání jako zjevně neopodstatněného podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu, dovolání stěžovatele bez dalšího odmítl podle § 265i odst. 1 písm. b) trestního řádu, jako na dovolání podané z jiných než ze zákonných důvodů.

8. Okresní soud uvedl, že úřední záznam (č. 1. 1–3) byl čten a předkládán k nahlédnutí v souladu s § 213 odst. 1, 2 trestního řádu během hlavního líčení konaného dne 27. 3. 2023. Konstatoval, že stěžovatel k tomuto postupu neměl připomínek, což vyplývá mimo jiné z protokolu z hlavního líčení, o kterém byl pořizován i zvukový záznam. Spolu s tímto byly čteny a předkládány k nahlédnutí i další listiny, které jsou obsahem spisu (přehled na č. 1. 385–389). Podle okresního soudu byl dodržen postup podle § 213 odst. 1, 2 trestního řádu, kdy k předložení k nahlédnutí a čtení listinných důkazů není nutné zajistit souhlas obžalovaného. Pokud by se jednalo o postup ve smyslu stěžovatelem namítaného § 211 odst. 6 trestního řádu, pak by se o porušení tohoto ustanovení a zásahu do práv obžalovaného hovořit dalo, k tomuto však nedošlo, jelikož úřední záznam byl pouze čten a předkládán k nahlédnutí jako další listiny náležející do spisu, a tímto záznamem bylo poukazováno pouze na skutečnost, že bylo policejní hlídkou zastaveno předmětné vozidlo a kdy k tomuto došlo. Základem napadeného rozhodnutí pak nebyl předmětný úřední záznam, ale celá řada jiných důkazů – např. výpovědi svědků pana K. a pana Č., fotografie, odborné zkoumání z oboru kriminalistiky, odvětví chemie a fyzikální chemie a z odvětví genetiky.

9. Krajský soud ve vyjádření uvedl, že v napadeném usnesení reagoval na tehdy uplatněné námítky stěžovatele a své úvahy vysvětlil v odůvodnění svého rozhodnutí, na jehož obsah odkázal.

10. Státní zástupce okresního státního zastupitelství uvedl, že skutečnosti, které by měl předmětný úřední záznam prokazovat, byly prokázány i jiným způsobem, když sám stěžovatel v rámci své výpovědi mj. potvrdil, že byl pronásledován a následně i kontrolován policií, včetně toho, co řekl k zajištěné tašce. K žádné vadě řízení, která by způsobila důkazní nouzi, tak nemohlo dojít. Stěžovatel pak tuto námítku neuplatnil ani v rámci odvolání, ani v rámci dovolání.

11. Státní zástupce Nejvyššího státního zastupitelství uvedl, že stěžovatelovu námítku týkající se údajně nezákonně provedeného důkazního prostředku je nutné považovat za nepřijatelné argumentační novum, neboť ji ve svém dovolání neuplatnil. I pokud by Ústavní soud dospěl k závěru, že nalézací soud provedením jmenovaného důkazního prostředku pochybil, a považoval tuto část ústavní stížnosti za projednatelnou, má za to, že postupem okresního soudu nebylo materiálně porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces. Daný důkazní prostředek totiž nelze považovat za jediný či rozhodující usvědčující důkaz ani za usvědčující důkaz se značnou vahou. Při hodnocení ústavní konformity napadeného usnesení Nejvyššího soudu je namístě vzít v potaz, zda vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství přineslo pro postup nebo výsledek trestního řízení nějaké nové relevantní argumenty nebo důkazní návrhy vedoucí ke zvrácení výsledku řízení [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 8. 4. 2021 sp. zn. IV. ÚS 3418/18 (N 75/105 SbNU 279)]. V projednávané věci však stručné vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství ze dne 7. 9. 2023 č. j. 1 NZO 683/2023-16 takový charakter zjevně mít nemohlo. K námítce *in dubio pro reo* uvedl, že se jí obecné soudy řádně zabývaly a odkázal na body 23–26 usnesení Nejvyššího soudu ve stěžovatelově věci. Ústavní stížnost navrhl odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, popřípadě navrhl, aby ji Ústavní soud zamítl.

12. Stěžovatel možnosti repliky k vyžádaným vyjádřením nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

13. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

14. Předmětem přezkumu Ústavního soudu bylo posouzení ústavní konformity napadených rozhodnutí. Ústavní soud po posouzení ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, obsahu spisu a vyjádření účastníků dospěl k závěru, že ústavní stížnost je nedůvodná.

15. Stěžovatel předně namítá, že základ rozhodnutí okresního soudu, kterým byl trestně odsouzen, představoval i úřední záznam o provedení jeho silniční kontroly (číslo listu 1–3 spisu vedeného okresním soudem), sepsaný podle § 158 odst. 3 trestního řádu, aniž by k tomuto postupu byl vyžádán souhlas podle § 211 odst. 6 trestního řádu. Takovou námitku však stěžovatel mohl uplatnit už dříve, v řízení před trestními soudy, neboť v zásadě jí namítá nezákonnost proti němu použitého důkazu. Tak ovšem neučinil, neboť z napadených rozhodnutí ani ze stěžovatelova odvolání (č. 1. 406–407), ani dovolání (č. 1. 440–442) neplyne, že by podobnou argumentaci vznesl. Vzhledem k tomu je však taková v ústavní stížnosti nově vznesená námitka materiálně nepřipustná (viz nález sp. zn. III. ÚS 377/20 ze dne 2. 8. 2022, body 22 až 25).

16. Ústavní soud nemohl přisvědčit ani stěžovatelově námitce, že v jeho věci měly obecné soudy porušit pravidlo *in dubio pro reo*, když vyložily skutkový stav odlišně od verze, kterou přednesla obhajoba. Dospěl totiž k závěru, že se jí obecné soudy řádně zabývaly. Právo na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny) ani právo na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy) nezaručují, že výsledek řízení bude odpovídat očekávání účastníka řízení a že všechny jím tvrzené skutečnosti budou akceptovány, ale poskytuje „pouze“ záruku, že řízení před nezávislým a nestranným soudem bude probíhat podle předem stanovených pravidel, což se v tomto případě stalo. Presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny) poskytuje záruku, že obviněný je považován za nevinného do pravomocného rozhodnutí o vině. Zásada *in dubio pro reo* znamená, že pouze v případě, kdy objektivní pozorovatel nemůže ani jednu z možných verzí odmítnout (nestačí subjektivně vnímaná pochybnost obviněného či alternativní verze skutkového děje), musí být aplikována verze pro stíhaného příznivější. Postačí odkázat na obsah odůvodnění napadeného usnesení Nejvyššího soudu (body 23–26), ve kterém Nejvyšší soud rozebral, proč nelze uvěřit stěžovateli, že vezl přehledně uspořádanou tašku s věcmi k nedovolené výrobě omamných a psychotropních látek, konkrétně metamfetaminu, do kontejneru na tříděný odpad.

17. Z vyžádaného spisu vedeného okresním soudem jakož i vyjádření Nejvyššího soudu vyplývá, že vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství nebylo zasláno stěžovateli k případné replice. V této skutečnosti lze spatřovat porušení povinnosti Nejvyššího soudu, která vyplývá z principu rovnosti účastníků řízení a zásady kontradiktornosti řízení, byť není v trestním řádu formulována výslovně. Ústavní soud proto posuzoval, zda toto pochybení znamenalo také porušení odpovídajících základních práv stěžovatele.

18. Součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné ústavně přikázaná kontradiktornost řízení, tj. právo všech účastníků řízení rovnocenně procesně působit na rozhodující soudní orgán plynoucí z čl. 37 odst. 3 Listiny, přičemž dané ustanovení Listiny je aplikovatelné na všechny druhy soudního řízení včetně řízení trestního [viz např. nález sp. zn.

I. ÚS 569/05 ze dne 11. 5. 2006 (N 100/41 SbNU 293)]. Byť je postavení státního zástupce a obviněného zejména v přípravném řízení odlišné od postavení stran civilního sporu, musí při jakémkoli soudním rozhodování v trestním řízení fakticky docházet k naplnění procesní rovnosti těchto účastníků. Jen tak lze vnímat proces jako férový. Stejně je i v trestním řízení nutno důsledně naplňovat právo se vyjádřit zaručené čl. 38 odst. 2 Listiny. Toto základní právo je podle dřívějšího výkladu Ústavního soudu [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2025/10 ze dne 14. 10. 2010 (N 210/59 SbNU 69) nebo nález sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005 (N 129/37 SbNU 629)] i výkladu ESLP (viz např. rozsudek ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. 7. 2008 č. 20728/05, § 25) třeba chápat nejen jako možnost vyjádřit se ke všem prováděným důkazům a předložit skutečnosti nutné k obhájení svých nároků, ale také jako právo být seznámen s každým podáním nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a k těmto mít také možnost se vyjádřit.

19. Princip rovnosti účastníků řízení a související zásada kontradiktornosti řízení se v trestním řízení uplatní také při rozhodování o dovolání. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že nezaslání vyjádření státního zástupce dovolateli k replice, nebylo-li dovolacím soudem rozhodnuto ve prospěch dovolatele, může mít za následek porušení základního práva na soudní ochranu (např. nález sp. zn. I. ÚS 3235/15 ze dne 26. 4. 2016). Vždy je rozhodný obsah daného vyjádření v kontextu dosavadního průběhu řízení. Nepostačuje, bude-li nezaslání vyjádření z hlediska výsledku dovolacího soudu toliko pochybením formální povahy (srov. nález sp. zn. III. ÚS 2300/21 ze dne 8. 11. 2023).

20. Pro posouzení poslední stěžovatelovy námitky je proto nutné stručně shrnout obsah vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství.

21. Státní zástupce v tomto vyjádření nejprve stručně zrekapituloval obsah stěžovatelova dovolání (odst. 1 a 2). V odst. 3 uvádí, že se k podanému dovolání vyjádří a v odst. 4 uvádí, že dovolání stěžovatele je doslovným opakováním jeho obhajoby uplatněné v předchozích stádiích trestního řízení, s nímž se oba soudy beze zbytku vypořádaly. Dodává, že z důvodu, že oba soudy na stěžovatelovy námitky přiléhavě reagovaly, považuje státní zástupce za zcela nadbytečné podrobně rozvádět a opakovat argumenty jejich rozhodnutí, s jejichž nosnými důvody se ztotožňuje. V odst. 5 dovozuje, že dovolání stěžovatele je založeno na námitce, že skutková zjištění, která jsou určující pro naplnění znaků trestného činu, jsou ve vzájemném rozporu s obsahem provedených důkazů. Uvádí, že takovou výhradu sice pod uvedený dovolací důvod podřadit lze, ale že je zjevně neopodstatněná, přičemž v odst. 6 odkazuje na závěry okresního a krajského soudu s tím, že „nepovažuje za potřebné argumenty soudů opakovat, neboť se s nimi beze zbytku ztotožňuje a nemá nic dalšího, co by nad jimi uváděný rámec doplnil“. Dále konstatuje, že na podkladě provedených a řádně vyhodnocených důkazů bylo v souladu se zásadami přirozené logiky nepochybně možné učinit skutkové závěry vyjádřené následně ve skutkové větě odsuzujícího rozsudku, které se také staly dostatečným podkladem pro soudy vyslovený závěr o vině a pro přisouzenou právní kvalifikaci. V odst. 7 konstatuje, že provedené důkazy hodnotí výlučně soud, nikoli obviněný, obhájce či státní zástupce. Zdůrazňuje, že vytýkaný zjevný nesoulad přitom nemůže být založen jen tím, že z různých verzí skutkového děje se soudy nižších stupňů přikloní k verzi uvedené v obžalobě, což platí jen tehdy, pokud svůj postup soudy přesvědčivě odůvodní, což se podle státního zástupce u okresního i krajského soudu také stalo. V odst. 8 se obecně vyjadřuje k zásadě *in dubio pro reo*, u které obecně konstatuje, že uplatnění této zásady je namístě, dospěje-li soud po vyhodnocení všech v úvahu přicházejících důkazů k závěru, že není možné se jednoznačně přiklonit k žádné ze skupiny odporujících si důkazů, takže zůstávají pochybnosti o tom, jak se skutkový děj odehrál. Dodává, že pokud soud po vyhodnocení důkazní situace žádné pochybnosti nemá, podmínky pro uplatnění zásady „v pochybnostech ve prospěch“ splněny nejsou. Bez bližšího rozboru věci následně dodává, že právě tak tomu bylo v projednávané věci. V odst. 9 se státní zástupce vrací k dovolacímu důvodu podle § 265b odst. 1 písm. m) trestního řádu v jeho druhé variantě

a stručně a zcela obecně uvádí, že rozsudek okresního soudu žádným nedostatkem zatížen nebyl, logicky tak nemůže být vadné ani rozhodnutí soudu krajského. V posledním odst. 10 uzavírá, že nepovažuje za potřebné cokoli dalšího k podanému dovolání uvádět. Dovolání shledává zjevně neopodstatněným a vyjadřuje souhlas s tím, aby o něm bylo rozhodnuto v neveřejném zasedání.

22. Podle Ústavního soudu neposkytnutí předmětného vyjádření nemohlo mít vliv na výsledek řízení, když neobsahovalo žádné nové argumenty. Z vyjádření státního zástupce Nejvyššího státního zastupitelství k dovolání totiž vyplývá, že jeho argumentace zahrnovala pouze obecné teoretické závěry nebo reprodukci argumentace, které již byly v řízení před soudy nižších stupňů uplatněny, a k nimž měl stěžovatel možnost se vyjádřit (již v odvolacím a dovolacím řízení). Celé vyjádření se nese v duchu opakování myšlenky, že se se stěžovatelovou argumentací již obecné soudy vypořádaly, že se s jejich rozhodnutími státní zástupce ztotožňuje a že je nadbytečné další úvahy podrobně rozvádět. S ohledem na uvedené pak lze uzavřít, že nezaslání vyjádření Nejvyššího státního zastupitelství stěžovateli tak sice představuje porušení jeho ústavních práv, nikoliv však takové intenzity, aby to odůvodnilo kasací zásah Ústavního soudu. Zásah do stěžovatelových práv je ryze formální povahy. Podobně rozlišující náhled na jednotlivé případy má i Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře (viz např. rozsudek ve věci *Adamčo proti Slovensku* ze dne 12. 11. 2019 č. 45084/14), v níž shledal, že k porušení práv obviněného dochází, nejsou-li mu k dalšímu vyjádření zaslána vyjádření státního zástupce v odvolacím a dovolacím řízení (sám státní zástupce podal odvolání proti rozsudku nalézacího soudu) a tato vyjádření přitom směřují k zvrácení soudního rozhodnutí ve prospěch stěžovatele. Obdobně pak v rozsudku *Janáček proti České republice* ze dne 2. 2. 2023 č. 9634/17, ESLP konstatoval, že pokud vyjádření neodkazovala pouze na předchozí rozhodnutí vydaná v dané věci, ale šla nad rámec odůvodnění těchto rozhodnutí, měl stěžovatel legitimní zájem se k nim vyjádřit.

23. K takovému závěru však na základě vyjádření nejvyššího státního zástupce nelze dojít, když státní zástupce ke stěžovatelově opakující se argumentaci nepřináší nic nového. Jde tak o odlišnou věc od případů, ve kterých vyjádření obsahuje argumentaci, ke které se stěžovatelé neměli v řízení možnost vyjádřit (srov. nálezn sp. zn. III. ÚS 2300/21 ze dne 8. 11. 2023). Zrušení rozhodnutí Nejvyššího soudu by vedlo pouze ke zbytečnému prodloužení řízení. Stěžovatel v ústavní stížnosti navíc ani neuvádí argumenty, které by v řízení, pokud by mu bylo vyjádření doručeno, uplatnil. Omezuje se na opakování předchozí argumentace, ke které se soudy již vyjádřily.

24. S ohledem na výše uvedené Ústavní soud ústavní stížnost mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 185**Souběh ochranného léčení ústavní formou a vazby; požadavky na odůvodnění takového rozhodnutí
(sp. zn. IV. ÚS 2090/24 ze dne 9. října 2024)**

Pokud bylo obviněnému uloženo ochranné léčení ústavní formou a má je nastoupit, je podmínkou jeho držení ve vazbě přesvědčivé odůvodnění vysvětlující, proč takovýmto léčením ani přes jeho ústavní formu nelze dosáhnout účelu vazby. Nedostatečnost takového odůvodnění představuje porušení práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele D. P., t. č. Vazební věznice Teplice, zastoupeného Mgr. MUDr. Jaroslavem Maršíkem, advokátem, sídlem nám. Svobody 1/4, Teplice, proti usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. května 2024 č. j. 4 To 198/2024-25, za účasti Krajského soudu v Ústí nad Labem jako účastníka řízení a Krajského státního zastupitelství v Ústí nad Labem jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. května 2024 č. j. 4 To 198/2024-25 bylo porušeno základní právo stěžovatele zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 20. května 2024 č. j. 4 To 198/2024-25 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, stěžovatel navrhuje zrušit v záhlaví uvedené rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 8 odst. 1, 2 a 5 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a jejích příloh se podává, že stěžovatel je stíhán pro zvlášť závažný zločin znásilnění podle § 185 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, přečin výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií podle § 192 odst. 3, alinea první trestního zákoníku, a pro přečin ohrožování výchovy dítěte podle § 201 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a), b), c) trestního zákoníku.

3. Usnesením Okresního soudu v Teplicích (dále jen „okresní soud“) ze dne 25. 4. 2024 č. j. 0 Nt 505/2024-17 bylo podle § 71 odst. 2 písm. a) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), rozhodnuto, že se stěžovatel propouští z vazby. Okresní soud dospěl k závěru, že obava z případného opakování trestné činnosti, pro niž je stěžovatel stíhán, trvá.

Usnesením Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) ze dne 18. 4. 2024 č. j. 2 Nt 2314/2022-131 však bylo ochranné sexuologické léčení, uložené mu rozsudkem okresního soudu ze dne 10. 8. 2021 č. j. 2 T 100/2021-208 v ambulantní formě, přeměněno na ústavní ochranné sexuologické léčení, které je způsobilé zabránit stěžovateli v opakování trestné činnosti, a splnit tak účel vazby, jehož výkon byl již nařízen. Proto lze stěžovatele z vazby propustit. Dostatečnost ochranného léčení v ústavní formě přitom dovodil s poukazem na jistou míru stěžovatelova sebeuvědomění a jeho zájmu o léčbu, charakter trestné činnosti vázané výhradně na osoby příbuzné a známé, a povahu ústavní formy léčení, z níž lze dovozovat znemožnění nekontrolovaného přístupu k sociálním sítím a fyzických kontaktů s nezletilými osobami.

4. Napadeným usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) bylo ke stížnosti státního zástupce usnesení okresního soudu zrušeno a podle § 72 odst. 1 trestního řádu bylo rozhodnuto, že se stěžovatel ponechává ve vazbě z důvodu uvedeného v § 67 písm. c) trestního řádu. Dle krajského soudu selhalo-li řádně vykonávané ambulantní ochranné léčení, nasvědčuje to hlubokému narušení stěžovatele, byť třeba částečně i ze zdravotních důvodů, a riziko opakování trestné činnosti, pro niž je stíhán, a nebezpečnost jeho osoby pro společnost, tím stoupají. Výkon ochranného sexuologického léčení v ústavní formě nelze pokládat za dostatečný ke splnění účelu vazby. Samotné umístění obviněného v příslušném zdravotnickém zařízení sice zabezpečí řádný výkon léčení, tomu se však stěžovatel – podle jeho sdělení – řádně podroboval i ambulantně, tedy na svobodě, a v jeho přístupu k výkonu ochranného léčení tak problém netkví. Účelem vazby je odvrátit, či alespoň eliminovat možnost dalšího páchání trestné činnosti a samotný léčebný režim k tomuto účelu nestačí. Kromě toho skutečnost, že výkon ústavního ochranného sexuologického léčení byl nařízen, ještě neznamená, že by jej stěžovatel mohl, třeba i z nedostatku kapacity, okamžitě nastoupit. V tomto směru okresní soud ani neučinil žádné zjištění. Okresní soud vlastně formálně vzato konstatoval, že důvod vazby obviněného podle § 67 písm. c) trestního řádu je naplněn značnou intenzitou, avšak přesto propouští stěžovatele *de facto* na svobodu. Ochranné léčení a jeho výkon přitom nepatří mezi zákonné a taxativně určené instituty k náhradě vazby v § 73 a 73a trestního řádu a orgány činné v tomto trestním řízení by ztratily kontrolu nad dalším chováním stěžovatele, jež v takovém případě výrazně hrozí recidivou trestné činnosti.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel úvodem vysvětluje, že si je vědom, že se dopouští nevhodného chování, které souvisí s jeho homosexuální pedofilní orientací, má však problém své jednání ovládnout, navíc když je osobou s intelektem blížícím se mentální retardaci. Při nařízené ambulantní léčbě spolupracoval, nicméně ošetřující lékař ji pojímal pouze jako patnáctiminutové pohovory jednou za několik měsíců, aniž by byl stěžovatel například podroben odpovídající medikaci léčivými přípravky tlumícími sexuální pud, a takováto léčba pak logicky nemohla být dostatečná. Sám stěžovatel tak prostřednictvím obhájce navrhl, aby mu bylo uloženo ústavní léčení. Obvodní soud tomuto návrhu přisvědčil a následně se spojil se zdravotnickým zařízením Psychiatrická nemocnice Horní Beřkovice a po zjištění, že zařízení je schopno stěžovatele do ústavního ochranného léčení přijmout, opatřením ze dne 19. 4. 2024 č. j. 2 Nt 2314/2022-134 nařídil výkon ústavního ochranného léčení. Následně bylo okresním soudem rozhodnuto o jeho propuštění z vazby.

6. Napadenému usnesení stěžovatel vytýká, že vazba má být subsidiárním opatřením k omezení osobní svobody, které lze použít tehdy, není-li možné jejího účelu dosáhnout jinými opatřeními. Soud nemůže upřednostnit ponechání ve vazbě, je-li tu pravomocné rozhodnutí o ústavním ochranném léčení, které je způsobilé naplnit účel vazby. Stěžovatel se nachází v předstížené vazbě, jejímž účelem je ochrana společnosti před pokračováním v trestné činnosti. Ústavní ochranné léčení vylučuje, že by v těchto jednáních mohl stěžovatel pokračovat.

7. Krajský soud argumentoval, že stěžovatel se již podroboval léčení v ambulantní formě, to však nemělo sebemenší zamýšlený účinek, nezabránilo to stěžovateli v závadné činnosti, což má nasvědčovat hlubokému narušení stěžovatele, a v důsledku toho nelze výkon ochranného sexuologického léčení v ústavní formě pokládat za dostatečný ke splnění účelu vazby. Dle stěžovatele však soud pominul, že ambulantní léčení probíhalo, jak již bylo zmíněno výše, jen velmi omezenou formou, a to byť stěžovatel léčbu nemařil. Stěžovatel byl v podstatě ponechán sám sobě, což vedlo k páchání další trestné činnosti. Od ústavního léčení lze očekávat jiný přístup a stěžovatel doufá, že se mu jím konečně dostane řádné péče.

8. Krajský soud tvrdí, že pokud je účelem vazby odvrátit další páchání trestné činnosti, pak k tomu samotný léčebný režim nestačí. Neodůvodňuje však proč. Soud nijak nerozporuje, že ochranné ústavní léčení by znamenalo, že stěžovatel bude umístěn v psychiatrické léčebně za režimových opatření, která znemožňují přístup na internet a sociální sítě, a tedy šíření dětské pornografie, a při kterých se stěžovatel nemůže dostat do přítomnosti dětí, a tudíž je jakkoliv ohrožovat. Účel vazby by byl za tohoto režimu naplňován.

9. Krajský soud dále vyjádřil obavu, že by nemuselo být možné stěžovatele převést rovnou z výkonu vazby do výkonu ochranného ústavního léčení a stěžovatel by se mohl ocitnout na svobodě a pokračovat v trestné činnosti. Stěžovatel ovšem o nic takového ani neusiluje a počítá s tím, že bude z vazby převezen rovnou do léčebny. Jak obvodní soud, tak okresní soud si byly při svém rozhodování vědomy toho, že trestní řád nedává pro tuto specifickou situaci konkrétní návod a svými rozhodnutími mezeru v zákoně překlenuly. Obvodní soud okamžitě po rozhodnutí o přeměně ambulantního léčení na ústavní ověřil kapacitu v psychiatrické léčebně a vydal opatření o nařízení výkonu ústavního ochranného léčení. Na to navázal okresní soud svým rozhodnutím o propuštění stěžovatele z vazby za současného převedení do ústavního léčení. Krajský soud spekuluje, že by kvůli nedostatku kapacity mohl stěžovatel do léčebny nenastoupit, namísto toho, aby si při svých pochybnostech ověřil to, co již zjistil obvodní soud, tedy že kapacita v léčebně pro stěžovatele je volná. Okresní soud ani neměl důvod tak činit, protože vše bylo již zajištěno. Krajský soud zcela přehlédl, či ignoroval, že oba soudy nižších stupňů učinily přesně ta rozhodnutí doprovázená organizačními opatřeními, která by zajistila, aby se stěžovatel neocitl na svobodě, a byl převeden z vazby do léčení. Případná neschopnost soudů zorganizovat převedení stěžovatele z vazby do ústavního léčení tak, aby nebyl propuštěn na svobodu, by ani neměla jít k tíži stěžovatele.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas k tomu oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Shrnutí řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud si vyžádal spis okresního soudu sp. zn. 0 Nt 505/2024.

12. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejšího účastníka řízení k vyjádření k ústavní stížnosti (§ 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Ti však poskytnuté možnosti k uplatnění argumentů proti podané ústavní stížnosti nevyužili.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti fyzické osoby není povolán k přezkumu pouhé správnosti použití běžného

zákona, nýbrž zasáhnout do rozhodovací činnosti soudů může toliko, shledá-li současně porušení ústavně zaručeného základního práva či svobody [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

14. Ústavní soud není další instancí v systému obecného soudnictví (čl. 91 odst. 1 a čl. 92 Ústavy). Vazbě jakožto legitimní ústavní výjimce z obecného pravidla nepřípustnosti zásahu do osobní svobody jednotlivce (čl. 8 odst. 5 Listiny) však je v judikatuře Ústavního soudu věnována mimořádná pozornost. Vazba představuje významný zásah do života obviněného, neboť jej izoluje od rodinného a sociálního prostředí a nezřídka jej stigmatizuje, což má pro něj závažné sociální, psychologické a ekonomické důsledky spočívající v pozbytí možnosti pracovat, a tím i zdroje příjmů. Výjimečnost tohoto zajišťujícího institutu je dána především tím, že zbavuje svobody a vystavuje popsaným negativním dopadům osobu presumovaně nevinnou před definitivním vyslovením její viny [srov. náleze ze dne 12. 8. 2008 sp. zn. II. ÚS 897/08 (N 139/50 SbNU 235)].

15. Výklad konkrétních skutečností odůvodňujících vazbu podle § 67 trestního řádu je především věcí obecných soudů. Ty musí při znalosti skutkových okolností v dané fázi trestního řízení posoudit, zda zjištěné okolnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán skutek, pro který bylo zahájeno trestní stíhání, zda má znaky trestného činu, zda jsou zřejmé důvody k podezření, že daný trestný čin spáchal obviněný, zda existuje důvodná obava, že se obviněný zachová způsobem uvedeným v § 67 trestního řádu (v případě tzv. předstižné vazby, že bude opakovat trestnou činnost, pro niž je stíhán, dokoná trestný čin, o který se pokusil, nebo vykoná trestný čin, který připravoval nebo kterým hrozil) a zda účelu vazby není možno dosáhnout jinak. Rozhodování o vazbě přitom nelze pojímat jako rozhodování o vině obviněného a o jemu uloženém trestu.

16. Při přezkumu ústavnosti je klíčové naplnění požadavku vyplývajícího z čl. 36 Listiny a z čl. 6 Úmluvy, aby byla rozhodnutí soudu, na jejichž základě došlo ke zbavení osobní svobody, náležitě odůvodněna, což znamená, že z nich musí být seznatelné důvody, pro které soudy považovaly za splněné podmínky pro tento zásah [srov. nálezy ze dne 21. 1. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2468/11 (N 6/72 SbNU 83), ze dne 27. 3. 2011 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723) nebo ze dne 22. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357)]. Argumenty použité soudy musí jasně odůvodňovat reálnost rizik a obav vyžadujících držení ve vazbě. Jen tak je možné ověřit, zda byly dodrženy uvedené ústavněprávní požadavky. Výklad podústavních norem přitom nesmí být svévolný či nerozumný, nebo vybočující z obecně akceptovaných pravidel výkladu právních předpisů [např. nálezy ze dne 18. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69), ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17) nebo ze dne 17. 5. 2011 sp. zn. I. ÚS 2654/10 (N 94/61 SbNU 453)].

17. V posuzované věci není pochyb o existenci obavy, že by stěžovatel mohl opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhán; to v podstatě připouští i on sám. Sporné však bylo, zda účelu vazby není možno dosáhnout jinak, konkrétně pak sexuologickým ochranným léčením v ústavní formě, které bylo stěžovateli uloženo jiným soudem předtím, než bylo rozhodováno vazebním soudem v prvním stupni o věci stěžovatelovy předstižné vazby. Prvostupňový soud stěžovateli přisvědčil, že ano, krajský soud však ke stížnosti státního zastupitelství rozhodl opačně.

18. Ochranné léčení má sloužit k ochraně společnosti před nebezpečnými osobami postiženými duševní poruchou, nebo osobami závislými na návykových látkách, ambulantní péčí nebo jejich umístěním ve zdravotnickém zařízení, a to s cílem jejich opětovného zařazení do běžného života (Pavel Šámal in Šámal, Pavel a kol.: Trestní zákoník komentář; 3. vydání, Praha, C. H. Beck, 2023, str. 1495). Ústavní forma tohoto léčení je vykonávána zpravidla v psychiatrické nemocnici, popřípadě v jiném zdravotnickém zařízení a je vždy spojena s podstatným omezením osobní svobody léčeného (tamtéž str. 1503). Smyslem ochranného léčení má být jednak léčení samotné a resocializace dotčeného, jednak prevence opakování

trestného činu způsobeného duševní poruchou a izolace jedince v případě, že je s ohledem na svůj zdravotní stav společensky nebezpečný, a tím zajištění ochrany veřejnosti uložením ochranného léčení ústavního. Právě i u pachatelů trpících sexuální deviací ochranné léčení naplňuje funkci izolace a odtržení pachatele od dosavadního způsobu života (důvodová zpráva k § 83 až 89 zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách). Ochranné léčení v ústavní formě představuje mimořádně závažné omezení osobní svobody léčeného, které někdy může znamenat větší újmu než nepodmíněný trest odnětí svobody, a to zejména díky neurčitosti svého trvání. Hlavní skutečností, která tento závažný zásah opravňuje, je hrozba nebezpečí ze strany pachatele. Je přitom zřejmé, že mezi těmito dvěma zájmy musí existovat určitá proporcionalita; tedy čím vyšší nebezpečí ze strany nepřičetné osoby hrozí, tím vyšší je možnost omezení její osobní svobody [nález ze dne 3. 11. 2004 sp. zn. IV. ÚS 502/02 (N 166/35 SbNU 257)]. Pokud ochranné léčení ani v ústavní formě nebude zajišťovat dostatečnou ochranu společnosti, může být za podmínek dle § 99 odst. 5 trestního řádu změněno na zabezpečovací detenci.

19. Ustanovení § 67 trestního řádu připouští možnost vazby pouze, pokud „nelze v době rozhodování účelu vazby dosáhnout jiným opatřením, zejména uložením některého z předběžných opatření“. Již z této formulace je zřejmé, že instituty, kterými může být alternativně účelu vazby dosaženo, nejsou stanoveny taxativně. Vzhledem k účelu ochranného léčení v ústavní formě, které má sloužit právě k ochraně společnosti před nebezpečnými osobami, a vzhledem ke způsobu jeho výkonu, který je spojen s omezením osobní svobody, je nasnadě, že takovéto léčení patří mezi ta opatření, která mají potenciál vazbu nahradit. Na věci ničeho nemění, pokud je takové léčení ukládáno jiným soudem v jiném řízení, než je rozhodováno o vazbě, neboť postup orgánů státu je nutno hodnotit v celku, a to, jaký orgán rozhoduje či v jakém řízení, nic nemění na skutečnosti, že na obviněného má být reálně působeno, včetně omezení jeho osobní svobody režimem léčby. Ústavní soud proto shledává, že nařízené ústavní léčení obviněného je bezpochyby skutečností, kterou je nutné při rozhodování o jeho vazbě vyhodnotit. Sám fakt, že nejde o institut k náhradě vazby zakotvený v § 73 nebo § 73a trestního řádu, zmiňovaný krajským soudem, není rozhodující.

20. Ústavní soud nevylučuje, že i přes uložené ochranné léčení ústavní formou může být přípustné uvalení a trvání vazby. Lze si představit, že soud shledá, že uložení takového léčení dostatečně důvody vazby nerozptyluje, protože nelze realizovat nástup dotčeného do výkonu léčení (třebas pro nedostatečnou kapacitu dostupných zařízení), či pokud režim takového léčení nelze považovat za dostačující (například pro možnost snadnějšího útěku ze zdravotnického zařízení než z vazební věznice, či získání přístupu ke komunikační technice použitelné k páčání trestné činnosti). Případná nedostatečnost uloženého léčení v těchto směrech ovšem musí být obecnými soudy řádně odůvodněna.

21. Ústavní soud konstatuje, že odůvodnění usnesení krajského soudu výše formulované požadavky nespĺňuje. Krajský soud sice dovozuje, že výkon ochranného sexuologického léčení v ústavní formě nelze pokládat za dostatečný ke splnění účelu vazby, nicméně tento závěr dostatečně nevysvětluje. Z neúčinnosti dřívějšího ochranného léčení v ambulantní podobě nelze dovozovat nedostatečnost formy ústavní, u které se nabízí předpoklad intenzivnější léčby, a která je spojena s režimem omezujícím osobní svobodu. Obecný závěr soudu o narušení stěžovatele pak neobjasňuje, proč by mu nástup na ochranné léčení ve zdravotnickém zařízení nedokázal zabránit v opakování trestné činnosti. Absence spolupráce pacienta není jediným důvodem pro nařízení ústavního ochranného léčení oproti ambulantní podobě, jakkoliv by se tak z odůvodnění krajského soudu mohlo zdát. Krajský soud svými úvahami nijak nevyvrací stěžovatelovu argumentaci, že dosavadní ambulantní léčba měla jen minimální rozsah a intenzitu. Omezení na osobní svobodě spojená s ústavním ochranným léčením nebyla krajským soudem v jeho rozhodnutí nijak zvažována. Není jasné, proč by neměl být případný

poukaz stěžovatele na to, že by v zařízení neměl mít přístup ke kanálům použitelným k šíření dětské pornografie, ani by se neměl dostat do přítomnosti dětí, aby je mohl ohrožovat.

22. Pokud dále krajský soud uvedl, že nařízení výkonu ústavního ochranného sexuologického léčení ještě neznamená, že by jej stěžovatel mohl, třeba i z nedostatku kapacity, okamžitě nastoupit, jeho argumentace zde zůstala v rovině nepodložených spekulací. Žádný reálně existující nedostatek kapacit nebyl obecnými soudy zjištěn. Krajský soud vznáší vůči okresnímu soudu výtku, že takové zjišťování ani neprovedl. Ta však není příléhavá. Zaprvé stěžovatel správně poukazuje na to, že okresní soud postupoval v důvěře v dostatečnost zjištění učiněných obvodním soudem, který již nařídil výkon ústavního ochranného léčení v konkrétním zdravotnickém zařízení. A zadruhé, i kdyby se s tím spokojit neměl, případná nedostatečná aktivita obecných soudů při zjišťování relevantních skutečností nemůže jít k tíži stěžovatele. Bylo jejich úlohou, aby nutnost vazby řádně doložily. Pokud se krajský soud domnívá, že něco nebylo dostatečně zjišťováno, měl to zjistit sám a teprve poté rozhodnout.

23. Ústavní soud též upozorňuje, že dle § 351 odst. 2 trestního řádu je-li „osoba, které bylo uloženo ochranné léčení, při pobytu na svobodě nebezpečná pro své okolí, nařídí předseda senátu bezodkladně její dodání do zdravotnického zařízení“. Trestní řád tak evidentně počítá s tím, že institut ochranného léčení bude užíván i právě v situacích, kdy je nutno urychleně zabránit možnému páchání protiprávní činnosti osobou, jež má být léčena. Dostatečně rychlá realizace takovéto procesní úpravy v reálné praxi je pak na orgánech státu. Případnou hypotetickou hrozbu prodlení a jiných pochybení při ní opět nelze klást k tíži stěžovatele. Jde spíše o věc práce a koordinace jednotlivých orgánů veřejné moci, jejichž efektivní fungování musí vyřešit a zajistit stát.

24. Kromě toho lze podotknout, že ochranné léčení má trvat, dokud to vyžaduje jeho účel (§ 99 odst. 6 trestního zákoníku). Z tohoto pohledu jím může být společnost před pachatelem chráněna i lépe než institutem vazby, neboť ochranné léčení může trvat déle.

25. Ústavní soud uzavírá, že pokud bylo obviněnému uloženo a má nastoupit ochranné léčení ústavní formou, je podmínkou držení ve vazbě přesvědčivé odůvodnění vysvětlující, proč takovýmto léčením ani přes jeho ústavní formu nelze dosáhnout účelu vazby. Nedostatečnost takového odůvodnění představuje porušení práva na soudní ochranu zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny.

26. Bude nyní na krajském soudu, aby o stěžovatelově vazbě znovu rozhodl (srov. body 19 a 20). Přitom buďto přesvědčivým způsobem odůvodní, proč uložení ochranného léčení nepostačuje jako náhrada vazby, nebo stížnost proti prvostupňovému rozhodnutí zamítne.

27. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a to mimo ústní jednání, vyhověl.

Č. 186**Rozhodnutí soudu nad rámec petitu; pochybení Nejvyššího soudu při posouzení přípustnosti dovolání
(sp. zn. IV. ÚS 2263/24 ze dne 9. října 2024)**

Rozhodne-li soud prvního stupně o něčem, o čem žalobce nezhájil řízení a co tedy vůbec nenavrhoval, a nejde-li ani o výjimku, kdy smí rozhodnout nad návrh či o něčem jiném, než je navrhováno, a odvolací soud takové rozhodnutí potvrdí, je v jeho rozhodnutí implicitně zahrnuto, že posuzoval podmínky pro takové rozhodnutí soudu prvního stupně a posoudil je za splnění. Namítne-li pak dovolatel v dovolání, že splněny nebyly, je dovolací soud, nepovažuje-li takovou vadu za zmatečnou, povinen se takovou námitkou zabývat a dovolání posoudit jako přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu na posouzení takové právní otázky (*implicite*) stojí, v opačném případě poruší právo dovolatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a jeho postup je v rozporu s čl. 4 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Veroniky Křest'ánové (soudkyně zpravodajka) a soudců Milana Hulmáka a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatelky Marie Vaňkové, zastoupené Mgr. Ing. Martinem Kalabisem, advokátem, sídlem Martinákova 2900/7, Prostějov, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1512/2024-351 ze dne 25. června 2024, rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 37 Co 59/2023-261 ze dne 17. října 2023 a rozsudku Okresního soudu v Prostějově č. j. 6 C 241/2020-214 ze dne 20. července 2022, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Okresního soudu v Prostějově jako účastníků řízení a Františka Herníka, zastoupeného Mgr. Petrou Žákovou, advokátkou, sídlem tř. Svobody 43/39, Olomouc, jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Částí výroku I usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1512/2024-351 ze dne 25. června 2024, kterou bylo odmítnuto dovolání stěžovatelky proti části výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 37 Co 59/2023-261 ze dne 17. října 2023 potvrzující část výroků I a II rozsudku Okresního soudu v Prostějově č. j. 6 C 241/2020-214 ze dne 20. července 2022 týkající se zrušení podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka ke stavbě bez č. p./č. e. – garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S., jako součásti uvedeného pozemku a příkázání této stavby jako součásti pozemku do vlastnictví vedlejšího účastníka a

částí výroku I uvedeného rozsudku Krajského soudu v Brně, kterou byly potvrzeny části výroků I a II uvedeného rozsudku Okresního soudu v Prostějově týkající se zrušení podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka ke stavbě bez č. p./č. e. – garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S., jako součásti uvedeného pozemku a příkázání této stavby jako součásti pozemku do vlastnictví vedlejšího účastníka a

částí výroků I a II uvedeného rozsudku Okresního soudu v Prostějově týkající se zrušení podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka ke stavbě bez

č. p./č. e. – garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S., jako součásti uvedeného pozemku a příkázání této stavby jako součásti pozemku do vlastnictví vedlejšího účastníka,

bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 22 Cdo 1512/2024-351 ze dne 25. června 2024 v části výroku I, kterou bylo odmítnuto dovolání stěžovatelky proti části výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 37 Co 59/2023-261 ze dne 17. října 2023 potvrzující část výroků I a II rozsudku Okresního soudu v Prostějově č. j. 6 C 241/2020-214 ze dne 20. července 2022 týkající se zrušení podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka ke stavbě bez č. p./č. e. – garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S., jako součásti uvedeného pozemku a příkázání této stavby jako součásti pozemku do vlastnictví vedlejšího účastníka, a

uvedený rozsudek Krajského soudu v Brně v části výroku I, kterou byly potvrzeny části výroků I a II uvedeného rozsudku Okresního soudu v Prostějově týkající se zrušení podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka ke stavbě bez č. p./č. e. – garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S., jako součásti uvedeného pozemku a příkázání této stavby jako součásti pozemku do vlastnictví vedlejšího účastníka,

jakož i obě rozhodnutí v částech, kterými bylo rozhodováno o nákladech řízení, se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky („Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, („zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Tvrdí, že jimi byla porušena její ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 1 a 2, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod („Listina“), čl. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy, jakož i její právo podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Přestože se vedlejší účastník žalobou podanou u Okresního soudu v Prostějově („okresní soud“) nedomáhal zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví ke garáži na pozemku parc. č. X1, k. ú. S. („garáž“), ale pouze k pozemku, na kterém garáž stojí, obecné soudy rozhodly tak, že zrušily a vypořádaly podílové spoluvlastnictví i ke garáži, a tu příkázaly do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka. Garáž však byla ve výlučném vlastnictví stěžovatelky, což bylo mezi stěžovatelkou a vedlejším účastníkem nesporným.

3. Stěžovatelka spolu s ústavní stížností podala návrh na odložení vykonatelnosti napadených rozhodnutí, kterému Ústavní soud usnesením sp. zn. IV. ÚS 2263/24 ze dne 3. září 2024 vyhověl (pouze) v rozsahu, kterým okresní soud a Krajský soud v Brně („krajský soud“) rozhodly o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví ke garáži.

II. Rekapitulace procesního vývoje a obsahu napadených rozhodnutí

4. Z obsahu ústavní stížnosti, jejích příloh a doplnění a z vyžádaného spisu okresního soudu sp. zn. 6 C 241/2020 se podává, že vedlejší účastník podal žalobu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví jeho a stěžovatelky k nemovitým věcem v katastrálním území S. Jednou z věcí byl pozemek parc. č. X1, na němž stojí garáž. Té se však návrh vedlejšího účastníka netýkal (stěžovatel vymezil předmět vypořádání tak, že jde o „pozemek parc. č. X1,

zastavěná plocha a nádvoří, o výměře 20 m², na kterém stojí stavba bez č. p. a č. e., garáž“), neboť garáž nebyla věcí ve spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka, nýbrž ve výlučném vlastnictví stěžovatelky. Okresní soud přesto výrokem I napadeného rozsudku rozhodl tak, že zrušil podílové spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka k „pozemku parc. č. X1, jehož součástí je stavba: bez čp/če, garáž, LV X2“ (a dále k pozemku parc. č. X3, jehož součástí je stavba: S. č. p. X4, a k pozemkům parc. č. X5, X6 a X7), zapsaným v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro Olomoucký kraj, Katastrální pracoviště Prostějov, na listu vlastnictví X8 pro katastrální území S. Výrokem II přikázal pozemek parc. č. X1 včetně garáže (a pozemek parc. č. X3 včetně rodinného domu a pozemek parc. č. X5) do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka. Dále okresní soud rozhodl o přikázání geometrickým plánem vymezeného pozemku parc. č. X6 do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka (výrok III) a o přikázání geometrickým plánem vymezeného pozemku parc. č. X7 do výlučného vlastnictví stěžovatelky (výrok IV). Výrokem V uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce částku 1 475 000 Kč a výroky VI a VII rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky a vůči státu.

5. K odvolání stěžovatelky i vedlejšího účastníka krajský soud napadeným rozsudkem rozsudek okresního soudu ve výrocích I, II, III, IV, VI a VII potvrdil (výrok I) a ve výroku V jej změnil tak, že uložil vedlejšímu účastníkovi povinnost zaplatit stěžovatelce částku 1 845 000 Kč (výrok II). Výroky III a IV rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení mezi účastníky a vůči státu.

6. Vedlejší účastník po rozhodnutí krajského soudu postřehl, že okresní soud a krajský soud rozhodly chybně i o garáži na pozemku parc. č. X1, a navrhl dne 6. listopadu 2023 vydání opravného usnesení, kterým by slova „jehož součástí je stavba“ byla nahrazena slovy „na kterém stojí stavba“. Opravným usnesením č. j. 6 C 241/2020-271 ze dne 10. listopadu 2023 okresní soud návrhu vyhověl. Připustil, že nejde o typickou situaci pro vydání opravného usnesení, ale s odkazem na judikaturu Ústavního soudu uzavřel, že výjimečně lze i takovou chybu napravit právě postupem podle § 164 občanského soudního řádu. Stěžovatelka usnesení okresního soudu napadla odvoláním. Nezpochybňovala vedleším účastníkem namítané pochybení okresního soudu, měla ale za to, že náprava cestou opravného usnesení není správným procesním postupem. Krajský soud se s jejím právním názorem ztotožnil a cestu nápravy vady rozhodnutí opravným usnesením neshledal možnou. Usnesením č. j. 37 Co 42/2024-323 ze dne 14. března 2024 proto změnil vyhovující opravné usnesení tak, že návrh na jeho vydání zamítl.

7. Proti rozsudku krajského soudu ve věci samé (ještě před vydáním usnesení krajského soudu o odvolání proti opravnému usnesení) podala stěžovatelka dovolání. Namítala, že okresní soud a krajský soud se chybně domnívaly, že garáž je (jako součást pozemku, na kterém stojí) v podílovém spoluvlastnictví, ač šlo – na rozdíl od pozemku – o její výlučné vlastnictví. Konstitutivně tak napadenými rozhodnutími „vypořádaly“ i neexistující spoluvlastnictví ke garáži. Vedlejší účastník to přitom žalobou ani nepožadoval (řízení o vypořádání spoluvlastnictví ke garáži vůbec nezahájil) a ani netvrdil, že je garáž součástí pozemku, který (bez stavby) v podílovém spoluvlastnictví byl. To, že o garáži chybně rozhodl jako by byla součástí pozemku, si okresní soud uvědomil až poté, co vedlejší účastník navrhl vydání opravného usnesení. Poukázala tak na nesprávné právní posouzení věci. Nejvyšší soud napadeným usnesením dovolání odmítl, protože tuto námitku stěžovatelka neuplatnila v odvolacím řízení, ačkoliv tak mohla učinit. Pokud se jí proto krajský soud nezabýval, jeho rozhodnutí nemůže spočívat již jen z tohoto důvodu na nesprávném právním posouzení. Dovolací soud též odmítl námitku stěžovatelky k „nemožnosti opravy rozhodnutí soudu prvního stupně ve znění rozsudku odvolacího soudu opravným usnesením“, neboť ta nesměřovala proti dovoláním napadenému rozsudku krajského soudu.

III. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka namítá, že nemůže být odpovědná za skutečnost, že okresní soud a krajský soud nečetly pečlivě listiny, které byly součástí soudního spisu (zejména žalobu, znalecký posudek a výpisy z katastru nemovitostí), z nichž bylo zřejmé, že garáž není předmětem vypořádání spoluvlastnictví. Stěžovatelka zdůrazňuje, že vypořádání garáže vedlejší účastník žalobou nenavrhoval a garáž ani nebyla předmětem ocenění znaleckým posudkem. Obecné soudy mylně vycházely z toho, že garáž byla v podílovém spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka jako součást pozemku parc. č. X1 a rozhodly o vypořádání i garáže. V jejich postupu spatřuje stěžovatelka překvapivost a libovůli při rozhodování. To platí i pro rozhodnutí Nejvyššího soudu, který stěžovatelce odmítnutím dovolání odňal přístup k soudu. Nejvyššímu soudu dále vytýká, že porušil zásadu kontradiktornosti řízení, neboť jí nebyla dána možnost repliky k vyjádření vedlejšího účastníka k dovolání, a namítá nepřezkoumatelnost nákladového výroku pro absenci odůvodnění.

IV. Vyjádření účastníků řízení

9. Nejvyšší soud setrval na tom, že se podstatou věci (včetně námítky rozhodnutí nad návrh) nemohl zabývat (i kdyby byla důvodná) v důsledku procesního postupu stěžovatelky a obsahu podaného dovolání. Teprve v něm stěžovatelka začala uplatňovat námítky, i když je mohla vznášet i dříve (v této souvislosti poukazuje na usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2073/24 ze dne 20. srpna 2024). K námitce stěžovatelky směřující proti rozhodnutí Nejvyššího soudu o nákladech dovolacího řízení dovolací soud uvádí, že nebyl důvod stěžovatelce vyjádření vedlejšího účastníka k dovolání zasílat. Případné další podání stěžovatelky (replika) by vzhledem k důvodům, pro které bylo její dovolání odmítnuto, a ke skutečnosti, že lhůta pro podání dovolání již uplynula, nemohlo na výsledku dovolacího řízení ničeho změnit. Rozhodnutí dovolacího soudu ani není založeno na argumentaci předložené vedlejším účastníkem ve vyjádření k dovolání.

10. Krajský soud možnosti vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužil.

11. Okresní soud potvrdil, že při vyhlášení rozsudku došlo k vadné formulaci výroku, v němž bylo uvedeno, že garáž bez č. p. a č. e. „je součástí“ pozemku parc. č. X1. Tento nedostatek se pak odrazil také ve výroku I a II písemného vyhotovení rozsudku. Stejně tak i v odůvodnění rozsudku bylo uvedeno nesprávné skutkové zjištění, že garáž je součástí pozemku. Okresní soud zdůrazňuje, že k uvedenému pochybení nedošlo z důvodu v řízení vadně zjištěného skutkového stavu a právního závěru, nýbrž v důsledku mechanické činnosti při formulaci výroku rozhodnutí a jeho písemného vyhotovení. Okresní soud měl za to, že popsané pochybení lze odstranit opravným usnesením podle § 164 občanského soudního řádu, proto návrhu vedlejšího účastníka na opravu vyhověl. Okresní soud potvrdil, že v důsledku jeho rozsudku došlo chybně k přikázání garáže bez náhrady do vlastnictví vedlejšího účastníka, přestože garáž nebyla ve spoluvlastnictví účastníků řízení a vedlejší účastník ji ani neučinil předmětem řízení. Navrhl proto, aby Ústavní soud napadený rozsudek okresního soudu zrušil.

12. Vedlejší účastník poukázal na to, že to byl on, kdo podal návrh na vydání opravného usnesení. Učinil tak nikoli proto, že by měl v úmyslu zhojit své pochybení ohledně nesprávně vymezeného předmětu sporu, ale proto, aby rozhodnutí mohl akceptovat příslušný katastrální úřad. Napadené rozsudky jsou totiž podkladem pro zápis vlastnického práva vedlejšího účastníka do katastru nemovitostí. Vedlejší účastník neměl nikdy v úmyslu nabýt vlastnické právo ke garáži, která byla ve výlučném vlastnictví stěžovatelky, nebyla předmětem vypořádání a nebyla ani oceněna soudem ustanoveným znalcem. Vedlejší účastník vnímá podání odvolání stěžovatelkou proti opravnému usnesení okresního soudu jako ryze účelové s cílem prodloužit řízení. Stěžovatelce nic nebránilo, aby veškeré argumenty týkající se jejího vlastnického práva ke garáži uplatnila v odvolacím řízení. Vedlejší účastník nepovažuje ústavní stížnost za

důvodnou, byla to sama stěžovatelka, která svou nečinností způsobila (nyní pro ni negativní) výsledek soudního řízení.

V. Replika stěžovatelky

13. Stěžovatelka je přesvědčena, že postupovala správně, když podala proti oprávněmu usnesení odvolání, neboť po opravě vznikly rozpory mezi odůvodněním a výroky napadených rozsudků. Neměl-li vedlejší účastník v úmyslu nabýt vlastnické právo ke garáži, nic mu nebránilo podat dovolání k Nejvyššímu soudu, neboť mohl předvídat, že tuto vadu nelze opravit oprávněným usnesením. Nesouhlasí s Nejvyšším soudem, že musela námitky uplatnit již v odvolacím řízení. Její výlučné vlastnictví garáže bylo od počátku řízení veřejně dostupnou informací, k níž mají soudy povinnost přihlížet podle § 980 občanského zákoníku ve spojení s § 121 občanského soudního řádu.

VI. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla včas podána oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

15. Ústavní soud se dále zabýval tím, zda stěžovatelka v souladu s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyčerpala všechny procesní prostředky ochrany práv, které jí právní řád poskytuje. Obecné soudy rozhodovaly o něčem, o čem vedlejší účastník ani nezahájil řízení, ač k zahájení řízení návrhu bylo třeba. Nabízí se proto otázka, zda bylo možné domáhat se odstranění uvedené vady řízení žalobou pro zmatečnost pro důvod uvedený v § 229 odst. 1 písm. d) občanského soudního řádu, tedy pro absenci návrhu na zahájení řízení, ačkoli podle zákona ho bylo třeba. Podle ustálené judikatury mající oporu v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 1793/99 ze dne 30. listopadu 1999 zveřejněném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 74/2002, překročí-li soud v rozporu s § 153 odst. 2 občanského soudního řádu návrh účastníka a přisoudí mu více, či něco jiného, než čeho se domáhal, nejde o vadu zmatečnosti [§ 229 odst. 1 písm. d), resp. původně písm. e) občanského soudního řádu], nýbrž o jinou vadu řízení. Ústavní stížnost je vzhledem k uvedenému přípustná.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

16. Ústavní soud úvodem připomíná, že není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a do jejich rozhodovací činnosti je v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele. K tomu v nyní posuzované věci došlo.

17. Ústavní soud se k rozhodnutím nad návrh vyjádřil např. v nálezu sp. zn. IV. ÚS 2780/08 ze dne 5. května 2009 (N 109/53 SbNU 369). Takový postup odvolacího soudu označil za porušení jedné ze základních zásad civilního procesu – zásady *dispoziční* (*iudex ne eat ultra petita partium*), jež je zakotvena mj. v § 153 odst. 2 občanského soudního řádu. Současně – s odkazem i na starší judikaturu uvedl, že soud nemůže v občanském soudním řízení (až na stanovené výjimky) žalobci přiznat více než požadoval v žalobním petitu a žalovanému nemůže uložit jinou než žalobcem navrhovanou povinnost. Opačný postup by byl v rozporu s ústavními principy [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 286/95 ze dne 6. června 1996 (N 44/5 SbNU 371)]. Na porušení této zásady lze v rovině ústavněprávní nahlížet jako na porušení práva na spravedlivý proces [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 218/95 ze dne 11. prosince 1997 (N 160/9 SbNU 381)] a rovněž práva na rovnost účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny; žalovaný totiž činí procesní úkony v řízení, jehož předmět je zásadně vymezen právě petitem žaloby. Ústavní soud také již dříve konstatoval, že nepřípustná modifikace petitu ve své podstatě upírá žalovanému

(účastníkům obecně) možnost zaobírat se předmětem řízení žalobou nevymezeným a rozhodnutí činí překvapivým.

18. Ústavní soud v minulosti ve své judikatuře opakovaně vyslovil zásadu, že „jsou-li ve hře základní práva, musejí být ochranná cestou všech opravných prostředků“ [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 55/04 ze dne 18. srpna 2004 (N 114/34 SbNU 187), sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. května 2005 (N 100/37 SbNU 355) či sp. zn. III. ÚS 2482/14 ze dne 9. dubna 2015 (N 76/77 SbNU 129)].

19. Okresní soud ve vyjádření sám připustil, že došlo k vadné formulaci výroku a odůvodnění, čímž okresní soud překročil žalobou řádně vymezený předmět sporu (rozsah nemovitých věcí, které měly být předmětem vypořádání podílového spoluvlastnictví stěžovatelky a vedlejšího účastníka). Předmětem vypořádání spoluvlastnictví svévolně učinil i garáž ve výlučném vlastnictví stěžovatelky. Tuto vadu nenapravit ani krajský soud, který výroky I a II rozsudku okresního soudu, v nichž se nesprávně hovoří o garáži jako součásti pozemku, na kterém stojí, potvrdil (namísto toho, aby v tomto rozsahu rozsudek okresního soudu zrušil a řízení zastavil), a ani Nejvyšší soud.

20. Okresní soud tedy rozhodl o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví ke garáži, aniž by to vedlejší účastník navrhol, tedy aniž by pro rozhodnutí o takové věci vůbec zahájil řízení (§ 79 odst. 1 věta první občanského soudního řádu), nebyly splněny ani podmínky pro rozhodnutí nad návrh (§ 153 odst. 2 občanského soudního řádu). Nedostatek podmínek pro rozhodnutí o něčem, co nebylo navrhováno, měl zkoumat a promítnout do svého rozhodnutí krajský soud z moci úřední (§ 103 ve spojení s § 211, 212a, 219a a 221 občanského soudního řádu).

21. Napadené rozhodnutí krajského soudu sice výslovně nezmiňuje, že podmínky pro rozhodnutí o něčem, co nebylo navrhováno, byly splněny, avšak je třeba je vnímat tak, že implicitně podmínky považuje za splněné. Jinak by totiž nemohl ohledně garáže rozhodnutí okresního soudu potvrdit.

22. Namítala-li pak stěžovatelka nedostatek podmínek pro rozhodnutí o něčem, co nebylo žalobou navrhováno, v dovolání, měl se tím Nejvyšší soud, pokud takovou vadu nepovažuje za zmatečnostní vadu, zabývat. Dovoláním napadené rozhodnutí krajského soudu totiž potvrdilo rozhodnutí okresního soudu, které je v extrémním (příkrém) rozporu s obsahem samotné žaloby (návrhu na zahájení řízení) a spisu a došlo jím k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny) a soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Krajský soud potvrzením rozhodnutí okresního soudu *implicitě* tuto neústavnost stvrdil, byť měl správně i bez odpovídající námitky v tomto rozsahu napadené rozhodnutí zrušit. Neposkytl-li Nejvyšší soud ústavně zaručenému právu stěžovatelky dostatečnou ochranu, přestože jej stěžovatelka na skutečnosti, v nichž porušení dotčeného práva spočívalo, adresně upozornila, postupoval v rozporu s čl. 4 Ústavy.

23. Rozhodne-li soud prvního stupně o něčem, o čem žalobce nezahájil řízení a co tedy vůbec nenavrhol, a nejde-li ani o výjimku, kdy smí rozhodnout nad návrh či o něčem jiném, než je navrhováno, a odvolací soud takové rozhodnutí potvrdí, je v jeho rozhodnutí implicitně zahrnuto, že posuzoval podmínky pro takové rozhodnutí soudu prvního stupně a posoudil je za splněné. Namítne-li pak dovolatel v dovolání, že splněny nebyly, je dovolací soud, nepovažuje-li takovou vadu za zmatečnostní, povinen se takovou námitkou zabývat a dovolání posoudit jako přípustné, neboť rozhodnutí odvolacího soudu na posouzení takové právní otázky (*implicitě*) stojí.

24. K námitkám stěžovatelky k rozhodnutí o nákladech řízení: Ústavní soud ruší nákladové výroky již jen pro jejich akcesorický vztah k rušeným částem výroků o věci samé a již z tohoto důvodu je ústavněprávní přezkum rozhodnutí o nákladech řízení nadbytečný.

25. Z důvodu, že Ústavní soud částečně vyhovuje ústavní stížnosti již z jiného důvodu, je pak také nadbytečné vyjadřovat se k námitce stěžovatelky, že k zásahu do jejích práv došlo tím, že jí vyjádření vedlejšího účastníka k dovolání nebylo zasláno na vědomí.

26. Vedlejšímu účastníkovi lze dát za pravdu, že stěžovatelce nic nebránilo, aby argumenty týkající se vlastnického práva ke garáži uplatnila již výslovně v odvolacím řízení. Protože tak neučinila, vznikly tak jí i vedlejšímu účastníkovi zbytečné náklady řízení spojené s vadným rozhodnutím o garáži. To však není důvod, aby v této specifické situaci jejím ústavně zaručeným právům odepřel ochranu Nejvyšší soud. Pokud se tak stalo, pak musel zasáhnout Ústavní soud.

VIII. Závěr

27. Obecné soudy v extrémním (příkrém) rozporu s obsahem žaloby a žalobního návrhu (jakož i tvrzeními stran, údaji v katastru nemovitostí a obsahem znaleckých posudků) rozhodly o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví k nemovité věci (garáži), aniž by to vedlejší účastník jako žalobce vůbec návrhem na zahájení řízení (žalobou) navrhoval. Šlo o věc ve výlučném vlastnictví stěžovatelky a spoluvlastnictví k ní netvrdil ani vedlejší účastník ani stěžovatelka a neplynulo ani z katastru nemovitostí jako veřejného seznamu ani z obsahu spisu. Obecné soudy tak rozhodly o něčem, co vedlejší účastník jako žalobce neučinil předmětem řízení, přičemž zde ani nebyly dány podmínky pro rozhodnutí nad návrh, ani obecné soudy netvrdí opak. Obecné soudy tak svévolně zrušily „spoluvlastnictví“ k věci, ač ta byla ve výlučném vlastnictví stěžovatelky, a přikázaly ji jako součást pozemku, kterou však nebyla, do výlučného vlastnictví vedlejšího účastníka.

28. Obecné soudy tím zasáhly do stěžovatelčina práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny).

29. Z výše popsanych důvodů Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti částečně vyhověl a konstatoval porušení práv stěžovatelky částmi napadených rozsudků, jak jsou uvedeny ve výroku I nálezu.

30. Podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu pak Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu a rozsudek krajského soudu, a to jen v části týkající se garáže a pro akcesoritu i nákladů řízení.

31. O počátečním pochybení okresního soudu není sporu, sám okresní soud je přiznává, avšak bylo a je napravitelné krajským soudem. Ústavní soud tak i s ohledem na zásadu hospodárnosti a rychlosti řízení nepovažuje za nutné zatížit řízení tím, že věc vrátí zpět až soudu prvního stupně. Krajský soud může pochybení napravit sám tak, že zruší výroky I a II rozsudku okresního soudu v části, kterou bylo zrušeno spoluvlastnictví i ke garáži a kterou byla garáž přikázána do vlastnictví vedlejšího účastníka, a řízení v tomto rozsahu zastaví, předmětem zrušení a vypořádání spoluvlastnictví tak zůstane (vedle dalších nemovitých věcí) pozemek parc. č. X1, na kterém (pouze) stojí garáž, nikoli tedy včetně garáže. Současně rozhodne i o nákladech řízení před obecnými soudy (všech tří stupňů), neboť řízení se u něj bude končit.

32. Stěžovatelka navrhovala zrušit napadená rozhodnutí jako celek, Ústavní soud však shledal důvody ke kasačnímu zásahu jen v rozsahu, jak je uvedeno ve výroku. Koneckonců ani stěžovatelka Ústavnímu soudu k širšímu zásahu argumentaci nenabídla. Ve zbylé části tak Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

33. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 187

Přiměřenost délky zajištění majetku v rámci trestního řízení (sp. zn. I. ÚS 2350/24 ze dne 9. října 2024)

1. Při posuzování přiměřenosti délky zajištění majetku v rámci trestního řízení je potřeba zvážit zejména příčiny trvajících zajištění (zda je dáno např. složitostí věci anebo neodůvodněnými průtahy orgánů činných v trestním řízení), jakož i to, jaký vliv má průběh trestního řízení na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána (zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem, či nikoliv), a jak intenzivní zásah pro dotčeného zajištění individuálně představuje.

2. U zajištění nemovitosti již samotný zákaz zcizení či zatížení představuje zásah do vlastnického práva majitele, při hodnocení intenzity tohoto zásahu je ovšem relevantní, že zajištěná nemovitost může být pro běžné účely nadále využívána.

3. Přiměřeným může být i zajištění majetku trvajícím déle, než jaká by byla maximálně přípustná doba vazby podle § 72a trestního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudce zpravodaje Tomáše Langáška o ústavní stížnosti J. P., zastoupeného advokátem Mgr. Janem Šmídem, sídlem Jugoslávská 620/29, Praha 2, proti usnesení Vrchního soudu v Olomouci č. j. 5 To 29/2024-44840 ze dne 11. června 2024, za účasti Vrchního soudu v Olomouci jako účastníka řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci – pobočky v Ostravě a České republiky – Ministerstva financí jako vedlejších účastníků řízení takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho právo na nedotknutelnost soukromí podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práva svobod (dále jen „Listina“), právo na zachování jeho lidské důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti a na ochranu jeho jména podle čl. 10 odst. 1 Listiny, právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Tato práva měla být porušena zamítnutím návrhu stěžovatele jako obžalovaného na zrušení zajištění nemovitostí ve vlastnictví stěžovatele navzdory tomu, že zajištění trvá již více než sedm let a stěžovatel byl nepravomocně zproštěn obžaloby.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádané části spisu Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci sp. zn. 81 T 8/2020 se podává, že stěžovatel byl usnesením Policie České republiky, Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality, služby kriminální policie a vyšetřování, č. j. OKFK-1068-1238/TČ-2012-252503 ze dne 31. 8. 2015 obviněn ze spáchání zločinu porušení

předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 alinea první, odst. 3 písm. d) trestního zákoníku v souběhu se zvláště závažným zločinem poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 odst. 1 a 5 trestního zákoníku, které měl spáchat ve spolupachatelství dle § 23 trestního zákoníku (stěžovatelu ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud usnesením sp. zn. I. ÚS 1588/16 ze dne 16. 6. 2016 odmítl jako zjevně neopodstatněnou). Usnesením Vrchního státního zastupitelství v Olomouci – pobočky v Ostravě sp. zn. 4 VZV 4/2015 ze dne 15. 11. 2016 byly podle § 47 odst. 1 a 2 trestního řádu k uspokojení nároku České republiky – Ministerstva financí (dále jen „Česká republika“) na náhradu škody způsobené trestným činem zajištěny nemovitosti ve vlastnictví stěžovatele a jeho manželky (ústavní stížnost proti tomuto rozhodnutí Ústavní soud usnesením sp. zn. I. ÚS 889/17 ze dne 21. 11. 2017 odmítl jako zjevně neopodstatněnou).

3. Dne 28. 5. 2020 podalo vrchní státní zastupitelství na stěžovatele obžalobu pro spáchání zvláště závažného zločinu poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 odst. 1 a 5 trestního zákoníku v souběhu se zločinem porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 alinea první, odst. 4 písm. a) trestního zákoníku. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci č. j. 81 T 8/2020-44101 ze dne 28. 4. 2023 byl stěžovatel obžaloby zproštěn podle § 226 písm. a) trestního řádu, neboť nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž je stíhán. Tento rozsudek s ohledem na odvolání vrchního státního zastupitelství nenabyl právní moci.

4. Usnesením krajského soudu č. j. 81 T 8/2020-44652 ze dne 25. 1. 2024 bylo k návrhu stěžovatele zajištění jeho nemovitostí zrušeno. Soud přihlédl mimo jiné k délce zajištění a k tomu, že stěžovatel byl nepravomocně zproštěn obžaloby. Ke stížnosti vrchního státního zastupitelství a České republiky Vrchní soud v Olomouci ústavní stížností napadeným usnesením prvostupňové rozhodnutí zrušil a nově rozhodl tak, že návrh stěžovatele zamítl. Podle vrchního soudu je zrušení zajištění předčasné, neboť zprošťující rozsudek nenabyl právní moci. Délka zajištění je podle vrchního soudu odůvodněna rozsahem a složitostí projednávané věci, která vyplývá z počtu projednávaných skutků, množství obžalovaných osob i závažnosti trestné činnosti, pro niž je trestní řízení vedeno (spisový materiál dosahuje téměř 45 000 listů, nepočítaje početné přílohy). Ve věci přitom nedochází k průtahům a byl již vydán první meritorní rozsudek.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel, který zároveň žádá o přednostní projednání své věci, namítá, že v době vydání napadeného usnesení přesahovala doba zajištění nemovitostí sedm a půl roku, aniž se vrchní soud řádně zabýval nezbytností trvání zajištění. Zajištěny jsou přitom nemovitosti zapsané v katastru nemovitostí, každý včetně např. sousedů se tak náhledem do katastru může dozvědět o poznámce, že nemovitosti stěžovatele a jeho manželky jsou zajištěny orgány činnými v trestním řízení. To má negativní vliv na stěžovatelu čest a dobré jméno, což platí i o jeho manželce, se kterou nemá trestní řízení žádnou spojitost. Všechna tato omezení musí stěžovatel snášet z důvodu údajného nároku státu na náhradu škody, přestože to byl stát, který o zajištění rozhodl.

6. Navzdory uváděným zásadním dopadům napadeného usnesení do osobní a majetkové sféry stěžovatele se jeho odůvodnění podle stěžovatele omezuje na dva odstavce, které oproti dřívějším rozhodnutím, jimiž byl zamítnut jeho návrh na zrušení zajištění, nepřináší nic nového kromě informace, že byl vydán zprošťující rozsudek, což ale hovoří v jeho prospěch, a napadené rozhodnutí je tak vnitřně rozporné. Vrchní soud se nezabýval tím, jak intenzivní zásah zajištění majetku představuje, co je příčinou tvrzené složitosti věci ani tím, jaký vliv zprošťující rozsudek na zajištění má.

7. Stěžovatel též namítá, že postupem vrchního soudu byl vyloučen z možnosti podat řádný opravný prostředek, a byla tak porušena zásada dvojinstančnosti trestního řízení založená čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

8. K délce zajištění pak stěžovatel dodává, že trvá již takřka osm let, přestože byl již před téměř rokem a půl zproštěn obžaloby mimo jiné se závěrem, že údajné zapojení stěžovatele do trestné činnosti bylo minimální. V souladu s judikaturou Ústavního soudu by přitom zajištění nemělo obvykle překračovat zákonnou limitaci maximální délky omezení osobní svobody vazbou. Ačkoli je ale maximální doba vazby v této věci tříletá, zajištění trvá takřka osm let a řízení nebude v nejbližší době skončeno.

9. Stěžovatel nesouhlasí s argumentací vrchního soudu poukazující na složitost a obsáhlost věci. Za ty jsou podle stěžovatele zodpovědné orgány činné v trestním řízení, z jejichž rozhodnutí bylo do jednoho řízení spojeno velké množství skutků proti různým obžalovaným. Na to stěžovatel, kterého se týká jen jeden ze skutků, neměl vliv; zároveň má za to, že průtahy ve věci vznikly, neboť po skončení vyšetřování trvalo státnímu zástupci přes rok, než podal obžalobu.

10. Podle stěžovatele je napadené rozhodnutí založeno na hypotetické možnosti, že odvolací soud zruší zprošťující rozsudek, navíc za situace, kdy se odvolání vrchního státního zastupitelství v podstatě stěžovatele netýká. Byla-li by taková argumentace akceptována, vedlo by to k paradoxní situaci, že do doby pravomocného skončení trestního řízení by nikdy nebylo možné zajištění zrušit. To má být v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, podle níž je potřeba při mnohaletém zajištění zkoumat i vliv vývoje trestního stíhání na důvodnost dalšího trvání zajištění.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud neshledal důvody k přednostnímu projednání věci. Stěžovatel je spatřuje zejména v nepřiměřené délce zajištění nemovitostí, což je ovšem relevantním hlediskem pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, tedy pro posouzení, zda byla stěžovatelova práva vůbec porušena, nikoli důvodem pro to, aby Ústavní soud upřednostnil ochranu práv stěžovatele (či snad jeho manželky, na kterou v této souvislosti stěžovatel také poukazuje, jejíž práva ovšem předmětem posuzované ústavní stížnosti ani nejsou) před ochranou práv ostatních stěžovatelů. Ústavní soud pravidelně řeší ústavní stížnosti stěžovatelů nacházejících se ve vazbě či ve výkonu testu odnětí svobody, omezených v právu na péči o své dítě, čelících exekuci apod. Nyní posuzovaná ústavní stížnost se svou naléhavostí běžné agendě Ústavního soudu nevymyká. Dlužno nicméně dodat, že ústavní stížnost byla Ústavnímu soudu doručena 21. 8. 2024, řízení o ní tedy trvalo necelé dva měsíce.

12. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

13. Vrchní soud v Olomouci jako účastník řízení uvedl, že postupoval v souladu s trestním řádem a nevybočil z rámce ústavnosti.

14. Vrchní státní zastupitelství v Olomouci – pobočka v Ostravě jako první vedlejší účastník řízení navrhlo ústavní stížnost odmítnout. K intenzitě tvrzeného zásahu vrchní státní zastupitelství dodalo, že zajištěn je nemovitý majetek, který oproti jiným majetkovým kategoriím vykazuje vyšší míru odolnosti proti zničení, technickému zastarání či postupné ztrátě hodnoty, jež naopak u nemovitostí postupem času roste. Omezení vlastníka spočívá především v nemožnosti majetek převést či ho zatížit, faktické užívání nemovitosti a požívání případných plodů není dotčeno. Vrchní soud podle vrchního státního zastupitelství řádně zohlednil nepravomocný rozsudek, k čemuž dodává, že právě jeho vydání bylo prakticky jediným důvodem, pro který krajský soud zajištění zrušil, a to s odkazem na náleznost Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 818/20 ze dne 21. 7. 2020 (N 152/101 SbNU 64), podle něhož se má posuzovat vliv průběhu trestního procesu na sílu argumentů, jimiž je potřeba zajištění

podepírána. Toto kritérium má však představovat nějaký delší časový úsek, v němž dochází k výrazným změnám ovlivňujícím důvodnost zajištění, jde např. o změny v dokazování, odlišné názory nalézacího a odvolacího soudu na meritorní rozhodnutí apod. Zmiňované kritérium podle vrchního státního zastupitelství nenaplnuje jedno nepravomocné rozhodnutí nalézacího soudu, přinejmenším nemůže být toto rozhodnutí kritériem rozhodujícím, neboť tím může být zmařena faktická vykonatelnost budoucího výroku o náhradě škody.

15. Vrchní státní zastupitelství se dále zabývá přiměřeností doby zajištění, přičemž zdůrazňuje, že judikatura Ústavního soudu i Evropského soudu pro lidská práva ve složitých věcech akceptuje i několikaleté zajištění majetku. Celkový charakter trestní věci přitom její délku plně odůvodňuje, věc je skutkově i právně náročná, spis má přes 40 000 listů a rozsudek prvního stupně čítá přes 900 stran. Jde-li o tvrzené porušení zásady dvojinstančnosti, úprava stížnostního řízení podle vrchního státního zastupitelství nepreferuje ani kasační, ani apelační přístup. Je na zvážení nadřízeného orgánu, jaký postup zvolí, přičemž pravidlem by s ohledem na požadavek rychlosti řízení mělo být, že při zrušení napadeného rozhodnutí rozhodne nově sám.

16. Česká republika – Ministerstvo financí jako druhý vedlejší účastník řízení navrhla ústavní stížnost zamítnout. V trestním řízení uplatnila nárok na náhradu škody ve výši 261 565 466,81 Kč, který bude obtížně vymahatelný, a žádný ze stěžovatelem tvrzených zásahů do jeho práv nepřeváží případný zásah do práv České republiky, vystupující v trestním řízení v zásadě jako právnická osoba v postavení poškozeného trestným činem. Zajištění nemovitostí dává šanci na alespoň částečné uspokojení nároku a stěžovatel podle České republiky neuvádí žádný konkrétní případ, kdy by mu bylo v důsledku zajištění zamezeno učinit nějaký plánovaný úkon, a jeho argumentace vyznívá tak, že ústavní stížnost podává spíše z principu. Na tom podle České republiky nic nemění ani tvrzení o zásahu do soukromí a pověsti stěžovatele, k čemuž dodává, že informace o trestním řízení není v katastru nemovitostí běžně dostupná. Uživatel prostým náhledem zjistí pouze to, že je majetek zajištěn, nelze však zjistit konkrétní způsob a důvod zajištění; k tomu je potřeba provést dodatečné úkony (registrace, uhrazení poplatku za získání informace prostřednictvím terminálu Czech POINT apod.). Vyhledávání informací navíc bylo ztíženo tím, že již nelze vyhledávat údaje podle jména vlastníka, ale pouze podle údajů jako jsou adresa, parcelní číslo v kombinaci s katastrálním územím či list vlastnictví.

17. Stěžovatel v replice krom argumentů uplatněných již v ústavní stížnosti uvedl, že zprošťující rozsudek nebyl jediným důvodem pro zrušení zajištění krajským soudem, nýbrž šlo o kombinaci zprošťujícího rozsudku, doby zajištění a dalšího výhledu trestního řízení, který se jen naplňuje, neboť k projednání odvolání dosud ani nebylo nařízeno veřejné zasedání. Právě zprošťující rozsudek dokládá „odlišný názor“, o kterém mluví vrchní státní zastupitelství jako o potenciálním důvodu pro zrušení zajištění – na vinu stěžovatele panuje odlišný názor mezi obžalobou a krajským soudem.

18. Pro stěžovatele je obtížně pochopitelné, že vrchní státní zastupitelství argumentuje rozsáhlostí a složitostí trestní věci, ačkoli je jejím „autorem“ a stěžovatel jen obětí jeho „velikášské snahy“ spojit řadu skutků do jednoho řízení, i když se jej týká jen marginální část. Tvrzená skutková a právní náročnost podle stěžovatele nemůže být „benefitem“ orgánů činných v trestním řízení. Argument délkou písemného vyhotovení rozsudku krajského soudu pak považuje stěžovatel za „zcela šokující“, neboť byl tímto rozsudkem zproštěn viny a počet stran, na nichž se musel soud vypořádávat s nekvalitní obžalobou, na tom nic nemění.

19. V argumentech České republiky stěžovatel spatřuje neúctu k ústavně zaručeným právům, zvláště když tyto argumenty používá stát, který by je měl chránit. Stěžovatel upozorňuje, že se opakovaně domáhal zrušení zajištění mimo jiné kvůli postupu banky, která měla k části zajištěných nemovitostí zřízeno zástavní právo a proti stěžovateli a jeho manželce začala uplatňovat sankce projevující se zásadním způsobem negativně v jejich majetkové sféře; toto období bylo pro oba velmi stresující a mělo dopad i na jejich psychiku, osobní a pracovní

život. K argumentu, že stěžovatel neuvádí žádný plánovaný úkon, který by mu byl zajištěním znemožněn, stěžovatel poznamenává, že takový úkon obecně není možno plánovat, jelikož zajištění jakémukoli úkonu brání. Jde-li o údaje v katastru nemovitostí, založení registrace či využití služeb terminálu Czech POINT, stěžovatel nepovažuje za žádnou překážku k tomu, aby se kdokoli dozvěděl o existenci zajištění. Navíc i v obecnosti informací lze spatřovat zásah do cti a dobrého jména stěžovatele. Konečně již samotná existence zajištění znamená zásah do základních práv stěžovatele, jak dokládá i nálezn Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3662/14 ze dne 20. 10. 2015 (N 187/79 SbNU 121), v němž byla shledána neústavnost dalšího trvání zajištění, ačkoliv finanční situace tehdejšího stěžovatele nebyla „taková, že by mu dané zajištěné způsobovalo závažné problémy“.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

20. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

21. Ústavní soud rozhodl podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez ústního jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní stížnost není důvodná.

23. Ústavní soud při přezkumu rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení týkajících se zajištění majetku vychází z toho, že zajištění je sice opatřením pouze dočasným, přesto zasahuje do ústavně zaručených práv vlastníků zajištěných věcí, zejména do práva na ochranu vlastnictví (čl. 11 odst. 1 Listiny). V rámci posouzení, zda tento zásah nepředstavuje zároveň porušení uvedených práv, je podstatné, zda má rozhodnutí o zajištění zákonný podklad, je vydáno příslušným orgánem, není projevem svévole (tedy zda závěry o naplnění zákonných podmínek nejsou ve zřejmém nesouladu se zjištěnými skutkovými okolnostmi) a zda je zachována rovnováha mezi požadavkem ochrany obecného zájmu společnosti, který je zásahem sledován, a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce [viz např. nálezn Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3647/14 ze dne 13. 8. 2015 (N 147/78 SbNU 275)]. Z hlediska práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) je podstatné, aby rozhodnutí týkající se zajištění bylo dostatečně odůvodněno.

24. Z ústavní stížnosti je zřejmé, že její důvodnost závisí především na posouzení, zda pokračující zajištění stěžovatelových nemovitostí nenarušuje rovnováhu mezi obecným zájmem, resp. právy České republiky jako poškozené, a právy stěžovatele. Zajištění stěžovatelových nemovitostí má oporu v § 47 odst. 1 trestního řádu, podle něhož „lze nárok až do pravděpodobné výše škody nebo nemajetkové újmy nebo až do pravděpodobného rozsahu bezdůvodného obohacení zajistit na majetku obviněného.“ Zajištění nároku poškozeného je pak ústavně konformním nástrojem orgánů činných v trestním řízení [viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 435/04 ze dne 14. 9. 2004 (U 46/34 SbNU 441)], sledujícím Ústavním soudem opakovaně aprobovaný cíl eliminovat škodu způsobenou trestnou činností [viz např. nálezn sp. zn. II. ÚS 3362/14 ze dne 20. 10. 2015 (N 187/79 SbNU 121); srov. i § 58 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Borzhonov proti Rusku* č. 18274/04 ze dne 22. 1. 2009].

25. Na přiměřenost zajištění nároku poškozeného lze nahlížet dvěma způsoby. Zaprvé, musí být zachována rovnováha mezi pravděpodobnou výší škody a hodnotou zajištěného majetku, kterýžto požadavek je vyjádřen přímo v zákoně (srov. i nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 818/20 ze dne 21. 7. 2020). V ústavní stížnosti přitom není namítáno, že by tento požadavek splněn nebyl (viz k tomu i usnesení sp. zn. I. ÚS 889/17, kterým Ústavní soud odmítl

jako zjevně neopodstatněnou ústavní stížnost stěžovatele a jeho manželky proti původnímu rozhodnutí o zajištění).

26. Přiměřenost je ovšem nutné posuzovat také v širších, zejména časových souvislostech. Představuje-li totiž zajištění věci již samo o sobě zásah do vlastnického práva, pak čím déle zajištění trvá, tím je zásah intenzivnější a tím silnější musejí být i důvody jeho trvání. Jinými slovy, „zatímco u kratšího zajištění plně platí, že se jedná o institut zatímního charakteru, s přibývajícím léty se tato jeho dočasnost stále více relativizuje a je třeba na věc pohlédnout s větší ‚přísností‘, (nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 3662/14).

27. V rámci toho je potřeba zvážit všechny relevantní okolnosti věci, zejména příčiny trvajících zajištění, průběh trestního řízení (zda je délka dána složitostí věci anebo naopak neodůvodněnými průtahy orgánů činných v trestním řízení), a dále to, jaký vliv má jeho průběh na sílu argumentů, kterými je potřeba zajištění podepírána (zda se jeho důvodnost jeví být potvrzována dosavadním vývojem, či nikoliv), a jak intenzivní zásah dané zajištění pro dotčeného individuálně představuje [nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2713/18 ze dne 9. 11. 2020 (N 206/103 SbNU 68)].

28. Z uvedeného vyplývá, že u zajištění věci nejsou oproti např. vazbě (§ 72a trestního řádu) striktně stanoveny maximální doby a přiměřenost jeho délky se bude vždy odvíjet od konkrétních okolností věci. Stěžovatel sice v této souvislosti opakovaně poukazuje na judikaturu Ústavního soudu, konkrétně na nález sp. zn. I. ÚS 2485/13 ze dne 2. 12. 2013 (N 206/71 SbNU 429), podle něhož je v případě zajištění „v zásadě možné přiměřenost délky omezení vlastnického práva srovnávat se lhůtami, které zákon stanoví pro omezení osobní svobody“. Hned v následující větě téhož nálezu se nicméně upřesňuje, že k porušení vlastnického práva bude docházet typicky při „výrazném překročení této lhůty“, přičemž jako příklad tehdy Ústavní soud zmínil nálezy sp. zn. II. ÚS 642/07 ze dne 30. 1. 2008 (N 25/48 SbNU 291) a sp. zn. III. ÚS 1396/07 ze dne 19. 3. 2009 (N 62/52 SbNU 609), v nichž „Ústavní soud konstatoval jako nepřiměřenou délku zajištění finančních prostředků na účtech stěžovatelky šest let s tím, že ani po více než šestileté době nebylo skončeno přípravné řízení a nebylo ani není zřejmé, kdy skončeno bude, když věc byla vrácena policejnímu orgánu“.

29. Také při překročení lhůt dle § 72a trestního řádu je tedy rozhodující posouzení střetávajících se protichůdných zájmů ve světle konkrétní věci. V souladu s tím Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 3662/14 konstatoval, že ani „mnohaleté zajištění (v případě stěžovatele mezi jeho uvalením a rozhodováním obecného soudu uplynulo necelých 9 let) [není] automaticky bez dalšího nepřípustné“, a nálezem sp. zn. I. ÚS 1181/21 ze dne 30. 8. 2021 (N 151/107 SbNU 266) aproboval jako ústavně konformní zajištění nemovitosti trvajícím více než sedm let, ačkoli ani nebylo skončeno přípravné řízení. Podobně k přezkumu délky zajištění věcí ostatně přistupuje i Evropský soud pro lidská práva (srov. např. § 26 rozsudku ve věci *Földes a Földesné Hajlik proti Maďarsku* č. 41463/02 ze dne 31. 10. 2006, v němž neshledal jako porušující Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod zajištění trvajícím více než dvanáct let, přičemž mimo jiné uvážil, že tehdejší stěžovatel s ohledem na délku trestního řízení dostal nižší trest).

30. Jak proto uvedl Ústavní soud v usnesení sp. zn. I. ÚS 2475/20 ze dne 3. 11. 2020: „Otázka přiměřenosti z časového hlediska však nemůže být hodnocena izolovaně bez návaznosti na konkrétní okolnosti každého případu a z rozhodovací činnosti Ústavního soudu nevyplývají žádné konkrétní lhůty, do níž by muselo dojít k vydání meritorního rozhodnutí či od které je třeba vždy posuzovat délku zajištění jako nepřiměřenou. Těmito lhůtami nejsou ani lhůty stanovené trestním řádem pro omezení osobní svobody (srov. § 72a trestního řádu) ... protože tyto lhůty mohou sloužit toliko jako ‚odrazový můstek‘ pro další úvahy zohledňující konkrétní okolnosti daného případu. Navíc nelze pominout ani podstatný rozdíl mezi omezením dispozičního práva k majetkovým hodnotám a omezením osobní svobody, kdy toto omezení je

svou povahou daleko intenzivnější a právě vzhledem k tomu jsou v trestním řádu stanoveny nepřekročitelné lhůty jeho trvání.“

31. V nyní posuzované věci byly v době rozhodování vrchního soudu stěžovatelovy nemovitosti zajištěny více než sedm let. Jde nepochybně o významnou dobu, způsobenou ovšem objektivními okolnostmi, a to mimořádnou skutkovou i právní složitostí trestní věci s velkým počtem obžalovaných, kteří se měli dopustit zvláště závažných zločinů a způsobit velmi vysokou škodu (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1396/07), samotná obžaloba čítá takřka 250 stran a rozsudek soudu prvního stupně přesahuje 900 stran. Za této situace se dosavadní délka řízení nejeví jako extrémní, a to tím spíše, že přípravné řízení již dávno skončilo a ve věci byl dokonce vydán i rozsudek soudu prvního stupně. Ústavní soud si je vědom, že tento nepravomocný rozsudek je zprošťující, což – jak bude ještě dále uvedeno – hovoří ve stěžovatelův prospěch, zároveň ale (a proto nelze v napadeném usnesení vrchního soudu shledávat žádný vnitřní rozpor) tento rozsudek nasvědčuje tomu, že trestní řízení před soudem řádně probíhá a nedochází v něm k nedůvodným průtahům.

32. Námitky stěžovatele, že „autorem“ trestního řízení je vrchní státní zastupitelství, které z toho tedy nemůže náhle těžít, nepovažuje Ústavní soud za opodstatněné. Zaprvé, státní zastupitelství plní podáním obžaloby svou ústavní roli (čl. 80 odst. 1 Ústavy), přičemž z ústavní stížnosti ani neplyne, že by snad obžaloba v této věci měla být např. projevem svévole, zneužitím pravomoci apod. Stěžovatel sice zmiňuje, že mohl být souzen samostatně, nicméně na to mu odpověděl již krajský soud v usnesení č. j. 81 T 8/2020-40208 ze dne 24. 6. 2021, v němž vysvětlil, že podle § 20 trestního řádu proti všem obviněným, jejichž trestné činy spolu souvisí, o všech útocích pokračujícího nebo hromadného trestného činu a o všech částech trvajících trestného činu se koná společně řízení, pokud tomu nebrání důležité důvody. Stěžovatel nepředkládá argumentaci, z níž by vyplývalo, proč konkrétně nebyly podmínky § 20 trestního řádu v této věci splněny. Zadruhé, nemovitosti stěžovatele nejsou zajištěny za účelem prospěchu státního zastupitelství, nýbrž za účelem případného odškodnění České republiky jako poškozené trestným činem.

33. Jedním z hlavních stěžovatelových argumentů bylo vydání dosud nepravomocného zprošťujícího rozsudku. Oproti tomu, co tvrdí vrchní státní zastupitelství, existence nepravomocného zprošťujícího rozsudku je při posuzování, zda trvajícím zajištění neporušuje stěžovatelova práva, relevantní. Nejde o skutečnost samu o sobě rozhodující, to ale netvrdí stěžovatel a netvrdil to ani krajský soud v rozhodnutí, které vrchní soud napadeným usnesením zrušil. Má-li se při déle trvajícím zajištění zkoumat, zda se důvodnost zajištění jeví být potvrzována dosavadním vývojem trestního řízení, pak nepravomocné zproštění potřebu zajištění nemovitostí přirozeně nepotvrzuje, naopak jím vzrostla šance, že zajištění není potřebné, neboť stěžovatel nespáchal trestný čin a nezpůsobil škodu. Uvádí-li vrchní státní zastupitelství, že toto kritérium vyžaduje názorový střet mezi soudy, pak bez něj stěžovatel ani nemůže být odsouzen – buď bude pravomocně zproštěn, nebo se odvolací soud neztotožní s názorem soudu prvního stupně a jeho rozhodnutí zruší.

34. Právě řečené ale neznamená, že vrchní soud nemohl na podporu svého rozhodnutí uvést, že proti zprošťujícímu rozsudku bylo podáno odvolání a dosud nenabyl právní moci. Obě dvě skutečnosti jsou relevantní. Možnost zrušení prvostupňového rozsudku je sice skutečně v tento moment hypotetická (rozhodnutí odvolacího soudu nelze předjímat), absence právní moci v důsledku podání odvolání je ovšem realitou, a to bez ohledu na to, zda stěžovatel považuje odvolání státního zástupce za dostatečně odůvodněné, či nikoliv. Do podrobnějšího rozboru či snad předběžného vypořádávání podaného odvolání se ostatně vrchní soud nyní ani pouštět nemohl (tím spíše je nemůže posuzovat ani Ústavní soud).

35. Stěžovateli lze dát za pravdu, že omezujícím zásahem je již samotná existence zajištění bez dalšího, neboť mu znemožňuje s vlastním majetkem plně disponovat (zejména jej prodat). Zkoumá-li se ovšem při hodnocení přiměřenosti zajištění i intenzita zásahu, pak je

relevantní, že zajištěny jsou nemovitosti, což se reálně projevuje zejména v nemožnosti je zcizit či zatížit. V jejich užívání stěžovatel není omezen (podobně viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2475/19 ze dne 17. 3. 2020, sp. zn. II. ÚS 949/19 ze dne 12. 11. 2019 či sp. zn. IV. ÚS 247/06 ze dne 6. 6. 2006). Nemovitosti také zásadně představují – alespoň v posledních třiceti letech – stabilní (či rostoucí) hodnotu, na kterou samotné zajištění nemá vliv (po skončení zajištění mají nemovitosti stejnou hodnotu, jako kdyby k zajištění nikdy nedošlo). To jsou podstatné rozdíly oproti zajištění movitých věcí, jejichž hodnota leckdy postupem času (či samotným skladováním v případě, že dojde i k odejmutí věci, kdy je pak navíc ani nelze užívat) klesá, resp. oproti zajištění finančních prostředků na bankovních účtech, které eliminuje jednu z jejich hlavních devíz, a sice likviditu.

36. Ústavní soud souhlasí s Českou republikou, že z ústavní stížnosti neplyne, že by stěžovatel byl zajištěním významněji omezen. Až v replice k vyjádřením stěžovatel zmiňuje, že v důsledku zajištění vůči němu banka uplatňovala sankce. Nejenže ale k těmto údajným sankcím mělo docházet v minulosti a z argumentace se již nejeví aktuální, stěžovatel především tyto sankce nijak nespecifikuje ani nedokládá, přičemž na nezbytnost podobná tvrzení konkrétně doložit byl upozorněn již v usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 889/17.

37. Dle ústavní stížnosti hlavní negativní projev zajištění spočívá v tom, že informace o něm je uvedena v katastru nemovitostí, což má mít vliv na stěžovatelovu čest a dobré jméno. Podle Ústavního soudu je nicméně stěžovatelem případně vnímaný zásah do cti důsledkem samotného trestního řízení (srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2551/13 ze dne 29. 4. 2014), které ovšem ve fázi před soudy je a zásadně i musí být veřejné tak, aby se občané mohli projednávání před soudem zúčastnit a jednání sledovat (§ 2 odst. 10 trestního řádu, čl. 96 odst. 2 Ústavy). Rušení zajištění s argumentem, že v jeho důsledku se teoreticky může veřejnost o trestním řízení dozvědět, by šlo do značné míry proti těmto zásadám.

38. Platí navíc, že při běžném náhledu do katastru nemovitostí je k dispozici pouze obecná a z hlediska pověsti vlastníka neutrální informace o zajištění. Přitom ani podrobnější informace spočívající v tom, že nemovitosti jsou zajištěny orgány činnými v trestním řízení, nutně o vlastníkově nic negativního nevypovídá. K zajištění v rámci trestního řízení totiž může být přistoupeno, aniž by zde bylo byt' i jen podezření, že se vlastník zajištěné nemovitosti dopustil něčeho, co může negativně ovlivnit jeho čest a dobré jméno (zajištěny mohou být i věci ve vlastnictví osob, vůči kterým se trestní řízení nevede; viz § 79a odst. 1 trestního řádu). Nelze nadto přisvědčit stěžovateli v jeho bagatelizaci argumentu České republiky, podle kterého je informace o tom, že je nemovitost zajištěna v rámci trestního řízení, dostupná až např. po registraci či po zaplacení poplatku prostřednictvím terminálu Czech POINT apod. Tyto dodatečné kroky sice může provádět kdokoli, to však nemění nic na tom, že je míra transparentnosti dané informace omezena [srov. body 129 a násl. nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 38/17 ze dne 11. 2. 2020 (149/2020 Sb., N 22/98 SbNU 257)]. Lze dodat, že podstatně větší publicitu dané skutečnosti přináší sama ústavní stížnost a rozhodnutí Ústavního soudu o ní.

39. Při celkovém uvážení všeho právě uvedeného Ústavní soud dospěl k závěru, že zmiňovaná rovnováha mezi požadavkem obecného zájmu společnosti, který je zásahem sledován, a požadavkem ochrany základních práv jednotlivce napadeným usnesením narušena nebyla. Je pravda, že zajištění trvá již několik let, což je ale u věcí takto rozsáhlých, komplikovaných a závažných (přičemž právě od závažnosti řešené trestné činnosti se odvíjí i zmiňované maximální doby trvání vazby podle § 72a trestního řádu) akceptovatelné. Smyslem zajištění je eliminovat a nahradit škodu poškozeným, přičemž při hledání spravedlivé rovnováhy nemůže, jak Ústavní soud uvedl v již zmíněném usnesení III. ÚS 435/04, „ochrana toho, proti komu má zajištění nároku poškozeného směřovat, ... dosáhnout takové intenzity, aby prakticky již předem případně znemožnila dosažení některého z účelů trestního řízení“.

40. Na legitimitě zásahu nic nemění, že v postavení poškozeného v trestním řízení vystupuje Česká republika. Eliminace škody způsobené trestnou činností je legitimním cílem, který je zásahem do vlastnického práva sledován, bez ohledu na to, komu měla být škoda způsobena (nálezy, z jejichž východisek Ústavní soud nyní vychází, vesměs řešily zajištění podle § 79a trestního řádu, nejde v nich tedy nutně o zájmy soukromých osob). V souladu s čl. 11 odst. 1 Listiny je vlastnictví jednotným institutem „se shodným obsahem a způsobem ochrany bez ohledu na to, kdo je vlastníkem, nelze tedy diferencovat zvláštní druhy vlastnictví (např. státní, družstevní, soukromé, osobní) s odlišnou úpravou“ [ŠIMÁČKOVÁ, K. Čl. 11. In: WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. Listina základních práv a svobod: komentář. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2023. (Systém ASPI)].

41. Je i v obecném zájmu společnosti, aby stát dosáhl odčinění jemu způsobené škody (srov. § 65 rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Džinić proti Chorvatsku* č. 38359/13 ze dne 17. 5. 2016), tím spíše dosahuje-li značné výše, jako je tomu nyní. V rámci vyvažování nelze pominout, že zatímco tvrzená škoda způsobená České republice by představovala skutečné, trvalé snížení hodnoty majetku, které by bez zajišťovacích institutů patrně nemohlo být odčiněno, zajištění stěžovatelových nemovitostí je stále jen dočasné, a jak bylo rozvedeno, zásadním způsobem se jeho života nedotýká. Ve světle uvedeného závěr o ústavní konformitě napadeného usnesení nezvratí ani nepravomocný zprošťující rozsudek.

42. Ústavní soud si je vědom, že v případě zrušení prvostupňového rozsudku odvolacím soudem může řízení trvat ještě delší dobu. Úkolem Ústavního soudu v řízení o této ústavní stížnosti je posoudit ústavní konformitu napadeného usnesení, a zprostředkovaně i přiměřenost doby, po kterou zajištění dosud trvalo. To, že se např. za rok může stát doba zajištění nepřiměřenou (což Ústavní soud nepředjímá), neznamená, že byla nepřiměřená i v době vydání napadeného rozhodnutí. Do hry navíc mohou vstupovat nové faktory (tak např. samotné zrušení zprošťujícího rozsudku by sice s sebou neslo prodloužení řízení, ale zase by se tím eliminoval jeden z hlavních stěžovatelových argumentů), které nelze dopředu předvídat a hodnotit.

43. Závěr o přiměřenosti dosavadní doby zajištění není v rozporu s přístupem Ústavního soudu v jiných věcech. V nálezech sp. zn. II. ÚS 642/07 a sp. zn. III. ÚS 1396/07 Ústavní soud shledal nepřiměřeným zajištění finančních prostředků po dobu více než šest let v situaci, kdy v trestním řízení ani neskončilo přípravné řízení. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3647/14 Ústavní soud shledal porušení práv stěžovatele, jehož finanční prostředky byly zajištěny více než devět let, se závěrem, že tak dlouho trvající zajištění musejí soudy lépe odůvodnit. Nálezem sp. zn. II. ÚS 3662/14 Ústavní soud shledal porušení práv stěžovatele, neboť jeho finanční prostředky byly zajištěny takřka devět let, trestní věc nebyla extrémně složitá a její průběh potřebě zajištění nenasvědčoval. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2713/18 při konstatování porušení práv stěžovatele Ústavní soud přihlédl k tomu, že zajištění jeho obrazů trvalo bezmála deset let a tato doba byla způsobena liknavostí orgánů činných v trestním řízení, které navíc s tehdejší stěžovatelem nespolupracovaly, a ten tak ani neměl informace o tom, jak je s obrazy zacházeno. Nálezem sp. zn. II. ÚS 1367/17 ze dne 13. 3. 2018 (N 46/88 SbNU 623) bylo shledáno nepřiměřeným zajištění finančních prostředků trvající dvanáct let za situace, kdy průběh trestního řízení potřebě zajištění nenasvědčoval. V nálezu sp. zn. I. ÚS 818/20 Ústavní soud konstatoval porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky, v jejíž věci ještě neskončilo přípravné řízení a jejíž nemovitosti byly zajištěny déle než šest, resp. tři roky, neboť potřeba zajištění veškerého tohoto majetku nebyla řádně odůvodněna. Nálezem sp. zn. I. ÚS 1181/21 Ústavní soud zamítl ústavní stížnost těžce stěžovatelky (jako v nálezu sp. zn. I. ÚS 818/20) s tím, že více než sedm let trvající zajištění nemovitosti je odůvodněno objektivními okolnostmi a přípravné řízení se již chýlí ke konci. Nálezem sp. zn. III. ÚS 584/22 ze dne 13. 3. 2024 Ústavní soud konstatoval porušení práv té stejné stěžovatelky, neboť přípravné řízení bylo nakonec skončeno až více než devět let po zajištění nemovitostí a dosud se ani nekonalo první jednání před soudem. V nálezu sp. zn. III. ÚS 927/23 ze dne 22. 5. 2023 pak Ústavní soud zrušil usnesení o zamítnutí návrhu

na zrušení zajištění, které v tu dobu trvalo zhruba rok, jelikož orgány činné v trestním řízení nijak nereagovaly na namítané významné okolnosti zpochybňující důvodnost trvání zajištění.

44. Z mnoha usnesení Ústavního soudu pak lze zmínit např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 33/22 ze dne 30. 5. 2023, v němž Ústavní soud po zvážení konkrétních okolností (včetně složitosti věci a existence nepravomocného odsuzujícího rozsudku) neshledal porušení práv stěžovatele, jež mělo spočívat v zajištění finančních prostředků po dobu více než devíti let. Ve věci řešené usnesením sp. zn. IV. ÚS 1016/22 ze dne 20. 10. 2022 zase Ústavní soud považoval i s ohledem na složitost věci za zjevně neopodstatněnou ústavní stížnost proti zajištění nemovitostí trvajícím více než pět let za situace, kdy se trestní řízení nacházelo ve fázi seznamování obviněných s trestním spisem.

45. Každý případ je jedinečný a je nutno jej posuzovat ve světle jeho konkrétních reálií, je nicméně zřejmé, že v nyní řešené věci nenastaly okolnosti, které Ústavní soud vedly ve výše zmíněných případech k závěru o porušení práv stěžovatelů, a pokud přece jen lze spatřovat nějakou podobnost, je tomu tak spíše u případů, které skončily zamítnutím či odmítnutím ústavní stížnosti.

46. Jakkoliv je více než sedmileté zajištění stěžovatelova majetku zásahem do jeho vlastnického práva, Ústavní soud neshledal, že již došlo k jeho porušení, neboť délka zajištění má vysvětlení v rozsáhlosti a složitosti trestní věci, k čemuž se přidávají další již zmíněné skutečnosti, tedy zejména nižší míra, v jaké zajištění stěžovatele fakticky omezuje, či rozsahem škody významný zájem České republiky jako poškozené, který by byl zrušením zajištění ohrožen.

47. K vytykaným procesním nedostatkům napadeného rozhodnutí Ústavní soud uvádí, že ačkoli si lze představit, že by mohlo být odůvodněno podrobněji, je z něj patrné, že vrchní soud při posuzování důvodnosti trvání zajištění přiznal (v souladu s tímto nálezem Ústavního soudu i jeho dřívější judikaturou) zásadní význam složitosti věci a řádně odůvodnil, v čem tuto složitost spatřuje. Důvod ke kasaci napadeného rozhodnutí tedy v tvrzených nedostatecích odůvodnění Ústavní soud nespatřuje, což platí rovněž o námitce, že vrchní soud při zrušení prvostupňového usnesení o návrhu stěžovatele nově rozhodl, neboť takový postup má oporu v zákoně a argument čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě není případný, jelikož ten se týká rozhodování o vině a trestu. Lze pak jen dodat, že v odstavci 2 se výslovně zakotvuje výjimka pro případy, kdy byl obžalovaný uznán vinným nadřízeným soudem na základě odvolání proti zprošťujícímu rozsudku.

VI. Závěr

48. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

Č. 188
Subjekty oprávněné nabízet převzetí záruky za dovršení
nápravy odsouzeného
(sp. zn. I. ÚS 2558/24 ze dne 14. října 2024)

Vyloží-li soud § 88 odst. 1 trestního zákoníku tak, že nemůže přijmout záruku za dovršení nápravy odsouzeného od jiné osoby než od zájmového sdružení občanů, jak je definuje trestní řád v § 3 odst. 1, poruší tím právo odsouzeného na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť excesivně zvolil restriktivní výklad, který nekoresponduje se zákonným vymezením podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a ani neodpovídá účelu tohoto institutu; pro přijetí záruky není důležitá právní forma osoby poskytovatele, nýbrž to, zda věrohodně a uvěřitelně nabízí možnost pozitivního ovlivňování dovršení nápravy odsouzeného.

Nenapraví-li soud nedostatky, které mu Ústavní soud vytkl v nálezu, kterým zrušil jeho rozhodnutí o zamítnutí žádosti odsouzeného o podmíněné propuštění, a i nové rozhodnutí opírá o trestní minulost odsouzeného, aniž by se dostatečně vypořádal s aktuálně existujícími okolnostmi, jež mohou pro odsouzeného představovat pozitivní motivaci pro to, aby v budoucnu nepáchal další trestnou činnost, poruší tím právo odsouzeného na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Veroniky Křesťanové (soudkyně zpravodajka) a soudců Jaromíra Jirsy a Tomáše Langáška o ústavní stížnosti stěžovatele S. N., t. č. Věznice Plzeň, zastoupeného Mgr. Petrem Tišerem, advokátem, sídlem Jiráskovo náměstí 816/4, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 6 To 230/2023-155 ze dne 19. června 2024, za účasti Krajského soudu v Plzni jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Plzni č. j. 6 To 230/2023-155 ze dne 19. června 2024 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Plzni č. j. 6 To 230/2023-155 ze dne 19. června 2024 se zrušuje.

Odůvodnění

I. Vymezení věci, rekapitulace procesního vývoje a obsahu napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky („Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, („zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí s tvrzením, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv zakotvených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod („Listina“).

2. Napadeným rozhodnutím Krajský soud v Plzni („krajský soud“) rozhodoval – již podruhé – o stížnosti státního zástupce proti usnesení Okresního soudu Plzeň-město („okresní soud“) č. j. 33 PP 62/2023-75 ze dne 6. září 2023. Tím byl stěžovatel podmíněně propuštěn z výkonu trestů odnětí svobody uložených celkem čtyřmi pravomocnými rozsudky. Okresní soud současně stanovil zkušební dobu v trvání sedmi roků za současného stanovení dohledu a přijal záruku obchodní společnosti Mateřská škola X („Mateřská škola“) za dovršení nápravy stěžovatele.

3. Krajský soud usnesením č. j. 6 To 230/2023-89 ze dne 25. října 2023 usnesení okresního soudu zrušil v celém rozsahu, návrh stěžovatele na podmíněně propuštění z výkonu trestů odnětí svobody zamítl a nepřijal záruku za dovršení nápravy stěžovatele nabídnutou Mateřskou školou.

4. Proti rozhodnutí krajského soudu podal stěžovatel ústavní stížnost, které Ústavní soud vyhověl a nálezem sp. zn. IV. ÚS 106/24 ze dne 27. března 2024 rozhodnutí krajského soudu zrušil.

5. Krajský soud pak rozhodl znovu, a to napadeným rozhodnutím. Opět vyhověl stížnosti státního zástupce a rozhodnutí okresního soudu v celém rozsahu zrušil a návrh stěžovatele na podmíněně propuštění z výkonu trestů odnětí svobody zamítl. O přijetí či nepřijetí záruky tentokrát vůbec nerozhodoval. Podle krajského soudu nebyla u stěžovatele splněna zákonná podmínka podmíněného propuštění spočívající v předpokladu vedení řádného života a Mateřská škola nebyla oprávněna nabízet záruku na dovršení nápravy odsouzeného, neboť nemá povahu zájmového sdružení občanů ve smyslu § 3 odst. 1 trestního řádu, takže záruka nabídnutá touto právnickou osobou v posuzované věci nemohla mít žádný význam, resp. o ní ani nemělo být rozhodnuto.

6. Krajský soud zaujal právní názor, že obchodní společnost (provozující jako zde např. mateřskou školu) ze své povahy není zájmovým sdružením občanů ve smyslu § 3 odst. 1 trestního řádu, které by bylo oprávněno nabízet záruku na dovršení nápravy odsouzeného, neboť nespadá do kategorie subjektů, které toto ustanovení v definici zmiňuje (tedy se nejedná o odborovou organizaci, organizaci zaměstnavatelů, občanské sdružení, církev, náboženskou společnost ani o právnickou osobu sledující v předmětu své činnosti charitativní účely).

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel odmítá zmíněný závěr krajského soudu, že když Mateřská škola definičně nespadá pod zájmové sdružení občanů, tak jí nabídnutá záruka není pro posouzení možnosti podmíněného propuštění stěžovatele relevantní. Poukazuje na to, že v praxi jsou běžné záruky nabídnuté různými spolky a společnostmi, popř. dokonce fyzickými osobami, a odkazuje též na analogii s § 73 odst. 1 písm. a) trestního řádu, podle něhož záruku za obviněného v rámci nahrazení vazby může nabídnout mj. důvěryhodná osoba, za kterou označuje právě i Mateřskou školu. Výklad krajského soudu ohledně okruhu osob, které mohou poskytovat záruku za dovršení nápravy podmíněně propuštěného, tak považuje za účelový, mechanický a irelevantní.

8. Stěžovatel dále namítá, že krajský soud nerespektoval závazný právní názor Ústavního soudu vyslovený v předchozím nálezu v jeho věci sp. zn. IV. ÚS 106/24, znovu odkazuje na nález sp. zn. IV. ÚS 575/21 ze dne 13. července 2021. Připomíná, že obecné soudy jsou vždy povinny zohlednit případnou následnou proměnu a nápravu odsouzeného, k níž mohlo dojít během výkonu trestu odnětí svobody, a další relevantní aktuální informace vztahující se k odsouzenému. Tvrdí, že okolnosti, které odsouzený nemůže ovlivnit, včetně své trestní minulosti, nemohou navždy vyloučit možnost podmíněného propuštění. Krajskému soudu vytýká, že napadené usnesení postavil výhradně na jeho trestní minulosti a nezohlednil jeho současnou situaci. V této souvislosti poukazuje zejména na vážnou nemoc své matky, o kterou by chtěl pečovat, a na pomoc ze strany dalších rodinných příslušníků.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

IV. Vyjádření účastníků řízení

10. Krajský soud se vyjádřil pouze tak, že v plném rozsahu odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

11. Krajské státní zastupitelství v Plzni Ústavnímu soudu sdělilo, že se vzdává postavení vedlejšího účastníka (§ 28 odst. 2 zákona o Ústavním soudu) a z tohoto důvodu se k obsahu ústavní stížnosti ani nevyjádřilo.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně vymezil meze ústavněprávního přezkumu rozhodování obecných soudů o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody podle § 88 trestního zákoníku (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 284/01 ze dne 20. září 2001, sp. zn. III. ÚS 1280/08 ze dne 10. června 2008, sp. zn. III. ÚS 458/09 ze dne 26. března 2009 nebo sp. zn. III. ÚS 338/10 ze dne 25. února 2010). Zdůraznil, že jde o mimořádný prostředek, který dává soudu možnost za stanovených podmínek odsouzeného podmíněně propustit z výkonu trestu odnětí svobody. Podmíněné propuštění přitom představuje možnost. Neexistuje (ani podústavní) subjektivní právo odsouzeného na podmíněné propuštění. Posuzování účelnosti využití tohoto institutu přísluší soudu, který je zákonem povolán ke zhodnocení relevantních okolností, mezi něž lze řadit jak prokázání polepšení odsouzeného, tak i důvodný předpoklad, že odsouzený povede na svobodě řádný život a jeho chování nevyvolává obavy z recidivy trestné činnosti.

13. Z hlediska ústavněprávního přezkumu je proto otázka, zda došlo k naplnění zákonných podmínek pro podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, plně věci úvahy příslušného obecného soudu. Ke kasačnímu zásahu Ústavního soudu by mohlo dojít pouze za situace, kdy by napadené rozhodnutí bylo projevem zjevné interpretační libovůle, výrazem faktického omylu, nebo pokud by jeho odůvodnění bylo zatíženo závažnými logickými rozpory.

14. Jelikož krajský soud po předchozím kasačním nálezu nepřehodnotil věcně splnění podmínky předpokladu vedení řádného života a opětovně rozhodl o zamítnutí žádosti stěžovatele o podmíněné propuštění z výkonu trestů odnětí svobody, soustředil se Ústavní soud předně na to, zda krajský soud respektoval předchozí nález Ústavního soudu a odstranil v napadeném usnesení uvedené nedostatky, a dále pak na to, zda z hlediska ústavněprávního přezkumu ob stojí výklad krajského soudu, podle kterého soud může přijmout záruku za dovršení nápravy odsouzeného pouze od osob, které spadají do kategorie subjektů, které zmiňuje § 3 odst. 1 trestního řádu. Dospěl přitom k závěru, že krajský soud pochybil v obou těchto směrech a že je znovu nutný jeho kasační zásah.

15. Podle § 88 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku soud může odsouzeného podmíněně propustit na svobodu, prokázal-li odsouzený po právní moci rozsudku, zejména ve výkonu trestu svým chováním a plněním svých povinností polepšení a může se od něho očekávat, že v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného, a odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého nebo podle rozhodnutí prezidenta České republiky zmírněného trestu odnětí svobody.

16. Trestní zákoník tedy stanoví v § 88 odst. 1 písm. a) tři kumulativní podmínky, při jejichž splnění soud odsouzeného podmíněně propustí na svobodu. První, a objektivně lehce zjištělnou, podmínkou je, že odsouzený vykonal alespoň polovinu uloženého trestu. Druhá a třetí podmínka se vztahují k osobě odsouzeného. Ten má prokázat, že se v důsledku výkonu trestu odnětí svobody polepšil (druhá podmínka). Třetí podmínka je konstruována jako alternativní, když soud buď musí dospět k závěru, že lze od odsouzeného očekávat vedení řádného života v budoucnu, anebo přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného. Ustanovení § 88 odst. 3 trestního zákoníku přidává k těmto třem základním (obligatorním) podmínkám tři další faktory, které by měl soud vzít v úvahu u osob odsouzených za zločin, tj. zda odsouzený včas nastoupil do výkonu trestu, zda se pokusil odčinit následky svého činu a jak přistupoval k výkonu ochranného léčení, vykonával-li jej.

17. Významnou okolností v posuzované věci je výše zmíněný kasační zásah Ústavního soudu. Ústavní soud v nálezu sp. zn. IV. ÚS 106/24 konstatoval (stručně shrnuto), že krajský soud (na rozdíl od soudu okresního) nehodnotil situaci stěžovatele ve všech souvislostech, ale že se soustředil takřka výhradně na jeho bohatou trestní minulost (stěžovatel má v rejstříku trestů 23 záznamů, pošesté je ve výkonu trestu odnětí svobody). Ústavní soud krajskému soudu vytkl, že redukoval aktuální rodinné vztahy stěžovatele na závěr, že dlouhodobě s rodinou nebyl v osobním kontaktu a že se o něm nezmiňovala jeho matka, z čehož dovodil, že by rodina nebyla schopna usměrňovat stěžovatelův život na svobodě. Krajský soud pomínil, že tentokrát má stěžovatel zajištěno sociální, rodinné a pracovní zázemí pro život na svobodě, nezohlednil obsah sdělení stěžovatelovy sestry a některé další okolnosti nasvědčující tomu, že se stěžovatel vskutku upřímně snaží o zahájení nové etapy svého života. Ústavní soud také poukázal na některé nejasné okolnosti, které dosud nebyly ze strany obecných soudů uspokojivě vysvětleny.

18. Krajský soud napadeným usnesením předchozí náleze Ústavního soudu nerespektoval.

19. Krajský soud nejprve konstatoval, že u stěžovatele považuje za splněné dvě ze tří zákonných podmínek pro podmíněné propuštění, tedy vykonání poloviny uložených trestů odnětí svobody a prokázání polepšení v průběhu výkonu těchto trestů (srov. body 11 a 15 napadeného usnesení). V bodech 16 a 17 napadeného usnesení pak podrobně rekapituloval stěžovatelovu trestní minulost a nevěnoval se na tomto místě žádné jiné okolnosti. Přesto již na konci bodu 17 vyslovil závěr, že od stěžovatele nelze očekávat vedení řádného života v budoucnu, a naopak že je vysoké riziko recidivy. Z toho je zřejmé, že nesplnění třetí podmínky podmíněného propuštění spočívající v předpokladu vedení řádného života dovodil krajský soud výhradně právě z trestní minulosti stěžovatele. V následujícím bodě 18 ještě krajský soud doplnil úvahu, že vzhledem k přetrvávajícím závazkům stěžovatele lze v případě stěžovatelova podmíněného propuštění očekávat finanční zátěž, s kterou by bylo spojeno zvýšené riziko opakování majetkové trestné činnosti. Krajský soud při této úvaze zcela ignoroval možnost stěžovatele získávat prostředky na obživu i na plnění svých závazků legálním způsobem, konkrétně že má přislíbeno zaměstnání od Mateřské školy.

20. V bodě 21 napadeného usnesení krajský soud na jedné straně připustil, že by se stěžovatel při podmíněném propuštění mohl vrátit k rodině, která by mu byla schopna zajistit bydlení a zaměstnání, avšak obratem konstatoval, že ani to by nebylo schopno eliminovat obavy z recidivy. Tento závěr odůvodnil jen stručným odkazem na „okolnosti vylučující splnění třetí zákonné podmínky“, což fakticky znamená opět odkaz na stěžovatelovu trestní minulost. Tu krajský soud připomněl i vzápětí, když uvedl (v reakci na snahu stěžovatele a jeho rodiny setkat se s matkou a začlenit se do rodiny), že negativní dopady věznění na osobní a rodinný život si měl stěžovatel uvědomit při páchání trestné činnosti. To sice nelze samo o sobě rozporovat, na druhou stranu by však jednak takové konstatování bylo možné učinit u každého odsouzeného žádajícího podmíněné propuštění a jednak se krajský soud v této stručné úvaze opět zcela vyhnul zhodnocení aktuální stěžovatelovy situace, zejména jeho zvýšené motivace zůstat na svobodě a poskytnout péči vážně nemocné matce.

21. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že podmínky podmíněného propuštění je vždy třeba interpretovat tak, aby při rozhodování nebyla zásadně vyloučena možnost podmíněného propuštění pro jakkoli definovanou skupinu odsouzených, a to ani u chronických recidivistů či pachatelů velmi závažné kriminality, připustil-li zákonodárce obecně možnost podmíněného propuštění u všech odsouzených. Každý případ je třeba hodnotit individuálně a rozhodnutí o podmíněném propuštění je nutné odůvodnit vzhledem k osobě konkrétního odsouzeného, jeho nápravě a s ohledem na další relevantní aktuální informace [např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2201/16 ze dne 3. ledna 2017 (N 4/84 SbNU 69) nebo sp. zn. II. ÚS 1519/24 ze dne 31. července 2024].

22. Krajský soud správně připomněl, že i okresní soud své rozhodnutí o podmíněném propuštění stěžovatele založil na přijetí záruky nabídnuté Mateřskou školou (k tomu srov. bod 13 uvedeného usnesení okresního soudu). Ovšem v bodech 19 až 21 napadeného usnesení dovodil (jak bylo zmíněno), že Mateřská škola nemá povahu zájmového sdružení občanů ve smyslu § 3 odst. 1 trestního řádu, takže není oprávněna nabízet záruku na dovršení nápravy odsouzeného. Uzavřel, že záruka nabídnutá touto právnickou osobou nemohla mít žádný význam, a proto o ní ani nerozhodl. Tímto způsobem vyloučil i aplikaci alternativy vyplývající z § 88 odst. 1 trestního zákoníku spočívající v přijetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného (viz výše).

23. Ústavní soud (stejně jako stěžovatel) nerozporuje, že Mateřská škola nespadá do žádné kategorie subjektů, které zmiňuje § 3 odst. 1 trestního řádu v rámci definice zájmového sdružení občanů (tedy se nejedná o odborovou organizaci, organizaci zaměstnavatelů, občanské sdružení, církvev, náboženskou společnost ani o právnickou osobu sledující v předmětu své činnosti charitativní účely). Jinou otázkou však je, zda jiný subjekt než zájmové sdružení občanů je či není oprávněn nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného, která pak může sloužit jako podklad pro rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

24. Krajský soud se úvaze nad touto otázkou v podstatě zcela vyhnul, když bez jakéhokoli vysvětlení v bodě 20 napadeného usnesení konstatoval, že z okolností, že Mateřská škola není zájmovým sdružením občanů, lze vyvodit jednoznačný závěr, že Mateřská škola není subjektem, který by byl oprávněn nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného stěžovatele. Takovýto závěr však podle Ústavního soudu nemá oporu v zákonném vymezení podmínek pro podmíněné propuštění.

25. Ustanovení § 88 odst. 1 trestního zákoníku uvádí (v rámci třetí podmínky podmíněného propuštění) dvě varianty, když vedle předpokladu vedení řádného života odsouzeného zmiňuje alternativu v podobě toho, že „soud přijme záruku za dovršení nápravy odsouzeného“. Toto ustanovení tedy nehovoří o tom, že by muselo jít o záruku zájmového sdružení občanů. Je třeba připustit, že i komentářová literatura tuto záruku „automaticky“ spojuje se zájmovými sdruženími občanů (viz KALVODOVÁ, V. In ŠČERBA, F. a kol. Trestní zákoník. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 979, či PÚRY, F. In ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2023, s. 1406–1407), což vyplývá z toho, že trestní řád v § 6 odst. 1 písm. c) výslovně zmiňuje, že zájmové sdružení občanů může nabídnout převzetí záruky za dovršení nápravy odsouzeného, který vykonává trest odnětí svobody, trest zákazu činnosti nebo trest zákazu pobytu.

26. Z toho, že trestní řád zájmovému sdružení občanů takové právo výslovně přiznává, však jednoduše nevyplývá, že by jiným subjektům byla možnost nabídnout záruku za dovršení nápravy odsouzeného ve smyslu § 88 odst. 1 trestního zákoníku odepřena. V této souvislosti představuje klíčový prvek účel takové záruky, který spočívá v pozitivním ovlivňování podmíněně propuštěného při jeho pobytu na svobodě, tedy působení, aby vedl řádný život. Neexistuje žádný důvod pro to se domnívat, že by zájmová sdružení občanů ve smyslu § 3 odst. 1 trestního řádu byla obecně způsobilá plnit tuto funkci lépe než jiné subjekty. Těžko např.

předpokládat, že by zájmové sdružení občanů v podobě odborové organizace čítající tisíce členů bylo schopno působit na podmíněně propuštěného účinněji než úzký kolektiv malé firmy, která poskytne podmíněně propuštěnému zaměstnání.

27. Ústavní soud pro úplnost dodává, že nepřehlédl, že jednatelkou Mateřské školy, která nabídla záruku za dovršení nápravy stěžovatele, je stěžovatelova sestra. Ani tato okolnost však sama o sobě nemůže vylučovat Mateřskou školu z nabídnutí záruky. Je věcí obecných soudů, aby zvážily při rozhodování o přijetí záruky, nakolik personální propojení stěžovatelovy blízké osoby se subjektem nabízejícím záruku ovlivňuje možnost pozitivního působení na stěžovatele. Okresní soud se (na rozdíl od formalistického přístupu krajského soudu) věrohodností a uvěřitelností záruky pečlivě zabýval a spojení poskytovatele záruky s rodinnými příslušníky stěžovatele vyhodnotil jako okolnost, která zvyšuje šanci na takové pozitivní ovlivnění stěžovatele (srov. body 6 a 13 usnesení okresního soudu). Ústavní soud v úvaze okresního soudu neshledává žádnou vadu.

VI. Závěr

28. Ústavní soud tedy uzavírá, že krajský soud za prvé dostatečně nenapravit nedostatky vytýkané mu v souvislosti s jeho předchozím rozhodnutím zrušeným Ústavním soudem nálezem sp. zn. IV. ÚS 106/2024. Krajský soud napadené rozhodnutí o zamítnutí žádosti stěžovatele o podmíněně propuštění znovu opírá o trestní minulost stěžovatele, aniž by se dostatečně vypořádal s aktuálně existujícími okolnostmi, jež mohou pro stěžovatele představovat pozitivní motivaci pro to, aby v budoucnu nepáchal další trestnou činnost. Krajský soud tím znovu porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a navíc nerespektoval svou vázanost vykonatelným nálezem Ústavního soudu plynoucí z čl. 89 odst. 2 Ústavy.

29. Za druhé, krajský soud tím, že vyložil § 88 odst. 1 trestního zákoníku tak, že soud nemůže přijmout záruku za dovršení nápravy odsouzeného od jiné osoby než od zájmového sdružení občanů, jak je definuje trestní řád v § 3 odst. 1, porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť excesivně zvolil restriktivní výklad, který nekoresponduje se zákonným vymezením podmínek pro podmíněně propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a ani neodpovídá účelu tohoto institutu. Pro přijetí záruky není důležitá právní forma osoby poskytovatele, nýbrž to, zda věrohodně a uvěřitelně nabízí možnost pozitivního ovlivňování dovršení nápravy odsouzeného.

30. Krajský soud navíc nijak neodůvodnil svou restriktivní interpretaci § 88 odst. 1 trestního zákoníku. Závěr krajského soudu měl přitom zásadní vliv na podobu napadeného usnesení, což krajský soud výslovně uvedl v bodě 21 napadeného usnesení. Jelikož totiž krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatel nesplňuje podmínku spočívající v předpokladu vedení řádného života, představoval závěr o nemožnosti Mateřské školy poskytnout záruku za dovršení jeho nápravy definitivní zamezení možnosti stěžovatele podmíněně propustit. Zásah byl ještě zdůrazněn tím, že krajský soud napadeným rozhodnutím o nabídnuté záruce vůbec nerozhodl.

31. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení krajského soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona zrušil. Takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

Č. 189**Restituce církevního majetku s ohledem na historické křivdy spáchané
dvěma totalitními režimy
(sp. zn. I. ÚS 806/23 ze dne 15. října 2024)**

1. Při aplikaci restitučních zákonů nelze postupovat restriktivně formalisticky, ale vždy s ohledem na konkrétní okolnosti – majetek kláštera byl zabrán německou okupační mocí, která převzala jeho správu; po únoru 1948 byl majetek konfiskován původnímu vlastníku znovu s tím, že správa kláštera sloužila vedení války. Proto nesmí demokratický právní stát při posuzování okolností případu vytvářet další křivdy, ale musí restituční zákony interpretovat co nejvstřícněji. Takový postup má být v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma, způsobená za totalitního komunistického režimu, má být alespoň částečně kompenzována.

2. Stojí-li proto vedle sebe více možností, jimiž měl být majetek vyvlastněn (dekrety prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb., a zákon č. 142/1947 Sb., o revisi první pozemkové reformy) není možné zastavit algoritmus přezkumu a bez náležitého zkoumání rozhodnout, že majetek byl konfiskován výhradně podle dekretů, aniž by současně bylo posouzeno, nešlo-li o jejich zneužití. Nerespektování aplikovaných norem, nedůslednost a nepředvídatelnost v postupu státních orgánů nebo osob jednajících za stát v době nesvobody nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob. Obecné soudy musí v restitučním řízení především zohlednit hodnoty a principy demokratického právního státu, opačný postup může ve stěžovateli vyvolávat pocit „nové“ křivdy a bezpráví – není-li bezpečně vyloučeno, že nebyl postižen dvěma totalitními mocemi – v roce 1938 nacistickou a po roce 1948 komunistickou.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti Cisterciáckého opatství Vyšší Brod, sídlem Klášter 137, Vyšší Brod, zastoupeného JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 3598/2022-704 ze dne 11. ledna 2023, rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 7 Co 228/2022-636 ze dne 10. června 2022 a rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích č. j. 21 C 210/2015-602 ze dne 10. listopadu 2021, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Českých Budějovicích a Okresního soudu v Českých Budějovicích jako účastníků řízení a 1) obchodní korporace Rybářství Třeboň Hld., a. s., sídlem Rybářská 801, Třeboň, zastoupené JUDr. Michaelou Šerou, advokátkou sídlem Vodičkova 710/31, Praha 1, 2) České republiky – Státního pozemkového úřadu, sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, zastoupené Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2, Územní pracoviště České Budějovice, sídlem Prokišova 1202/5, České Budějovice, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 3598/2022-704 ze dne 11. ledna 2023, rozsudkem Krajského soudu v Českých Budějovicích č. j. 7 Co 228/2022-636 ze dne

10. června 2022 a rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích č. j. 21 C 210/2015-602 ze dne 10. listopadu 2021 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, zakotvené v článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a článku 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a proto se uvedená rozhodnutí ruší.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Ústavní soud posuzoval, zda se obecné soudy v projednávané věci dostatečně a přesvědčivě vypořádaly s otázkou, na základě jakého aktu byl po 25. únoru 1948 znárodněn majetek stěžovatele. Orgány veřejné moci vyvlastnily v roce 1948 veškerý majetek stěžovatele souběžně třemi různými postupy a ze spisu vyplývá, že již tehdy neměly jasno, na základě kterého postupu majetek na stát přešel.

2. Vedle vyvlastnění podle zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů („zákon o revizi“), byl majetek stěžovatele zabaven též podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa („dekret č. 12/1945 Sb.“) a dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy („dekret č. 108/1945 Sb.“; společně též „dekrety“). Aniž by se obecné soudy zabývaly tím, nebyly-li v tomto případě dekrety zneužity, uzavřely, že je nutné aplikovat tzv. restituční výluky, podle které nelze vydat majetek konfiskovaný podle dekretů [§ 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů („zákon č. 428/2012 Sb.“)]. Vyvlastnění podle zákona o revizi obecné soudy pominuly.

II. Historický přehled skutkového děje

3. Stěžovatel je církevní právnická osoba obhospodařující majetek kláštera ve Vyšším Brodě bezmála osm set let.

4. Jak vyplývá ze spisových příloh, byl stěžovatel v období před druhou světovou válkou k Československé republice loajální a stavěl se za její územní celistvost. Členové řádu vystupovali proti nacistickému nebezpečí, což ještě před začátkem druhé světové války vedlo k obsazení kláštera gestapem, konfiskaci jeho majetku a vyhnání církevní komunity (někteří řeholníci byli internováni či vězněni). Za války sloužil klášter potřebám wehrmachtu a jako depozitář nakradených cenností. Po skončení války se opat s několika mnichy pustil do obnovy kláštera.

5. Přestože byl majetek stěžovatele za války zabrán pro protinacistickou činnost, a vztahoval se na něj dekret prezidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů („dekret č. 5/1945 Sb.“), pokusilo se Ministerstvo zemědělství („Ministerstvo“) o jeho konfiskaci podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. Nejprve výměrem ze dne 17. května 1946 – zrušeným autoremedurou dne 25. září 1946, a následně výměrem ze dne 26. září 1946 – zrušeným rozsudkem Nejvyššího správního soudu sp. zn. 456/46 ze dne 11. září 1947.

6. Snahy odebrat majetek stěžovateli pokračovaly i v rozhodném období (po 25. únoru 1948). Nejprve Okresní národní výbor v Kaplici vydal dne 6. března 1948 vyhlášku č. j. 80/48 o konfiskaci podle dekretu č. 108/1945 Sb. Následně Ministerstvo vyvlastnilo majetek stěžovatele vyhláškou č. j. 5408/48-IX/R-12 ze dne 11. června 1948 podle zákona o revizi; v souvislosti s tím dalo Ministerstvo dne 14. června 1948 stěžovateli výpověď z hospodaření

(č. j. 68.109/48-IX-R31), vydalo vyhlášku vyzývající k podání přihlášek o příděl (č. j. 707-67/48-IX-R-Z) a dne 30. června 1948 oznámilo zahájení přidělového řízení podle zákona o revizi. Dne 26. července 1948 podal stěžovatel (v zákonné lhůtě) žádost o navrácení vlastnického práva nacisty konfiskovaného majetku ve smyslu dekretu presidenta republiky č. 5/1945 Sb., ve spojení se zákonem č. 128/1946 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o nárocích z této neplatnosti a z jiných zásahů do majetku vzcházejících, ve znění pozdějších předpisů („zákon č. 128/1946 Sb.“), kterou Okresní soud v Českém Krumlově zamítl dne 25. dubna 1951 (sp. zn. Nc I 595/48/11). Konečně dne 16. září 1948 (po vypuzení opata kláštera z Československa) vydal Zemský národní výbor podle dekretu č. 12/1945 Sb. konfiskační výměr č. j. XIII-1-10176/9-1947; odvolání proti němu Ministerstvo dne 21. června 1950 zamítlo.

7. V důsledku uvedených nepřehledných a na sebe nenavazujících kroků se veškerý majetek stěžovatele dostal definitivně do vlastnictví státu.

8. Po roce 1989 a obnovení činnosti řádu byla stěžovateli podstatná část kláštera vydána podle zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Ve vztahu k nevydanému majetku (lesy, pole, rybníky aj.) byl stěžovatel odkázán na budoucí právní úpravu, kterou se stal zákon č. 428/2012 Sb.

III. Napadená rozhodnutí a jejich obsah

9. V projednávané věci se stěžovatel žalobou podle § 18 odst. 1 ve spojení s § 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., domáhal určení vlastnického práva České republiky k pozemkům („předmětné pozemky“), které byly neoprávněně zařazeny do privatizačního projektu a přešly na 1. vedlejší účastníci v rozporu s § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění účinném do 31. prosince 2012, („zákon o půdě“). Šlo o pozemky, které stát v rozhodném období vyvlastnil bez náhrady postupem podle zákona o revizi, což může představovat majetkovou krivdu – jde o tzv. restituční titul [§ 5 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb.]. Obecné soudy žalobě nevyhověly a před restitučním titulem upřednostnily restituční výluky.

10. Okresní soud v Českých Budějovicích („okresní soud“) žalobu stěžovatele (I) zamítl a (II) rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Krajský soud v Českých Budějovicích („krajský soud“) k odvolání stěžovatele (I) rozsudek okresního soudu ve výroku I potvrdil, (II) změnil výrok II rozsudku okresního soudu tak, že stěžovateli uložil povinnost nahradit náklady řízení 1. vedlejší účastníci 941 665,45 Kč a 2. vedlejší účastníci 8 400 Kč, dále uložil povinnost (III) nahradit náklady odvolacího řízení 1. vedlejší účastníci 157 639,95 Kč a (IV) 2. vedlejší účastníci 1 200 Kč. Nejvyšší soud (I) odmítl stěžovatelovo dovolání jako nepřijatelné, (II) uložil mu povinnost nahradit 2. vedlejší účastníci náklady dovolacího řízení ve výši 300 Kč a (III) rozhodl, že mezi stěžovatelem a 1. vedlejší účastníci nemá žádný účastník právo na náhradu nákladů dovolacího řízení.

11. Podle okresního soudu československý stát převzal majetek na základě dekretů – nikoli postupem podle zákona o revizi; k tomu odkázal na judikaturu Nejvyššího soudu (například usnesení sp. zn. 22 Cdo 4716/2016 ze dne 26. dubna 2017) a Ústavního soudu [stanovisko pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 ze dne 1. listopadu 2005, č. 477/2005 Sb. („Stanovisko“)], podle které jsou právním důvodem konfiskace samotné dekrety, a to již ke dni jejich účinnosti (23. června 1945 v případě dekretu č. 12/1945 Sb. a 30. října 1945 u dekretu č. 108/1945 Sb.). Přestože jsou podle Stanoviska obecné soudy ve výjimečných případech oprávněny posoudit dopad správních aktů vydaných v rozhodném období [nález sp. zn. IV. ÚS 309/97 ze dne 31. srpna 1998 (N 91/11 SbNU 297)], není majetkovou krivdou to, že konfiskační akty byly vydány až v rozhodném období. Současně okresní soud uvedl, že podle § 18 odst. 1 zákona č. 428/2012 Sb. je oprávněnou osobou pouze

ten, kdo byl vlastníkem nemovitostí alespoň po část rozhodného období (usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2075/2020-669 ze dne 14. srpna 2020).

12. Krajský soud uvedené závěry potvrdil, neaplikoval však § 150 o. s. ř. a přiznal první vedlejší účastníci náhradu nákladů řízení před okresním soudem 941 665,45 Kč a před krajským soudem 157 639,95 Kč; tarifní hodnotu odvodil od ceny nemovitostí podle znaleckého posudku (47 398 750 Kč).

13. Nejvyšší soud odkázal na judikaturu, podle které byla konfiskace podle dekretů zákonným aktem, jejíž účinnost nelze odvozovat od deklaratorního rozhodnutí ani tvrzením vad daného řízení. Vyvlastněn byl veškerý majetek dekretem označené osoby, aniž by bylo nezbytné předtím deklaratorně rozhodnout o splnění podmínek konfiskace (viz rozhodnutí Nejvyššího správního soudu sp. zn. 337/45 ze dne 31. prosince 1946). Stěžovatelem předestřené nálezy sp. zn. II. ÚS 1920/20 ze dne 25. ledna 2021 (N 14/104 SbNU 117), sp. zn. I. ÚS 1975/20 ze dne 23. března 2021 (N 58/105 SbNU 153) a sp. zn. III. ÚS 361/21 ze dne 30. listopadu 2021 (všechna rozhodnutí na <https://nalus.usoud.cz>), nepovažuje Nejvyšší soud za příléhavé, neboť jde o individuální rozhodnutí vydaná v kontextu prokázané skutkové situace té které konkrétní věci. Nejvyšší soud nezpochybňuje vázanost obecných soudů vykonatelnými nálezy Ústavního soudu, uvádí však, že je možné vést ústavněprávní justiční dialog o správnosti závěrů vyslovených v nálezu I. ÚS 3918/19 ze dne 21. prosince 2021. Předkládá tezi, že účinnost konfiskace nezáleží na (okamžitě) faktickém nakládání nového vlastníka s konfiskovanou věcí, a proto při aplikaci dekretů nebylo nutné, aby stát nemovitosti převzal i fakticky. Rovněž odkázal na Stanovisko – s tím, že konflikt mezi restitučním titulem a restituční výlukou nemůže vzniknout, neboť konfiskace podle dekretů vždy nastala před počátkem rozhodného období. Není proto možné aplikovat zásadu *in favorem restitutionis*, neboť by tím mohl být měněn účel a smysl uvedeného zákona; nadto nejde o obecnou právní zásadu, ale o zásadu s vysokou mírou obecnosti, při jejímž výkladu je nutné zohlednit záměr zákonodárce.

IV. Argumentace stěžovatele

14. Stěžovatel respektuje, že restituční zákony mají sloužit k nápravě jen některých dříve způsobených křivd, má však za to, že v jeho věci jsou důvody zvláštního zřetele hodné, pro něž je nutné posoudit historické skutečnosti způsobem, který nebude působit další křivdy. Má za to, že obecné soudy vycházely jen z formálně vyhlášené (fakticky neprovedené) konfiskace podle dekretů, aniž by zohlednily prokázané a realizované vyvlastnění postupem podle zákona o revizi a současně odmítly, že by konfiskace v rozhodném období byla perzekucí církve komunistickou mocí. Napadeným rozhodnutím vytýká stěžovatel (a) porušení závaznosti nálezů Ústavního soudu, (b) pomínutí vyvlastnění podle zákona o revizi, (c) zneužití konfiskace podle dekretů provedené v rozhodném období a (d) nepřiměřenost náhrady nákladů řízení.

Ad (a)

15. Stěžovatel poukazuje na nepřekonanou judikaturu (nálezy sp. zn. I. ÚS 3918/19, sp. zn. II. ÚS 1920/20, sp. zn. I. ÚS 1975/20 a sp. zn. III. ÚS 361/21) zabývající se konfliktem mezi restitučním titulem a restituční výlukou (zohledněním restitučního titulu i v případě aplikace dekretů) i rozporem mezi formálně vydanými konfiskačními správními akty podle dekretů a faktickým odnětím církevního majetku podle zákona o revizi. Citované nálezy vycházejí ze Stanoviska a v něm předvídané existence specifických okolností umožňující naturální restituci. Zvláštní okolnosti přitom vyvstaly až po přijetí zákona č. 428/2012 Sb. a Ústavní soud se s nimi při přijímání Stanoviska nemohl seznámit (viz například bod 59 nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 či body 48 a 49 nálezu sp. zn. III. ÚS 361/21). Formální konfiskace podle dekretů nemůže popřít aktivní legitimaci oprávněné osoby (body 27 až 29 a bod 33 nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19). Obecné soudy judikované závěry popírají i přesto, že Nejvyšší soud přiznal, že jde o totožné okolnosti jako ve věci sp. zn. I. ÚS 3918/19 (viz bod 25); v takovém

případě je podle stěžovatele nutno respektovat závaznost nálezové judikatury o naplnění restitučního titulu. Při existenci vzájemně se vylučujících postupů měla být aplikována zásada *in favorem restitutionis*. Podle uvedené zásady [někdy též *ex favore restitutionis* (ve prospěch restituce)] mají orgány veřejné moci zohlednit, že restituentům byla v minulosti způsobena řada křivd, a proto mají ve věci postupovat tak, aby nezaložily křivdy nové.

Ad (b)

16. Před počátkem rozhodného období neexistoval žádný (nezrušený) správní akt, podle kterého by byl stěžovateli zabaven majetek. Podle obecných soudů je relevantní až vyhláška ze dne 6. března 1948 (dekret č. 108/1945 Sb.), přestože dne 13. března 1948 Ředitelství státních lesů dopisem Ministerstvu vyloučilo zemědělský majetek z provedené konfiskace a položilo otázku, zda bude vyvlastněn podle zákona o revizi. Ve sdělení č. j. 44676/48-IX-Z/23 ze dne 12. června 1948 Ministerstvo uvedlo, že konfiskační správní akt podle dekretu č. 12/1945 Sb. zatím nebyl vydán a konfiskace podle dekretu č. 108/1945 Sb. na zemědělský majetek nedopadá. Podle interního záznamu Ministerstva ze dne 15. listopadu 1948 bylo hospodaření s předmětnými pozemky vypovězeno užitím zákona o revizi dne 14. června 1948. Konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. byla nadbytečná, neboť se týkala již vyvlastněného majetku. Postup státu, který vydává rozhodnutí, které následně se zpětnou platností popře, nelze klást k tíži stěžovateli.

Ad (c)

17. Stěžovatel má za to, že v jeho případě byly dekrety zneužity a odkazuje na judikaturu, podle které byly principy právního státu porušovány v rozhodném období i před ním [například nálezy sp. zn. Pl. ÚS 45/97 ze dne 25. března 1998 (N 41/10 SbNU 277; 79/1998 Sb.) či sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. května 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.)]. Podle ní lze odčinit i majetkové křivdy způsobené zneužitím dekretů, což zmínil i nález sp. zn. I. ÚS 3918/19 týkající se nemovitostí stěžovatele vedených ve stejných knihovních vložkách a vyvlastněných stejným postupem jako předmětné pozemky. Postup orgánů veřejné moci v roce 1948 byl projevem náboženské perzekuce [§ 5 písm. j) zákona č. 428/2012 Sb.], k němuž se stát uchýlil teprve v rozhodném období, a s úmyslem provést dříve zrušené konfiskace; obdobně též rozhodnutí o zamítnutí restituce nacisty konfiskovaného majetku ze dne 25. dubna 1951, tedy až rok po zabrání kláštera stěžovatele komunistickou mocí.

Ad (d)

18. Konečně stěžovatel brojí proti nákladovým výrokům, u nichž krajský soud vycházel z hodnoty předmětných nemovitostí za situace, kdy existují důvody hodné zvláštního zřetele (§ 150 o. s. ř.) spočívající v povaze řízení. V prvním kroku restitučního řízení jde ve snaze o nápravu historických křivd o určení vlastnictví státu a není vhodné ukládat náhradu nákladů řízení neúspěšné straně. Odhad ceny byl zpracován pro určení příslušnosti organizačních jednotek státu, nebyl podstatný pro řízení o věci samé, a proto neměl být podkladem k určení tarifní hodnoty. Stěžovatel neměl možnost vyjádřit se k otázce nákladů, a teprve krajský soud stěžovateli překvapivě uložil nepřiměřenou povinnost k náhradě nákladů ve výši 1 099 305,40 Kč.

19. V napadených rozhodnutích spatřuje stěžovatel porušení svých základních práv, zakotvených v čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod („Listina“), v čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod („Úmluva“) a v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, a proto navrhuje jejich zrušení.

V. Vyjádření účastníků řízení, vedlejších účastnic řízení a replika

20. Předseda senátu Nejvyššího soudu především odkazuje na napadené usnesení. Nepopírá závaznost vykonatelných rozhodnutí Ústavního soudu, poukazuje však na možnost vést „ústavněprávní justiční dialog“, kterým nepopírá validitu čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky („Ústava“), neboť jde o posouzení konkrétních skutkových okolností ve vztahu ke dříve posuzované věci. Nejvyššímu soudu jako sjednotiteli judikatury obecných soudů polemika s výrokem Ústavního soudu náleží, zejména není-li (jako v posuzovaných právních otázkách) rozhodovací praxe Ústavního soudu jednotná. Odmítá tvrzení stěžovatele, že jím citované nálezy tvoří při posouzení „účinného provedení konfiskace vyhlášené podle tzv. Benešových dekretů toliko formálně“ ustálenou rozhodovací praxi, která neodporuje starší judikatuře. Odkazuje na judikáty důsledně respektující Stanovisko zmíněné v napadeném usnesení. Poukazuje, že ač jde v některých řízeních o stejné stěžovatele, obdobné skutkové okolnosti a totožnou stížnostní argumentaci, rozhodl Ústavní soud odlišně [viz Římskokatolická farnost – prelatura Český Krumlov (nález sp. zn. II. ÚS 1920/20 vs. usnesení sp. zn. IV. ÚS 337/22 ze dne 24. května 2022) a Suverénní řád Maltézských rytířů – České velkopřevorství (nález sp. zn. III. ÚS 361/21 vs. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2662/21 ze dne 16. listopadu 2021 a sp. zn. IV. ÚS 3238/22 ze dne 14. února 2022)]. Byť se Ústavní soud ve stěžovatelských nálezech snaží poukázat na odlišnosti od starší judikatury, není dán důvod jiného řešení, a proto považuje stěžovatelské čtyři nálezy za odklon od Stanoviska.

21. Podle Nejvyššího soudu přebírají zmiňované nálezy (včetně sp. zn. I. ÚS 3918/19) bez dalšího argumentaci z nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, a proto se vyjádřil k některým otázkám z nich vyplývajících:

a. Předmětné pozemky byly odňaty podle zákona o revizi, neboť až do výpovědi z hospodaření nebyly učiněny žádné kroky k jejich převzetí.

Účinnost konfiskace nezáleží na faktickém jednání nového vlastníka, neboť vlastnictví nelze dovodit jen z toho, jak se svým majetkem nakládá. Účinky konfiskace nezakládají správní akty, ale samotné dekrety, aniž by bylo nutné faktické převzetí majetku, a proto není důvod předpokládat vyvlastnění až v rozhodném období podle zákona o revizi (viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 2662/21). Tvrzení o přechodu vlastnictví jen na základě faktické dispozice odporuje rovněž dobové právní úpravě i civilistické nauce.

b. Zastavení algoritmu přezkumu restitučního titulu z důvodu restituční výluky. Nesystémovou restituční výlukou, znemožňující vydání majetku odňatého na základě dekretů (bez ohledu na datum vydání příslušného správního aktu) zákonodárce vytvořil jako pojistku pro případ, že by § 1 zákona č. 428/2012 Sb. nedostatečně zaručoval zachování dekretů. Kolizi restituční výluky a restitučních titulů nelze řešit podle zásady *in favorem restitutionis*, neboť konfiskace podle dekretů se může vztahovat na dobu po 25. únoru 1948 jen tehdy, odpovídá-li to vůli zákonodárce. K tomu Nejvyšší soud poukazuje na nález sp. zn. II. ÚS 3447/21 ze dne 27. června 2023, který problematickým způsobem dovodil možnost otevřít přezkum deklaratorních konfiskačních aktů z hlediska jejich případných vad. Nález sp. zn. II. ÚS 1920/20 se sice odvolává na Stanovisko, které však takovou možnost zapovídá, vyjma zákonem povolených případů (například § 2 odst. 1 zákona č. 243/1992 Sb.). Ústavní soud tak vytvořil (možná nevědomky) nový restituční titul odporující Stanovisku.

c. Podle zásady *in favorem restitutionis* má restituční titul přednost před výlukou. Nejvyšší soud odmítá měnit smysl a účel zákona výkladem zásady, což by církevní restituce rozšířilo nad právně-politickou vůli zákonodárce [viz nález sp. zn. III. ÚS 1283/17 ze dne 12. května 2020 (N 87/100 SbNU 51)]. Proto je nutné restituční předpisy vykládat podle jejich účelu a smyslu [například nález sp. zn. I. ÚS 754/01 ze dne 23. října 2003 (N 123/31 SbNU 113)]; ani požadavek maximálního zmírnění křivd neumožňuje obecným soudům překročit

zákon [nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13, body 96 a 176, či rozsudek sp. zn. 28 Cdo 883/2016 ze dne 15. prosince 2016].

d. Za souladné s relevantní judikaturou a Stanoviskem považuje Nejvyšší soud odlišné stanovisko uvedené v nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19.

22. Nejvyšší soud považuje rozhodovací praxi Ústavního soudu za nejednotnou a navrhuje postup podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu („zákon o Ústavním soudu“), který neúspěšně navrhl již ve věci sp. zn. III. ÚS 361/21 (viz disentanční stanovisko jednoho ze soudců a bod 16 usnesení sp. zn. IV. ÚS 2662/21). Plénium by se mělo vyjádřit k nejednotným otázkám týkajícím se: (a) právních účinků dekretů, (b) významu konfiskačních vyhlášek, (c) podmínek faktického převzetí konfiskovaného majetku státem, (d) nemožnosti anulovat konfiskaci provedenou podle dekretů odebráním majetku v rozhodném období podle zákona o revizi, (e) významu ustavené a mechanicky následované konstrukce o přerušení algoritmu při souběhu restitučního titulu a restituční výluky a (f) rozdílného chápání interpretačního pravidla *in favorem restitutionis* v rozhodovací praxi Ústavního soudu, jež se projevilo ve výše označených rozhodnutích.

23. Krajský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

24. Okresní soud odkázal na napadený rozsudek a připojil se k návrhu na projednání věci v plénu.

25. První vedlejší účastnice řízení nesouhlasí s námitkami stěžovatele a tvrdí, že předmětné nemovitosti stěžovatel v rozhodném období nevlastnil. Bylo nesporné, že stěžovatel pozbyl vlastnictví již v roce 1941; i kdyby prokázal, že mu v daném období náleželo právo na vydání majetku zabaveného za okupace podle zákona č. 128/1946 Sb., nezaložilo by to aktivní legitimaci k podání žaloby podle § 18 odst. 1 zákona č. 428/2012 Sb., neboť nejde o původní majetek registrovaných církví podle § 2 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. (viz usnesení sp. zn. III. ÚS 4163/18 ze dne 30. července 2019 či sp. zn. 28 Cdo 428/2019). První vedlejší účastnice má za to, že bylo konfiskováno podle dekretů ke dni jejich účinnosti [například usnesení sp. zn. III. ÚS 1852/20 ze dne 2. února 2021, sp. zn. III. ÚS 3839/19 ze dne 18. srpna 2020 či nález sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ze dne 23. června 2020 (N 132/100 SbNU 453)]. Pro posouzení je rozhodující projev vůle nabýt vlastnické právo a není namístě odkaz na zásadu *in favorem restitutioni*. Žádné odlišnosti v projednávaném případě nejsou dány, pozemky byly konfiskovány podle dekretů a nemohly přejít znovu na stát postupem podle zákona o revizi. První vedlejší účastnice dále odmítá odkaz na nález sp. zn. I. ÚS 3918/19, neboť jde o řízení „o vydání nemovitých věcí a nahrazení rozhodnutí pozemkového úřadu“, na rozdíl od projednávané věci, v níž jde „o určení vlastnického práva k nemovitostem“. Při rozhodování přitom nebyl respektován nález sp. zn. IV. ÚS 2056/18 ani Stanovisko. K nákladovému výroku uvádí, že nebyl důvod aplikovat § 150 o. s. ř.; sám stěžovatel se domáhal náhrady nákladů podle úspěchu v řízení, a teprve nyní se jeho argumentace liší. Proto navrhuje ústavní stížnost zamítnout či odmítnout.

26. Také druhá vedlejší účastnice považuje napadená rozhodnutí za správná a uvádí, že stěžovatel, zejména ve vztahu k nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19, opakuje argumenty ze svého dovolání. Vedlejší účastnice odkazuje na usnesení sp. zn. IV. ÚS 1990/20 ze dne 26. ledna 2021, týkající se téhož účastníka řízení, vydané den po nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20, v němž druhý senát konstatoval správnost závěru obecných soudů, že konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. proběhla ke dni jeho účinnosti. Poukazuje na rozsudek Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2497/2022-369 ze dne 4. října 2022, nález sp. zn. I. ÚS 129/99 ze dne 13. června 2000 (N 87/18 SbNU 243) a Stanovisko, podle nichž měl příslušný správní akt pouze deklaratorní charakter. Také druhá vedlejší účastnice má za to, že stěžovatel majetek nevlastnil, nebyl legitimován podat žalobu podle § 18 zákona č. 428/2012 Sb., a proto navrhuje ústavní stížnost odmítnout.

27. Stěžovatel v replice odmítá formalistický přístup Nejvyššího soudu, upřednostňující tvrzené civilistické principy před ochranou základních práv v obzvláště složitém případě, v němž se zákonem nepředvídatelným způsobem střetává existence toliko formálně vydaného konfiskačního správního aktu s reálným odnětím majetku podle jiného právního předpisu, které nebylo v řízení nijak zpochybněno. Problém nejde redukovat jen na úvahu, zda a jaké účinky měla konfiskace vůči stěžovateli, neboť vedle ní stojí jemu způsobená majetková křivda. Nejvyšší soud přehlíží, že konfiskační vyhlášky, jejichž účinnost se vrací do doby předcházející 25. února 1948, byly vydány až po tomto datu. To by měly soudy demokratického právního státu zohlednit, neboť opačný výklad vylučuje jakýkoli přezkum konfiskačních správních aktů, což nemohlo předvídat ani Stanovisko; otázku předložení věci plénu nechá stěžovatel na senátu Ústavního soudu. Podle stěžovatele není správná úvaha první vedlejší účastnice, že jde o odlišnou věc než v řízení sp. zn. I. ÚS 3918/19, v níž Ústavní soud posuzoval výhradně otázku historického osudu majetku stěžovatele v období kolem roku 1948, jejíž vyřešení je společným předpokladem pro veškerá řízení podle zákona č. 428/2012 Sb., a týká se celého souboru historického majetku stěžovatele. Nález sp. zn. IV. ÚS 2056/18 se týká majetku řádně konfiskovaného již před počátkem rozhodného období a stěžovatelem citovaná judikatura starší judikatuře neodporuje. Usnesení, na která vedlejší účastnice odkazují, nepopírají závaznost náleзовé judikatury pro obecné soudy i pro Ústavní soud (viz nález sp. zn. II. ÚS 3447/21). Podle stěžovatele v řízení vyplynul jeho nárok na vydání majetku vyvlastněného Německou říší v roce 1941, který spadá pod pojem původního majetku podle § 2 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb., neboť jde o „majetková práva a jiné majetkové hodnoty“. Současně poukazuje na § 29 zákona o půdě, které mělo za cíl blokovat určité části státního majetku především kvůli závazku státu poskytnout vyrovnání s církvemi [viz bod 25 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. července 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.)]. Ohledně nákladového výroku stěžovatel odmítá tvrzení 1. vedlejší účastnice, neboť otázka tarifní hodnoty nebyla projednávána.

VI. Předpoklady řízení před Ústavním soudem

28. Ústavní stížnost byla oprávněnou osobou podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Stěžovatel je řádně zastoupen advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu) a Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

VII. Ústavněprávní posouzení věci

29. Ústavní soud poté, co pečlivě posoudil obsah ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, spisu okresního soudu, vyjádření účastníků a vedlejších účastnic řízení uzavírá, že ústavní stížnost je důvodná. K jejímu projednání nenařídil ústní jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

30. Jak je popsáno níže, první senát Ústavního soudu nezpochybňuje právní účinky konfiskace podle dekretů či význam konfiskačních vyhlášek, za podstatné (a v souladu se Stanoviskem) však považuje prověření možného zneužití dekretů aplikovaných v rozhodném období totalitní mocí. Právě na takové případy dopadají restituční zákony, v nichž zákonodárce projevil vůli napravit vzniklé křivdy. Obecné soudy jsou povinny důkladně a bez mechanického přístupu posoudit účinnost té které konkrétní konfiskace.

31. V projednáváné věci jde především o určení, jakým postupem (podle jaké právní normy) byl stěžovatel v roce 1948 zbaven práva na majetek, jaké má vyvlastnění vliv na restituci předmětných nemovitostí a jaký význam má na rozhodování o restituci předmětných nemovitostí předchozí závazné rozhodnutí Ústavního soudu, kterým byla shodná konfiskační rozhodnutí posouzena (sp. zn. I. ÚS 3918/19).

32. První senát Ústavního soudu se při posouzení věci zabýval též závazností platné (aplikované) judikatury i jejího tvrzeného odklonu od Stanoviska a uzavřel, že judikatura Ústavního soudu, na niž se stěžovatel odvolává, respektuje požadavky Stanoviska i judikatury. Ani uvedené nálezy, ani konkrétní okolnosti projednávané věci nepředstavují účastníky a vedlejšími účastnicemi tvrzený rozpor, ale jde o rozvoj judikatury, pracující i se zásadou *in favorem restitutionis*, a zohledňující fakt, že Stanovisko předcházelo vydání zákona č. 428/2012 Sb. Za situace, kdy první senát nespatřuje v projednávané věci rozpor mezi aplikovanými judikáty a Stanoviskem, není důvod k postupu podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

VIII. Relevantní judikatura Ústavního soudu

33. Podle Stanoviska (sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05) nelze žalobou o určení vlastnického práva obcházet smysl a účel restitučního zákonodárství ani se podle obecných předpisů účinně domáhat ochrany vlastnického práva zaniklého před 25. únorem 1948, nestanoví-li zvláštní restituční předpisy způsob zmírnění nebo nápravy majetkové újmy. Takový závěr vycházel především z požadavku na zachování právní jistoty s přihlédnutím k (dobré) vůli státu odčinit některé křivdy způsobené v rozhodném období. Obecným soudům bylo přiznáno oprávnění posuzovat zákonnost výměrů o konfiskaci podle dekretů pouze v rámci zákonem limitovaného restitučního řízení. K tomu Ústavní soud v minulosti uvedl:

a. „ani správní orgány ani soudy nejsou oprávněny k přímým zásahům a k rušení pravomocných rozhodnutí z minulého období. Výjimečně však, ve věcech restitučních ... pokud jde o správní akty přijaté v tzv. rozhodném období, jsou uvedené orgány oprávněny posuzovat dopad těchto rozhodnutí z hlediska v úvahu připadajících restitučních titulů, uvedených v restitučních předpisech (nález ve věci sp. zn. III. ÚS 225/96) ... Tomuto závěru odpovídá i platný systém restitučních předpisů, jež je výrazem vůle zákonodárce omezit nápravu spáchaných majetkových křivd na ty, k nimž došlo v tzv. rozhodném období, tj. od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990. Ústavní soud připomíná, že pokud došlo v tomto období k dokončení sporu, který započal před tímto obdobím (např. sporu o platnost konfiskace), pak se svými rozhodnutími zastal těch, u kterých bylo zřejmé, že došlo následně ke zneužití dekretů prezidenta republiky, např. svévolnou anulací rozhodnutí ve prospěch vlastníků, resp. jejich právních nástupců (viz např. nález ve věci sp. zn. IV. ÚS 309/97)“ (str. 10).

b. „Konfiskace podle dekretů č. 12/1945 Sb. a č. 108/1945 Sb. byla zákonným aktem, jež nelze posuzovat z hlediska vad na něj navazujících správních (deklaratorních) rozhodnutí, pokud to není výslovně zákonem připuštěno“, neboť konfiskováno bylo zpravidla přímo „ze zákona bez správního řízení, byl-li vlastník věci již jako osoba, jejíž majetek konfiskaci podléhal, ze strany státních orgánů označen ... a jestliže on sám nenavrhl, aby bylo ve správním řízení rozhodnuto, nebo vydání takového deklaratorního rozhodnutí neuznal za potřebné sám správní úřad“ (str. 11).

c. Pozbyla-li osoba majetek v důsledku jeho odnětí státem, a nedomáhala se „ochrany u soudu (a přinejmenším v letech 1945–1948 tu taková možnost byla) nebo nebyla úspěšná, nemůže po uplynutí mnoha desetiletí legitimně očekávat, že by mohlo dojít k obnovení jejího vlastnického práva“ (str. 12).

34. Hranici 25. února 1948 Ústavní soud potvrdil rovněž v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 (bod 208), v němž zopakoval, že konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. nastávala s okamžitou platností bez ohledu na správní rozhodnutí. Současně však v případě vydání konfiskační vyhlášky v rozhodném období uvedl, že „soud je povinen zabývat se zkoumáním, zda toto správní rozhodnutí bylo vydáno v souladu s tehdy platnými právními předpisy tím spíše, že se jedná o věc restituční, kde společným jmenovatelem je snaha o zmírnění následků některých dalších majetkových křivd vzniklých v důsledku platnosti nebo zvláštního použití některých právních předpisů“. Zavázal tedy obecné soudy ověřit, nebylo-li rozhodnuto v důsledku

politické perzekuce [viz též nález sp. zn. I. ÚS 15/98 ze dne 19. ledna 1999 (N 7/13 SbNU 45)]. Ústavní soud v nálezu zohlednil i předchozí restituční judikaturu, která při posuzování individuálních skutkových okolností toho kterého případu požaduje respekt a přihlídnutí k hodnotovým základům (církevních) restitucí. Zásada *in favorem restitutionis* je podpůrné kritérium hodnocení uplatněného restitučního nároku, neboť sama o sobě není ústavněprávním požadavkem.

35. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 309/97 Ústavní soud výslovně uvedl, došlo-li „k dokončení sporu, který započal před počátkem rozhodného období, jest za restituční důvod možno považovat zneužití dekretu prezidenta republiky“. Proto jsou obecné soudy výjimečně v restitučním řízení oprávněny posuzovat dopad správních aktů přijatých v rozhodném období z hlediska relevantních restitučních titulů.

36. Podle nálezu sp. zn. I. ÚS 15/98 (na který se odvolává i Nejvyšším soudem citovaný nález sp. zn. I. ÚS 129/99) „[j]e-li povinností soudů rozhodovat na základě spolehlivě zjištěného skutkového stavu, nelze se spokojit s formálním hodnocením důkazů, tj. omezením se na zjištění aplikace dekretů bez dalšího, protože tyto zejména po únoru 1948 mohly být, a jak situace v tomto případě ukazuje, také byly pouze formou neboli prostředkem k politické perzekuci. A tu brát v úvahu je povinen každý soud zabývající se restitucí, protože její existence je jedním z důležitých důvodů restituce a vzhledem k ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) zákona č. 87/1991 Sb., které je obsahově shodné i s příslušným ustanovením zákona č. 229/1991 Sb., je nutno za všech okolností zkoumat, zda tento činitel konkrétní právní situaci ovlivňoval či neovlivňoval“.

37. V zamítavém nálezu sp. zn. IV. ÚS 2056/18 (Cisterciácké opatství – Osek) Ústavní soud uzavřel, že byla prokázána konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. (na základě konfiskační vyhlášky byl majetek stěžovatele převzat již dne 22. června 1946 a soupis majetku vyvlastněného podle zákona o revizi byl vyhotoven již dne 17. ledna 1948, tedy v obou případech před počátkem rozhodného období), ačkoli Nejvyšší správní soud v Bratislavě zamítl stížnosti proti konfiskaci až dne 21. listopadu 1951 (č. j. 366/46-4).

38. Podle zamítavých nálezů sp. zn. III. ÚS 1283/17 a sp. zn. II. ÚS 3447/21 stěžovatelé nepožádali včas o vrácení majetku zabaveného za války a následně konfiskovaného podle dekretu č. 12/1945 Sb. ještě před počátkem rozhodného období.

39. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 (Římskokatolická farnost – prelatura Český Krumlov) Ústavní soud rekapituloval svoji restituční judikaturu (včetně Stanoviska) týkající se přezkumu provedení konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. a uzavřel, že v případě vydání několika správních aktů po 25. únoru 1948 je třeba posoudit, podle kterého byl skutečně majetek odňat. V dané věci přisvědčil stěžovatelčinu oprávněnému očekávání, že je úkolem obecných soudů zjistit, bylo-li konfiskováno řádně a před počátkem rozhodného období. Takové očekávání může mít účastník řízení jen tehdy, lze-li považovat specifické a individuální skutkové okolnosti za výjimečné. V nálezu sp. zn. II. ÚS 1920/20 považuje Ústavní soud zákonnou výlukou z církevních restitucí [§ 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb.] za nesystémovou, protože z původní premisy, že aplikace dekretů (vydání aktů) po 25. únoru 1948 může být považována za jejich zneužití, se stala výlukou považující vždy takový krok za učiněný před tímto datem. Deklaratorní akty vydané v období nesvobody tak mohou mít potenciálně perzekuční charakter a bez pečlivého a přesvědčivého posouzení individuálních okolností mohou vést k odmítnutí restitučního nároku (popření smyslu restituce). V bodu 56 pak uvedl, že „...měla-li by existence deklaratorního aktu na základě dekretu č. 12/1945 Sb. znamenat nevyhovění restitučnímu nároku, muselo by být posouzení okolností spojených s vydáním takového aktu úplně a přesvědčivé“. Za situace, kdy není tato podmínka splněna a současně byly předloženy důkazy svědčící o tom, že v rozhodném období bylo vyvlastněno podle zákona o revizi, je nutno posoudit účinnost konfiskace. V případě kolize restituční výluky a restitučního titulu, a není-li prokázáno že pozemky byly konfiskovány účinně, jsou obecné soudy povinny

aplikovat zásadu *in favorem restitutionis* (bod 59), a jsou tedy povinny respektovat restituční titul.

40. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1975/20 (Římskokatolická farnost Rožmberk nad Vltavou) Ústavní soud dospěl k závěru, že mezi výjimečné okolnosti hodné posouzení patří zjištění, na základě jakého předpisu bylo konfiskováno. V bodě 30 tohoto rozhodnutí se uvádí, že „stojí-li tedy v důkazní situaci na straně jedné konfiskační vyhláška, jejíž osamocení navíc umocňuje (jinak samostatně nepoužitelný) závěr o její nicotnosti ve vztahu k právnímu předchůdci stěžovatelky, a na straně druhé tu existuje celá řada důkazů vypovídajících o tom, že postup orgánů státu podle zákona o nové pozemkové reformě nebyl veden snahou ‚pojistit si‘ přechod nemovitostí pro případ, že by se jejich dřívější konfiskace podle dekretu č. 12/1945 Sb. z různých příčin nezdařila, nýbrž svědčí spíše o prvním pokusu odebrat majetek právnímu předchůdci stěžovatelky, sluší se při posuzování restitučního nároku stěžovatelky promítnout do rozhodování soudu shora připomenutou zásadu *in favorem restitutionis*. Soudy ... však ... ve svých rozhodnutích ponechaly otázku účinné konfiskace daných pozemků před rozhodným obdobím v pozadí svého zájmu, tj. bez přihlídnutí k postoji a chování státu po rozhodném datu 25. 2. 1948, ačkoliv jde o otázku, jejíž zodpovězení se pro vyřešení potenciální konkurence dvou v úvahu přicházejících konfiskací jeví zcela klíčovým“. V uvedené věci Ústavní soud prohlásil nicotnost konfiskační vyhlášky, neboť dotčená právnická osoba byla označena podle § 1 odst. 1 písm. a) dekretu č. 12/1945 Sb., což dopadá jen na osoby „německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost“, tedy na osoby fyzické, aniž by zemský národní výbor rozhodl, že daná právnická osoba je zrádcem a nepřítelem republiky ve smyslu ustanovení § 1 odst. 1 písm. b) ve spojení s § 3 tohoto dekretu (body 21–25). Pro posouzení správnosti konfiskace je nezbytné posouzení všech požadavků, jimiž ji dekret podmínil, případně vyloučil.

41. Rovněž v nálezu sp. zn. III. ÚS 361/21 (Suverénní řád Maltézských rytířů – České velkopřevorství) se Ústavní soud zabýval konkurencí restitučního titulu a restituční výluky v důsledku dvojí konfiskace (dekrety a zákonem o revizi), a to ve vztahu k oprávnění účastníka podat žalobu na určení vlastnického práva státu (jako v nyní projednávané věci). Přes jisté odlišnosti od výše zmíněných nálezů (sp. zn. II. ÚS 1920/20 a sp. zn. I. ÚS 1975/20) považoval i zde za stěžejní hledisko zjištění, zda pozemky, konfiskované podle dekretů, byly odňaty již před 25. únorem 1948. Taková situace však nenastala, před uvedeným datem neexistoval pravomocný akt konfiskující podle dekretů, naopak v rozhodné době byl majetek vyvlastněn podle zákona o revizi. V projednávané věci nebyla zjištěna ani snaha „pojistit si“ přechod nemovitostí. Proto Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy musí uvedené okolnosti při svém rozhodování zohlednit i s ohledem na shora uvedenou zásadu.

42. Důležitý je i nález sp. zn. I. ÚS 3918/19, který je s projednávanou věcí nejvíce provázán, neboť má společného nejen stěžovatele, ale i správní akty, jimiž měla být provedena konfiskace jeho nemovitého majetku, včetně předmětných pozemků. V řízení nejdříve krajský soud rozhodl, že stěžovateli bylo protiprávně znemožněno ujmout se svého majetku, který mu byl účelově konfiskován v souvislosti s faktickou likvidací církevních řádů, dotčené pozemky stěžovateli vydal a nahradil rozhodnutí Státního pozemkového úřadu. Vrchní soud v Praze a Nejvyšší soud však aplikovaly výluky podle § 8 odst. 1 písm. h) zákona č. 428/2012 Sb., což vedlo ke zrušení rozsudku krajského soudu. Podle Ústavního soudu ale nebyl při aplikaci výluky posouzen obsah a důsledky konfiskačních správních aktů ani účinné provedení konfiskace za situace, kdy prvotní rozhodnutí podle dekretu č. 12/1945 Sb. byla zrušena již před 25. únorem 1948. Naopak Ministerstvo zemědělství v rozhodnutí o vyvlastnění podle zákona o revizi (č. j. 5408/48-IX/R-12 ze dne 11. června 1948) a v navazující výpovědi z hospodaření (č. j. 68.109/48-IX/R31 ze dne 14. června 1948) se stěžovatelem jednalo jako s vlastníkem. K posledně zmíněnému datu nečinily orgány veřejné moci žádné kroky, z nichž by byl patrný postup podle konfiskačních správních aktů. Obecné soudy proto nesprávně

vycházely výhradně z vyhlášky Okresního národního výboru v Kaplici č. 80/48 ze dne 6. března 1948 a z výměru Zemského národního výboru v Praze č. j. XIII-1-10176/9-1947 ze dne 16. září 1948. Ústavní soud proto rozhodnutí odvolacího a Nejvyššího soudu zrušil. Po kasačním rozhodnutí Ústavního soudu se dotčené nemovitosti znovu dostaly do vlastnictví stěžovatele.

43. Ústavní soud v citovaných nálezech vyzdvihl rovněž zásadu *in favorem restitutionis*, provázející majetkové vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi podle zákona č. 428/2012 Sb., která jakkoli není ústavním požadavkem, musí být aplikována zejména tehdy, je-li výklad právní normy obtížnější.

44. Z hlediska závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu neobstojí tvrzení, že citované nálezy (sp. zn. I. ÚS 3918/19, sp. zn. II. ÚS 1920/20 a sp. zn. I. ÚS 1975/20 a sp. zn. III. ÚS 361/21) odporují usnesením, která nejsou obecně závazná. To platí tím spíše, vycházela-li usnesení z jiných skutkových okolností [stěžovatelé nepožádali o vrácení za války konfiskovaného majetku (sp. zn. III. ÚS 4163/18), správní akt byl vydán před 25. únorem 1948 (např. sp. zn. II. ÚS 3296/19 a sp. zn. IV. ÚS 3238/22), případně kdy obecné soudy řádně zhodnotily všechny námitky (sp. zn. IV. ÚS 2662/21)]. Relevantní nejsou ani v případech, šlo-li o řízení o věcech stěžovatelů, jichž se týkaly vyhovující nálezy, neboť přístup restituentů byl (mohl být) ke každému majetku jiný.

IX. Aplikace na projednávanou věc

45. Předně nelze přijmout zpochybnění aktivní legitimace stěžovatele k postupu podle § 18 zákona č. 428/2012 Sb. s tím, že nebyl ani po část rozhodné doby vlastníkem dotčených nemovitostí. Původním církevním majetkem podle § 2 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb. nemusí být nutně pouze majetek, který oprávněné osobě v rozhodném období vlastnický patřil, ale jde i o takové věci, na které měla v rozhodném období oprávněná osoba nárok, k níž vlastnické právo nevzniklo v důsledku některé ze skutečností vedoucích k majetkové křivdě podle § 5 zákona č. 428/2012 Sb. Tím byl i restituční nárok oprávněné osoby podle zákona č. 128/1946 Sb., nebyl-li v rozhodném období uspokojen, například v důsledku náboženské persekuce nebo postupu porušujícího obecně uznávané principy demokratického státu či lidská práva a svobody (viz například rozsudek Vrchního soudu v Praze č. j. 4 Co 62/2018-245 ze dne 14. března 2019, bod 32). Jak je patrné z přípisu Zemského národního výboru v Praze č. 659/13c-1945 ze dne 1. června 1945, nečinil „námitku proti restituci německými okupanty zabraného, církevně však nezrušeného Opatství kláštera Cisterciáků ve Vyšším Brodě...“ a současně uložil okresním a místním národním výborům, „aby správě opatství poskytovaly při restituci kláštera a jeho majetku veškerou pomoc“. Stěžovatel se ve stanovené lhůtě domáhal vydání nemovitostí podle zákona č. 128/1946 Sb., a proto je aktivně legitimován. Tím se odlišuje od případů, kdy účastník řízení o vrácení majetku vyvlastněného za války vůbec nepožádal (například usnesení sp. zn. III. ÚS 4163/18, ze kterého vychází i výše citovaná usnesení Nejvyššího soudu č. j. 28 Cdo 2075/2020-669, sp. zn. 28 Cdo 428/2019 či sp. zn. 28 Cdo 2197/2019).

46. Ústavní soud se opakovaně zabýval svou pravomocí zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů při aplikaci podústavního práva. Jen obecné soudy mohou zkoumat a posoudit naplnění podmínky pro aplikaci toho či onoho právního institutu a zásah Ústavního soudu připadá v úvahu pouze při zjištění nejzávažnějších pochybení majících za následek porušení základního práva či svobody. Podle výše uvedené judikatury musí obecné soudy důkladně prověřit, zda aplikace dekretů v rozhodném období nebyla jejich zneužitím, a při souběhu několika způsobů vyvlastnění v rozhodném období zjistit, kterým konkrétním postupem byl majetek skutečně odňat, což se v projednávané věci nestalo.

47. V rozhodném období byla vydána (třířádková) vyhláška ze dne 6. března 1948 (č. l. 449) vyvlastňující stěžovateli veškerý nemovitý majetek, veškerý movitý majetek a veškerá živnostenská oprávnění a jejich zařízení (sic!). Podle § 2 odst. 2 aplikovaného dekretu

č. 108/1945 Sb. mohla vláda nařízením stanovit, že se majetek určitého okruhu osob, jimž měl být konfiskován, vyjímá z konfiskace částečně nebo zcela. Tento předpoklad naplnila Československá vláda usnesením ze dne 10. prosince 1946 (bod XVI), jímž zakázala ministru zemědělství vyvlastnit majetek stěžovatele a uložila mu upustit od církevní konfiskace. Nejde o vadu konfiskačního řízení, ale o přímo dekretem předvídanou výlukou (viz nálezn sp. zn. I. ÚS 1975/20), v řízení nezohledněnou. Výlukou stanoví i § 2 odst. 3 dekretu č. 108/1945 Sb., podle kterého „[k]onfiskaci nepodléhá majetek, jehož v době po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické persekuce pozbyly osoby, které nespádají pod ustanovení § 1“. Podle Stanoviska i nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 je přitom povinností obecných soudů ověřit, zda „správní rozhodnutí bylo vydáno v souladu s tehdy platnými právními předpisy“ [viz výše bod 33 písm. b) a bod 34].

48. Dalším vyvlastňovacím titulem byla vyhláška Ministerstva ze dne 11. června 1948 (č. l. 96 a násl.) vydaná podle zákona o revizi a následná výpověď z hospodaření (14. června 1948), v níž Ministerstvo se stěžovatelem jednalo jako s vlastníkem. Ze spisu vyplývá, že stát činil kroky k urychlenému převzetí majetku právě podle zákona o revizi. V návrhu ze dne 14. června 1948 se Ministerstvo obrátilo na „Krajský soud civilní (zemské desky)“ s urgentním požadavkem („Velmi nutné – spěchá“) o zapsání převzetí specifikovaných nemovitostí (č. l. 572 a násl.). K témuž datu orgány veřejné moci neučinily žádné kroky k převzetí nemovitostí podle dekretů a konfiskace proběhla výhradně podle zákona o revizi. Z ničeho přitom nelze dovodit, že vyvlastnění podle zákona o revizi bylo „jen“ paralelní, doplňující konfiskaci podle dekretu/ů.

49. Posledním titulem byl výměr ze dne 16. září 1948 (č. l. 342), konfiskující majetek vyvlastněný již o tři měsíce dříve. Podle odůvodnění se konfiskace vztahuje na právnické osoby, „jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“ [§ 3 odst. 1 písm. b) dekretu č. 12/1945]. Byl přitom zcela pomínut fakt, že nacistický komisař převzal správu kláštera již dne 21. listopadu 1938, přičemž členové řádu „byli ze správy klášterní vyloučeni“ (viz přípis Ministerstva vnitra č. j VII-C-511/97-28/3-47 ze dne 8. května 1947); téhož dne byl současně gestapem zatčen i tehdejší opat, osoba podle osvědčení Okresního národního výboru v Tišnově ze dne 25. května 1945 loajální k Československé republice a aktivně podporující boj proti nacismu.

50. Obecné soudy se v projednávané věci nezabývaly popsáním konfliktem několika samostatných aktů vyvlastňujících majetek stěžovatele a s ohledem na „přítomnost“ dekretů uzavřely, že bylo konfiskováno podle nich, zpětně před začátkem rozhodného období. Rozhodly tak za situace, kdy Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19 postup obecných soudů ve vztahu ke konkrétním – aplikovaným – konfiskačním výměrům shledal rozporným s právem stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

51. Při aplikaci restitučních zákonů nelze postupovat restriktivně formalisticky, ale vždy s ohledem na konkrétní okolnosti a nelze pominout ani „třídní přístup“ státních orgánů v rozhodném období. Při posouzení těchto okolností nesmí demokratický právní stát vytvářet další křivdy, ale naopak musí obecné soudy restituční zákony interpretovat co nejvstřícněji. Takový postup má být „v souladu s oprávněnými zájmy osob, jejichž újma, způsobená za totalitního komunistického režimu, má být alespoň částečně kompenzována. Vůdčím principem musí být vždy výše uvedený účel restitucí, k jehož naplnění je nutné, aby restituční zákony byly interpretovány ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji“ (nálezn sp. zn. Pl. ÚS 10/13, bod 94). S ohledem na konkrétní okolnosti vydání konfiskačních aktů bylo namísto zabývat se i jejich perzekučním charakterem, a to i s přihlédnutím k faktu, že o opravných prostředcích bylo rozhodnuto až po provedení Akce K, tedy po obsazení kláštera a vyhnání/internování církevní komunity komunistickou Státní bezpečností.

52. Ústavní soud proto uzavírá, že stojí-li vedle sebe více možností pro vyvlastnění, není možné zastavit algoritmus přezkumu a bez náležitého zkoumání rozhodnout, že majetek byl

konfiskován výhradně podle dekretů. Z rozhodnutí není ani zřejmé, podle kterého dekretu bylo konfiskováno a vyloučení aplikace restitučního titulu (ani odůvodnění tvrzené absence perzekuce) nebylo úplné a přesvědčivé (viz nález sp. zn. I. ÚS 1920/20). Obecné soudy této své povinnosti nedostály, neboť nezhodily, zda konfiskační vyhlášky vydané po 25. únoru 1948 byly vydány podle tehdejších předpisů (viz nález Pl. ÚS 10/13, bod 208), ani nešlo-li o zneužití příslušné vyvlastňovací normy (viz nález sp. zn. I. ÚS 15/98).

53. Nerespektování aplikovaných norem, nedůslednost a nepředvídatelnost v postupu státních orgánů nebo osob jednajících za stát v době nesvobody nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob. V restitučním řízení především musí obecné soudy zohlednit hodnoty a principy demokratického právního státu, opačný postup může ve stěžovateli vyvolávat pocit „nové“ křivdy a bezpráví – není-li bezpečně vyloučeno, že nebyl postižen dvěma totalitními mocemi – v roce 1938 nacistickou a po roce 1948 komunistickou.

54. Vyhlášené nálezy jsou podle čl. 89 odst. 2 Ústavy závazné pro všechny osoby i orgány, včetně Ústavního soudu, které jsou povinny reflektovat jejich nosné důvody v obdobných věcech [viz nález sp. zn. Pl. ÚS 11/02 ze dne 11. června 2003 (N 87/30 SbNU 309)], a proto je musí obecné soudy respektovat. Závěry vyslovené v nálezu sp. zn. I. ÚS 3918/19, který se týkal majetku odňatého stěžovateli stejným postupem (týmiž deklaratorními akty) obecné soudy nerespektovaly. Přitom se snažily poukázat na odlišnosti od identické věci, o níž Ústavní soud uvedeným nálezem rozhodl, v případě Nejvyššího soudu pak odkazem na možnost vést ústavněprávní justiční dialog. Popsaným postupem byl porušen čl. 89 odst. 2 Ústavy.

55. Nepřihlédnutím k relevantní judikatuře a zastavením algoritmu přezkumu z důvodu tvrzené výluky z restituce bez důsledného posouzení restitučního titulu samotného bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a na spravedlivý proces (čl. 6 odst. 1 Úmluvy).

56. Jde-li o posouzení nákladového výroku krajského soudu, Ústavní soud se touto otázkou blíže nezabýval s tím, že v novém řízení bude na obecných soudech, aby při posuzování této otázky přihlédly ke stěžovatelově argumentaci.

X. Závěr

57. Sama skutečnost, že bylo konfiskováno podle dekretů, avšak až v rozhodném období, nezbavuje obecné soudy povinnosti prověřit, zda konfiskační postup splňoval tehdy platnou právní úpravu, nebo byl projevem zvláště totalitního režimu a v případě pochybností je nutno aplikovat zásadu *in favorem restitutionis*, aby použitá interpretace nebyla nepřiměřeně restriktivní.

58. Ústavní soud uzavírá, že obecné soudy napadenými rozhodnutími porušily základní práva stěžovatele, neboť závěry, na nichž jsou založena, nezohledňují všechny okolnosti, za nichž byl konfiskován jeho majetek a nepřihlédly ani k relevantní judikatuře Ústavního soudu. Proto Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

59. Na obecných soudech nyní bude, aby důkladně posoudily, na základě jakého právního předpisu byl majetek stěžovatele skutečně konfiskován, respektive, zda tuto otázku Ústavní soud již dříve meritorně neposoudil.

Č. 190

Řádné odůvodnění rozhodnutí dovolacího soudu o odmítnutí dovolání (sp. zn. I. 1393/24 ze dne 15. října 2024)

Odmítne-li Nejvyšší soud dovolání, aniž by vysvětlil, proč není přípustné podle § 237 občanského soudního řádu pro řešení jedné z otázek předestřené v dovolání, a odůvodnění rozhodnutí obsahuje odkazy pouze na rozhodnutí, z nichž řešení předestřené otázky nevyplývá, dopustí se tím zásahu do práva stěžovatelů na přístup k soudu chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Vyhne-li se Nejvyšší soud posouzení otázky předložené v dovolání s poukazem na to, že je rozsudek krajského soudu založen na jiném skutkovém stavu, než jaký předpokládá dovolatel, ač je tomu tak proto, že rozhodnutí krajského soudu je v extrémním (příkrém) rozporu s obsahem spisu, odepře tím dovolateli přístup k soudu zaručený čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Wintra, soudce Jaromíra Jirsy a soudkyně zpravodajky Veroniky Křest'ánové o ústavní stížnosti stěžovatelů MVDr. Michala Blovského a Mgr. Jany Blovské, zastoupených Mgr. Liborem Valentou, advokátem, sídlem Pražákova 1024/66a, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3137/2023-724 ze dne 5. března 2024, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Výrokem I usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3137/2023-724 ze dne 5. března 2024 v části, již bylo odmítnuto dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 17 Co 45/2022-695 ze dne 25. dubna 2023 v rozsahu jeho výroku I a části výroku II potvrzující výrok II rozsudku Okresního soudu v Břeclavi č. j. 9 C 171/2018-636 ze dne 15. září 2021, bylo porušeno právo stěžovatelů na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 3137/2023-724 ze dne 5. března 2024 se ruší ve výroku I v části, již bylo odmítnuto dovolání proti rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 17 Co 45/2022-695 ze dne 25. dubna 2023 v rozsahu jeho výroku I a části výroku II potvrzující výrok II rozsudku Okresního soudu v Břeclavi č. j. 9 C 171/2018-636 ze dne 15. září 2021, a dále v nákladovém výroku II.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Stručné vymezení podstaty nálezu

1. V nálezu se Ústavní soud zabývá ústavními požadavky na rozhodování o dovolání.
2. Nejvyšší soud odůvodnil odmítnutí dovolání tím, že dovolání nebylo přípustné pro řešení otázek předložených v dovolání, avšak v odůvodnění odkázal výlučně na rozhodnutí, z nichž řešení těchto otázek nevyplývá. Nejvyšší soud se navíc nezabýval přípustností dovolání,

ač byl upozorněn na extrémní (příkrý) rozpor odůvodnění krajského soudu s obsahem spisu, jehož existence měla podstatný význam pro posouzení právní otázky předložené stěžovateli v dovolání. Takové rozhodování o dovolání shledal Ústavní soud za porušení práva na přístup k soudu.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

3. Stěžovatelé se ústavní stížností domáhají zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jejich práva podle čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod („Listina“).

4. Napadené rozhodnutí bylo vydáno v řízení, v němž stěžovatelé uplatňovali svou pohledávku za státem z titulu odpovědnosti státu za nesprávný úřední postup a za nezákonné rozhodnutí. Všechny tři dílčí nároky uplatněné stěžovateli souvisely s pozemkem p. č. X1 a na něm stojícím rodinným domem č. p. X2 (aktuálně již tvořícím součást pozemku) v k. ú. Pohořelice nad Jihlavou („nemovitost“), které stěžovatelé koupily od Anny Malachovové („prodávající“).

5. Nemovitost byla původně ve vlastnictví Anny Kušlové („původní vlastnice“). Ta ji převedla na obchodní společnost K. L. H. Credit, spol. s r. o. („kupující“), od ní ji nabyla prodávající a od ní začátkem roku 2003 stěžovatelé.

6. Následně se stěžovatelé v létě 2003 od Okresního soudu v Břeclavi („okresní soud“) dozvěděli, že u něj probíhá pod sp. zn. 9 C 1766/96 řízení o určení neplatnosti kupní smlouvy mezi původní vlastníci a kupující, a o určení vlastnického práva k domu a pozemku. Stěžovatelé byli do řízení vtaženi na stranu žalovanou, neboť byli v katastru nemovitostí zapsáni jako vlastníci nemovitosti.

7. Okresní soud rozsudkem č. j. 9 C 1766/96-239 ze dne 26. ledna 2009 žalobu zamítl. K odvolání původní vlastnice Krajský soud v Brně („krajský soud“) rozsudkem č. j. 14 Co 378/2009-282 ze dne 13. května 2010 rozsudek okresního soudu částečně změnil, a to tak, že určil, že původní vlastnice je vlastníkem nemovitosti. Toto rozhodnutí vycházelo ze závěru, že smlouva mezi původní vlastníci a kupující byla neplatná, a proto nemohli ani prodávající, ani stěžovatelé nemovitost do vlastnictví nabýt, kupující totiž nemohla na nikoho převést více práv, než sama měla.

8. Dovolání stěžovatelů bylo zamítnuto rozsudkem Nejvyššího soudu č. j. 30 Cdo 1587/2011-341 ze dne 26. září 2012. Rozsudky krajského soudu i Nejvyššího soudu byly na základě ústavní stížnosti stěžovatelů zrušeny nálezem Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 4684/12, neboť jimi došlo k porušení ústavně zaručených základních práv stěžovatelů. Zásah byl způsoben primárně tím, že soudy nehodnotily, zda byli stěžovatelé v dobré víře ohledně toho, že se stali vlastníky nemovitosti.

9. V dalším řízení krajský soud rozsudkem č. j. 14 Co 378/2009-598 ze dne 19. října 2017 rozhodl o zamítnutí žaloby na určení vlastnického práva vůči stěžovatelům, neboť shledal, že na určení již není naléhavý právní zájem, když ke dni rozhodnutí už nebyli vedeni v katastru nemovitostí jako vlastníci nemovitosti.

10. V návaznosti na první rozsudek krajského soudu, jímž bylo pravomocně rozhodnuto, že vlastníci nemovitosti je původní vlastnice, původní vlastnice nemovitost darovala své vnučce a ta ji následně převedla na manžele Lakatošovy („poslední vlastníci“). Ve výsledku tak stěžovatelé neměli ani nemovitost, ani peníze, které zaplatili prodávající jako kupní cenu.

11. Stěžovatelé se následně domáhali náhrady škody a nemajetkové újmy po státu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) („zákon č. 82/1998 Sb.“). Konkrétně se domáhali náhrady nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení vedeného pod sp. zn. 9 C 1766/96, dále pak újmy vzniklé nesprávným úředním postupem spočívajícím v tom,

že v katastru nemovitostí nebylo vyznačeno, že probíhá řízení, konečně pak požadovali náhradu újmy vzniklé nezákonným (Ústavním soudem zrušeným) rozsudkem krajského soudu, v jehož důsledku ztratili nemovitost.

12. Okresní soud rozsudkem č. j. 9 C 171/2018-636 ze dne 15. září 2021 rozhodl, že Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti („žalovaná“) je povinna zaplatit stěžovatelům společně a nerozdílně 1 770 496,90 Kč (výrok I), žalobu co do 404 488,10 Kč zamítl (výrok II), rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit stěžovateli 169 215 Kč (výrok III), žalobu ve vztahu mezi stěžovatelem a žalovanou zamítl co do 130 785 Kč (výrok IV), uložil žalované povinnost zaplatit stěžovatelce 169 215 Kč (výrok V), žalobu ve vztahu mezi stěžovatelkou a žalovanou zamítl co do 130 785 Kč (výrok VI), a rozhodl, že žalovaná je povinna zaplatit každému ze stěžovatelů na náhradě nákladů řízení částku 86 698,47 Kč (výrok VII). Okresní soud dospěl k závěru, že žaloba je částečně důvodná ohledně nároku na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení. Dále dospěl k závěru, že o nároku na náhradu nemajetkové újmy, jež měla být způsobena nevyznačením informací v katastru nemovitostí, již mezi stěžovateli a žalovanou bylo dříve pravomocně rozhodnuto. Konečně pak v podstatné části vyhověl žalobě na náhradu újmy způsobené nezákonným rozhodnutím. Dospěl přitom k závěru, že stát odpovídá jako solidární dlužník, neboť ke škodě došlo přímo v důsledku rozsudku krajského soudu, jenž byl následně zrušen Ústavním soudem.

13. K odvolání stěžovatelů (proti zamítavým výrokům II, IV a VI) a žalované (proti vyhovujícím výrokům I, III a V) krajský soud rozsudkem č. j. 17 Co 45/2022-695 ze dne 25. dubna 2023 rozsudek okresního soudu v jeho výroku I změnil tak, že žalobu v části, v níž se stěžovatelé domáhali po žalované zaplacení částky 1 770 496,90 Kč k ruce společně a nerozdílně, zamítl (výrok I rozsudku krajského soudu), ve výrocích II, III, IV, V a VI rozsudek soudu prvního stupně potvrdil (výrok II rozsudku krajského soudu), ve výroku VII rozsudek okresního soudu změnil tak, že stěžovatelé jsou povinni společně a nerozdílně zaplatit žalované na náhradě nákladů řízení částku 1 368 Kč (výrok III rozsudku krajského soudu), a uložil stěžovatelům povinnost zaplatit společně a nerozdílně žalované na náhradě nákladů odvolacího řízení částku 684 Kč (výrok IV rozsudku krajského soudu). Posouzení nároků na náhradu nemajetkové újmy z titulu nepřiměřené délky řízení a z titulu nevyznačení informace v katastru nemovitostí měl krajský soud za věcně správné, a proto rozsudek okresního soudu v tomto rozsahu potvrdil. Nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím ovšem krajský soud posoudil jinak. Vyšel z toho, že stát nemá být solidárním dlužníkem, nýbrž tzv. posledním dlužníkem, tedy je možno po něm požadovat náhradu škody až v situaci, kdy je zřejmé, že se stěžovatelé nedomohou svého nároku po někom jiném, kdo je povinen jim plnit. Bylo možno požadovat vydání bezdůvodného obohacení po prodávající (jíž stěžovatelé uhradili kupní cenu za nemovitost), nebo požadovat určení, že stěžovatelé jsou vlastníky nemovitosti v řízení proti posledním vlastníkům.

14. Stěžovatelé obě tyto žaloby podali. Řízení o žalobě proti prodávající vedené pod sp. zn. 3 C 9/2005 Okresní soud ve Vyškově přerušil do doby skončení řízení o žalobě proti posledním vlastníkům. Žaloba proti posledním vlastníkům byla pravomocně zamítnuta rozsudkem okresního soudu č. j. 8 C 180/2015-371 ze dne 7. září 2021 ve spojení s rozsudkem krajského soudu č. j. 14 Co 224/2021-428 ze dne 16. března 2023. O tomto rozsudku stěžovatelé informovali krajský soud ještě před vydáním rozsudku č. j. 17 Co 45/2022-695. Krajský soud přesto v tomto rozsudku vyšel z toho, že řízení o žalobě proti posledním vlastníkům dosud neskončilo, stejně jako řízení proti prodávající, a proto je žaloba proti státu předčasná.

15. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelů (výrok I) a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení (výrok II). Nejvyšší soud konstatoval, že dovolání proti nákladovým výrokům je objektivně nepřipustné a dovolání proti potvrzení výroků IV a VI rozsudku okresního soudu je vadné, neboť nebyl vymezen žádný dovolací důvod ani důvod přípustnosti dovolání. Otázky, které stěžovatelé

v dovolání předložili, nebyly podle Nejvyššího soudu způsobilé založit přípustnost dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Námitka, že byl rozsudek krajského soudu rozporný s rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4067/2014 ze dne 15. února 2017, nebyla podle Nejvyššího soudu důvodná. V uvedeném řízení vystupoval stát jako solidární dlužník, kdežto v nynější věci stát odpovídá za škodu pouze subsidiárně, neboť v důsledku jeho pochybení došlo pouze ke ztrátě pohledávky. Proto je podmínkou odpovědnosti státu za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem vznik škody spočívající v tom, že žalobci nemohou úspěšně dosáhnout uspokojení své pohledávky vůči svému dlužníkovi. Nejvyšší soud odkázal na rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu SR sp. zn. 4 Cz 110/84 ze dne 16. dubna 1985, usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1404/2004 ze dne 4. listopadu 2004, sp. zn. 28 Cdo 4230/2010 ze dne 2. června 2011 a sp. zn. 28 Cdo 2154/2011 ze dne 14. září 2011.

16. Otázka, zda je třeba trvat na pravomocném skončení řízení o žalobě proti prodávající, které bylo řadu let přerušeno a žalovaná je vyššího věku a sama tvrdí, že je nemajetná, podle Nejvyššího soudu nemohla založit přípustnost dovolání, neboť rozsudek krajského soudu byl založen rovněž na názoru, že nebylo dosud skončeno řízení proti posledním vlastníkům, přičemž tento závěr stěžovatelé v dovolání relevantně nezpochybnili. Odlišná odpověď na otázku stěžovatelů by tak nemohla vést k jinému výroku rozsudku krajského soudu.

III. Argumentace stěžovatelů

17. Stěžovatelé vytykají Nejvyššímu soudu, že ač v dovolání jasně a konkrétně uvedli, že řízení o žalobě proti posledním vlastníkům bylo pravomocně skončeno, Nejvyšší soud to přehlédl.

18. Dále stěžovatelé Nejvyššímu soudu vytykají, že dogmaticky lpí na doktríně o státu jako posledním dlužníkovi i v situaci, kdy jim škoda vznikla přímo v důsledku rozsudku krajského soudu, jenž byl zrušen Ústavním soudem.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud je k projednání ústavní stížnosti příslušný. Ústavní stížnost byla podána oprávněnými osobami [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], je včasná, přípustná a stěžovatelé jsou řádně zastoupeni advokátem.

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatelky

20. Nejvyšší soud k závěru, že rozsudek krajského soudu je v souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu (a dovolání je tak nepřipustné), odkázal na body 10 až 13 napadeného usnesení a tam uvedené odkazy na svá rozhodnutí. Vypořádal se i s námitkou stěžovatelů, že z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4067/2014 má plynout opak.

21. K námitce, že měl přehlédnout informaci, že žaloba proti posledním vlastníkům byla pravomocně zamítnuta, Nejvyšší soud uvedl, že v řízení o dovolání je dovolací soud vázán skutkovým stavem, jak jej zjistil odvolací soud, z čehož plyne, že dovolání nelze opřít o nové skutečnosti a důkazy. Rozsudek krajského soudu vychází ze zjištění, že řízení o žalobě proti posledním vlastníkům dosud nebylo skončeno a že v řízení stěžovatelé neuplatnili požadavek na náhradu škody. Bylo věcí stěžovatelů, aby v dovolání výslovně vytkli, že skutkový závěr krajského soudu o tom, že toto řízení je dosud neskončené, je v příkrém rozporu s provedeným dokazováním a zakládá tak svébytný dovolací důvod. Za popsáných okolností dovolací soud neměl prostor, aby rozhodl ve prospěch stěžovatelů. Ústavní stížnost proto Nejvyšší soud navrhl odmítnout jako návrh zjevně neopodstatněný.

22. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření rovněž žalované jako vedlejší účastnici. Ta se nevyjádřila. V souladu s poučením, kterého se jí dostalo, se má za to, že se v řízení před Ústavním soudem vzdala postavení vedlejšího účastníka (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

23. Stěžovatelé v replice zdůraznili, že brojí proti tomu, aby stát vždy a za všech okolností, v případech, kdy pro nezákonná rozhodnutí nebo pro nesprávný úřední postup svých orgánů odpovídá za škodu, byl pouze až posledním dlužníkem. Žaloba proti posledním vlastníkům byla pravomocně zamítnuta ještě před rozhodnutím krajského soudu, což stěžovatelé výslovně uvedli i v dovolání. A v době rozhodování dovolacího soudu již bylo pravomocně skončeno i řízení o žalobě stěžovatelů proti prodávající. Dovolací soud před těmito skutečnostmi, dle názoru stěžovatelů, nemusel a neměl „strkat hlavu do písku“. Stěžovatelé setrvali na názoru, že je ústavní stížnost důvodná.

VI. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

24. Dovolání stěžovatelů bylo napadeným usnesením odmítnuto částečně jako objektivně nepřipustné, částečně jako vadné a ve zbytku jako nepřipustné z důvodu, že žádná z otázek předložených v dovolání nezaložila připustnost dovolání podle § 237 občanského soudního řádu. Ač ústavní stížnost směřuje proti napadenému usnesení jako celku, stěžovatelé předložili argumenty výlučně proti rozhodnutí o nepřipustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu.

25. Stěžovatelé dovoláním výslovně napadli rovněž výroky III a IV rozsudku krajského soudu, jimiž bylo rozhodnuto o nákladech řízení před okresním soudem a krajským soudem. Podle § 238 odst. 1 písm. h) občanského soudního řádu je dovolání nepřipustné proti rozhodnutí o nákladech řízení. Tím, že Nejvyšší soud z tohoto důvodu odmítl dovolání v příslušném rozsahu, nemohl porušit ústavně zaručená základní práva stěžovatelů.

26. Dovolání stěžovatelů proti výroku II rozsudku krajského soudu v rozsahu potvrzení výroků IV a VI rozsudku okresního soudu bylo shledáno vadným, neboť stěžovatelé nevymezili žádný dovolací důvod a rovněž nevymezili důvod připustnosti dovolání. Z dovolání stěžovatelů založeného ve spise na č. l. 706 až 709 Ústavní soud ověřil, že argumentace stěžovatelů směřuje výlučně vůči rozhodnutí, jímž krajský soud změnil výrok I a potvrdil výrok II rozsudku okresního soudu. Stěžovatelé se vymezovali výlučně vůči tomu, že by stát neměl být solidárním dlužníkem, respektive že by nebyly splněny podmínky, aby bylo možno žalovat stát jako tzv. posledního dlužníka.

27. Tím, že Nejvyšší soud označil dovolání za vadné v rozsahu, jímž stěžovatelé napadali potvrzení výroků IV a VI okresního soudu, tedy zamítnutí žaloby ohledně části požadované náhrady újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení, neporušil ústavně zaručená základní práva stěžovatelů.

28. V uvedeném rozsahu je ústavní stížnost návrhem zjevně neopodstatněným.

VII. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

29. Ve zbylém rozsahu se Ústavní soud zabýval důvodností ústavní stížnosti.

VII. A Obecné principy

30. Ústavní soud k připustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu v minulosti judikoval, že „ji může přehodnocovat pouze z hlediska ústavnosti dovolání. Fakticky se tak jeho přezkum omezuje na posouzení dvou otázek, a to, zda dovolací soud neodepřel účastníku řízení soudní ochranu tím, že odmítl dovolání, aniž by se ve svém odůvodnění ve vztahu k jeho připustnosti náležitě vypořádal se stěžovatelem řádně předestřenou právní otázkou, nebo tím, že v rámci svého posouzení právní otázky, ať už vyústilo do odmítnutí dovolání nebo připuštění dovolacího přezkumu, aproboval právní výklad, který je v rozporu s ústavně zaručenými základními právy a svobodami“ [nález sp. zn. II. ÚS 2312/15 ze dne 9. února 2016 (N 30/80 SbNU 391), bod 20].

31. Pravidla pro připustnost dovolání obsažená v § 237 občanského soudního řádu jsou konstruována tak, že vysloví-li Nejvyšší soud, že dovolání není v tomto smyslu připustné, říká

tím, přinejmenším implicitně, že rozhodnutí odvolacího soudu je v souladu s rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, přičemž tato rozhodovací praxe je bezrozporná a není namístě ji změnit [nález sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. března 2017 (N 45/84 SbNU 527), bod 29]. Takové usnesení odmítající dovolání tak materiálně odpovídá rozsudku zamítajícímu dovolání pro nedůvodnost.

32. Dovolání je určeno pouze pro řešení právních otázek. Neslouží tedy k polemice se skutkovým stavem či k nápravě jiných vad řízení. Avšak, označí-li Nejvyšší soud právní otázku předestřenou v dovolání za polemiku se skutkovým stavem či námitku jiné vady v řízení, a proto neposoudí, zda tato právní otázka zakládá přípustnost dovolání, dopouští se tím odepření přístupu k soudu (nález sp. zn. III. ÚS 2722/22 ze dne 11. října 2023).

33. Nejvyšší soud se dopustí odepření přístupu k soudu, i opomene-li některou z otázek předložených v dovolání vypořádat, ať již záměrně či v důsledku přehlédnutí této námítky, popřípadě vypořádá-li danou otázku pouze odkazem na rozhodnutí, z níž však řešení příslušné otázky nevyplývá (nález sp. zn. II. ÚS 390/23 ze dne 7. května 2024).

34. Podle Ústavního soudu rozhodnutí odvolacího soudu musí obsahovat nosné důvody, pro které dovolací soud shledal dovolání nepřipustným, a nikoliv pouze citaci zákonné úpravy či odkazy na obecnou judikaturu, aniž by však odpovídajícím způsobem reagoval na právní argumentaci předestřenou dovolatelem (srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 849/16 ze dne 11. října 2016 nebo sp. zn. IV. ÚS 332/24 ze dne 17. dubna 2024). Dovolatel se musí dozvědět, z jakých právních důvodů (na základě jakých právních úvah odvolacího soudu) bylo jeho podání odmítnuto jako nepřipustné, jinak jde o odůvodnění nedostatečné a ve své podstatě nepřezkoumatelné (nález sp. zn. IV. ÚS 332/24, bod 16).

VII. B Aplikace na posuzovanou věc

35. Ve věci stěžovatelů došlo k tomu, že v důsledku rozsudku krajského soudu č. j. 14 Co 378/2009-282 ze dne 13. května 2010 stěžovatelé přišli o nemovitost, neboť tímto rozsudkem bylo určeno, že jejich vlastníkem je původní vlastnice, ač do té doby byli jako vlastníci v katastru nemovitostí zapsáni oni. Původní vlastnice pak jako nezákonným rozhodnutím určený vlastník nemovitost převedla na vnučku a ta pak na poslední vlastníky. V důsledku nezákonného rozhodnutí tedy nedošlo ke ztrátě pohledávky, jak tvrdil Nejvyšší soud v napadeném usnesení i ve vyjádření k ústavní stížnosti, nýbrž škoda spočívající ve ztrátě vlastnického práva k nemovitosti vznikla v důsledku nezákonného rozhodnutí bezprostředně. Na tomto právním názoru je založen i rozsudek okresního soudu.

36. Věc stěžovatelů je tedy podobná té, jež byla řešena rozsudkem Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 4067/2014, na který odkazovali stěžovatelé v dovolání, a nikoliv věcem, jež byly řešeny rozhodnutími, na něž odkázal Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí. V nich šlo o to, že v důsledku nepřiměřeně dlouhého řízení či liknavého vedení insolvenčního řízení se věřiteli radikálně snížila šance, že se domůže splacení své pohledávky na svém dlužníkovi.

37. Rozhodnutí bývalého Nejvyššího soudu SR sp. zn. 4 Cz 110/84 ze dne 16. dubna 1985 vychází z právního názoru, že byl-li v důsledku později zrušeného rozsudku někdo povinen plnit jinému účastníkovi řízení, má přednostně vymáhat vydání bezdůvodného obohacení na tom, komu plnil, a až subsidiárně může požadovat náhradu škody od státu. Právní názor ohledně vztahu bezdůvodného obohacení a náhrady škody však byl překonán rozhodnutím velkého senátu Nejvyššího soudu, konkrétně rozsudkem sp. zn. 31 Cdo 2307/2013 ze dne 9. prosince 2015, a není důvod jej neaplikovat i na stát. To, že vedle odpovědnosti státu za ztrátu nemovitosti v důsledku nezákonného rozhodnutí, případně stát může odpovídat i za způsobenou nedobytnost pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení za prodávající, je zde proto vedlejší.

38. Lze tak uzavřít, že na polemiku stěžovatelů ohledně toho, zda stát v jejich věci odpovídal solidárně či jako tzv. poslední dlužník, odpověděl Nejvyšší soud výlučně odkazy na

rozhodnutí, z nichž odpověď na předloženou právní otázku nevyplývá. Tím Nejvyšší soud porušil právo stěžovatelů na přístup k soudu.

39. Okresní soud žalobě v podstatném rozsahu vyhověl (co do 1 707 496,40 Kč) a zamítl žalobu co do 404 488,10 Kč, neboť dospěl k závěru, že některé nároky nebyly v řízení prokázány či že tvrzená újma nebyla v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím.

40. Proti zamítavému výroku II podali stěžovatelé odvolání. Krajský soud se však nezabýval otázkami vyčíslení nároku stěžovatelů, neboť měl za to, že žaloba je nedůvodná co do základu. Vyšel totiž z toho, že stát není solidárním dlužníkem, nýbrž přichází v úvahu až jako tzv. dlužník poslední. Krajský soud v odůvodnění svého rozsudku přehlédl, že v této větví se stěžovatelé domáhali náhrady škody, a nikoliv nemajetkové újmy, avšak to samo o sobě není pro nynější řízení podstatné. Zároveň rozsudek krajského soudu není založen na závěru, že by stěžovatelé pochybili tím, že po posledních vlastnících nepožadovali náhradu škody, jak tvrdil Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti.

41. Rozsudek krajského soudu je skutečně založen na skutkovém závěru, že stěžovatelé sice žalovali poslední vlastníky, avšak toto řízení dosud nebylo pravomocně ukončeno. Ke dni vydání rozsudku krajského soudu tomu tak však již nebylo. Krajský soud vydal rozsudek č. j. 14 Co 224/2021-428 ze dne 16. března 2023, jímž bylo řízení o žalobě proti posledním vlastníkům pravomocně skončeno. Na tento rozsudek stěžovatelé krajský soud upozornili při jednání dne 18. dubna 2023 a následně rovněž přípisem ze dne 20. dubna 2023, tedy ještě před jednáním dne 25. dubna 2023, na němž byl vyhlášen rozsudek krajského soudu.

42. V tomto ohledu je tak rozsudek krajského soudu v extrémním (příkrém) rozporu s obsahem spisu. Ústavní soud je však v nynějším řízení vázán tím, že stěžovatelé ústavní stížností rozsudek krajského soudu nenapadli a domáhají se výlučně přezkumu usnesení Nejvyššího soudu. Ústavní soud tak nemůže přezkoumat (a případně zrušit) rozsudek krajského soudu, neboť to stěžovatelé nepožadovali. Ústavní soud tak může přezkoumávat výlučně, jak se s touto situací vypořádal Nejvyšší soud.

43. Právě uvedené má podstatný význam pro posouzení právní otázky předložené stěžovateli v dovolání. Stěžovatelé totiž kladli otázku, zda bylo třeba trvat na dokončení řízení o žalobě proti prodávající, které ke dni vydání rozsudku krajského soudu trvalo již 18 let a dosud nebylo vydáno ani prvostupňové rozhodnutí ve věci samé. Žalovaná je ve vyšším věku a nemá žádný hodnotný majetek, z čehož stěžovatelé dovozovali, že i pokud by jí soud uložil vydat stěžovatelům bezdůvodné obohacení, fakticky by se na ní ničeho nedomohli.

44. Podle napadeného usnesení nemohlo být dovolání přípustné pro řešení této otázky, neboť rozsudek krajského soudu byl založen na tom, že je třeba jednak vyčkat výsledku řízení o žalobě proti prodávající a zároveň výsledku řízení o žalobě proti posledním vlastníkům. Tedy žádná odpověď na otázku položenou dovolateli podle Nejvyššího soudu nemohla mít za následek odlišný výrok rozsudku krajského soudu.

45. Avšak pokud ohledně řízení o žalobě proti posledním vlastníkům byl rozsudek krajského soudu v příkrém rozporu s obsahem spisu, což mohl Nejvyšší soud snadno ze spisu ověřit a na což stěžovatelé v dovolání především i výslovně upozornili, je nepřipustným formalismem trvat na tom, aby stěžovatelé své upozornění i „pojmenovali“ jako otázku procesního práva, uvedli dovolací důvod a důvod přípustnosti dovolání, neboť upozornění vše materiálně obsahuje.

46. Bylo tudíž namístě, aby Nejvyšší soud posoudil rovněž, zda dovolání není přípustné pro řešení druhé otázky předložené stěžovateli. Vyhnul-li se tomu Nejvyšší soud poukazem na to, že je rozsudek krajského soudu založen na jiném skutkovém stavu, než jaký předpokládají dovolatelé, ač šlo povahou o extrémní (příkrý) rozpor s obsahem spisu, odepřel jim přístup k soudu.

VIII. Závěr

47. Odmítl-li Nejvyšší soud dovolání, aniž by vysvětlil, proč není přípustné podle § 237 občanského soudního řádu pro řešení jedné z otázek předestřené v dovolání, a odůvodnění jeho rozhodnutí obsahovalo odkazy pouze na rozhodnutí, z nichž řešení předestřené otázky nevyplývá, dopustil se tím zásahu do práva stěžovatelů na přístup k soudu chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny.

48. Obdobně se Nejvyšší soud dopustil odepření přístupu k soudu tím, že neposoudil, zda je dovolání stěžovatelů přípustné pro řešení druhé otázky předložené v dovolání.

49. Ústavní soud proto ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu v rozsahu, v němž Nejvyšší soud rozhodoval o přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu v tomto rozsahu zrušil. Ústavní soud zrušil rovněž akcesorický nákladový výrok napadeného usnesení.

50. Ve zbylém rozsahu Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako návrh zjevně neopodstatněný podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

51. V dalším řízení bude povinností Nejvyššího soudu řádně se zabývat námitkami obsaženými v dovolání. Tím nutně Ústavní soud nepředjímá, zda má být dovolání stěžovatelů shledáno přípustným. Avšak dojde-li Nejvyšší soud k závěru, že je dovolání nepřípustné, je třeba tento závěr řádně odůvodnit.

52. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

Č. 191**Odepření práva účastníku řízení na přístup k soudu administrativním pochybením soudu****(sp. zn. II. ÚS 2466/24 ze dne 15. října 2024)**

Pokud odvolací soud odmítne odvolání stěžovatele z důvodu nedoplnění blanketního odvolání, které ovšem stěžovatel včas v soudem stanovené lhůtě doplnil, avšak do spisu předloženému odvolacímu soudu nebylo založeno administrativním pochybením nalézacího soudu, odepře mu tím právo na přístup k soudu v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Kateřiny Ronovské (soudkyně zpravodajka) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatelky obchodní společnosti PCVV a. s., sídlem Pod Vlkem 1031/14, Praha, právně zastoupené Mgr. Pavlem Kuchynkou, advokátem, sídlem Moravské náměstí 690/15, Brno, proti usnesení Městského soudu v Praze č. j. 16 Co 258/2024-91 ze dne 29. 7. 2024, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Městského soudu v Praze č. j. 16 Co 258/2024-91 ze dne 29. 7. 2024 bylo porušeno stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k soudu garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze č. j. 16 Co 258/2024-91 ze dne 29. 7. 2024 se proto ruší.

Odůvodnění**I. Stručné shrnutí podstaty nálezu**

1. Ústavní soud se zabýval otázkou, zda odvolací soud porušil stěžovatelčino právo na přístup k soudu (čl. 36 Listiny základních práv a svobod) tím, že odmítl její odvolání pro neodstraněné vady (§ 43 odst. 2 ve spojení s § 211 občanského soudního řádu), třebaže toto odůvodnění nalézacímu soudu včas doplnila. Administrativním pochybením došlo v této věci k situaci, že prvoinstanční soud doplnění podání ve věci řádně nezaevidoval a odvolacímu soudu věc předložil k rozhodnutí bez něho.

II. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí

2. Stěžovatelka podala proti obchodní společnosti HERČÍK a KRÍŽ, spol. s r. o., vedlejší účastnici v řízení před Ústavním soudem, k Obvodnímu soudu pro Prahu 5 žalobu z rušené držby, kterou tento soud usnesením č. j. 28 C 104/2024-79 ze dne 2. 5. 2024 zamítl.

3. Stěžovatelka proto usnesení napadla blanketním odvoláním. Následně byla usnesením soudu vyzvána k doplnění odvolání ve lhůtě 10 dnů od doručení výzvy a zároveň byla řádně poučena o následcích případného nedoplnění.

4. Usnesení bylo stěžovatelce doručeno dne 12. 6. 2024. Dne 20. 6. 2024 stěžovatelka zaslala soudu doplnění odvolání. Ten jej ale administrativním pochybením ke spisu vedenému pod sp. zn. 28 C 104/2024 nepřipojil. Po uplynutí lhůty k odstranění vad odvolání, která uplynula 24. 6. 2024, předložil obvodní soud věc Městskému soudu v Praze. Jelikož městský soud žádné doplnění odvolání neevidoval, stěžovatelčino odvolání dne 29. 7. 2024 podle § 43 odst. 2 ve spojení s § 211 občanského soudního řádu odmítl pro neodstraněné vady podání.

5. Stěžovatelka následně podala podnět k obvodnímu soudu, aby přezkoumal, proč její doplnění odvolání neeviduje. Ze sdělení obvodního soudu č. j. 28 C 104/2024-118 ze dne 2. 9. 2024 vyplývá, že po lustraci doručených zpráv do datové schránky městský soud zjistil, že podání ze dne 20. 6. 2024 bylo tomuto soudu skutečně doručeno. Právě pro administrativní pochybení nebylo – až do obdržení podnětu stěžovatele (a na něj navazující prověření) – součástí spisu vedeného u obvodního soudu pod sp. zn. 28 C 104/2024. Uvedl však, že řízení v této věci bylo již pravomocně skončeno.

III. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že zjevným pochybením soudu došlo k porušení jejího práva na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), práva na rovnost před soudem (čl. 37 odst. 3 Listiny), práva na projednání její věci (čl. 38 odst. 2 Listiny) a práva vlastnit majetek (čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě na ochranu lidských práv a základních svobod).

7. Namítá, že z jí předložených dokumentů je zjevné, že doplnění odvolání bylo podáno včas ve lhůtě stanovené soudem. Podle všeho došlo k administrativnímu pochybení na straně soudu, kdy doplnění odvolání nebylo zaevidováno. To podle stěžovatelky mělo posléze za následek vydání odmítavého usnesení odvolacího soudu. Stěžovatelka uvádí, že jelikož proti usnesení odvolacího soudu není přípustné dovolání, má to zásadní negativní dopad na její zaručená základní práva, a proto podává ústavní stížnost jakožto jediný prostředek obrany před chybným rozhodnutím soudu. Obecné soudy podle ní rovněž porušily právo na rovnost, neboť vedlejší účastnice byla nedůvodně zvýhodněna tím, že se ve věci stala úspěšnou, aniž by případ mohl odvolací soud věcně přezkoumat.

8. Stěžovatelka současně Ústavnímu soudu navrhla přednostní projednání věci podle § 39 zákona o Ústavním soudu.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

10. Městský soud v Praze ve svém vyjádření sdělil, že nechává na zvážení soudu, zda je ústavní stížnost přípustná ve smyslu stanoviska zdejšího soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 26/08 ze dne 16. 12. 2008. Podle názoru městského soudu lze totiž uvažovat, že by mohla být přípustná žaloba pro zmatečnost. Takový postup by byl navíc schopen pokrýt pochybení, jaké nastalo v nyní řešené věci. K tomu však Ústavní soud uvádí, že z ustanovení § 230 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu jednoznačně vyplývá, že žaloba pro zmatečnost v posuzované věci – žaloba z rušené držby – přípustná není. Ústavní soud sice souhlasí, že současné nastavení, které nedokáže nyní řešené pochybení pokrýt, není ideální, avšak toto představuje spíše podnět pro zákonodárce, nikoli pro zdejší soud. Ústavní soud proto shrnuje, že ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatelky

11. Soudkyně zpravodajka si podle § 42 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vyžádala spis vedený okresním soudem pod sp. zn. 28 C 104/2024 a vyzvala účastníky řízení k vyjádření ke stěžovatelčině ústavní stížnosti.

12. Městský soud v Praze uvedl, že se nemůže blíže vyjádřit ke skutečnosti, zda stěžovatelka své odvolání ve lhůtě stanovené obvodním soudem doplnila, či nikoliv. V době rozhodování odvolacího soudu o podaném odvolání stěžovatelky nebylo doplnění odvolání ve spise a z předkládací zprávy soudu prvního stupně vyplývalo, že odvolání nebylo doplněno. Řešení uvedené otázky proto městský soud ponechává na posouzení Ústavnímu soudu.

13. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti ve stanovené lhůtě ani později nevyjádřila. V souladu s poučením, kterého se jí dostalo, se má za to, že se v řízení před Ústavním soudem vzdala postavení vedlejší účastnice (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu).

14. Vyjádření krajského soudu zaslal Ústavní soud na vědomí a k replice stěžovatelce. Ta Ústavnímu soudu sdělila, že je nesporné, že došlo k administrativnímu pochybení obvodního soudu. Uvedla, že podle jejího názoru právní úprava žaloby je v tomto směru jasná a její přípustnost není dána. Odkazuje na obsah ústavní stížnosti a i nadále setrvává na svém závěru, že ústavní stížnost je důvodná a poukazuje na to, že se jedná o řízení o žalobě z rušené držby, které má být ze své podstaty rychlé a bezodkladné, aby byly minimalizovány následky rušení držby.

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Po prostudování ústavní stížnosti, spisu a vyjádření účastníků řízení dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

16. V řízení o ústavní stížnosti není Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) další instancí v soustavě soudů, která by byla oprávněna vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů. Při svém rozhodování přezkoumává výlučně ústavnost napadených soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto je nutno vycházet (mimo jiné) z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho použití v konkrétní věci jsou v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je dané rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti.

17. Z čl. 36 odst. 1 Listiny, kterého se stěžovatelka mimo jiné dovolává, vyplývá právo domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem. Tento postup je zákonodárcem upraven v procesních předpisech podústavního práva. Pokud ten, kdo se na soud obrací, takto stanovený postup dodrží, soud je o jeho právu povinen rozhodnout (např. přiměřeně nálezy sp. zn. III. ÚS 3045/17 ze dne 13. 3. 2018). V opačném případě se může jednat o odepření práva na přístup k soudu (srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 623/23 ze dne 14. 5. 2024 či sp. zn. II. ÚS 1517/24 ze dne 14. 8. 2024). Ústavní soud již dříve zdůraznil, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci – ke kterým při množství projednávaných věcí občas logicky dochází – nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce jejich základních práv a svobod (srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 167/98 ze dne 13. 10. 1999 či sp. zn. III. ÚS 329/2000 ze dne 23. 11. 2000).

18. Výše uvedené však nemá za důsledek protiústavnost každého postupu soudu, který je v rozporu s ustanovením příslušného procesního předpisu. Aby porušení nabylo intenzity protiústavnosti, musí spočívat v nerespektování či nesprávném posouzení relevance základního práva (např. nálezy sp. zn. III. ÚS 74/02 ze dne 10. 10. 2002, sp. zn. III. ÚS 3725/13 ze dne 10. 4. 2014 a sp. zn. I. ÚS 1083/16 ze dne 21. 5. 2019). Ústavní soud zároveň nepřezkoumává každý nedostatek či pochybení v řízení izolovaně, hledí zejména na to, jaký vliv měly případné

vady na řízení jako celek (např. usnesení sp. zn. III. ÚS 2235/16 ze dne 20. 9. 2016). V uvedené věci ovšem Ústavní soud v postupu městského soudu tuto intenzitu, která zapříčiňuje protiústavnost napadeného rozhodnutí, shledal.

19. Z ústavní stížnosti, jakož i vyžádaného spisu vyplývá, že stěžovatelka skutečně postupovala v souladu s výzvou soudu a doplnění podala včas, neboť její podání bylo obvodnímu soudu doručeno dne 20. 6. 2024 (lhůta měla marně uplynout 24. 6. 2024). Z důvodu administrativního pochybení v rámci činnosti obvodního soudu ovšem toto doplnění nebylo přidáno ke spisu (nesprávně bylo přiřazeno k jiné věci), čímž následně nemohlo být zohledněno odvolacím soudem při rozhodování o této věci. Pochybení konstatoval i obvodní soud ve svém sdělení č. j. 28 C 104/2024-118 ze dne 2. 9. 2024, které je součástí předloženého spisu. Městský soud sice (subjektivně) správně vycházel ze skutečnosti, že žádné doplnění odvolání předloženo nebylo, což ale objektivně neodpovídalo skutečnosti.

20. Rozhodování velkého množství věcí vyžaduje nepochybně pečlivost a svědomitost soudní správy, aby nedocházelo k nežádoucím zásahům do práv účastníků (nález sp. zn. II. ÚS 2638/23 ze dne 24. 10. 2023). K pochybení v této věci došlo politováníhodným a jen výjimečně se objevujícím přehlédnutím. Nicméně jak plyne z § 170 odst. 1 občanského soudního řádu, soud je vázán usnesením, jakmile je vyhlásil; nedošlo-li k vyhlášení, jakmile bylo doručeno, a není-li třeba doručovat, jakmile bylo vyhotoveno, a jelikož usnesení o odmítnutí podle § 43 odst. 2 ve spojení s § 211 téhož zákona není ani usnesením, kterým se upravuje vedení řízení, jsou soudy tímto rozhodnutím ze zákona vázány. Jelikož je v této věci (řízení o žalobě z rušené držby) ze zákona rovněž vyloučena žaloba pro zmatečnost [§ 230 odst. 1 písm. a) občanského soudního řádu; shodně též i žaloba na obnovu řízení], nemají obecné soudy za současné situace žádný způsob, jak takové usnesení zrušit ani jakkoliv změnit (a to ani prostřednictvím opravného usnesení). Za této situace přísluší zrušení usnesení pouze Ústavnímu soudu za předpokladu, že shledá naplnění důvodů pro svůj kasační zásah, tj. porušení základních práv a svobod stěžovatele.

21. Z rekapitulovaných skutkových okolností Ústavní soud naznal, že je jeho zásah důvodný, neboť stěžovatelka doplnění odvolání soudu včas předložila. Pokud městský soud stěžovatelčino odvolání odmítl podle § 43 odst. 2 ve spojení § 211 občanského soudního řádu právě z důvodu administrativního pochybení, jednalo se o nepřípustný zásah do jejího práva na přístup k soudu garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud zdůrazňuje, že důvodnost svého zásahu shledává zejména ve skutečnosti, že nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod.

VII. Závěr

22. Ústavní soud uzavírá, že s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, jelikož napadené usnesení městského soudu v důsledku porušilo stěžovatelčino ústavně zaručené právo na přístup k soudu (čl. 36 odst. 1 Listiny). Nedostatky v organizaci a činnosti soudní moci totiž nemohou jít k tíži těch, kteří se na soud obracejí jako na ochránce svých základních práv a svobod. Napadené usnesení městského soudu proto Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

23. V dalším řízení bude úkolem městského soudu, aby se zabýval stěžovatelčíným odvoláním včetně jeho doplnění a v případě splnění zákonem předpokládaných náležitostí jej meritorně projednal. Ústavní soud upozorňuje, že v této fázi řízení žádným způsobem neposuzoval obsah předloženého doplnění odvolání a obsahové náležitosti odvolání a nepředjímá výsledek řízení jako takový.

24. Ústavní soud doplňuje, že o žádosti o přednostní projednání ústavní stížnosti ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu výslovně nerozhodoval, jelikož jí fakticky vyhověl, když stěžovatelčinu ústavní stížnost projednal bez zbytečného prodlení.

Č. 192

**K ústavně konformnímu hodnocení návrhu na povolení obnovy řízení,
v němž odsouzený prohlásil vinu
(sp. zn. I. ÚS 2299/23 ze dne 16. října 2024)**

I. Ustanovení § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu je třeba vykládat ústavně konformním způsobem tak, že zde zakotvená výlučka opravných prostředků nezahrnuje mimořádné opravné prostředky. Proti širokému pojetí výlučky opravných prostředků svědčí jak argumenty historického a systematického výkladu, tak zejména jeho rozpor se zásadou zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásadou materiální pravdy) a principem presumpce neviny (čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod), jakož i smysl a účel mimořádných opravných prostředků, zejména obnovy řízení v systému opravných prostředků a požadavky judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Právě s ohledem na smysl a účel povolení obnovy v trestním řádu a uvedené zásady trestního řízení je třeba vyloučení uplatnění tohoto mimořádného opravného prostředku u prohlášení viny považovat z ústavně právního hlediska za exces a závěr, který nemá žádné logické opodstatnění, neboť obviněný musí mít na základě předložení nových skutečností a důkazů možnost zpochybnit skutkové závěry odsuzujícího rozhodnutí založeného na prohlášení viny podáním návrhu na obnovu řízení (srov. § 277 a 278 trestního řádu), např. v situaci, byla-li jimi zpochybněna jeho přičetnost, anebo byl-li orgány činnými v trestním řízení zjištěn jiný pachatel trestného činu, ke kterému prohlásil obviněný vinu. Proto nelze návrh na povolení obnovy zamítnout podle § 283 písm. b) trestního řádu s poukazem na § 206c odst. 7 větu druhou trestního řádu. Opačný závěr odporuje právu odsouzeného na přístup k soudu a soudní ochranu a principu presumpce neviny podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Přestože se trestní soud v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení zpravidla nezabývá procesními postupy nalézacího soudu, nejde-li obecně o okolnosti týkající se skutkového stavu, v situaci, kdy obžalovaný prohlásil vinu podle § 206c trestního řádu, není *a priori* vyloučeno, aby postup nalézacího soudu před přijetím prohlášení viny spolu s dalšími okolnostmi podle § 278 odst. 1 trestního řádu odůvodnil povolení obnovy řízení. Přitom je třeba zdůraznit zvláštní obezřetnost, která je od soudu rozhodujícího o návrhu na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu, vyžadována v souvislosti s hodnocením takového návrhu a v něm uváděných nových dříve neznámých skutečností nebo důkazů, protože v nalézacím řízení neproběhlo dokazování v hlavním líčení k otázce viny, a proto není vyloučeno, že s ohledem na zásady bezprostřednosti a ústnosti bude třeba provést i důkazy získané v přípravném řízení a obsažené ve spise, aby je mohl ve spojení s uváděnými novými skutečnostmi a nově navrhanými důkazy lépe zhodnotit z hlediska, zda by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí zejména o vině.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy senátu Jana Wintra a soudců Jaromíra Jirsy a Pavla Šámala (soudce zpravodaj) o ústavní stížnosti stěžovatele L. F., t. č. ve Věznici

Všehrady, zastoupeného Mgr. Lukášem Kučerou, advokátem, sídlem Lipenská 869/17, České Budějovice, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 25. května 2023 č. j. 14 To 73/2023-170 a usnesení Okresního soudu v Prachaticích ze dne 23. března 2023 č. j. 7 NT 1601/2022-122, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře a Okresního soudu v Prachaticích jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství v Prachaticích jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 25. května 2023 č. j. 14 To 73/2023-170 a usnesením Okresního soudu v Prachaticích ze dne 23. března 2023 č. j. 7 NT 1601/2022-122 došlo k porušení práv stěžovatele na soudní ochranu a přístup k soudu zaručených v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a principu presumpce nevinny zaručeného v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočky v Táboře ze dne 25. května 2023 č. j. 14 To 73/2023-170 a usnesení Okresního soudu v Prachaticích ze dne 23. března 2023 č. j. 7 NT 1601/2022-122 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí pro tvrzené porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, doručených písemností a vyžádaného spisu Okresního soudu v Prachaticích (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 3 T 40/2021 se podává, že týž soud rozsudkem ze dne 7. 9. 2021 č. j. 3 T 40/2021-2393 uznal vinnými stěžovatele a jeho tehdejší partnerku mimo jiné za drogovou trestnou činnost a uložil jim za to podmíněné tresty odnětí svobody a peněžité tresty, a stěžovateli též zákaz řízení motorových vozidel. Okresní soud u obou odsouzených přijal jejich prohlášení viny podle § 206c trestního řádu. Krajský soud v Českých Budějovicích nato k odvolání státní zástupkyně rozsudkem ze dne 1. 12. 2021 č. j. 3 To 498/2021-2414 peněžité trest stěžovateli zpřísnil. Nikdo jiný se tehdy proti rozsudku okresního soudu neodvolal.

3. Stěžovatel poté, co byl odsouzen za další trestnou činnost k trestu odnětí svobody a jemu dříve uložený peněžité trest byl přeměněn na odnětí svobody, podal dne 26. 8. 2022 návrh na povolení obnovy řízení (které skončilo shora uvedeným odsuzujícím rozsudkem). V návrhu tvrdil, že do tehdy učiněného prohlášení viny byl vmanipulován a učinil je pod tlakem spoluodsouzené. Ta na něj „tlačila“ s tím, že plánují společnou budoucnost, čemuž stěžovatel podlehl, přestože od počátku řízení se svou vinou nesouhlasil. Tlak na něj vyvíjel i jeho tehdejší obhájce s tím, že je možné se odvolat, avšak stěžovatel později zjistil, že to není možné. Stěžovatel též tvrdil, že tehdejší svědci se na něj domluvili, což doložil vzájemnou korespondencí a nahrávkou jejich hovoru.

4. Okresní soud napadeným usnesením návrh na povolení obnovy napadeným usnesením zamítl [§ 283 písm. b) trestního řádu – směřuje-li jen proti rozhodnutí nebo výroku, stran něhož obnova řízení není přípustná]. Uvedl zaprvé, že z nahrávky z hlavního líčení vyplývá, že předseda senátu tehdy stěžovatele řádně poučil, vysvětlil mu podrobně situaci a několikrát mu umožnil poradu s obhájcem. Stěžovatel se nezdráhal prohlášení viny učinit. Po vysvětlení obsahu prohlášení viny na něj přistoupil. Z nahrávky není patrný žádný nátlak či vyhrožování. Vinu prohlásila předtím též spoluodsouzená, a stěžovatel tak slyšel poučení v podstatě dvakrát. Zadruhé, obsahy výslechnů svědků, o kterých nyní stěžovatel hovoří, byly soudu tehdy dobře

známy. Nejde o nové skutečnosti. Dva svědci se na předložené nahrávce baví o jiném trestním řízení a nevyplývá z ní, že dříve vypovídali lživě. Z předložené SMS komunikace vyplývá toliko to, že se stěžovatel opakovaně snažil spoluodsouzenou od drogové trestné činnosti odradit, nikoli však, že se jí nedopouštěl. Nejde proto o nové skutečnosti odůvodňující jiné rozhodnutí ve věci. Odsouzení stěžovatele rovněž svědčí, že v přípravném řízení byla zajištěna komunikace mezi stěžovatelem a různými osobami tak, jak mu bylo kladeno za vinu.

5. Krajský soud v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře (dále jen „krajský soud“) stížnost stěžovatele zamítl napadeným usnesením. Shledal zaprvé, že okresní soud správně zkoumal okolnosti prohlášení viny stěžovatele. S hodnocením věci se ztotožnil; nic nedokládá, že stěžovatel byl k prohlášení donucen jinou osobou. Jde spíše o jeho možné pohnutky k takovému jednání. Měl-li stěžovatel výhrady k postupu soudu, mohl je vyjádřit a nemusel prohlášení viny učinit. Zadruhé okresní soud podle krajského soudu neměl hodnotit návrh stěžovatele věcně, protože argumenty stěžovatele směřují ve zbylé části proti skutečnostem obsaženým v prohlášení viny. Proti těm však nelze brojit opravným prostředkem podle § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu, což zahrnuje jak opravný prostředek řádný, tak mimořádný. Přesto se krajský soud ztotožnil s hodnocením stěžovatelem předložených skutečností; ty se týkají převážně činnosti spoluodsouzené, nikoli stěžovatele. Nijak neprokazují, že se stěžovatel trestné činnosti nedopustil.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel tvrdí, že mu krajský soud odňal právo na podání návrhu na povolení obnovy řízení jako mimořádného opravného prostředku, odmítl-li jej s odkazem na § 206c odst. 7 trestního řádu. Většina argumentace v návrhu přitom směřovala právě ke zpochybnění skutečností uvedených v prohlášení viny. Institut prohlášení viny představuje zásah do zásady materiální pravdy, jež se zde projevuje tak, že soud není povinen prohlášení viny přijmout, a dokonce je povinen je nepřijmout, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem (§ 206c odst. 4 a 5 trestního řádu). Stěžovatel se dovolává výkladu, podle kterého lze podat u rozhodnutí o prohlášení viny návrh na povolení obnovy řízení, a jemuž nasvědčují závěry odborné literatury (viz MULÁK, J. a PROVAZNÍK, J. Praktické dopady novely trestního řádu provedené zákonem č. 333/2020 Sb. In: Bulletin advokacie, č. 1-2/2022, s. 11), jakož i systematika trestního řádu. Podle § 246 odst. 1 písm. b) téhož zákona obžalovaný nemůže podat odvolání proti výroku o vině v rozsahu, v jakém soud přijal jeho prohlášení viny. Ustanovení o obnově řízení obdobně výslovně formulované pravidlo neobsahují.

7. Dále stěžovatel nesouhlasí s interpretací obsahu nahrávky z hlavního líčení učiněnou okresním soudem. Stěžovatel netvrdil, že byl pod něčím nátlakem při hlavním líčení. Nátlak na něj činila spoluodsouzená a jeho obhájce mimo hlavní líčení. Z nahrávky z hlavního líčení se nadto podává, že stěžovatel se zdráhal učinit prohlášení viny a předsedovi senátu to sdělil. Již na tomto základě neměl soud prohlášení viny stěžovatele přijmout, protože stěžovatel výslovně uváděl, že prohlášení obsahuje nepravdivé skutečnosti. Stěžovatel dále objasňuje, že z jím nově předložených důkazů se podává, že někteří svědci vypovídali nepravdivě, spoluodsouzená sebe jednoznačně usvědčuje z jednání, za které byl odsouzen stěžovatel, a že stěžovatel byl pro další účastníky trestné činnosti „problém“ a „krysa“. Tito svědci vypověděli v přípravném řízení, že stěžovatel jim měl dodat drogy, avšak šlo o známé a přátelé spoluodsouzené. Jejich výpovědi proto nemohou být věrohodné. Soudy další důkazy (zejména výslechy svědků) při projednávání návrhu na povolení obnovy neprovedly a ani se s nimi nevyřádaly.

III. Vyjádření účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení, jakož i Krajskému státnímu zastupitelství v Českých Budějovicích – pobočce v Táboře (dále jen

„KSZ“) a Okresnímu státnímu zastupitelství v Prachaticích (dále jen „OSZ“) jako vedlejším účastníkům řízení.

9. Okresní soud uvedl, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou. OSZ ve vyjádření uvedlo, že se ztotožňuje se závěry obou napadených rozhodnutí; stěžovatel nepředložil žádné skutečnosti, které nebyly známy již dříve. Krajský soud na výzvu k vyjádření k ústavní stížnosti nereagoval. Stejně tak nereagovalo ani KSZ. Vzhledem k tomu, že KSZ bylo poučeno, že za takové situace bude Ústavní soud vycházet z toho, že se postavení vedlejšího účastníka vzdává, nebylo s ním již dále v posuzované věci jednáno.

10. Soudce zpravodaj zaslal doručená vyjádření stěžovateli na vědomí a k případné replice. Stěžovatel využil této možnosti a v replice znovu zdůraznil, že doznání obviněného nesmí vést orgány činné v trestním řízení k rezignaci na přezkum všech rozhodných okolností věci v duchu zásady materiální pravdy. Zásada, že nesmí být odsouzen nevinný člověk, vždy převáží nad zjednodušením či zrychlením trestního řízení. Stěžovatel též znovu zdůraznil, že na něj nečinily nátlak orgány činné v trestním řízení, nýbrž spoluodsouzená. Věděl-li by to tehdy okresní soud, nemohl by přijmout prohlášení viny; to bylo smyslem návrhu na povolení obnovy řízení. Nadto stěžovatel výslovně v hlavním líčení předsedovi senátu tvrdil, že prohlášení viny obsahuje nepravdivé skutečnosti, a zdráhal se je přijmout.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení podle zákona o Ústavním soudu. Shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v nichž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpал všechny procesní prostředky k ochraně svého práva, resp. žádné další k dispozici neměl (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud ustáleně judikuje, že je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. Stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu dozor nad jejich rozhodovací činností. Ve své ustálené judikatuře rovněž akcentuje zásadu minimalizace zásahů do činnosti orgánů veřejné moci. I v řízení o ústavní stížnosti je proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich použití při řešení konkrétních věcí, v zásadě věcí orgánů veřejné moci. O zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat pouze za situace, kdy je jejich rozhodování stiženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady).

A. K povolení obnovy řízení po prohlášení viny

13. Nynější věc se týká ústavně konformní aplikace prohlášení viny a práva odsouzeného podat návrh na obnovu řízení, v němž prohlásil vinu. Institut prohlášení viny je jedním ze zákonem stanovených, (toho času) nových konsensuálních způsobů řešení trestní věci; jeho účelem má být především zjednodušení či zrychlení trestního řízení ve fázi hlavního líčení. Prohlásí-li obžalovaný vinu, neprovádí se k otázkám viny dokazování, které se za této situace provádí jen k otázkám trestu.

14. Související problematikou se Ústavní soud zabýval v nálezu ze dne 7. 8. 2024 sp. zn. II. ÚS 1873/23 (srov. zejména body 31 až 39 odůvodnění nálezu), v němž mimo jiné vyjasnil některé ústavněprávní limity použití § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu (srov. zejména body 40 až 44 odůvodnění nálezu). Z uvedeného nálezu se podává, že soud není oprávněn prohlášení viny přijmout, má-li o jakémkoliv relevantním aspektu skutkového stavu důvodné pochybnosti. Institut prohlášení viny nedává státním orgánům možnost obcházet pravidlo *in*

dubio pro reo a zásadu zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásadu materiální pravdy). Omezenou možnost podání opravných prostředků v řízeních, v nichž obžalovaný prohlásil vinu, je tak nutné interpretovat v souladu s touto zásadou. Založí-li nově zjištěné skutečnosti důvodné pochybnosti o vině obžalovaného, nelze přezkum odsuzujících rozhodnutí na základě zákona vyloučit.

15. Podle § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu platí, že skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadnout opravným prostředkem. Z důvodové zprávy k zákonu č. 333/2020 Sb., který do právního řádu přinesl institut prohlášení viny, se podává, že prohlášení viny má být neodvolatelné a skutečnosti uvedené v prohlášení viny nelze napadnout odvoláním (viz s. 27 důvodové zprávy). Je zde tedy patrný rozpor mezi důvodovou zprávou a konečným zněním § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu, podle něhož nelze dané skutečnosti napadnout „opravným prostředkem“. Ačkoli tedy znění zákona by mohlo nasvědčovat širšímu pojetí výluky opravných prostředků u prohlášení viny, tedy že by (zřejmě) u skutečností uvedených v prohlášení viny měla zahrnovat veškeré opravné prostředky (řádné i mimořádné), opačnému závěru svědčí v důvodové zprávě vyjádřený záměr zákonodárce vztahovat tuto výluky jen na odvolání.

16. Z hlediska systematiky trestního řádu je třeba též poukázat na § 246 odst. 1 trestního řádu týkající se odvolání, podle něž lze rozsudek odvoláním napadnout jen (mimo jiné), nejde-li o výrok o vině v rozsahu, v jakém soud přijal prohlášení viny. Takové obdobné ustanovení naopak chybí v jiných částech trestního řádu týkajících se mimořádných opravných prostředků, ať jde již o povolení obnovy (§ 278 a násl. trestního řádu) či dovolání a stížnost pro porušení zákona (§ 265a a násl. a § 266 a násl. téhož zákona).

17. Záměru zákonodárce a systematice trestního řádu rovněž svědčí existence nepřekročitelných limitů při tvorbě, výkladu a použití ustanovení o konsensuálních způsobech řešení trestních věcí – zásad tzv. materiální pravdy a presumpce nevinu, vyjádřených (mimo jiné) v zákoně v kontextu prohlášení viny v § 206c odst. 5 trestního řádu jako povinnost přijmout jen takové prohlášení viny, které odpovídá zjištěnému skutkovému stavu, k němuž došlo bez procesních pochybení, a je s ohledem na konkrétní okolnosti případu a vyjádření ostatních stran vhodné. Nebylo-li by možné později zpochybnit mimořádnými opravnými prostředky některé okolnosti přijetí prohlášení viny, uplatnění těchto zásad by bylo tím obtížněji reálně prosaditelné. Ústavně konformní je tedy restriktivní výklad výluky.

18. Ani institut prohlášení viny totiž nepředstavuje možnost obejít zásady tzv. materiální pravdy nebo pravidla *in dubio pro reo*, a tím pojmu viny jako takového. Legitimním účelem tohoto institutu může být zjednodušení, zrychlení a zlevnění trestního řízení tam, kde o vině obviněného neexistují důvodné pochybnosti. Může tedy napomoci „pouze“ ke zjednodušení kroků při dosažení účelu trestního řízení, avšak nemůže tento účel měnit. Náležitě zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů jako hlavní účel trestního řízení (§ 1 odst. 1 trestního řádu) je nutné mít na paměti i při aplikaci tohoto institutu a přípustnosti opravných prostředků proti rozsudku založeném na přijetí prohlášení viny. Jelikož ke zjednodušení řízení dochází na úkor veřejné soudní fáze trestního řízení a dílčích procesních práv obhajoby, která Ústavní soud nikdy nepovažoval za samoučelné formality [srov. např. náleze ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; č. 214/1994 Sb.)], zvyšuje taková forma vedení řízení pravděpodobnost, že takový způsob dokazování povede k přinejmenším „zjednodušeným“ skutkovým závěrům, a to nejen v otázce viny (srov. bod 36 nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23).

19. Široké pojetí výluky opravných prostředků je dále podle Ústavního soudu zcela nelogické s ohledem na smysl a účel obnovy řízení. Obnova řízení slouží právě jako korektiv pro uplatnění zásady zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásady materiální pravdy) po právní moci rozhodnutí v trestní věci, objeví-li se nový důkaz nebo skutečnost, který by zde mohl opodstatnit jiný skutkový stav, a tedy jiné

rozhodnutí. Je zde akcentováno, že trestněprávní postih představuje natolik závažný zásah státu do práv jednotlivce, že je třeba i po pravomocném ukončení řízení umožnit odsouzenému (či dalším osobám) zpochybnit s ohledem na nové či dříve neznámé skutečnosti, důkazy či jiné poznatky učiněný skutkový stav. Pro povolení obnovy ve prospěch odsouzeného zde dokonce neexistují žádné lhůty jako například u obnovy řízení v civilním procesu či u obnovy v neprospěch odsouzeného. Je zde tedy patrný silný zájem, aby skutečně neexistovalo neoprávněné odsouzení jednotlivce, na rozdíl od pojetí uplatňovaného v civilním procesu, kde právní jistota plynutím času převáží nad zájmem na existenci jen takového pravomocného rozhodnutí, které odpovídá skutečnosti. Není důvod, aby v tomto obnova řízení u prohlášení viny představovala výjimku.

20. Také po prohlášení viny se později může ukázat, že odsouzený se trestného činu nedopustil. Není vyloučeno, že odsouzený mohl učinit prohlášení viny pod tíhou tehdejší důkazní nouze či jiných okolností s tím, že spolupráce s orgány činnými v trestním řízení mu přinese nižší trest nebo že se vyhne potenciálně traumatizujícímu průběhu trestního řízení. To je společný rys všech konsensuálních způsobů řešení trestní věci a rovněž principem, na němž tyto instituty v praxi reálně fungují. Pragmatické motivace odsouzených ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení v různých formách, včetně využití konsensuálních způsobů řešení trestní věci, nemohou být opomíjeny (k tomu srov. též body 40 až 44 odůvodnění nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23). Nemůže jít ani o důvod, pro který jsou jim upřena práva více, než je třeba. Na to mimo jiné upozorňuje část odborné veřejnosti (srov. MULÁK, J. a PROVAZNÍK, J., cit. shora sub 6 nebo obdobně též ŠELLENG, D. Vybrané otázky institutu prohlášení viny v hlavním líčení. Bulletin advokacie, 2022, č. 9, s. 35, podle kterého výluka opravných prostředků u prohlášení viny zahrnuje jen odvolání).

21. Z uvedeného vyplývá, že tzv. zásada materiální pravdy je v českém právním prostředí skutečně jednou z vůdčích zásad trestního řízení. Proto je třeba k omezení obnovy řízení jakožto institutu významně směřujícího k zajištění uvedené zásady přistupovat nejvýše obezřetně. Účelem trestního práva nemůže být postih jednotlivce, u něhož je zřejmé, že se trestného jednání nedopustil. Mimo jiné i proto prohlášení viny, ale například také doznání, nezbavuje orgány činné v trestním řízení přezkoumat podstatné okolnosti případu; u prohlášení viny to zaručuje korektiv podle § 206c odst. 5 trestního řádu, který zavazuje soud prohlášení viny nepřijmout, není-li v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v přechodím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného, u doznání je tak výslovně stanoveno v § 2 odst. 5 větě druhé téhož zákona.

22. Obnova řízení ostatně není vyloučena ani u jiných konsensuálních způsobů řešení trestní věci, tedy u tzv. nesporných skutečností podle § 206d trestního řádu, ani u dohody o vině a trestu, u které se obžalovaný dobrovolně vzdává svých procesních práv dokonce v rozsahu celého předmětu trestního řízení. Nedává žádný racionální smysl omezit přístup k obnově řízení jen proto, že odsouzený dříve prohlásil svou vinu, zatímco u jiných obdobně fungujících institutů tomu tak není. Na tom by neměl nic měnit ani atribut neodvolatelnosti prohlášení viny; jak totiž bylo uvedeno, konsensuální způsoby řešení trestní věci nemohou smysl trestního řízení zcela popřít. I v tomto kontextu je třeba považovat široké pojetí výlučky opravných prostředků u prohlášení viny za exces, a to tím spíše u obnovy řízení, kde vyloučení jejího uplatnění skutečně nemá žádné rozumné opodstatnění.

23. Respektovat je třeba též požadavky vyplývající z judikatury Evropského soudu pro lidská práva na vzdání se procesního práva, s přihlédnutím k němuž je třeba prohlášení viny posuzovat. V kontextu konsensuálních způsobů řešení trestní věci zde totiž platí, že obsah těchto prohlášení mezi orgány činnými v trestním řízení a obžalovaným, jakož i proces jejich přijetí musí podléhat dostatečné soudní kontrole, byť je vzdání se práva na odvolání logickým důsledkem uplatnění těchto institutů (§ 92 a násl. rozsudku ze dne 29. 4. 2014 ve věci *Natsvlshvili a Togonidze proti Gruzii* č. 9043/05 či § 201 rozsudku ze dne 16. 2. 2021 ve věci

V. C. L. a A. N. proti Spojenému Království č. 77587/12 a 74603/12). I tento argument svědčí restriktivnímu výkladu výluky zejména ve vztahu k mimořádným opravným prostředkům.

24. Proti širokému pojetí výluky opravných prostředků tedy svědčí jak argumenty historického a systematického výkladu, tak zejména jeho rozpor se zásadou zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásadou materiální pravdy) a principem presumpce nevinny, jakož i shora popsany smysl a účel obnovy řízení v systému opravných prostředků a požadavky judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Ustanovení § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu proto je třeba vykládat ústavně konformním způsobem tak, že zde zakotvená výluka opravných prostředků nezahrnuje mimořádné opravné prostředky. S ohledem na smysl a účel povolení obnovy v trestním řádu je rovněž třeba vyloučení uplatnění tohoto mimořádného opravného prostředku u prohlášení viny považovat za exces a závěr, který nemá žádné logické opodstatnění. S ohledem na důvody popsané v předchozí části je nezbytné, aby obviněný měl na základě předložení nových skutečností a důkazů možnost zpochybnit skutkové závěry odsuzujícího rozhodnutí podáním návrhu na obnovu řízení (srov. § 277 a 278 trestního řádu). Zejména půjde o významné nové skutečnosti, kterými bude zpochybňovat výrok o vině. Obecně typickým příkladem může být pozdější důležité zjištění o duševním stavu obviněného, které nasvědčuje duševní poruše v době spáchání trestného činu, jež by mohla ovlivnit jeho rozpoznávací nebo ovládací schopnosti, čímž by byla zpochybněna jeho přičetnost (srov. § 26 a 27 trestního zákoníku), případně schopnost chápat smysl trestního stíhání [srov. § 173 odst. 1 písm. c) trestního řádu]. Stejně tak není možné přístup k napadení odsuzujícího rozsudku návrhem na obnovu řízení znemožnit například obviněnému, který se teprve po odsouzení dozví o tom, že policisté v přípravném řízení jeho trestní věci usvědčující důkazy „vyfabrikovali“, anebo byl-li orgány činnými v trestním řízení zjištěn jiný pachatel trestného činu, ke kterému prohlásil obviněný vinu. Takový odsouzený musí mít možnost docílit nápravy v řízení o návrhu na obnovu řízení.

25. Lze tedy uzavřít, že druhou větu § 206c odst. 7 trestního řádu je nutné ústavně konformně interpretovat v souladu s uvedenou zásadou zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásadou materiální pravdy) a principem presumpce nevinny. Stejně jako soud, který se rozhoduje, zda prohlášení o vině přijme, musí ověřit, zda doposud pořízené důkazy nezavádají důvodné pochybnosti o správnosti případného odsuzujícího rozsudku, musí následně soudy v řízení o mimořádných opravných prostředcích včetně obnovy řízení přezkoumávat, zda takové pochybnosti nevyvstaly zejména spolu s nově zjištěnými skutečnostmi. Ostatně i návrh, kterým bylo prohlášení viny zakotveno do trestního řádu, uváděl nemožnost podání odvolání, a nikoliv apriorní nemožnost nápravy skutkových vad odsuzujících rozhodnutí, extenzivním jazykovým výkladem vztaženým na obnovu řízení či dokonce i na stížnost pro porušení zákona ministra spravedlnosti. Uvedené ustanovení tak představuje materiální omezení obviněných podat řádný opravný prostředek (odvolání) v rozsahu určitého druhu otázek. Nelze jej však interpretovat jako apriorní omezení v možnosti napadnout výrok o vině odsuzujícího rozsudku mimořádnými opravnými prostředky (srov. obdobně nálezy sp. zn. II. ÚS 1873/23, bod 43). To znamená, že návrh na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil svou vinu, je třeba posoudit věcně. Opačný závěr odporuje právu odsouzeného na přístup k soudu a soudní ochranu a principu presumpce nevinny podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny.

26. Z dosavadní judikatury Ústavního soudu k hodnocení podmínek pro povolení obnovy řízení v („běžné“) trestní věci dále vyplývá, že i přes specifickou povahu řízení o návrhu na povolení obnovy trestního řízení jsou obecné soudy povinny respektovat základní práva, jež se standardně pojí s řízením trestním. Byť v „obnovovacím“ řízení nejde o meritum trestního řízení (o vině a trestu), toto řízení je svým charakterem v řadě ohledů analogické fázi trestního řízení probíhající před soudy ve věci samé [srov. nálezy ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10

(N 173/58 SbNU 513) či bod 13 nálezu ze dne 15. 3. 2012 sp. zn. III. ÚS 1330/11 (N 54/64 SbNU 673)].

27. Hodnocení splnění předpokladů pro povolení obnovy trestního řízení náleží soudům. Ústavní soud je do jejich hodnocení oprávněn zasahovat jen výjimečně, při skutečně závažných vadách ústavněprávního charakteru [srov. např. nálezu ze dne 26. 9. 2018 sp. zn. IV. ÚS 38/18 (N 160/90 SbNU 599)]. I v řízení o povolení obnovy řízení je však třeba ctít princip *in dubio pro reo* a soudce zde rozhodující by měl k posouzení věci přistupovat nepředpojatě, tj. být zásadně otevřený tomu, že předložený důkaz může dosavadní rozhodnutí o vině zvrátit [srov. bod 39 nálezu ze dne 24. 2. 2009 sp. zn. I. ÚS 2517/08 (N 34/52 SbNU 343) či bod 20 nálezu ze dne 31. 3. 2016 sp. zn. I. ÚS 4068/14 (N 56/80 SbNU 667)].

28. Hodnocení návrhu na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu, nicméně doprovází jistá specifika oproti „běžnému“ trestnímu řízení. Přijme-li soud prohlášení viny obžalovaného, neprovádí v rozsahu prohlášení k otázkám viny dokazování. To znamená zaprvé, že soud v takovém případě u hodnocení splnění předpokladů povolení obnovy neporovnává případné nové skutečnosti nebo důkazy s již v řízení před soudem provedeným dokazováním, nýbrž jen s poznatky z přípravného řízení zaznamenanými ve spise, které dosud soud nehodnotil za uplatnění všech záruk, které „běžné“ dokazování v hlavním líčení skýtá. Soud je zde proto při hodnocení předpokladů povolení obnovy v daleko obtížnější situaci. Samozřejmě to neznamená, že každému návrhu na povolení obnovy bude nutné vždy bez dalšího vyhovět, anebo že bude třeba v řízení o povolení obnovy bez dalšího nahrazovat dokazování, které v hlavním líčení neproběhlo.

29. Při rozhodování o návrhu na povolení obnovy se však soud musí vypořádat i s tímto aspektem a vůči poznatkům, které jsou pouze zaznamenány ve spise, musí být obezřetnější. Přestože lze na prohlášení viny hledět tak, že se odsouzený v nalézacím řízení některých svých procesních práv dobrovolně vzdal, namítá-li později na podkladě nových skutečností nebo důkazů, že to není pravda, musí soud v řízení obnovovacím s ohledem na princip presumpce neviny poskytnout stěžovateli prostor, v němž se uplatní všechny zásady dokazování v trestním řízení, tedy zejména zásady veřejnosti, ústnosti a bezprostřednosti. Opačný postup odporuje právům stěžovatele na přístup k soudu a soudní ochranu, jakož i principu presumpce neviny.

30. Zadruhé, specifikum oproti „běžnému“ trestnímu řízení zde dále spočívá v tom, že aby soud dostal požadavkům ústavně konformního výkladu a použití ustanovení týkajících se institutu prohlášení viny, bude při hodnocení návrhu na povolení obnovy muset rovněž zohlednit, zda nové skutečnosti nebo důkazy podle § 278 odst. 1 trestního řádu odůvodní jiné rozhodnutí o vině, a to právě v souvislosti s požadavky přijmout jen takové prohlášení viny, které odpovídá zjištěnému skutkovému stavu, k němuž došlo bez procesních pochybení a je v konkrétních okolnostech věci vhodné (§ 206c odst. 5 trestního řádu). V tomto kontextu se sluší v podrobnostech odkázat na v nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23 popsané negativní jevy uplatňování smluvních prvků v trestním řízení a s tím spojené povinnosti orgánů činných v trestním řízení chránit „právně slabšího nevinného podezřelého“ (srov. body 37 až 39 uvedeného nálezu).

31. Ústavní soud zajisté není v pozici, z níž je oprávněn, tím spíše schopen na podkladě nynější věci formulovat podrobný návod, jak přesně při hodnocení návrhu na povolení obnovy řízení po prohlášení viny odsouzeného postupovat. S ohledem na specifika takového rozhodování, ne zcela koncepční zakotvení prohlášení viny do českého právního řádu a kusou právní úpravu tohoto institutu je lze bezpochyby považovat za výzvu. Již nyní je však zřejmé, že Ústavní soud nebude tolerovat takové uplatnění institutu prohlášení viny, které směřuje k popření základních ústavních principů ovládajících trestní právo. To je ostatně dobře patrné z dosavadní rozhodovací praxe týkající se kromě již zmíněných limitů zákonného omezení přístupu k opravným prostředkům (nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23) také požadavků na postup

soudu před přijetím prohlášení viny, aby je bylo možné považovat za legitimní vzdání se práva na řádné trestní řízení (náleze ze dne 17. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 2138/23)

B. K hodnocení návrhu na povolení obnovy řízení v nynější věci

32. Jde-li o nynější věc, vychází Ústavní soud v první řadě z výroků napadených rozhodnutí. Okresní soud návrh stěžovatele zamítl s odkazem na § 283 písm. b) trestního řádu, podle kterého se návrh zamítne, směřuje-li jen proti rozhodnutí nebo výroku, stran něhož není obnova přípustná. Okresní soud tedy výrokem napadeného usnesení rozhodl tak, jako by výlučka podle § 206c odst. 7 věty druhé téhož zákona zahrnovala rovněž návrh na obnovu řízení jako mimořádný opravný prostředek. Takový výklad však podle shora uvedeného odporuje čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny.

33. Toto pochybení nenapravit ani krajský soud; sám dokonce korigoval závěry okresního soudu v tom smyslu, že se předpoklady povolení obnovy neměl vůbec zabývat právě s odkazem na § 206c odst. 7 věty druhé trestního řádu. Ani tyto závěry krajského soudu optikou ústavně zaručených práv stěžovatele neobstojí.

34. Je však pravda, že jak okresní soud, tak krajský soud v určitém rozsahu hodnotily námitky stěžovatele uvedené v návrhu na povolení obnovy věcně. Ani toto provedené hodnocení však Ústavní soud neshledává s ohledem na konkrétní okolnosti věci a shora uvedená východiska posuzování návrhu na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu, za dostatečné z hlediska ochrany ústavně zaručených práv stěžovatele.

Tvrzená procesní pochybení nalézacího soudu před přijetím prohlášení viny, poučení o následcích prohlášení viny

35. Ústavní soud se nejprve zaměřil na namítaný problematický postup soudu před přijetím prohlášení viny. V nynější věci však jde o přezkum rozhodnutí o povolení obnovy řízení. Z ústavněprávního hlediska by zajisté v obecné rovině obstál závěr, že se námitkami procesního pochybení nelze v zásadě v tomto řízení zabývat, protože z logiky věci nejde o okolnosti, na jejichž základě lze povolit obnovu – nejde o okolnosti týkající se zjištěného skutkového stavu. Též mohou být předmětem odvolání (viz také bod 41 nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23). Zde však stěžovatel v podstatě namítá, že učinil falešné doznání pod záminkou „dobrých vztahů se spoluodsouzenou“, svou tehdejší partnerkou, a že již u hlavního líčení byl patrný jeho negativní postoj vůči prohlášení viny, což lze (nově) prokázat i s ohledem na (podle stěžovatele) nové skutečnosti svědčící o nevěrohodnosti svědků. Námitky stěžovatele o nových skutečnostech se s námitkami procesních pochybení natolik překrývají a současně nebyl v době rozhodování o vině stěžovatele dosud vyjasněný rozsah opravných prostředků při prohlášení viny, že by odmítnutí zabývat se procesními námitkami stěžovatele bez dalšího bylo vůči němu nepřiměřeně tvrdé a vedlo by k omezení jeho práva na přístup k soudu a přezkum okolností, za nichž se svých procesních práv vzdal.

36. Není tedy *a priori* vyloučeno, aby postup nalézacího soudu před přijetím prohlášení viny spolu s dalšími okolnostmi podle § 278 odst. 1 trestního řádu odůvodnil povolení obnovy řízení s ohledem na povinnost soudu nepřijmout prohlášení viny, měl-li by soud o jakémkoliv relevantním aspektu skutkového stavu důvodné pochybnosti. Směřuje-li proto návrh odsouzeného na povolení obnovy řízení, opřený o nové či dříve neznámé skutečnosti nebo důkazy, ke zpochybnění prohlášení viny s tím, že například učinil falešné doznání, a proto přijaté prohlášení viny nelze akceptovat z pohledu zásad *in dubio pro reo* či zjištění skutkového stavu bez rozumných pochybností podle § 2 odst. 5 trestního řádu (tzv. zásady materiální pravdy), není vyloučeno, aby se soud v tomto řízení zabýval podle okolností věci též postupem nalézacího soudu před přijetím prohlášení viny.

37. Jinými slovy, i procesní pochybení soudu v nalézacím řízení před přijetím prohlášení viny může být důvodem pro povolení obnovy řízení, lze-li pozdější obrat odsouzeného vůči

jeho dřívějšímu prohlášení viny opodstatnit s ohledem na nové či dříve neznámé skutečnosti nebo důkazy. Takovou novou skutečností může být i tvrzení obviněného, že byl k výpovědi obsahující doznání, která byla podkladem pro hodnocení soudu, zda prohlášení viny přijme či nepřijme podle § 206c odst. 5 trestního řádu, donucen použitím násilí nebo jinak, popř. hrozbou takového donucení (§ 89 odst. 3 trestního řádu). Neexistuje legitimní důvod bránit ani po pravomocném skončení trestní věci v realizaci procesních práv odsouzeného ve smyslu řádného dokazování za jeho přítomnosti, je-li patrné, že dřívější prohlášení odsouzeného jako vzdání se těchto práv nebylo svobodné, poučené a vědomé. Takovou situaci je třeba posoudit jako pochybnosti o legitimitě rozhodnutí o vině, při nichž je třeba v duchu zásady *in dubio pro reo* dát přednost realizaci procesních práv odsouzeného před lpěním na jeho odsouzení na základě rozhodnutí, které vzešlo z řízení, kde tato svá práva nemohl realizovat v důsledku pochybení orgánů činných v trestním řízení.

38. Při hodnocení postupu soudu před přijetím prohlášení viny přitom lze vyjít ze závěrů nálezu ze dne 17. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 2138/23, podle kterého zaprvé nelze prohlášení viny přijmout, neučinil-li jej obžalovaný řádně; o určitosti prohlášení viny nesmí být pochyby, musí být zachyceno ve spisovém materiálu a obžalovaný nesmí být nucen vzdát se výhrad proti popisu skutku v obžalobě, i když s ní třeba i jen částečně nesouhlasí. Zadruhé je třeba před přijetím prohlášení viny sdělit obžalovanému kromě rozsahu trestní sazby a podmínky možnosti snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby též poučení o možnosti uložení trestu v celém rozsahu trestní sazby, a to i v odvolacím řízení k odvolání státního zástupce v neprospěch obžalovaného. Zatřetí je třeba, aby postup soudu před přijetím prohlášení viny nepředstavoval monolog soudce, ale je třeba, aby soudce vedl dialog, jehož účelem je ověření informovanosti obžalovaného a jeho vůle.

39. Ze zvukové nahrávky z hlavního líčení v nynější věci se přitom podává (relevantní je zejména pasáž od cca 23. do 34. minuty nahrávky), že předseda senátu stěžovateli nejprve umožnil krátkou poradou s obhájcem (v délce cca tří minut). Obhájce přitom sdělil předsedovi senátu, že „pro [stěžovatele] je [prohlášení viny] velké dilema“. Předseda senátu poté ujistil, že má zájem na tom, aby řízení proběhlo předvídatelně, avšak s ohledem na mnohost a povahu trestné činnosti kladené stěžovateli za vinu a předchozí odsouzení mohou být následky případného shledání viny skutečně takové, jak je uvedeno v obžalobě. Předseda senátu poté bez dalšího přistoupil k výsledku stěžovatele jako obžalovaného a poučil jej o jeho právech a povinnostech jako obžalovaného.

40. Upozornil jej, že je možné použít institut prohlášení viny; soud by mohl uvažovat o alternativním trestu či kombinaci s trestem odnětí svobody. Trestní soud by tehdy nedokazoval a přijal by prohlášení viny stěžovatele. Po dotazu předsedy senátu, zda stěžovatel uvažuje o prohlášení viny, stěžovatel klade otázku, zda by prohlášení viny zahrnovalo vše, co je uvedeno v obžalobě, protože s něčím, co obsahuje, nesouhlasí – není pravda, že se s některými lidmi stýkal, jak líčí obžaloba. Na to předseda senátu odpovídá, že prohlášení přijímá jako celek a záleží na stěžovateli, zda se cítí vinen či nevinen, a samozřejmě nelze předjímat dokazování. Pokud vinu neprohlásí, bude se provádět dokazování, kde může uplatňovat svoji verzi skutkového stavu.

41. Poté se předseda senátu táže, mimo jiné po přerušení stěžovatele ve vznášení dalších dotazů, zda stěžovatel „chce prohlásit vinu“ u skutků („jedna, dva, tři“) uvedených v obžalobě po poradě s obhájcem. Na to stěžovatel odpovídá „ano“. Poté se předseda senátu ujistí, zda stěžovatel chápe, co je mu kladeno za vinu, jaká je právní kvalifikace tohoto jednání včetně hrozícího trestu a zda prohlášení viny stěžovatel činí bez nátlaku, dobrovolně a po poradě s obhájcem; ostatně tyto otázky již stěžovatel slyšel u prohlášení viny obžalované. Na všechny otázky odpovídá stěžovatel „ano“. Dále předseda senátu stěžovatele poučuje, že by se nedokazovalo, mimo okolnosti o výši trestu, že by nebylo možné podat odvolání v rozsahu skutečností uvedených v prohlášení viny a že jednou učiněné prohlášení viny nelze odvolat.

Předseda senátu se táže, zda je to stěžovateli známo; odpověď není zřetelná, a proto se předseda senátu ujišťuje, jaká je odpověď s tím, že nestačí přikývnout hlavou. Stěžovatel na to odpovídá kladně „mhm“ a „ano“. Poté státní zástupkyně a obhájce stěžovatele k dotazu předsedy senátu souhlasí s přijetím učiněného prohlášení viny. Nato předseda senátu přerušuje hlavní líčení k poradě senátu k rozhodnutí o přijetí prohlášení viny (stěžovatele i tehdejší spoluobžalované). Konečně vylašuje usnesení, kterým soud prohlášení viny přijímá.

42. Z protokolu z hlavního líčení (viz č. l. 2385) se pak oproti záznamu zvukové nahrávky podává, že stěžovatel po poradě s obhájcem a poučení „ve smyslu § 206a tr. ř.“ uvádí, že poučení rozumí, uznává svoji vinu a souhlasí se vším, co je napsáno v obžalobě, prohlášení viny rozumí a chápe, co je mu kladeno za vinu. Prohlášení viny činí bez nátlaku, dobrovolně, po poradě s obhájcem a je mu známo, že soud nebude dokazovat k tomu, co se stalo, ale jen k druhu a výměře trestu. Je mu známo, že po eventuálním přijetí prohlášení viny se nelze odvolat. Poté státní zástupkyně a obhájce stěžovatele shodně navrhli, aby soud prohlášení viny přijal, což poté okresní soud učinil.

43. Ústavní soud věc hodnotí v první řadě tak, že protokolace prohlášení viny a předcházejícího postupu sama o sobě není věrohodným záznamem průběhu hlavního líčení ve vztahu k postupu soudu před prohlášením viny. Samotný protokol totiž děj líčí jednoznačně tak, že stěžovatel prohlásil vinu bez dalšího. Avšak z nahrávky z hlavního líčení se podává, že situace takto jednoznačná nebyla. Je zde třeba přisvědčit stěžovateli v tom, že se původně prohlášení viny zdráhal přijmout, byť se později proti dalšímu postupu nijak neohradil.

44. Problematický je dále způsob a obsah poučení soudu s ohledem na požadavky nálezu sp. zn. II. ÚS 2138/23, a to zejména u aspektů možných výhod a rizik prohlášení viny či z hlediska možného uložení trestu pod dolní hranici trestní sazby a nenárokovosti prohlášení viny (srov. body 43 a 44 nálezu sp. zn. II. ÚS 2138/23 ve spojení s § 314q odst. 3 trestního řádu). Předseda senátu stěžovatele nijak neseznámil s tím, že přijetí prohlášení viny soud k uložení mírnějšího trestu nezavazuje. Stejně tak nezjišťoval informovanost stěžovatele o tom, že odvolací soud může k odvolání státního zástupce podaného v neprospěch obžalovaného dokonce zpřísnit trest, který stěžovateli uloží nalézací soud. To se ostatně v nynější věci stalo, protože k odvolání státní zástupkyně odvolací soud stěžovateli uložený peněžitý trest zpřísnil (sub 2).

45. Ústavní soud rovněž považuje za nutné přihlídnout ke způsobu, jakým předseda senátu před přijetím prohlášení viny komunikoval se stěžovatelem. Je sice pravda, že na nahrávce je zřetelná kladná verbální odpověď stěžovatele na otázku předsedy senátu, zda „chce prohlásit vinu“. Z hlediska celého prohlášení, které okresní soud přijal, se však spíše jeví, že jej stěžovatel pouze tzv. odkýval, bez toho aniž by věděl, že již skutečně vinu prohlásil. Již samotné tvrzení stěžovatelova obhájce, že pro stěžovatele je prohlášení viny „velké dilema“, a doplňující dotazy stěžovatele, zda prohlášení viny zahrnuje všechny skutky jako celek, protože s některými částmi stěžovatel nesouhlasil, představují závažnou indicii, že prohlášení viny nemusí být svobodné, poučené a vědomé vzdání se práva na řádné trestní řízení (viz též bod 39 nálezu sp. zn. II. ÚS 2138/23 a tam odkazovanou judikaturu Evropského soudu pro lidská práva).

46. Platí přitom, že podle § 206c odst. 1 trestního řádu lze prohlásit vinu jen u některého skutku uvedeného v obžalobě. Bylo proto možné jako přiměřené řešení obav stěžovatele, že jeho prohlášení nebude k některému skutku odpovídat jeho skutečné vůli, že by vinu prohlásil pouze k některému ze skutků, popřípadě že by soud jen v této části prohlášení viny přijal. V této souvislosti je třeba též zdůraznit, že výjimečnost trestní represe neospravedlní její uplatnění jen v důsledku absence materiální a duševní bdělosti obžalovaného, který si „měl střežit svá práva“. Takové pojetí trestního práva ústavní pořádek České republiky zapovídá (obdobně srov. bod 34 nálezu sp. zn. II. ÚS 1873/23).

47. Je dále problematické, že předseda senátu stěžovatele poučil o následcích prohlášení viny až poté, co zjišťoval, zda „chce prohlásit vinu“. Logičtější by bylo, poučil-li by soud nejprve obžalovaného o všech aspektech prohlášení viny, a teprve poté, až zjistí, zda je se všemi možnými riziky a výhodami tohoto procesního postupu srozuměn, jej vyzve, ať vinu prohlásí, hodlá-li tak učinit. V nynější věci se však jeví, že stěžovatel odsouhlasil, že vinu zřejmě jen hodlá prohlásit.

48. Nevhodná je proto rovněž formulace dotazu, který v nynější věci zazněl, tedy zda obžalovaný „chce prohlásit“ vinu. U prohlášení viny je třeba nejlépe požadovat souvislé verbální prohlášení například ve znění „prohlašuji, že jsem vinen tak, jak tvrdí obžaloba“, „prohlašuji vinu u skutků uvedených v obžalobě“, nebo alespoň zřetelnou odpověď na dotaz, zda vinu obžalovaný prohlašuje o všech skutečích či jen o některých, nikoli „hodlá“ či „chce“ prohlašovat. Z nahrávky z hlavního líčení v nynější věci skutečně není jasné, zda již jde o moment, kdy stěžovatel prohlásí vinu se všemi následky z toho vyplývajícími, nebo se předseda senátu jen předem táže na jeho možné budoucí stanovisko. Předseda senátu se sice chvályhodně snažil stěžovateli vysvětlit jeho situaci srozumitelným jednoduchým jazykem, avšak ve zbytku vedení jednání skutečně budí zdání, že zjednodušení trestního řízení ve věci stěžovatele prohlášením viny představovalo spíše konsensus mezi orgány činnými v trestním řízení navzájem, nikoli mezi nimi a stěžovatelem jako obžalovaným.

49. Ústavní soud proto považuje hodnocení postupu soudu před prohlášením viny za exces, který neodpovídá tomu, co je zachyceno na nahrávce z hlavního líčení. S uvedeným se trestní soudy měly a musí vypořádat.

Tvrzené nové skutečnosti a důkazy k povolení obnovy řízení

50. Jde-li o tvrzení stěžovatele o nových skutečnostech a důkazech odůvodňujících povolení obnovy, namítal stěžovatel v návrhu zejména nevěrohodnost svědků vyslechnutých v přípravném řízení, která má z předložených skutečností vyplývat najevo.

51. Při hodnocení napadených rozhodnutí Ústavní soud nemůže odhlédnout od skutečnosti, že pro trestní soudy bylo především rozhodné (jak je patrné z výroku napadeného usnesení okresního soudu a odůvodnění napadeného usnesení krajského soudu), že povolení obnovy ve věci stěžovatele podle nich nebylo přípustné. Na druhé straně jejich argumentaci, že stěžovatelem předložené skutečnosti buď nejsou nové, nebo nijak nesměřují ke zpochybnění viny, je třeba, byť s dále uvedenými podstatnými výhradami, přiznat jistou logiku i srozumitelnost. K celému hodnocení návrhu stěžovatele provedenému trestními soudy však je třeba přistupovat jako pouhému *obiter dictu*, které je ovlivněno jejich náhledem na nepřípustnost obnovy řízení při prohlášení viny. Takové rozhodnutí proto nelze akceptovat jako nepředpojaté.

52. Je zde třeba též znovu zdůraznit zvláštní obezřetnost, která je od soudu vyžadována v souvislosti s hodnocením návrhu na povolení obnovy řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu, protože v nalézacím řízení dokazování v hlavním líčení neproběhlo (sub 28 až 30). Obezřetnost vůči poznatkům z přípravného řízení zde dosud patrná není, neboť trestní soudy v této věci vycházely z odsouzení stěžovatele, jako by proběhlo na základě řádného dokazování při hlavním líčení. To ovšem s ohledem na prohlášení viny stěžovatele a spoluodsouzené neproběhlo k otázkám viny vůbec.

53. Žádný ze soudů se rovněž adekvátně nevypořádal s tvrzením stěžovatele, že se svědkové H. a L. na poskytnuté nahrávce nemohou bavit o jiném trestním řízení, protože z nahrávky je patrné, že jde o věc týkající se distribuce drog, a protože tomuto závěru odporuje časové období, kdy k rozhovoru mělo dojít. Za situace, kdy není vypořádána argumentace o možných nepravdivých výpovědích svědků v přípravném řízení, neobstojí ani argumentace, že provedení svědeckých výpovědí je nadbytečné či nerelevantní. Svědkové, jejichž hovor je

zachycen na předložené nahrávce, se mohli vyjádřit jak k obsahu této nahrávky, tak ke svým výpovědím v přípravném řízení.

54. Stěžovatel též navrhoval provést výslechy dalších svědků, kteří v přípravném řízení nevypovídali (F., F., K.). I u nich s ohledem na potřebu vyšší obezřetnosti nelze akceptovat neprovedení jejich výslechu. Lze-li tvrzení obsažené v návrhu považovat za myslitelné a důvodně představitelné, je třeba verzi stěžovatele ověřit nejen na základě obsahu trestního spisu ve věci, ve které se dokazování před soudem vůbec neprovádělo, a tím dostát zásadám ústnosti, veřejnosti a přimosti dokazování v trestním řízení. Je třeba rovněž přihlídnout k tomu, že stěžovatel již při hlavním líčení vyjádřil nesouhlas s některými částmi skutků kladených mu za vinu s tím, že některým osobám drogy nedodával, jak uváděla obžaloba. Zmiňuje-li nadto okresní soud v napadeném usnesení, že odsouzení stěžovatele je opřeno mimo jiné o záznamy telekomunikačního provozu komunikace mezi ním a těmi, komu měl stěžovatel drogy dodávat, měly být tyto důkazy provedeny ve veřejném zasedání v obnovovacím řízení, aby se k nim stěžovatel mohl vyjádřit.

55. Rovněž s těmito okolnostmi se soudy budou muset znovu vypořádat z hlediska, zda stěžovatel (ne)předložil nové skutečnosti nebo důkazy, které by opodstatnily jiné rozhodnutí o vině stěžovatele, a to mimo jiné též z pohledu § 206c odst. 1, 4 a 5 trestního řádu.

VI. Závěr

56. S ohledem na nedostatečné zohlednění skutečného průběhu hlavního líčení před přijetím prohlášení viny a chybný původní předpoklad, že povolení obnovy je po prohlášení viny nepřipustné, nelze napadená rozhodnutí akceptovat jako ústavně konformní. Tato jednotlivá pochybení s ohledem na jejich povahu a intenzitu představují porušení práva stěžovatele na přístup k soudu a soudní ochranu, jakož i principu presumpce neviny zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny.

57. Ústavní soud tudíž podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 téhož zákona).

58. Soudy jsou vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Jejich úkolem v novém řízení bude znovu zhodnotit návrh stěžovatele na povolení obnovy s tím, že 1) povolení obnovy je zásadně přípustné i v řízení, v němž odsouzený prohlásil vinu. Dále 2) je třeba se zaměřit na průběh hlavního líčení předcházejícího prohlášení viny zachyceného v nahrávce obsažené ve spisu, jak je popsán shora, včetně zhodnocení požadavků na ústavně konformní postup soudu před přijetím prohlášení viny obžalovaného, přičemž je třeba náležitě přezkoumat a zvážit, zda průběh hlavního líčení ve světle nových či dříve neznámých skutečností nebo důkazů s ohledem na požadavky vyplývající z trestního řádu a judikatury Ústavního soudu neopodstatní povolení obnovy s tím, že jsou zde natolik silné pochybnosti o svobodném, poučeném a vědomém vzdání se procesních práv, že je třeba stěžovateli umožnit jejich realizaci v obnoveném řízení. Konečně 3) neshledají-li soudy, že uvedené okolnosti ve spojení s novými či dříve neznámými skutečnostmi nebo důkazy odůvodňují povolení obnovy řízení (viz bod 36 shora), je třeba znovu zhodnotit stěžovatelem předložené skutečnosti a důkazy ve smyslu § 278 odst. 1 trestního řádu a ústavně konformního uplatnění institutu prohlášení viny, zejména s přihlídnutím ke specifické roli soudu v řízení o návrhu na povolení obnovy po prohlášení viny, kde dosud soud dokazování k otázkám viny neprováděl; je třeba se vypořádat lépe s dosud neprovedenými obžalovaným navrhovanými důkazy, a pokud soud k jejich vypořádání bude vycházet z poznatků z přípravného řízení, je třeba je jakožto důkazy provést v obnovovacím řízení za přítomnosti stěžovatele, aby je soud mohl náležitě a zákonu (§ 2 odst. 6 trestního řádu) odpovídajícím způsobem zhodnotit. Přítomnost není vyloučeno, že s ohledem na zásady bezprostřednosti a ústnosti bude třeba provést i důkazy

získané v přípravném řízení a obsažené ve spise, aby je mohl ve spojení s uváděnými skutečnostmi a nově navrhovanými důkazy obžalovaným lépe zhodnotit z hlediska, zda by mohly obžalovaným uvedené skutečnosti nebo důkazy samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině nebo o přiznaném nároku na poškozeného na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele nebo uložený druh trestu by byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu. Konečně své závěry musí okresní soud řádně a úplně odůvodnit ve svém rozhodnutí o návrhu na obnovu řízení stěžovatele.

Č. 193**Účelnost nákladů na zastoupení soudního exekutora advokátem ve sporu
o náhradu újmy způsobené jeho úřední činností
(sp. zn. II. ÚS 1038/24 ze dne 16. října 2024)**

Účelně vynaloženým nákladem soudního exekutora jako účastníka řízení není náklad na jeho zastoupení advokátem v řízení, jež se týká jeho úřední činnosti, konkrétně náhrady újmy způsobené při provádění exekuce v režimu zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj) a soudců Pavla Šámala a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele JUDr. Pavla Zdvořáčka, zastoupeného Mgr. Markem Dejmekem, advokátem, sídlem Perlová 68/7, Plzeň 3 – Vnitřní Město, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. února 2024 č. j. 30 Cdo 3456/2023-503, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2023 č. j. 30 Co 9/2023-456 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. září 2022 č. j. 28 C 261/2018-421, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a a) České republiky – Ministerstva spravedlnosti, sídlem Vyšehradská 424/16, Praha 2 – Nové Město, jednající Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových, sídlem Rašínovo nábřeží 390/42, Praha 2 – Nové Město, a b) Mgr. Ing. Jiřího Proška, soudního exekutora, sídlem Dominikánská 13/8, Plzeň 3 – Vnitřní Město, zastoupeného Mgr. Tomášem Zázazem, advokátem, sídlem U Radbuzy 429/4, Plzeň 3 – Jižní Předměstí, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

I. Výroky II a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2023 č. j. 30 Co 9/2023-456 a výrokem III rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. září 2022 č. j. 28 C 261/2018-421 bylo porušeno základní právo stěžovatele na řádný proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. února 2023 č. j. 30 Co 9/2023-456 ve výrocih II a IV a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 19. září 2022 č. j. 28 C 261/2018-421 ve výroku III se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, přičemž tvrdí, že jimi bylo porušeno jeho právo na náhradu škody zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny

základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z vyžádaného soudního spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 28 C 261/2018 se podává, že stěžovatel se žalobou domáhal na vedlejší účastnici a) zaplacení částky 13 000 000 Kč s příslušenstvím jakožto náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Tato škoda měla stěžovateli vzniknout jednak v důsledku průtahů v exekučním řízení vedeném vedlejším účastníkem b) pod sp. zn. 134 EX 17390/11, jehož předmětem byl prodej zástavy – čerpací stanice v Domažlicích v období let 2011 až 2013, jednak kvůli zanedbání dohledu insolvenčního soudu nad činností insolvenčního správce, který měl nezákonně zapsat zástavu do majetkové podstaty dlužníka Zdeňka Šilhánka v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. KSPL 20 INS 11503/2013, a to v období od 8. 10. 2014 do 14. 6. 2019, v důsledku čehož došlo ve znehodnocení zástavy na úkor jeho osoby (jako zástavního věřitele), neboť v letech 2011 a 2013 tato měla údajně hodnotu 18 až 20 mil. Kč, ke dni 8. 10. 2014 hodnotu 12,6 mil. Kč, zpeněžena však byla v roce 2020 jen za 6,3 mil. Kč.

3. Obvodní soud napadeným rozsudkem žalobu zamítl (výrok I), stěžovateli uložil zaplatit náhradu nákladů řízení jednak vedlejší účastnici a) ve výši 6 900 Kč (výrok II), jednak vedlejšímu účastníkovi b), který měl v soudním řízení postavení vedlejšího účastníka na straně žalované, ve výši 371 850 Kč (výrok III). Uvedený soud dospěl k závěru, že mezi nezákonnými rozhodnutími – usneseními ze dne 9. 1. 2012 a 23. 7. 2012, vydanými v insolvenčním řízení vedeném u Krajského soudu v Plzni pod sp. zn. KSPL 27 INS 13890/2011, kterými byl zjištěn úpadek dlužníka s tím, že bude řešen konkursem (dále jen „první insolvenční řízení“), a tvrzenou škodou není vztah příčinné souvislosti a že nedošlo k nesprávnému úřednímu postupu vedlejšího účastníka b), který měl spočívat v nepřiměřené délce (průtahích) exekučního řízení, a ani Krajského soudu v Plzni, který měl spočívat v nikoliv řádném výkonu dohledu v insolvenčním řízení vedeném pod sp. zn. KSPL 20 INS 11503/2013 (dále jen „druhé insolvenční řízení“). Rozhodnutí o náhradě nákladů řízení obvodní soud opřel o § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), příslušná ustanovení vyhlášky č. 254/2015 Sb., o stanovení výše paušální náhrady pro účely rozhodování o náhradě nákladů řízení v případech podle § 151 odst. 3 občanského soudního řádu a podle § 89a exekučního řádu, (dále jen „vyhláška č. 254/2015 Sb.“) a vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).

4. K odvolání stěžovatele i vedlejšího účastníka b) Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) v záhlaví označeným rozsudkem rozsudek obvodního soudu ve výroku I a II jako věcně správný potvrdil (výrok I), ve výroku III ho změnil jen tak, že výše náhrady činí 526 288 Kč (výrok II), a dále uložil stěžovateli zaplatit náhradu nákladů odvolacího řízení vedlejší účastnici a) ve výši 900 Kč (výrok III) a vedlejšímu účastníkovi b) ve výši 132 998 Kč (výrok IV). O náhradě nákladů odvolacího řízení městský soud rozhodl podle § 142 odst. 1 ve spojení s § 224 odst. 1 o. s. ř., přičemž odmítl stěžovatelovu námitku, že by náklady vedlejšího účastníka b) nebyly účelné, a neshledal ani důvod pro postup podle § 150 o. s. ř.

5. Proti tomuto rozsudku brojil stěžovatel dovoláním, to však Nejvyšší soud napadeným usnesením podle § 243c odst. 1 o. s. ř. (ve znění účinném od 1. 1. 2022) odmítl s tím, že není podle § 237 o. s. ř. přípustné, a stěžovateli uložil zaplatit vedlejší účastnici a) náhradu nákladů dovolacího řízení ve výši 300 Kč.

II. Stěžovatelova argumentace

6. Stěžovatel poukazuje na to, že exekuční řízení, kterého se účastnil v pozici oprávněného a jehož předmětem byl prodej zástavy, bylo zahájeno v listopadu 2011, vedlejší účastník b) v něm vydal dvě usnesení o ceně, které však Krajský soud v Plzni pro nepřezkoumatelnost a vady zrušil, a až v říjnu 2014 bylo vydáno řádné usnesení, které pak nabylo právní moci. Prodej zástavy v dražbě však nešlo realizovat, neboť insolvenční správce ji pojal do soupisu majetkové podstaty v insolvenčním řízení, což však učinil nezákonně a účelově, protože dlužník nebyl vlastníkem zástavy ani účastníkem exekučního řízení, načež ji se souhlasem insolvenčního soudu přenechal do užívání zástavní dlužníci a povinné v exekuci, tj. obchodní korporaci SILMET Příbram a. s.

7. Podle stěžovatele insolvenční soud rezignoval na svou dohlédací činnost, zvláště když mu byla předložena soudní rozhodnutí, jimiž sice byla jeho žaloba na vyloučení zástavy z majetkové podstaty zamítnuta, současně z nich ale plyne, že tato nebyla pojata do majetkové podstaty po právu. Z majetkové podstaty pak byla vyřazena v pořadí třetím insolvenčním správcem v červnu 2019 a dražba se uskutečnila až v červnu 2020. V mezidobí však došlo k již zmíněnému poklesu hodnoty zástavy.

8. Stěžovatel má za to, že v posuzovaném případě zjištěný skutkový stav je podkladem pro závěr, že při včasnějším provedení dražby by z výtěžku prodeje zástavy uspokojil svou pohledávku zcela nebo ve větším rozsahu, přičemž posouzení věci obecnými soudy označuje za formalistické, vedoucí – v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu i Ústavního soudu [nález ze dne 24. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 1430/13 (N 143/74 SbNU 215)] – k vyprázdnění podstaty práva na náhradu škody zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny.

9. Jako nepřipustně formalistický stěžovatel odmítá konkrétně závěr obvodního soudu, podle kterého exekuční řízení bylo plynulé a dobu 3 let pro vydání usnesení o ceně ovlivnilo odvolání povinné a potřeba dokazování. Obecné soudy totiž podle něho pominuly, že se exekuční věc dvakrát nacházela u odvolacího soudu v důsledku chyb vedlejšího účastníka b) při vydávání usnesení o ceně zástavy, u druhého usnesení vedlejší účastník b) nerespektoval závazný právní názor odvolacího soudu po zrušení prvního usnesení, a že řádné (tj. třetí) rozhodnutí o ceně vydal 18 měsíců poté, co již měl veškeré podklady pro rozhodnutí.

10. Podle stěžovatelova názoru se obecné soudy měly zabývat přiměřeností a účelností jednotlivých kroků vedlejšího účastníka b), konkrétně zda podklady pro vydání řádného rozhodnutí o ceně nebylo možné zajistit dříve, z jakého důvodu byla dvě usnesení o ceně zrušena, proč vedlejší účastník b) vydal druhé usnesení až po 15 měsících a třetí dokonce po 17 měsících a zda lhůta potřebná k vydání druhého a třetího usnesení o ceně byla přiměřená. Odmítá závěr obecných soudů, že exekuční řízení bylo plynulé s tím, že plynulost neznamená, že netrpělo průtahy, neboť je třeba, aby soudní exekutor postupoval rychle, účelně a efektivně [nález ze dne 4. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 296/04 (N 107/34 SbNU 121)]. Za nepřezkoumatelnou, a potažmo za svévolnou pak stěžovatel označuje úvahu obvodního soudu, převzatou soudy vyšších stupňů, podle které nebylo ani reálné, že by exekuční řízení mohlo být ukončeno do 8. 10. 2014, neboť neuvedly žádnou objektivní překážku, která by tomu bránila, a jedinou příčinou tak bylo vydání opakovaně vadného usnesení o ceně.

11. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny měly obecné soudy podle stěžovatele porušit rozhodnutím o náhradě nákladů řízení. Vedlejší účastník b) se jako soudní exekutor nechal v průběhu řízení zastoupit advokátem, načež mu soudy nižších stupňů přiznaly náhradu nákladů řízení, která je pro něho (stěžovatele) likvidační a jež ho uvedla do exekuce. S odvoláním na nálezy Ústavního soudu ze dne 16. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 123/12 (N 56/69 SbNU 101), ze dne 30. 4. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2402/10 (N 69/69 SbNU 237) a ze dne 6. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1145/11 (N 176/63 SbNU 51) stěžovatel poukazuje na to, že se domáhal náhrady škody proti státu, že vedlejší účastník b) vstoupil do řízení na výzvu státu, že tím obešel uvedenou judikaturu, a fakticky se tak pokusil odradit poškozené či je potrestat za uplatnění jejich práv.

V této souvislosti argumentuje, že vedlejší účastník b) nebyl žalován jako „soukromý subjekt“, ale vstoupil do řízení na straně státu, a že je osobou s právním vzděláním, která má vlastní odborný aparát, a že tudíž by na něho mělo být z hlediska náhrady nákladů řízení pohlíženo jako na součást státu. Není-li pak důvod, aby se stát nechával zastupovat advokátem, nutno stejné pravidlo vztáhnout na soudního exekutora. Navíc je podle stěžovatele přiznání náhrady nákladů řízení nespravedlivé, neboť to byl primárně vedlejší účastník b), kdo v exekučním řízení pochybil a způsobil mu škodu.

III. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

12. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření dalším účastníkům a také vedlejším účastníkům řízení.

13. Nejvyšší soud uvedl, že stěžovatelovo dovolání odmítl, protože bylo postaveno na skutkových zjištěních, které městský soud neučinil, protože se stěžovatel domáhal přezkumu skutkových a právních úsudků městského soudu, aniž by formuloval relevantní dovolací otázku (dovolací důvod) a od ní se odvíjející předpoklad přípustnosti, a protože městský soud respektoval ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, uzavřel-li, že opakované zrušení a vrácení rozhodnutí instančně nadřízeným soudem samo o sobě nevede k závěru, že jde o průtah, který by bylo třeba reflektovat při stanovení doby, do které mělo být dané řízení skončeno nebo vydáno rozhodnutí, pro účely posouzení podmínek vzniku nároku na náhradu škody. Dále má za to, že vysvětlil, proč nezastává stěžovatelův náhled, podle něhož ho městský soud zatížil nepřiměřeným důkazním břemenem a proč jeho rozhodnutí pokládá za přezkoumatelné. Na těchto svých úsudcích Nejvyšší soud setrval a odkázal na ně, přičemž odmítl, že by se soudy nižších stupňů dopustily zjevné svévole při zjišťování skutkového stavu, jež by mohla založit přípustnost dovolání. S poukazem na § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. dodal, že se nemohl zabývat námitkou, že stěžovateli soudy nižších stupňů uložily „likvidační povinnost“.

14. Městský soud označil ústavní stížnost za nedůvodnou a v plném rozsahu odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí s tím, že v něm vysvětlil důvody, pro které shledal stěžovatelem uplatněný nárok nedůvodným a úspěšnému vedlejšímu účastníkovi b) přiznal náhradu nákladů řízení.

15. Obvodní soud rovněž odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí, přičemž odmítl, že by jeho rozhodnutí bylo formalistické a že by se nezabýval vylíčenými nesprávnými úředními postupy, naopak za účelem zjištění průběhu exekučního i insolvenčního řízení provedl rozsáhlé dokazování a v návaznosti na to se k namítanému nesprávnému úřednímu postupu vyjádřil. Jde-li o postup vedlejšího účastníka b), soud není oprávněn přezkoumávat rozhodovací činnost soudního exekutora a s ní související procesní postupy, může jen hodnotit, zda procesní úkony byly činěny průběžně, koncentrovaně a zda na sebe vzájemně navazovaly s cílem rozhodnout věc v co nejkratší době. Pro posouzení odpovědnosti státu je třeba odečíst období nečinnosti soudního exekutora od celkové délky řízení a stanovit tzv. *ex post* dobu, v jaké mohlo reálně ke skončení řízení dojít, přičemž platí, že se zohledňují jen taková období nečinnosti, která neodpovídají běžnému průběhu soudního řízení a péči, kterou je soud povinen za účelem rychlé a účinné obrany práv věci věnovat. Nebylo možné hodnotit, zda vedlejší účastník b) potřeboval veškeré doklady, které si obstarával, nebo zda již k určitému datu měl všechny potřebné doklady pro rozhodnutí o ceně zástavy, příp. zda si podklady pro své rozhodnutí nemohl zajistit dříve. Stěžovatel podle obvodního soudu počítá s realizací dražby za „ideálních podmínek“, tedy aniž by účastníci mohli realizovat svá procesní práva a za předpokladu, že by jednotlivé úkony vedlejšího účastníka b) a jím oslovených osob v rámci součinnosti byly činěny v horizontu dní a k prodeji by došlo již při prvním dražebním jednání. Takový postup není možný, neboť povinná podala odvolání proti usnesení o nařízení exekuce a proti usnesení o ceně, což učinil i stěžovatel, byl vypracován znalecký posudek, včetně jeho doplňku, první usnesení o ceně bylo

odvolacím soudem zrušeno z důvodu potřeby doplnění dokazování a tímto rozhodnutím byl vedlejší účastník b) vázán. Poté, co byla nemovitost 17. 6. 2019 vyňata z majetkové podstaty dlužníka, nebyla dražba napoprvé úspěšně realizována a k vydražení došlo až 17. 9. 2020. Zmiňuje-li stěžovatel období od 25. 4. 2013, kdy vedlejší účastník b) měl mít všechny podklady pro rozhodnutí o ceně, s tím, že dané rozhodnutí bylo vydáno až v říjnu 2014, obvodní soud upozorňuje, že vedlejší účastník b) rozhodl o ceně již 9. 7. 2013, načež proti tomuto rozhodnutí podali účastníci odvolání. Ke skutečnosti, že bylo zrušeno (pro nepřezkoumatelnost), podle ustálené rozhodovací praxe přihlížet nelze.

16. Závěr, že nebylo reálné, aby exekuční řízení bylo skončeno do 26. 2. 2013, resp. 8. 10. 2014, nepovažuje obvodní soud za svévoli, nýbrž za reálnou úvahu a odhad vzhledem k popsanému průběhu exekučního řízení a jeho celkové délce. Exekuční řízení bylo zahájeno dne 30. 11. 2011 a první insolvenční řízení bylo ukončeno 26. 2. 2013, nemovitost byla řádně zahrnuta do majetkové podstaty v rámci druhého insolvenčního řízení dne 8. 10. 2014, a tak si lze stěžít představit, a to s ohledem na provedené dokazování a počet stupňů soudní soustavy, před kterými se věc opakovaně nacházela, že by mohla být do té doby (tj. za 1 rok a 3 měsíce, resp. 2 roky a 10 měsíců) prodána, když jen samotný prodej trval 1 rok a 3 měsíce.

17. Jde-li o náhradu nákladů řízení, obvodní soud uvádí, že s ohledem na úspěch ve věci tuto náhradu přiznal nezastoupené vedlejší účastnici a) podle § 151 odst. 3 o. s. ř. ve spojení s § 1, § 2 odst. 3 vyhlášky č. 254/2015 Sb. a že obdobně postupoval i u vedlejšího účastníka b), a protože byl zastoupen advokátem, měl nárok na náhradu nákladů řízení podle advokátního tarifu. K tomu dodal, že vedlejší účastník b) vystupoval jako fyzická osoba, a tudíž měl právo na obhajobu podle svého uvážení, i když je osobou práva znalou, přičemž argumentoval, že na něj nelze pohlížet jako na součást státu a uplatňovat stejná nákladová pravidla jako na stát, neboť by tak byl zkrácen na svém právu na obhajobu. Podle obvodního soudu šlo o občanskoprávní spor a vedlejší účastník b) měl na věci právní zájem, a v takovém případě jsou podle něho práva účastníků stejná.

18. Vedlejší účastnice a) s poukazem na usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 21. 7. 2014 č. j. KSLP 20 INS 11503/2013-A-59 upozornila, že kdyby dlužník splnil svou povinnost podat insolvenční návrh nebo kdyby byl podán řádný insolvenční návrh, konkurs by byl prohlášen již v roce 2012. Dále upozornila, že v prvním ani druhém insolvenčním řízení zástava nebyla vyloučena z majetkové podstaty dlužníka, takže podle § 225 odst. 3 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), platilo, že do ní byla zapsána oprávněně, a nelze konstatovat, že by insolvenční soud postupoval nesprávně, když nevydal pokyn k vyloučení věci ze soupisu majetkové podstaty. Jestliže vedlejší účastník b) nerealizoval prodej zástavy, bylo takové jednání v souladu s § 109 odst. 1 písm. c) a § 166 insolvenčního zákona.

19. Podle vedlejší účastnice a) z provedeného dokazování vyplynulo, že insolvenční soud v rámci své dohlédací činnosti postupoval aktivně, zabýval se rozhodnými skutečnostmi z vlastní iniciativy i z iniciativy účastníků a své povinnosti neporušil či nezanedbal, a to ani nevydáním pokynu insolvenčnímu správci k vyloučení zástavy z majetkové podstaty, protože v dotčeném období existovala řada skutečností, jež vylučovala přijmout jednoduchý a spolehlivý závěr, že do ní nepatří. K tomu dodala, že odvozuje-li stěžovatel vznik škody od nesprávného úředního postupu insolvenčního správce, jde o případné porušení povinností mu uložených v souvislosti s výkonem jeho funkce a za případnou škodu v důsledku toho vzniklou tak odpovídá insolvenční správce.

20. Vedlejší účastnice a) současně odmítla nařčení, že by bylo její snahou vstupem vedlejšího účastníka b) do řízení potrestat stěžovatele za uplatnění jeho práv. Současně upozornila, že stejně tak je právem žalované procesně se bránit, a je-li namítán nesprávný postup úřední osoby, kterou stát pověřil výkonem exekutorského úřadu, je namístě, aby svůj

postup hájila sama tato osoba s ohledem na možnost uplatnění regresu, a to tím spíše, jde-li o nárok ve výši 13 mil. Kč, přičemž rozhodnutí vedlejšího účastníka b) není v její diskreci.

21. Vedlejší účastník b) poukázal na to, že stěžovatel opakuje své námitky, které obecné soudy vypořádaly, a že ve své argumentaci vybírá jen některé skutečnosti bez dalších souvislostí a odmítá akceptovat platnou právní úpravu (insolvenční zákon). Má za to, že postupoval v souladu se zákonem, rozhodoval, bylo-li to možné, v řádu dnů nebo týdnů a v jeho rozhodování nelze shledat nesprávný úřední postup ani průtahy ke stěžovatelově škodě. Následně popsal průběh exekuce a k tomu uvedl, že z pohledu soudního exekutora je irelevantní, zda věc byla zahrnuta do majetkové podstaty v rámci insolvenčního řízení neoprávněně, že existence vícestupňového rozhodování předpokládá možnost zrušení rozhodnutí, které ale nesprávný úřední postup neznamena. Upozornil na liknavost stěžovatele, který se k odvolání vyjádřil až po 4 měsících, ačkoliv mu byla stanovena lhůta 7 dnů, jakož i na obstrukce ze strany povinné, která opravným prostředkem napadla všechna rozhodnutí, žádala o odročení jednání, o prodloužení lhůt a navrhovala odklad exekuce, jakož i na skutečnost, že předmětem dražby byla specifická věc, umístěná na cizím pozemku a vázaly se k ní sporné technologie. Současně odmítl, že by se zmenšil stěžovatelův majetek, neboť je nadále vlastníkem pohledávky vůči dlužníkovi.

22. Ohledně náhrady nákladů řízení vedlejší účastník b) uvedl, že stěžovatel si musí uvědomit, že s podáním neúspěšného návrhu jsou spojeny jisté povinnosti, na které musel být svým právním zástupcem upozorněn, a že na svém návrhu setrval i poté, co on, právně zastoupený, byl nucen vstoupit do řízení z důvodu případného regresního nároku vedlejší účastnice a). Obrana tak byla nutná a výdaje na právní zastoupení byly vynaloženy účelně. Argumentuje svým právem na právní pomoc a právní zastoupení s tím, že i když je osobou s právnickým vzděláním, nelze od něj spravedlivě požadovat, aby nebyl zastoupen a případně si sám nesl náklady právního zastoupení. Judikatura Ústavního soudu, na kterou stěžovatel odkazuje, není přiléhavá, neboť zde není zastupován státní orgán, ale v podstatě soukromý subjekt, který nedisponuje aparátem právního oddělení, a předmětem řízení byl nárok na náhradu škody v mnohamilionové výši. Činnost soudního exekutora má zcela jiný obsah pracovní činnosti, jde v ní o jinou problematiku i odvětví práva. Předmět řízení o náhradu škody byl z hlediska rozsahu a specifík spíše náročnější a vedle exekučního řízení zasahoval i do řízení insolvenčního. Náklady na zastoupení tak byly nutnými a účelně vynaloženými.

IV. Stěžovatelova replika

23. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovateli k případné replice. K vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatel uvedl, že se dovolával přezkumu právního posouzení věci, které neodpovídá judikatuře Ústavního soudu, jakož i skutkových závěrů, které byly v rozporu s provedeným dokazováním, navíc jejich zjištění bylo nepřezkoumatelné a odchylovalo se od zásady volného hodnocení důkazů. Nejvyššímu soudu vytkl, že problematiku odpovědnosti nepřipustně zúžil, a upozornil, že za průtahy řízení označil jednak opakované vydání vadného rozhodnutí o ceně (nikoliv jeho rušení), a to za situace, kdy vedlejší účastník b) nerespektoval právní názor odvolacího soudu a opakovaně vydal vadné a nepřezkoumatelné rozhodnutí, a tím znemožnil provedení dražby, jednak dobu mezi jednotlivými rozhodnutími, kdy druhé usnesení o ceně bylo vydáno po 15 měsících a třetí po 17 měsících. Nejvyšší soud akceptoval názor městského soudu, podle něhož vedlejší účastník b) postupoval plynule, ačkoli v řízení nebyl proveden žádný důkaz, který by prokazoval, že lhůty pro vydání rozhodnutí byly adekvátní. Nejvyššímu soudu stěžovatel vytkl i to, že přistoupil na právní argumentaci soudů nižších stupňů, podle které lze za průtahy označit pouze nečinnost, s tím, že vedlejší účastník b) vykazoval formální úkony, které nevedly k rychlému vyřízení věci. Dále uvedl, že judikturní odkazy Nejvyššího soudu nebyly přiléhavé, a že naopak přiléhavou judikaturu nepoužil. Má za to, že sama skutečnost, že k dražbě došlo až po 9 letech, svědčí o průtazích exekučního řízení.

24. V reakci na vyjádření soudů nižších stupňů stěžovatel těmto vytkl, že se nezabývaly otázkou, zda jsou na sebe navazující procesní úkony vedlejšího účastníka b) „vedeny opakovaně“, zda jsou efektivní a účelné apod. Posouzení ceny dočasné stavby označil za jednoduché s tím, že nerozumí, proč podle obvodního soudu nebyly ideální podmínky a proč si takové rozhodnutí vyžádalo 3 roky času. Kdyby postupoval řádně, bylo by usnesení o ceně vydáno na počátku roku 2012, kdyby následně respektoval závěry odvolacího soudu, a vydal by správné rozhodnutí napodruhé, pak by nevznikla překážka dražby zahájením insolvenčního řízení a zařazením zástavy do majetkové podstaty. Insolvenční řízení navíc nebránilo vydat rozhodnutí o ceně, a i kdyby zapříčinilo průtahy samotného exekučního řízení, nemá to vliv na odpovědnost státu. Nezákonost zařazení zástavy do majetkové podstaty dokládá, že tato byla po několika letech po změně insolvenčního správce se souhlasem insolvenčního soudu, státního zastupitelství a účastníků řízení z ní vyřazena, přičemž obvodní soud svým formalistickým výkladem nesprávný postup insolvenčního soudu obhajuje. Od nesprávného úředního postupu insolvenčního soudu nelze odhlédnout, neboť vedl k tomu, že prodej zástavy byl po dobu 6 let blokován.

25. Postup vedlejší účastnice a), která navrhla vstup vedlejšího účastníka b) do řízení, stěžovatel označil za ryze účelový, a namítl, že se s tím obvodní soud nevypořádal, a navíc že mu přiznal více práv, než má samotná žalovaná strana. Závěrem označil napadená rozhodnutí za ústavně nekonformní a hrubě nespravedlivá, a požádal Ústavní soud, aby ústavní stížnosti vyhověl.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

26. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, ve kterém byla vydána napadená soudní rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

VI. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

27. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu obecných soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonávající-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování soudů. Úkolem Ústavního soudu tak je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Nutno proto vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

28. Předmětem soudního řízení byla odpovědnost státu za škodu, jež stěžovateli měla vzniknout v důsledku nezákonných rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, a to usnesení ze dne 9. 1. 2012 a 23. 7. 2012, která byla vydána v prvním insolvenčním řízení, resp. nesprávným úředním postupem vedlejšího účastníka b) jako soudního exekutora, který měl spočívat v průtazích exekučního řízení, v důsledku nichž nedošlo k dražbě do 8. 10. 2014, kdy zástava byla zapsána do majetkové podstaty dlužníka v rámci druhého insolvenčního řízení, a exekuci tak nebylo možné provést [§ 109 odst. 1 písm. c) insolvenčního zákona], a konečně nesprávným

úředním postupem Krajského soudu v Plzni ve druhém insolvenčním řízení, který měl spočívat v nikoliv řádném výkonu dohledu tohoto soudu nad činností insolvenčního správce.

29. Již obvodní soud v napadeném rozsudku vysvětlil, že mezi nezákonným rozhodnutím a tvrzenou škodou není dán vztah příčinné souvislosti, neboť exekuční řízení netrpělo průtahy, a za daných okolností nebylo reálné je ukončit do 26. 2. 2013 (kdy pravomocně skončilo první insolvenční řízení), resp. do 8. 10. 2014 (kdy zástava byla zapsána do majetkové podstaty dlužníka v rámci druhého insolvenčního řízení). Učinil tak po podrobném rozboru exekučního řízení. Výsledek tohoto rozboru se promítl i do další úvahy, podle které nelze postup vedlejšího účastníka b) kvalifikovat jako nesprávný úřední postup ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb. Městský soud se pak ztotožnil s obvodním soudem, jde-li o interpretaci pojmu „průtahy“ pro účely daného řízení, k čemuž se vyjádřil následně i Nejvyšší soud v napadeném usnesení a žádné pochybení nezjistil (k ústavnosti postupu tohoto soudu viz níže).

30. Vyvozuje-li stěžovatel, že vedlejší účastník b) nepostupoval v exekučním řízení účelně a efektivně, z toho, že odvolací soud dvě jím vydaná usnesení o ceně zrušil (či že vedlejší účastník vydával rozhodnutí o ceně opakovaně), z právního názoru obecných soudů plyne, proč tato námitka není důvodná. Dlužno dodat, že postup vedlejšího účastníka b) v tomto ohledu by nebylo možné považovat za excesivní, jenž by eventuálně mohl být podřazen pod pojem „průtahy“. Usnesení ze dne 23. 2. 2012 č. j. 134 EX 17390/11-29 bylo zrušeno s ohledem na námitku povinné, podle které se stal předmětem ocenění majetek, jehož není vlastníci, s tím, že je třeba tuto spornou otázku v exekučním řízení vyřešit. Nešlo přitom o triviální otázku, jak stěžovatel tvrdí (technologické vybavení čerpací stanice bylo ostatně i předmětem incidenčních sporů). Usnesení ze dne 9. 7. 2013 č. j. 134 EX 17390/11-68 pak sice bylo zrušeno pro nepřezkoumatelnost, protože nebyla tato otázka řádně zodpovězena, nicméně jako důvod kasace bylo v první řadě uvedeno, že v mezidobí došlo ke změně okolností rozhodných pro stanovení ceny, a to vedlejšímu účastníkovi b) přičítat nelze. Nebylo ani zjištěno, že by vedlejší účastník b) činil nějaké zbytečné (formální) úkony, které by nesměřovaly k realizaci dražby, a ukončení exekučního řízení by tak jen oddalovaly. Důvodná není ani stěžovatelova námitka, že by soudy nižších stupňů řádně neodůvodnily svůj závěr ohledně reálné délky řízení, naopak z napadených rozhodnutí je patrné, že vzaly v úvahu průběh posuzovaného exekučního řízení, včetně návaznosti jednotlivých úkonů vedlejšího účastníka b), a další relevantní okolnosti, v důsledku nichž nebylo možné exekuční řízení objektivně ukončit v takové době, jak stěžovatel tvrdil.

31. Obvodní soud pečlivě posoudil i postup Krajského soudu v Plzni ve druhém insolvenčním řízení, načež neshledal, že by uvedený soud porušil svou dohlédací povinnost, zejména když nedal pokyn k vyloučení zástavy z majetkové podstaty. Tyto závěry řádně přezkoumal městský soud, načež ve shodě s obvodním soudem a s ohledem na stejné skutečnosti dospěl k závěru, že tento pokyn vydat nemohl, neboť nebylo zcela zřejmé, že zástava do majetkové podstaty nepatří. Příčinou, proč insolvenční soud takový pokyn nevydal, zde zjevně nebyla jeho liknavost či svévole, ale skutečnost, že pojetí předmětu zástavy do soupisu bylo sporné. Na tom nic nemění, že později došlo k jejímu vynětí insolvenčním správcem. Poukazuje-li stěžovatel na rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 6. 2016 č. j. 102 VSPH 19/2016-115, právní názor nadřízeného soudu, byť na něm jeho rozhodnutí nespočívalo, by sice mohl k objasnění dané otázky vést či přispět, nicméně již městský soud vysvětlil, proč tomu tak v posuzované věci nemohlo být, a to poukazem na v té době probíhající incidenční spory.

32. Směřuje-li ústavní stížnost proti usnesení Nejvyššího soudu, v jeho odůvodnění tento soud stěžovateli náležitě vysvětlil, proč se – až na jednu výjimku – nemohl jeho námitkami z hlediska přípustnosti dovolání ve smyslu § 237 o. s. ř. zabývat, a Ústavní soud po seznámení se s obsahem dovolání nemá, co by mu mohl vytknout. Povinností dovolatele je při podání dovolání postupovat v souladu se zákonem, který stanovuje, že dovolání lze podat z důvodu

nesprávného právního posouzení věci (§ 241a odst. 1 o. s. ř.), a to – vcelku logicky – nelze odvíjet od jiného skutkového stavu, než jak byl ustálen odvolacím soudem. Důvody dovolání je třeba vymezit způsobem uvedeným v § 241a odst. 3 o. s. ř., tj. ve svém důsledku tak, aby se zřetelně podávala právní otázka, kterou by měl dovolací soud řešit (popř. ji dovolatel může sám naformulovat), a vždy v souvislosti s každým (každou) z nich uvést, v čem je spatřováno splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 241a odst. 2 ve spojení s § 237 o. s. ř.), tj. který ze čtyř předpokladů přípustnosti dovolání považuje dovolatel za splněný a případně (tj. v závislosti na konkrétním předpokladu) i z jakého důvodu, a to specifikací příslušné judikatury dovolacího soudu, eventuálně i Ústavního soudu.

33. Za relevantní tudíž nelze považovat skutkové námitky, nicméně měl-li stěžovatel za to, že jím uplatněná dovolací námitka (např. že vlastnictví předmětu zástavy nebylo nejisté, a tudíž insolvenční soud mohl/měl dát pokyn k jeho vyloučení z majetkové podstaty dlužníka) má v nějakém ohledu právní povahu, měl postupovat tak, jak bylo výše (sub 32) nastíněno. Totéž platí, spočívalo-li podle stěžovatele rozhodnutí odvolacího soudu na nesprávném posouzení nějaké otázky procesního práva (zde především tzv. důkazního řízení). Měl-li stěžovatel za to, že řízení bylo stiženo vadami, již Nejvyšší soud vysvětlil, že se jimi může zabývat pouze, shledá-li dovolání ve vztahu k vymezenému důvodu přípustným (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.), což se však nestalo.

34. Ústavní soud neshledal, že by napadené usnesení trpělo deficitem ústavnosti v té části, v níž Nejvyšší soud posuzoval přípustnost dovolání ohledně otázky, kterou mu stěžovatel předestřel. V ústavní stížnosti je sice namítáno, že judikturní odkazy nejsou přiléhavé, toto tvrzení však není blíže rozvedeno, a ani jinak není Ústavnímu soudu zřejmé, v rozporu s jakým rozhodnutím by měl právní názor Nejvyššího soudu kolidovat. Nadto Nejvyšší soud právní východiska postavil na judikatuře své i Ústavního soudu, mj. na nálezu ze dne 15. 2. 2017 sp. zn. II. ÚS 3553/15 (N 30/84 SbNU 363), jež vzešla ze skutkově a právně obdobných případů, a tudíž nelze odkaz na ni považovat za zjevně nepřiléhavý, jenž by mohl vést k závěru o libovůli v rozhodování Nejvyššího soudu. Byla-li právní otázka, kterou bylo možné vyvodit z obsahu dovolání, již vyřešena a Nejvyšší soud neshledal důvod se od daného řešení odchýlit, závěru, že dovolání není ve smyslu § 237 o. s. ř. přípustné, nelze nic z hlediska ústavnosti vytknout.

35. Na doplnění Ústavní soud uvádí, že stěžovatel v podstatě nesouhlasí s právním názorem obecných soudů na obsah pojmu „průtahy“. Má za to, že zahrnuje i situaci, kdy rozhodnutí [zde usnesení vedlejšího účastníka b) o ceně] bylo pro vady (dvakrát) zrušeno. Tento názor však nekoresponduje s názorem vysloveným v nálezu sp. zn. II. ÚS 3553/15, přičemž Ústavní soud neshledal, že by zde existovaly (z povahy věci) nějaké mimořádné okolnosti, pro které by bylo možné, resp. nezbytné se od daného názoru odchýlit. Při posuzování „přiměřenosti“ délky řízení je třeba vycházet z toho, v jaké době by bylo možné dané řízení ukončit, pokud by v něm nedošlo k žádným průtahům, a to reálně, tj. s ohledem na konkrétní okolnosti, nikoliv za ideálních podmínek, jak již uvedl obvodní soud. Stěžovatelův poukaz na nálezy sp. zn. I. ÚS 296/04 není případný, neboť předmětem daného soudního řízení nebyla náhrada škody, a Ústavní soud se v něm ani ke zde řešené právní otázce nevyjádřil. Nepřiléhavý je poukaz na nálezy sp. zn. II. ÚS 1430/13, neboť v něm byla řešena jiná právní otázka (konkrétně důkazní břemeno ohledně výše škody, resp. způsob jejího vyčíslení).

36. S ohledem na výše uvedené má Ústavní soud za to, že napadená rozhodnutí jsou řádně odůvodněna, přičemž ani z hlediska věcného nelze úvahy obecných soudů považovat za zjevně nepřiměřené (extrémní), jež by proto kolidovaly se zákazem libovůle v soudním rozhodování. Nic tedy nenasvědčuje tomu, že napadená soudní rozhodnutí, jde-li o věc samu, mohla vést porušení základního práva podle čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnost v této části podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný odmítl.

37. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení rozhodnutí obecných soudů jako celku, tedy včetně rozhodnutí o náhradě nákladů řízení, z jejího obsahu však plyne, že nesouhlasí s tím, že by měl nahradit náklady řízení vedlejšímu účastníkovi b). Argumentuje tím, že vedlejšího účastníka b) nežaloval, a že pokud do řízení vstoupil z vlastního podnětu nebo z podnětu vedlejší účastnice a), pak na něj nelze pohlížet jako na soukromou osobu, ale jako na součást státu; v této souvislosti se dovolává judikatury Ústavního soudu týkající se ukládání povinnosti účastníkovi řízení k náhradě nákladů v řízeních, kde byl jejich účastníkem stát. Dále poukazuje na to, že vedlejší účastník b) má právní vzdělání a odborný aparát, že uložená povinnost má likvidační dopad a že takové rozhodnutí odrazuje poškozené, aby se domáhali na státu náhrady škody.

38. Vedlejší účastník b) proti tomu argumentoval, že do řízení vstoupil z důvodu ochrany svých práv, neboť v něm šlo o vysokou částku a v případě neúspěchu vedlejší účastnice a) by tato mohla vůči němu uplatnit regresní nárok, že je soukromou osobou a nemá žádný odborný aparát a jako profesionál působí v jiné oblasti práva, než je civilní řízení o náhradu škody, kde navíc nebylo posuzováno jen exekuční, ale i insolvenční řízení. Má za to, že za těchto okolností byl – s ohledem na princip rovnosti účastníků řízení – oprávněn nechat se v daném řízení zastoupit advokátem.

39. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu ne každé zastoupení účastníka řízení advokátem v občanském soudním řízení lze bezvýhradně považovat za výkon ústavně garantovaného práva na právní pomoc dle čl. 37 odst. 2 Listiny. Konkrétně tam, kde je stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta), a učiní-li tak přesto, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené [nález ze dne 9. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 2929/07 (N 167/51 SbNU 65), nález ze dne 24. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1087/09 (N 243/55 SbNU 349) či ze dne 1. 9. 2015 nález sp. zn. II. ÚS 3855/14 (N 162/78 SbNU 429)]; to platí i pro některé veřejné instituce (subjekty), které hospodaří s veřejnými prostředky [nálezy ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. II. ÚS 2396/09 (N 137/66 SbNU 115), ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193), ze dne 16. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 474/13 (N 229/75 SbNU 557)] a ze dne 15. 12. 2011 sp. zn. I. ÚS 195/11 (N 215/63 SbNU 473)].

40. V těchto případech by podle názoru Ústavního soudu o účelně vynaložený náklad mohlo jít pouze výjimečně, pokud by například předmětem sporu byla právní problematika, která přímo úzce nesouvisí s oblastí spravovanou daným orgánem státní správy, případně by šlo o právní problematiku velmi specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou, problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva, eventuálně jazykové znalosti apod. [viz např. nálezy ze dne 13. 5. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2049/11 (N 81/69 SbNU 339), ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. II. ÚS 1215/10 (N 246/59 SbNU 507) a ze dne 10. 1. 2012 sp. zn. III. ÚS 3000/11 (N 6/64 SbNU 61)].

41. Ústavní soud se v nálezu ze dne 12. 4. 2016 sp. zn. I. ÚS 3916/14 (N 62/81 SbNU 81) zabýval otázkou, zda se uvedená pravidla týkají i soudního exekutora jako účastníka řízení tam, kde je předmětem řízení jeho činnost při výkonu jemu svěřené pravomoci. Vyšel z toho, že soudní exekutor je sice soukromou fyzickou osobou, při výkonu exekučních titulů však vykonává veřejnou moc, která mu byla státem svěřena, a jelikož jde o výkon veřejné moci, tak je to stále stát, který odpovídá za pochybení fyzických osob, kterým takové pravomoci svěřil, a že z ústavněprávního hlediska se nemůže své odpovědnosti zříci tím, že výkon veřejné moci přeneše na soukromý subjekt. Následně dovodil, že tato skutečnost má důsledky i pro otázku náhrady nákladů řízení ve sporech o náhradu újmy způsobené úřední činností soudního exekutora, neboť přenesení pravomoci výkonu rozhodnutí na soudní exekutory nemůže mít negativní dopad na osoby, které při výkonu této veřejné moci utrpí újmu, načež uzavřel, že je-li soudní exekutor účastníkem řízení, které se přímo týká výkonu veřejné moci, která mu byla

státem svěřena, je nutno na něj u náhrady nákladů řízení aplikovat shodná pravidla, jako by účastníkem řízení byl přímo stát. V posuzované věci přitom II. senát neshledal důvod, proč by se měl od těchto svých závěrů nějak odchýlit (srov. usnesení ze dne 12. 2. 2019 sp. zn. II. ÚS 325/19).

42. Vzhledem k tomu Ústavní soud posuzoval, zda v daném případě lze zastoupení vedlejšího účastníka b) považovat za náklad potřebný k účelnému uplatňování práva ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř. ve světle kritérií plynoucích z výše uvedené judikatury. V tomto ohledu má význam především, co bylo předmětem řízení v daném civilním sporu, jehož (vedlejším) účastníkem soudní exekutor byl, tedy zda šlo o problematiku odlišnou od běžné činnosti soudního exekutora, a proto bylo pro účinné hájení jeho pozice v tomto sporu zastoupení advokátem nezbytné.

43. Jak plyne z výše uvedeného, předmětem daného civilního sporu byla především činnost vedlejšího účastníka b) v exekučním řízení, jehož se stěžovatel účastnil coby oprávněný, a dále postup Krajského soudu v Plzni v souvisejícím insolvenčním řízení. Za rozhodující Ústavní soud považuje, že spor se týkal úřední činnosti soudního exekutora, a poukazuje-li vedlejší účastník b) na to, že předmětem daného soudního řízení byl i postup insolvenčního soudu, z hlediska ochrany jeho práv nebylo nutné, aby bránil správnost (zákonost) postupu jiného orgánu veřejné moci sám, natož pak prostřednictvím právního zástupce. I kdyby bylo snad v daném řízení o náhradu škody třeba řešit nějakou otázku vztahu exekučního a insolvenčního řízení, stále jde o běžnou součást činnosti soudního exekutora. Se skutečností, že věc nebyla ve výše naznačeném ohledu specifická, korespondují i podání vedlejšího účastníka b) na obecné soudy, neboť jejich obsahem byl primárně popis průběhu exekučního řízení a argumentace, v níž vedlejší účastník b) reaguje na stěžovatelovy námitky, že nepostupoval řádně, resp. bez průtahů. Posouzení právních otázek, jež bylo třeba v řízení před soudem – z pohledu vedlejšího účastníka b) – řešit, se nejenže nijak výrazně nevymykalo požadavkům kladeným na odbornou erudovanost soudního exekutora, ale dokonce se týkalo běžné profesní činnosti.

44. Městský soud a obvodní soud však otázku, zda náklady na zastupování a hotové výdaje zástupce (advokáta) představují náklady účelné, resp. důvodně vynaložené vedlejším účastníkem b) na bránění jeho práva ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř., a zda tak lze jejich náhradu vedlejšímu účastníkovi b) přiznat, ústavně konformním způsobem (viz sub 41 a 42) neposuzovaly, čímž porušily stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na řádný proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek městského soudu ve výrocích II a IV a napadený rozsudek obvodního soudu ve výroku III zrušil.

45. Jde-li o zbývající nákladové výroky obsažené v napadených rozhodnutích, ústavní stížnost žádné námitky neobsahuje, a proto Ústavní soud považuje ústavní stížnost v části, kde se stěžovatel domáhá jejich zrušení, za zjevně neopodstatněný návrh, který podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

46. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 194**Rozhodnutí o blanketní stížnosti obviněného bez stanovení nové lhůty
k jejímu doplnění
(sp. zn. III. ÚS 1230/24 ze dne 22. října 2024)**

V případě, kdy v blanketní stížnosti obviněný sdělí lhůtu pro doplnění stížnosti, byť ji definuje relativně neurčitým pojmem „bez zbytečného odkladu“ od učinění určitého úkonu, a tuto lhůtu zjevně nedodrží, není povinností orgánu rozhodujícího o stížnosti obviněnému stanovit novou lhůtu pro doplnění a vyčkávat s rozhodnutím jejího uplynutí. Rozhodne-li za této situace orgán činný v trestním řízení o blanketní stížnosti, aniž by obviněnému stanovil novou lhůtu k jejímu doplnění, nelze to považovat za porušení práva na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny, ani práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti stěžovatelky V. B., zastoupené Mgr. Karlem Mazzolinim, advokátem, se sídlem Václavské náměstí 831/21, Praha 1, proti usnesení Okresního státního zastupitelství v Teplicích ze dne 19. dubna 2024 č. j. 2 ZT 59/2024-12, za účasti Okresního státního zastupitelství v Teplicích jako účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I. Předchozí průběh řízení a vymezení věci**

1. Ústavní stížností podle článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu se stěžovatelka domáhá zrušení napadeného rozhodnutí s tvrzením, že jí bylo porušeno její právo na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a právo na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny.

2. Proti stěžovatce bylo usnesením Policie České republiky, Obvodního ředitelství policie Praha IV, Služby kriminální policie a vyšetřování, 3. oddělení hospodářské kriminality ze dne 27. 7. 2022 č. j. KRPA-167814-93/TČ-2021-001493 zahájeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestných činů podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku a poškození věřitele podle § 222 odst. 1 písm. a), odst. 3. písm. a) trestního zákoníku.

3. Trestného činu podvodu se měla stěžovatelka dopustit, stručně řečeno, tím, že v roce 2015 uzavřela s poškozenou ústní dohodu o zapůjčení finančních prostředků ve výši 4 700 000 Kč a jako zástavu předala poškozené černý diamant, o němž tvrdila, že jeho hodnota je 3 000 000 Kč, přičemž jeho skutečná hodnota byla pouze necelých 9 310 Kč. Finanční

prostředky podle dohody stěžovatelka poškozené nevrátila, čehož si stěžovatelka měla být s ohledem na svou finanční situaci od počátku vědoma.

4. Proti usnesení o zahájení trestního stíhání podala stěžovatelka dne 8. 8. 2022 blanketní stížnost, kterou dodatečně odůvodnila dne 12. 9. 2022. Státní zástupce Okresního státního zastupitelství v Teplicích následně dne 20. 4. 2023 usnesením č. j. 1 ZT 282/2022-18 stížnosti částečně vyhověl a ve vztahu k podezření ze spáchání trestného činu podvodu příslušnou část usnesení o zahájení trestního stíhání zrušil.

5. Dne 21. 2. 2024 bylo usnesením Policie České republiky, Krajského ředitelství policie Ústeckého kraje, Služby kriminální policie a vyšetřování, Územního odboru Teplice, oddělení hospodářské kriminality č. j. KRPU-108125-97/TČ-2023-040981 opětovně zahájeno trestní stíhání stěžovatelky pro trestný čin podvodu vymezený výše.

6. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka dne 26. 2. 2024 blanketní stížnost s příslibem dalšího odůvodnění po nahlédnutí do spisu. K nahlížení do spisu obhájcem stěžovatelky došlo dne 29. 2. 2024.

7. Stížnost byla nyní napadeným usnesením Okresního státního zastupitelství v Teplicích ze dne 19. 4. 2024 č. j. 2 ZT 59/2024-12 zamítnuta jako nedůvodná.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka tvrdí, že postupem okresního státního zastupitelství bylo zasaženo do jejího práva na spravedlivý proces a práva na obhajobu. Má za to, že státní zástupce okresního státního zastupitelství měl vyčkat avizovaného doplnění odůvodnění stížnosti, případně ji vyzvat k odůvodnění v jím stanovené lhůtě. Státní zástupce neponechal stěžovatelce dostatečný prostor pro vyjádření a rozhodoval na základě neúplných, jednostranných informací. Na podporu svých tvrzení uvádí četnou judikaturu Ústavního soudu týkající se blanketních podání v trestním řízení a lhůt pro jejich doplnění.

9. K době potřebné k doplnění stížnosti uvádí, že souběžně s nyní projednávanou věcí probíhá před Obvodním soudem pro Prahu 4 pod sp. zn. 1 T 148/2023 trestní řízení, v němž byla stěžovatelka obžalována a nepravomocně odsouzena za trestný čin poškození věřitele, který úzce souvisí s nynějším případem. V uvedené věci proběhlo hlavní líčení dne 29. 2. 2024 a písemné vyhotovení rozsudku bylo doručeno stěžovatelce až dne 15. 4. 2024. Uvedený rozsudek byl jedním z důležitých hledisek při koncipování obhajoby v nyní projednávané věci.

10. Státní zastupitelství neuvedlo důvody, které by ospravedlňovaly nezbytnost rozhodnout o stížnosti urychleně. Stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání nemá odkladný účinek. První blanketní stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání ze dne 27. 7. 2022 stěžovatelka doplnila více než po měsíci a okresnímu státnímu zastupitelství trvalo sedm měsíců, než o ní rozhodlo. Policejnímu orgánu trvalo dalších jedenáct měsíců, než vydal druhé usnesení o zahájení trestního stíhání. Náhlý tlak na rychlé vyřízení věci podle stěžovatelky pramení spíše z dosavadní délky řízení zaviněné orgány činnými v trestním řízení.

III. Vyjádření účastníka a replika stěžovatelky

11. Ústavní soud si vyžádal vyjádření Okresního státního zastupitelství v Teplicích a seznámil se rovněž s obsahem spisu vedeného Policií České republiky, Krajským ředitelstvím policie Ústeckého kraje, Službou kriminální policie a vyšetřování, Územním odborem Teplice, oddělením hospodářské kriminality pod sp. zn. KRPU-108125-97/TČ-2023-040981.

12. Okresní státní zástupce ve svém vyjádření uvedl, že stěžovatelka měla dostatečný časový prostor na doplnění odůvodnění stížnosti. Obhájce stěžovatelky při podání stížnosti avizoval, že ji odůvodní bez zbytečného odkladu po nahlédnutí do spisu. Do spisu nahlédl dne 29. 2. 2024 a do vydání rozhodnutí státního zástupce o stížnosti měl dostatek prostoru (49 dní). Státní zástupce neregistruje jakoukoliv námitku stěžovatelky týkající se rozhodnutí o stížnosti bez vyčkání jejího odůvodnění, ani jakýkoliv její podnět k přezkoumání postupu policejního

orgánu či dozorového státního zástupce. V průběhu vyšetřování byla plně zachována práva obhajoby. Stěžovatelce a jejímu obhájci byl dán dostatečný prostor k účinné obhajobě.

13. V replice stěžovatelka vytýká státnímu zástupci okresního státního zastupitelství, že ve svém vyjádření zcela odhlíží od souvisejících skutečností významných pro otázku, kdy se mohla ke stížnosti účinně vyjádřit. Nyní projednávané řízení podle ní úzce souvisí s trestním řízením vedeným Obvodním soudem pro Prahu 4 pod sp. zn. 1 T 148/2023. Posouzení skutkových okolností, které jsou stěžovatelce v uvedeném řízení kladeny za vinu, je klíčové pro posouzení nynější věci. V obou řízeních je totiž nutno zodpovědět otázku, jakým majetkem stěžovatelka disponovala v době skutku. Obvodní soud pro Prahu 4 vynesl dne 29. 2. 2024 v uvedené věci rozsudek, proti kterému stěžovatelka podala odvolání, jemuž Městský soud v Praze dne 24. 7. 2024 vyhověl a prvostupňový rozsudek zrušil. S ohledem na průběh uvedeného trestního řízení nemohla stěžovatelka své vyjádření zaslat dříve. Státní zástupce jí měl buď stanovit přiměřenou lhůtu, nebo vyčkat doplnění stížnosti.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo napadené rozhodnutí vydáno, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Ústavní soud je podle článku 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu článku 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v trestním řízení, není samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny ústavně zaručená práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

16. Porušení svých základních práv spatřuje stěžovatelka v tom, že okresní státní zástupce zamítl její stížnost proti usnesení o zahájení trestního stíhání, aniž by vyčkal jí avizovaného doplnění stížnosti, a umožnil jí tak předložit námitky zpochybňující zákonnost trestního stíhání. Ústavní soud proto ústavní stížnost posoudil zejména optikou práva na spravedlivý proces ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny a práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny, a to ve vztahu k posouzení pravidel řádně vedeného stížnostního řízení podle trestního řádu.

17. K otázce blanketního opravného prostředku uvedl Ústavní soud v nálezu ze dne 4. 6. 1998 sp. zn. III. ÚS 308/97 (N 63/11 SbNU 119), že je především věcí toho, kdo takový opravný prostředek podal, aby si přiměřeným způsobem vytvořil situaci, za níž by mohlo být soudem v době rozhodování o něm přihlédnuto ke všemu, co v následném, a tedy opožděném odůvodnění přednesl. V praxi jde především o oznámení obhájce soudu, že blanketní stížnost dodatečně písemně odůvodní, a sdělení lhůty, ve které toto odůvodnění doručí.

18. Z judikatury Ústavního soudu plyne, že třídenní lhůta k podání stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání je z ústavněprávního hlediska akceptovatelná. Nicméně je třeba, aby orgány činné v trestním řízení při rozhodování o stížnosti šetřily podstatu a smysl

základních práv a svobod. Je jejich povinností zajistit, aby bylo na zákonné úrovni respektováno právo stěžovatele na obhajobu. Ústavní soud v této souvislosti konstatoval, že je-li podána blanketní stížnost, v níž si stěžovatel (obhájce) vyhradil lhůtu pro její odůvodnění, lze na orgán rozhodující o stížnosti klást požadavek, aby buď upozornil stěžovatele (obhájce) na nepřiměřenost jím navržené lhůty a stanovil mu namísto toho lhůtu přiměřenou, nebo aby vyčkal doplnění stížnosti. Pouze výjimečně, kdy aktuální procesní situace jiný postup neumožňuje, může orgán o stížnosti rozhodnout bez dalšího [srov. nálezy ze dne 8. 8. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 32/16 (N 139/86 SbNU 369; 345/2017 Sb.), nálezy ze dne 28. 5. 2020 sp. zn. II. ÚS 816/20 (N 106/100 SbNU 243), či nálezy ze dne 15. 2. 2022 sp. zn. III. ÚS 2934/21]. Důvodem, pro který by bylo možno rozhodnout bez ohledu na avizované doplnění stížnosti a bez předchozího upozornění stěžovatele, nemůže být požadavek na urychlené vyřizování trestních věcí (§ 2 odst. 4 trestního řádu), který je stanoven k ochraně osoby, proti níž se trestní řízení vede. Žádá-li tato osoba, aby bylo s rozhodnutím posečkáno v zájmu její obhajoby, je třeba takový návrh upřednostnit před požadavkem na rychlost řízení (srov. nálezy ze dne 15. 5. 2020 sp. zn. IV. ÚS 905/20, bod 15).

19. V nálezu ze dne 16. 7. 2020 sp. zn. IV. ÚS 478/20 Ústavní soud připustil, že vyhrazení lhůty pro odůvodnění blanketní stížnosti může být stanoveno i neurčitě. Ústavní soud dovodil, že za této procesní situace je orgán rozhodující o stížnosti povinen stěžovateli určit termín, dokdy musí odůvodnění stížnosti doplnit.

20. V nálezu ze dne 23. 2. 2022 sp. zn. III. ÚS 2934/21 Ústavní soud dospěl k závěru o porušení ústavně zaručených práv tehdejšího stěžovatele za situace, kdy státní zastupitelství rozhodlo o instanční stížnosti proti usnesení o zahájení trestního stíhání, aniž vyčkalo na její stěžovatelem ohlášené doplnění odůvodnění. Takto Ústavní soud rozhodl za situace, kdy státní zastupitelství neověřilo u policejního orgánu, zda již bylo obhájci stěžovatele umožněno nahlédnout do spisu, nestanovilo stěžovateli konkrétní lhůtu pro doplnění blanketního podání a v odůvodnění svého usnesení neuvedlo relevantní důvod pro nutnost vydat rozhodnutí neprodleně (bod 17 citovaného nálezu).

21. V nyní posuzovaném případě Ústavní soud k závěru o porušení základních práv stěžovatelky nedospěl, a to z následujících důvodů. Obhájce stěžovatelky v blanketní stížnosti ze dne 26. 2. 2024 výslovně uvedl, že tuto stížnost „dodatečně odůvodní bez zbytečného odkladu po nahlédnutí do spisu“ (č. 1. 15 trestního spisu). Nešlo proto o situaci, kdy by stěžovatelka ve svém blanketním podání nestanovila lhůtu žádnou a pouze přislíbila stížnost odůvodnit dodatečně, jak tomu bylo ve věcech vedených pod sp. zn. IV. ÚS 478/20 a III. ÚS 2934/21, v nichž Ústavní soud dovodil povinnost orgánů činných v trestním řízení určit obviněnému nový termín pro doplnění stížnosti. V nynějším případě stěžovatelka sama skrze svého obhájce určila lhůtu k doplnění stížnosti. Byť byla tato lhůta definována relativně neurčitým pojmem „bez zbytečného odkladu“, bylo povinností stěžovatelky tuto lhůtu respektovat s ohledem na význam, který je tomuto pojmu i ve světle judikatury obecných soudů i Ústavního soudu připisován. Omezí-li se stěžovatelka v blanketní stížnosti vlastní stanovenou lhůtou, musí následně tuto lhůtu respektovat, případně čelit negativním následkům jejího nedodržení.

22. K povaze lhůty „bez zbytečného odkladu“ se soudy v minulosti opakovaně vyjadřovaly v rámci problematiky soukromého i veřejného práva. Nejvyšší soud ve své judikatuře konstatoval, že z časového určení „bez zbytečného odkladu“ je třeba dovodit, že jde o velmi krátkou lhůtu, již je míněno bezodkladné, neprodlené, bezprostřední či okamžité jednání směřující ke splnění povinnosti či k učinění právního úkonu či jiného projevu vůle, přičemž doba trvání lhůty bude záviset na okolnostech konkrétního případu (viz rozsudek ze dne 10. 12. 2013 sp. zn. 32 Cdo 2484/2012, usnesení ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. 29 Cdo 2970/2013). Lhůta „bez zbytečného odkladu“ přímo neurčuje, v jakém konkrétním časovém okamžiku je třeba konat. Nemusí nutně znamenat, že je třeba konat ihned. Na druhou stranu

u jakéhokoliv odkladu konání, který nastane, je třeba vždy v každém jednotlivém případě zjistit, zda se nejedná o odklad zbytečný, a to s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem daného případu (viz rozsudek ze dne 30. 7. 2015 sp. zn. 30 Cdo 530/2014). Podle judikatury Nejvyššího správního soudu jde o lhůtu v řádu dnů, maximálně týdnů, v co nejkratším časovém úseku, přičemž v praxi je nutno tento pojem vykládat podle konkrétního případu (tedy „*ad hoc*“) v závislosti od účelu, k němuž směřuje (srov. například rozsudek ze dne 20. 11. 2008 sp. zn. 6 As 1/2008, ze dne 12. 8. 2010 sp. zn. 9 Afs 20/2010 a ze dne 12. 8. 2010 sp. zn. 9 Afs 21/2010). Rovněž Ústavní soud v nálezu ze dne 15. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 314/05 (N 159/38 SbNU 267) konstatoval, že „vágní“ pojem „bez zbytečného odkladu“ je třeba vykládat vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu.

23. V nyní projednávaném případě si stěžovatelka k doplnění blanketní stížnosti sama prostřednictvím svého obhájce stanovila lhůtu „bez zbytečného odkladu od nahlédnutí do spisu“. Již z tohoto slovního vyjádření vyplývá, že za účel dodatečné lhůty pro doplnění stížnosti stěžovatelka označila nutnost obeznámit se s trestním spisem tak, aby mohla řádně uplatnit svou obhajobu v rámci odůvodnění stížnosti. K nahlížení do spisu obhájcem stěžovatelky došlo dne 29. 2. 2024 (č. 1. 19 trestního spisu), přesto do vydání rozhodnutí o stížnosti dne 19. 4. 2024 navzdory uvedenému příslibu stěžovatelka doplnění stížnosti nezaslala. Ústavní soud má za to, že uvedená doba (od nahlížení do spisu dne 29. 2. 2024 do vydání rozhodnutí o stížnosti dne 19. 4. 2024) již nemůže být v nynějším případě považována za bezodkladnou. Stěžovatelka doplnění stížnosti nepředložila ve lhůtě, kterou si ve stížnosti sama určila.

24. Spisový materiál v projednávané trestní věci není extrémně rozsáhlý a nejde o věc příliš složitou. Z těchto okolností proto nelze dovodit povinnost orgánů činných v trestním řízení poskytnout obhajobě delší časový úsek pro přípravu jejích argumentů. Stěžovatelka měla k dispozici dostatečnou dobu, aby na základě informací získaných nahlížením do spisu předložila orgánům činným v trestním řízení své námítky proti zahájení trestního stíhání a mohla efektivně uplatnit svoji obhajobu. Orgánům činným v trestním řízení nelze za této situace vytýkat, pokud dospěly k závěru, že stěžovatelka lhůtu stanovenou v blanketním podání nedodržela, a rozhodly o stížnosti, aniž by jí stanovily novou lhůtu k jejímu doplnění.

25. Na tom nic nemění ani skutečnost, že proti stěžovateli souběžně probíhalo další trestní řízení v související věci. Avizovanou lhůtu k doplnění stížnosti stěžovatelka jednoznačně navázala na možnost obhajoby seznámit se s trestním spisem. Nebylo úkolem orgánů činných v trestním řízení domýšlet strategii obhajoby a snažit se odhadnout, zda bude s doplněním podání vyčkávat na postup v jiném trestním řízení. Za relevantní z hlediska posouzení postupu okresního státního zastupitelství nelze považovat ani zkušenost stěžovatelky z předchozího průběhu trestního řízení, v němž policejní orgán i státní zastupitelství rozhodovaly v delších časových úsecích.

26. Ústavní soud uzavírá, že v případě, kdy v blanketní stížnosti obviněný sdělí lhůtu pro doplnění stížnosti, byť ji definuje relativně neurčitým pojmem „bez zbytečného odkladu“ od učinění určitého úkonu, a tuto lhůtu zjevně nedodrží, není povinností orgánu rozhodujícího o stížnosti obviněnému stanovit novou lhůtu pro doplnění a vyčkávat s rozhodnutím jejího uplynutí. Rozhodne-li za této situace orgán činný v trestním řízení o blanketní stížnosti, aniž by obviněnému stanovil novou lhůtu k jejímu doplnění, nelze to považovat za porušení práva na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny ani práva na obhajobu podle článku 40 odst. 3 Listiny.

27. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná, neboť napadeným rozhodnutím nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky. Ústavní stížnost proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení zamítl.

Č. 195**Povinnost obecných soudů v restitučních věcech interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvštrícněji
(sp. zn. II. ÚS 1792/23 ze dne 23. října 2024)**

Primárním cílem restitučního zákonodárství je navrátit původně protiprávně odňaté pozemky původním vlastníkům či jejich právním nástupcům. V konkrétním případě je třeba volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelky Římskokatolické farnosti Jince, se sídlem Žižkova 20, Jince, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem se sídlem Na Podkovce 281/10, Praha 4 – Podolí, pobočka Thákurova 676/3, Praha 6 – Dejvice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2023 č. j. 28 Cdo 720/2023-258 a proti rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 3. listopadu 2022 č. j. 4 Co 205/2018-239, za účasti Nejvyššího soudu a Vrchního soudu v Praze jako účastníků řízení a České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 26. dubna 2023 č. j. 28 Cdo 720/2023-258 a rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 3. listopadu 2022 č. j. 4 Co 205/2018-239 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu a řádný proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Řízení před obecnými soudy a podstata ústavní stížnosti**

1. Shora uvedená rozhodnutí stěžovatelka navrhuje zrušit z důvodu, že jimi byla podle ní porušena její ústavně garantovaná základní práva a svobody, a to konkrétně právo na řádný proces, které zaručuje ustanovení čl. 36 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a právo vlastnit majetek zaručené v ustanovení čl. 11 Listiny základních práv a svobod a v čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Státní pozemkový úřad, Krajský pozemkový úřad pro Středočeský kraj nevydal stěžovatelce postupem dle ustanovení § 9 odst. 6 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi (dále jen „zákon č. 428/2012 Sb.“) mj. pozemek KN parc. č. 632/1 v katastrálním území Jince, resp. jeho část, která je tvořena původním pozemkem PK parc. č. 342/1. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že pozemek

bezprostředně souvisí se stavbami umístěnými na sousedních pozemcích a je nezbytně nutný k užívání těchto staveb [§ 8 odst. 1 písm. a) zákona č. 428/2012 Sb.]

3. Proti tomuto rozhodnutí podala stěžovatelka ke Krajskému soudu v Praze žalobu podle ustanovení § 244 občanského soudního řádu, když tvrdila, že výlukový důvod nelze aplikovat na celý řešený pozemek. V řízení následně specifikovala tu jeho část, která byla tvořena původním vlastnictvím jejího právního předchůdce a zároveň bezprostředně nesouvisela (ve smyslu již překonané rozhodovací praxe soudů) se stavbami stojícími na okolních pozemcích a nebyla nezbytně nutná k jejich užívání. Tuto část pozemku také nechala oddělit geometrickým plánem. Soud prvního stupně žalobě vyhověl a řešenou část jako pozemek KN parc. č. 632/1 dle geometrického plánu č. 999-69/2017 pro katastrální území Jince stěžovatelce vydal.

4. Proti výroku o vydání části pozemku podala vedlejší účastnice řízení odvolání. Vrchní soud v Praze rozsudek soudu prvního stupně změnil a žalobu zamítl, když učinil závěr, že část pozemku je veřejnou zelení a je ve veřejném zájmu, aby toto využití zůstalo zachováno. S těmito závěry stěžovatelka nesouhlasila a podala ve věci dovolání k Nejvyššímu soudu. Upozornila na to, že odvolacímu soudu předložila aktuální, platný a účinný územní plán městyse Jince, z něhož lze učinit závěr, že i když na část pozemku dopadá veřejnoprávní regulace, není jí vlastník části pozemku omezen natolik, aby nemohl realizovat žádnou ze složek svého vlastnického práva. Nejvyšší soud ale svým usnesením ze dne 23. února 2021 č. j. 28 Cdo 108/2021-165 dovolání stěžovatelky zamítl.

5. Stěžovatelka tedy napadla toto rozhodnutí Nejvyššího soudu a předcházející rozhodnutí Vrchního soudu v Praze u Ústavního soudu, který jí vyhověl, když rozhodnutí zrušil svým nálesem ze dne 16. srpna 2021 sp. zn. II. ÚS 1697/21.

6. V návaznosti na zrušení svého předchozího rozhodnutí ve věci Vrchní soud v Praze nařídil místní ohledání pozemku KN parc. č. 632/1 v katastrálním území Jince. Stěžovatelka následně (s ohledem na výsledky místního ohledání) nechala ve věci vyhotovit další geometrický plán a doplnila svůj žalobní návrh o eventuální petit v tom smyslu, že se jí vydávají pozemky KN parc. č. 632/13, 632/14, 632/15, 632/16 a 632/17 dle geometrického plánu č. 1263-70/2022 pro katastrální území Jince (dále společně jen jako „předmětné pozemky“) Vrchní soud v Praze ovšem po opětovném projednání věci předmětné pozemky stěžovatelce znovu nevydal, když konstatoval, že, „v řízení nebylo prokázáno, že by žalobce mohl na předmětném pozemku (či jeho oddělených částech) stavět [...] Předmětný pozemek fakticky slouží jako veřejná zeleň [...] v řízení bylo prokázáno, že se jedná o travnatou část, pozemkem prochází chodník [...] sušáky na prádlo, upravené sezení, pískoviště pro děti“. Učinil závěr, že, „je ve veřejném zájmu, aby stávající využití předmětného pozemku (resp. geometrickým plánem oddělených pozemků dle eventuálního návrhu žalobce) zůstalo zachováno, když mezi bytovými domy sídliště je potřebná veřejná zeleň“.

7. Stěžovatelka napadla toto rozhodnutí odvolacího soudu dovoláním. Vrchnímu soudu v Praze v něm vytýkala, že jeho skutková zjištění jsou v extrémním rozporu s provedenými důkazy, že nedbal právního názoru Ústavního soudu vyjádřeného v nálezu v projednávané věci (mj. že neprovedl explicitní test proporcionality) a nezohlednil platný a účinný územní plán. Nejvyšší soud však napadeným usnesením dovolání stěžovatelky odmítl.

8. Stěžovatelka v obsáhlém odůvodnění ústavní stížnosti uvedla, že soudy své závěry dostatečně neodůvodnily, neprovedly ve věci test proporcionality a nereflektovaly povinnosti uložené jim kasačním rozhodnutím Ústavního soudu a specifikovala rovněž extrémní excesy při hodnocení důkazů. Vrchní soud v Praze dne 23. března 2022 provedl detailní místní ohledání pozemku KN parc. č. 632/1 dle geometrického plánu č. 999-69/2017 pro katastrální území Jince. Při něm konstatoval, že na tomto pozemku (resp. na jeho okrajích] se nachází lavičky, okrasná zeleň, stromy, pískoviště pro děti, betonový chodník a upravená venkovní sezení, přičemž zbývající část požadovaného pozemku tvoří travnatá plocha, mírně zvlhšená. Stěžovatelka na nové skutečnosti zjištěné při místním ohledání (při předcházejícím dokazování

leteckými snímky dané lokality nevyšly najevo) procesně reagovala tím, že nechala vypracovat nový geometrický plán (č. 1263-70/2022 pro katastrální území Jince), kterým oddělila všechny lavičky, okrasné rostlinstvo, stromy (kromě jednoho solitéru), dětské pískoviště, betonové chodníky, sušáky na prádlo, odvodňovací strouhu i kanalizační poklop, a to včetně dostatečného navazujícího prostoru pro obsluhu všech těchto prvků. V návaznosti na tento nový geometrický plán se svým eventuálním petitem nadále domáhala vydání předmětných pozemků. Konkrétně žádala o vydání pozemku KN parc. č. 632/13 o výměře 1.194 m² a pozemku KN parc. č. 632/14 o výměře 1.434 m², na kterých se nachází pouze travnatá plocha, pozemku KN parc. č. 632/15 o výměře 33 m², na kterém se nachází kromě travního porostu i soliterně stojící listnatý strom, a který přímo sousedí s pozemkem KN parc. č. 632/14, pozemku KN parc. č. 632/16 o výměře 83 m², na kterém se nachází pouze travnatá plocha, a který přímo sousedí s pozemkem KN parc. č. 632/14 a pozemku KN parc. č. 632/17 o výměře 32 m², na kterém se nachází kromě travnatého porostu i jeden vyvýšený záhon určený k pěstování zeleniny, a který přímo sousedí s pozemkem KN parc. č. 632/14.

9. Platí tedy, že stěžovatelka žádá svým eventuálním petitem již jen vydání těch částí původního pozemku, které skutečně nejsou fakticky zastavěny a ani s konkrétními stavbami funkčně nesouvisí. Naopak, nachází se na nich toliko travnatá plocha, popř. soliterní strom či vyvýšený záhon (který ovšem z povahy věci je užíván jednotlivcem a nikoliv všemi obyvateli sídliště či dokonce veřejností). Tuto rozhodující procesní okolnost ale Vrchní soud v Praze (stejně jako Nejvyšší soud) ve svém rozhodovacím procesu nezohlednil a v odůvodnění svého rozhodnutí stále činí závěry ve vztahu k dané lokalitě jako celku.

10. Stěžovatelka na pozemku zamýšlela vybudovat stavbu sociálního, zdravotnického či církevního charakteru, např. biblické hřiště, a nesouhlasila proto také se závěrem odvolacího soudu, jenž nemohl na základě provedených důkazů dojít ke skutkovému zjištění, že v dané lokalitě je vyloučeno cokoliv v budoucnosti postavit. S tím se ztotožnil také dovolací soud. Platná a účinná územně plánovací dokumentace (územní plán) ale hovoří jasně – stavět možné je. A protože se jedná o stěžejní otázku, která rozhoduje o tom, zda stěžovatelce vznikne anebo nevznikne k předmětným pozemkům tzv. holé vlastnictví, jedná se podle stěžovatelky o extrémní rozpor mezi skutkovými zjištěními odvolacího soudu a obsahem důkazů. Územně plánovací informace ve vztahu k předmětným pozemkům konstatuje, že dle platného územního plánu je jejich přípustné využití – za předpokladu, že nedojde ve vymezené ploše ke snížení kvality prostředí a pohody bydlení – pro zdravotnické stavby a jejich zařízení nebo zařízení pro kulturu a církevní účely. Navíc (což dovolací soud také opomenul) se v tomto dokumentu uvádí, že u uvedeného pozemku je přípustné využití pro stavby a zařízení pro sociální služby (domy s pečovatelskou službou a domovy důchodců) nebo stavby a zařízení pro sport a rekreaci. Toto využití tak nejenže není limitováno zájmem na zachování prostředí a pohody stávajícího bydlení, ale naopak tyto veličiny přímo zohledňuje.

11. Stěžovatelka rovněž poukázala na to (což doložila příklady z praxe), že prodává-li stát obdobný pozemek – bez ohledu na způsob jeho užívání obyvateli bytových domů – nejvyšší nabídce, a prokazuje tak lhostejnost k veřejnému zájmu u pozemků nedotčených restitučním nárokem, tím spíše by mělo být možné předmětné pozemky vrátit původnímu vlastníkovvi v restitučním procesu podle zákona č. 428/2012 Sb. Stejně jako ve své předcházející ústavní stížnosti stěžovatelka i nyní hájí názor, že předmětné pozemky, o které usiluje, jsou v rámci zákona č. 428/2012 Sb. zcela způsobilé k naturální restituci.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

12. Ústavní soud si ve věci vyžádal příslušný spisový materiál a vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení.

13. Ve vyjádření Nejvyššího soudu je zejména odkázáno na odůvodnění jeho napadeného usnesení; dále je připomenuto, že polemika se skutkovými závěry odvolacího soudu

nepředstavuje dovolací důvod, a konstatováno, že obecné soudy se nezpronevěřily ani požadavkům kladeným na písemné vyhotovení rozhodnutí. Nejvyšší soud proto navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

14. Vrchní soud v Praze uvedl, že v dané věci neshledal žádné výjimečné okolnosti, které by odůvodňovaly odchýlení od ustálené judikatury a vydání oddělených pozemků uvnitř sídliště, jež jsou součástí veřejného prostranství a bezprostředně souvisí s bytovou výstavbou.

15. Státní pozemkový úřad je toho názoru, že obecné soudy v dané věci postupovaly v souladu s platnými právními předpisy a aktuální judikaturou. Proto Ústavnímu soudu navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta jako nedůvodná.

III. Hodnocení a závěry Ústavního soudu

16. K projednání ústavní stížnosti je Ústavní soud příslušný a jde zároveň o návrh přípustný, neboť směřuje mimo jiné proti usnesení Nejvyššího soudu, proti němuž není přípustný další opravný prostředek v rámci obecné justice (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1992 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Ústavní stížnost je včas podaná, procesně bezchybná a byla podána oprávněnou osobou, která je řádně zastoupena.

17. Ústavní soud opět zdůrazňuje, že v restitučních věcech je povinností obecných soudů interpretovat právní předpisy ve vztahu k oprávněným osobám co nejvstřícněji. Po veškerých orgánech veřejné moci se pak žádá respekt k hodnotovým základům církevních restitucí, zejména v případech, jež vyžadují posouzení specifických skutkových okolností. V těchto věcech je vždy nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu. Rozhodnutí, jímž není vyhověno restitučnímu nároku, pak vyžaduje, aby se obecné soudy vypořádaly s každou relevantně předloženou právní otázkou.

18. Primárním cílem restitučního zákonodárství je tedy navrátit původně protiprávně odňaté pozemky původním vlastníkům či jejich právními nástupcům. V daném případě Ústavní soud zastává a opakuje svůj názor, že pokud jsou tvrzení a důkazy předložené v soudním řízení stěžovatelkou pravdivé, o čemž nemá důvod pochybovat, požadované pozemky lze v restitučním řízení vydat.

19. Jak Ústavní soud vyslovil již ve svém předchozím nálezu v předmětné věci, samo paušální tvrzení, že je pozemek součástí sídliště a plní roli veřejné zeleně v daném případě nemůže vyvrátit plausibilní námitky stěžovatelky, že se jedná o rozsáhlý pozemek (či soubor pozemků), který není v územním plánu určen jako veřejná zeleň, a který by mohla využít ke své činnosti například formou vybudování stavby, v níž by v souladu se záměry v území, vyjádřenými v územně plánovací dokumentaci, realizovala své poslání.

20. Ústavní soud tedy souhlasí se stěžovatelkou, že územně plánovací dokumentace, jakož i územně plánovací informace, předložené v řízení, nedávají oporu pro skutkový závěr o tom, že stěžovatelka by na předmětných pozemcích nemohla vybudovat zdravotnickou, kulturní či církevní stavbu: naopak takový závěr přímo vyvracejí. Odvolací soud ve svém rozhodnutí toliko opakuje svoji předcházející argumentaci o tom, že celý předmětný pozemek je veřejně přístupný, je veřejnou zelení atd., veřejný zájem představovaný platnou a účinnou územně plánovací dokumentací s veřejným zájmem na odčinění majetkové křivdy naturální restitucí předmětných pozemků ale neporovnává.

21. Pokud se dovolací soud pokoušel obhájit postup odvolacího soudu slovy, že z územně plánovací informace ve shodě se skutkovými konkluzemi odvolacího soudu vyplývá, že přípustné využití předmětných pozemkových částí je limitováno zájmem na zachování kvality prostředí a pohody stávajícího bydlení (srov. odst. 13 napadeného usnesení Nejvyššího soudu), pak to ale plně souzní s konzistentním tvrzením stěžovatelky, že na předmětném pozemku dle platného a účinného územního plánu stavět lze, jestliže budou dodržena jím stanovená omezení. Jak ostatně opakovaně tvrdila stěžovatelka, nikdy neplánovala stavbu, která by stávajícím

obyvatelům snižovala kvalitu prostředí a pohodu bydlení, ale právě naopak, v souladu s územně plánovací dokumentací počítala s využitím lokality pro stavby sociálních služeb, školských či zdravotnických zařízení či pro stavby a zařízení pro kulturu a církevní účely.

22. Stěžovatelka tak v řízení opakovaně upozorňovala na to, že veřejný zájem na odstranění majetkové křivdy spáchané totalitním režimem, představovaný naturální restitucí předmětných pozemků, a veřejný zájem na zachování a rozvoji dané lokality si neodporují. Soudy však neobjasnily, proč v dané věci převážil tvrzený veřejný zájem na nevydání předmětného pozemku nad právy stěžovatelky a cíli restitučního zákonodárství. Výklad vylukového důvodu tak lze ve vztahu k předmětným pozemkům považovat za formalistický a nezohledňující jedinečné okolnosti tohoto případu. Obecné soudy dostatečně přesvědčivě nevysvětlily, proč předmětné pozemky nelze stěžovatelce vydat, a to i s ohledem na okolnost, jakým způsobem stát nakládá s obdobnými pozemky, na což stěžovatelka v řízení rovněž upozorňovala.

23. Podle nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 176/03 je třeba v konkrétním případě volit takovou interpretaci, která by směřovala k maximálnímu naplnění účelu restituce a současně respektovala proporcionalitu mezi omezením restitučního nároku na vydání původních pozemků a prosazením konkrétního veřejného zájmu. Podle další judikatury Ústavního soudu i Nejvyššího soudu, na kterou bylo v dané věci odkazováno (srov. např. nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 581/14) platí, že pokud konkrétní okolnosti případu brání restituentovi vykonávat jakoukoliv složku vlastnického práva, není namístě mu pozemek vydat. Domáhala-li by se stěžovatelka vydání celého pozemku, pak by právní závěr soudů o jeho nevydatelnosti mohl obstát. Rozdělila-li ale stěžovatelka danou lokalitu geometrickým plánem, jak je výše specifikováno (a oddělila přitom, jak udává, část, kde se nachází pískoviště pro děti, sušáky na prádlo, betonový chodník, upravená venkovní sezení, okrasné rostlinstvo, odvodňovací strouha či kanálový poklop), jsou shora citované skutkové závěry ve vztahu k předmětným pozemkům stěží obhajitelné. Budou-li tedy části předmětného pozemku vydány stěžovatelce, nevznikne jí k předmětným pozemkům pouze tzv. holé vlastnictví, a bude je moci využít ke své činnosti, přičemž veřejný zájem na způsobu jejich využití zůstane zachován.

24. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu a na řádný proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno, v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů. V dalším průběhu řízení budou obecné soudy vázány nosnými důvody nálezu Ústavního soudu.

Č. 196**Nesprávné posouzení rozsahu dovolacího přezkumu Nejvyšším soudem
(sp. zn. II. ÚS 1617/24 ze dne 24. října 2024)**

Zrušil-li Nejvyšší soud po nesprávném posouzení rozsahu dovolacího přezkumu ve sporném občanském soudním řízení k dovolání stěžovatele rozsudky krajského soudu a okresního soudu v celém rozsahu, a nikoli jen v rozsahu, v jakém byl rozsudek krajského soudu (jako odvolacího soudu) napaden, když k opačnému postupu nebyl dán žádný z důvodů podle § 242 odst. 2 písm. a), b), c) občanského soudního řádu, překročil své oprávnění posuzovat dovoláním napadený rozsudek krajského soudu výhradně v rozsahu podaného dovolání a rozhodnout jen ve prospěch stěžovatele jako jediného dovolatele (§ 242 odst. 1 občanského soudního řádu), čímž porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně a soudců Pavla Šámala (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře o ústavní stížnosti stěžovatele Ing. Jaroslava Martínka, zastoupeného Mgr. Reném Gemmelem, advokátem, sídlem Poštovní 39/2, Ostrava, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2024 č. j. 27 Cdo 1332/2023-496, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení, takto:

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2024 č. j. 27 Cdo 1332/2023-496 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. února 2024 č. j. 27 Cdo 1332/2023-496 se proto zrušuje.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu v části, ve které Nejvyšší soud zrušil rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci (dále jen „krajský soud“) ze dne 15. 11. 2022 č. j. 69 Co 220/2022-423 v části výroku I, kterým byl potvrzen výrok I rozsudku Okresního soudu v Olomouci (dále jen „okresní soud“) ze dne 19. 1. 2022 č. j. 25 C 246/2020-347. Pokud by nebylo možné oddělit neústavní část rozsudku Nejvyššího soudu od ústavně konformní části, tedy části rozsudku, v níž Nejvyšší soud rozhodl o dovoláním napadené části rozsudku krajského soudu, stěžovatel navrhl, aby Ústavní soud rozsudek Nejvyššího soudu zrušil jako celek a věc vrátil krajskému soudu

k novému projednání a rozhodnutí. Stěžovatel tvrdí, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo porušeno jeho právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 2 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, z vyžádaného soudního spisu a z napadeného rozhodnutí se podává, že okresní soud rozsudkem ze dne 19. 1. 2022 č. j. 25 C 246/2020-347 uložil žalovanému (Bytovému družstvu X) povinnost zaplatit stěžovateli jako žalobci částku ve výši 441 620,15 Kč s příslušenstvím (výrok I), zamítl žalobu o zaplacení částky 1 439 374,21 Kč s příslušenstvím (výrok II) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III). Okresní soud uzavřel, že stěžovatel se dne 6. 10. 2015 stal členem družstva na základě smlouvy o převodu podílu uzavřené s Šárkou Moráňovou. Touto smlouvou bylo na stěžovatele převedeno i její právo k nájmu bytu, které jí vzniklo uzavřením nájemní smlouvy s družstvem. Podle soudu čl. VIII nájemní smlouvy představuje „platnou smlouvu o smlouvě budoucí“, jejíž obsah, resp. právní poměry smluvních stran, se řídí § 50a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013. Protože smlouva o smlouvě budoucí je „synallagmatickým právním jednáním, kde každá strana je nositelem práv a povinností“, nebylo smlouvou o převodu podílu na stěžovatele postoupeno právo na uzavření budoucí kupní smlouvy k bytu, a proto mu nesvědčí ani nároky vzniklé pro případ porušení povinností budoucí kupní smlouvy uzavřít uplatněné stěžovatelem, tj. a) zaplatit 1 000 000 Kč, b) vrátit žalovaným přijatá plnění na splátky úvěru a c) platit úrok z prodlení ve výši 9,25 % ročně z těchto částek. Smlouva o převodu podílu „neobsahuje žádné určité vymezení pohledávek, které by z tohoto titulu platně vznikly, nedošlo proto ani k platnému postoupení takových pohledávek podle § 1879 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“) z Šárky Moráňové na stěžovatele, a to ani jako souboru pohledávek“. Stěžovateli nemohla být postoupena pohledávka na vrácení plnění podle čl. VIII nájemní smlouvy, případně na úhradu souvisejících sankcí, jelikož Šárka Moráňová „svým právním jednáním nezapříčinila“ vznik takových pohledávek. Protože se stěžovatel nestal „smluvní stranou jakékoli jiné smlouvy“ než smlouvy o převodu podílu, je podle soudu jeho plnění poskytované družstvu jako platby na tzv. úvěr ode dne 23. 9. 2015 do 27. 4. 2020 „plněním bez právního důvodu“. Okresní soud proto dospěl k závěru, že žalovaný je povinen vydat stěžovatelem poskytnuté „plnění bez právního důvodu“ v celkové výši 441 620,15 Kč představující platby na tzv. úvěr ode dne 5. 9. 2017 do 27. 4. 2020 jako bezdůvodné obohacení podle § 2991 odst. 2 občanského zákoníku. V tomto rozsahu proto okresní soud žalobě vyhověl, a to včetně příslušného úroku z prodlení. Protože stěžovatel nevstoupil do práv a povinností „smlouvy budoucí kupní“, která je součástí nájemní smlouvy ze dne 31. 8. 2011, není v řízení o zaplacení smluvní pokuty ve výši 1 000 000 Kč a plnění poskytnutých Šárkou Moráňovou na splátky úvěru družstva do dne převodu družstevního podílu na stěžovatele, tj. do dne 23. 9. 2015, aktivně věcně legitimován. Okresní soud proto žalobu ve zbývajícím rozsahu co do částky 1 439 374,21 Kč s příslušenstvím zamítl z důvodů nedostatku aktivní věcné legitimace stěžovatele a částečného promlčení jeho práva na vydání bezdůvodného obohacení, a to včetně částky 110 Kč, která představuje rozdíl (vzniklý početní chybou) mezi částkou žalovanému zaplacenou a částkou 880 994,36 Kč, k jejímuž zaplacení (spolu se smluvní pokutou ve výši 1 000 000 Kč) stěžovateli měl být žalovaný povinován podle žalobního petitu.

3. Proti rozsudku okresního soudu podali odvolání stěžovatel (proti výrokům II a III) i žalovaný (proti výrokům I a III). Krajský soud k odvolání obou účastníků řízení rozsudkem ze dne 15. 11. 2022 č. j. 69 Co 220/2022-423 rozsudek okresního soudu potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok II). Krajský soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními okresního soudu i s jeho právními závěry. Podle krajského soudu představuje čl. VIII nájemní smlouvy „smluvní ujednání ze závazkového vztahu mezi družstvem a Šárkou Moráňovou, které není součástí členských práv a povinností členů družstva“, k převodu práv a povinností ze smlouvy o smlouvě budoucí tudíž nemohlo dojít

a stěžovatel se „stranou uvedené smlouvy nestal“. Na základě smlouvy o převodu podílu proto podle krajského soudu nemohlo „dojít k převodu práv a povinností ze smlouvy o smlouvě budoucí ... na žalobce“, neboť smlouva o převodu podílu neobsahuje „žádná zvláštní výslovná ujednání o převodu práv a povinností, zejména neobsahuje ustanovení o postoupení jakékoliv pohledávky“. Nadto v době uzavření smlouvy o převodu podílu ani žádné pohledávky na vrácení poskytnutého plnění družstvu, resp. na úhradu sjednaných sankčních plnění, neexistovaly a nemohly být na stěžovatele postoupeny. Krajský soud rovněž přisvědčil závěru okresního soudu, podle něhož je stěžovatel aktivně věcně legitimován pouze v části žaloby na vydání plateb, které prováděl ve prospěch družstva on sám, a které „je třeba posoudit jako bezdůvodné obohacení, neboť se tak dělo bez právního důvodu“. K odvolací argumentaci obou účastníků řízení krajský soud uvedl, že „neobsahuje skutečnosti, které by mohly zvrátit závěry okresního soudu“. Jednak podle krajského soudu nelze závazkový vztah mezi družstvem a Šárkou Moráňovou hodnotit jako „členské právo či povinnost“ a současně není pro rozhodnutí věci zásadní „posouzení otázky platnosti nájemní smlouvy“.

4. Proti rozsudku krajského soudu podal stěžovatel dovolání, a to konkrétně proti části výroku I rozsudku krajského soudu, kterým byl potvrzen zamítavý výrok II rozsudku okresního soudu. Nejvyšší soud napadeným rozsudkem napadený rozsudek krajského soudu, jakož i rozsudek okresního soudu, zrušil a věc postoupil Krajskému soudu v Ostravě jako soudu věcně příslušnému předmětnou věc projednat a rozhodnout. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že vyšel-li krajský soud z toho, že „ujednání nájemní smlouvy uzavřené mezi družstvem a Šárkou Moráňovou nejsou součástí členských práv a povinností členů družstva“, a proto práva a povinnosti z nájemní smlouvy převodem členského podílu na stěžovatele nepřešla, je jeho právní posouzení věci nesprávné. Nejvyšší soud proto shledal dovolání stěžovatele přípustným. Současně poukázal na to, že je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédně též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.). Vada řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, je dána také tehdy, rozhodoval-li v prvním stupni věcně nepřislušný soud (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2000 sp. zn. 20 Cdo 840/98). Domáhá-li se stěžovatel v projednávané věci po žalovaném vrácení plnění poskytnutého členem družstva družstvu na základě smlouvy o nájmu družstevního bytu, jde o spor mezi obchodní korporací a jejím členem vyplývající z účasti na obchodní korporaci, k jehož projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy [§ 9 odst. 2 písm. e) o. s. ř.]. Rozhodoval-li v projednávané věci jako soud prvního stupně Okresní soud v Olomouci, je řízení zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř.). Nejvyšší soud uzavřel, že vzhledem k tomu, že právní posouzení věci krajským soudem není správné, dovolací důvod podle § 241a odst. 1 o. s. ř. byl uplatněn právem a řízení trpí výše popsanou vadou. Nejvyšší soud proto rozsudek krajského soudu a spolu s ním (ze stejného důvodu) i rozsudek okresního soudu zrušil a věc postoupil k dalšímu řízení Krajskému soudu v Ostravě jako soudu věcně příslušnému k řízení v prvním stupni (§ 243e odst. 1 a odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

5. Usnesením ze dne 10. 6. 2024 sp. zn. 27 Cdo 1332/2023 Nejvyšší soud zamítl návrh stěžovatele na opravu výroku ústavní stížností napadeného rozsudku Nejvyššího soudu. Nejvyšší soud v odůvodnění tohoto rozhodnutí uvedl, že podáním doručeným Nejvyššímu soudu dne 19. 4. 2024 se stěžovatel domáhal opravy chyby v psaní či jiné zřejmé nesprávnosti výroku rozsudku, neboť jím byly zrušeny rozsudky soudu krajského a okresního soudu v celém rozsahu, ačkoliv jeho dovolání směřovalo pouze do druhého výroku a navazujícího výroku o náhradě nákladů řízení v rozsudku krajského soudu. Nejvyšší soud uvedl, že záměrně zrušil rozhodnutí soudu prvního stupně a odvolacího soudu v plném rozsahu a (celou) věc postoupil k projednání a rozhodnutí věcně příslušnému soudu (srov. bod 39 odůvodnění rozsudku).

Z uvedeného Nejvyšší soud dovodil, že stěžovatel se podaným návrhem ve skutečnosti nedomáhá opravy zjevné nesprávnosti rozsudku Nejvyššího soudu, nýbrž tvrzené věcné nesprávnosti rozsudku spočívající v tom, že Nejvyšší soud podle názoru stěžovatele nemohl v nenapadené části rozsudky soudů obou stupňů zrušit. Nápravu takové tvrzené nesprávnosti však nelze zjednat opravou výroku rozsudku podle § 164 věty první o. s. ř.

II. Argumentace stěžovatele

6. V ústavní stížnosti stěžovatel uvádí, že dovolání podal pouze do té části výroku I rozsudku krajského soudu, kterým byl potvrzen zamítavý výrok II rozsudku okresního soudu. Ve zbývajících částech, tedy v části, v níž krajský soud potvrdil vyhovující výrok I rozsudku okresního soudu, rozsudek krajského soudu dovoláním napaden nebyl. V této souvislosti stěžovatel poukazuje na to, že v civilním sporném řízení soudy postupují podle občanského soudního řádu, přičemž civilní sporné řízení je ovládáno zásadou projednací a dispoziční. Tyto zásady se mimo jiné promítají do pravidla, že je na účastníkovi řízení, v jakém rozsahu rozhodnutí soudu napadne opravným prostředkem, přičemž soud o podaném opravném prostředku rozhodující je tímto vymezením rozsahu přezkumu vázán, s výjimkou sporů *iudicium duplex* a sporů, kde jsou jednotlivé výroky na sobě vzájemně závislé. V předmětné věci o žádnou z uvedených výjimek nejde a ani Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozhodnutí žádnou z výjimek neuvádí. Přesto Nejvyšší soud svým rozhodnutím zrušil rozsudky krajského soudu a okresního soudu i ve vyhovující části, tedy ve výroku I rozsudku okresního soudu a v té části výroku I krajského soudu, ve které byl potvrzen vyhovující výrok I rozsudku okresního soudu, byť tyto výroky dovoláním napadeny nebyly. Nejvyšší soud tím překročil svoji pravomoc vykonávat soudní moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon, čímž současně porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces. Nejvyšší soud měl stěžovatelovu dovolání vyhovět a zrušit napadené rozsudky krajského soudu a okresního soudu pouze v té části, ve které je stěžovatel napadl dovoláním. V dovoláním nenapadené části, ve které bylo žalobě co do částky 441 620,15 Kč s příslušenstvím vyhověno, měly rozsudky krajského soudu a okresního soudu zůstat rozsudkem Nejvyššího soudu nedotčeny.

7. Dne 3. 7. 2024 byl Ústavnímu soudu doručen přípis, ve kterém stěžovatel uvedl, že vedle podané ústavní stížnosti se pokusil zjednat nápravu pochybení Nejvyššího soudu v rozsudku ze dne 27. 2. 2024 cestou návrhu na vydání opravného rozhodnutí. Nejvyšší soud však v uvedeném usnesení (v bodě 7) uvedl, že zrušil rozsudek krajského i okresního soudu v celém rozsahu, tedy i v části dovoláním nenapadené, záměrně. Stěžovatel namítá, že Nejvyšší soud místo toho, aby své pochybení přiznal, tak výslovně uvádí, že zákon porušil zcela vědomě. Nejvyšší soud podle stěžovatele neměl právo zrušit rozsudky v rozsahu dovoláním nenapadeném za stavu, kdy nešlo o výroky vzájemně vázané. Nejvyšší soud v rozsudku neuvádí, že by nenapadený výrok považoval za vázaný na výrok napadený. Podle stěžovatele ke zrušení rozsudků obou soudů v dovoláním nenapadené části došlo nedopatřením Nejvyššího soudu, což Nejvyšší soud alibisticky odmítá přiznat.

III. Vyjádření účastníka řízení k ústavní stížnosti

8. Soudce zpravodaj zaslal podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) ústavní stížnost k vyjádření Nejvyššímu soudu a žalovanému.

9. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k podané ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku.

10. Žalovaný se ve stanovené lhůtě k podané ústavní stížnosti nevyjádřil a s ohledem na to měl Ústavní soud v souladu s poskytnutým poučením za to, že se postavení vedlejšího

účastníka vzdal (§ 28 odst. 2 a § 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 o. s. ř.). Z tohoto důvodu s ním dále jako s vedlejším účastníkem nejednal.

11. Vyjádření Nejvyššího soudu neobsahovalo žádné nové skutečnosti, a proto k němu Ústavní soud při svém rozhodování nepřihlédl a stěžovateli je k replice nezasílal.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva, když námitky, které stěžovatel v ústavní stížnosti uplatňuje vůči napadenému rozsudku Nejvyššího soudu, již v dalším řízení, které bude před obecnými soudy probíhat, nemůže uplatnit.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy). Vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Proto vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ je v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

14. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyla dotčena ústavně chráněná práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. Jak Ústavní soud opakovaně uvedl, základní práva a svobody působí jako regulativní ideje, na něž obsahově navazují komplexy norem podústavního práva; současně tyto ideje determinují výklad právních norem. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole, anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá porušení základního práva a svobody [srov. např. nálezy ze dne 10. 3. 2020 sp. zn. I. ÚS 3302/19 nebo nálezy ze dne 28. 8. 2018 sp. zn. I. ÚS 2283/17 (N 142/90 SbNU 307)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>].

15. Ústavní soud ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nálezy ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Proces interpretace a aplikace podústavního práva pak bývá stížen takovouto kvalifikovanou vadou zpravidla tehdy, nezohlední-li obecné soudy správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí – z hlediska řádně vedeného soudního řízení – neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinálnímu) chápání dotčených právních institutů [srov. nálezy ze dne 10. 10. 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85) či nálezy ze

dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471) či náleze ze dne 14. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2502/17 (N 88/89 SbNU 331)].

16. Spravedlivým procesem se rozumí celý postup a ucelený řetězec postupů, kdy jsou soudní cestou chráněna práva a právem chráněné zájmy osob. Jinými slovy právo na spravedlivý proces je ústavně zaručené právo každého na přístup před nezávislého a nestranného soudce, před nímž se domáhá ochrany svých práv. Jde o zákonem stanovený procesní postup a zákonem upravené soudní řízení. Jde tedy o celý řetězec záruk zákonnosti, které v souhrnu odpovídají nárokům ústavnosti vyjádřené v ústavním pořádku České republiky [srov. náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431), náleze ze dne 14. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 2502/17 (N 88/89 SbNU 331) ad.].

17. Ve vztahu k dovolacímu řízení Ústavní soud vyslovil, že rozhodl-li se zákonodárce institut dovolání zakotvit do právního řádu, rozhodování o něm nelze vyjímát z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména z práva na spravedlivý proces [srov. náleze ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131, č. 153/2004 Sb.), náleze ze dne 10. 5. 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 (N 100/37 SbNU 355) či náleze ze dne 5. 9. 2018 sp. zn. I. ÚS 3029/17 (N 151/90 SbNU 453)].

A) Obecná východiska pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

18. Jednou ze základních zásad, která charakterizuje civilní sporné řízení, je zásada dispoziční. Její projev představují mimo jiné ustanovení občanského soudního řádu, která upravují jednotlivé procesní úkony, k nimž jsou účastníci v řízení oprávněni a které jsou v jejich výlučné dispozici (např. návrh na zahájení řízení, zpětvzetí návrhu či odvolání). Zásada dispoziční je nejtypičtější procesní zásada civilního řízení sporného, jež spočívá v možnosti procesních stran disponovat řízením a jeho předmětem (srov. náleze Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. I. ÚS 1238/24).

19. Zásada dispoziční v procesu znamená, že procesní aktivita je dána do rukou účastníků, nikoli soudu nebo jiných subjektů. Je založena na ideji právního zájmu, a tedy platí, že iniciativu má ten, kdo uplatňuje či brání vlastní právní zájem. Účastníci civilního řízení podáním žaloby rozhodnou o tom, že je proces zahájen, zpětvzetím žaloby způsobí zastavení (skončení) řízení. V průběhu procesu mohou účastníci využít dalších prostředků procesní ochrany k dispozici předmětem řízení, například rozšíření žaloby či uzavření soudního smíru. Dispoziční oprávnění sporných stran v procesu se realizují tzv. dispozičními procesními úkony, tedy těmi, jež mohou významně ovlivnit proces. Jsou jimi, kromě podání žaloby, zpětvzetí žaloby, změna žaloby a uzavření smíru, např. i podání vzájemné žaloby, podání odvolání, dovolání či žaloby na obnovu řízení nebo žaloby pro zmatečnost.

20. Uvedené pojetí zásady dispoziční a jejího klíčového významu pro civilní sporné řízení stabilně respektuje judikatura obecných soudů (viz např. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2002 sp. zn. 33 Odo 6/2002, ze dne 31. 1. 2007 sp. zn. 28 Cdo 3140/2006, ze dne 24. 7. 2015 sp. zn. 29 Cdo 4608/2015, ze dne 29. 6. 2022 sp. zn. 23 Cdo 1775/2021 či ze dne 26. 1. 2023 sp. zn. 22 Cdo 2258/2021) i doktrína (srov. např. Winterová, A. Civilní právo procesní. Praha: Linde, 2008, s. 76; Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha I. § 1–2501 občanského soudního řádu. Vydání čtvrté. Praha: Wolters Kluwer, 2023, s. 323; či Lavický P. a kol. Civilní právo procesní. Díl první. Brno: Česká společnost pro civilní právo procesní, 2023, s. 46 a násl.).

21. Stejně chápe dispoziční zásadu ve sporném občanském řízení ve své judikatuře také Ústavní soud. V nálezu ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 87/99 (N 100/15 SbNU 31) vyslovil, že jednou ze základních zásad občanského soudního řízení, jíž je toto řízení ovládáno, je zásada dispoziční. Zásada oficiality ve vztahu k zásadě dispoziční je výjimkou, jejíž uplatnění je opodstatněno zejména důvody ochrany práv účastníků řízení nebo ochrany veřejného zájmu. I když pro sporné řízení je typická zásada dispoziční, i v tomto řízení se objevují prvky zásady

oficiality [§ 151 odst. 1, § 153 odst. 2, § 212 písm. a), § 224 o. s. ř.], které však směřují výlučně k ochraně práv účastníků řízení nebo veřejného zájmu. Její uplatnění tak musí mít své opodstatnění.

22. V bodu 20 nálezu ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. Pl. ÚS 42/08 (N 90/53 SbNU 159, č. 163/2009 Sb.) Ústavní soud uvedl, že smyslem a účelem civilního práva procesního je poskytovat ochranu subjektivním soukromým právům, tj. veřejné občanské procesní právo slouží soukromému právu hmotnému, a neplní-li tento svůj úkol, ztrácí svůj význam. Vzájemné funkční vazby soukromého práva hmotného, jež je postaveno na autonomii vůle účastníků soukromoprávních vztahů, a veřejného občanského práva procesního se promítají do oblasti práva procesního především dispoziční zásadou, která ovládá civilní proces. Dispoziční zásada představuje specifické promítnutí soukromoprávní autonomie vůle do oblasti civilního procesu. Stranám je dáno, aby svobodně, v souladu se zásadou dispoziční, nakládaly jak řízením, tak i jeho předmětem.

23. Význam zásady dispoziční pro sporné občanské řízení Ústavní soud dále akceptoval například v nálezech ze dne 29. 9. 2005 sp. zn. III. ÚS 38/05 (N 187/38 SbNU 511) či ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl. ÚS 40/18 (N 138/100 SbNU 512, č. 327/2020 Sb.), byť zde nikoli jako zásadu bez dalšího ústavní (k tomu v podrobnostech viz i dále). Nelze však popřít, že zásada dispoziční je v civilním sporném řízení ustáleně chápána jako klíčová zásada tohoto řízení, která je v procesním kontextu vyjádřením principu ochrany autonomie vůle a odpovědnosti jednotlivce za prosazení vlastních právních zájmů. Nelze proto bezdůvodně postupovat v rozporu s touto zásadou.

24. Dispoziční zásada se podle doktríny projevuje jak v řízení v prvním stupni, tak v řízení o opravných prostředcích, tedy i odvolacím řízení (srov. Lavický, P. Dispoziční zásada v civilním odvolacím řízení. Právní rozhledy, 2015, č. 7, s. 253 a násled., či Lavický, P. a kol., 2023, op. cit. sub 17, s. 48). Jeho zahájení by totiž opět mělo být v rukou stran; také jen na odvolání by mělo záviset vymezení předmětu odvolacího řízení. Ten je dán rozsahem odvolání, odvolacími důvody a odvolacím návrhem. Obdobně to platí vzhledem k charakteru dovolacího řízení i v něm.

25. Projevem dispoziční zásady v opravných řízeních je proto mimo jiné tzv. zákaz *reformationis in peius*, který zajišťuje svobodu práva podat opravný prostředek, neboť jen při jeho uplatnění se osoba podávající opravný prostředek nemusí obávat, že v důsledku podání opravného prostředku ve svůj prospěch nedojde k zhoršení jejího postavení. Uplatnění zásady zákazu *reformationis in peius* v občanském soudním řízení konstatoval Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 2258/2021: „Také v občanském soudním řízení až na výjimky platí zásada zákazu *reformationis in peius*, kterou jsou odvolací soudy povinny respektovat, jelikož opačný závěr by byl v rozporu s dispoziční zásadou a taktéž se smyslem a účelem opravných prostředků.“ Nejvyšší soud v odůvodnění uvedeného rozhodnutí dále konstatoval, že zákaz změny k horšímu se v řízení projevuje v tom, že strana, která využila opravného prostředku, nemůže mít v důsledku rozhodnutí opravného soudu horší postavení, než jaké jí přiznávalo napadené rozhodnutí, tj. prvostupňové rozhodnutí nesmí odvolací soud změnit k tíži odvolatele. Pokud podaly odvolání obě strany, může se rozhodnutí odvolacího soudu pohybovat jenom v rámci vymezeném odvoláními obou stran. V této situaci může dojít ke změně k horšímu, nikoliv však na základě odvolání toho, k jehož tíži změna jde, ale proto, že se odvolala i protistrana. Obdobně a tím více, že dovolání směřuje proti pravomocnému rozhodnutí, to samozřejmě platí i v dovolacím řízení.

26. Proto se již ve starší literatuře uvádělo, že reformace *in peius* je chápána jako změna k horšímu v právním postavení účastníka, která nastala v řízení o opravném prostředku v důsledku jeho vlastní procesní aktivity. Zákaz popsané změny k horšímu v opravných řízeních je projevem dispoziční zásady. Je adresovaný soudu, který by jinak byl v řízení o opravném prostředku oprávněn způsobit změnu procesního postavení určitého účastníka k horšímu (srov.

např. Macur, J. Reformácia in peius v občianskom súdnom konaní. Právny obzor, 1970, roč. 53, č. 5, s. 442).

27. Zákaz změny k horšímu (*reformationis in peius*) tedy znamená, že odvolací (dovolací) soud nesmí napadený rozsudek změnit v neprospěch odvolatele (dovolatele), odvolal-li (dovolal-li) se jen on sám. Za situace, kdy se odvolá (podá dovolání) také protistrana, je samozřejmě možnost změny prvostupňového rozsudku otevřena v obou směrech.

28. Zákaz změny k horšímu totiž současně představuje důsledek vázanosti soudu opravným prostředkem. V řízení ovládaném zásadou oficiality zákaz reformace *in peius* neplatí, neboť v něm soud není vázán návrhy stran (srov. Lavický, P. a kol. Moderní civilní proces. Brno: Masarykova univerzita, 2014, s. 47–48; Lavický, P., 2015, op. cit., sub 23, s. 253 a násl.).

29. Uplatnění zákazu reformace *in peius* se zcela nekryje se zákazem přezkoumávat část rozhodnutí, která již nabyla právní moci, ale je širší. Odpovídá totiž dispozičnímu (návrhovému) charakteru civilního sporného procesu a vůbec smyslu opravných prostředků, aby odvolací (dovolací) řízení nebylo vydáváno za všestrannou kontrolu správnosti prvoinstančního rozhodnutí prováděnou odvolacím (dovolacím) soudem z úřední povinnosti, ale aby se zaměřilo na posouzení důvodnosti odvolání (dovolání) z hlediska toho, kdo odvolání (dovolání) podal. Z opačného pohledu řečeno, je-li protistrana s výsledkem řízení spokojena, a proto ani odvolání nepodala, popř. ho podala a vzala zpět apod., není namístě „vnucovat“ jí ještě lepší výsledek řízení, než kterého dosáhla a proti němuž nebrojila. Takový přístup by korespondoval zásadě materiální pravdy v pojetí zastávaném před rokem 1989, která již byla v civilním řízení důvodně opuštěna; dispoziční zásadě však změna ve prospěch strany, která odvolání (dovolání) nepodala, vůbec neodpovídá.

30. Byť zákonná úprava civilního procesu zásadu zákazu reformace *in peius* výslovně nezakotvuje, její všeobecná platnost pro civilní soudní řízení je nesporná, což se podává jak z jednoznačných závěrů doktríny a judikatury, tak nepřímou též ze zpracovaného věcného záměru nového civilního řádu soudního a srovnání příbuzných zahraničních právních úprav. Důvodnému uplatňování zásady zákazu reformace *in peius* v civilním řízení nasvědčují též závěry judikatury Ústavního soudu.

31. Smyslem zásady zákazu reformace *in peius* je v co nejširší míře zaručovat účastníkům řízení svobodné rozhodnutí napadnout odvoláním vadný rozsudek soudu prvního stupně (či obecně svobodu práva podat opravný prostředek, a to včetně dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští) a přezkoumat ho odvolacím (dovolacím) soudem, aniž by se obával rizika zhoršení své situace. Zákaz reformace *in peius* je tedy třeba chápat jako garanci svobody odvolacího (dovolacího) práva.

32. V této souvislosti je třeba připomenout mechanismus fungování soukromého práva, který je vybudován na předpokladu iniciativy jeho subjektů směřujících k realizaci svých práv a zájmů právně relevantním chováním. V řízení před obecnými soudy je obecně platná zásada „každý nechť si střeží svá práva“ (*vigilantibus iura scripta sunt*), podle níž je každý účastník odpovědný za průběh řízení a uplatňování svých práv a oprávněných zájmů (což předpokládá odpovědnost účastníků za ochranu jejich práv, která je plně v jejich dispozici). Vyžaduje od účastníka řízení pečlivou úvahu, v jakém rozsahu a jakým způsobem podle hmotných a procesních norem o ochranu svého práva usilovat.

33. K tomu je třeba dodat, že dispoziční zásada úzce souvisí s požadavkem řádného (spravedlivého) soudního procesu a oblastí ústavně zaručených práv. V procesním právu totiž vyjadřuje princip ochrany autonomie vůle jednotlivce, jak bylo nastíněno shora, a také rovnost účastníků v řízení. Jde-li o zásadu rovnosti, ustanovení čl. 37 odst. 3 Listiny je zařazeno do komplexu práv na řádný (spravedlivý) proces a plyne z něj zejména právo strany řízení rovnocenně procesně působit na orgán, který věc rozhoduje. Každá strana musí mít stejnou šanci ovlivnit úsudek orgánu, který vede řízení. S tvrzeními a důkazními návrhy jakékoliv strany se musí zacházet stejně. Soud či jiný orgán nesmí vyplňovat svou aktivitou mezeru

v tvrzeních či důkazních návrzích jedné ze stran řízení v míře, která by narušovala materiální rovnost stran. Tato ústavní norma platí pro všechny druhy soudního řízení, tedy jak pro civilní řízení, soudní řízení správní, ale i trestní řízení soudní [srov. náleze ze dne 21. 7. 2004 sp. zn. I. ÚS 639/03 (N 102/34 SbNU 79), nebo Knapp V. Teorie práva, C. H. Beck, 1995, s. 217].

34. Zásada rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny) se rovněž projevuje v požadavku nezvýhodňovat účastníka řízení, který v řízení není aktivní. To právě zajišťuje uplatnění zásady zákazu reformace *in peius* jako derivátu dispoziční zásady pro odvolací nebo dovolací řízení, která zaručuje, že není důvodu bez dalšího zvýhodňovat účastníka, který nepodal odvolání či dovolání (k uplatnění zásady zákazu reformace *in peius* srov. též náleze Ústavního soudu ze dne 16. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 1145/24 či náleze sp. zn. I. ÚS 1238/23).

35. Podstatou ústavní stížnosti je námitka stěžovatele, že Nejvyšší soud napadeným rozsudkem překročil svoji pravomoc, když zrušil rozsudky krajského soudu a okresního soudu v celém rozsahu, ačkoli stěžovatel dovoláním napadl rozsudek krajského soudu pouze v té části, ve které byl potvrzen rozsudek okresního soudu ve výroku II, ve kterém byla jeho žaloba zamítnuta (tedy pouze v té části, ve které jeho žalobě nebylo vyhověno). Nejvyšší soud však zrušil napadené rozsudky i v části, ve které bylo žalobě stěžovatele vyhověno, a to aniž by dovolání podala protistrana.

36. Rozsah dovolacího přezkumu je formálně přísně upraven a omezen až na výjimky na jeho vymezení v dovolání jak po tzv. kvantitativní, tak kvalitativní stránce.

37. Podle § 242 odst. 1 o. s. ř. dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden. Podle odstavce 2 uvedeného ustanovení dovolací soud není vázán rozsahem dovolacích návrhů a) v případech, kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který dovoláním nebyl dotčen, b) v případech, kde jde o taková společná práva nebo povinnosti, že se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky, kteří vystupují na jedné straně, a kde platí úkony jednoho z nich i pro ostatní (§ 91 odst. 2 o. s. ř.), třebaže dovolání podal jen některý z účastníků, c) jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.

38. Tzv. kvantitativní rozsah přezkumné činnosti dovolacího soudu se odvíjí od struktury dovoláním dotčeného rozhodnutí, které zpravidla sestává z více výroků. Je pak na dovolateli, aby výslovně určil, proti kterým z nich (případně kterým částem) brojí. Výjimky z vázanosti kvantitativním rozsahem dovolání jsou formulovány shodně jako u řízení odvolacího (srov. identický výčet v § 212 o. s. ř.). V případě těchto výjimek může nastat i zhoršení pozice dovolatele oproti stavu vytvořenému rozhodnutím dovolacího soudu, což je jinak nepřípustná změna k horšímu (zákaz *reformationis in peius*) [srov. též nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 4. 2024 sp. zn. I. ÚS 1238/23 či ze dne 10. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 1145/24].

39. Podle § 242 odst. 3 o. s. ř. lze rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen z důvodu vymezeného v dovolání. Je-li dovolání přípustné, dovolací soud přihlédne též k vadám uvedeným v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i k jiným vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

40. Zde hovoříme o tzv. kvalitativním rozsahu dovolání, totiž o důvodech, pro které je pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu napadáno a které lze měnit (rozšířit) jen po dobu lhůty k dovolání. Protože je dovolací soud vázán věcným rozsahem dovolání, tj. včetně vymezení dovolacího důvodu, je nezbytné, aby jediný uplatnitelný dovolací důvod (nesprávné právní posouzení věci) byl v dovolání řádně vymezen způsobem, který upravuje § 241a o. s. ř. (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013 sp. zn. 32 Cdo 1872/2011). Nepostačuje však obecný odkaz na nesprávné právní posouzení věci, není-li spojen s konkrétním označením napadeného právního posouzení a výkladem, v čem dovolatel tuto nesprávnost spatřuje. Nejvyšší soud je přitom vázán konkrétním vymezením (popisem) dovolacího důvodu a není oprávněn zabývat se důvody dalšími, byť by z obsahu spisu či odůvodnění napadeného rozhodnutí vyplývaly.

B) Aplikace obecných východisek na posuzovaný případ

a) Rozsah dovolacího přezkumu (kvantitativní stránka)

41. V souladu s § 242 odst. 1 o. s. ř. Nejvyšší soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, tedy ve výrocích, ve kterých bylo napadeno (dovoláním jsou dány meze přezkumné činnosti dovolacího soudu). V některých případech je však nezbytné, aby dovolací soud přezkoumal napadené rozhodnutí i v širším rozsahu, než požaduje dovolatel. Tím se zabrání tomu, aby v jednom řízení byla vydána rozhodnutí obsahující vzájemně rozporné výroky. Výjimky z vázanosti kvantitativním rozsahem dovolání jsou obdobné jako u řízení odvolacího (srov. § 212 o. s. ř.).

42. Podle § 242 odst. 2 písm. a) o. s. ř., Nejvyšší soud není vázán rozsahem vymezeným dovolatelem (rozsahem dovolacích návrhů) v případech, kdy na rozhodnutí o napadeném výroku je závislý výrok, který dovoláním nebyl dotčen. Závislým v tomto smyslu je takový výrok, který při zrušení nebo změně napadeného výroku nemůže sám o sobě obstát (s výjimkou, směřuje-li dovolání pouze proti výroku o příslušenství pohledávky, proti lhůtě k plnění nebo o předběžné vykonatelnosti rozsudku). Právo se samostatným skutkovým základem lze charakterizovat tak, že jde o právo korespondující určitým skutkovým tvrzením, která jsou odlišná od jiných skutkových tvrzení v řízení uplatněných a korespondujících jiným právům. V těchto případech dovolání proti jednomu právu se samostatným skutkovým základem nemůže přivodit účinky dovolání vůči ostatním samostatným nárokům.

43. Okresní soud v předmětné věci rozhodl samostatnými výroky jednak o povinnosti žalovaného vydat stěžovateli poskytnuté „plnění bez právního důvodu“ v celkové výši 441 620,15 Kč s příslušenstvím, představující platby na tzv. úvěr ode dne 5. 9. 2017 do 27. 4. 2020, a dále rozhodl o nároku stěžovatele na zaplacení smluvní pokuty ve výši 1 000 000 Kč a plnění poskytnutých Šárkou Moráňovou na splátky úvěru družstva do dne převodu družstevního podílu na stěžovatele, tj. do dne 23. 9. 2015, a to tak, že žalobu co do částky 1 439 374,21 Kč s příslušenstvím zamítl z důvodů nedostatku aktivní věcné legitimity stěžovatele a částečného promlčení jeho práva na vydání bezdůvodného obohacení. V posuzované věci tedy o žádnou z výjimek z vázanosti dovolacího soudu rozsahem podaného dovolání upravených v § 242 odst. 1 o. s. ř. nešlo (srov. sub 2 a 3).

44. V podaném dovolání stěžovatel výslovně uvedl, že dovolání podává proti rozsudku krajského soudu, přičemž je „zaměřuje do té části výroku I rozsudku krajského soudu, kterým byl potvrzen zamítavý výrok II rozsudku okresního soudu“. V petitu dovolání pak stěžovatel navrhl, aby Nejvyšší soud „v napadené části (a v navazujícím nákladovém výroku) změnil rozsudek Krajského soudu v Ostravě – pobočky v Olomouci ze dne 15. 11. 2022 sp. zn. 69 Co 220/2022 tak, že změní v zamítavé části (a v navazujícím nákladovém výroku) rozsudek okresního soudu ze dne 19. 1. 2022 sp. zn. 25 C 246/2020 a žalobě i v této části zcela vyhoví, přičemž současně zaváže žalovaného k náhradě nákladů řízení před soudy všech stupňů. Nebudou-li splněny zákonné podmínky pro změnu napadeného rozsudku odvolacího soudu, pak nechť je rozsudek odvolacího soudu v napadené části Nejvyšším soudem zrušen (včetně navazujícího nákladového výroku) a stejně tak nechť je v zamítavém výroku zrušen i rozsudek soudu prvního stupně (včetně navazujícího nákladového výroku), a nechť je věc vrácena soudu prvního stupně k tomu, aby ji ve zrušené části znovu projednal a rozhodl při vázanosti právními závěry dovolacího soudu“. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku pak shodně konstatoval, že stěžovatel v dovolání navrhl, aby „Nejvyšší soud změnil rozhodnutí krajského soudu tak, že změní v zamítavé části rozsudek soudu prvního stupně a žalobě i v této části plně vyhoví, popřípadě aby zrušil rozhodnutí soudů obou stupňů a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení“.

45. Ačkoli v předmětné věci nešlo o žádný z případů výjimek uvedených v § 242 odst. 2 o. s. ř., přičemž stěžovatel svým dovoláním napadl rozsudek krajského soudu pouze v té části, ve které nebylo jeho žalobě vyhověno (tedy v části, ve které krajský soud potvrdil rozsudek okresního soudu v zamítavém výroku II), Nejvyšší soud napadeným rozsudkem zrušil rozsudky krajského soudu a okresního soudu v celém rozsahu.

b) Důvody dovolacího přezkumu, vady řízení (kvalitativní stránka)

46. Výjimkou z věcné vázanosti Nejvyššího soudu dovoláním jsou případy tzv. jiných vad řízení a zmatečností vad řízení [tj. vad uvedených v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., jakož i jiných vad řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci], k nimž je dovolací soud povinen přihlídnout z úřední povinnosti, i když nejsou v dovolání uplatněny, popřípadě je-li poukazováno jen na některé či jiné. To však platí pouze za předpokladu, že dovolání je přípustné (srov. § 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.). Tzv. zmatečnostní vady nejsou sice samostatným uplatnitelným dovolacím důvodem, ale závažnost těchto zásadních procesních pochybení odůvodňuje, aby k jejich nápravě mohlo dojít i prostřednictvím dovolacího řízení, byť primárně se má uplatnit žaloba pro zmatečnost (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2003 sp. zn. 21 Cdo 2179/2002). To ovšem platí jen pro dovolání přípustná z jiného důvodu, tj. pro některou ze situací vyjmenovaných v § 237 o. s. ř.

47. O zmatečnostní vadu ve smyslu výše uvedeného může jít například právě při procesním pochybení spočívajícím v rozhodnutí věci věcně nepřislušným soudem.

48. Věcná příslušnost jakožto institut procesního práva vymezuje, které z článků soudní soustavy působících obecně jako soudy prvního stupně (okresní a krajské soudy) jsou v občanském soudním řízení v prvním stupni povolány projednat a rozhodnout věci určitého druhu (srov. např. Drápal, L., Bureš, J. a kol. Občanský soudní řád I. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 42). Věcná příslušnost představuje jednu z podmínek řízení (§ 103 a násl. o. s. ř.); rozhodoval-li v prvním stupni věcně nepřislušný soud, je řízení zatíženo vadou, jež mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (srov. např. důvody usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2000 sp. zn. 20 Cdo 840/98, viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 6. 2017 sp. zn. 29 Cdo 4825/2015).

49. Věcnou příslušnost soud zkoumá z úřední povinnosti (nikoliv tedy jen na základě námítky účastníků) v průběhu celého řízení (s výjimkou případů uvedených v § 104a odst. 7 o. s. ř.), neboť rozhodoval-li by ve věci věcně nepřislušný soud, byla by taková skutečnost odvolacím důvodem podle § 205 odst. 2 písm. a) o. s. ř., ale při splnění dalších podmínek i důvodem uplatnitelným v dovolání (srov. § 242 odst. 3 o. s. ř.). Následky porušení rozhodování věcně příslušným soudem jsou stanoveny v § 221 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a soud podle něj rozhodnutí zruší a věc postoupí věcně příslušnému soudu. Na základě § 243b o. s. ř. pak stejně postupuje i Nejvyšší soud. K vadě řízení spočívající v tom, že ve věci v prvním stupni rozhodl věcně nepřislušný soud, může dovolací soud přihlídnout (jak bylo uvedeno výše) jen tehdy, je-li dovolání přípustné (srov. obdobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2000 sp. zn. 20 Cdo 840/98). Rozhodnutí vydané věcně nepřislušným soudem je zmatečnostní vadou řízení [§ 229 odst. 1 o. s. ř.].

50. V předmětné věci Nejvyšší soud dovodil, že stěžovatel se po žalovaném domáhá vrácení plnění poskytnutého členem družstva družstvu na základě smlouvy o nájmu družstevního bytu, jde tedy o spor mezi obchodní korporací a jejím členem vyplývající z účasti na obchodní korporaci, k jehož projednání a rozhodnutí jsou v prvním stupni věcně příslušné krajské soudy [§ 9 odst. 2 písm. e) o. s. ř.]. Rozhodoval-li v předmětné věci jako soud prvního stupně Okresní soud v Olomouci, je řízení zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (ve smyslu § 242 odst. 3 o. s. ř.). Jelikož právní posouzení věci krajským soudem nebylo správné, Nejvyšší soud dovodil, že dovolací důvod podle § 241a

odst. 1 o. s. ř. byl uplatněn právem, přičemž řízení trpí výše popsanou vadou. Nejvyšší soud proto rozsudek krajského soudu a spolu s ním (ze stejného důvodu) i rozsudek okresního soudu zrušil a věc postoupil k dalšímu řízení Krajskému soudu v Ostravě jako soudu věcně příslušnému k řízení v prvním stupni (§ 243e odst. 1 a odst. 2 věta druhá o. s. ř.).

51. Stěžovatel podaným dovoláním napadl rozsudek krajského soudu pouze v té části, ve které jeho žalobě nebylo vyhověno. Proti výroku I rozsudku krajského soudu v části, ve které byl potvrzen výrok I rozsudku okresního soudu, kterým bylo stěžovatelově žalobě vyhověno, stěžovatel logicky dovolání nepodal. Navíc ve vztahu k části rozsudku krajského soudu, ve které bylo stěžovatelově žalobě vyhověno, nebylo dovolání ani subjektivně přípustné [podle § 243c odst. 3 věty první a § 218 písm. b) o. s. ř.], neboť k podání dovolání je (subjektivně) oprávněn pouze ten účastník, v jehož poměrech rozhodnutím odvolacího soudu nastala újma odstranitelná tím, že Nejvyšší soud toto rozhodnutí zruší. Dovolání může tedy podat jen účastník, jehož nároku nebylo zcela vyhověno nebo jemuž byla naopak soudem uložena povinnost. V části výroku I rozsudku krajského soudu, ve které byl potvrzen výrok I rozsudku okresního soudu, kterým bylo žalobě stěžovatele vyhověno, stěžovateli žádná újma nevznikla, neboť v této části bylo rozhodnuto v jeho prospěch. Z těchto důvodů mohl tedy Nejvyšší soud i s přihlédnutím k uvedené zmatečnosti vadě zrušit napadená rozhodnutí jen v rozsahu, v jakém byly napadeny v podaném dovolání.

VI. Závěr

52. Nejvyšší soud tak napadeným rozhodnutím v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius* zhoršil procesní postavení stěžovatele na základě dovolání podaného stěžovatelem jako jediným dovolatelem, zatímco žalovanému zajistil pro něj příznivější výsledek, ačkoli o něj předvídaným způsobem (dispozičním úkonem) řádně neusiloval, když sám dovolání v předmětné věci nepodal. Nejvyšší soud přitom byl v dané procesní situaci oprávněn rozhodnout jen ve prospěch stěžovatele, který jako jediný projevil vůli dispozičním úkonem chránit svůj právní zájem.

53. V posuzované věci se rozhodnutí Nejvyššího soudu v rozporu se zásadou zákazu reformace *in peius* negativně promítlo ve sféře garance dovolacího práva stěžovatele ve smyslu přístupu k soudu (zákonem předvídanému řízení o opravném prostředku), protože nepodal-li by stěžovatel dovolání, nedošlo by ke zhoršení jeho právního postavení (čl. 36 odst. 1 Listiny).

54. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že Nejvyšší soud v předmětné věci nesprávně posoudil otázku přípustnosti dovolání stěžovatele, a překročil tak své oprávnění posuzovat dovoláním napadený rozsudek krajského soudu výhradně v rozsahu podaného dovolání a rozhodnout jen ve prospěch stěžovatele jako jediného dovolatele, když k opačnému postupu nebyly dány náležité důvody, čímž rozhodl v rozporu se zásadami ovládajícími občanské soudní řízení.

55. Nejvyšší soud tak nedostál své povinnosti plynoucí pro něj z ustanovení čl. 4 Ústavy, podle kterého jsou základní práva a svobody pod ochranou soudní moci, tedy i pod ochranou Nejvyššího soudu, přičemž i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a proto i dovolací soud je povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce. Tím Nejvyšší soud porušil právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

56. Zrušil-li Nejvyšší soud napadeným rozhodnutím rozsudky krajského soudu a okresního soudu v celém rozsahu a nikoli jen v rozsahu, v jakém byl rozsudek krajského soudu dovoláním napaden, překročil svoji pravomoc vykonávat soudní moc jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který stanoví zákon, a dopustil se tak nepřipustné libovůle při svém rozhodování ve smyslu čl. 2 odst. 3 Ústavy či čl. 2 odst. 2 Listiny.

57. Vzhledem k tomu, že v řízení před Nejvyšším soudem nebyly dodrženy principy řádného (spravedlivého) procesu, popsané vady v postupu Nejvyššího soudu založily ústavněprávní rozměr případu, který byl na základě ústavní stížnosti posuzován, ač úkolem Ústavního soudu není skutkové a právní objasnění věci, patřících do pravomoci obecných soudů.

58. Ze shora uvedených důvodů dospěl Ústavní soud k závěru, že postupem Nejvyššího v předmětné věci bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, jakož i čl. 4 Ústavy. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona rozsudek Nejvyššího soudu zrušil.

59. Zrušením rozsudku Nejvyššího soudu se vytváří prostor pro opětovné posouzení dovolání stěžovatele, přičemž Nejvyšší soud je vázán právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy). Zároveň se tím stěžovateli otevírá možnost uplatnění argumentace ohledně právní stránky předmětné věci.

60. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 197**Formalistický výklad zákona o odpovědnosti státu za škodu k tíži účastníka řízení platícího soudní poplatek v důsledku pochybení soudu
(sp. zn. II. ÚS 1460/23 ze dne 29. října 2024)**

V materiálně chápaném právním státě je předpokladem takový výklad právních předpisů, který odpovídá myšlence spravedlnosti a převažujícím hodnotám ve svobodné společnosti. Základní povinností soudů je vzít v úvahu a odpovědně zvážit veškeré okolnosti a zvláštnosti individuálního případu, aby jejich rozhodnutí nebylo pouze formálně správné, ale zejména spravedlivé. Není možné, aby jasné pochybení soudu bylo vyloženo jen k tíži účastníka řízení, který počínání protistrany a soudu nemohl nijak ovlivnit, a který v souvislosti s uvedeným pochybením přišel o značnou část majetku. Pokud byl některý účastník soudního řízení nucen v důsledku nesprávného úředního postupu (formální chybě soudu) zaplatit vysoký soudní poplatek, aby byl tento nesprávný postup napraven a mohlo proběhnout řádné řízení, došlo ke zřejmé újmě, jejímž důsledkem bylo zmenšení majetku takového účastníka řízení.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně, soudce zpravodaje Davida Uhlíře a soudce Pavla Šámala ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky společnosti FLEXIO, a. s., se sídlem v Praze, U Hellady 697/4, zastoupené JUDr. Jiřím Jarošem, Ph.D., advokátem, se sídlem v Praze, Na Pankráci 449/11, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. března 2023 č. j. 30 Cdo 190/2023-159, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 8. září 2022 č. j. 58 Co 278/2022-124 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. května 2022 č. j. 10 C 15/2022-82, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze, Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky, za kterou jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 21. 3. 2023 č. j. 30 Cdo 190/2023-159, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 8. 9. 2022 č. j. 58 Co 278/2022-124 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 2. 5. 2022 č. j. 10 C 15/2022-82 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu a na řádný proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění**I. Řízení před obecnými soudy**

1. Ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení shora citovaných rozhodnutí obecných soudů s odkazem na tvrzené porušení svých ústavně zaručených práv dle čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod.

2. Stěžovatelka se v řízení vedeném u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 10 C 15/2022 domáhala po České republice – Ministerstvu spravedlnosti zaplacení částky ve výši 1 390 742 Kč z titulu náhrady škody podle zákona č. 82/1998, o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (dále jen „zákon o odpovědnosti státu za škodu“), která měla být stěžovatelce způsobena v důsledku nesprávného a nezákonného postupu při výkonu soudní moci v občanském soudním řízení o zaplacení částky 27 814 822 Kč s příslušenstvím, vedeného Obvodním soudem pro Prahu 5 pod sp. zn. 34 C 312/2016 mezi stěžovatelkou jako žalobkyní a společností Vodafone Czech Republic, a. s., jako žalovanou.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 podanou žalobu o zaplacení částky 1 390 742 Kč rozsudkem ze dne 2. 5. 2022 č. j. 10 C 15/2022-82 zamítl a uložil stěžovatelce zaplatit náhradu nákladů řízení. Proti rozsudku soudu prvního stupně podala stěžovatelka odvolání k Městskému soudu v Praze, který svým rozsudkem ze dne 8. 9. 2022 č. j. 58 Co 278/2022-124 napadený rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a uložil stěžovatelce zaplatit náhradu nákladů odvolacího řízení. Stěžovatelka využila rovněž možnosti mimořádného opravného prostředku formou dovolání k Nejvyššímu soudu, ale Nejvyšší soud podané dovolání stěžovatelky usnesením ze dne 21. 3. 2023 č. j. 30 Cdo 190/2023-159 jako nepřipustné odmítl a uložil stěžovatelce zaplatit náhradu nákladů dovolacího řízení.

4. V daném případě se jednalo o to, že v rámci shora uvedeného řízení o zaplacení 27 814 822 Kč s příslušenstvím mezi stěžovatelkou jako žalobkyní a společností Vodafone jako žalovanou vydal Obvodní soud pro Prahu 5 kvalifikovanou výzvu podle ustanovení § 114b občanského soudního řádu (dále též jen „o. s. ř.“), aby se společnost Vodafone ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení písemně vyjádřila k podané žalobě a poučil ji podle § 114b o. s. ř. o následcích nesplnění této výzvy. Společnost Vodafone se ale ve stanovené lhůtě nevyjádřila a Obvodní soud pro Prahu 5 rozhodl rozsudkem pro uznání ze dne 5. 4. 2014 č. j. 34 C 312/2016-50 ve prospěch stěžovatelky jako žalobkyně tak, že podané žalobě vyhověl. Pro vydání výzvy podle § 114b občanského soudního řádu, ani následně pro vydání rozsudku pro uznání však nebyly splněny zákonné podmínky, neboť na kvalifikované výzvě podle § 114b občanského soudního řádu absentoval v době jejího vydání podpis předsedy senátu (pozn. ten byl zřejmě doplněn až dodatečně, jak následně vyšlo najevo).

5. Společnost Vodafone se proti rozsudku pro uznání odvolala a uhradila soudem vyměřený soudní poplatek ve výši 1 390 742 Kč. Po odvolání žalované společnosti Vodafone Czech Republic, a. s., pak byl rozsudek pro uznání rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. 1. 2018 č. j. 54 Co 427/2017-112 zrušen a v dalším řízení byla žaloba stěžovatelky jako žalobkyně o zaplacení 27 814 822 Kč s příslušenstvím zamítnuta. Stěžovatelce tak byla rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 3. 3. 2020 č. j. 34 C 312/2016-314 uložena povinnost zaplatit společnosti Vodafone náhradu nákladů řízení, a to včetně soudního poplatku za odvolání proti rozsudku pro uznání.

II. Podstata ústavní stížnosti

6. Podle názoru stěžovatelky stát Česká republika vykonávající soudní moc jako Obvodní soud pro Prahu 5 nejprve nesprávně vydal rozsudek pro uznání, ačkoliv pro jeho vydání nebyly splněny podmínky, a zavinil tak, že účastnice řízení společnost Vodafone proti rozsudku pro uznání byla nucena podat odvolání. Stát stanovil povinnost hradit soudní poplatek za podání odvolání v rámci civilního sporného řízení a stát vykonávající pak soudní moc jako Obvodní soud pro Prahu 5 za podané odvolání proti rozsudku o uznání vybral soudní poplatek ve výši 1 390 742 Kč, který se tak stal součástí nákladů řízení.

7. Stát, zastoupený Ministerstvem spravedlnosti, poté nevyhověl žádosti o zaplacení náhrady škody ve výši předmětného soudního poplatku za podání odvolání proti rozsudku pro uznání. Stěžovatelka má za to, že stát by měl částku odpovídající soudnímu poplatku, který

musel být uhrazen pouze v důsledku nezákonného postupu Obvodního soudu pro Prahu 5, vydat stěžovatelce jako náhradu škody, neboť stěžovatelka byla tou osobou, která v konečném důsledku nese tíhu úhrady tohoto soudního poplatku, když tuto částku v rámci náhrady nákladů řízení uhradila společnosti Vodafone.

8. Stěžovatelka dále konstatovala, že odmítá argumentaci, že má hradit náklady soudní řízení se společností Vodafone jednoduše proto, že v tomto řízení nebyla úspěšná. To z toho důvodu, že Česká republika nemůže omlouvat pochybení Obvodního soudu pro Prahu 5, které vedlo k povinnosti uhradit soudní poplatek za odvolání proti rozsudku pro uznání procesními pravidly, stanovujícími povinnosti k náhradě nákladů řízení.

9. Stěžovatelka s ohledem na shora uvedené zastává názor, že obecné soudy včetně Nejvyššího soudu náležitě nezvážíly veškeré okolnosti projednávaného případu, zejména předpoklady odpovědnosti státu, a nesprávně a formalistický v dané věci aplikovaly zákon o odpovědnosti státu za škodu.

III. Vyjádření účastníků řízení, vedlejší účastnice řízení a replika stěžovatelky

10. Ústavní soud si pro posouzení celého případu vyžádal příslušný spisový materiál a vyjádření účastníků řízení, jakož i vedlejší účastnice řízení, za kterou před Ústavním soudem jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

11. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zejména uvedl, že za situace, kdy nedostatky dovolání neumožnily dovolacímu soudu ani kvazimeritorní přezkum rozsudku odvolacího soudu, není namístě, aby se k hmotněprávnímu posouzení věci samé vyjadřoval v rámci vyjádření k ústavní stížnosti a navrhl ústavní stížnost odmítnout jako nepřijatelnou.

12. Městský soud v Praze uvedl, že ve věci neshledal existenci odpovědnostních titulů, tj. nezákonného rozhodnutí i nesprávného úředního postupu, ani příčinnou souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vznikem škody. Otázkou vzniku škody se tak nezabýval. Ve shodě se soudem prvního stupně založil své rozhodnutí na závěru, že nejsou naplněny zákonné předpoklady pro uplatnění náhrady nákladů řízení jako škody dle § 31 zákona o odpovědnosti za škodu (viz bod 21 rozhodnutí odvolacího soudu). O náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů pak rozhodl s ohledem na úspěch žalované ve sporu dle § 142 odst. 1 o. s. ř.

13. Také Obvodní soud pro Prahu 2 rozhodnutí ve věci považuje podle svého vyjádření za ústavně konformní. Uvedl, že je sice pravda, že žalobce byl nucen uhradit v rámci náhrady nákladů naříkaného řízení i částku soudního poplatku uhrazenou za protistranou důvodně podané odvolání, nicméně pravou příčinou, proč se tak stalo, je to, že žalobce zahájil řízení, ve kterém byl nakonec neúspěšný. Tedy svá práva hájil nedůvodně a nese náklady tohoto. Není prý porušením ústavních práv žalobce, pokud neúspěšný účastník řízení hradí náklady, které v řízení vznikly. Ani v rámci kompenzačního řízení nelze dle soudu akceptovat, aby odškodňující soud přehodnocoval rozhodovací činnost soudu v řízení naříkaném, k tomu slouží institut opravných prostředků, a ten právě zde svoji roli splnil. I když to bylo pro poškozeného nákladné, to však podle vyjádření soudu není protiústavní.

14. Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových k podstatě věci zejména uvedl, že navazující uložení povinnosti k náhradě nákladů řízení té straně sporu, která byla ve věci neúspěšná (na jejíž straně došlo ke ztrátě sporu), je zákonem daný institut, kterého si musí být každá strana, která do soudního sporu vstupuje, vědoma. V posuzované věci nezákonné rozhodnutí dle zákona o odpovědnosti za škodu vydáno nebylo, a není zde tak odpovědnostní titul. Obecné soudy v řízení o odpovědnosti státu za škodu nejsou oprávněny samy posuzovat zákonnost rozhodnutí vydaného v jiném řízení a podmínka nezákonnosti rozhodnutí je splněna pouze tehdy, bylo-li toto pravomocné rozhodnutí skutečně jako nezákonné zrušeno nebo změněno. Vedlejší účastník uzavřel, že v případě stěžovatelky nedošlo k porušení

ústavněprávních východisek, na nichž je stavěn zákon o odpovědnosti státu za škodu, a ani nedošlo k porušení práv stěžovatelky zaručených Listinou základních práv a svobod.

15. Ústavní soud tato vyjádření zaslal stěžovatelce k možné replice. Ta reagovala obsáhlým podáním, ve kterém k podstatě případu zejména doplnila, že se nedomáhá vrácení zaplaceného soudního poplatku, který uhradila protistraně, proto, že by rozsudek soudu prvního stupně byl zrušen z důvodu např. odlišného právního názoru soudu odvolacího, ale z toho důvodu, že celý stupeň (fáze) soudního řízení o odvolání proti rozsudku pro uznání byl vyvolán nesprávným procesním postupem na straně soudu (pochybením v organizaci soudní moci), tedy zcela zbytečně. Nepoctivost státu je pak v daném případě spatřována ve skutečnosti, že stát (jednající prvostupňovým soudem) zavinil svým několikanásobným procesním pochybením stupeň soudního řízení o odvolání proti rozsudku pro uznání a za tento stupeň soudního řízení stát Česká republika vybral soudní poplatek, přičemž ale nezbytnost úhrady tohoto soudního poplatku zavinil sám stát (soud) svým pochybením při vydání předmětné kvalifikované výzvy žalované společnosti a při vydání rozsudku pro uznání.

IV. Ústavněprávní posouzení věci

16. Ústavní soud po zvážení všech okolností dané věci shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

17. V materiálně chápaném právním státě je předpokladem takový výklad právních předpisů, který odpovídá myšlence spravedlnosti a převažujícím hodnotám ve svobodné společnosti. Základní povinností soudů je vzít v úvahu a odpovědně zvážit veškeré okolnosti a zvláštnosti individuálního případu, aby jejich rozhodnutí nebylo pouze formálně správné, ale zejména spravedlivé.

18. Ve zkoumaném specifickém případě se stěžovatelka domáhala zaplacení náhrady škody ve výši předmětného soudního poplatku (1 390 742 Kč) za podání odvolání proti rozsudku pro uznání, vydaného vadně soudem, který se tak stal součástí nákladů řízení. Stát vykonávající soudní moc jako Obvodní soud pro Prahu 5 zavinil, že žalovaná společnost Vodafone byla nucena podat odvolání proti rozsudku pro uznání a zároveň stanovil povinnost hradit soudní poplatek za podání odvolání v rámci civilního sporného řízení. Stát, zastoupený Ministerstvem spravedlnosti, poté nevyhověl žalobě stěžovatelky o zaplacení dané částky podle zákona o odpovědnosti za škodu. Stěžovatelka je tedy tou osobou, která v konečném důsledku nese tíhu úhrady tohoto soudního poplatku, když tuto částku v rámci náhrady nákladů řízení uhradila společnosti Vodafone.

19. Ústavní soud zde souhlasí se stěžovatelkou, že nezbytnost úhrady tohoto soudního poplatku zavinil sám stát – jednající jako soud – svým pochybením při vydání předmětné kvalifikované výzvy žalované společnosti a při vydání rozsudku pro uznání.

20. V demokratickém právním státě není možné, aby takové pochybení soudu bylo vyloženo jen k tíži stěžovatelky, která počínání protistrany a soudu nemohla nijak ovlivnit, která v souvislosti s uvedeným pochybením přišla o značnou část majetku a která se legitimně domnívá, že má nárok na jeho vrácení.

21. Legitimní očekávání je integrální součástí ochrany majetkových práv. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (např. rozhodnutí ve věci *Broniowski proti Polsku* č. 31443/96 ze dne 22. 6. 2004) pojem „majetek“ ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě má autonomní rozsah, který není omezen na konstituovaná vlastnictví hmotného jmění a není závislý na formální kvalifikaci vnitrostátním právem. Pro účely tohoto ustanovení jsou za majetková práva považována také další práva a zájmy tvořící aktiva (např. pohledávky), na základě jejichž existence může stěžovatel tvrdit, že na jejich splnění má přinejmenším legitimní očekávání (ésperance legitime/legitimace expectation)

22. Sama stěžovatelka v řízení důsledně poukazovala na skutečnost, že stát (jednající prvostupňovým soudem) zavinil svým procesním pochybením fázi soudního řízení o odvolání

proti rozsudku pro uznání a za tento stupeň soudního řízení vybral soudní poplatek, který pak odmítl vrátit, a to jak v původním řízení, tak v řízení podle zákona o náhradě škody.

23. Nelze přehlédnout, že se v zásadě jedná o zvláštní případ újmy, kdy stát je povinen vrátit částku odpovídající soudnímu poplatku, který musel být zaplacen jen v důsledku nutnosti napravit jeho vlastní nesprávný postup. Přitom není pochyb o tom, že k nesprávnému úřednímu postupu došlo, a jeho výsledek byl odstraněn zrušením inkriminovaného rozhodnutí. O příčinné souvislosti mezi nezákonným rozhodnutím a vznikem újmy není rovněž pochyb. Pokud byl některý účastník řízení nucen v důsledku nesprávného úředního postupu (formální chybě soudu) zaplatit vysoký soudní poplatek, aby byl tento nesprávný postup napraven a mohlo proběhnout řádné řízení, došlo ke zřejmé újmě, jejímž důsledkem bylo zmenšení majetku účastníka řízení. Pro vznik odpovědnosti státu za škodu pak není rozhodné, na kterého z účastníků posléze dopadne finanční důsledek nesprávného úředního postupu. I kdyby byl stěžovatel v původním sporu úspěšný, nic by to neměnilo na tom, že újma vznikla v důsledku takového postupu, jen by k uplatnění nároku vůči státu byl aktivně legitimovaný druhý účastník soudního řízení.

24. Brojit proti uložení náhrady nákladů v původním soudním řízení bylo rovněž zjevně neefektivní, jak Ústavní soud ověřil z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 4. 2022 sp. zn. 23 Cdo 317/2021, když Městský soud v Praze rozhodnutí prvostupňového soudu o nákladech řízení potvrdil a Nejvyšší soud pak jen uvedl, že dovolání proti rozhodnutím týkajícím se výroku o nákladech řízení není přípustné. A když tedy stěžovatelka následně vyvolala řízení podle zákona o odpovědnosti za škodu, byla neúspěšná opět na základě shora uvedené argumentace opírající se zejména o kritérium úspěchu v řízení.

25. Tuto věc je nutno odlišit od případů, kdy je určité rozhodnutí odstraněno v odvolacím řízení po materiálním přezkumu: jak uvádí stěžovatelka – nejde o případ, kdy je rozsudek soudu prvního stupně zrušen z důvodu např. odlišného právního názoru soudu odvolacího, ale z toho důvodu, že celý stupeň (fáze) soudního řízení o odvolání proti rozsudku pro uznání byl vyvolán nesprávným procesním postupem na straně soudu (pochybením v organizaci soudní moci), tedy zcela zbytečně.

26. Situace by byla poněkud jiná, kdyby žaloba stěžovatelky v původním řízení byla zjevně bez šance na úspěch, tak tomu ovšem nebylo, nebo kdyby předmětná částka byla alespoň blízká částce bagatelní (kolem 50 000 Kč); za těchto okolností by se dal závěr soudů snad ještě akceptovat.

27. Stěžovatelka se tak ocitla v situaci, kdy úzce formalistický výklad právních předpisů jí znemožnil domoci se nároku, který lze označit za oprávněný. Napadená rozhodnutí jakož i vyjádření soudů a Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových jsou jen sofistikovaným odůvodňováním zjevné nespravedlnosti. Podle čl. 2 odst. 3 Ústavy slouží státní moc všem občanům. V případě, kdy existuje více možností výkladu určitého právního předpisu či některého jeho ustanovení je třeba přihlížet k účelu právní úpravy. Jsou-li k dispozici dva rovnocenné výklady, z nichž jeden je extenzivní a druhý restriktivní, musí soud zvolit ten z nich, jenž odpovídá dalším metodám výkladu, zejména pak úvaze teleologické. Zákon a jeho jednotlivá ustanovení je třeba vykládat tak, abych jejich aplikací bylo možno dosáhnout účelu, který zákonodárce sledoval. Záměrem zákonodárce jistě nebylo postihnout placením extrémní náhrady nákladů vzniklé pochybením soudu účastníka soudního řízení, který se žádného pochybení nedopustil, vlastně jen za to, že se soudil o vysokou částku. Jak Ústavní soud vyslovil např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 535/2000, ústavní zásada právního státu předpokládá, že se stát vůči občanům chová v souladu s povinnostmi, které sám sobě stanovil, přičemž občan na základě principu právní jistoty má právo spolehnout se na věrohodnost státu při plnění jeho závazků. To v daném případě znamená, že soud vyloží příslušné právní předpisy ústavně konformně, tedy tak, aby v tomto výjimečném případě došlo k nápravě.

28. Ústavní soud tedy dospěl k závěru, že obecné soudy rozhodující ve věci porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu a na řádný proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

29. Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti vyhověno v souladu s § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

Č. 198

Náhrada nákladů řízení v diskriminačních sporech (sp. zn. III. ÚS 2236/23 ze dne 29. října 2024)

Výrok o nákladech řízení musí odpovídat výsledku řízení ve věci samé a neměl by být v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Připouští-li zákon vícero interpretačních variant při určení náhrady nákladů řízení, je nutno u diskriminačních sporů volit vždy ten výklad, který je pro oběť diskriminace příznivější. Náhrada nákladů řízení by měla jít v pochybnostech k tíži osoby diskriminující, nikoli osoby diskriminované. V opačném případě by byly oběti diskriminačního jednání odrazeny od domáhání se soudní ochrany před diskriminací dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu a soudkyně zpravodajky Daniely Zemanové, soudkyně Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti Ing. Marie Čauševic, zastoupené Mgr. Markem Nemethem, advokátem, se sídlem Opletalova 1015/55, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. června 2023 č. j. 21 Cdo 3338/2022-1156 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022 č. j. 54 Co 64/2022-1098, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a obchodní korporace X, zastoupené Mgr. Jiřím Sixtou, advokátem, se sídlem Husova 240/5, Praha 1, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022 č. j. 54 Co 64/2022-1098 bylo porušeno právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výroky II, III a IV rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 21. dubna 2022 č. j. 54 Co 64/2022-1098 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se stěžovatelka domáhá, aby byla zrušena v záhlaví označená rozhodnutí s tvrzením, že jimi byly porušeny čl. 3 odst. 1, čl. 10 odst. 3, čl. 11 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatelka v řízení před obecnými soudy tvrdila, že byla diskriminována z důvodu pohlaví, neboť nebyla v roce 2005 přijata na funkci finanční ředitelky vedlejší účastnice, přestože se zúčastnila výběrového řízení na tuto funkci, uspěla v něm a byla hodnocena jako vhodná kandidátka na uvedenou funkci. Do dalšího kola výběrového řízení již nebyla stěžovatelka přizvána, tohoto kola se účastnili jiní kandidáti a podmínky výběrového řízení

v tomto kole byly zmírněny. Na obsazovanou funkci byl následně vybrán jiný kandidát. Stěžovatelka tvrdila, že důvodem postupu vedlejší účastnice bylo pohlaví stěžovatelky.

3. Stěžovatelka se domáhala po vedlejší účastnici (žalované) 1) odstranění následků diskriminačního jednání nahrazením projevů vůle vedlejší účastnice (uzavřením pracovní smlouvy se žalobkyní na druh práce finanční ředitel), 2) vyslovení toho, že je oprávněna na náklady vedlejší účastnice uveřejnit v deníku Mladá fronta Dnes v jeho čtvrtletním celostátním vydání v sešitu A v rozsahu placené inzerce o velikosti 1/8 strany omluvu a 3) zaplacení náhrady nemajetkové újmy v penězích ve výši 1 000 000 Kč.

4. Věc byla posuzována ještě podle zákoníku práce č. 65/1965 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2006. Obecné soudy ve věci rozhodovaly opakovaně, včetně Nejvyššího soudu. Obvodní soud pro Prahu 7 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 15. 12. 2017 č. j. 26 C 25/2006-684 zamítl žalobu, aby byly odstraněny následky diskriminace nahrazením projevů vůle vedlejší účastnice, přiznal stěžovateli nárok na omluvu a zamítl žalobu o náhradu nemajetkové újmy ve výši 1 000 000 Kč a rozhodl o nákladech řízení. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 24. 10. 2018 č. j. 54 Co 286/2018-737 rozsudek soudu prvního stupně v napadených výrocích (ohledně projevů vůle uzavřít se stěžovatelkou pracovní smlouvu a ohledně náhrady nemajetkové újmy) potvrdil. Ve výroku o přiznání práva na omluvu nebyl prvostupňový rozsudek odvoláním dotčen a nabyl právní moci.

5. Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 21. 1. 2020 č. j. 21 Cdo 2770/2019-795 odmítl dovolání stěžovatelky v části týkající se nahrazení projevů vůle vedlejší účastnice s uzavřením pracovní smlouvy. V části týkající se náhrady nemajetkové újmy v penězích a ve výrocích o nákladech řízení rozsudky obvodního i městského soudu zrušil a věc v tomto rozsahu vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení. Ústavní stížnost stěžovatelky proti rozhodnutí Nejvyššího soudu týkající se pravomocně ukončené části sporu o nahrazení projevů vůle vedlejší účastnice byla odmítnuta usnesením ze dne 19. 2. 2021 sp. zn. II. ÚS 1148/20.

6. Obvodní soud následně uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit stěžovateli částku 150 000 Kč na náhradě nemajetkové újmy v penězích a co do částky 850 000 Kč žalobu zamítl (výrok I). Dále uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit na náklady řízení stěžovateli 178 588,50 Kč (výrok II) a státu 74 030,05 Kč (výrok IV). Stěžovatelce uložil povinnost zaplatit na nákladech řízení vedlejší účastnici 50 600 Kč (výrok III) a státu 37 015 Kč (výrok V). Vyšel z toho, že stěžovatelka byla ve sporu úspěšná ze dvou třetin (s nárokem na omluvu a nárokem na zadostiučinění v penězích, nikoli s nárokem na odstranění následků diskriminace).

7. Městský soud ústavní stížností napadeným rozsudkem změnil rozsudek obvodního soudu v zamítavé části výroku I tak, že stěžovateli přiznal dalších 150 000 Kč a ohledně částky 700 000 Kč zamítavý výrok potvrdil (výrok I). O nákladech řízení před soudy všech stupňů rozhodl tak, že vedlejší účastnice je povinna zaplatit stěžovateli 8 228 Kč (výrok II) a stěžovatelka i vedlejší účastnice jsou povinny zaplatit náklady řízení státu každá 55 522,50 Kč (výrok III a IV). Vyšel z toho, že předmětem řízení byly dva nároky, stěžovatelka byla ve sporu úspěšná z jedné poloviny (s nárokem na peněžní satisfakci, nikoli s nárokem na odstranění následků diskriminace), takže si obě strany sporu nesou své náklady, kromě odvolacího řízení, v němž byla stěžovatelka úspěšná.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka připomíná, že soudy dospěly k závěru, že byla v pracovněprávním vztahu přímo diskriminována z důvodu pohlaví. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem městského soudu o nákladech řízení a dané posouzení považuje za nespravedlivé a rozporné s čl. 36 Listiny, neboť degraduje veškeré výsledky uvedeného řízení, ve kterém vyšla najevo diskriminace stěžovatelky. Fakticky totiž šlo o jeden právní titul – odstranění následků diskriminace a bylo pouze na úvaze nalézacího a odvolacího soudu, pokud by se diskriminace prokázala (což se stalo), který z uplatněných nároků z uvedeného titulu přizná. Tentýž senát městského soudu

navíc ve svém předchozím rozsudku č. j. 54 Co 286/2018-737 stěžovatelce náklady řízení přiznal a zavázal vedlejší účastníci zaplatit náklady státu. Vyšel z toho, že stěžovatelka uplatnila z jednoho titulu tři nároky, přičemž relevantní skutečností bylo to, že v řízení nebylo vyvráceno tvrzení stěžovatelky o její diskriminaci z důvodu pohlaví, stěžovatelka měla ve věci co do základu úspěch, a proto má právo na plnou náhradu nákladů řízení. V nyní napadeném rozhodnutí se však městský soud vlastním předchozím právním názorem neřídil. Stěžovatelce tak měla být přiznána plná náhrada nákladů řízení ve výši vyčíslené soudem prvního stupně, tedy 267 882,75 Kč a dále 8 228 Kč za náklady odvolacího řízení, celkem 276 110,75 Kč.

9. Stěžovatelka dále zpochybňuje samotnou výši přiznané náhrady zadostiučinění v penězích v celkové výši 300 000 Kč. Tvrdí, že tato částka neodpovídá způsobené újmě ani spravedlivému uspořádání věcí, nezohledňuje, že byla ve značné míře snížena její důstojnost, což dokládá citacemi ze svědeckých výpovědí někdejších zaměstnanců vedlejšího účastníka. Tvrdí, že daná částka „s ohledem na svou výši, uplynutí času a inflaci“ není přiměřenou, neodpovídá kritériím vymezeným Nejvyšším soudem v předchozím rozhodnutí. Mezi odškodněním diskriminovaného částkou 300 000 Kč v roce 2006 a 2022 je zásadní rozdíl, neboť v roce 2022 má uvedená částka mnohem nižší reálnou hodnotu než v roce 2006.

10. Tvrdí dále, že přiznaná částka nemůže plnit funkci preventivní, nemá odrazující účinek, je pouze symbolická a neodpovídá útrapám stěžovatelky. Vedlejší účastníci „s miliardovými obraty“ od diskriminačního jednání přisouzená částka neodradí. Cituje z judikatury Soudního dvora Evropské unie, z níž plyne, že odškodnění musí zajistit efektivní a reálnou ochranu před diskriminací. Stěžovatelka tvrdí, že nepřiznáním zbylých 700 000 Kč došlo k porušení jejího práva na zákaz diskriminace v pracovněprávních vztazích (čl. 3 odst. 1 Listiny), k porušení práva na zachování cti a lidské důstojnosti (čl. 10 Listiny) a k porušení vlastnického práva (čl. 11 Listiny), neboť přiznaná výše nemajetkové újmy je nepřiměřeně nízká.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud si vyžádal soudní spis, vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení i repliku stěžovatelky.

IV. 1. Vyjádření městského soudu

13. Městský soud uvádí, že ve svém rozhodnutí odůvodnil, k jakým hlediskům při určení výše náhrady přihlédl. Tato hlediska (závažnost vzniklé újmy a okolnosti, za nichž k porušení práv a povinností došlo) jsou stanovena v § 7 odst. 6 zákoníku práce č. 65/1965 Sb., ve znění účinném do 31. 12. 2006. Městský soud v Praze se ztotožňuje s názorem Nejvyššího soudu ohledně preventivní funkce náhrady uvedeným v napadeném usnesení Nejvyššího soudu. Náhrada může plnit i funkci preventivní (či preventivně-sankční), primární je však funkce satisfakční. Přiznanou náhradou ve výši 300 000 Kč byla újma způsobená stěžovatelce plně kompenzována. Zároveň se nejedná o částku pouze symbolickou, a plní tak i funkci preventivní. Přiznání vyšší náhrady by nebylo přiměřené újmě, která stěžovatelce vznikla.

14. K nákladům řízení městský uvádí, že se stěžovatelka domáhala v řízení dvou nároků, přičemž s tímto názorem při odvolacím jednání účastníky, resp. jejich právní zástupce, seznámil a odůvodnil, z jakého důvodu aplikoval § 142 odst. 2 o. s. ř. Pokud senát městského soudu

54 Co zastával v minulosti jiný právní názor ohledně otázky náhrady nákladů řízení, šlo o senát v jiném složení, než v jakém rozhodl napadeným rozsudkem. Senát 54 Co v nynějším složení zastává názor jiný, vyjádřený v odůvodnění napadeného rozhodnutí.

IV. 2. Vyjádření Nejvyššího soudu

15. Nejvyšší soud ve vyjádření připomíná, že vůči rozsudku odvolacího soudu o nákladech řízení není dovolání přípustné. Vůči ostatním částem rozsudku stěžovatelka opakuje námitky, které uplatnila již v dovolacím řízení, Nejvyšší soud se s nimi vypořádal, jedná se jen o polemiku na úrovni podústavního práva bez ústavní argumentace.

16. Nejvyšší soud uvádí, že smyslem náhrady nemajetkové újmy v penězích je zmírnění následků vzniklé nemajetkové újmy. Peněžité zadostiučinění plní především satisfakční funkci, ale zahrnuje v sobě též preventivní prvek, tj. má též odrazovat samotného porušitele normy i další subjekty od protiprávního jednání. V soukromoprávních vztazích je však jeho primární funkce kompenzační, popřípadě satisfakční, zatímco funkce preventivní je pouze odvozená a zprostředkovaná. Účelem uložení peněžité náhrady nemá být exemplární potrestání. Proti sankční funkci peněžních náhrad ve smyslu punitivním (represivním, trestajícím) svědčí např. princip „*nulla poena sine lege certa*“, riziko likvidačního účinku na škůdce či vznik bezdůvodného obohacení na straně poškozeného. Pokud se rozhoduje o potrestání soukromé osoby, pak pro orgány veřejné moci platí povinnost vyhledávat okolnosti svědčící nejen pro vinu pachatele, nýbrž i v jeho prospěch. Těmto požadavkům však civilní proces, ovládaný zásadou projednací, nevyhovuje. Sankční pojetí náhrady nemajetkové újmy je kontinentálnímu právu cizí, neboť trestání by mělo být doménou veřejného práva (zejména trestního). Porušení zákazu diskriminace je ostatně přestupkem, popř. správním deliktem.

17. Nejvyšší soud trvá na tom, že ani stěžovatelkou zdůrazňovaný požadavek účinného preventivního působení náhrady nemajetkové újmy vzniklé diskriminací v pracovněprávních vztazích anebo při uplatňování práva na zaměstnání (bez dalšího) neodůvodňuje stanovení podstatně vyšší náhrady. V úvahu je nutno vzít i to, jaké zadostiučinění ve formě omluvy bylo stěžovatelce přiznáno, a to omluva uveřejněná v celostátním deníku. Taková forma zadostiučinění má značný preventivní význam a je způsobilá žalovaného, ale i ostatní (potenciální) zaměstnavatele, od diskriminačního počínání do jisté míry odradit. Přiznání vyšší peněžité náhrady by založilo nedůvodný nepoměr mezi zadostiučiněním a utrpěnou újmou, a ocitlo by se tak mimo meze zákonem předpokládaného smyslu a účelu této náhrady.

18. K námitkám stěžovatelky, že daná částka nemůže být přiměřenou s ohledem na plynutí času, resp. inflaci, se Nejvyšší soud vyjádřil již v napadeném usnesení a opakuje, že z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu nevyplývá, že by vycházel v jakémkoli ohledu z nějakého cenového nebo mzdového údaje z roku 2006.

19. Nejvyšší soud uzavírá, že namítaná ústavně zaručená práva stěžovatelky neporušil a navrhuje ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou.

IV. 3. Vyjádření vedlejší účastnice

20. Vedlejší účastnice v podaném vyjádření nesouhlasí se závěrem obecných soudů o diskriminaci, ale proti pravomocnému rozsudku již nepodávala dovolání, protože s ohledem na enormní délku řízení nepovažovala další pokračování sporu ze svého pohledu za smysluplné. K nákladům řízení uvádí, že městský soud rozhodl v souladu s § 142 o. s. ř. To, zda měl účastník řízení ve věci úspěch plný nebo částečný, se zjistí jednoduše porovnáním toho, čeho se žalobce v řízení domáhal, s tím, co bylo rozhodnutím soudu žalobci přiznáno a co nikoli. Stěžovatelka neměla plný úspěch, pokud se jednoho z nároků (tj. uzavření pracovní smlouvy, resp. nahrazení souhlasu žalovaného s jejím uzavřením) nedomohla. Stěžovatelka byla „pánem sporu“ a žalobou mohla uplatnit kterýkoli z nároků samostatně či oba nároky zároveň. Městský soud navíc ve prospěch stěžovatelky využil možnosti dané § 142 odst. 3 o. s. ř., a považoval

stěžovatelku co do nároku na finanční zadostiučinění za zcela úspěšnou. Městský soud nebyl vázán svým předchozím rozsudkem, neboť byl zrušen Nejvyšším soudem. Podle praxe Ústavního soudu je výlučně v pravomoci obecných soudů posoudit úspěch stran v řízení a na základě toho rozhodnout o přiznání náhrady nákladů řízení a jejich výši, přitom o porušení práva na spravedlivý proces jde tehdy, pokud obecné soudy rozhodnou o náhradě nákladů řízení v rozporu s průběhem sporu a s výrokem ve věci.

21. K otázce výše náhrady nemajetkové újmy vedlejší účastnice uvádí, že argumentace stěžovatelky sestávající z citací některých pasáží výpovědí některých svědků neodpovídá obrazu o skutkových zjištěních v celé jejich šíři. Při komplexním hodnocení svědeckých výpovědí je zřejmé, že jednotliví stěžovatelkou navržení svědci se ve svých výpovědích ohledně vnímání atmosféry na pracovišti vzájemně liší. Vedlejší účastnice cituje z jiných svědeckých výpovědí dokládajících opak toho, co tvrdí o atmosféře na pracovišti stěžovatelka. Právní posouzení výše náhrady nemajetkové újmy věci obecnými soudy je správné, odpovídá zákonným kritériím i soudní praxi. Vedlejší účastnice souhlasí se závěry Nejvyššího soudu a podrobněji na ně odkazuje. Navrhuje, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta.

IV. 4. Replika stěžovatelky

22. Stěžovatelka v replice uvádí, že nesouhlasí se závěrem městského soudu, že částka není symbolická. Městský soud měl přihlídnout k osobě vedlejší účastnice a provést „proporční test“. Částka 300 000 Kč není ani satisfakční ani preventivní. Stěžovatelka nesouhlasí s odůvodněním změny právního názoru týkající se nákladů řízení změnou složení senátu a odkazuje na právní jistotu. Opakuje, že diskriminace byla jedna a jde o jeden právní titul. Přiznaná satisfakce je tedy nepřiměřená a došlo k porušení stěžovatelčiných ústavně zaručených práv.

V. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

23. Ústavní soud shledal ústavní stížnost zčásti důvodnou.

24. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti, není tedy součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, jsou záležitostmi obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně na přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebo v rozhodnutí jej završujícím nebyla porušena ústavní práva účastníka řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy.

V. 1. K otázce nákladů řízení

25. Ústavní soud zaujímá k otázce nákladů řízení rezervovaný postoj a k přezkumu výroků týkajících se nákladů přistupuje výjimečně, neboť sice mohou mít dopad do majetkové sféry účastníků řízení, ten zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé porušením jejich základní práva a svobody [srov. např. nález ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20 (N 57/105 SbNU 148)]. Zdrženlivost Ústavního soudu je ještě vyšší v případech, kdy jde o bagatelní částky, což však není nyní posuzovaný případ.

26. Zároveň však platí, že rozhodování o nákladech řízení je integrální součástí celého soudního procesu, kdy výrok o nákladech řízení musí korespondovat s výsledkem řízení ve věci samé s přihlídnutím ke konkrétním okolnostem případu, a proto i na něj dopadají požadavky (řádného) spravedlivého procesu (srov. např. nález ze dne 11. 10. 2023 sp. zn. I. ÚS 1934/23).

27. Ústavní soud zasáhne do rozhodovací činnosti obecných soudů zpravidla až tehdy, je-li interpretace nebo aplikace ustanovení týkajících se náhrady nákladů řízení obecnými soudy projevem libovůle, nebo je-li v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, v důsledku čehož

dochází k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [viz např. nálezy ze dne 21. 1. 2019 sp. zn. II. ÚS 1696/18 (N 8/92 SbNU 78) či ze dne 13. 10. 2015 sp. zn. III. ÚS 411/15 (N 186/79 SbNU 111)].

28. Ústavní soud již v nálezu ze dne 22. 6. 2000 sp. zn. III. ÚS 170/99 (N 96/18 SbNU 339) v souvislosti s náklady řízení při zásazích do osobnostních práv uvedl, že při posuzování úspěchu ve věci je potřeba rozlišit, „co je v dané věci hlavní a co doprovodné“. Vyšel z toho, že hlavní je úspěch ve věci samotného zásahu do osobnostních práv, doprovodnou je poté otázka výše přiznané satisfakce.

29. V nálezu ze dne 13. 1. 2005 sp. zn. IV. ÚS 1/04 (N 8/36 SbNU 75) či v nálezu ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. II. ÚS 3070/14 (N 9/84 SbNU 131) Ústavní soud zdůraznil, že určení úspěchu ve věci nemůže být provedeno pouze mechanickým srovnáním počtu zamítavých a vyhovujících výroků a jejich „hodnoty“. Spravedlivé a nikoliv přepjatě formalistické řešení otázky náhrady nákladů řízení naopak vyžaduje, aby byl zohledněn i kontext celé věci (v daných případech šlo o neúspěšný návrh určovací a úspěšný návrh na plnění).

30. V kontextu nyní posuzované věci stěžovatelka ve sporu uspěla v klíčové otázce, zda došlo či nedošlo k diskriminaci. Vyjádření vedlejšího účastníka v řízení o ústavní stížnosti, že nárok neuznává, není v současné době z právního pohledu relevantní. V otázce diskriminace bylo pravomocně rozhodnuto, vedlejší účastnice v této věci dovolání nepodala (ať již z jakýchkoli důvodů), a otázka existence diskriminačního zacházení vedlejší účastnice se stěžovatelkou tak není předmětem přezkumu před Ústavním soudem.

31. Je sice nutno přisvědčit vedlejší účastnici i městskému soudu, že stěžovatelka nebyla formálně vzato ve věci plně úspěšná, neboť s nárokem na odstranění následků diskriminace (nahrazení projevu vůle zaměstnavatele) neuspěla. V kontextu shora uvedeného nálezu sp. zn. III. ÚS 170/99 však „hlavní“ otázkou bylo, zda došlo k diskriminaci, a z toho se měly odvíjet úvahy soudů o nákladech řízení.

32. Posuzování úspěchu ve věci z pohledu aplikace § 142 o. s. ř. nelze svázat zcela exaktními pravidly a vždy závisí též na zhodnocení celkového kontextu věci obecným soudem. Ostatně v nyní posuzovaném případě je rozdílnost náhledů jasně patrná, neboť městský soud v původním rozhodnutí ze dne 24. 10. 2018 č. j. 54 Co 286/2018-737 přiznal stěžovateli plnou náhradu nákladů řízení, ačkoli stěžovatelka v dané fázi řízení uspěla pouze s nárokem týkajícím se omluvy. Podle městského soudu stěžovatelka uplatnila z jednoho titulu tři nároky, přičemž relevantní skutečností bylo to, že v řízení nebylo vyvráceno její tvrzení o diskriminaci z důvodu pohlaví. Stěžovatelka tak měla dle městského soudu co do základu plný úspěch. Po kasačním zásahu Nejvyššího soudu přiznal obvodní soud stěžovateli navíc též finanční zadostiučinění a o nákladech řízení rozhodl optikou „dvoutřetinového“ úspěchu (úspěch s nárokem na omluvu, úspěch s nárokem na finanční zadostiučinění, neúspěch s nárokem na odstranění následků diskriminace). Městský soud posléze (v jiném složení senátu) ústavní stížností napadeným rozhodnutím rozhodl o nákladech řízení podle polovičního úspěchu ve věci (úspěch s nárokem na obě formy zadostiučinění, neúspěch s nárokem na odstranění následků diskriminace).

33. Ačkoli lze pro každé z řešení nalézt určité argumenty, je nutno vždy volit ten výklad, který je pro oběť diskriminace co nejpříznivější a v kontextu celého sporu co nejvíce odpovídá spravedlivému uspořádání věcí. V případě pochybností by vždy měly jít náklady řízení k tíži osoby diskriminující, nikoli osoby diskriminované. V opačném případě by byly oběti diskriminačního jednání odrazeny od vstupu do soudních sporů, resp. od požadování soudní ochrany před případnou diskriminací.

34. Ústavní soud zohlednil v kontextu nyní posuzované věci několik skutečností. Stěžovatelka se sice vedle omluvy dočkala finanční satisfakce ve výši 300 000 Kč, ovšem sama si nese náklady řízení ve výši 267 882 Kč a dalších 55 522 Kč je povinna uhradit na nákladech řízení státu. Rozhodnutí o nákladech řízení se tak nejeví jako spravedlivé vyústění celého sporu, v němž byla stěžovatelka jako oběť diskriminace co do podstaty sporu úspěšná.

35. Zároveň Ústavní soud zohlednil též skutečnost, že stěžovatelka podala žalobu (obsahující též nárok na odstranění následků diskriminace) v roce 2006, přičemž neúspěch tohoto dílčího nároku byl Nejvyšším soudem v rozsudku č. j. 21 Cdo 2770/2019-795 zdůvodněn mj. odkazy na rozsudky z let 2014 a 2016. Z nich plyne, že „v případě, že k porušování práv a povinností vyplývajících z rovného zacházení nebo k diskriminaci došlo před vznikem pracovního poměru (při uplatňování práva na zaměstnání), není přiměřeným způsobem odstranění následků tohoto porušování nebo diskriminace [...] přijetí zaměstnance do pracovního poměru [...], neboť pracovněprávní vztahy podle zákoníku práce mohou vzniknout [...] jen se souhlasem zaměstnance a zaměstnavatele [...]“. K tomu Nejvyšší soud dodal, že „vedený závěr Nejvyššího soudu lze nepochybně vztáhnout nejen na případy, kdy uchazeč o zaměstnání, kterého zaměstnavatel odmítl přijmout, nebyl do té doby u zaměstnavatele v pracovním poměru, ale i na případy, kdy zaměstnanec ke dni diskriminačního jednání již byl v pracovním poměru u zaměstnavatele a do výběrového řízení, v němž nebyl vybrán, se hlásil jako jeho zaměstnanec [...]“. Jinak řečeno, Nejvyšší soud vztáhl dřívější právní závěry též na skutkově poněkud odlišný případ stěžovatelky, která se do výběrového řízení na pozici finanční ředitelky hlásila již jako zaměstnankyně vedlejší účastnice. Teprve v kasačním rozsudku Nejvyššího soudu č. j. 21 Cdo 2770/2019-795, kterým bylo zároveň dovolání stěžovatelky odmítnuto v části týkající se nároku na odstranění následků diskriminace, tak bylo postaveno najisto, že se není možné uvedeného nároku domáhat. V tomto kontextu by pak neměla jít původní formulace petitu požadující odstranění následků diskriminace k tíži stěžovatelky.

36. Neúspěch v uvedeném dílčím nároku, jehož oprávněnost nemohla stěžovatelka v roce 2006 dobře předvídat, vedl k tomu, že se stěžovatelka po téměř dvacetiletém soudním sporu sice domohla finančního zadostiučinění, ovšem to nepokryje ani vynaložené, resp. soudem uložené náklady řízení, ačkoli stěžovatelka byla v klíčové otázce existence diskriminačního zacházení úspěšná.

37. Ústavní soud v dané věci vycházel z principu, že výrok o nákladech řízení by neměl být v extrémním rozporu s principy spravedlnosti. Vzhledem ke shora popsáným a výjimečným okolnostem Ústavní soud shledal, že rozhodnutí o nákladech řízení při zvážení všech specifík případu výsledku řízení nekoresponduje a je vůči stěžovatelce nespravedlivé.

38. Ústavní soud proto zrušil nákladové výroky rozsudku městského soudu pro porušení práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Usnesení Nejvyššího soudu se náklady řízení vzhledem k působnosti Nejvyššího soudu v dovolacím řízení nezabývalo, tudíž obstojí.

V. 2. K otázce přiměřené výše zadostiučinění

39. Ústavní soud naopak shledal ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou v části týkající se tvrzené nepřiměřeně nízké částky finančního zadostiučinění.

40. Určení konkrétní výše finančního zadostiučinění za diskriminační jednání je podobně jako u ochrany osobnostních práv primárně věcí obecných soudů. Volba způsobu i výše zadostiučinění záleží vždy na konkrétních okolnostech případu. Soudy by měly brát v potaz zejména hodnotu, do které bylo zasaženo, intenzitu zásahu, okolnosti na straně škůdce a okolnosti na straně poškozeného, jakož i předchozí rozhodovací praxi [srov. např. nález ze dne 22. 12. 2015 sp. zn. I. ÚS 2844/14 (N 221/79 SbNU 545), body 52 a násl.].

41. Stěžovatelka tvrzení o nepřiměřeně nízkém odškodnění staví na tom, že 1) výše odškodnění neodpovídá snížení důstojnosti stěžovatelky, 2) částka 300 000 Kč má jinou hodnotu v roce 2006 a v roce 2022 a 3) nebyly dostatečně zohledněny majetkové poměry vedlejší účastnice a odškodnění neplní preventivní (odrazující) funkci.

42. K argumentu přiměřenosti výše zadostiučinění ve vztahu k míře újmy stěžovatelky se opakovaně vyjadřovaly obecné soudy, jejich závěry nenesou znaky libovůle ani extrémního rozporu s provedenými důkazy. Po kasačním zásahu Nejvyššího soudu bylo zadostiučinění přiznáno nejprve ve výši 150 000 Kč obvodním soudem a posléze zvýšeno o dalších 150 000 Kč

městským soudem. Stěžovatelka v ústavní stížnosti opakuje argumentaci předestřenu již obecným soudům, které se s ní vypořádaly dostatečně. Stěžovatelka přirozeně akcentuje obsah některých výpovědí týkajících se poměrů na pracovišti, vedlejší účastnice připomíná závěry opačné plynoucí z výpovědí jiných. Ústavní soud však nemůže plnit roli další skutkové instance a přehodnocovat hodnocení důkazů či z nich dovozené právní závěry v rovině podústavního práva. Přiznané finanční zadostiučinění spolu s přiznáním omluvy v celostátním tisku není zjevně nepřiměřené, aby bylo s to popřít účel a smysl práva na zadostiučinění, resp. ochranu osobnostních práv stěžovatelky, a aby Ústavní soud mohl kasačním zásahem takový případný exces napravit.

43. K argumentu rozdílu hodnoty částky 300 000 Kč v roce 2006 a v roce 2022 se soudy taktéž opakovaně vyjádřily. Soudy rozhodly o výši zadostiučinění s ohledem na míru újmy stěžovatelky a hodnotu peněz v době rozhodování soudů. Srovnání hodnoty peněz v různých obdobích se tak míjí s rozhodovacími důvody soudů. Soudy při svých úvahách o výši odškodnění z cenových či mzdových údajů v roce 2006 nijak nevycházely.

44. Ústavní soud nemůže přisvědčit ani argumentu o nepřiměřenosti přiznané satisfakce vzhledem k obratu vedlejší účastnice, a tedy absenci preventivní funkce zadostiučinění. Jak poznamenal Ústavní soud v nálezu ze dne 6. 2. 2023 sp. zn. III. ÚS 771/22, „zadostiučinění musí být primárně vnímáno jako prostředek kompenzace újmy. Přisuzování sankční funkce tomuto způsobu zadostiučinění bývá, s odkazem na přiměřenost satisfakce i obecné základy kontinentálního systému náhrady újmy v soukromém právu, kritizováno“ (bod 37). Ústavní soud sice výjimečně připustil i preventivně-sankční funkci náhrady nemajetkové újmy v případě zásahu do osobnostních práv, ale jen jako specifickou výjimku z pravidla, nikoli jako pravidlo samotné. V nálezu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 1586/09 (N 43/64 SbNU 491) Ústavní soud uvedl, že si je „vědom skutečnosti, že funkce náhrady újmy v českém právním řádu je primárně satisfakční, zvýšení náhrady nemajetkové újmy může být odůvodněnou výjimkou tam, kde je výrazným způsobem zasaženo do soukromé sféry poškozeného škůdcem, který tak činí úmyslně, na takovém jednání zakládá smysl své existence, svou marketingovou strategii nebo činnost (např. publikace úmyslně nepravdivých a lidskou důstojnost snižujících zpráv některými médii)“. V nyní posuzované věci však nejde o obdobný případ, neboť v ní nebyla tvrzena ani prokázána popsána motivace jednání, je tedy nutno uplatnit obecná pravidla.

45. Na závěrech Nejvyššího soudu týkajících se účelu přiznávaného zadostiučinění v kontinentálním právu neshledal Ústavní soud vady. Účelem zadostiučinění je v českém právním systému primárně satisfakce, resp. kompenzace újmy, zprostředkovaně též prevence. Je nutno souhlasit s Nejvyšším soudem, že byla-li stěžovatelce přiznána omluva v celostátním tisku a zadostiučinění ve výši 300 000 Kč, plní dané zadostiučinění kromě satisfakce též preventivní funkci. Sankce či trestání je však doménou práva veřejného. Tím není zpochybněna teze stěžovatelky, že ochrana před diskriminací má být efektivní a účinná, resp. že je nutno potencionální aktéry diskriminačního zacházení od tohoto jednání odrazovat, neboť tuto ochranu je možno plnit nejen prostředky práva soukromého, ale též práva veřejného. Vedle přiznání zadostiučinění pro oběť diskriminace je možno paralelně využít též delikt ní odpovědnosti osob dopouštějících se diskriminace (přestupky či správní delikty podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, resp. zákona č. 251/2005 Sb., o inspekci práce).

46. Považuje-li tedy stěžovatelka výši odškodnění za nízkou nejen z důvodu nedostatečné kompenzace újmy (k tomu viz výše), ale též z důvodu nedostatečného potrestání vedlejšího účastníka jako formy prevence, nelze jí přisvědčit. Pokud soudy nepřistoupily na sankční pojetí náhrady nemajetkové újmy a vycházely primárně z přiměřenosti náhrady ve vztahu ke způsobené újmě, nelze jim vytknout protiústavnost tohoto postupu. Argumentace principem „*nulla poena sine lege certa*“, rizikem vzniku bezdůvodného obohacení na straně poškozeného či procesního rámce při prokazování viny pachatele (včetně povinnosti hledat argumenty v jeho prospěch) v kontrastu se zásadou projednací v civilním procesu, je racionální argumentací.

Ústavní soud proto ani v tomto aspektu neshledává protiústavnost napadených rozhodnutí v částech týkajících výše přiznané náhrady nemajetkové újmy.

47. Napadený výrok I rozsudku městského soudu, stejně jako navazující usnesení Nejvyššího soudu proto z pohledu jejich ústavnosti ob stojí.

VI. Závěr

48. Ústavní soud částečně ústavní stížnosti vyhověl a výroky II, III a IV rozsudku městského soudu, kterými bylo rozhodnuto o nákladech řízení, zrušil [§ 82 odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Dospěl k závěru, že postupem městského soudu došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ve zbývající části, ve které se stěžovatelka domáhala zrušení výroku I rozsudku městského soudu a zrušení navazujícího usnesení Nejvyššího soudu Ústavní soud ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl jako návrh zjevně neopodstatněný.

49. Ústavní soud o ústavní stížnosti rozhodl mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků, neboť dospěl k závěru, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 199**Zrušení zprošťujícího rozsudku a zamítnutí odvolání Nejvyšším soudem
na základě analogické aplikace § 265m trestního řádu
jako postup *contra legem*
(sp. zn. II. ÚS 1489/23 ze dne 30. října 2024)**

Byl-li obžalovaný odvolacím soudem pravomocně zproštěn obžaloby, nemůže Nejvyšší soud toto rozhodnutí v dovolacím řízení zrušit a sám zároveň zamítnout odvolání obžalovaných proti odsuzujícímu rozsudku soudu prvního stupně. Takový postup by byl v rozporu s § 265m odst. 1 písm. a) trestního řádu.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jana Svatoně (soudce zpravodaj) a soudců Davida Uhlíře a Pavla Šámala o ústavní stížnosti stěžovatelů 1) M. B., zastoupeného prof. JUDr. Tomášem Gřivnou, Ph.D., advokátem, sídlem Revoluční 1044/23, Praha 1 – Nové Město, a 2) M. E., zastoupeného JUDr. Jiřím Slezákem, advokátem, sídlem Ulrichovo nám. 737, Hradec Králové, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2023 č. j. 5 Tdo 231/2022-2259, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení, takto:

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2023 č. j. 5 Tdo 231/2022-2259 bylo porušeno ústavní právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 5 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. února 2023 č. j. 5 Tdo 231/2022-2259 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaevidovanou pod sp. zn. II. ÚS 1489/23 se první stěžovatel domáhá zrušení shora uvedeného rozhodnutí s tím, že jím došlo k porušení jeho ústavně zaručených práv vyplývajících z čl. 36 odst. 1 a čl. 39 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Ústavní stížností zaevidovanou pod. sp. zn. IV. ÚS 1760/23 se druhý stěžovatel domáhá zrušení totožného rozhodnutí s tím, že jím došlo k porušení jeho ústavních práv vyplývajících z čl. 36, čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny.

3. Usnesením Ústavního soudu ze dne 14. 2. 2024 sp. zn. II. ÚS 1489/23 a sp. zn. IV. ÚS 1760/23 rozhodlo plénum Ústavního soudu, že se obě ústavní stížnosti spojují ke společnému řízení, které bude vedeno pod sp. zn. II. ÚS 1489/23.

4. Z ústavních stížností a jejich příloh vyplývá, že Krajský soud v Hradci Králové (dále jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 30. března 2021 č. j. 4 T 2/2019-1638 uznal oba stěžovatele vinnými ze spáchání zločinu dotačního podvodu dle § 212 odst. 1 a odst. 6 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“) a zločinu poškození finančních zájmů Evropských společenství dle § 260 odst. 1 a 5 trestního zákoníku. Těch se podle krajského soudu dopustili, stručně řečeno, tak, že oba v postavení ředitelů obchodní společnosti X jakožto žadatele o poskytnutí dotace předložili Ministerstvu průmyslu a obchodu různé dokumenty obsahující nepravdivá sdělení, že „společnost X má ke dni zpracování žádosti vypořádány všechny splatné závazky ke zdravotním pojišťovnam“, přestože měla několikamilionové dluhy na zdravotním pojištění. Za uvedené jednání byli oba stěžovatelé odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání jednoho roku a šesti měsíců, jehož výkon byl odložen na zkušební dobu v trvání dvou let. V dané věci šlo již o třetí meritorní rozhodnutí.

5. Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozsudkem č. j. 6 To 42/2021-2156 zprostil z podnětu odvolání oba stěžovatele obžaloby, a to zejména kvůli závažným pochybením krajského soudu v hodnocení výsledků dokazování, absenci potřebné pozornosti vůči řádnému plnění mezi společnostmi, v jejímž čele stěžovatelé stáli, a zdravotními pojišťovnami.

6. Nejvyšší soud napadeným usnesením zrušil rozsudek vrchního soudu, stejně jako všechna další rozhodnutí obsahově navazující na zrušený rozsudek vrchního soudu, a současně sám zamítl odvolání stěžovatelů. Nejvyšší soud se neztotožnil se závěry odvolacího soudu a dospěl naopak k závěru, že soud v podmínkách pro poskytnutí dotace (obsažené ve Výzvě č. II k předkládání projektů v rámci operačního programu Podnikání a inovace, vyhlášené dne 1. května 2008) nenalezl žádné nesrovnalosti či informace, které by byly vyjádřeny jakkoliv nejednoznačným, neurčitým či nesrozumitelným způsobem. Stěžovatelé podle Nejvyššího soudu neměli v době podání žádosti o poskytnutí dotace řádně vypořádány všechny závazky a některé byly dokonce uzavřeny až po rozhodnutí o poskytnutí dotace. Naopak se Nejvyšší soud zcela ztotožnil s rozsudkem krajského soudu, který uznal stěžovatele vinnými z již výše zmíněných zločinů. Za tímto účelem Nejvyšší soud po zrušení napadeného rozhodnutí odvolacího soudu sám ve věci rozhodl podle § 265m odst. 1 trestního řádu *per analogiam*, přičemž po přezkoumání zákonnosti a odůvodněnosti výroků napadeného rozsudku krajského soudu shledal, že prvoinstanční rozsudek nevykazuje žádné vady nebo logické nedostatky. Nejvyšší soud tak z pozice odvolacího soudu zamítl odvolání stěžovatelů a shledal rozsudek krajského soudu zákonným a věcně správným.

II. Argumentace stěžovatelů

7. První stěžovatel namítá, že Nejvyšší soud nebyl oprávněn sám rozhodnout o stěžovatelově vině namísto odvolacího soudu. Vydání rozhodnutí je ve zjevném rozporu s § 265m odst. 1 písm. a) trestního řádu. Přestože Nejvyšší soud vydal v dané věci usnesení, jde fakticky o meritorní rozhodnutí o vině. Smyslem zmíněného ustanovení je podle stěžovatele vyloučení jakékoliv možnosti Nejvyššího soudu rozhodnout o vině poté, co byl obviněný zproštěn obžaloby odvolacím soudem. Totožný závěr dovozuje stěžovatel i z komentářové literatury. Ostatně sám Nejvyšší soud uvedl, že postupoval analogicky podle uvedeného ustanovení. Postup zvolený Nejvyšším soudem zapovídá i judikatura Ústavního soudu (stěžovatel poukazuje na nálezy sp. zn. I. ÚS 675/04 a sp. zn. II. ÚS 2258/14). K tomu stěžovatel doplňuje, že odvolací a dovolací řízení podléhají odlišným pravidlům. Dovolací soud je omezen druhem námitek, které před ním lze uplatnit. Zamítnutím odvolání (bez předchozího vyrozumění o takovém postupu) tak Nejvyšší soud omezil stěžovatele v možném rozsahu uplatněných námitek, které stěžovatel v dovolacím řízení uplatnil. Napadené usnesení je proto

třeba považovat za překvapivé rozhodnutí, jehož dopady jsou podtrženy tím, že Nejvyšší soud neprováděl žádné důkazy.

8. Nejvyšší soud rovněž překročil své pravomoci tím, že přezkoumával skutkové závěry vrchního soudu, aniž by byly v extrémním rozporu s obsahem provedených důkazů. Rozhodnutí vrchního soudu bylo založeno na závěru, že obžalovaní jednali v dobré víře ve správnost svého počínání. Aniž by sám provedl jakékoliv důkazy, dospěl Nejvyšší soud k opačnému skutkovému závěru. Nedeklaroval přitom, že by šlo o tzv. extrémní rozpor, což je podle ustálené judikatury jediná situace, v níž Nejvyšší soud přehodnocuje skutkové závěry. Soud rozhodující o opravném prostředku nemůže podle stěžovatele dospět k odlišným skutkovým závěrům, aniž by relevantní důkazy sám provedl. Kromě zákona takovou možnost zapovídá rovněž ustálená judikatura Ústavního soudu.

9. Podle stěžovatele projednání dovolání navíc bránila účinná právní úprava. Jelikož byl rozsudek vrchního soudu vyneseno dne 27. 9. 2021, mohl v té době nejvyšší státní zástupce v řízení o dovolání namítat extrémní rozpor pouze ve prospěch obviněného, jak vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu. Nestandardně dlouhá doba mezi vyhlášením rozsudku a jeho písemným vyhotovením na tom podle stěžovatele nemůže nic změnit, neboť v takové situaci je požadavek právní jistoty naopak ještě silnější.

10. Dále stěžovatel namítá, že naopak závěry Nejvyššího soudu jsou v extrémním rozporu s obsahem provedených důkazů. Od ostatních případů dotačního podvodu se daná věc odlišuje tím, že dotační prostředky nebyly jakkoliv zneužity a v žádosti o dotaci nebyla uvedena nepravda. Podmínkou pro přiznání dotace byla „bezdlužnost vůči zdravotním pojišťovnám“, která byla definována i jako „posečkání s úhradou“ závazků vůči pojišťovně. Stěžovatelem ovládaná společnost v dané době vyjednávala se zdravotními pojišťovnami o splátkových kalendářích k úhradě svých dluhů. Po dobu těchto vyjednávání zdravotní pojišťovny z vlastního rozhodnutí posečkávaly s vymáháním nedoplatků, což uznal i nalézací soud a před trestním řízením rovněž pracovníci ministerstva. Nadto stěžovatel najal mezinárodně uznávanou společnost Deloitte, která na splnění podmínek dotačního programu dohlížela. Stěžovatel tedy byl v dobré víře, že daný stav je „posečkáním“ podle pravidel dotačního programu. Pojem posečkání nebyl dodnes nikde definován a jeho nejasnost by měla podle stěžovatele jít k tíži autora dotačních podmínek. Nadto stěžovatel vykládal tento pojem v souladu s logickými pravidly a byl ve svém názoru utvrzen z několika nezávislých zdrojů. Nemohl se tak dopustit úmyslného podvodného jednání. Nejvyšší soud však fakticky zaujal stanovisko, podle něž musí i právní laik (spoléhající se na rady odborníků) předvídat odlišný budoucí názor Nejvyššího soudu. S obhajobou stěžovatele (uvedenou v odvolání, které sám zamítl) se Nejvyšší soud navíc nikterak nevypořádává (nezmiňuje je ani v tzv. naraci). Proto je jeho rozhodnutí rovněž nepřezkoumatelné. Jiné námitky a důkazy ve prospěch obhajoby pak deformoval. Podle stěžovatele rovněž nemůže Nejvyšší soud paušálně odkázat na závěry nalézacího soudu, které byly odvolacím soudem označeny za nelogické a nekonzistentní, aniž by se s tím vypořádal.

11. Konečně stěžovatel namítá, že rozhodnutí Nejvyššího soudu porušuje zásadu *in dubio pro libertate*. Při její aplikaci není možné klást nejasnost pravidel dotačního programu k tíži žadatelů. To opakovaně dovodil i Nejvyšší správní soud.

12. Druhý stěžovatel se ztotožnil s argumentací prvního stěžovatele týkající se protiústavnosti postupu spočívajícího v zamítnutí odvolání. Pokud totiž Nejvyšší soud shledal důvod, proč je rozhodnutí vrchního soudu chybné, měl podle stěžovatele postupovat podle zákonného postupu vymezeného v trestním řádu, tedy rozhodnutí samotné zrušit a přikázat vrchnímu soudu, aby věc znovu projednal a rozhodl. *Ratio legis* těchto postupů spočívá dle stěžovatele zejména v možnosti prezentace nových tvrzení a předložení nových důkazů, což umožňuje obviněnému připravit další obhajobu proti obžalobě státního zástupce.

13. Stěžovatel nadále nesouhlasí se závěrem dovolacího soudu, že jednal v nepřímém úmyslu, k čemuž připomíná, že svým jednáním v souvislosti s dotačním procesem sledoval pouze neexistenci splatných závazků při proplacení dotace. V žádostech nebyly uvedeny nepravdivé údaje, protože v podmínkách dotačního programu bylo posečkání či dohoda o úhradě nedoplatků považováno za vypořádané nedoplatky. Stěžovatel nadále projevil zájem o informace, které by mu potvrdily správnost postupu v dotačním procesu, pročež navázal kontakt s externí poradenskou firmou Deloitte a absolvoval školení od Ministerstva průmyslu a obchodu. Stěžovatel se ztotožňuje se závěrem odvolacího soudu, který uvedl, že když ani výsledky doplněného dokazování neumožnily učinit jasný závěr o vině, nemůže soud takovou situaci vykládat v jejich neprospěch.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelů

14. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejšímu účastníkovi řízení.

15. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že při rozhodování zohlednil zásadu procesní ekonomie, pročež přistoupil ke zrušení zprošťujícího rozsudku odvolacího soudu, protože pokud Nejvyšší soud může dle § 265m odst. 1 trestního řádu sám rozhodnout, není důvod, aby věc se svým závazným právním názorem navracel soudu nižšího stupně k novému projednání a rozhodnutí. Navíc bylo vzhledem k délce řízení a množství rozhodnutí nutno pravomocně rozhodnout co nejdříve. Své rozhodnutí nepovažuje za překvapivé, protože soud prvního stupně shledal oba stěžovatele již dvakrát vinnými a navíc zrušení zprošťujícího rozsudku a vrácení věci odvolacímu soudu navrhoval i nejvyšší státní zástupce v podaném dovolání. Stěžovatelé měli možnost v rámci celého řízení uplatnit svou obhajobu, přičemž byli oba dva zastoupeni obhájci, jejichž prostřednictvím souhlasili s projednáním dovolání v neveřejném zasedání. Stěžovatelé se tak nemohou odvolávat na překvapivost rozhodnutí, které Nejvyšší soud vydal, protože zde neplatí obdobné omezení jako v odvolacím řízení. Nejvyšší soud postupoval v souladu se zákonem. Nakonec se Nejvyšší soud vyjádřil k námitce prvního stěžovatele, podle kterého nemohl nejvyšší státní zástupce ve svém dovolání uplatnit důvod dovolání dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, neboť v době vyhlášení rozsudku zákon neumožňoval podat dovolání týkající se skutkových otázek v neprospěch obviněného. Tuto námitku rovněž neshledal jako důvodnou, jelikož platnost procesních úkonů se posuzuje podle právní úpravy účinné v době, kdy byly učiněny. Ve zbytku Nejvyšší soud toliko odkázal na napadené usnesení Nejvyššího soudu.

16. Nejvyšší státní zastupitelství se neztotožnilo s argumentací uplatněnou stěžovateli v ústavních stížnostech. Nejvyšší státní zastupitelství interpretuje ustanovení § 265m odst. 1 trestního řádu tím způsobem, kdy hlavní jádro tohoto a jemu podobných ustanovení spatřuje v zákazu vydat rozhodnutí soudu, ve kterém by byl obviněný nově odsouzen, nebo kde by bylo podstatně zhoršeno jeho postavení. Upozorňuje, že Ústava nezakotvuje podat právo na odvolání v trestních věcech, nicméně tato povinnost plyne z čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě. I zde však existuje výjimka, která se uplatní mj. v situaci, kdy byl obviněný uznán vinným na základě odvolacího rozsudku, přičemž se tato výjimka podle Nejvyššího státního zastupitelství aplikuje na případ stěžovatelů a rozhodnutí ze strany Nejvyššího soudu. Dále Nejvyšší státní zastupitelství akcentuje důležitost konečnosti sporu, kterou lze považovat za znak spravedlivého procesu. Nejvyšší státní zastupitelství nepřisvědčilo ani námitce překvapivosti rozhodnutí, neboť Nejvyšší soud rozhodl na podkladě dovolání nejvyššího státního zástupce a stěžovatelé se mohli k dovolání v průběhu řízení vyjádřit. Nejvyšší státní zastupitelství se taktéž neztotožňuje s námitkami prvního stěžovatele spočívajícími v „časovém překryvu“ dvou norem trestního řádu. Stěžovatelé navíc Ústavní soud staví svými skutkovými námitkami do pozice čtvrté skutkové revizní instance. V situaci ohledně stěžovatelových domnělých rozporů mezi skutkovým stavem a závěry Nejvyššího soudu nemůže být využita zásada *in dubio pro*

libertate, protože ta se má aplikovat pouze v případě existence několika srovnatelných výkladů veřejnoprávní normy, přičemž je potřeba vybrat ten, který nejméně zasahuje do základního práva a svobody adresáta. Pojem „posečkání s úhradou“ však dle Nejvyššího státního zastupitelství nemá několik srovnatelných výkladů.

17. Ústavní soud zaslal uvedená vyjádření stěžovatelům na vědomí a k případné replice. První stěžovatel kritizuje formální zaujetí role odvolacího soudu Nejvyšším soudem. Stěžovateli se nadále jeví argument procesní ekonomie neproporcionální, a to i z důvodu délky samotného řízení, která dosáhla téměř deseti let, a prakticky všechny orgány činné v trestním řízení učinily závěr o nevině stěžovatele. Stěžovatel se taktéž neztotožňuje s argumentací Nejvyššího soudu ohledně překvapivosti rozhodnutí, kdy stěžovatel prvek překvapivosti spatřuje v postupu, jakým Nejvyšší soud o samotné věci rozhodl. Stěžovatel se následně vyjadřuje k ústavní konformitě uplatnění dovolacího důvodu dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Namítá, že z důvodu pozdního zaslání písemného vyhotovení rozsudku vznikla státnímu zástupci možnost uplatnit dovolací důvod, který starší právní úprava neznala. Tímto způsobem došlo dle stěžovatele k zásahu do jeho legitimního očekávání předpokladu včasného doručení písemného vyhotovení rozsudku. Dále stěžovatel obsáhle zopakoval argumenty uplatněné v ústavní stížnosti.

18. Druhý stěžovatel se k zasláným vyjádřením ve stanovené lhůtě nijak nevyjádřil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení. Dospěl k závěru, že ústavní stížnosti byly podány včas oprávněnými stěžovateli, kteří jsou podle § 30 zákona o Ústavním soudu zastoupeni advokáty. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť stěžovatelé vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

20. Ústavní soud posoudil všechny výše uvedené skutečnosti a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná. Přisvědčit musel Ústavní soud námitce, že Nejvyšší soud zamítl odvolání podané stěžovateli v rozporu se zákonem.

21. Podle § 265m odst. 1 písm. a) trestního řádu „Nejvyšší soud může při zrušení napadeného rozhodnutí také sám hned rozhodnout ve věci rozsudkem. Nejvyšší soud nemůže však sám uznat obviněného vinným skutkem, pro nějž byl obžaloby zproštěn nebo pro nějž bylo trestní stíhání zastaveno (...)“. Napadeným usnesením Nejvyšší soud zrušil zprošťující rozsudek vrchního soudu a sám odvolání zamítl, k čemuž uvedl, že *per analogiam* aplikoval uvedené ustanovení.

22. Ustanovení § 265m trestního řádu na jedné straně „propůjčuje“ Nejvyššímu soudu za určitých okolností roli odvolacího soudu. Zároveň však stanovuje meze, které mají zaručit, aby nedošlo ke zhoršení postavení obviněného nebo dokonce k úplnému zbavení některých procesních práv. Ze systematického hlediska zakotvuje uvedené ustanovení výjimku z obecného pravidla popsání v § 265l trestního řádu, a to z důvodu lepšího naplnění zásad rychlosti a hospodárnosti trestního řízení (srov. např. usnesení ze dne 9. 5. 2006 sp. zn. I. ÚS 675/04).

23. Z výše uvedeného je zřejmé, že při zvažování aplikace uvedeného ustanovení musí Nejvyšší soud přihlížet, zda konečným meritorním rozhodnutím nezhorší právní postavení obviněného a zda si nepřisvojuje roli, která mu nepřísluší. V tomto směru lze například poukázat na ustálenou judikaturu Ústavního soudu, podle níž důkazy nemůže přehodnocovat ten soud, který se s nimi neseznámil v autentické podobě a nedal účastníkům řízení možnost se k jejich obsahu vyjádřit [srov. např. náleze ze dne 13. 12. 2016 sp. zn. II. ÚS 1837/16 (N 243/83 SbNU 767) nebo body 14 a násl. nálezu ze dne 28. 11. 2023 sp. zn. III. ÚS 1619/23]. Vztahují-

-li se závěry této judikatury na řízení odvolací a stížnostní, není důvod, aby je Ústavní soud nevztáhl rovněž na řízení dovolací, *nota bene* vystupuje-li (při aplikaci uvedeného ustanovení) Nejvyšší soud fakticky v roli odvolacího soudu. Naopak postavení obviněného je v dovolacím řízení ještě více oslabeno, neboť dovolací soud zpravidla konečně rozhoduje v neveřejném zasedání.

24. Vztáhne-li Ústavní soud uvedené obecné principy na danou věc, musel dospět k závěru, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo k porušení ústavních práv stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Kromě toho jeho postup odporuje rovněž čl. 40 odst. 5 Listiny, podle kterého „Nikdo nemůže být trestně stíhán za čin, pro který již byl pravomocně odsouzen nebo zproštěn obžaloby. Tato zásada nevylučuje uplatnění mimořádných opravných prostředků v souladu se zákonem“.

25. Nejvyšší soud však postupoval *contra legem*, neboť zamítl odvolání obou stěžovatelů proti odsuzujícímu rozsudku, přestože byli oba pravomocně zproštěni podané obžaloby. Pro takový postup postrádal Nejvyšší soud zákonnou oporu. Ačkoliv se jej pokusil „zaštít“ užitím analogické aplikace § 265m trestního řádu, jde podle Ústavního soudu o postup nepřipustný. Takové užití analogie by totiž smysl daného ustanovení ignorovalo a ochranu práv obviněného vyprázdnilo. Ospravedlnění pro takový postup nelze hledat ani v naplnění zásad rychlosti a hospodárnosti řízení, neboť to je nezbytnou podmínkou jakékoliv aplikace § 265m trestního řádu, a nemůže tedy samo o sobě zavdat oprávnění k postupu *contra legem*. Postup, který Nejvyšší soud zvolil v napadeném rozhodnutí, proto musí Ústavní soud vyhodnotit jako obcházení kogentního ustanovení zákona.

26. Podle Ústavního soudu popsany postup nepředstavuje z hlediska ústavních práv jen nějaké nevýznamné porušení formálních procesních postupů. Stěžovatelům je nutno přisvědčit, že Nejvyšší soud svým postupem reálně zhoršil jejich procesní postavení. Mezi všemi zasaženými subjektivními právy lze jako příklad uvést právo na zákonného soudce a právo vyjádřit se ve veřejném zasedání k relevantním důkazům před soudem, který tyto důkazy provedl a v souladu se zákonem hodnotí.

27. Celkově lze odůvodnění napadeného rozhodnutí vytknout nejasné oddělení rolí odvolacího a dovolacího soudu a nedostatečné odůvodnění (místy až nepřezkoumatelnost) závěrů a úvah Nejvyššího soudu. Tato pochybení jsou z ústavněprávního hlediska závažná zejména tam, kde se Nejvyšší soud odchyluje od právních a skutkových závěrů vrchního soudu. Nedostatky stran srozumitelnosti odůvodnění lze nicméně shledat rovněž v rozhodnutí vrchního soudu. Podle Ústavního soudu trpí celé uvedené trestní řízení tím, že soudy nedokázaly shodně vymezit, které skutečnosti jsou pro posouzení trestní odpovědnosti stěžovatelů podstatné. Už v těchto východiscích se úvahy jednotlivých soudů míjí.

28. V první řadě jde o úvahy týkající se (ne)jednoznačnosti podmínek pro udělení dotace (viz první polovina bodu 32 napadeného usnesení). Vrchní soud k této otázce v obsáhlém bodě 31 cituje několik různých dokumentů s tím, že jsou mezi nimi podstatné rozdíly, přičemž uzavírá, že tyto rozdíly nebyly odpovědnými subjekty objasněny. V takové situaci je podle vrchního soudu nutné hodnotit nejasnosti v dokumentech ve prospěch obžalovaných. Dále vrchní soud poukázal na sérii rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, podle nichž nese stát odpovědnost za srozumitelnost podmínek pro udělení dotace. Na to Nejvyšší soud zareagoval zopakováním citací pouze dvou ze všech uvedených dokumentů, načež uzavřel, že „z uvedených znění čestných prohlášení v rámci dotačních podmínek nelze usuzovat, že by tato byla vymezena jakkoliv nejednoznačným, neurčitým či nesrozumitelným způsobem, který by měl ve svém důsledku odůvodňovat beztrestnost jednání obviněných“. Podle Ústavního soudu tím Nejvyšší soud ignoroval podstatu argumentace vrchního soudu a obhajoby, a aniž by se s nimi vypořádal, dospěl sám v neveřejném zasedání k opačnému závěru. Takové pochybení reálně omezuje práva obhajoby, neboť věc nebyla s konkrétními pokyny vrchnímu soudu k novému posouzení.

29. Na to ne zcela srozumitelně navazují úvahy v závěrečné části bodu 32 napadeného usnesení, které se týkají výkladu institutu posečkáni s úhradou. Nejvyšší soud jimi přisvědčuje odůvodnění obsaženému ve zrušeném usnesení o zastavení trestního stíhání (srov. body 66 a násl. usnesení krajského soudu ze dne 27. 11. 2019 č. j. 4 T 2/2019-1225), což rovněž není postupem ideálním z hlediska srozumitelnosti závěrů nejvyšší soudní instance. Samotné úvahy Nejvyššího soudu jsou velmi stručné a není úplně zřejmé, proč jsou důvodem pro zrušení zprošťujícího rozhodnutí, neboť toto rozhodnutí vrchního soudu se obsahem institutu posečkáni s úhradou v podstatě nezabývá. Vrchní soud k danému institutu uvádí pouze tolik, že „u problematiky objektivní stránky coby zákonného znaku skutkových podstat obou trestných činů – tj. uvedení nepravdivých údajů, bylo rozhodující posouzení zjištění, zda došlo k posečkáni s úhradou závazků nebo alternativně podle výsledků především k uzavření dohod o úhradě závazků se zdravotními pojišťovnami“. A právě uvedenou alternativou (uzavřením dohod) se vrchní soud dále obsáhle zabýval a shledal v ní důvod pro zproštění obou stěžovatelů obžaloby. Z toho je zřejmé, že popsané závěry Nejvyššího soudu, které se měly týkat důvodnosti dovolání proti zprošťujícímu rozsudku vrchního soudu, se s obsahem napadeného rozsudku míjí, neboť se týkají odlišné otázky. Tím činí tuto část opěrných důvodů napadeného usnesení (*ratio decidendi*) nesrozumitelnou.

30. V bodě 33 napadeného usnesení se Nejvyšší soud pokouší vypořádat s úvahami vrchního soudu obsaženými v bodě 32 jeho zprošťujícího rozhodnutí, v němž je popsán proces „nápravy“ porušení pravidel pro poskytnutí dotace. Vrchní soud v této části rozhodnutí dovozuje, že včasné uzavření dohod s většinou zdravotních pojišťoven znamenalo, že stěžovatelé své původní pochybení napravili (postupem podle výslovného znění dotačních pravidel). Z toho důvodu dospěl vrchní soud k závěru, že „s ojedinělými výjimkami“ postupovali stěžovatelé v souladu s dotačními pravidly. Je třeba konstatovat, že z rozhodnutí vrchního soudu není v této části zřejmé, jak se tento skutkový závěr měl podle jeho názoru projevit při posuzování trestní odpovědnosti stěžovatelů (např. zda „ojedinělé výjimky“ způsobují nepřesnost popisu skutku nebo zda samy mají natolik nízkou společenskou škodlivost, že jednání stěžovatelů nelze považovat za trestný čin). Tuto nejasnost bude nutné v dalších fázích trestního řízení objasnit. To však Nejvyšší soud neučinil, když opět podstatu této argumentace, jak jí alespoň chápe Ústavní soud, ignoroval a pouze uzavřel, že některé dohody se zdravotními pojišťovnami (zřejmě ony v očích vrchního soudu „ojedinělé výjimky“) byly uzavřeny až po rozhodnutí o proplacení dotace. Zda by se tento stav měl nějak podepsat na rozsahu trestní odpovědnosti stěžovatelů (přičemž je třeba vycházet z popisu skutku uvedeného v obžalobě), nelze z napadeného rozhodnutí vyčíst.

31. Za nepřezkoumatelný je rovněž třeba považovat závěr Nejvyššího soudu o naplnění znaku subjektivní stránky uvedené skutkové podstaty, které lze podle Nejvyššího soudu dovodit „ze skutkových okolností a z charakteru jednání obžalovaných“ (bod 34 napadeného usnesení). Více k tomu Nejvyšší soud neuvádí, přičemž se nevypořádává s obsáhlou obhajobou obou stěžovatelů. I tento nedostatek je prohlouben tím, že Nejvyšší soud nevrátil věc zpátky některému ze soudů nižšího stupně a nepřikázal mu, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl (§ 265l odst. 1 trestního řádu), ale rozhodl se ji svým rozhodnutím skončit. Prostý odkaz na závěry soudu prvního stupně by mohl z hlediska ústavních práv účastníků řízení postačovat, pokud by tyto závěry nebyly v mezidobí významně zpochybněny soudem odvolacím. Po jeho vydání je však nutné podrobně reagovat na jeho závěry, což nelze učinit prostým odkazem na závěry soudu nižšího stupně.

32. Úvahy Nejvyššího soudu coby soudu odvolacího (body 42 až 46 napadeného usnesení) jsou pak kromě výše uvedeného zatížené tou vadou, že zcela ignorují argumentaci, kterou uvedl vrchní soud (srov. zejména body 29 až 32 zprošťujícího rozsudku). Skutečnost, že Nejvyšší soud v roli soudu dovolacího zrušil zprošťující rozhodnutí vrchního soudu, neznamená, že Nejvyšší soud v roli soudu odvolacího může obsah argumentace ve zrušeném

rozhodnutí ignorovat, jakoby neexistovalo. Prostý odkaz na své vlastní (a podle Ústavního soudu rovněž nedostatečné) závěry Nejvyššího soudu stran důvodnosti dovolání Nejvyššího státního zástupce nesplňuje podmínku přesvědčivosti při vypořádání obsáhlých odvolání obžalovaných.

33. Z uvedených důvodů bylo nutné dospět k závěru, že Nejvyšší soud porušil ve výroku uvedená ústavní práva stěžovatelů. Vzhledem k tomu, že pochybení Ústavní soud neshledal pouze ve způsobu rozhodnutí, nýbrž i v jeho obsahu, bylo namístě zrušit rozhodnutí Nejvyššího soudu jako celek, a nikoliv jen ve výroku, kterým bylo zamítnuto odvolání stěžovatelů. Úkolem Nejvyššího soudu ve znovuotevřeném dovolacím řízení bude opětovně posoudit, kterými ze svých názorů může v souladu s ústavními principy trestního řízení zavázat vrchní soud, rozhodne-li se mu věc znovu vrátit.

34. Jelikož Ústavní soud z výše uvedených důvodů shledal, že napadeným rozhodnutím došlo k porušení ústavních práv obou stěžovatelů, vyhověl podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavním stížnostem a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu zrušil. Rozhodl tak bez nařízení ústního jednání, neboť od něho nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 200**Odůvodnění použití moderačního práva dle § 150 občanského soudního řádu a právo účastníka se k němu vyjádřit
(sp. zn. III. ÚS 2187/24 ze dne 30. října 2024)**

Změní-li odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně ve výroku o nákladech řízení a využije moderační právo obsažené v § 150 občanského soudního řádu, aniž by s tímto oproti rozhodnutí soudu prvního stupně odlišným názorem seznámil účastníky řízení a poskytl jim prostor pro vyjádření, poruší ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Porušení práva na soudní ochranu se soud dopustí i tím, že použití § 150 občanského soudního řádu řádně neodůvodní.

Nález

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Daniely Zemanové, soudkyně zpravodajky Lucie Dolanské Bányaiové a soudce Jiřího Přibáně o ústavní stížnosti M. P., zastoupeného JUDr. Lucií Hrdou, advokátkou, se sídlem Vinohradská 343/6, Praha 2 – Vinohrady, proti části výroku I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. května 2024 č. j. 18 Co 67/2024-177, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a T. P., zastoupené Mgr. Tomášem Faltem, advokátem, se sídlem třída Karla IV. 502/23, Hradec Králové, jako vedlejší účastnice řízení, takto:

I. Částí výroku I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. května 2024 č. j. 18 Co 67/2024-177, jímž byl změněn výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. října 2023 č. j. 8 C 212/2023-129 tak, že stěžovateli se náhrada nákladů řízení nepřiznává, bylo porušeno ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Část výroku I rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. května 2024 č. j. 18 Co 67/2024-177, jímž byl změněn výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 9. října 2023 č. j. 8 C 212/2023-129 tak, že stěžovateli se náhrada nákladů řízení nepřiznává, se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti posuzované věci a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatel se domáhá zrušení části výroku I o náhradě nákladů řízení v záhlaví uvedeného rozhodnutí Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) s tvrzením, že jím bylo porušeno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Vedlejší účastnice řízení (žalobkyně) se po stěžovateli (žalovaném) domáhala hrazení výživného nerozvedené manželky ve výši 7 000 Kč měsíčně ve smyslu § 697 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

3. Obvodní soud pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 9. 10. 2023 č. j. 8 C 212/2023-129 žalobu zamítl (výrok I) a vedlejší účastníci řízení uložil povinnost nahradit stěžovateli náklady řízení ve výši 87 071,60 Kč (výrok II). Obvodní soud žalobu zamítl, neboť nezjistil, že by v životní úrovni obou manželů, kteří již spolu nežijí, byly takové zásadní rozdíly, jež by odůvodňovaly přiznání vedlejší účastníci řízení požadovaného výživného. Náhradu nákladů řízení přiznal obvodní soud stěžovateli podle § 142 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) na základě jeho úspěchu ve věci.

4. K odvolání stěžovatele i vedlejší účastnice řízení městský soud výrokem I rozsudku ze dne 15. 5. 2024 č. j. 18 Co 67/2024-177 rozsudek obvodního soudu ve věci samé potvrdil a změnil jej ve výroku o nákladech řízení tak, že stěžovateli náhradu nákladů řízení nepřiznal. Výrokem II rozhodl, že žádný z účastníků řízení nemá právo na náhradu nákladů odvolacího řízení. Městský soud se ztotožnil s obvodním soudem v jeho závěrech ve věci samé. Při rozhodování o nákladech řízení na rozdíl od obvodního soudu, který vyšel ze zásady úspěchu ve věci, aplikoval § 150 o. s. ř. a z důvodů zvláštního zřetele hodných stěžovateli jejich náhradu nepřiznal. Městský soud zvážil, že jde o spor mezi manžely, který má rodinněprávní charakter s tím, že jakékoliv získané peněžní prostředky se stávají součástí společného jmění manželů.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel nejprve popisuje průběh řízení a obsah soudních rozhodnutí. Nesouhlasí s aplikací § 150 o. s. ř. při rozhodování o náhradě nákladů řízení. Poukazuje na to, že základní zásadou ovlivňující civilní proces a rozhodování o nákladech řízení je zásada úspěchu ve věci a moderovat náklady řízení podle § 150 o. s. ř. lze jen ve výjimečných případech. Stěžovatel měl v řízení plný úspěch, a proto měl být aplikován § 142 odst. 1 o. s. ř. V řízení o výživné nerozvedeného manžela není existence společného jmění, již městský soud odůvodnil své rozhodnutí, výjimečnou situací. Jakkoliv § 150 o. s. ř. umožňuje soudům široké uvážení, nedává jim oprávnění, aby postupovaly libovolně a nahodile a popíraly zásadu úspěchu ve věci. Městský soud změnou výroku o náhradě nákladů řízení porušil zákaz libovůle státní moci. Stěžovatel dále namítá, že mu v rozporu s judikaturou Ústavního soudu [např. nález ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309)] nebylo umožněno vyjádřit se k aplikaci § 150 o. s. ř. Rozhodnutí městského soudu bylo nepředvídatelné, ani stěžovatel, ani vedlejší účastnice řízení moderaci nákladů nepožadoval a stěžovatel se o změně výroku dozvěděl až při vyhlášení rozsudku. Napadené rozhodnutí není rovněž dostatečně odůvodněno, když nepřiznání náhrady nákladů odůvodnil městský soud výhradně tím, že jakékoliv získané prostředky se nadále stávají součástí společného jmění manželů. Městský soud však nemůže předvídat, jak bude společné jmění manželů vypořádáno. Žádné další výjimečné okolnosti, které jej vedly k použití § 150 o. s. ř., městský soud neuvedl. V souvislosti s nedostatečným odůvodněním poukazuje stěžovatel na nález ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. II. ÚS 3015/09 (N 74/57 SbNU 15).

III. Vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení, replika stěžovatele

6. Ústavní soud vyzval podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) účastníka a vedlejší účastnici řízení, aby se vyjádřili k ústavní stížnosti. Podle § 43 odst. 3 zákona o Ústavním soudu si dále od obvodního soudu vyžádal příslušný spis sp. zn. 8 C 212/2023.

7. Městský soud ve vyjádření uvádí, že stěžovatel vytrhává v ústavní stížnosti jen jeden aspekt výsledků řízení, tj. neúspěch vedlejší účastnice řízení v požadavku na výživné a tomu odpovídající úspěch stěžovatele. Soudy však své závěry ve věci samé založily i na tom, že postoj stěžovatele a vedlejší účastnice řízení k institutu manželství je rozporný s jeho zákonnou úlohou, když manželství neplní žádnou ze svých funkcí, přesto však v manželství formálně setrvávají, včetně majetkového společenství, a na tomto stavu mají podíl oba dva. Stěžovatelem

citovaný nálezný sp. zn. II. ÚS 3015/09 na posuzovanou věc podle názoru městského soudu plně dopadá, neboť umožňuje zohlednit i chování účastníků řízení v předprocesním stádiu sporu. K námitce překvapivosti rozhodnutí městský soud uvádí, že o případ rozporný s judikaturou Ústavního soudu by šlo pouze v situaci, kdy by rozhodoval o odvolání pouze jednoho účastníka řízení (stěžovatele). Rozhodoval-li však městský soud o odvolání obou účastníků řízení, přičemž odvolání vedlejší účastnice řízení směřovalo do výroku ve věci samé, tj. včetně nákladového výroku, musel stěžovatel počítat i s případným neúspěchem, a tedy i možnou aplikací § 150 o. s. ř. V této souvislosti poukazuje na nálezný Ústavního soudu ze dne 10. 7. 2024 sp. zn. II. ÚS 1145/24, podle něhož změní-li odvolací soud v řízení o odvolání jediného účastníka řízení rozhodnutí soudu prvního stupně o nákladech řízení před soudem prvního stupně v neprospěch tohoto účastníka, rozhodne v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius*.

8. Vedlejší účastnice řízení poukazuje na to, že městský soud rozhodl s ohledem na celkový charakter sporu a životní úroveň obou účastníků řízení. Napadené rozhodnutí není v rozporu s právem na soudní ochranu, neboť zohledňuje konkrétní okolnosti sporu i jeho citlivou povahu (rodinněprávní spor o výživné mezi manžely). Městský soud vyvážil poměry obou stran a respektoval princip proporcionality.

9. Stěžovatel v replice uvádí, že městský soud nevysvětlil, proč považoval za spravedlivé odchytil se od zásady úspěchu ve věci, která je při rozhodování o nákladech řízení stěžejní. Ačkoliv hodnocení městského soudu ohledně situace a uspořádání vztahů mezi stěžovatelem a vedlejší účastnicí řízení není podle stěžovatele pro stávající věc relevantní, resp. není vinou stěžovatele, že nezajistil vypořádání společného jmění manželů, vzájemné vztahy mezi ním a vedlejší účastnicí řízení pro pochopení věci blíže objasňuje. Zdůrazňuje, že jej městský soud sankcionuje za to, že dodržuje zákonný postup při vypořádání majetkových vztahů, jemuž má předcházet dohoda o úpravě vztahu k nezletilé dceři. Pouhá existence společného jmění manželů nemůže být důvodem zvláštního zřetele hodným pro nepřiznání náhrady nákladů řízení. Městský soud se při rozhodování o aplikaci § 150 o. s. ř. vůbec nezabýval majetkovými poměry obou účastníků řízení, ani jejich životní úrovní, resp. v majetkových poměrech neshledal podstatnější rozdíl, což podle stěžovatele nemůže vést k nepřiznání náhrady nákladů řízení podle úspěchu ve věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen advokátkou v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*).

V. Upuštění od ústního jednání

11. Ústavní soud podle § 44 zákona o Ústavním soudu zvážil, zda ve věci není třeba konat ústní jednání. Dospěl k závěru, že by jeho konání nepřispělo k dalšímu objasnění věci, než jak se s ní Ústavní soud seznámil z vyžádaného soudního spisu obvodního soudu sp. zn. 8 C 212/2023 a z podání účastníků řízení, včetně všech vyjádření. Nekonání ústního jednání odůvodňuje také skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval za potřebné provádět dokazování.

VI. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

12. Ústavní soud po seznámení se se zaslánými podáními a obsahem spisu dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud připomíná, že není součástí soustavy soudů [čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] a nepřisluší mu výkon dozoru nad jejich rozhodovací činností. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

VI. a) Obecná východiska pro přezkum nákladových výroků

14. Stěžovatel se domáhá zrušení výroku městského soudu o náhradě nákladů řízení, jímž mu na základě § 150 o. s. ř. nebylo přiznáno právo k jejich náhradě. Ústavní soud se k problematice nákladů řízení staví zdrženlivě a podrobuje ji toliko omezenému ústavněprávnímu přezkumu. Ačkoliv i rozhodnutí o nákladech řízení může mít citelný dopad do majetkové sféry účastníků řízení, samotný spor o nákladech řízení zpravidla nedosahuje intenzity způsobilé poruší jejich základní práva a svobody. Nicméně rozhodování o nákladech řízení je součástí řízení jako celku, a i na něj proto dopadají požadavky spravedlivého procesu, k nimž náleží i požadavek na vytvoření prostoru pro to, aby účastníci řízení mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat.

15. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že posouzení podmínek použití § 150 o. s. ř. v konkrétní věci je výlučnou záležitostí obecného soudu. Ústavnímu soudu proto zásadně nepřisluší hodnotit, zda jsou dány důvody zvláštního zřetele hodné pro použití daného ustanovení (srov. usnesení ze dne 19. 1. 2006 sp. zn. I. ÚS 389/05). Jde o nezávislé diskreční oprávnění obecných soudů a na obecném soudu je, aby uvážil, které z ustanovení občanského soudního řádu upravujících přiznání nákladů řízení je nejvhodnější a v souladu se zákonem v konkrétním případě použitelným.

16. Ústavní soud nicméně současně dodává, že úvaha obecného soudu, zda v té které věci jde o tak výjimečný případ, že jsou důvody pro aplikaci uvedeného zákonného ustanovení naplněny, musí být v soudním rozhodnutí řádně a přesvědčivě odůvodněna. V postupu, který by nebyl odpovídajícím způsobem vysvětlen, lze spatřovat prvky libovůle a nahodilosti [srov. např. náleze ze dne 17. 5. 2001 sp. zn. III. ÚS 727/2000 (N 75/22 SbNU 145), náleze ze dne 11. 7. 2006 sp. zn. IV. ÚS 323/05 (N 131/42 SbNU 4) nebo usnesení ze dne 18. 7. 2005 sp. zn. IV. ÚS 397/05]. O takovou libovůli by šlo především tehdy, postupovaly-li by soudy tak, že by své závěry nezdůvodnily vůbec či by je zdůvodnily nedostatečně. Pouhý formální odkaz na příslušné ustanovení zákona bez objasnění závěru, ke kterému soud dospěl, by nebyl podle § 157 odst. 2 o. s. ř. (a tedy i ve smyslu práva na soudní ochranu) dostačující.

17. V nálezu ze dne 11. 3. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 46/13 (N 29/72 SbNU 337) Ústavní soud uvedl, že právo vyjádřit se k průběhu řízení a právo na předvídatelné rozhodnutí náleží k základním atributům práva na spravedlivý proces (srov. § 1, 5, 6, § 18 odst. 1, § 123 o. s. ř.), zejména jde-li o kontradiktorní řízení. Uvedené se týká i rozhodování o nákladech řízení. To platí zejména, má-li být použit výjimečný § 150 o. s. ř., podle něhož, jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat. Pro naplnění práva na spravedlivý proces je nezbytné, aby odvolací soud poučil účastníky o možném použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř., a v souladu s judikaturou Ústavního soudu tak poskytl účastníkům řízení prostor, aby se k eventualitě aplikace uvedeného ustanovení vyjádřili.

18. Obdobně v nálezu ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. I. ÚS 3237/17 (N 21/88 SbNU 285) Ústavní soud konstatoval, že zamýšlí-li obecný soud použití moderačního práva podle § 150 o. s. ř., musí vytvořit účastníkům řízení procesní prostor k tomu, aby mohli účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Přitom požadavek na řádné poučení se projevuje naléhavěji právě v průběhu odvolacího řízení, neboť po přijetí rozhodnutí odvolacího soudu již účastník

řízení zpravidla nemá žádnou procesní cestu k uplatnění svých námitek [srov. též stěžovatelem citovaný nález sp. zn. II. ÚS 828/06 a dále nález ze dne 23. 3. 2021 sp. zn. IV. ÚS 998/20, nález ze dne 6. 3. 2020 sp. zn. II. ÚS 3539/19 (N 44/99 SbNU 69), nález ze dne 5. 11. 2019 sp. zn. I. ÚS 1317/19 (N 185/97 SbNU 26), nález ze dne 2. 7. 2018 sp. zn. I. ÚS 277/18 (N 119/90 SbNU 25), nález ze dne 31. 5. 2016 sp. zn. II. ÚS 1605/15 (N 95/81 SbNU 555), nález ze dne 25. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1593/15 (N 156/78 SbNU 353), nález ze dne 28. 5. 2013 sp. zn. II. ÚS 2570/10 (N 95/69 SbNU 457), nález ze dne 5. 8. 2008 sp. zn. I. ÚS 988/08 (N 177/54 SbNU 225) nebo nález ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443)].

19. Ve výše zmiňovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 1317/19 Ústavní soud dovedl, že postupem odvolacího soudu, který před svým rozhodnutím nedal nijak najevo, že uvažuje o použití § 150 o. s. ř., a nevytvořil tak procesní prostor k tomu, aby se stěžovatel mohl vyjádřit k eventuálnímu uplatnění moderačního práva a své rozhodnutí o aplikaci moderačního práva dostatečně neodůvodnil, došlo k porušení základního práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. též nález ze dne 21. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 3161/08 (N 95/53 SbNU 219)].

VI. b) Vztažení obecných východisek na nyní posuzovanou věc

20. V nyní posuzované věci městský soud změnil výrok obvodního soudu týkající se náhrady nákladů řízení, přičemž oproti rozhodnutí obvodního soudu dovedl, že bylo, na rozdíl od zásady úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.), namísto zohlednit důvody zvláštního zřetele hodné a aplikovat § 150 o. s. ř. Ústavní soud i v této věci opakovaně zdůrazňuje, že základní zásadou ovládající rozhodování týkající se přiznání náhrady nákladů civilního řízení, je zásada úspěchu ve věci. Každé odchýlení od této zásady musí být účastníkům řízení jednak srozumitelně sděleno a musí být vytvořen dostatečný prostor pro jejich reakci, jednak musí své rozhodnutí soud (zvláště v případě, kdy jde o měnící rozhodnutí odvolacího soudu) dostatečně odůvodnit.

21. Městský soud nedostal ani jednomu z výše uvedených požadavků. Nejenže stěžovatele vůbec neinformoval o změně právního náhledu na věc, ale ani řádně neodůvodnil, proč by měl být aplikován § 150 o. s. ř. Podle názoru Ústavního soudu nepřiznání náhrady nákladů řízení z důvodů zvláštního zřetele hodných nelze zdůvodnit pouze obecným odkazem na existenci společného jmění manželů. Bližší vysvětlení k použití § 150 o. s. ř. podal městský soud až ve vyjádření k ústavní stížnosti, kdy akcentoval předprocesní chování obou účastníků s tím, že existenci společného jmění neřeší a na tomto stavu mají podíl oba. V tomto kontextu Ústavní soud podotýká, že existenci společného jmění manželů v situaci, kdy je toliko formálním institutem a dosud nedošlo k jeho vypořádání, přičemž manželé nevedou ani společnou domácnost, nelze bez dalšího považovat za důvod zvláštního zřetele hodný.

22. Pro použití § 150 o. s. ř. nemůže svědčit ani skutečnost, že městský soud neshledal v majetkových poměrech stěžovatele a vedlejší účastnice řízení podstatnější rozdíl. Je sice pravda, že městský soud vyšel při hodnocení majetkových poměrů obou účastníků řízení a jejich životní úrovně z rozhodnutí obvodního soudu ve věci samé, ale v souvislosti s rozhodováním o náhradě nákladů řízení a zejména se zamýšlenou aplikací § 150 o. s. ř. se jimi blíže nezabýval, resp. nevysvětlil, proč by jejich majetkové, popř. osobní poměry, měly vést k použití § 150 o. s. ř., když jediným důvodem jeho použití bylo, že by se získané finanční prostředky staly součástí existence společného jmění. Zatímco východiskem pro hmotněprávní posouzení vzájemné vyživovací povinnosti mezi manžely je rovné postavení manželů po hmotné i kulturní stránce, rozhodnutí o nákladech řízení ve sporu o výživném je založeno na procesním hledisku, a tedy primárně na uplatnění zásady úspěchu ve věci ovládající sporné řízení.

23. Neobstojí ani argumentace městského soudu, že odvolání podala i vedlejší účastnice řízení, takže stěžovatel musel počítat i s možným neúspěchem, včetně nepřiznání práva na

náhradu nákladů řízení, a jediné v situaci, kdy by odvolání podal toliko stěžovatel a bylo-li by rozhodnuto v jeho neprospěch, postupoval by odvolací soud v rozporu se zásadou zákazu *reformationis in peius* (k tomu městským soudem odkazovaný nález sp. zn. II. ÚS 1145/24). Podstata stávající věci je jiná a uvedený nález nevylučuje, aby se v nyní posuzované věci uplatnily závěry vyplývající z výše citované judikatury ve vztahu k povinnosti soudu poskytnout prostor účastníkovi řízení vyjádřit se ke změněnému právnímu názoru na věc a k náležitostem řádného odůvodnění.

24. V obecné rovině lze souhlasit s názorem, že soud rozhoduje o náhradě nákladů řízení z úřední povinnosti a odvolací soud může změnit rozhodnutí soudu nižší instance o náhradě nákladů řízení, aniž by o to kterýkoliv z účastníků řízení žádal. Nedostane-li se však změněný náhled na věc do sféry dispozice druhého (rozhodnutím poškozeného) účastníka řízení (v nyní posuzované věci stěžovatele), porušuje tím soud (s ohledem na výše zmiňovanou judikaturu Ústavního soudu) právo na soudní ochranu, resp. zásadu rovnosti účastníků řízení. Z vyžádaného spisu se podává, že vedlejší účastnice řízení odvoláním napadla jak rozhodnutí ve věci samé, tak i nákladový výrok. Nelze však přehlédnout, že změnu nákladového výroku požadovala pouze v souvislosti se změnou výroku ve věci samé, použitím § 150 o. s. ř. vůbec neargumentovala. Hodlal-li tedy městský soud změnit pouze výrok týkající se náhrady nákladů řízení v neprospěch stěžovatele, měl mu tento úmysl dopředu avizovat. Ani ze zvukového záznamu z jednání městského soudu ze dne 15. 5. 2024 (č. 1. 174 vyžádaného spisu) se nikterak nepodává, že by městský soud dal účastníkům řízení vědět, že bude k nákladovému výroku obvodního soudu přistupovat jinak.

VII. Závěr

25. Ústavní soud pro úplnost konstatuje, že tímto nálezem nepředjímá rozhodnutí o nákladech řízení. O náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů bude opětovně rozhodovat městský soud, který vytvoří účastníkům řízení procesní prostor k vyjádření se k eventuální aplikaci § 150 o. s. ř. a svoje rozhodnutí náležitě odůvodní.

26. Ústavní soud uzavírá, že městský soud, který při rozhodování o nákladech řízení řádně nezdůvodnil, proč by měl být aplikován § 150 o. s. ř. a tím, že s tímto svým oproti rozhodnutí obvodního soudu odlišným názorem neseznámil stěžovatele, porušil stěžovatelovo ústavně zaručené základní právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, resp. právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

27. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stěžovateli vyhověl a napadený rozsudek městského soudu v části, která se týká náhrady nákladů řízení, zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. V dalším řízení bude úkolem městského soudu, aby o nákladech řízení rozhodl ve světle závěrů plynoucích z tohoto nálezu.

III

II. Usnesení

Usn. č. 6**Lhůta k podání kasační stížnosti při chybějícím nebo nesprávném poučení krajského soudu****(sp. zn. IV. ÚS 2417/24 ze dne 18. září 2024)**

Neobsahuje-li rozhodnutí krajského soudu poučení o kasační stížnosti, o lhůtě k jejímu podání nebo o soudu, u něhož se podává, nebo obsahuje-li nesprávné poučení o tom, že kasační stížnost není přípustná, obecná dvoutýdenní lhůta pro podání kasační stížnosti podle § 106 odst. 2 soudního řádu správního se pomocí analogické aplikace § 204 odst. 2 a § 240 odst. 3 občanského soudního řádu prodlužuje na tři měsíce. Pouze takový výklad lze považovat za souladný s principem předvídatelnosti práva a s právem stěžovatele na spravedlivý proces a přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Josefa Fialy a soudců Milana Hulmáka (soudce zpravodaj) a Zdeňka Kühna o ústavní stížnosti stěžovatele Milana Košky, zastoupeného Mgr. Pavlou Krejčí, advokátkou, sídlem Vinohradská 938/37, Praha 2 – Vinohrady, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. srpna 2024 č. j. 52 A 2/2024-9, a s ní spojeném návrhu na zrušení § 56a odst. 4 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení, takto:

Ústavní stížnost a návrh s ní spojený se odmítají.

Odůvodnění

1. Stěžovatel ústavní stížností dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, napadl v záhlaví uvedené rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jím byla porušena jeho základní práva podle čl. 22 a čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). S ústavní stížností spojil návrh na zrušení § 56a odst. 4 zákona č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o volbách do zastupitelstev krajů“).

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

2. Stěžovatel se u krajského soudu domáhal soudní ochrany ve věcech volebních „za účelem zajištění čestnosti a poctivosti volební kampaně a demokratičnosti voleb“. Stěžovatel požadoval, aby krajský soud jedné z volebních stran kandidujících ve volbách do Zastupitelstva Jihočeského kraje zakázal používat v rámci volební kampaně plakát zobrazující muže s tmavším odstínem pleti, oblečeného v košili zdánlivě potřísněné krví a v ruce držícího nůž, který je doprovázen textem „Nedostatky ve zdravotnictví nevyřeší ‚chirurgové‘ z dovozu“. Tento návrh stěžovatel podal jako občan, jenž se cítí být dotčen neetičností uvedené volební

kampaně, přičemž netvrdil a neprokazoval, že je příslušníkem skupiny obyvatel, jež je na plakátu zobrazena.

3. Krajský soud ústavní stížností napadeným usnesením stěžovatelovo podání odmítl (výrok I) a rozhodl o nákladech řízení (výrok II). Krajský soud dospěl k závěru, že stěžovatel se domáhá něčeho, o čem tento soud nemá pravomoc rozhodnout. Konkrétně uvedl, že pravomoc správních soudů není založena ani § 4 odst. 1 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též „s. ř. s.“), neboť volební strana není správním orgánem, ani § 4 odst. 2 s. ř. s. [zejm. stěžovatelem namítaného písm. a) tohoto ustanovení, dle něhož ve správním soudnictví soudy dále rozhodují ve věcech volebních a ve věcech místního a krajského referenda]. K pravomoci správních soudů rozhodovat ve věcech volebních uvedl, že je nutno vykládat ji v souladu s čl. 2 odst. 2 Listiny a ve světle § 88 a násl. s. ř. s. Jelikož soudní řád správní stanovuje, že volební soudnictví poskytuje ochranu pouze ve věcech seznamu voličů (§ 88 s. ř. s.), registrace kandidátních listin (§ 89 s. ř. s.), platnosti voleb a hlasování (§ 90 s. ř. s.), zániku mandátu (§ 91 s. ř. s.), místního referenda (§ 91a s. ř. s.) a krajského referenda (§ 91b s. ř. s.), a jelikož stěžovatelův návrh na poskytnutí předvolební ochrany čestnosti a poctivosti volební kampaně nespadá ani do jedné z výše uvedených oblastí, krajský soud dospěl k závěru, že nejsou splněny podmínky řízení a tento nedostatek je neodstranitelný. Stěžovatelův návrh proto odmítl dle § 46 odst. 1 s. ř. s.

4. Současně dospěl k závěru, že nejsou dány důvody k přerušení řízení a předložení věci Ústavnímu soudu dle čl. 95 odst. 2 Ústavy ve spojení s § 64 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, neboť o ústavnosti § 56a odst. 4 zákona o volbách do zastupitelstev krajů neměl pochybnosti.

5. Nakonec krajský soud stěžovatele poučil, že proti ústavní stížností napadenému usnesení není kasační stížnost přípustná.

6. Stěžovatel kasační stížnost nepodal a obrátil se přímo na Ústavní soud.

II. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel předně uvádí, že poučení krajského soudu o nepřipustnosti kasační stížnosti považuje za správné, jelikož se uplatní výluka z přípustnosti kasační stížnosti ve věcech volebních dle § 104 odst. 1 s. ř. s. Pokud by Ústavní soud považoval ústavní stížnost za nepřipustnou z důvodu nevyčerpání opravných prostředků, stěžovatel navrhuje, aby postupoval podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

8. V ústavní stížnosti stěžovatel dále namítá, že neumožňují-li volební zákony zasáhnout do volebního procesu a eliminovat závadné chování volebních subjektů ještě ve fázi vedení volební kampaně před samotným rozhodnutím voličů, pak takové zákony trpí ústavně významným deficitem.

9. Zákon o volbách do zastupitelstev krajů reguluje volební kampaň pouze v § 56a odst. 4. Ten stanovuje, že „[v]olební kampaň musí probíhat čestně a poctivě, zejména nesmí být o kandidátech a kandidujících politických stranách, politických hnutích nebo koalicích zveřejňovány nepravdivé údaje.“ Stěžovatel spatřuje protiústavnost uvedeného ustanovení zákona o volbách do zastupitelstev krajů v tom, že nezakotvuje žádné záruky dodržení shora uvedeného pravidla ani sankce pro ty volební strany, které se jej rozhodnou porušit, natož možnost takové závadné chování zakázat.

10. Tento nedostatek právní úpravy však podle stěžovatele neznamená, že by mu správní soudy v řízení ve věcech volebních nemohly poskytnout ochranu. Trvá na tom, že krajský soud měl povinnost jeho návrh meritorně projednat a posoudit s ohledem na dynamiku volební kampaně, a zajistit tak ochranu stěžovatelových základních práv.

11. Nad rámec toho stěžovatel poukazuje ve dvou doplněních ústavní stížnosti na další volební materiály téže volební strany s údajně závadnou, stereotypizující, diskriminační nebo agresivní tematikou nebo vyobrazením. Z jejich existence dovozuje, že stávající právní regulace volební kampaně je nedostatečná.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno napadené rozhodnutí. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu.

13. Před posouzením opodstatněnosti ústavní stížnosti se Ústavní soud podrobněji vyjádří k otázce přípustnosti ústavní stížnosti, a to zejména ve vztahu k otázce vyčerpání procesních prostředků nápravy (viz níže).

III. 1. Přípustnost ústavní stížnosti v nyní posuzované věci

14. Ústavní soud konstatuje, že ústavní stížnost je nepřipustným návrhem dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel nepodal kasační stížnost jakožto procesní prostředek nápravy, který měl k dispozici, přičemž lhůta k jejímu podání v době rozhodování Ústavního soudu pořád plyne. Stěžovatelova ústavní stížnost je tudíž předčasná.

15. Jak uvedl již krajský soud, za volební věc dle § 4 odst. 2 s. ř. s. je nutno považovat pouze typy řízení zakotvené v části třetí, hlavě II., dílu čtvrtém soudního řádu správního, konkrétně v jeho § 88 až 91b (ochrana ve věcech seznamů voličů, registrace kandidátních listin, platnosti voleb, zániku mandátu, místního referenda a krajského referenda). Tento závěr potvrzuje i judikatura Nejvyššího správního soudu (dále též „NSS“), kupříkladu usnesení ze dne 18. 4. 2006 č. j. Vol 1/2006-32 nebo usnesení ze dne 13. 10. 2021 č. j. Vol 3/2021-4.

16. Stěžovatel se u krajského soudu domáhal poskytnutí (předvolební) ochrany za účelem zajištění čestnosti a poctivosti volební kampaně a demokratičnosti voleb. Takto koncipovanou správní žalobu ovšem nelze podřadit pod žádný ze zákonem vyjmenovaných žalobních typů ve věcech volebních. Této skutečnosti si je ostatně vědom i stěžovatel, jenž tvrdí, že správní soudy měly dovodit svou pravomoc rozhodovat o jeho návrhu přímo z čl. 4 Ústavy, nikoli z části třetí, hlavy II., dílu čtvrtého soudního řádu správního. Pro takový postup však neexistoval důvod.

17. Ústavní soud proto uzavírá, že stěžovatelova věc se sice týká volební kampaně, avšak nejde o volební věc ve smyslu soudního řádu správního. Protože nejde *stricto sensu* o volební věc, neuplatní se výlučka z přípustnosti kasační stížnosti dle § 104 odst. 1 s. ř. s.

18. Naopak, na nyní posuzovanou věc dopadá zejm. § 103 odst. 1 písm. e) s. ř. s., dle něhož lze kasační stížnost podat z důvodu tvrzené nezákonnosti rozhodnutí o odmítnutí návrhu nebo o zastavení řízení. Stěžovatel tudíž mohl a měl před podáním ústavní stížnosti vyčerpat kasační stížnost.

III. 2. Vliv nesprávného poučení soudu o nepřipustnosti kasační stížnosti na posouzení přípustnosti ústavní stížnosti

19. Krajský soud stěžovatele poučil, že kasační stížnost proti ústavní stížnosti napadenému usnesení není přípustná. Tento závěr není v napadeném usnesení nijak blíže rozveden.

20. Ač to stěžovatel nenamítá, Ústavní soud se proto vzhledem k výše uvedenému závěru o přípustnosti kasační stížnosti zabýval otázkou, zda mohlo vadné poučení krajského soudu založit přípustnost ústavní stížnosti. Ústavní soud totiž v minulosti vyslovil názor, že ústavní stížností lze (úspěšně) napadnout rozhodnutí obecného soudu, v němž soud stěžovatele nesprávně poučil o nepřipustnosti mimořádného opravného prostředku, neboť takové poučení představuje zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny [ve věcech správních viz zejm. nálezy ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 1237/15 (N 43/80 SbNU 531) a ze dne 2. 7. 2019 sp. zn. III. ÚS 926/19 (N 129/95 SbNU 66); ve věcech občanskoprávních viz zejm. nálezy ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. I. ÚS 2265/16 (N 196/87 SbNU 219) a ze dne 24. 6. 2020 sp. zn. II. ÚS 2404/19 (N 137/100 SbNU 508); všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná na <https://nalus.usoud.cz>]. Aniž by Ústavní soud

zpochybňoval závěry uvedené ve shora citované judikatuře, má za to, že na nyní projednávanou věc nedopadají. Ústavní soud v uvedených věcech rozhodoval za situace, kdy lhůta pro podání mimořádného opravného prostředku v době jeho rozhodování již dávno uplynula, pročez neexistoval jiný způsob, jak poskytnout ochranu základním právům stěžovatelů, kteří se v dobré víře řídili poučením soudu o nepřipustnosti mimořádného opravného prostředku. V nyní posuzované věci je však situace odlišná, neboť – jak bude vysvětleno níže – lhůta pro podání kasační stížnosti pořád běží.

21. Soudní řád správní – na rozdíl od zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též „o. s. ř.“) – neobsahuje speciální právní úpravu, která by pro případ chybějícího nebo nesprávného poučení o nepřipustnosti kasační stížnosti, event. o lhůtě a soudu, u něhož se kasační stížnost podává, prodlužovala obecnou dvoutýdenní lhůtu pro podání kasační stížnosti dle § 106 odst. 2 s. ř. s.

22. Tento nedostatek právní úpravy nelze překlenout pouhým podpůrným použitím občanského soudního řádu dle § 64 s. ř. s. Citované ustanovení totiž předpokládá přiměřenou aplikaci pouze části první (tj. obecných ustanovení) a třetí (tj. ustanovení týkajících se řízení v prvním stupni) občanského soudního řádu, nikoli části čtvrté (tj. ustanovení týkajících se opravných prostředků, včetně lhůt k jejich podání).

23. Tato skutečnost vyžaduje položení otázky, zda jde o záměr zákonodárce nebo o (potenciálně neústavní) mezeru v zákoně, kterou je nutno překlenout ústavně konformním výkladem.

24. Prvním řešením, jež se nabízí, je závěr, že nejde o mezeru v zákoně, nýbrž o záměr zákonodárce, který chtěl i pro případ nesprávného poučení krajského soudu o nepřipustnosti kasační stížnosti zachovat obecnou dvoutýdenní lhůtu pro podání kasační stížnosti. S ohledem na délku této lhůty by takový výklad zpravidla vedl k popření základního práva nesprávně poučených stěžovatelů na přístup k soudu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť tito by neměli dostatečný čas a prostor k tomu, aby si – s náležitou pomocí advokáta (§ 105 odst. 2 s. ř. s.) – ověřili, zda bylo poučení krajského soudu správné. Povinnost k nápravě tohoto ústavně problematického stavu by pak byla přenášena na Ústavní soud, jenž by byl v souladu se shora citovanou judikaturou (viz zejm. nálezy sp. zn. III. ÚS 1237/15 a sp. zn. III. ÚS 926/19) nucen zrušit pro rozpor s právy stěžovatele dle čl. 36 odst. 1 Listiny rozhodnutí krajského soudu obsahující nesprávné poučení, a otevřít tak stěžovateli cestu k podání kasační stížnosti. Takový výklad právní úpravy by ovšem nereflektoval roli a funkci, kterou Ústavní soud v rámci moci soudní plní (čl. 83 Ústavy na straně jedné a čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy na straně druhé) a byl by v rozporu jak s principem minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů, tak s principem subsidiarity ústavní stížnosti. Toto řešení je tudíž nutno odmítnout.

25. Podpůrně lze uvést, že k obdobným závěrům ve své judikatuře dospěl i Nejvyšší správní soud, dle něhož by bylo „chybné z absence takové právní úpravy dovozovat, že ve správním soudnictví vadné poučení soudem o opravných prostředcích (...) nemá vliv na délku lhůty“ k podání kasační stížnosti a že se tudíž uplatní obecná dvoutýdenní lhůta (viz např. rozsudek NSS ze dne 28. 2. 2007 č. j. 1 Afs 27/2006-75; usnesení NSS ze dne 8. 12. 2005 č. j. 2 Afs 34/2005-45 a ze dne 21. 7. 2005 sp. zn. 1 Afs 25/2005).

26. Jak ve své judikatuře správně dodává Nejvyšší správní soud, nelze současně akceptovat ani závěr, že v důsledku absence příslušné právní úpravy v soudním řádu správním má mít nesprávné poučení krajského soudu o nepřipustnosti kasační stížnosti za následek trvalé otevření lhůty k podání kasační stížnosti. Taková interpretace by totiž neústavním způsobem narušovala princip právní jistoty (ibid.).

27. Druhým řešením, jež se nabízí, je přijetí závěru, že soudní řád správní obsahuje (potenciálně neústavní) mezeru, kterou je za účelem ochrany stěžovatelova práva na spravedlivý proces a přístup k soudu nutno překlenout analogickou aplikací obsahově blízkých

ustanovení občanského soudního řádu (srov. např. usnesení NSS č. j. 2 Afs 34/2005-45; rozsudek NSS ze dne 21. 11. 2008 č. j. 4 As 36/2008-59).

28. V úvahu zde přichází analogická aplikace § 204 odst. 2 o. s. ř., jež prodlužuje obecnou patnáctidenní lhůtu pro podání odvolání na tři měsíce, pokud rozhodnutí prvostupňového soudu neobsahovalo poučení o odvolání, o lhůtě k odvolání nebo o soudu, u něhož se podává, nebo obsahovalo nesprávné poučení o tom, že odvolání není přípustné. Rovněž lze uvažovat nad analogickou aplikací § 240 odst. 3 o. s. ř., jež prodlužuje obecnou dvouměsíční lhůtu pro podání dovolání na tři měsíce, pokud rozhodnutí odvolacího soudu neobsahovalo poučení o dovolání, o lhůtě k podání dovolání nebo o soudu, u něhož se podává, nebo obsahovalo nesprávné poučení o tom, že dovolání není přípustné.

29. Nejvyšší správní soud ve své judikatuře upřednostnil analogickou aplikaci § 240 odst. 3 o. s. ř. (viz např. rozsudek NSS sp. zn. 4 As 36/2008 – je nutno zdůraznit, že tento rozsudek byl přijat v době účinnosti občanského soudního řádu ve znění zákona č. 30/2000 Sb., tj. před jeho novelizací zákonem č. 404/2012 Sb., kdy platilo, že obecná dvouměsíční lhůta pro podání dovolání se v případě chybějícího nebo nesprávného poučení o nepřípustnosti dovolání prodloužovala na čtyři měsíce). Na tomto závěru není z ústavněprávního pohledu nic problematického, především vzhledem k charakteru kasační stížnosti jakožto mimořádného opravného prostředku proti pravomocnému rozhodnutí soudu.

30. Ve své judikatuře (viz např. rozsudky NSS sp. zn. 4 As 36/2008, ze dne 30. 4. 2014 sp. zn. 2 As 30/2013, ze dne 30. 4. 2014 sp. zn. 2 As 29/2013 a ze dne 30. 4. 2014 sp. zn. 2 As 31/2013) Nejvyšší správní soud nicméně dovodil, že § 240 odst. 3 o. s. ř. se nemá v případě kasační stížnosti analogicky aplikovat tím způsobem, že bude převzata prodloužená lhůta čtyř (v době účinnosti o. s. ř. ve znění zákona č. 30/2000 Sb.), resp. tří měsíců (ode dne účinnosti o. s. ř. ve znění zákona č. 404/2012 Sb.), jak by se nabízelo. Nejvyšší správní soud se naopak rozhodl uvedené ustanovení analogicky aplikovat tím způsobem, že obecnou dvoutýdenní lhůtu pro podání kasační stížnosti v případě chybějícího nebo nesprávného poučení o nepřípustnosti kasační stížnosti prodloužil ve stejném poměru, v jakém se dle občanského soudního řádu prodloužila obecná lhůta v případě chybějícího nebo nesprávného poučení o nepřípustnosti dovolání (tj. v poměru 1:2, resp. po novelizaci občanského soudního řádu patrně v poměru 1:1,5). Na základě uvedených úvah Nejvyšší správní soud v citované judikatuře konstatoval, že pokud rozhodnutí krajského soudu neobsahovalo poučení o kasační stížnosti, o lhůtě k jejímu podání nebo o soudu, u něhož se podává, nebo obsahovalo nesprávné poučení o tom, že kasační stížnost není přípustná, prodloužená lhůta k jejímu podání činí čtyři týdny (tj. dvojnásobek obecné dvoutýdenní lhůty), resp. po novelizaci občanského soudního řádu patrně pouze tři týdny (tj. jedenapůlnásobek obecné dvoutýdenní lhůty).

31. Nejvyšším správním soudem zvolený výklad a analogická aplikace § 240 odst. 3 o. s. ř. se jeví jako překvapivé, pro stěžovatele stěží předvídatelné a rozporné s principem předvídatelnosti práva a principem právní jistoty. Tento závěr je zesílen jednak tím, že (i) ode dne nabytí účinnosti o. s. ř. ve znění zákona č. 404/2012 Sb. se tato prodloužená lhůta k podání dovolání zkrátila ze čtyř měsíců na tři, což patrně mělo za následek mj. i změnu „koeficientu“ použitého k výpočtu prodloužené lhůty k podání kasační stížnosti a její nezanedbatelné zkrácení, jednak tím, že (ii) u lhůty k podání odvolání v občanskoprávních věcech dle § 204 odst. 2 o. s. ř. považoval zákonodárce za přiměřené, aby se obecná patnáctidenní lhůta pro podání odvolání (tj. lhůta, jež je svou délkou srovnatelná s obecnou lhůtou pro podání kasační stížnosti) prodloužila, podobně jako u dovolání, rovněž na tři měsíce.

32. Z uvedených důvodů lze jen stěží najít přesvědčivý důvod k tomu, aby se aplikoval poněkud nepředvídatelný způsob výpočtu prodloužené lhůty k podání kasační stížnosti použitý v judikatuře Nejvyššího správního soudu místo jasné a předvídatelné aplikace jednotné prodloužené lhůty tří měsíců také pro účely podání kasační stížnosti (srov. k tomu též usnesení ze dne 27. 2. 2014 č. j. 4 As 154/2013-27, ve kterém čtvrtý senát Nejvyššího správního soudu

navrhoval rozšířenému senátu změnu dosavadní judikatury, o které však rozšířený senát nemohl z procesních důvodů rozhodnout, viz usnesení rozšířeného senátu ze dne 9. 12. 2014 č. j. 4 As 154/2013-35, body 25 a 26).

33. Ústavní soud shrnuje, že za ústavně konformní považuje takový výklad, dle něhož se obecná dvoutýdenní lhůta pro podání kasační stížnosti prodlužuje pomocí analogické aplikace § 204 odst. 2 a § 240 odst. 3 o. s. ř. na tři měsíce, pokud rozhodnutí krajského soudu neobsahovalo poučení o kasační stížnosti, o lhůtě k jejímu podání nebo o soudu, u něhož se podává, nebo obsahovalo nesprávné poučení o tom, že kasační stížnost není přípustná, jako v nyní posuzované věci. Pouze takový výklad zajistí plný respekt k právu stěžovatele na spravedlivý proces a na přístup k soudu dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Tento závěr je ostatně v souladu i se závěry právní doktríny (viz např. POTĚŠIL, Lukáš. Kasační stížnost. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 83, zejm. tam uvedená poznámka pod čarou č. 238; BRUS, Martin. In: Šimíček, Vojtěch a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Leges, 2014, s. 476).

34. Uvedená tříměsíční lhůta se uplatní i v nyní posuzované věci, rozhodne-li se stěžovatel v reakci na přijaté usnesení Ústavního soudu podat kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu.

35. Ústavní soud shrnuje dílčí závěry, že stěžovatel měl možnost a povinnost vyčerpat před podáním ústavní stížnosti kasační stížnost, neboť kasační stížnost byla přípustná. Vzhledem k nesprávnému poučení krajského soudu o nepřípustnosti kasační stížnosti tak může učinit v prodloužené lhůtě tři měsíců. Jelikož tato prodloužená lhůta v době rozhodování Ústavního soudu pořád plyne, nebyl vzhledem k principu subsidiarity ústavní stížnosti a principu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů dán důvod k tomu, aby aplikoval závěry plynoucí mj. z nálezů sp. zn. III. ÚS 1237/15 a sp. zn. III. ÚS 926/19, tedy aby ústavní stížnost věcně projednal a zrušil rozhodnutí krajského soudu, aby tím stěžovateli umožnil podání kasační stížnosti. Ústavní soud tudíž dospěl k závěru, že jde o nepřípustný návrh podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, a to z důvodu jeho předčasnosti. Nelze přehlédnout, že ke stejným závěrům dospěl Ústavní soud i v nedávném usnesení ze dne 19. 2. 2024 sp. zn. I. ÚS 385/24, bodě 8.

III. 3. K přípustnosti ústavní stížnosti z důvodu podstatného přesahu vlastních zájmů stěžovatele dle § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu

36. Ústavní soud dále posuzoval, zda je namíste nyníjší věc výjimečně projednat na základě § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jehož aplikace se *in eventum* stěžovatel dovolává. Jde přitom o výjimku ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti, kterou je třeba jako výjimku z obecného pravidla vykládat restriktivně [srov. např. náleze ze dne 13. 3. 1996 sp. zn. II. ÚS 193/94 (N 19/5 SbNU 159)]. Ustanovení § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu míří zejména na situace, kdy existuje silný a významný veřejný zájem na tom, aby ústavní stížnost byla projednána [náleze ze dne 31. 7. 2018 sp. zn. III. ÚS 4071/17 (N 129/90 SbNU 139), bod 27.].

37. V judikatuře Ústavního soudu a v komentářové literatuře {srov. FILIP, Jan. § 75 [Nepřípustnost ústavní stížnosti]. In: FILIP, Jan, HOLLÄNDER, Pavel, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 580–581; a LANGÁŠEK, Tomáš. § 75. In: WAGNEROVÁ, Eliška, DOSTÁL, Martin, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo. Zákon o Ústavním soudu: Komentář. [Systém ASPI]} bylo popsáno několik typových situací, v nichž přichází v úvahu aplikace této výjimky. Ústavní soud například připustil možnost výjimky při existenci většího počtu osob, které by mohly zahájit obdobná řízení, nelze-li od dalšího postupu ve věci před obecnými soudy očekávat efektivní ochranu ústavně zaručených práv stěžovatele, či v situaci, kdy je projednání ústavní stížnosti příležitostí ke zrušení neústavního právního předpisu [srov. usnesení ze dne 6. 1. 1997 sp. zn. III. ÚS 16/96 (U 1/7 SbNU 325) nebo náleze ze dne 22. 8. 1998 sp. zn. Pl. ÚS 1/98 (N 103/12 SbNU 71;

281/1998 Sb.)]. Okolnosti nynější věci však z dále vyložených důvodů nelze podřadit pod uvedené typové situace.

38. Ústavnímu soudu je z jeho úřední činnosti známo, že advokátka stěžovatele, zastupující také jiné stěžovatele v jiných řízeních, podala několik dalších ústavních stížností (sp. zn. I. ÚS 2277/24, II. ÚS 2311/24, II. ÚS 2312/24, II. ÚS 2327/24, III. ÚS 2330/24, IV. ÚS 2332/24, IV. ÚS 2388/24, III. ÚS 2414/24, III. ÚS 2422/24 a I. ÚS 2427/24) s obdobným obsahem a směřujících proti rozhodnutím krajských soudů, jimiž byly odmítnuty obdobně koncipované návrhy týkající se voleb do zastupitelstev jiných krajů.

39. Pluralita podaných ústavních stížností však – sama o sobě – silný a významný veřejný zájem přesahující zájem stěžovatele nenaplnuje. Pokud by Ústavní soud připustil, že ústavní stížnost přesahuje stěžovatelovy zájmy tím, že advokátka podala obdobné ústavní stížnosti i za několik jiných osob, umožnil by tím *de facto* obcházet právní úpravu přípustnosti ústavní stížnosti každému, kdo vede více řízení či jako advokát zastupuje více klientů s typově podobnými věcmi. Právní úprava ústavní stížnosti přitom vychází ze zásady subsidiarity. Ta nespočívá jen ve vyčerpání procesních prostředků ve formálním smyslu, nýbrž obsahuje i požadavek předestření relevantních námitek soudům, jimž ochrana všech základních práv a svobod přísluší (čl. 4 Ústavy). Právě tento aspekt ochranné funkce obecných soudů vymezuje jejich vztah k Ústavnímu soudu a nepřipouští, aby Ústavní soud svou činností pravidelně nahrazoval rozhodování soudů.

40. V posuzované věci jde o výklad pravomoci správních soudů, kasační stížnost je zde přípustná a lhůta pro její podání v době rozhodování Ústavního soudu pořád běží. Je systémově nepřijatelné, aby se Nejvyšší správní soud k výkladu pravomoci správních soudů, respektive rozhraničení působnosti mezi správními soudy a občanskoprávními soudy ve světle stěžovatelovy argumentace nemohl sám výslovně vyjádřit v řízení o kasační stížnosti, které je k tomu určeno. Není zde žádný ústavněprávní důvod pro to, aby byl Nejvyšší správní soud obejit a tento standardní mechanismus pořadu práva vynechán.

41. S ohledem na shora uvedené důvody Ústavní soud uzavírá, že neshledal důvod k aplikaci § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Setrvává tudíž na shora uvedeném závěru, že nyní posuzovaná ústavní stížnost je nepřípustná z důvodu nevyčerpání procesních prostředků nápravy, které měl stěžovatel k dispozici.

IV. Posouzení návrhu na zrušení části zákona

42. Stěžovatelem navrhované zrušení § 56a odst. 4 zákona o volbách do zastupitelstev krajů by nemělo žádný dopad na jeho situaci. Krajský soud toto ustanovení neaplikoval, a nemohlo tak být příčinou zásahu do stěžovatelových práv.

43. Návrh na zrušení citovaného ustanovení navíc jako návrh akcesorický sdílí osud ústavní stížnosti, která byla, jak bylo vysvětleno výše, odmítnuta pro nepřípustnost.

V. Shrnutí závěrů Ústavního soudu

44. Předmětem rozhodování Ústavního soudu bylo posouzení přípustnosti ústavní stížnosti proti usnesení krajského soudu. Ústavní soud se tudíž nezabýval stěžovatelovou argumentací proti plakátu používanému při volební kampani. Z toho, že Ústavní soud dospěl k závěru o nepřípustnosti stěžovatelovy ústavní stížnosti, nelze dovozovat jakékoliv hodnocení tohoto plakátu nebo kampaně vedené volební stranou.

45. Ústavní soud tudíž konstatuje, že neshledal důvod pro postup podle § 75 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelovu ústavní stížnost proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako návrh předčasný. Akcesorický návrh na zrušení § 56a odst. 4 zákona o volbách do zastupitelstev krajů sdílí osud ústavní stížnosti, pročež byl taktéž odmítnut.